
Printed by Chintaman Sakharam Deole at the Bombay Vaibhav
Press Servants of India Society's Home Sandhurst Road
Girgaon Bombay

All rights are reserved by Prof. H. R. Kapadia M. A. and the Secretary of Sri Agamodaya Samiti.

Published by Shrih Vasudehand Surchand for Sri Agamodaya Samiti
at the office of Sheth Dervchand Lalbhai Jain Pustakodhar
Fond, 114 116 Javeri Bazar Bombay

શ્રીશોભનમુનિવર્યવિરચિત

સ્તુતિ-ચતુર્વિંશતિકા.

(સચિત્ર)

મહાકવિ શ્રીધનપાત્રકૃત ટીકા અને પૂર્વમુનીચરકૃત અવચૂરિ
તથા પરિશિષ્ટ તરીકે

ન્યાયવિશારદ ન્યાયાચાર્ય મહામહોપાધ્યાય શ્રીયશોબિન્યકૃત ઐન્દ્ર-સ્તુતિ

સંશોધન, ભાષાન્તર તથા ભવેચ્ચન કરનાર

પ્રો. હીરાલાલ રસિકદાસ કાપડિયા, એમ. એ ,

ન્યાયકુશુભાંજનિ, શુભાર-ચીરામ્ય-તરંગિણી, ચતુર્વિંશતિકા વિગેરેના અનુવાદક.

પ્રસિદ્ધકર્તા

શાહ વેણીચંદ સરચંદ,

સેક્રેટરી, શ્રીઆગમોદય સમિતિ, મુંબઈ

પ્રથમ આપ્તાત-પ્રત ૧૨૫૦

વિક્રમ સવત ૧૯૮૨]

વીર સવત ૨૪૫૨

મને તક શ્રીઆમોદય સંસ્થાની મોટરી અને ભાષાન્તરકર્તા

શ્રી રાજાજી સિંહજી સપરિવાને આપીલ છે

શ્રી રાજાજી સંસ્થાની આમોદય સમિતિ માટે

નોં ૧૧/૧૧, મેંડી તખા મુંગુની

શ્રી રાજાજી સંસ્થાની મુંગુદોદાર કંડની

આદિશર્માથી પ્રસિદ્ધ કરું

મુદ્ર—નિયામજી આગામ રેવગે, 'મુંગુ' રેવગ મુંગુ' જાન્યુઆરી ૧૯૧૧

પેમાળી નિ ધમ, સંસ્કૃત પેમા, ગીરમામ, મુંગુ

શ્રીમદ્ વિજયસિદ્ધિચરીત્રના પદ્યરૂ

શ્રીવિજયમેઘસરિત્ર

અભિપ્રાય

સ્તુતિઓના મૂળ કાવ્યો, અવચૂરિ, અન્વય, શબ્દ-કોશ, ગુજરાતી ભાષાતર, વિવેચન વિગેરે મહિત અનેક સામગ્રીયુક્ત આ પુસ્તક સંસ્કૃત ભાષાના સામાન્ય બોધવાળા તથા તે ભાષાના અનભ્યાસીઓને પણ વિશેષ ઉપકારક યર્થ પડશે તેમજ અર્થવિહીન માત્ર સ્તુતિઓ ગોખવાની રૂઢીમા પણ આનાથી મુધારો થવા સભવ છે. ભાષાતરકારનો આ વિષયમા પ્રયત્ન પ્રયત્ન હોવા છતાં સ્તુતિના પ્રત્યેક અંગેને સ્ફુટ કરવા માટેનો તેમનો પ્રયાસ પ્રશંસાપાત્ર છે.

વડનગર

સં ૧૯૦૨

દ્વિતીય ગ્રંથ

શ્રી ૦ મેઘવિજય

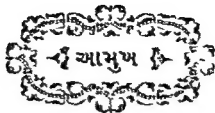

વિષયાનુક્રમણિકા.

વિષય	પૃષ્ઠાકં.
૧ શ્રીવિજયમેઘસુરિનો અભિપ્રાય	૫
૨ આમુખ	૭-૧૦
૩ પ્રતિષ્ઠિતિઓનું સૂચી-પત્ર	૧૧
૪ પ્રાચીનતા	૧-૪
૫ ઉપોદ્ધાન-કવીશ્વર શ્રીચોલન મુનિરાજનું જીવન ચરિત્ર, કાવ્ય-સમીક્ષા	૫-૨૦
૬ વિષય-પ્રદર્શન	૨૧-૨૮
૭ રાષ્ટ્રીયજ્ઞાના સ્વપનરૂપ પ્રયોગની સૂચી	૨૯-૩૨
૮ મૂળ કાવ્ય	૧-૨૪
૯ સ્તુતિ-અસ્તુતિ-વિદિ-વિદા, અન્વય, યજ્ઞાર્થ, પ્રલોકાર્થ અને રાષ્ટ્રીયરજ સહિત	૧-૩૦૭
૧૦ જીવન-કે સ	૩૦૮-૩૨૬
૧૧ રાષ્ટ્રીય-વિદ્યા	૩૨૭-૩૨૮
૧૨ જીવન-સ્તુતિ	૩૨૯-૩૪૫

શ્રીપરમામને નમઃ

શોભનમુનિવર્યપ્રણીત સ્તુતિ-અનુવિશતિકા ચન્દ્રમે કવિ જ મનપદ ગિતિ
તથા પૂર્વમુનિવર્યકૃત અવચૂરિ સમેન બદ્ધા પાદના અમને પગ અનુવન પ્રાપ્ત થયો
ઠેમકે કવિરાજ ધનપાસકૃત ટીકા પ્રથમજ આમારી તારથી જાન્યે જાણ્યો અને છે
આ સ્તુતિનુ બાપાતર ખૂની શેઠી મુજબ અમને જાણ્યો જાણ્યો છે, અને અવચૂરિન પદને
મુજબ બદ્ધાર પાદવાની પદેવી તકે તેો અમનેજ પ્રાપ્ત થયો છે

આ અથમા અમે સોગ વિદ્યા-દેવીઓ, શાન્તિદેવી, મુનેશ્વર, તેજશ્વર, દેવીન કમલ
દેવીઓ અને ક્ષણશાંતિ ચક્ષુ વગેરે ચપગજ દેવીમયી જાની દેવી બદ્ધાર પ્રાપ્ત થયો
બગવાન શ્રીપાદવિષ્ણુસુરીશ્વરપ્રણીત સુનિર્વાણકાલિકા ચન્દ્રમે અમને અમને
આપવા પ્રયત્ન સેવ્યો છે એમાથી એટલી પ્રતિનિધિઓ આ ચન્દ્રમા અપવનુ જાની દેવી છે
તેટલાનુ એક સુચી-પત્ર આપ્યું છે

જે પ્રતિનિધિઓ અમ આપવામા આવી છે તે જનર મનનુરૂપ કવિદેવ બદ્ધાર દેવદ
કૈનો તેઓ પ્રત્યે બહુમાન ધરાવે એ સ્વાભાવિક છે અને જેને અમને પ્રતિનિધિઓ આપવા
ન થવા દે એ પણ સ્વાભાવિક છે જેનુ અન્યમન થકી નેણે પત્ર આપ્યું છે તે
છે તેઓ પણ આ પ્રતિનિધિઓ તરીકે આપવામાં આવે છે તેઓ કવિરાજ
પ્રતિનિધિઓ વગેરે પ્રમિદ્ધ કરતી વેલે અમને અમારી નોંધ અને રજીસ્ટ્રેશન

આ સર્વ પ્રતિનિધિઓને લગતે સર્વ જાણનારો અમને જાણનારો આપવામાં આવે છે
ચાચકવર્ગનુ આ તરફ દ્રીશી ધન એટલી જાણનારો બદ્ધાર પ્રાપ્ત થયો
નમસ્કાર દનારો કવાય જીજ્ઞાસુ અને તેને પ્રમિદ્ધ કરવા બદ્ધાર પ્રાપ્ત થયો
પ્રેરણે નદિ

અમર વિજયાનન્દ દોશર આ મારાબદ્ધાર અમને જાણનારો આપવામાં આવે છે
કોઈસવિષય મુનિરાજ તરીકે અમને અમને જાણનારો બદ્ધાર પ્રાપ્ત થયો
દત્ત-વિષ્ણુ પ્રતિનિધિઓ આપવામાં આવે છે તેઓ તરફ આપવામાં આવે છે

પુસ્તકોદ્ધાર કરી લાયબ્રેરીમાંથી દબા મદિતની પ્રતિ આપવા માટે તેઓના દૂરીએ, તેમજ ભાષાન્તરકર્તાને શ્રીવિજયવલ્લભસૂરિએ શ્રીમદ્ભાષાવક્રાંતીકાની પ્રતિ એકલી આપવા કૃપા કરી હતી તે બદલ તેમનો તથા પશ્ચિમવર્ષે શ્રીરમાપતિભિષ્મે 'શ્રીમોદનવાવજી' નેન મેન્દ્રલ લાગુભેરી' (મુબારક)માંથી અવચૂકિની દર્શન-પ્રતિ મેળવી આપી તે બદલ તેમનો તથા આવન્ત પ્રેમ-કૌંપી તપાસી આપવા બદલ શ્રીમાણિક્યમાગનો તેમજ પુક જો) આપવા બદલ આગમોદ્ધારક વ્યાખ્યાપ્રવર્તનાચાર્ય શ્રીમદ્ આનન્દમાગસૂરિજીને તેમજ મુદ્દિ-પત્ર તૈયાર કરવામા સાદાચ્ચ કરનારા શ્રીવિજયમેદમુગિને તેમજ પશ્ચિમવર્ષે અને આપેલી એન્દ્ર-સ્તુતિની એક પ્રતિ જ્ઞાનાનન્દ પુસ્તકાલયના કાર્યવાદક તરફથી મળેલી હોવાથી તેમનો તથા તેની બીજી પ્રતિ શ્રીવિજયમોદનસૂરિ તરફથી મળેલી હોવાથી તેમનો પણ અતઃ વરણપૂર્વક અમે આભાર માનીએ છીએ

આ અમુષ્ય અન્યનુ સંગોપનાદિક કાર્ય સુરતવાન્ત-ય, પગમ જ્ઞાનાર્માવનથી તેમજ શ્રીમદ્વિજયાનન્દસૂરિય- (આત્મારામજી મહારાજ) અને મુનિગજ શ્રીહર્ષવિજયને શુક તરીકે પૂજાતા અને તેઓશ્રીના પાદમેવનથી જ્ઞાનાર્મના તીવ અનુગામી બનેલા સ્વર્ગ-ય તા રસિકદામ વગ્ગદાસ કાપડીયાના જ્યેષ્ઠ પુત્ર પ્રોફેસર હીરાવાલ રસિકદામ એમ એ દ્વારા કરાવવામા આગ્ય છે એઓએ પ્રસ્તાવના અને ઉપોદ્ધાતમા કર્તાના જીવન વગેરેના મબધમા રચણ ઉલ્લેખ કર્યો છે એટલે તત્સબધે વિશેષ ઉલ્લેખ કરવાનો અમારે બાકી રહેતો નથી

આગમોદયમભિતિ દ્વા. અભાર સુવીમા એટિ ભાગે મૂલ અયો બહાર પડતા હતા, પરંતુ સં ૧૯૭૮ ની રતલામની સભામા ભાષાન્તર આદિ છપાવવાનો કરાવ થયેલો હોવાથી તદ્દનુભાર અમે વિરોધાવરથક ભાષાતર ૧ લો ભાગ બહાર પાડ્યો હતો, બેનો ૨ નો ભાગ પણ અમે થોડા સમયમા બહાર પાડવાના છીએ.

વિરોધાવરથકનુ ભાષાતર માત્ર ભાષાતર તરીકેજ બહાર પાડવાનુ બની શક્ય હતું, જ્યારે આ અન્ય તો જ્ઞાન તેમજ જ્ઞાનેતર બનેને અતિઉપયોગી થાય તેવી રીતે તૈયાર કરાવવામા આવ્યો છે

મંદુતના અ ૫ અમાસીઓને સુગમતા થ) પડે તેટલા માટે અન્વય અને શબ્દાર્થ તેમજ ગિનમિદ્ધિનાથી અપગિવિન વર્ગને તે નમજવામા સદાયજન થ) પડે તેટલા માટે રચણકરણ બનતી કાગજી પૂર્વક તૈયાર કરાવ્યા છે

અમારા પ્રથમની મફતના પાઠક-વર્ગની પમદગી ઉપર તેમજ આ અન્યના લેવાતા હામ ઉપર રહેલી હોવાથી આ મબધે વિશેષ નિવેદન કરવાનુ બાકી રહેતું નથી પરંતુ એ આ પદ્ધતિ વિશેષ ઉપયોગી માલૂમ પડશે તો ભવિષ્યમા આવી પદ્ધતિથી અથો બહાર પાડવા અમારી પ્રવજ કરજ છે

આમુખ

આ મંત્રે જે પદ્ધતિ મુજબ નૈપર ૨૦ વર્ષામા આજી છે તે પદ્ધતિ અનુસાર શ્રીમદ્ધ
 અદિગુરુવંદન ચતુર્વિંશતિકા, શ્રીમે વિજયમનિકત ચતુર્વિંશતિકાનિનાનંદસ્તુતિ તથા
 છે અને તે ૬૬ ગમયમા બદલ પાટી રાખી જેવી આશા તાખીએ છીએ.

આના મંત્રો સખધી કાઠ ન્યૂનતા માપૂમ પડે તેમજ બીજી કાઠ વિશેષ માહિતી
 મળ કરાવવી રહી ગયેલી મ હુમ જેટ તેમજ અન્ય કોઈ સૂચના કરવી ચોચ લાગે તો તે
 ૧૧૧-વર્ગ તારકથી અમને જાણાવવામા આવતા બલિધ્યમા તેવો સુધારો કરવા અને અવરજ
 મનુ કરીશુ વિશેષમા આ સ્તુતિ-ચતુર્વિંશતિકાની આ પુસ્તકમા આપેલી તેમજ પ્રસ્તા
 વનામા બખાત્તરકતાએ સૂચવેલી ટીકાઓ ઉપરાંત કોઈ અન્ય ટીકાની પ્રતિ નેવામા કે
 જણવામા દોષ તો તે નિવેદન કરવા પાડક-ર્ગને અને બલામજુ કરીએ છીએ

મરજૂન અને પ્રાકૃત ભાષામા રચાયેલા આગમદિ મંત્રોને સુપરરોયવ સાઈક્રમા ૧૨
 પૈજ પેચી આકારે બહાર પાડવામાં આવે છે, બ્યારે વિચારસાર-પ્રકરણને ડેમી ૮ પૈજ
 પુસ્તક આકારે અને વિશેષાવરજક ભાષાતરને સુપરરોયવ સાઈક્રમા ૮ પૈજ પુસ્તકાકારે
 અને નચેજ મંત્રો કાઉન ૧૬ પૈજ પુસ્તકાકારે બહાર પાડવામા આવ્યા છે આ અથને
 કાઉન ૮ પૈજ સાઈક્રમા પુસ્તકાકારે પ્રમિદ્ધ કરવામા આવ્યા છે અને એને માટે પાર્યમેન્ટ

(Parchment) બનના કાગળો વાપરવામા આવ્યા છે
 જે શ્રીમતી આગમોદય સમિતિ દ્વારા અપૂર્વ મંત્રો બહાર પડ્યા છે તેનો સામાન
 બનિદામ આપવો એ અગ્યાને લેવાશે નહિ
 સ્થાપના—

આ સંઘાની સ્થાપના અમદાવાદ જીલ્લાના વિરમગામ તાલુકાના ભોયલ્લી ગામ
 સવન ૧૯૭૧ના મહા શુદ્ધ ૧૦ (ઈ સ ૧૯૧૫ ની અનુસારીની ૨૫ મી તારીખ
 સોમવારે કરવામા આવી હતી આ ભોયલ્લી ગામની અપાતિ ભેતોના ઇતિહાસમા લખી
 હુર છે, કારણકે આ ગામ ૧૬ મા તીર્થંકર શ્રીમદ્દિવાનાથની પાત્રાનુ પામ છે પન્થામ શ્રી
 ન-સાગર (આગમોદય ૨૬ શ્રીઆનંદસાગરસુગેશ્વરીની સુનાથી સ્વર્ગન્ય પ
 શ્રીમણિવિજય ૫-૧૫ શ્રીમેવિજય (આચાર્ય શ્રીવિજયમેવસુરિ) અને
 પ્રમિદ્ધ જન સા આ અને હજીની હાજરીમા આની સ્થાપના કરવામા આવી હતી
 ઉદ્દેશ—

ગીત ગ મુનિરાજ પાસેથી અન્ય મુનિવર્યો આગમોની વાચના લઈ તેનો
 વિદ્ય ન મુનિરાજેની દૃષ્ટિ હેળ શોધાવીને
 હેશ લક્ષ્યમા રાખીને

સમર્પણ

તપાગચરૂપ ગગનને વિષે સૂર્યસમાન આગમોદ્ધારક વ્યાખ્યાપ્રજ્ઞ સિદ્ધાંતશિરોમણિ

શ્રી ૧૦૦૮ આનન્દસાગરસૂરીશ્વર,

ઉદયપુર

આધુનિક મુદ્રણકળા પટે પ્રગતિશીલ અનેવા જાતમા શ્રીઆગમોદ્ધ સમિતિની
સ્થાપના કરીને શ્રીવિન-સિદ્ધાન્તરૂપ અમૃતથી પરિપૂર્ણ તેમજ અજ્ઞાનરૂપ
અંધકારનો નાશ કરનારા એવા જે અનેક સર્વોત્તમ ગ્રન્થો આપની
કૃપાથી પ્રસિદ્ધિમા આવ્યા છે તેની અભિજ્ઞ જનો સમુચિત
પ્રશંસા કરે છે

આપના અત્યંત જહી એવા અમારા એવા જનો અતિયથ મદ મતિવળા
હોઈ સમિતિના જનકરૂપ આપના અર્ચનાર્થે શું નૈરેલ જઈ ? આ
સમર્પણથી અમે કઈ આપના કર-કમલમા આ ગ્રન્થ-નત્ન અર્પણ કરવા
નથી, પરંતુ પ્રભાશન દિક્ક જ્ઞાન-સેવાથી આગાતન દિક્ક પાપથી
અરપૂદ એવું જે ઉચિત્ પુણ્ય અમે ઉપાર્જન કર્યું હોય તે
આપને સમર્પણિ અદાત અમે અનુલિતની
અભિલાષા રાખીએ છીએ

ઈ, ૧૧ ૨૭-૬-૨૭ }
શ્રીન શુકલ પ્રતિષ્ઠા }
૧, વિક્રમ સ ૧૮૮૩ }

આપના ચરણ-જમર
ઉવનચદ સાકરચદ જવે ?
તથા

શ્રીઆગમોદ્ધસમિતિના અન્વયાનદ મ રાંભે

समर्पणम् ।

तपागच्छनमो नमो मणि-आममोद्वारक-व्याख्यायज्ञ सिद्धान्तशिरोमणि-

जैनाचार्यश्री १००८ श्रीआनन्दसागरसूरिपादाः ।

मनिदिन मगतिं सिपाधिपाने आपुनिके मुद्रणकलाविधाने जगति सत्पाप्य
यथार्थमिषानां भीमागयोदयसमितिं यवत्पादं यवटीकृतान्
भीजिनागमासुतदीपिते मध्यमुद्रदोष्टासिन समोष्यसिन
अनेकान् अनुत्तरान् किरणान् समुचित श्यामतेतराम्
अभिजननहृन्द. मुक्तहृष्ट सानन्दम् ।

भवदुपकृतिभारभङ्गुरा अपि अस्मादृशो मन्दातिमन्दस्य यनुवादकसहत्यानुसा (ण
अस्या समित्वा यवाहगजनरूपजायां किं विदपतेतयाम् ? यवत्तर-
कमले न यवमस्य ग्रन्थरत्नस्यापि क्व क्वर्पते, किन्तु केवल
प्रकाशनादिरूपज्ञानसेवया आशाननादिपापविशिष्ट
यत्नस्य सुकृतमर्जयामह तदेवापनीय
किञ्चिदनृणित्व कामयाम ।

अधिनुरूपमिति
१९८१ तमे वैशाखे
मोहमयीतर्षा ।

यवदीपचरणवञ्चरीका
साकरचन्द्रात्मजजीवनचन्द्रादय

भीमागयोदयकामितिकार्यसादना

अस्तावना

જેન સાહિત્ય વાટિકામાં પ્રસંગોપાત્ત કરતા કરતા માફ મન સ્વાભાવિક રીતે તેના કુલ
રસિક અને મનોરંજક કાવ્ય-કુલ તરફ આકર્ષાય તેમાં પણ વળી મધુરમાં મધુર પ્રાગ-ડગ
પણુ તિથેહિત કરનારી, સુંદરમાં સુંદર સુંદરીના સોન્દર્યને પણ શરમાવનારી, કથાગ કરીશર
પોતાની શ્રમભક્તિ વડે ચકિત કરનારી જોવી આ સ્તુતિચતુર્વિશનિદાકીણી તાના તરફ મ
પડતા તેમને અપૂર્વ આનન્દ થયો વિશેષમાં જોઈકે જિનેશરની મુખ્યનાવાળી સ્તુતિ
રચાર પદ-કલિકાના શુચ્છકથી ચોભતી આ તતાના ચોલીસ શુચ્છકોના અનુપમ રસને
આસ્વાદ લેતા અને જોવો સહજ વિચાર થયો કે કાવ્ય-રસિક જનોએ તો આવી તતાને કરાજ
પરિચય કરવો જોઈએ પરંતુ જેણે સરકુત સાહિત્યનો વયેદ અભ્યાસ ન કર્યો દોષ તને જ ન
દર્શવવારૂપ સાધનની આવરયકતા રહેલી છે જો તરફ પણ માઈ જ્ઞાન ખેંચાય જાણી કાંને
તેમું સાધન પૂર્ણ પાડવા મેં વિચાર કયો આ પુસ્તક તે આ વિચારનું પરિણામ છે તે વગર હવે
નિવેદન કરવાની બાકી રહેતી નથી

આ કાવ્યનું પ્રથમિક દર્શન અને કાવ્ય-ભાષાના સમમ કુદ્દામાં થયું ત્યાં બાદમાં આ કાવ્યની અભવ્યરિ તરફ દિશિ-પાત કરતા આ કાવ્ય સમજી સમજી તેમ ઇ બીજા અને ત્રીજા આદર્શ સાધન મળતા મ આ કાવ્યનો શુર્જર ગિરામાં અનુવાદ કરવા મ રો પ્રયત્ન- કરવા ભાષામાં લખાયેલા જૈન શ્લોકિ, સ્તોત્ર આદિના ભાષાતરે સવખી કર્મન મહિમા લખવા કરતા આ કાવ્યનું જે યાકોબી (Jacobi)એ કર્મન ભાષામાં કરેલું ભાષાતર મ રા લેવા- કરતા આ વાત મેં ઘોષિસ્લોવાકીયા (Czechoslovakia)ના પ્રતિનિધિ (Czech) તરીકે ૧૯૪૬-૪૭

[illegible]

જોનને ધાવડી (૪ વચ્ચે) ઉપરથી જ સુગતિ અનુવિરાનિશન કરતી જાય છે. તે જ
 કાળ છે જ્યાં તે જાણે છે એમ કહી શકાય નથી કે જ્યાં તે કોઈ એક જ કાળે
 રાખે છે (કાનિષ્ઠ પ્રભુ છે) અને તે જ્યાં તે જ્યાં જાય છે તે જ્યાં તે જ્યાં જાય છે
 જ્યાં જાય છે તે જ્યાં તે જ્યાં જાય છે તે જ્યાં તે જ્યાં જાય છે તે જ્યાં તે જ્યાં જાય છે
 એમ માની શકાય નથી જ્યાં ઉપરથી જોનને ધાવડી છે જ્યાં તે જ્યાં જાય છે તે જ્યાં તે જ્યાં જાય છે
 જ્યાં રાજાનુભવ રહે છે તે જ્યાં તે જ્યાં જાય છે તે જ્યાં તે જ્યાં જાય છે તે જ્યાં તે જ્યાં જાય છે
 જ્યાં જાય છે તે જ્યાં તે જ્યાં જાય છે તે જ્યાં તે જ્યાં જાય છે તે જ્યાં તે જ્યાં જાય છે તે જ્યાં તે જ્યાં જાય છે

અમદાવાદના હોદ્દાના જ હારમાથી અને મળી શકી આ પ્રતિજ્ઞા કાર્ય શરૂ થઈ ગયા પછી મળી તેથી ઉપર્યુક્ત અવચૂરિ અને ટીકાની સાથે તેને છપાવવાનો આરો મનોરથ ફલીભૂત થયો નહિ આથી મે તેને પૃથક્ છપાવવા વિચાર રાખ્યો.

આ પુસ્તક છપાવું હતું તે દરમિયાન ચળ-કોણ, પદ્માનુક્રમલિકા, પ્રસ્તાવના, ઉપોદ્ધાત, પરિશિષ્ટ ઇત્યાદિ તૈયાર કરી આ પુસ્તકને બને તેટલે અથો પરિપૂર્ણ બનાવવા મે પ્રયાસ કર્યો આરો વિચાર આમા સમાસ-પ્રકરણ પણ આપવાનો હતો, પરંતુ ઉપર્યુક્ત આર ટીકાઓ પ્રસિદ્ધ કરવાનું નહીં થવાથી અને એથી કરીને શ્રીજયવિજયે તેમજ શ્રીસૌભાગ્યસાગરે રચેલી ટીકાઓ દ્વારા એ વિષય ઉપર પ્રકાશ પડે તેમ હોવાથી મે આ વિચાર માઠી વાળ્યો.

આ પ્રસ્તાવના પૂર્ણ કરવામા આવે તે પૂર્વે એટલું તો આરે જરૂર કહેવુંજ પડશે કે આ કાર્યમા અને કેટલેક રચણેથી સહાય મળી છે તેમા ખાસ કરીને તો હું સાગરાનદસૂરિજીને જાણી છું. કેમકે તેઓથીએ આ પુસ્તક મેં છાપવા આપ્યું તે પૂર્વે તપાસી જવાની કૃપા કરી હતી એટલુંજ નહિ, પણ કેટલાક સુધારા-વધારા પણ સૂચવ્યા હતા વિશેષમા આ કાવ્યનાં બધા મુદ્દા જોઈ હું બંને તપાસતો હતો, તો પણ પહેલી વારનું મુદ્દા જોવામા તો તેઓથી પણ સહાય કરતા હતા એ પણ નિવેદન કરવું અપ્રાસંગિક નહિ ગણાય કે આ કાવ્ય પરાત્વે અને મારી ધર્મ-પત્ની તરફથી પણ પ્રોત્સાહન મળતું હતું અને કેટલીક વાર તો મુદ્દા તપાસવામાં પણ તેની તરફથી અને મદદ મળતી હતી. વળી મારા લઘુ બન્ધુ પ્રો. મણિલાલ તરફથી ઉપરનું તુરં જોવામાં અને થારી વાર સહાય મળી છે એ વાત પણ આરે અત્ર ઉમેરવી જુદી જવી જોઈએ નહિ. વિશેષમા શ્રીયુગ જીવજીવંતની વિરૂપિત-અનુસાર શ્રીવિજયસિંહ સૂરિજીના ચિન્મયર્થ શ્રીવિજયમેધસૂરિએ આ પુસ્તકનું શુદ્ધિ-પત્ર તૈયાર કરવામા અને જે સહાય કરી છે તેના પણ આરે અત્ર જ આર માનવો જોઈએ. અતમા આ પ્રમાણે જે જે સહાયકિતઓએ આ કાર્યમા અને સહાય કરી છે તેના ફરીથી ઉપકાર માનવાપૂર્વક યાસન-દેવતા તેમનું કજવાળુ કરે એમ ઇંછી છું વિરનુ મું.

જનકવાળી, ભુવેશ્વર,
સુભાષ

કરત ૧૯૮૨, ૬-૧૦-૧૯૮૨

હીરાલાલ રસિકદામ કાપાડમા,

૧. આ પુસ્તક ૧૯૮૨-૮૩ ના સરકારી ઉપર્યુક્ત કાર્યો વિજયે રચેલી અને આ સૂચન મુજબ પ્રગટ કરવામાં આવેલું છે. ૨. આ પુસ્તક ૧૯૮૨-૮૩ ના સરકારી ઉપર્યુક્ત કાર્યો વિજયે રચેલી અને આ સૂચન મુજબ પ્રગટ કરવામાં આવેલું છે.

કવીશ્વર શ્રીશામળ મુનિરાજનું જીવન-ચરિત્ર—

આ સ્તુતિ-અનુવિરતિકારક કાવ્ય યથાર્થ રીતે સમગ્રય તેટલા માટે લેના કર્તા શ્રીશામળમુનિરાજનાં જન્મ-દેશ, જન્મ-કાળ, જન્મ-સમય છતાંદિ પાત્રે વિચાર કરવો આવશ્યક હોવાથી તે દિશામાં પ્રયાણ કરવામા આવે છે તેમાં એ ધ્યાનમાં રાખવું કે એમના જીવનના સમયમાં એમના વડીલ બધુ કવિવર 'ધનપાલે રચેલી આ કાવ્ય ઉપરની ટીકાનું અવતારણ તેમજ તેમણે રચેલી તિવક્રમજરીના પ્રાયમિક પદો, શ્રીચન્દ્રમસુરિપ્રણીત પ્રભાવક-અન્નિમાનો શ્રીમદ્દેન્દ્રસુરિપ્રમુખ, શીમાન મેરુતુગે રચેલ પ્રબન્ધ-ચિન્તા મણિ, શ્રીહર્ષિદ્રસુરિપ્રણીત સમ્યક્ત્વ-સંપત્તિ ઉપર શીમધતિવક્રસુરિએ રચેલી વૃત્તિ તથા શ્રીવિજયવદ્ધીસુરિપ્રણીત ઉપદેશ-પ્રાસાદ, શ્રીજિતલાભસુરિપ્રણીત આત્મ-પ્રભોધ છંદાદિ સાધનો ઓછા વત્તો પ્રકાર પાડે છે

સૌથી પ્રથમ તો આપણે ચણિદતરાજ ધનપાલકૃત ટીકા તપાસીએ આ ટીકાના અવતરણમાના સ્ત્રોત (૧-૩) ઉપરથી એણે લખાય છે કે શામળ મુનિશામળ પિતામહનું

૧ શ્રીશામળ કવીશ્વરના વડીલ જ બુધનપાલ પછુ એક અસાધારણ કવિતાજ્ઞતા, કેમકે શીમાન દેમ ચન્દ્રસુરિજી જેવા પ્રખર વિદ્વાને પણ તિવક્રમજરીનો મમલાચરણનો સ્ત્રોત કાવ્યાનુશાસનમા વચન-સ્પેષના ઉદાહરણ તરીકે લીધો છે તેમજ પોતાના અભિધાન-ચિન્તામણિ નામના ફાકની ટીકાના પ્રારંભમા 'હ્યુપ્તિર્ચત્તપાલ્લ' એવે ઉદ્દેશ પછુ કહ્યો છે તેમણે અપખ-પ્રયાશિકા (આ કાવ્ય 'ધનપાલ-પ્રયાશિકા' ના નામથી પણ ઓળખાય છે અને તે કાવ્ય-માધાના સપ્તમ પ્રકરમા છાપેલું છે) તિવક્ર-મજરી અને પ્રાધ્વજનચીનામમાળા (આ બે પુસ્તકો પણ મુદ્રિત છે) અને વીર-સ્તવ (વિરદ વચન) અને સાવયવિદી (માવક-વિધિ) એમ પાંચ પુસ્તકો રચ્યા છે ॥ ઉપરાંત તેમણે આ કાવ્યની ટીકા પણ લખી છે એ તે દેખીતી વાત છે આ કવિરાજના સમયમાં વિશેષ માહિતી માટે જુઓ અપખ-પ્રયાશિકાને ઉપોદ્ઘાત

વિશેષમા એ ધ્યાનમાં રાખવું કે 'ધનપાલ' એ નામના એક જીવન કવિ પણ રહ્યો મળ્યા છે અને તેમણે 'અપખ' એ શબ્દમા ભવિષ્યવાક્યકલા નામનું પુસ્તક લખ્યું છે આ ધનપાલ જન્મ કવિ છે એ વાતના સમર્થનમા કહેવાનું કે તેઓ તો 'ધકક' વણિક શાવિના દલા અને ધણસિદ્ધિ અને માએસર એ તેમના માતા-પિતા થતા દલા (સરખાવો ભવિષ્યવાક્યકલા સ. ૨૨ ક. ૬૮) વિશેષમા તેઓ વિજયર દેવ એમ કામે ॥ કારણ કે તેઓએ અમ્યુન દેવતાને સોળમા (નદિ કે નારમા) દેવને ક તરીકે ઉપેક્ષ કર્યો છે તેમજ તેમના ચન્દ્રમા મન્નિવિ જેણે વિવંચરિ એવો ઉપેક્ષ છે આ ઉપરાંત ભવિષ્યવાક્યકલામા અવળા દેશી સન્દે પાદ્મઅવચ્છીનામમાળામા અગત્ય પછુ નથી

નામ દેવર્ષિ હતું અને તેઓ મધ્ય-દેશને વિષે સૂર્યસમાન એવા ૧૬ કાશ્ય નગરની પાસે રહેતા હતા વિશેષમાં આ વિપ્રવર દેવર્ષિને સર્વદેવ નામનો પુત્ર હતો અને તે સમસ્ત શાસ્ત્રમાં પ્રવીણ તેમજ સર્વ કલામાં કુશલ હતો ૨ સર્વદેવને ધનપાત્ર અને શોભન નામના બે પુત્રો હતા આ વાતની શ્રીમહેન્દ્રસૂરિ-પ્રબન્ધના ૯ થી ૧૧ શ્લોકો પછી સાક્ષી પૂરે છે શોભન મુનિજીના પિતાશ્રીનું નામ સર્વદેવ હતું એ વાત પ્રબન્ધ-ચિન્તામણિ (૫૦ ૮૮) ઉપરથી પણ દૃષ્ટિ-જોયર થાય છે વળી એ ગ્રન્થના આધારે એ વાતની પણ માહિતી મળે છે કે શ્રીરોહન મુનિ કાશ્યપ ગોત્રના હતા અને તેમના પિતાશ્રીનો જન્મ મધ્ય-દેશમાં થયો હતો અને તેઓ ૧૬ વિશાલા નગરીમાં વસતા હતા આ ઉપરથી સમજી શકાય છે કે રોહન મુનિજીના પિતાશ્રીનું નામ તો સર્વદેવ હતું, પરંતુ તેમની નિવાસ-ભૂમિ તરીકે સકાશ્ય નગરની સમીપનો ભાગ સમજવો કે વિશાલા નગરી સમજવી કે આ બંને એકજ નિવાસ-સ્થાનનાં જુદાં જુદાં નામો છે કે કેમ તે પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થાય છે

પરંતુ આ પ્રશ્ન ચરતે વિચાર કરીએ તે પૂર્વે આ હકીકત ઉપર પ્રકાશ પાડનારાં અન્ય સાધનો તરફ પણ દૃષ્ટિ-પાત કરી લઈએ તેમાં ધનપાત્ર (આ કવીશ્વરના બહુ નહિ પરંતુ અન્ય કવિ) વિચિત્ર ભવિસ્યત્કકાની પ્રસ્તાવનામાં ચર્ચિત્ર ડૉ ગુણેએ લખ્યું છે કે શ્રીરોહન મુનિને મુન્દરી (ત્યાં મુનદ્રી લખ્યું છે, પરંતુ આ મુદ્રણ-દોષ હોય એમ લાગે છે, કેમકે ખરૂં નામ ‘મુન્દરી’ છે એ વાત પાદમયજ્ઞાનીનામમાલા ઉપરથી પણ જોઈ શકાય છે) નામની બેન હતી અને તેમના પિતાજીનું નામ સર્વદેવ હતું અને તેઓ ‘ધારા’ નગરીમાં રહેતા હતા આ ઉપરથી એ કે રોહન મુનિજીના પિતાશ્રીનું નામ સર્વદેવ હોવાની વાતને પુષ્ટિ મળે છે, તોપણ તેમની નિવાસ-ભૂમિ ચરતે પ્રશ્ન હોતો રહે છે આ સંબંધમાં પાદમ-અજ્ઞાનીનામમાલાના અન્તિમ ભાગમાં આપેલી નિમ્ન-લિખિત ગાથા લેવારી લઈએ

“ધારાનગરીપ પરિદિવ્ય મમે ટિગ્રાપ કળગએ ।

જએ કણિદ્વલિનીપ સુન્દરીનામધિજ્ઞાપ ॥ ૧ ॥”

[ધારાનગર્યાં પરિદિવ્યેન મમે સ્થિતાયા લનવચે ।

વાયે કનિદ્વલિન્યા સુન્દરીનામધેયાયા ॥]

૧ જાનું ખરૂં નામ ‘સકાશ્ય’ ન હોવા ‘સકાશ્ય’ હોવું જોઈએ એમ મને લાગે છે જુઓ સિદ્ધાન્ત-કીમુદી પૃ ૧૪૪ વર્ગે આ વાતની પ્રભાવક-ચરિત્ર પણ સાક્ષી પૂરે છે

૨ આ દર્શન તે તિષ્ઠત્ત્વજીનીના એકવચના અને જાવનમાં પણ ઉપરથી પણ જોઈ શકાય છે જાન ૧૨૦ રોહન-મુનિની ધીધનપાવપુત્ર દીક્ષા પણ દિ-જોયર થાય છે

૩ ‘સર્વદેવિશાલાયાં વિશાલાયાં પુરિ’ એવો પ્રબન્ધ-ચિન્તામણિમાં ૨૫૯ શ્લોકે દોવાથી આવ વિશાલા નગરી નગરીજ નદિ કે વિશાલ-વિષ્ણુ નગરી એવો અર્થ થઈ શકે છે

એક દિવસ વિહાર કરતા કરતા આન્દ્રગચ્છીય શ્રીમહેન્દ્રસુરિ ભોજ રાખના ન
આવી અથવા તેમની પ્રયાસ સામગીને સર્વદેવ તેમની પાસે ગયો તે તથા દિવસ
તથા રાત્રિ સમાધિપૂર્વક ત્યાં રહ્યો સુરિજીએ તેને પૂછ્યું કે તું મારી પરીક્ષા કરવા
રહ્યો છે કે તારે કંઈ કામ છે ? મારે જ્ઞાનગી કામ છે એમ એ બ્રાહ્મણે જવાબ આ
એટલે સુરિજી તેને એકાત્મતા લઈ ગયા અને પોતાનું કાર્ય નિવેદન કરવા કહ્યું
તે બ્રાહ્મણે કહ્યું કે મારા પિતાને રાત્રી તરફથી ઘણું દ્રવ્ય મળ્યું હતું અને તે તેમ
કોઈ રસ્તે દાટ્યું હોય એમ અને લાગે છે, વાસ્તે તે સ્થાન જતાવો આ સામગીને સુરિજીએ
તેની પાસેથી ઉત્તમ શિષ્યનો લાભ થશે એમ બોધને તે વાત અગીકાર કરી આ વખતે
સર્વરવનો અડધો ભાગ આપવાની આ બ્રાહ્મણે પ્રતિજ્ઞા લીધી અને તે બદલ ત્યા
બેઠેલા જનોને સાક્ષી રાખ્યા યુક્ત દિવસે એ બ્રાહ્મણ સુરિજીને પોતાને ઘેર લઈ ગયો અને
તેમણે જતાવેલે રસ્તે ખાડો ખોદ્યો તેમ કરતા તેને સુવર્ણના આગીસ લાખ ટક મળ્યા
આ દ્રવ્ય બેવા છતાં પણ સુરિજી તે ઉપાગ્રહે પાછા ફર્યા સર્વદેવ બ્રાહ્મણ અને મહેન્દ્ર
સુરિજી વચ્ચે જ્ઞાન-મહત્વની બાજતમા એક વર્ષ સુધી વાદ આવ્યો

સુરિજીએ કહ્યું કે જો તું પ્રતિજ્ઞા પાળવા માગતો હોય, તો તારા બે પુત્રોમાંથી એક
પુત્ર અને આપ, નહિ તો તું તારે ઘેર જ કર્તવ્યમૂઠ્ઠા બનેવા તે બ્રાહ્મણે મહાકષ્ટ તે વાત
સ્વીકારી અને પોતે ઘેર આવ્યો અને ખાટલા ઉપર નિદ્રા લીધા વિના સૂતો એટલામાં
રાત્રી-મહેસમાંથી ધનપાન આવ્યો અને પોતાના પિતાને ચોકડું કારણ પૂછવા લાગ્યો અને
કહ્યું કે આપને મારા જવા બે પુત્ર છે તો પછી શોક રાત્રે સાર કરવા પડે છે ? તમે જ કહેશો
તે કું કરીશ આથી સર્વદેવ તેને સર્વ વૃત્તાન્ત નિવેદન કર્યું અને કહ્યું કે મને જલ્પમાંથી
યુક્ત કરવાને માટે તું તે સુરિજીનો શિષ્ય થા આ સામગીને કોપાતુર બનેલા ધનપાન કહેવા
લાગ્યો કે આવી અનુચિત વાત કોઈ ન કરે તો તમે કેમ કરો છો ? આપણે વા મા સર્વોત્તમ,
માર વેદના બાલકાર અને સર્વદા નાગ અને પારાયણને ધારણ કરનારા છીએ વળી કું કું
અના પ્રતિપત્ત પુત્ર ભોજરાખનો મિત્ર છું, તેથી જો કું કું નહીં તો તેના પૂવજોનું
ધાય વાર ? તું આપને એકલાને જલ્પ-યુક્ત કરવાની ખતર આ મમત પૂવજોનું પતન
કું ? આવું અનુચિત કાવ કું નો નહિ કરે એમ કહી તે ચાલે રહ્યો

આથી સર્વદેવના નેત્રમાંથી અનની ધાગ વહેવા લાગી તેવ મા નેને બીજે પુત્ર
પાન ત્યાં આવી નહયો તેણે પિતાની આ દશા બોધ તેનું કું કું પૂછ્યું એટલે તેણે
કું ધનપાન માર કહ્યું મન્યું નહિ તેથી કું કું ખી રાત્રી ૧૧ ૫ અન્નને
તેમને કહ્યું કે ભલે વેદિકા નિપુણ નવા મારા મેટા ભાગ્ય અને યશસ્વી
આપ્યો, પરંતુ કું તો સરલ હોવાને લાગે પિતાની આવી અવધક કે પાન નહીં

એમ માનુ છું, તેથી આપ જે કહેશો તે કરવા હું તૈયાર છું. આ સાંભળીને સર્વદેવે રોબનને કહ્યું કે તું શ્રીમહેન્દ્રસૂરિ પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કર અને તેમ કરી મને જાણમાથી મુક્ત કર આ વાનની ગોભને હા પાડી એટલે તેનો પિતા શાન્ત થયો અને તેણે ભોજન કર્યું પછીથી ગોભનને સાથે લઈને આ બ્રાહ્મણ સૂરિ પાસે આવ્યો અને પોતાની પ્રતિજ્ઞા પૂર્ણ કરી સૂરિજીએ શુભ મુહૂર્તે રોબનને દીક્ષા આપી.

પ્રભન્ન-ચિન્તામણિમાં આ સળધમાં સિદ્ધતા એવામાં આવે છે, કેમકે ત્યાં તો મહેન્દ્રસૂરિજીને બદલે વર્ષમાનસૂરિજીનો અને પિતાના નિધાનને બદલે પૂર્વજોના નિધાનનો ઉલ્લેખ છે. વિશેષમાં નિધાન પ્રાપ્ત થતાં બન્ને બાઈએએ તે દ્રવ્ય વહેંચી લીધું. મોટા ભાઈ ધનપાદ જન માર્ગોનો દેખી હતો એટલે તે વાંકું બોલ્યો અને અર્ધ ભાગ ન આપતા નાના ભાગને પણ તેમ કરતાં શક્યો. રોબનને તેને ધણું સમજાવ્યો પણ તે સમજ્યો નહિ, પરંતુ પ્રતિજ્ઞા-ભંગના પાપથી મુક્ત થવાને માટે તે તીર્થમાં ગયો. રોબનને તો પિતૃ-ભક્તિથી વંશગ્ય પામી તેજ સૂરિજી પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરી.

મમ્યકૃત-મખતિની દીકામાં તો વળી બુદ્ધોજ વડેવેષ છે અને તે એ છે કે—

એકદા શ્રીજિનેશ્વરસૂરિ વિહાર કરતા કરતા ઉજ્જયની નગરીમાં આવી ચડ્યા. શ્રીગોબલનના પિતાથી સોમચન્દ્ર આ સૂરિ પાસે આવવા લાગ્યા. અરમ્પરસ વાર્તાનાપ થતાં તે બંને વચ્ચે ગ્રાહ પ્રોતિ ઉદ્ભવી સમય ચગતાં એક દિવસે સોમચન્દ્રે પોતાના પૂર્વજોએ દોષના નિધાનનું સ્થાન બનાવવા સૂરિજીને વિવૃત્તિ કરી અને તે કાર્ય બદન સર્વ સર્વસ્વને. અર્ધ ભાગ આપવા ઇચ્છા કરાવી. યુન-જ્ઞાનના બગથી સૂરિજીએ તે સ્થાન કહી બતાવ્યું તદનુસાર આ નિધન મળ્યાં તે બ્રાહ્મણે પોતાની કનુનાત પ્રમાણે સૂરિજીને અર્ધ ભાગ આપવા માગ્યો, પરંતુ તેમણે તે લીધો નહિ અને કહ્યું કે માનુને દ્રવ્ય કંપે નહિ. આ બનાવથી આ બ્રાહ્મણને અભોજ બની ગયો અને અશ્વપૂર્ણ નયને તે સૂરિજીને અનેક રીતે વિનવવા લાગ્યો, પરંતુ તેમણે ને દ્રવ્ય સ્વીકાર્યું નહિ. આ બ્રાહ્મણે ઘણું કહ્યું, ત્યારે તેમણે આ બદલ મર્ચવટ્ટ પેના ને પુત્રામાંથી એકની આગળી કરી આ વાત સાંભળીને તે બ્રાહ્મણ મૂંઝો રતો એટલે સૂરિજી અન્ન વિનાગ કરી ગયા.

૧ ઉપરના પ્રાનાદ્ય પદો જિનેશ્વર મુનિ દેવે નોંધેલા છે.

૨ મ. ૫૨ —

“દર્શન દર્શનં વજ્ર તામ્બૂલં મન્નપારિણ.”

૩ રમ્યાપ્દમયં દરશન, મં વાતા નરકં મન્નપૂ.

જોમયન્દની અને અવશ પાસે આવનાં તેણે પોતાના પુત્રોને પોતાની
 પિતાના અને સુનિચની મધ્યે થયેલી વાતચિત કરી જતાં રી વિશેષમાં તેણે કહ્યું કે
 જાણીએ કે મુશ્કેલી થયેલી રીવાજે લોપ સુખે મરી રાહીય નહિ આ સામગ્રીને
 પુત્રાચ્ચ અજ્ઞાતીએથી તેની પ્રતિજ્ઞા પૂર્ણ કરવા તેને વચન આપ્યું આથી જોમયન્દ સાત
 તેના પરણી પાછી ધનપાલ તેની પ્રતિજ્ઞા પૂર્ણ કરવાને માટે સુરિચ પાસે જવા તૈયાર થયો, પ
 રીઓને તેને સમજાવીને પોતેજ ત્યાં જવા રત્ન માંગી આ કવિવર્ગે સુરિચની પાસે આવ્યા
 કહ્યું કે મારા પિતાને જાણુમ્મત કરવાની ખાતર, નહિ કે જન પર્વ ઉપર પ્રીતિ દોવાને લીધે
 કે આપની પાસે રીસા લેવા આવ્યો છું આના પ્રત્યુત્તરમાં સુરિચએ કહ્યું કે જેને જન પર્વ
 ઉપર અદા ન દોષ તેને હું રીસા આપતો નથી, વરતે જો તારી ઇચ્છા થતી હોય, તો હું એક
 વાર જન મિહાન્તનું અવળું કર અને તેના વારસવિક અર્થનું મનન કર એમ કરવાથી જો
 તને તે પ્રિતિ રાય થશે, તો હું તને રીસા આપીશ સુરિચની પાસે યથાવિધિ અભ્યાસ કરતાં
 જોમયન્દનું મન જન પર્વ તરફ રાહી જન્મ્યું અને તેના ઉપર તેણે ચિત્ત ચોટ્યું આથી કરીને
 સુરિચએ તેને પોતાનો શિષ્ય બનાવ્યો

આ પ્રમાણે દલીલોમાં ભિન્નતા દોવા છતાં પણ એટલી વાત તો સુરપદ માલુમ પડે
 છે કે જોમયન્દ સુનિચના પિતાજી દેવ જનમાયાર્યના સમાગમમાં આવ્યા હતા અને તે જોના
 આર્યને પૂછવાથી તેઓ પોતાના પરમા દોરેલું નિધાન પ્રાપ્ત કરવા ભાગ્યશાળી થયા હતા
 વિદેશમાં આ નિધાનની માહિતી આપવા બદલ હું આપને મારા સર્વસ્વનો અડધો ભાગ
 આપીશ એમ તેમણે સુરિચને કહ્યું હતું અને નિધાન પ્રાપ્ત કર્યા બાદ સુરિચએ તેમના
 એક પુત્રની માગણી કરી હતી પોતાના પિતાની પ્રતિજ્ઞાનું પાલન કરવા માટે રીઓન
 એક સુનિચએ તેમની પાસે રીસા લીધી હતા

પોતાના ઉપર નાભનના અને સાત જની મયાના સમાચાર સામગ્રીને રાજમા
 પનાદ્ય તેમજ વિદ્વાન અવધ ધનપાન અને સાત આનો કંઠો દુરમન બની ગયો જન મુ
 તરફના પોતાના દ્રવન લાન તો તપુ માનવ દશમા મુનિ-રિ રે બધ કરાયા આ પ્રમા
 મારે વપ મદ કષ્ટ વ્યતીત કર્યા બાદ ધ્યાન નગરીના પે જિનશ્વર રિને તેમણે કહ્યું નહ
 રવા વિનર્ગ કરી અટલે તેમણે અશાભન મુનિને તે નગરીમાં જવા આજ્ઞા કરી આરોભન
 નિચ પોતાના વડીલ બપુન પ્રતિયોષ પમાડવાના દરમિયાને તે તરફ વિહાર કર્યો ધારા
 રીમાં તેઓ પ્રાર કરતા હતા તેવામાં તેમનું તેમનો જ્યેષ્ઠ બહુ રન્યાન પાન આવતો

ધનપાન માનવ પમાડવાના મળ્યેની દલીલમાં કે નકરથ નવતા નવ મા અવધ પરતુ મુખ્ય
 માત્ર સમય-સંસ્કૃતિની રીસા અને ઉપદેશપ્રસાદ (બા. રક) મળતા આવે છે અને મ
 ત્વ સંસ્કૃતિની રીસા પ્રમાણે દલીલ આપી છે

અને અશ્વ-હીડા કરતો સાચો મળ્યો મુનિશ્રુતિએ તો પોતાના ભાઈને ઓળખ્યો પરંતુ ધનપાલ તેમને ઓળખી શક્યો નહિ જૈન મુનિ પ્રતિ તેની અમૂલ્ય દોષને લીધે તેણે તેમની મરકરી કરતા કહ્યું કે “હે મર્દમદ્દન ! મદ્દન ! નમસ્તે” અર્થાત્ હે ગધેડાના જેવા દાંત વાળા ! તને નમસ્કાર આના ઉત્તરમાં તે મુનિશ્રી તેના વચનને ચોખ્ય પ્રતિવચન બોલ્યા કે “હે કવિવૃણાસ્ય ! વયસ્ય ! સુલ્લે તે” અર્થાત્ હે વાનરના વૃષલુના જેવા વદનવાળા વયમ્ય ! તને સુખ છે ?

આ સાક્ષીને પોતે પરાજિત થયેલો દોષથી ધનપાલ ઝાપો પડી ગયો, પરંતુ તે બોલ્યો કે “કુત મવેદ્ મવ્વીયનિવાસ” અર્થાત્ તમારો નિવાસ કયા યશે ? આના પ્રત્યુત્તરમાં ગોભન મુનિશ્રુતિએ કહ્યું કે “યત્ર મવેદ્ મવ્વીયનિવાસ” અર્થાત્ જ્યાં તમારો નિવાસ છે ત્યાં આ વચન સાક્ષીને ધનપાલ સમજી ગયો કે આ મારો લવુ બન્યું છે પછીથી તે તેમને પોતાને ઘેર તેડી ગયો.

એકલા એવો પ્રસંગ બન્યો કે શોભન મુનીશ્વરની સાથે આવેલા એક સાધુ ધનપાલને ઘેર ગાયરીએ ગયા ત્યાં તે મુનિએ ત્રણ દિવસનું હાર્દી લેવા ના કહી આથી ધનપાલે મરકરીમાં કહ્યું કે “યુ એમાં જીવડાં પડ્યા છે” ? તે મુનિએ જવાબ આપ્યો કે આવું હાર્દી ખાવાનો જૈન શાસ્ત્રમાં નિષેધ છે આથી ધનપાલ તે હાર્દીનું પાત્ર લઈ શોભન મુનિશ્વરની પાસે આવ્યો એટલે ઉપર્યુક્ત વાત શ્રીશોભન મુનિવરે નીચે મુજબ પ્રયોગ કરી સિદ્ધ કરી આપી તેમણે હાર્દીના પાત્રનું સુખ બરાબર બંધ કરાવી, ખામ્મમાં એક છિદ્ર પડાવી તે છિદ્રની આસપાસ અળતો ચોપડાવ્યો અને તે પાત્રને તડકે મૂકાવ્યું, એટલે તે છિદ્રમાંથી હાર્દીના વર્ણના સમાન વર્ણવાળા જતુઓ બહાર નીકળીને અળતા ઉપર આવવા લાગ્યા આ જોઈને ધનપાલ જૈન તત્ત્વનો અને જૈન ધર્મનો પરમ રાગી બન્યો અને તેણે યુદ્ધ સમ્યક્ત્વને પ્રાપ્ત કર્યું તે પછી ઘણી ઊંચી હાલત હોતુ જોઈએ, કેમકે હેમચન્દ્રચાર્ય જેવા પ્રખર પંડિતે પછી એક વખત તેનીબનાવેલી ઝડપશ-પચા-ગિકા નામની સ્તુતિથી જિન-વન્દના કરી છે

કવિ-અમય—

ગોભન મુનિશ્રુ ધનપાલ કવીશ્વરના અનુજ બન્યું ચતા દોષથી તેમનો જન્મ શાદ્વર્ચ ધનપાલના જન્મ બાદ થયો હતો એ તો દેખીતી વાત છે વિશેષમાં તેમનું સ્વર્ગ-ગમન ધનપાલના સ્વર્ગ-ગમન પૂર્વે થયું એ વાત શ્રીમદ્દેવસૂરિમળબન્ધનાં નિમ્ન-વિખિત પદો—

“તર્કીયદ્વસદ્દેન, તત્કાળ શામના કરાવત !

આસણદ પરલોક, સદ્દેવ્યામાગ્યત વૃત્તી ॥ ૧ ॥

શાસ્ત્રી જિનસ્તુતીનાં ય, સિદ્ધસારસ્વત કવિ ।

ટીકાં ચક્રાર સૌન્દર્ય-સ્નેહ ચિત્તે વહત દ્વદશ ॥ ૨ ॥”

—ઉપરથી બેઠ શકાય છે તેમ શ્રીરોહિતન મુનીશ્વર આ સ્તુતિ—અનુવિંશતિકા
 ૨૨મા બાદ ટુક સમયમાં સ્વર્ગે ગયા અને ત્યાર બાદ ધનપાત્રે તેની ટીકા રચી આ
 વાતની શ્રીધનપાત્રકૃત ટીકાના અવતરણનો અન્તિમ શ્લોક પણ સાક્ષી પૂરે છે
 આ ઉપરથી એટલું સિદ્ધ થાય છે કે રોહિતન મુનિજ્ઞના સમય તરીકે વિક્રમની
 અગ્રારથી શતાબ્દીનો ઉલ્લેખ કરવો અસંધાને નથી

આ ઉવિરાજના સંપૂર્ણ જીવન ઉપર પ્રકાશ પાડનાર કોઈ સાધન મારા બેવામાં આવ્યું
 નથી આથી કરીને કંપીશ્વર મોહન મુનિવર્યે કેટલાં વર્ષ પર્યંત દીક્ષા પાળી, તેમજ તેમને
 કેટલા શિષ્ય હતા તથા વળી તેઓ ૪૫ વર્ષમાં કેટલી ઉમરે રવગવાસી બન્યા તે કુ કંઈ
 કહી શકતો નથી આથી કરીને કુ છદ શાસ્ત્ર, શબ્દ-શાસ્ત્ર અને કવિ-કૃત્યક્ષતાથી વિભૂષિત
 અનેક સદ્ગુણસપન્ન એવા આ મુનિરાજને પ્રણામ કરવા પૂર્વક આ પ્રકારણ અત્ર પૂર્વે કરેલું
 કાવ્ય-સમીક્ષા

વિષય—

આ સ્તુતિ—અનુવિંશતિકા કાવ્ય ૯૬ પદોથી યોગ્ય છે અને યોગ્યતા બિનેશરની
 અપ્યતાવાળી સ્તુતિ એ આ કાવ્યનો વિષય છે 'સાધારણ રીતે એક બિનેશરની અપ્યતાવાળી
 સંપૂર્ણ સ્તુતિ ચાર શ્લોકની રચવામાં આવે છે અને ચાર શ્લોક દ્વારા અનુક્રમે કોઈ અમુક
 તીર્થંકર, સમસ્ત તીર્થંકરો, આગમ અને શાસન-રસક દેવ કે દેવીની સ્તુતિ કરવામાં આવે છે,
 તે પ્રમાણેની હકીકત અહીં પણ બેઠ શકાય છે કેમકે અત્ર પ્રથમતઃ પ્રથમ બિનેશર
 શ્રીમદ્ધણ પ્રધની અપ્યતાવાળી સ્તુતિ કરવામાં આવી છે અને અતર્માં અનિમ બિનેશર વીર
 ધની અપ્યતાવાળી સ્તુતિ કરાવેલી છે દરેક સ્તુતિના અનુર્થ પદમાં દેવીનીજ સ્તુતિ કરવામાં
 આવી છે એમ નથી, પરંતુ ૬૪મા અને ૭૬મા પદમાં યક્ષની સ્તુતિ કરવામાં આવી છે
 શિવમાં કવિરાજે પ્રથમ સ્તુતિના અનુર્થ પદમાં શ્રુત-દેવતાની સ્તુતિ કરી છે બાદ તેમણે
 બીજી ત્રીસ સ્તુતિના અનુર્થ પદમાં પણ ભાગે વિદ્યા-દેવીઓની સ્તુતિ કરેલી છે
 વિશેષતા એ છે કે તેમણે રોહિણી કાની અને અન્તિમકા દેવીની જગત વ
 છે (આમ કારણ સમજવું નથી)

કેલોક વાર એક ર રત્ન કના એ નરજ યા પમુ રુડ ન ગમ કા
 વીર હર્ષ નિર્લભ વન્દ જના વાહા વુપ્પાવ ન ગ
 જીનં લાકર્ષ મુદ્યાન મુદ્યા સિદ્ધા હર્ષ હુદ્યાન કામરુવ
 આ ૭૬ને વિષુ મલા ન મુમુજ નેન મ પા કરણુન બન્ય ૧૫ મ
 મુમુરામાં બને ને આ પમુ મેર ૧૬૬૬૬૬ ૭૧ મુમુ
 વિષ દેવીઓ ૧૧૧ અમુકા ૬૬૬૬૬ ૭૧ મુમુ
 મા ૫૪૬૬૬ ૧૧૧ ૫૩ છે

- ૯ પ્રતિષ્ઠાયા
૧૦ પૃથ્વી
૧૧ મન્દાગાન્તા
૧૨ મારિની
૧૩ રૂચિરા
૧૪ વમતતિલકા
૧૫ શાર્દૂલવિપ્રીકિત
૧૬ ચિખરિણી
૧૭ સમ્પરા
૧૮ હરિણી

ઉપાદેશ

- ૪-૮ (૪)
૪૬-૫૨ (૪)
૨૬-૩૨ (૪)
૨૫-૨૮, ૬૫-૬૮ (૮)
૭૩-૭૬ (૪)
૨૧-૨૪ (૪)
૧-૪, ૬૧-૬૪, ૮૫-૮૮ (૧૨)
૮૧-૮૪ (૪)
૪૫-૪૮, ૮૬-૮૯ (૮)
૪૧-૪૪ (૪)

વ્યાકરણ-વિચાર—

આ સ પૂર્વ કાવ્યમાં કોઈ પણ સ્વરને વ્યાકરણના નિયમનો ભાગ થયેલો જોવામાં આવતો નથી એ કવિરાજની નિપુણતા સૂચવે છે. વિશેષમાં મર્દુમ ડોં ભાણુકારકરકૃત 'માર્ગેપદેશિ કા'માં આવના વ્યાકરણના નિયમો ઉપરાંત વધારે વ્યાકરણથી અપરિચિત જનોને આશ્ચર્યકિત કરે તેવી બે 'સધિઓ છ' તેમજ અગ્યારમાં પદમાં જોઈ શકાય છે. આની વાસ્તવિકતાના સબંધમાં મિદ્ધાન્ત-કૌમુદી તેમજ સિદ્ધ-હેમ એ બંને વ્યાકરણો સાક્ષી પૂરે છે.

શબ્દ-કોશ—

કવિરાજે જેમ બંને તેમ પ્રચલિત શબ્દોનો ઉપયોગ કર્યો છે. એકાસરી કોશ બાણુવાની ખાસ જરૂર ન પડે એવી તેમની શબ્દ-રચના છે. આ વાતની અત્તમાં આપેલો શબ્દ-કોશ સાક્ષી પૂરે છે.

કાવ્ય-અભિવ્યક્તિ—

આ સ્તુતિ-અતુલિશતિકા નામનું કાવ્ય અનેક પ્રકારના શબ્દાનકારથી વિખરેલું છે. તેમાં ખાસ કરીને ચરણોની સમાનતારૂપી યમક અનુ વિશેષતઃ દ્વિતીય ચરણ થાય છે. આવા પ્રથમ પદ તરફ દૃષ્ટિ-પાત કરતાં જોઈ શકાય છે કે તેણે ક્વિતીય ચરણ તેના અતુલ ચરણને તદન મળવું આવે છે, આથી કરીને સંસ્કૃતના અનલિપ્ત જનો તો તે બંને ચરણોને રચ્યા જોઈને તેનો અર્થ પણ એક જ હોય એમ ધારે, પરંતુ અર્થત તે બંને જુદા છે. આવી સ્તુતિથી અલગૃત જોવા અનેક પદો આ કાવ્યમાં નજરે પડે છે અને તેની નમૂના ૮૦

૧ છા. પદમાંના જેવી સધિનું દશાત્રી બીજાપદમાં સ્થિત અતુલિશતિકાના ૫૬ માં ૫૬ માં ૨૦ ચર થાય છે

(પદ્યાંક ૧-૧૬, ૨૧-૪૮, ૫૭-૮૮ અને ૯૩-૯૬)ની ગવા બધ છે તેમાં પણ વળી ૯ થી ૧૦ સુધીનાં પદો તો આ ઉપરાંત લાટાનુપ્રામ નામના અન્ય પ્રકારની ચમ કૃતિથી ઝગડી રહ્યા છે, તેમાં એકના એક પદનો ત્રણ વાગ જૂન જૂદા અર્થમાં પ્રયોગ કરવામાં આવ્યો છે વિશેષમાં કવિરાજ પ્રથમ અને ચતુર્થ ચરણો સમાન હોય એવાં પણ આગ પગો (૫૩-૫૬) રચ્યાં છે ચરણ-સમાનતાથી વિભૂષિત પગો ગવામાં (૬૭ ક) કચ્ચામ રહી ગઈ હોય તો તે પૂર્ણ કરતા હોય તેમ તેમણે ૮૬ થી પર સુધીના પદોમાં પ્રથમ અને તૃતીય ચરણો તેમજ દ્વિતીય અને ચતુર્થ ચરણો સમાન રચ્યાં છે આમ કરીને તો કવિરાજ પોતાની કુશલતાની ઓરજ પ્રમા પ્રદર્શિત કરી છે, કેમકે ચાર ચરણોનાં પદ હોવા છતાં તે બધું બેજ ચરણોના હોય એમ લાગે છે આ ઉપરાંત એક વિશિષ્ટ પ્રકારના યમકથી અવકૃત ચાર પદો (૮૬-૮૨) રચીને તેમણે રાખ્દાનકાર પરત્વેનું પોતાનું પાણ્ડિત્ય ગિફ કરી બતાવ્યું છે

આ અપૂર્વ કાવ્યને તેની ચમત્કૃતિમાં સર્વાંગે મળતું આવતું એક કાવ્ય મારા જોવામાં આવ્યું છે અને તેના રચનારા બીજા કોઈ નહિ પણ ન્યાયવિશારદ ન્યાયાચાર્ય મહામહોપાધ્યાય ચરોત્રવિજયજી છે આ કાવ્ય ' ઐન્દ્ર-સ્તુતિ ' ના નામથી ઓળખાય છે અને તે સ્તોત્રપદ ટીકાથી અલગૃત છે હાલમાં સાગરાનંદસુરિજીએ તેની એક અવચૂરિ તૈયાર કરી છે અને તે છપાઇ ગઈ છે હુક સમયમાં તે બહાર પડશે એમ લાગે છે જ સ ૧૯૨૪ ના ઑક્ટોબર માસમાં આની એક પ્રતિ મને તેમની તરફથી જોવાને મળી હતી બે એક મહિના ઉપર મને એ કાવ્યનાં મૂળમાત્રની એક પ્રતિ વિજયમોહનસુરિજી તરફથી મળી છે (એ કાવ્યને પણ આ કાવ્યની માફક તૈયાર કરી પ્રસિદ્ધ કરવા મેં વિચાર રાખ્યો છે)

ચરણની સમાનતારૂપ ચમત્કારથી ચતુરોના ચિત્તને પણ ચોરી લેનાર એક બીજું કાવ્ય શ્રેષ્ઠ દેવચંદ લાલભાઈ જૈન પુસ્તકોદ્ધાર ૨૬ તરફથી ઇ સ ૧૯૧૪ માં પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યું હતું આ કાવ્યને ' ચતુર્વિંશતિજિનાનન્દસ્તુતિ ' એવા નામથી ઓળખવામાં આવે છે અને તેના કર્તા મુનિશ્રી મેરુવિજયજી છે આ સંપૂર્ણ કાવ્ય ' વમતતિવકા ' નામના એકજ વૃત્તમાં રચાયેલું છે અને તેના પ્રત્યેક શ્લોકમાં દ્વિતીય અને ચતુર્થ ચરણોની સમાનતા નિહાળી શકાય છે આ કાવ્યની જેમ ચરણ-સંદૃશતારૂપી યમકથી અનકૃત અને કૃત એકજ ભતના પદમાં રચાયેલું પરંતુ ચોવીસ જિનેશ્વરોનીજ સ્તુતિરૂપ અને તે પણ વળી ૨૮ પદોનું એક કાવ્ય હાલમાં મારા જોવામાં આવ્યું છે તે હજી સુધી અપ્રસિદ્ધ છે

૫૮-સમાનતારૂપી યમકથી થોડે ઘણે અંશે પરિપૂર્ણ એવું એક બીજું કાવ્ય શ્રીમધ્વજ દિનુરિએ રચેલું છે અને તે ત્રીયગોવિજય જૈન સંસ્કૃત પાઠશાળા (મહેસાણા) તરફથી

૭ સ ૧૯૧૨ માં પ્રસિદ્ધ થયેલું હતું આ તેમજ ચતુર્વિંશતિજિનાનન્નનુનિ એ એ કાળે અનુવાદ સહિત એ તૈયાર કર્યો છે અને તે દુક સમયમા છપાઈ વડાર ૫૮૭૦ એની આશા રહે છે

આ ઉપર્યુક્ત વિશિષ્ટતાથી અનકૂલ કાર્ય બીજી કાવ્ય દોષ, તે તેની અને જરૂર નથી, બેકે અન્ય જાનના યમકમય કાવ્યો તે મેં કેટલાક લેયા છે સમય મળતા તેણે જાન અનુવાદ કરવા અભિલાષા રહે ॥

४।७।७-उत्पत्ति—

આ સ્તુતિ-અતુલિશતિકા શ્રીગોવિન્દ મુનીશ્વર કથા પ્રમખે ગચ્છી મેના ૧૮૫૭
નીચેની હકીકત રજુ કરવામાં આવે છે. આની સત્યતા ઉપર બે તો શાખી ૨૪૫ નેમ ૧૮,
પરંતુ આ દાન્ટકથા કવિશ્રજના અદ્વિતીય કાવ્ય-આનુરૂપને તથા અમાધાન્ય ઉપર મને ૨૪૬
બેડવામાં આવી હોય એમ પણ સમજી શકે છે.

એકદા મોભન મુનિશજ ગાયરી માટે ગયા હતા, તેવામા તેમને બિનેશની મુનિ
રચવાનો વિચાર થઇ આવ્યો અને તે કાર્યમા તેઓ ત બીન બની ગયા. આ પ્રકારે તેઓ
ચિત્તવાજા તેઓ એક ભવકને ધેર બંધ ગણ્યા અને ત્યાં આપાર હાને કરેલ પત્ર, તે
મૂકવાને બદલે તેની સમીપમા પડેલું પાપાણુ પાત્ર તેમણે તેનીમા મૂકી દીધું.
કરતી વેળાએ તેમની ઝોળીમાથી પાપાણુ પાત્ર નીકળ્યા તેમની રચના કરનાર
મુનિએ ઘોઘી જાણ્યા કે અહો! આજે મોભનને તો મોટા હાલ રહેશે. મુનિશજ
મુનિને આ બાબતનો ખુવાસો કરવા કહ્યું ત્યારે તેમણે સમજાવ્યું નિવેશન કે તમે
જિન-સ્તુતિના જે પદો રચ્યા હતા તે કહી બતાવ્યા. આ મુકાબલે તેમને મુનિશજ
શપ્થ પુરી થઇ ગયા. ગાયરીએ નીકળીને ૮૫ ધરે પહોંચ્યા હતા. ૧૯૧૨
જે કવીસરે રચ્યા હોય, તો તે દુહીકત આ કવીસરની અપૂર કુદરત છે.

सुति-चतुर्विंशतिकासु स्थान—

આ કાવ્યની સમાવેશના કરવાનું કાર્ય તે દુર્લભ સ્વભાવને ધરાવે છે. તેની સમીક્ષાને અંગે નીચેની જગ્યાએ લેખકે લખેલું છે.

(૧) પ્રથમ નો આ કાન્ધ ઉચ્ચ કેટલિનું ટેવુ એ જાન વ-ને ને :
સ્વરામા આવેલી વિવિધ શીકાઓના મિલકતી અપેદી ખમ ક-ને :
માના સખપમા નીને મુજબન દુઃખરો કાન્ધ છે ને કુચવ ટુ-ને તે- : કટે

⁴⁴ हनुनिस्दहसा दिदिषाद विद्या-

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

(પદ્યાક ૧-૧૬, ૨૧-૪૮, ૫૭-૮૮ અને ૯૩-૯૬) ની યવા બધ છે તેમાં પદ્ય વગી ૯ થી ૧૦ સુધીના પદ્યો તે આ ઉપરાંત લાટાનુપ્રામ નામના અન્ય પ્રકારની ચમ કૃતિથી ઝગદી રહ્યા છે, તેમાં એકના એક પદનો ત્રણ વાગ જૂઠા જૂઠા અર્થમાં પ્રયોગ કરવામાં આવ્યો છે વિશેષમાં કવિરાજ પ્રથમ અને ચતુર્થ ચરણો સમાન હોય એવા પદ્ય ચાર પદ્યો (૫૩-૫૬) રચ્યા છે ચરણ-સમાનતાથી વિભૂષિત પદ્યો ગ્યવામાં ૬૭ કરી ૬૮ રચ્યામ રહી ગઈ હોય તે તે પૂર્ણ કરતા હોય તેમ તેમણે ૪૯ થી ૫૦ સુધીના પદ્યોમાં પ્રથમ અને તૃતીય ચરણો તેમજ દ્વિતીય અને ચતુર્થ ચરણો સમાન રચ્યા છે આમ કરીને તે કવિગર પોતાની કુશલતાની ઓરજ પ્રમા પ્રદર્શિત કરી છે, કેમકે ચાર ચરણોના પદ્ય હોવા છતાં તે બધે બેજ ચરણોના હોય એમ લાગે છે આ ઉપરાંત એક વિશિષ્ટ પ્રકારના ચમકથી અલકૃત ચાર પદ્યો (૮૬-૮૨) રચીને તેમણે શબ્દાનકાર પરત્વેનુ પોતાનુ પાત્રિકત્ય મિલ કરી બતાવ્યું છે

આ અપૂર્વ કાવ્યને તેની ચમત્કૃતિમાં સર્વાંગે મળતુ આવતું એક કાવ્ય સાગ જેવામાં આવ્યું છે અને તેના રચનારા બીજા કોઈ નહિ પણ ન્યાયવિશારદ ન્યાયાચાર્ય મહામહોપાધ્યાય ચરોતિવિજયજી છે આ કાવ્ય ' એન્દ્ર-સ્તુતિ ' ના નામથી ઓળખાય છે અને તે સ્વોપદ્ય દીકાથી અલકૃત છે હાનમાં સાગરાનંદચરિત્રએ તેની એક અવચૂરિ તૈયાર કરી છે અને તે છપાઈ ગઈ છે દુક સમયમાં તે બહાર પડે એમ લાગે છે ઇ સ ૧૯૨૪ ના ઑક્ટોબર માસમાં આની એક પ્રતિ અને તેમની તરફથી એવાને મળી હતી બે એક મહિના ઉપર અને એ કાવ્યના મૂળમાત્રની એક પ્રતિ વિજયમોહનસૂરિજી તરફથી મળી છે (એ કાવ્યને પણ આ કાવ્યની માફક તૈયાર કરી પ્રસિદ્ધ કરવા એ વિચાર રાખ્યો છે)

ચરણની સમાનતારૂપ ચમત્કાંથી ચતુરોના ચિત્તને પણ ચારી લેનાર એક બીજું કાવ્ય શ્રેષ્ઠિ દેવચંદ લાલભાઈ જૈન પુસ્તકોદ્ધાર ફંડ તરફથી ઇ સ ૧૯૧૪ માં પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યું હતું આ કાવ્યને ' ચતુર્વિંશતિજિનાનન્દસ્તુતિ ' એવા નામથી ઓળખવામાં આવે છે અને તેના કર્તા મુનિત્રી મેરુવિજયજી છે આ સંપૂર્ણ કાવ્ય ' વમતતિવકા ' નામના એકજ વૃત્તમાં રચાયેલું છે અને તેના પ્રત્યેક રલોકમાં દ્વિતીય અને ચતુર્થ ચરણોની સમાનતા નિહાળી શકાય છે આ કાવ્યની જેમ ચરણ-સંદ્રશતારૂપી ચમકથી અનકૃત અને કૃદ્ધ એકજ ભતના ' છંદ ' માં રચાયેલું પરતુ ચોવીસ જિનેશ્વરાનીજ સ્તુતિરૂપ અને તે પદ્ય વગી ૨૮ પદ્યોનુ એક કાવ્ય હાનમાં મારા જેવામાં આવ્યું છે તે હજી સુધી અપ્રસિદ્ધ છે

૫.-સમાનનારૂપી ચમકથી થોડે ઘણું અરે પરિપૂર્ણ એવું એક બીજું કાવ્ય શ્રીમધ્વજ દિનિએ રચેલું છે અને તે ત્રીયગોવિજય જૈન સંસ્કૃત પાઠશાળા (મહેસાણા) તરફથી

સ ૧૯૧૨ માં પ્રસિદ્ધ થયેલું હતું આ તેમજ અતુવિશતિગિનાન-દસ્તુતિ એ બે બોધો અનુવાદ સહિત મેં તૈયાર કર્યા છે અને તે હુક સમયમા છપાઈ બહાર પડશે એવી આશા રહે છે

આ ઉપર્યુક્ત વિશિષ્ટતાથી અવકૃત કાઈ બીજું કાવ્ય હોય, તો તેની અને ખબર નથી, કે અન્ય જાનના યમકમય કાવ્યો તો મેં કેટલાંક એવા છે સમય મળતા તેનો પણ અનુવાદ કરવા અભિલાષા રહે છે

અ-ઉત્પત્તિ—

આ દસ્તુતિ—અતુવિશતિકા શ્રીરોબન મુનીશ્વરે કયા પ્રસંગે રચી તેના સંબંધમા એની હકીકત રજૂ કરવામા આવે છે આની સત્યતા ઉપર બારોસો રાખી શકાય તેમ છે, તુ આ દન્તકથા કવિરાજના અદિતીય કાવ્ય—આતુર્યને તથા અસાધારણ ઉપયોગને સૂચવવા કવામાં આવી હોય એમ પણ સંભવી શકે છે

એકદમ ગોબ્ધન મુનિરાજ ગોચરી માટે ગયા હતા, તેવામાં તેમને જિનેશ્વરની દસ્તુતિ જાણો વિચાર થઇ આવ્યો અને તે કાર્યમા તેઓ ત'ની જની ગયા આ પ્રમાણે વ્યવસ્થાવાળા તેઓ એક શ્રાવકને ઘેર જઈ ગયા અને ત્યાં આહાર લઇને બેસેલું પાન ઝાડીમાં જાને બેઠે તેની સમીપમાં પડેલું પાપાણુનું પાન તેમણે ઝાળીમાં મૂકી ફીડ આહાર તો વેળાએ તેમની ઝાળીમાંથી પાપાણુનું પાન નીકળતા તેમની રૂપરૂંદ કરનારા બીજા બેઓ બોલી ઊઠ્યા કે અહો! આજે ગોબ્ધનને તો મોટા લાભ થયો! મુરજીએ ગોબ્ધનને આ બાબતનો ખુલાસો કરવા કહ્યું ત્યારે તેમણે સત્ય હકીકત નિવેદન કરી અને પોતે ન-દસ્તુતિના જે પદો રચ્યા હતા તે કહી બતાવ્યા આ સાંભળીને તેમના મુરજી અતિ ખુશ થઇ ગયા ગોચરીએ નીકળીને ઉપાધયે પાછા ફરતાં મુશીમા આવ્યા અપૂર્વ પદો કવીશ્વરે રચ્યાં હોય, તો તે હકીકત આ કવીશ્વરની અપૂર્વ કુશલતા સૂચવે છે

તિ—અતુવિશતિકાનું સ્થાન—

આ કાવ્યની મહત્વોત્થાના કરવાનું કાર્ય તો હું સુત પાઠક-વગને સોંપુ છું, પરંતુ સમીક્ષાને અંગે નીચેની બાબતોનો ઉલેખ કરવો હું ઉચિત સમજુ છું

(૧) પ્રથમ તો આ કાવ્ય ઉચ્ચ ક્ષાત્રિનું હોવું જોઇએ એ વાતને એ કાવ્યને જાને રામા આવેલી વિવિધ ટીકાઓજ મિદ્ધ કરી આપે છે ખામ કમીને સૌદાગમ્યનરિષ્ટને ના સંબંધમા નીચે મુજબના ઉદ્ગારો કાઢ્યા છે એ જણવા જેવું નથી તેઓથી કહે છે કે—

“સ્તુતિસ્વરૂપા વિવિધાપચિન્ના—

સ્વદ્વારણાત સરસાન્વયેષા ॥”

(૨) શ્રીમાન્ સંસ્તિયકસૂરિશ્ચ એ આ કવિરાજના સમયમાં નીચે મુજબનો અભિપ્રાય આપ્યો છે —

“ વીઓ સોહજનામા, જસ્સ કવિત્ત વિચિત્તય સુણિઠ ।
કેદિ ન વિહિયહિયર્પહિં પઢિર્પહિં સિર ઘુણિય ॥
ઘહુપરિયણપરિયરિયા, અપદપઢિચવ્વપ્પદુપ્પિચ્છા ।
સિરિમોયરાયરાય, ગણસ્સ મુહમદણ જાયા ॥ ”

—અમ્યદ્વ-સપ્તતિની ટીકા (પત્રાક ૭૫)

અર્થાત્ (સર્વધરને) બીજે રોશન નામે પુત્ર હતો એની વિચિત્ર કવિતાનું શ્રવણ કર્યા બાદ દ્રવ્યમા વિસ્મય પામેલા એવા કયા કયા પહિંડતોએ મસ્તક ધુણાવ્યું નથી ? ગોશન અને ધનપાણ એ બંને ધણા સેવકોથી સેવિત હતા, અપહિંડત વિદ્વાતાના ગર્વથી હું પ્રેક્ષ્ય (હું ખે કરીને બેઠે શકાય તેવા) હતા તેમજ તેઓ શ્રીભોજ રાજેશ્વરના મુખ-મણ્ડન ખન્યા હતા,

(૩) સાહિત્ય-રસિક ડૉં યાકોબી જેવા વિદ્વાને પણ એની મુક્ત કહે પ્રશંસા કરી છે, આ વાત તેમણે જર્મન ભાષામાં લખેલી પ્રસ્તાવના ઉપરથી બેઠે શકાય છે

(૪) આ કાવ્યની રોશન મુનિજીના મુઝાએ પણ પ્રશંસા કરી છે એમ પ્રભાવક-ચરિત્રમાંના શ્રીમહેન્દ્રસૂરિમળના નીચે આપેલા ૩૧૯ આ પદ ઉપરથી બેઠે શકાય છે —

“ સ પ્રાહ ન સ્તુતિધ્યાના-જ્ઞાનેષ્વરવહો ગુરુ ।
સત્કાવ્યાન્યથ હપેણ, પ્રાશસત્ ॥ ચમત્કૃત ॥ ૧ ॥ ”

(૫) આ કાવ્યથી જૈન સમાજ વિશેષતઃ પરિચિત છે એ વાત પણ તેની ગૌરવતા બહાર કરે છે

હવે હું આ ઉપોદ્ધાત પૂર્ણ કરૂં તે પૂર્વે મારી અલ્પ બુદ્ધિને લઇને આ કાવ્ય ઉપર યથાયોગ્ય પ્રકાર પાડી ન શક્યો હોય તો તેથી આ કાવ્યમા ન્યૂનતા છે એમ ન માનવું એટલી પાડક-વર્ગને ખાસ ભલામણ કરતો તેમજ અતિ-દોષ કે મુદ્રણ દોષને લીધે જે કંઈ ખામીઓ આ પુસ્તકમાં નજરે પડે તે બદલ સાક્ષર વર્ગ ક્ષમા કરશે એવી આશા રાખતો હું વિરમું છું, કેમકે

“ ગચ્છત સ્પાલન કવાપિ, ભવત્યેવ પ્રમાદત ।
હણન્તિ હુજનાસ્તત્ર, સમાવધતિ સજ્જના ॥ ૧ ॥ ”

બૂદ્ધેશ્વર, મુંબાઈ.	}	હીરાલાલ રમિકદાસ કાપડિયા.
વીર સવત ૨૪૫૨,		
માર્ગશીપ મુકલ એમદશી		

विषय-प्रदर्शन

विषय

419

શ્રીકૃષ્ણ જિનેશ્વરની સ્તુતિ

રાબ્યાદિક વિભાગે, અનેકાદ ભવ્યની સંખ્યા, જનનને અર્થ, અભવને પ્રતિ
બોધિત નહિ કરી ચક્રવાનું કારણ, કર્મ, જડભો, નાભિ ભરેલ, સ્વચ્છ નિર્મલ
મુખસિક, રત્ન પ્રકારની નીતિઓ, પ્રબલદેવ, અધ્યાત્મ અને પૂજની સમર્થ, ચતુર્વિધ, ૭,
ચાર્લસ-વિક્ટોરિયન અન્ય સંસ્કૃત કાવ્ય-સંગ્રહો.

जिनवरोनी स्तुति

જિનવર, જાનના પાચ પ્રકારે, તીર્થકર અને સામાન્ય-કેવલીમાં વહેરે. ૧૬ વન,
કેવલીના પ્રકારે, તીર્થને આર્થ, મન્દાર કુસુમ

જૈન આગમની પ્રશાસા

નય, તેના સાત પ્રકારો, જામ, સિદ્ધાન્ત-સચના, ચદ દીર ૧૫૫૫ રી-
અબ્બર, પદાર્થોના તબુ જમો, ૭૭૫૫૫ ૧૫૫૫

श्रुत-देवतानु स्मरण

सुत-देवतासु २५५५

ધીઅજિતનાથને નમરકાર

પ્રથમ-કપાલકુક, તીર્થસ્નન અથવા જાગૃતિ કપાલકુક કપાલ જાગૃતિ રૂપે કોઈના પ્રાર્થના મોક્ષા પ્રત્યે જાણવું વિશેષ થશે. તીર્થસ્નનનો અર્થક્રિયા એ જાણવું વિશેષ થશે. બેક મિલિટર, સીમલિટર, ૪૫-૫૫ :—કેટલાક જાણવું જાણવું તથા મોક્ષા જાણવું જાણવું.

જિન-મમુદની પ્રાર્થના

१२७ पृष्ठ, व्यास-विचार, दीर्घादि ३ अङ्क, २००० २२-५८ -
६४ ९५९

જૈન શાસનનો વિચાર

ત્રેલોચનુ વિગર્યન અમ ધરતે વિદર કુદિ-અરુ કલને-૦૮

၅-၈ ရက် အတွင်း အချို့က နေရာပြောင်းရွှေ့မှုများ ပြုလုပ်ခဲ့ကြောင်း သိရသည်။
 ၉-၁၀ ရက် အတွင်း အချို့က နေရာပြောင်းရွှေ့မှုများ ပြုလုပ်ခဲ့ကြောင်း သိရသည်။
 ၁၁-၁၂ ရက် အတွင်း အချို့က နေရာပြောင်းရွှေ့မှုများ ပြုလုပ်ခဲ့ကြောင်း သိရသည်။

- માનસી દેવીને પ્રાર્થના ૮
માનસી-સ્વરૂપ, શોભા વિલા-દેવીઓના નામો
- શ્રીશભવનાથની સ્તુતિ ૯
શભવનાથ, સસારને અરણ્યની ઉપમા, વીતરાગની પ્રાર્થનાનું કૃષ્ણ, પદ-
સમીક્ષા, પદ પરત્વે માત્રા-ગણતરી, આર્પાનું અન્ય લક્ષણ, કાવ્ય-અમરકૃતિ
- જિનેશ્વરોનો આશ્રય કરવાથી પ્રાપ્ત થતું કૃષ્ણ ૧૦
જિનેશ્વરના લક્ષણો, માન અને મદમા તક્ષાવત, મદનું સ્વરૂપ અને તેના પ્રકારો.
- જૈન મતનું પ્રાધાન્ય ૧૧
જૈન સિદ્ધાન્તમાના નયોની અનુષમતા, સાખ્ય દર્શનની ઉત્પત્તિ, સિદ્ધાન્તને 'પ્રયત્ન
કરનારો' એવું વિશેષણ લગાડવાનું કારણ, કાલની મહત્તા, સ્વભાવની પ્રબળતા,
કર્મની ઓઠવા, નિયતિની પ્રભુતા, ઉદયમની પ્રધાનતા, વ્યાકરણ-વિચાર, પદ-પરીક્ષા
- શ્રીવજ્રશૃખલાને પ્રણામ ૧૨
વજ્રશૃખલા દેવીનું સ્વરૂપ
- અભિનન્દનનાથને પ્રાર્થના ૧૩
શુભ અને શુણ્ણો ભેદભેદ, શ્રીઅભિનન્દન, તીર્થકરોનો શ્વનિ, શ્રીઅભિનન્દનને
આપેલી સિંહની ઉપમા, વૃત્ત-વિચાર, કુતવિશિષ્ટતાનું અન્ય લક્ષણ
- સમસ્ત જિનેશ્વરોને પ્રાર્થના ૧૪
જિનેશ્વરોનું વિશ્વ-અધ્યત્વ, તીર્થકરનું અલીકિક શુદ્ધત્વ, શર-અતુર્ભંગી, અહિંસાદિક
મહાવ્રતો-અહિંસા, સત્ય, અયોર્ય, બ્રહ્મચર્ય અને અપરિગ્રહ, ધર્મ-અર્ક
- આગમની પ્રશંસા ૧૫
આગમ, ઉપચાર, ૪૫ આગમો
- શ્રીરાહિણી દેવીને નમસ્કાર ૧૬
શ્રીરાહિણીનું સ્વરૂપ, પદ-વિચાર
- શ્રીમુખતિનાથની સ્તુતિ ૧૭
શ્રીમુખતિનાથ, દમ (ઉપશમ) વિચાર, ભય અને તેના પ્રકારો, પદ-અમરકાર
- મમન્ત જિનેશ્વરોને વિનનિ ૧૮
જિનેશ્વરનું લક્ષણ, ઈશ્વરની મુખ્યતા મુખ્ય જીવોના પુનરાગમનનો અસ ભવ,
સાંવત્સરિક દન, સુવર્ણનો દિગ્ગે, જ્ઞાનવર્જિત પાપનો અર્થ, પદ-અમરકૃતિ
- મર્ચના મિદ્ધાન્તનું સ્મરણ ૧૯
દર્શનની મર્ચ-દર્શન પદ-અમર

૧૧વી દેવીને પ્રાર્થના

૨૦

કાલી દેવીનું સ્વરૂપ, અભયનો અર્થ, પદ-ચમત્કાર-મીમાંસા.

ત્રીપદામલને વિનતિ

૨૧

પદપ્રભ પ્રભુ, સામાયિકનો અર્થ, પચમ મતિ, વૃત્ત-વિચાર-પ્રયમાદિચરણોના ગણો

પરવે સમજ, વસન્તવિષકાનું અન્ય લક્ષણ, કાવ્ય-ચમત્કાર

મમ ત્રિનેશ્વરી સ્તુતિ

૨૨

જિન-ચેષ્ટિ પરવે વાપરેલા વિશેષણો સ અધી વિચાર, ત્રિનેશ્વરનો મહિમા

સિદ્ધાન્તનું સ્વરૂપ

૨૩

શ્લોક-ચમત્કૃતિ

૧૨વી દેવીની સ્તુતિ

૨૪

ગાન્ધારી દેવીનું સ્વરૂપ, વૃત્ત-ચમત્કાર

ત્રીપુષ્પાર્ચનાથનું સ્મરણ

૨૫

સુપ્રાર્થનાથ, માલિની વૃત્તના લક્ષણો

ત્રેશ્વરોનું ધ્યાન

૨૬

ત્રિનેશ્વરી દેવકૃત ભક્તિ, તીર્થકર્તૃનું સાત્તિમ્ય કરનારા દેવોની સખ્યા, સમ્યક્ત્વ

ન-મતની પ્રશંસા

૨૭

જન્મ-મરણની વેદના

કામાનસી દેવીની સ્તુતિ

૨૮

મહામાનસી દેવીનું સ્વરૂપ

ચન્દ્રમલ પ્રભુને પ્રણામ

૨૯

ચન્દ્રમલ-ચરિત્ર, દૃષ્ટાંતનો અર્થ, હેતુની સમજ, બિહ અર્થોત્તર્ક, અને-

કાન્તવાદ-મીમાંસા, અપભ્રંશ નામ ચન્દ્રમલ પ્રભુને અસમાન કહેવાનું કારણ,

પદ-પ્રકૃતિ, મ-દામાનાનું લક્ષણ

ત્રેશ્વરોની સ્તુતિ

૩૦

શ્લોક-ચમત્કૃતિ

દ્વાન્તની સ્તુતિ

૩૧

શકુશી દેવીની સ્તુતિ

૩૨

શ્રીવલ્લાકુશીનું સ્વરૂપ

સુવિધનાથને પ્રાર્થના

૩૩

સુવિધનાથ-ચરિત્ર, પદ-ચરિત્ર, શ્રી દેવના કવિ દેવના અને દેવનાનાં લક્ષણો

૩. નામના ઉપર જાહેર અને સાર્વજનિક સ્થળોએ જાહેર મુદ્દાની જાણ.

知： 非 也 矣

[illegible]

1000 4 3

1 1 1

Staphylococcus aureus

• 4 1st 10-24 7th 1893

100

५ १ २३ ३ १००१ ३ ११११ श्री हरिनाम नाम गण गण

2. 10. 1968

$\frac{1}{2} \times \frac{1}{2} = \frac{1}{4}$

1 p 20 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100 101 102 103 104 105 106 107 108 109 110 111 112 113 114 115 116 117 118 119 120 121 122 123 124 125 126 127 128 129 130 131 132 133 134 135 136 137 138 139 140 141 142 143 144 145 146 147 148 149 150 151 152 153 154 155 156 157 158 159 160 161 162 163 164 165 166 167 168 169 170 171 172 173 174 175 176 177 178 179 180 181 182 183 184 185 186 187 188 189 190 191 192 193 194 195 196 197 198 199 200 201 202 203 204 205 206 207 208 209 210 211 212 213 214 215 216 217 218 219 220 221 222 223 224 225 226 227 228 229 230 231 232 233 234 235 236 237 238 239 240 241 242 243 244 245 246 247 248 249 250 251 252 253 254 255 256 257 258 259 260 261 262 263 264 265 266 267 268 269 270 271 272 273 274 275 276 277 278 279 280 281 282 283 284 285 286 287 288 289 290 291 292 293 294 295 296 297 298 299 300 301 302 303 304 305 306 307 308 309 310 311 312 313 314 315 316 317 318 319 320 321 322 323 324 325 326 327 328 329 330 331 332 333 334 335 336 337 338 339 340 341 342 343 344 345 346 347 348 349 350 351 352 353 354 355 356 357 358 359 360 361 362 363 364 365 366 367 368 369 370 371 372 373 374 375 376 377 378 379 380 381 382 383 384 385 386 387 388 389 390 391 392 393 394 395 396 397 398 399 400 401 402 403 404 405 406 407 408 409 410 411 412 413 414 415 416 417 418 419 420 421 422 423 424 425 426 427 428 429 430 431 432 433 434 435 436 437 438 439 440 441 442 443 444 445 446 447 448 449 450 451 452 453 454 455 456 457 458 459 460 461 462 463 464 465 466 467 468 469 470 471 472 473 474 475 476 477 478 479 480 481 482 483 484 485 486 487 488 489 490 491 492 493 494 495 496 497 498 499 500 501 502 503 504 505 506 507 508 509 510 511 512 513 514 515 516 517 518 519 520 521 522 523 524 525 526 527 528 529 530 531 532 533 534 535 536 537 538 539 540 541 542 543 544 545 546 547 548 549 550 551 552 553 554 555 556 557 558 559 560 561 562 563 564 565 566 567 568 569 570 571 572 573 574 575 576 577 578 579 580 581 582 583 584 585 586 587 588 589 590 591 592 593 594 595 596 597 598 599 600 601 602 603 604 605 606 607 608 609 610 611 612 613 614 615 616 617 618 619 620 621 622 623 624 625 626 627 628 629 630 631 632 633 634 635 636 637 638 639 640 641 642 643 644 645 646 647 648 649 650 651 652 653 654 655 656 657 658 659 660 661 662 663 664 665 666 667 668 669 670 671 672 673 674 675 676 677 678 679 680 681 682 683 684 685 686 687 688 689 690 691 692 693 694 695 696 697 698 699 700 701 702 703 704 705 706 707 708 709 710 711 712 713 714 715 716 717 718 719 720 721 722 723 724 725 726 727 728 729 730 731 732 733 734 735 736 737 738 739 740 741 742 743 744 745 746 747 748 749 750 751 752 753 754 755 756 757 758 759 760 761 762 763 764 765 766 767 768 769 770 771 772 773 774 775 776 777 778 779 780 781 782 783 784 785 786 787 788 789 790 791 792 793 794 795 796 797 798 799 800 801 802 803 804 805 806 807 808 809 810 811 812 813 814 815 816 817 818 819 820 821 822 823 824 825 826 827 828 829 830 831 832 833 834 835 836 837 838 839 840 841 842 843 844 845 846 847 848 849 850 851 852 853 854 855 856 857 858 859 860 861 862 863 864 865 866 867 868 869 870 871 872 873 874 875 876 877 878 879 880 881 882 883 884 885 886 887 888 889 890 891 892 893 894 895 896 897 898 899 900 901 902 903 904 905 906 907 908 909 910 911 912 913 914 915 916 917 918 919 920 921 922 923 924 925 926 927 928 929 930 931 932 933 934 935 936 937 938 939 940 941 942 943 944 945 946 947 948 949 950 951 952 953 954 955 956 957 958 959 960 961 962 963 964 965 966 967 968 969 970 971 972 973 974 975 976 977 978 979 980 981 982 983 984 985 986 987 988 989 990 991 992 993 994 995 996 997 998 999 1000 1001 1002 1003 1004 1005 1006 1007 1008 1009 1010 1011 1012 1013 1014 1015 1016 1017 1018 1019 1020 1021 1022 1023 1024 1025 1026 1027 1028 1029 1030 1031 1032 1033 1034 1035 1036 1037 1038 1039

6 8 9

4 2

• • •

6 4

1

4 3 4

4 2

5

4

2

2 f

1

2

4

3

1999

જિન-સમુદાયને પ્રણામ	..	..	..	..	૭૮
સિદ્ધાન્તની સ્તુતિ	..	..	..	..	૭૯
અનુમાન					
શ્રીગૌરી દેવીની સ્તુતિ	..	..	..	..	૮૦
ગૌરી દેવીનું સ્વરૂપ					
શ્રીનમિનાથનું સ્તુતિ	..	..	..	..	૮૧
શ્રીનમિનાથ-ચરિત્ર, પદ-વિચાર, ધિખરિણીનું જાન વક્તવ્ય					
જિનેશ્વરોનો જથ	..	..	..	..	૮૨
દાનના પદ્ય પ્રકારો					
સિદ્ધાન્તનો પરિચય	..	..	..	..	૮૩
કાલી દેવીની સ્તુતિ					૮૪
કાલી દેવીનું સ્વરૂપ, લક્ષ્મી વિગેરે ચોદ રત્નો					
શ્રીનેમિનાથને નમસ્કાર	..	..	..	..	૮૫
નેમિનાથ-ચરિત્ર, મહાસતી રાણમતી, નેમિનાથે મુદ્રામાં લીધેલો જામ					
જિન-ત્રેણિની સ્તુતિ	..	..	..	..	૮૬
પદ-વિચાર					
જિન-વાણીનું ગૌરવ	..	..	..	..	૮૭
પદાર્થ-વિચાર					
અમ્બા દેવીની સ્તુતિ	..	..	..	..	૮૮
અમ્બા દેવીનું સ્વરૂપ					
શ્રીપાર્શ્વનાથને પ્રાર્થના	..	..	..	..	૮૯
શ્રીપાર્શ્વનાથનું ચરિત્ર, પદ-વિચાર					
જિનેશ્વરોની સ્તુતિ	..	..	..	..	૯૦
જનમ-મરણનો સ્થાનો					
જિન-વાણી પરત્વે વિચાર	..	..	..	..	૯૧
પદ-અમતોર					
વૈરાટ્યા દેવીની સ્તુતિ	..	..	..	..	૯૨
પરજેન્દ્ર-વિચાર, વૈરાટ્યા દેવીનું સ્વરૂપ					

શ્રીવીર પ્રભુને વિનંતિ

૯૩

વોર પ્રભુનું ચરિત્ર, 'વીર' શબ્દ સર્વંધી વિચાર, વીર પ્રભુની વીરતા, વીરનું તપ,
વીર પ્રભુના અન્ય નામો, પદ-વિચાર

જિન-સમૂહની સ્તુતિ

૯૪

સમવસરણું સ્વરૂપ, પુષ્પ-વૃષ્ટિ, ત્રણ ગદો, વર્તુલાકાર સમવસરણુનો વિષ્કમ્ભ,
અતુષ્ટોષ્ઠાકાર સમવસરણુ, ગઢના દ્વારો, અરોક વૃક્ષ, સિ હામન, ચામર,
છત્ર ઇત્યાદિ, સમવસરણુની રચના, સમવસરણુમા તીર્થકરનું સ્વરૂપ, તીર્થકરની
દેશના, તીર્થકરની પર્વદા, દય આશરો, જૈન દર્શનમા વિનયનું સ્થાન, પ્રભાણુશુદ્ધા
દિક્કનો વિચાર

ભારતીને પ્રાર્થના

૯૫

અગ્નિધિકા દેવીની સ્તુતિ

૯૬

અગ્નિધિકા દેવીનું સ્વરૂપ

स्पष्टीकरणसाधनीभूतग्रन्थसूची (स्पष्टीकरणसाधनीभूतग्रन्थसूची)

अन्यग्रन्थ

त्रिपाष्टशालाकापुरुषपरिचयम्
सिद्धदेवमहाप्रज्ञानुशासनम्
अभिधानचिन्तामणिः
अभिधानचिन्तामणिपरिशिष्टम्
अनेकार्थसम्प्रदायः
धीतरागस्तोत्रम्
छन्दोऽनुशासनम्
योगशास्त्रम्
अयोग-यवच्छेदद्वार्जिकिका
अनुयोगद्वाराणि
अनुयोगद्वारवृत्तिः
शीलोपदेशमाला
पुष्पमाला
भवभावना
भवचनसारोद्धारः
भवचनसारोद्धारवृत्तिः
प्रमाणनयतत्त्वालोकालङ्कारः
स्याद्राक्षरनाकरः
एलाकरायतारिका (प्रमाण० वृत्तिः)
न्यायपुस्तुमात्रलिः
अध्यात्मतत्त्वालोकाः
तत्त्वार्थाधिगमसूत्रम्
तत्त्वार्थाधिगमसूत्रभाष्यम्
तत्त्वार्थाधिगमसूत्रसम्बन्धकारिकाटीका
तत्त्वार्थाधिगमसूत्रटीका
कर्मभूति (कर्मरपटी)
कर्मभूति
पञ्चसद्वयम्

कर्तार

कलिकालसर्वज्ञात्मी देवचन्द्र 'सूरि'

मलधारगच्छीयमी देवचन्द्र 'सूरि'

भी मेमिचन्द्र 'सूरि'
भी सिद्धसेन 'सूरि'
भी बाहिरैव 'सूरि'

भी रत्नशम 'सूरि'
न्यायविचार-साधनीभूतग्रन्थसूची

वाचकवर्षधी उमास्वाति

भी इयगुप्त 'सूरि'
भी सिद्धसेन 'सूरि'
भी निवर्ण 'सूरि'
भी इवन्द 'सूरि'
भी वादवि 'भट्टार'

श्री 'दुर्गास्तोत्रम्'

श्री' मद्रासु 'स्यामी

हयनाभमगर्भाः जितमन्त्र भजि

श्रीः महाशक्तिः

2000

तर्ककृत्यार्थानधी' सिद्धयननिवाकर

श्री गुरुभ्यो नमः ।

શ્રી સત્ગુરુ ગુરુ :

स्वाध्यायार्थं स्वाध्यायिनाम् श्री यशोविन्द्या ।

*****

[illegible]

७० अथवा नालाई

१५५५-१५५६ ई. १५५५-१५५६ ई.

6 57 57 57

5. 7. 4. 6. 8.

4-1 2A-42 3A-43

22

45 50 55 60

કેપટીકરનુ સાધની ભૂતમ-ચમુચી

श्री हस्तमय 'शुक्ति'
 श्री जितमय 'शुक्ति'
 श्री वज्रमय 'शुक्ति'
 श्री मानस 'शुक्ति'

[illegible]

১০ জনের
 ১০ জনের
 ১০ জনের
 ১০ জনের

मम परमात्मने ।

सुविहितपुरन्दरश्रीशोभनमुनिवर्यविहिता

॥ स्तुतिचतुर्विंशतिका ॥

१ श्रीरूपभजिनस्तुतय

अथ श्रीनाभिनन्दनस्तुति.—

भक्त्याम्भोजविधोषनैकतरणे । विस्तारिव मां रली—
रम्भासामज । 'नाभि'नन्दन । महानष्टापदाभातुरे ।

भक्त्या वन्दितपादपद्म । विदुषां सम्पादय श्रेश्ठिम्—
रम्भासाम । जनाभिनन्दन । महानष्टापदाभातुरे ॥ १ ॥

समस्तजिनवराणां स्तुति —

ते व पान्तु जिनोत्तमा क्षतरजो नक्षत्रिपुनःकला
दारा विभ्रमरोचिता मुमनसो मन्दाररा रज्जिम्
यत्पादौ च सुषोडशिता सुप्रभयास्तु पनत्सु मन्दार—
दाराविभ्रमरोचिता मुमनसा मन्दाररज्जिम् । १ ।

जिनप्रवचनप्रशंसा—

शान्तिं वस्तुनान् मिथोऽनुगमन द यत्तम'पन्दे—
रक्षोभ जन ' हस्तुला विमदाई पादुका कृन्—
तव पूडयैजगतां जिने प्रवचन हृद्य वरद्वन्द—
रक्षोभजनहस्तुलाविमद दीपाङ्कुराङ्कुरम् । २

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ १ ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ २ ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ३ ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ४ ॥

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ५ ॥

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ६ ॥

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ७ ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ८ ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ९ ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ १० ॥

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ११ ॥

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ १२ ॥

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ १३ ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ १४ ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ १५ ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ १६ ॥

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ १७ ॥

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ १८ ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ १९ ॥

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ २० ॥

दानगीदय्याः दार्पणा—

सिंशसुनिगताऽऽशु मानसीच्छा—

ऽऽचनतिभिरम्मदभौमुगजिताशम् ।

वितरतु दधती पत्रि क्षतोपत्—

ततनिभिर मद्भामुराजिता शम् ॥ ४ ॥ २॥ —पुपि०

३ श्रीशम्भवजिनस्तुतय

अथ धीशम्भवायार्पणा—

निभिज्जशधुमरमय !

क्षं भयकान्तारतार ! तार ! ममारम् ।

वितर प्रातजगघय !

'शम्भय !' कान्तारतारतारममारम् ॥ १ ॥

—आर्यागीति

जिनवराणां प्रयाज्यम् —

आश्रयतु तत्र प्रणत

विभया परमा रमाऽरमानमदमरे ।

स्तुत ! रहित ! जिनकदम्बक !

विभयापरमार ! मारमानमदमरे ॥ २ ॥ — आर्या०

जिनमत्स्य प्राधान्यम्—

जिनराज्या रचित स्ता—

दत्तमाननयानया नयायतमानम् ।

शिवशर्मणे मत्तं दध—

दत्तमाननयानयानया यतमानम् ॥ ३ ॥ —आर्या०

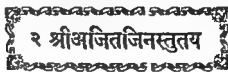
श्रुतदेवतास्मरणम्—

शीताशुत्विति यत्र नित्यमदधद् गन्धाढ्यधूलीरुणा—

नाली केसरलालसा समुदिताऽऽशु आमरीभासिता ।

पायाद् वः श्रुतदेवता निदधती तत्राब्जकान्ती रुमौ

नालीके सरलाऽलसा समुदिता शुभ्रामरीभासिता ॥ ४ ॥ १ ॥—शार्ङ्ग०

अथ अजितनायप्रणामः—

त'मजित'मभिनौमि यो विराजद्—

वनघनमेरुपरागमस्तकान्तम् ।

निजजननमहोत्सवेऽधितप्ता—

वनघनमेरुपरागमस्तकान्तम् ॥ १ ॥

—पुष्पिताम्ना

जिनवदम्बफाभिलुतिः—

स्तुत जिननिग्रहं तमर्तितप्ता—

ध्वनदसुरामरवेण वस्तुयन्ति ।

यममरपतय प्रगाय पार्श्व—

ध्वनदसुरामरवेणः स्तुवन्ति ॥ २ ॥

—पुष्पि०

जिनमनविचारः—

प्रतिर वसति त्रिलोकग्रन्धो !

गमनैययोगततान्तिमे पदे हे ।

जिनमत ! प्रिततापप्रर्गशीथी—

गमनययो ! गततान्ति मेऽपदेहे ॥ ३ ॥ —पुष्पि०

मानसीदेव्या मार्षना—

सितशकुनिगताऽऽशु मानसीद्वय—

ऽऽचततिमिरम्मदभासुराजिताशम् ।

वितरु दधती पर्व क्षतोद्यत्—

ततनिमिर मदभासुराजिता शम् ॥ ४ ॥२॥ —१

३ श्रीगम्भवजिनस्तुतय

अथ श्रीगम्भवस्तुत्यर्पना—

निर्मितशनुभवभय !

अ भयकान्तारतार ! तार ! ममारम् ।

वितर प्रातजगद्यय !

‘शम्भय !’ कान्तारतारतारममारम् ॥ १ ॥

—आर्यामीति

जिनवराणायाश्रयाऽह्वयी —

आश्रयतु तत्र प्रणत

विमया परमा रमाऽरमानमदमरै ।

स्तुत ! रहित ! जिनकदम्बक !

विमयापरमार ! मारमानमदमरै ॥ २ ॥ -- आर्या०

जिनमतस्य प्राधान्यम्—

जिनराज्या रचित स्ता—

दसमाननयानया नयायनमानम् ।

शिवशर्मणे मत दध—

दसमाननयानयानया यतमानम् ॥ ३ ॥ —आर्या०

वज्रशृङ्खलायै प्रणामः—

शृङ्खलभृत् कनकनिभा

या तामसमानमानमानवमहिताम् ।

श्री'वज्रशृङ्खला' कज-

यातामसमानमानमानवमहिताम् ॥ ४ ॥ ३ ॥ —आर्या०

४ श्रीअभिनन्दनजिनस्तुतय०

अय अभिनन्दनस्य प्रार्थना—

त्वमशुभा'न्यमिनन्दन' । नन्दिता-

सुरवधूनयन परमोदर० ।

स्मरकरीन्द्रनिदारणकेसरिन् ।

सुरज ! धूनय नः परमोऽदर ॥ १ ॥

—द्वुतपिलम्बितम्

ममप्रतिभे'श्वरा'गामभ्यर्थना—

जिनवरा । प्रयतध्वमितामया

मम तमोहरणाय महारिण० ।

प्रदधनो सुरि विश्वजनीनता-

ममनमोहरणा यमहारिण० ॥ २ ॥ —द्वु०

आगमन्तुनि —

असुमनां मृतिजन्याहिताय यो

जिनवगगम ! नो भवमायनम् ।

प्रलघुनां नय निर्मयिनोदता-

जिनवगगमनोभवमायं । तम् ॥ ३ ॥ —द्वु०

श्रीरोहिणीय नमः—

विशिखशङ्खजुषा धनुषाऽस्तसत्—

सुरभिषा ततनुत्तमहारिणा ।

परिगतां विशदामिह 'रोहिणी'

सुरभिषाततनुं नम हारिणा ॥ ४ ॥ ४ ॥—दृ०

५ श्रीसुमतिजिनस्तुतयः

अथ श्रीसुमतिनमस्य स्तुति—

मदमदनरहित ! नररहित !

'सुमते !' सुमतेन ! कनकतारैतारे ! !

दमदमपालय ! पालय

दरादरातिक्षतिक्षपात पात ! ॥ १ ॥—आर्यागीति

समप्रजिनेश्वराणां निश्रुति —

विधुतारा ! विधुनारा !

सदा सदाना ! जिना ! जिताघाताघा ! !

तनुतापातनुतापा !

हितमाहितमानजनवशिभवा ! शिभवा ! ॥ २ ॥ —

सर्वशक्तिदान्तरय स्मरणम्—

मतिमति जिनराजि नरा—

हितेहिते रुचितरुचि तमोहेऽमोहे ।

मतमतनून नून

स्मरास्मराधीरधीरसुमतः सुमत ॥ ३ ॥ —

कालीदेव्यै प्रार्थना—

नैमदाऽमानगदा मा—

महो महोराजिराजितरसा तरसा ।

घनघनकाली काली

वतावतादूनदूनसत्रासत्रा ॥ ४ ॥ ५ ॥ —आर्या०

६ श्रीपद्मप्रभजिनस्तुतयः

अय श्रीपद्मप्रभाय विनतिः—

पादद्वयी दलितपद्ममृदु. प्रमोद—

मुन्मुद्रतामरसैदामलतान्तपात्री ।

‘पाद्मप्रभी’ प्रविदधातु सतां वितीर्ण—

मुन्मुद्रतामरसदा मलतान्तपात्री ॥ १ ॥

—वसन्ततिलका

समप्रजिनेश्वराणां स्तुतिः—

सा मे मर्ति नितनुताज्जिनपङ्क्तिरस्त—

मुद्राऽऽगताऽमरसभाऽसुरमध्यगाऽऽद्याम् ।

रत्नांशुभिर्विदधती गगनान्तराल—

मुद्रागतामरसभासुरमध्यगाद् याम् ॥ २ ॥ —वसन्त०

शीतदान्तस्वरूपम्—

श्रान्तिच्छिद जिनवरागममाश्रयार्थ—

माराममानम लसन्तमसद्गमानाम् ।

धामाग्रिम भयसरिपतिसेतुमस्त—

माराममानमलसन्तमस गमानाम् ॥ ३ ॥ —वसन्त०

गांधारीदेवीस्तुति.—

‘गान्धारि !’ वज्रमुसले जयतः समीर—

पातालसत्कुवलयालिनीलभे ते ।

कीर्ती करप्रणयिनी तत्र ये निरुद्ध—

पातालसत्कुवलया बलिनी लभेते ॥ ४ ॥ ६ ॥ —वसन०

७ श्रीसुपार्श्वजिनस्तुतयः

अथ श्रीसुपार्श्वजिनस्मरणम्—

कृतनति कृतवान् यो जन्तुजान निरस्त—

स्मरपरमदमायामानवाधायशस्तम् ।

सुचिरमविचलत्वं चित्तवृत्ते ‘सुपार्श्व’

स्मर परमदमाया मानवाधाय शस्तम् ॥ १ ॥

—मालिनी (८, ७)

जिनराज्या ध्यानम्—

व्रजतु जिनतति सा गोचरे चित्तवृत्ते

सदमरसहिताया बोधिका मानवानाम् ।

पदमुपरि दधाना वारिजानां व्यहारीत

सदमरसहिता या बोधिकामा नवानाम् ॥ २ ॥ —मात्रिनी

जिनमतप्रशंसा—

दिशदुपशमसौख्य सयतानां सदैवो—

रु जिनमतमुदार काममायामहारि ।

जननमरणरीणान् वासयत् सिद्धिवासे—

ऽरुजि नमत मुदाऽर काममायामहारि ॥ ३ ॥ —मन्त्रि

महामानस्याः स्तुतिः—

दधति ! रविसपत्न रत्नमाभास्तभास्वन्—

नवघनतरवारिं वा रणारावरीणाम् ।

गतवति ! विकिरत्याली 'महामानसी'ष्टा—

नव घनतरवारिं वारणारावरीणाम् ॥ ४ ॥ ७ ॥ —माञ्जरी

८ श्रीचन्द्रप्रभाजिनस्तुतय

अथ चन्द्रप्रभप्रभवे प्रणामः—

तुभ्यं 'चन्द्रप्रभ' जिन ! नमस्तामसोज्जृम्भिताना

हाने कान्तानलसम ! दयावन् ! दितायासमान ! ।

विद्वत्पङ्क्त्या प्रकटितपृथुस्पष्टदृष्टान्तहेतू—

हानेकान्तानलसमदया वन्दितायासमान ! ॥ १ ॥

—मन्दाक्रान्ता (४, ९, ७)

जिनेश्वराणां स्तुतिः—

जीयाद् राजी जनितजननज्यानिहानिर्जिनाना

सत्यागार जयदमितरुक् सारविन्दाऽवतारम् ।

भव्योद्धृत्या भुवि कृतव्रती याऽवहद् धर्मचक्र

सत्यागा रक्षयदमितरुक् सौ रत्निं दावतारम् ॥ २ ॥ —मन्दा०

सिद्धान्तस्तुतिः—

सिद्धान्तः स्तादहितहतयेऽख्यापयद् य जिनेन्द्र.

सद्राजीवः स कविधिषणापादनेऽकोपमानः ।

दक्षः साक्षाच्छ्रवणचलुकैर्यं च मोदाद् मिहायः—

मन्दा०

पञ्चाङ्गदया' स्तुतिः—

'वज्राङ्गुदय'ङ्गुशकुलेशमृत् । त्व विघत्तव प्रयत्न
स्वायत्यागे । तनुमदवने हेमताराऽतिमचे ।

अध्यासुटे । शशधरकरधेतभासि द्विपेन्द्रे

स्वायत्याङ्गेऽतनुमदवने हेऽमतारातिमचे ॥ ४ ॥ ८ ॥ —मन्दा०

१ श्रीसुविधिजिनस्तुतय

अय श्रीसुविधिनाथाय प्रार्थना—

तवाभिवृद्धिं 'सुविधि'विधेयात्

स भासुरालीनतपा दयावन् । ।

यो योगिपङ्कजा प्रणतो नमःसत्—

सभासुरालीनतपादयाऽवन् ॥ १ ॥

—उपमाति

जिनेश्वरेभ्योऽभ्यर्चना—

या जन्तुजाताय हितानि राजी

सारा जिनानामल्पद् ममालम् ।

दिद्यान्मुद पादयुग दधाना

सा राजिनानामल्पद्वामालम् ॥ २ ॥

—द्वयमा

जिनवाणी—

जिनेन्द्र ! भङ्गे प्रसम गर्भीरा—

ऽऽशु भारती शस्यतमस्तवेन ।

निर्नाशयन्ती मम शर्म दिद्यात्

शुभाऽरतीशस्य तमस्तवेन ॥ ३ ॥ —उप०

चन्द्रद्वयै विदना—

दिशत् तयाशु 'चलनायुधाऽल्प—

मध्या सिता क प्रवरान्कस्य ।

उन्मेन्दुगम्य कचोरे पृष्ठ—

मध्यसिताऽकम्प्रसारकस्य ॥ ४ ॥ ९ ॥ —दि०

१० श्रीगीतलजिनस्तुतय

अथ श्रीगीतलजिनस्तुतय—

पैरि 'क्षीतलतीर्थे'त सदा

वर्णागम्य मदल घनम् ।

नवदमयुदशो नवि मरुदश—

वर्णागम्यमगदरुदशम् ॥ १ ॥

—श्रीगीतलजिन

श्रीगीतलजिनस्तुतय—

अथ दिशत् वन्तितावर्गाची—

उन्मेन्दुगम्येदयमानत ।

वन्तितावर्गाची ह्ये यने

उन्मे । उन्मेन्दुगम्येदयमानत ॥ २ ॥ —श्री०

श्रीगीतलजिनस्तुतय—

उन्मे । उन्मेन्दुगम्येदयमानत

उन्मेन्दुगम्येदयमानत ।

उन्मेन्दुगम्येदयमानत ।

उन्मेन्दुगम्येदयमानत ॥ ३ ॥ —श्री०

मानदीदेव्या. स्तुतिः—

घनरुचिर्जयताद् भुवि 'मानवी'

गुह्यतराग्निहतामरसद्गता ।

कृतवराऽस्त्ररे फल्पप्रभा—

गुह्यतराग्निह तामरस गता ॥ ४ ॥ १० ॥ —द्वि०

११ श्रीश्रेयांसजिनस्तुतय

अथ श्रीश्रेयांसजिनस्य परमं वैराग्यम्—

कुसुमघनुषा यस्मादन्य न मोहवश व्यधु

कमलसदृशां गीतारावा धलादयि तापितम् ।

प्रेममततरां द्राक् 'श्रेयांस' न चाहत यन्मन

कमलसदृशाङ्गी तारा वाऽनला दयिताऽपि तम ॥ १ ॥

—हरिणी (९, ४, ७)

जिनवराणां तद्वत्तणमिति स्तुतिः—

जिनपरततिर्जीनालीनामकारणपत्सला—

ऽसमदमहिताऽमौरा दिष्टासमानपराऽजया ।

नमदमृतमुक्पङ्कथा नृता तनोतु मतिं ममा—

ऽसमदमहितामारादिष्टा समानपराजया ॥ २ ॥ —हरिणी

जिनागमस्य स्तुति —

भवजलनिधिस्राम्यऽजन्तुवजायतपोत । हे

तनु मतिमता सत्ताशानां सदा नरसम्पदम् ।

समभिलषतामर्हन्नाद्यागमानतभूपतिं

तनुमति मता सत्ताशाना सदानरस पदम् ॥ ३ ॥ —हरिणी

धृतपवित्राक्षालीवष्टै करै कृतशोधित—

प्रजयनिमहा कालीमर्त्याधिपङ्कजराजिभिः ।

निज्जनुल्लानघ्यासीनां दधत्यपरिक्षितां

प्रजयनि 'महाकाली' मर्त्याधिपं कजराजिभि ॥४॥११॥—हरिणी

१२ श्रीगामुपूज्यजिनस्तुतय.

अथ श्रीगामुपूज्यजिनस्तुतय—

दृष्ट ! श्रीगामुपूज्यजिनस्तुतय ! गिराने ! नूनादित्यसन्ते—

दृष्ट ! श्रीगामुपूज्यजिनस्तुतय ! या ! तस्माली नमस्त्वाहाहो ! ।

अथ श्रीगामुपूज्यजिनस्तुतय ! गिराने ! नूनादित्यसन्ते—

दृष्ट ! श्रीगामुपूज्यजिनस्तुतय ! या ! तस्माली नमस्त्वाहाहो ! ॥ १ ॥

—सप्तम (७, ७, ७)

द्वितीयः सर्गः—

तस्मै दत्तदत्तान् विनि दत्तनेगवस्त्वृणोशोभा

तस्मै दत्तदत्तान् विनि दत्तनेगवस्त्वृणोशोभा

दृष्ट ! श्रीगामुपूज्यजिनस्तुतय ! गिराने ! नूनादित्यसन्ते—

दृष्ट ! श्रीगामुपूज्यजिनस्तुतय ! या ! तस्माली नमस्त्वाहाहो ! ॥ २ ॥ —सप्त०

तृतीयः सर्गः—

तस्मै दत्तदत्तान् विनि दत्तनेगवस्त्वृणोशोभा

तस्मै दत्तदत्तान् विनि दत्तनेगवस्त्वृणोशोभा

दृष्ट ! श्रीगामुपूज्यजिनस्तुतय ! गिराने ! नूनादित्यसन्ते—

दृष्ट ! श्रीगामुपूज्यजिनस्तुतय ! या ! तस्माली नमस्त्वाहाहो ! ॥ ३ ॥ —सप्त०

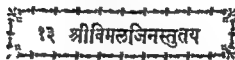
भीशान्तिदेव्याः स्तुतिः—

रक्ष धुद्रप्रहादिप्रतिहनिशमनी वाहितधेतभास्यव—

सञ्जालीका सदा सापरिकरमुदिता सा क्षमालाभवन्तम् ।

शुद्धा श्री'शान्ति'देवी जगति जनयताव कुण्डिका भाति यस्या

सञ्जालीका सदासा परिकरमुदिता साक्षमाला भवन्तम् ॥ ४ ॥ १२ ॥ —सू०

अथ श्रीविमलनायाय प्रणामः—

अपापदमल घन शमितमानमामो हित

नतामरसभासुर विमलमालयाऽऽमोदितम् ।

अपापदमलघ्न शमितमानमामोहित

न तामरसभासुर 'विमल'मालयामोदितम् ॥ १ ॥

—पृष्ठी (८, ९)

समस्वमिनेश्वराणां स्तुतिः—

सदानवसुराजिता असमरा जिना भीरवा.

क्रियासु रुचितासु ते सकलभारतीरा यता. ।

सदानवसुराजिता असमराजिनाभीरवा

क्रियासुरचितासु ते सकलभा रतीरायता ॥ २ ॥ —पृष्ठी

जिनप्रवचनप्रणाम —

सदा यतिगुरोरहो ! नमत मानवैरश्रितं

मत वरदमेनसा रहितमायताभावत ।

सदायति गुरोरहो न मतमानवैर चिन्

मत वरदमेन सारहितमायता भावत ॥ ३ ॥ —पृष्ठी

श्रीरोहिण्यै विनतिः—

प्रभाजि तनुतामल परमचापला 'रोहिणी'

सुधावसुरमीमना मयि समाक्षमालेहितम् ।

प्रभाजितनुताऽमल परमचापलाऽऽरोहिणी

सुधावसुरमीमनामयिसमा क्षमाले हितम् ॥ ४ ॥ १३ ॥—पृथी

१४ श्रीअनन्तजिनस्तुतयः

अथ श्रीअनन्ताय नमः स्तुतिः—

मकलघौतमहासनमेरय—

स्तर दिशन्त्यभिषेकजलप्लायाः ।

मत्तमननित' स्नापितोद्धमत्—

मकलघौतसहामनमेरय ॥ १ ॥

—द्वितीयमिनय

श्रीनमोऽयम् स्तुतिः—

मन रत्नममेविव । ते क्षण—

प्रद ! निदन्तु निनेन्द्रकदम्बक । ।

वाद ! एदयुग गनमञ्जना—

मनरत्नममे विनयेक्षण । ॥ २ ॥ —द्वि०

अथ स्तुतिः—

एतन्मदन्तमममन—

निनद मदनो मदनो मदनम् ।

श्रीनमोऽयम् स्तुतिः—

एतन्मदन्तमममन ॥ ३ ॥

—द्वि०

श्रीभक्षुनाया' स्तुतिः—

रसितमुद्यतुर गमनाय क

दिशतु काञ्चनकान्तिरिता'ऽप्युना' ।

धृतधनु.फलकासिशरा करै—

रसितमुद्यतुरङ्गमनायकम् ॥ ४ ॥१४॥ —कुत०

१५ श्रीधर्मजिनस्तुतय

अथ श्रीधर्मनायाय प्रणामः—

नमः श्रीधर्म ! निष्कर्मो—दयाय महितायते । ।

मर्त्यामरेन्द्रनागेन्द्रै—दयायमहिताय ते ॥ १ ॥

—अनु०

जिनसमूहस्य स्तुतिः—

जीयाजिनौघो ध्वान्तान्त, ततान लसमानया ।

भामण्डलद्विपा च स, ततानलसमानया ॥ २ ॥ —अनु०

भारत्याः संकीर्तना—

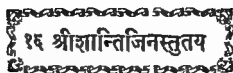
भारति ! द्वाग् जिनेन्द्राणां, नयनौरक्षतारिके ।

ससाराम्भोजनिघावरमा—नयनौ रक्ष तारिके ! ॥ ३ ॥ —अनु०

श्रीभद्रदिदेव्याः स्तुति —

केविस्या व क्रियाच्छक्ति—करा लाभानयाचिता ।

'प्रज्ञातिर्नूतनाम्भोज—करालाभा नयाचिता ॥४॥१५॥ —अनु०

अथ श्रीशान्तिनाथस्य स्तुतिः—

राजन्त्या नवपद्मरागरुचिरै पादैर्जिताष्टापदा—

द्रेऽकोप ! द्रुतजातरूपविभया तन्त्राऽऽर्य ! धीर ! क्षमाम् ।

विभ्रत्याऽमरसेव्यया जिनपते ! श्री'शान्ति'नाथारमरो—

द्रेकोपद्रुत ! जातरूप ! विभयातन्त्रार्थधी^१ ! रक्ष माम् ॥ १ ॥

—शार्दूलविकीर्तितम्

जिनवराणां विजय —

ते जीयासुरावेद्विपो जिनगृषा माला दधाना रजो—

राज्या मेदुरपारिजातसुमनःसन्तानकान्तां चिता^२ ।

कीर्त्या कुन्दसमत्विपेपदपि ये न प्राप्तलोकत्रयी—

राज्या मेदुरपारिजातसुमनःसन्तानकान्ताश्चिताः ॥२॥ —शार्दूल^३

जिनमत्स्य स्तुतिः—

जैनेन्द्र मतमातनोतु सतत सम्यग्दृशां सद्गुणा—

लीलाम गमहारि भिन्नमदन तापापहृद् यामरम् ।

दुर्निर्मेदनिरन्तरान्तरतमोनिर्नाशि पर्युद्धत—

लीलामङ्गलहारिभिन्नमदनन्तापापहृद्यामरम् ॥३॥ —शार्दूल^४

श्रीवज्रशान्तिनाथस्य स्तुति —

दण्डच्छत्रकमण्डलूनि कलयन् स ' वज्रशान्ति ' न्रियात्

सन्त्यथ्यानि शमी क्षणेन शमिनो मुक्ताक्षमाली हितम् ।

तनाशरदनिहृदिङ्गल्यचिर्योऽधारय-मूटनी

मत्यप्यनिशमीक्षणेन शमिनो मुक्ताक्षमालीहितम् ॥४॥१५॥

—रत्न^५

१७ श्रीकुन्धुजिनस्तुतय

अथ श्रीकुन्धुनापाय बन्दनम्—

भवतु मम नम श्री'कुन्धु'नाथाय तस्मा-
यमितशमितमोहायामितापाय हृद्य ।
सकलभरतभर्ताऽभुजिनोऽप्यक्षपाशा-

यमितशमितमोहायामितापायहृद्य ॥ १ ॥

सकलतीर्थपतिभ्य प्रणति—

—माहिनी (८, ७)

सकलजिनपतिभ्य पावनेभ्यो नम सन्-
नयनरवरदेभ्य सारनादस्तुतेभ्य ।

समधिगतनतिभ्यो देववृन्दाद् वरीयो-

नयनरवरदेभ्य सारनादस्तु तेभ्य ॥ २ ॥ —माहिनी

दान्तस्मरणम्—

स्मरत रिगतमुद्र जैनचन्द्र चकासत्—

कविपदगमभङ्ग हेतुदन्त कृतान्तम् ।

द्विरदमिन् समुद्यद्गानमार्गं धुतापै-

कविपदगमभङ्ग हेतुदन्त कृतान्तम् ॥ ३ ॥ —माहिनी

पदसायै मार्यना—

प्रचलदधिररोचिध्यारुगात्रे । समुद्यत्-

सदसिफलकरामेऽमीमहासेऽरिभीते । ।

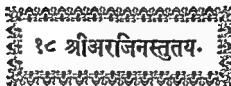
सपदि 'पुरपदत्ते ।' ते भवन्तु प्रसादा

सदसि फलकरा मेऽमीमहासेरिभीते ॥ ४ ॥ १७ ॥

जिनो देववृन्दाद् वरीयो-

—माहिनी वाड ।

—माहिनी

१८ श्रीअरजिनस्तुतय.

अथ श्रीअरनाथाय प्रणिपातः—

व्यमुचचक्रवर्तिलक्ष्मीमिह तृणमिव यः क्षणेन त
सन्नमदमरमानसंसारमनेकपराजितामरम् ।

द्रुतकलघौतकान्तमानमतानन्दितभूरिमक्तिमाक्—
सन्नमदमरमानस सारमनेकपराजितामरम् ॥ १ ॥

—द्विपदी

जिनवरभ्यो वन्दना—

स्तौति समन्ततः स्म समवसरणभूमौ य सुरावलिः
सकलकलाकलापकलिताऽपमदाऽरुणकरमपापदम् ।

त जिनराजयिसरमुज्जासितजन्मजर नमाम्यह
सकलकला कलाऽपकलितापमदारुणकरमपापदम् ॥ २ ॥

—द्विपदी

जिनागमाय नमः—

भूमिमहामवाधिवमयभीतिविमेदि परास्तयिस्फुरत्—
परमतमोहमानमतनूनमल घनमघेयते हितम् ।

जिनपनिमतमशरमर्त्यामरनिर्मुनिशर्मकारण
परमतमोहमानमत नूनमलङ्घनमघयतेहितम् ॥ ३ ॥ —द्विपदी

बीचक्रधराया स्तुति —

याऽत्र विचित्रवर्णविनयान्मजपृष्ठमधिष्ठिता हुतात्—
ममतनुभागविहृतरीरसमदैरिय घामहारिभिः ।

तद्विदिव भानि मान्द्ययनमूर्धनि 'चक्रधरा'ऽस्तु मा मुदे—
ऽमन्तनुमा गति कृतरीरसमदैरियघा महारिभिः ॥ ४ ॥ १८ ॥

—द्विपदी

१९ श्रीमल्लिजिनस्तुतय

अथ भीमहिनाथस्य स्तुति —

नुदस्तनु प्रवितर 'मल्लि'नाथ । मे
प्रियङ्गुरोचिररुचिरोचिता वरम् ।
विडम्पयन् वररुचिमण्डलोज्ज्वल
प्रिय गुरोऽचिररुचिरोचिताम्बरम् ॥ १ ॥

—रवि

जिनपतीनां स्तुति.—

जवाद् गत जगदवतो धपुर्व्यया—
कदम्बकैरवशतपञ्चस पदम् ।
जिनोत्तमान् स्तुत दधत स्रज स्फुरत्—
कदम्बकैरवशतपत्रसम्पदम् ॥ २ ॥ —रवि

सिद्धान्तश्लाघनम्—

स सम्पद दिशतु जिनोत्तमागम
शमावहन्नतनुतमोहरोऽदिते ।
स चित्तभू क्षत इह येन यस्तप—
शमावहन्नतनुत मोहरोदिते ॥ ३ ॥ —रवि

भीरुपदिस्तरणम्—

द्विप गतो हृदि रमतां दमश्रिया
प्रभाति मे चकितहरिद्विप नगे ।
वटाह्वये कृतप्रसातिश्च यक्षराट्
प्रभातिमेचकितहरिद् विपन्नगे ॥ ४ ॥ १९ ॥

—रवि

अथ श्रीचरित्रनाथाय विद्महि—

नमः शशिगङ्गास्रन्मामोदनिर्निद्रमन्दारमातारजोरजिताहे ! धरित्रीकृता-

यन् । वैरतनमभङ्गोदारतारोदिनानङ्गनार्याः पर्यायापदेहेक्षितामोहिताक्षो भवान् ।

मम विद्वन्तु 'विद्वान्' निर्विकल्पाणि ज्ञानान्तरो घराधीश'सिद्धार्य'घाग्नि क्षमालङ्कृत
यनरत्नमममोदातागोदितान्ननार्थान् । लीलापदे हे क्षितामो हिताक्षोभयान् ॥१॥

—अर्णवः७३५४

निम्नलिखित सूची —

ममदमप्यमत्र धर्मः भगवदेवमुक्तानि तानि ह वामेन्द्रकचामरोत्सर्पिः सांल यथी-

॥ इति श्रीमद्भगवद्गीतायां अष्टादशोऽध्यायः ॥

अविद्याय सर्वभूतहितं रचयितुं श्रीगणेशाय नमः ॥

अतश्चानन्दोऽवस्थायां यतोऽन्तर्भावोऽस्ति ततोऽन्तर्भावोऽस्ति ततोऽन्तर्भावोऽस्ति ॥ २॥

—अर्थात्—

५५५६ ७७७७—

एतन्मित्रिणोऽनुब्रूयान् कस्मिंश्चैव गीर्षाया मदा विभारये निहाय्ये मित्रियासाग-

॥ अत्रिः शिवः शिवः शिवः शिवः शिवः शिवः शिवः शिवः शिवः शिवः ॥

[illegible]

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ १ ॥

— ५५५ —

॥ ३ ॥

[illegible]

एकद्वयं द्वयं त्रयं चतुष्टयं पञ्चमयं षष्ठमयं सप्तमयं अष्टमयं नवमयं दशमयं । नान्यत् । नान्यत् । नान्यत् । नान्यत् । नान्यत् । नान्यत् । नान्यत् । नान्यत् । नान्यत् । नान्यत् ।

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

१७३॥

— 207 —

नमः परमात्मने ।

सुविहितपुरन्दरश्रीशोभनमुनिवर्यप्रणीता

स्तुतिचतुर्विंशतिका

आद्बय्यधीएदुनपाहपण्डितविरचितट्टचिर्थापूर्वमुनिपुङ्गवविरितावधुरिसमेता च ।

१ श्रीकृष्णभजिनस्तुतय

अथ श्रीनाभिनन्दनस्तुतिः—

भव्याम्भोजविषोदयनैकतरणे । विस्तारिकर्मावली-

रम्भासामज ! नाभिनन्दन ! महानष्टापदमाधुरै ।

भक्त्या वन्दितपादपद्म ! विद्या सम्पादय प्रोज्झिता—

रम्भास्तान् 'जनाभिनन्दन ! महान्, अष्टाष्टाभासुरै ॥ १ ॥

—शार्दूलपिप्लितम् (१२,७)

टीका

अवतारणम्—

आसीद् द्विजन्माऽखिलमध्यदेश-प्रकाशगुहास्य(१)निवेतनम् ।

अल्प देवर्षिरिति प्रसिद्धिः, यो दानवर्षित्वं विभूषेत्तु ॥ १ ॥ उपजातिः

सामेप्रतीती दुःखम् कलाम्, बापे च बापे च गिरां प्रहृष्टम् ।

तस्यात्मजन्मा समधून् महात्मा, देव स्वयम्भूतिर्ब सर्वदेव ॥ २ ॥ इन्द्रयज्ञा

अन्नायतास्य समन्नायतास्य, श्लाघ्यस्तनूनां गुणलब्धपूज ।

य शोभनत्वं शुभवर्णभासा, न नाप्य नाम्ना वपुषाऽप्यपत्त ॥ ३ ॥ ८५०

कातं चन्द्रोदितं च वेदी, यो पुद्गलार्जुनस्तत्त्वत्त्वं ।

साहित्यविद्यार्णवपारदर्श्या, निदर्शन काव्यकृता बभूव ॥ ४ ॥ उप०

१. यदि धर्मोपदेशकस्य मानसिकवृत्तिः स्वतन्त्रा न भवति तदा तस्य धर्मोपदेशः अकार्यः भवेत् ।

स्तुतिचर्चा-निष्ठा

३

६ यन्नितपाइपद्य । ते स्तुतश्चरणकमल ! । श्रेयिता मरुपस्यका आरम्भ नाहं दानरा दन तस्य
स्वाधनम् । तथा सह आमै रोगैयते साम् । १ तथा असामोऽज्ञास्तस्य स्वाधनम् । जनाताभिन्द
यति तस्य स्वोधनम् । तथा अष्टापद सुवर्ण तद्गङ्गासमन्ताद् भा इतिदिरय तरु मधिधनम् ।
तत्तजात्यतपनीयसमयण्याद् भगवत ॥ १ ॥

(हे) भाय-अश्लोक-विबोधनम्

अन्वय

द्व-मृ-आप्तम् ।

अन्वय

[illegible]

सिद्धार्थ

महद्वैतिक, भावे वनाश
वस्तुज'कभ

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

साधन=विश्राम

नि=सुख

पि=५५

श्री कृष्णाय नमः ।

प्रीतिमयना विनास प्रति अद्वितीय

३५

॥=५५५५ ५५५५, ५५५५

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

312 5120

[illegible]

(राजा) नृपति (समान)

-६ नाभि

— ६५ —

१५४६७

१०

1. 1942 年 4 月 1 日 起
2. 1942 年 4 月 1 日 起
3. 1942 年 4 月 1 日 起

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 84

(4 0742 25

1. मायुर=देदीप्यमान, प्रगल्भ
2. अमायुर (उ-+अ-)

महाराष्ट्र (१५-१६-६९) - १५-१६-६९

सहित (१००००) = रु० १२५
साद-यस्य, ५३

पद-सूच-३५५
पद-सूच-३५५

पुनर्विचारार्थम्

विदुषी (ए. वि. ए.) - १६६२

साक्षात् (१०००) = १००००० (१०००)
साक्षात् (१०००) = १००००० (१०००)
साक्षात् (१०००) = १००००० (१०००)

13. निम्नलिखित में से एक (1) को चयनित करें

1950年10月1日

100

44-38861-1000

1950年10月1日

नमः
बन्धव

४१

68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100
 101
 102
 103
 104
 105
 106
 107
 108
 109
 110
 111
 112
 113
 114
 115
 116
 117
 118
 119
 120
 121
 122
 123
 124
 125
 126
 127
 128
 129
 130
 131
 132
 133
 134
 135
 136
 137
 138
 139
 140
 141
 142
 143
 144
 145
 146
 147
 148
 149
 150
 151
 152
 153
 154
 155
 156
 157
 158
 159
 160
 161
 162
 163
 164
 165
 166
 167
 168
 169
 170
 171
 172
 173
 174
 175
 176
 177
 178
 179
 180
 181
 182
 183
 184
 185
 186
 187
 188
 189
 190
 191
 192
 193
 194
 195
 196
 197
 198
 199
 200
 201
 202
 203
 204
 205
 206
 207
 208
 209
 210
 211
 212
 213
 214
 215
 216
 217
 218
 219
 220
 221
 222
 223
 224
 225
 226
 227
 228
 229
 230
 231
 232
 233
 234
 235
 236
 237
 238
 239
 240
 241
 242
 243
 244
 245
 246
 247
 248
 249
 250
 251
 252
 253
 254
 255
 256
 257
 258
 259
 260
 261
 262
 263
 264
 265
 266
 267
 268
 269
 270
 271
 272
 273
 274
 275
 276
 277
 278
 279
 280
 281
 282
 283
 284
 285
 286
 287
 288
 289
 290
 291
 292
 293
 294
 295
 296
 297
 298
 299
 300
 301
 302
 303
 304
 305
 306
 307
 308
 309
 310
 311
 312
 313
 314
 315
 316
 317
 318
 319
 320
 321
 322
 323
 324
 325
 326
 327
 328
 329
 330
 331
 332
 333
 334
 335
 336
 337
 338
 339
 340
 341
 342
 343
 344
 345
 346
 347
 348
 349
 350
 351
 352
 353
 354
 355
 356
 357
 358
 359
 360
 361
 362
 363
 364
 365
 366
 367
 368
 369
 370
 371
 372
 373
 374
 375
 376
 377
 378
 379
 380
 381
 382
 383
 384
 385
 386
 387
 388
 389
 390
 391
 392
 393
 394
 395
 396
 397
 398
 399
 400
 401
 402
 403
 404
 405
 406
 407
 408
 409
 410
 411
 412
 413
 414
 415
 416
 417
 418
 419
 420
 421
 422
 423
 424
 425
 426
 427
 428
 429
 430
 431
 432
 433
 434
 435
 436
 437
 438
 439
 440
 441
 442
 443
 444
 445
 446
 447
 448
 449
 450
 451
 452
 453
 454
 455
 456
 457
 458
 459
 460
 461
 462
 463
 464
 465
 466
 467
 468
 469
 470
 471
 472
 473
 474
 475
 476
 477
 478
 479
 480
 481
 482
 483
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 525
 526
 527
 528
 529
 530
 531
 532
 533
 534
 535
 536
 537
 538
 539
 540
 541
 542
 543
 544
 545
 546
 547
 548
 549
 550
 551
 552
 553
 554
 555
 556
 557
 558
 559
 560
 561
 562
 563
 564
 565
 566
 567
 568
 569
 570
 571
 572
 573
 574
 575
 576
 577
 578
 579
 580
 581
 582
 583

[illegible]

અગ્રાપદામ !—હે સુવર્ણના જેવી કાવિવાળા ! | આસુરે (મૂંઝાસુરે)=અમુરોડિવ-(વગેરે)ના સમુદાય
| અસુરે (મૂંઝાસુરે)=અમુરોડિવે

શ્લોકાર્થ

શ્રીમદ્ધણિનેશ્વરની સ્તુતિ—

“ હે ભગ્વ (જીવ) રૂપી કમવનો વિકાસ કરનારા અદ્વિતીય સૂર્ય ! હે વિન્તી
(જ્ઞાનાવરણીયાદિક) કર્મોની ત્રેણીરૂપી કદલીનુ (મર્દન કરનારા) ગજ (રાજ) ! જેના
અથવા જેની નષ્ટ થઈ છે મોટી મોટી આપત્તિઓ એવા હે (નાથ) ! (કાન્તિ સમૂહ વડે
સમન્વિત દેહીધમાન એવા અસુરોના સમુદાયે ભક્તિપૂર્વક વન્દન કર્યું છે જેનાં ચરણ-કમલ
એવા હે (વીતરાગ) ! સર્વથા ત્યજી દીધા છે આરંભો જેણે એવા હે (પરમેશ્વર) !
શૌગરહિત (પ્રભો) ! હે મનુષ્યને આનંદ પમાડનારા (પ્રથમ જિનેશ્વર) ! હે સુવર્ણના જે
સમગ્ર પ્રભાવાળા (ચૈત્તીશ્વર) ! હે નાભિ (નરેશ) ના નન્દન (મધુપભદ્રેવ) ! (મો
આપત્તિઓ નષ્ટ થઈ છે જેની એવા) તુ પહિલ્લોને ઉત્સવો સપાડન કરાવ ”—૧

સ્પષ્ટીકરણ

ભગ્વાદિક વિભાગો—

જેન શાસ્ત્રકારો સમસ્ત સસારી જીવોના ‘ ભગ્વ’, ‘ ભતિ ભગ્વ’ અને ‘ અભગ્વ’ એ
ત્રણ વર્ગો પાડે છે જે જીવો વહેલા કે મોડા પણ અતે અસ્થિત મોઢે જવાનાજ છે—સુક્રિ
સુરિના વાંસી જનવાનાજ છે, તેઓ ‘ ભગ્વ’ કહેવાય છે, જે જીવો મોઢે જવાને અર્થાત્ સંસાર
પરિબ્રમણથી મુક્ત થવાને લાયક હોવા છતાં—તે પ્રકારનું તેમનામા સામર્થ્ય હોવા છતાં પણ
તદનુકૂલ સામગ્રી નહિ પ્રાપ્ત કરી શકવાને લીધે કદાપિ કાલે મોઢે જશે નહિ—નિર્વાણ પામ
નહિ, તે જીવોને ‘ ભતિ-ભગ્વ’ કહેવામા આવે છે, અને જે જીવો મોઢે જવાને માટે કાઈ પણ
ભત્ત પી લાયકાત નહિ ધરાવતા હોવાને લીધેજ હંમેશાને માટે સંસારરૂપી દેહખાનામા સંચાર
કરે છે અને કરશે, તે જીવોને ‘ અભગ્વ’ સંબોધવામા આવે છે

૧ આ જીવોને જેન શાસ્ત્રમા ‘ સુદ્ધ-નિર્ગોદ’ તરીકે જોળાવવામા આવ્યા છે અર્થાત્ સમસ્ત સસારી
જીવોના એકોન્દિવથી પચોન્દિવ સુધી એમ જે પાંચ વિભાગો પાડવામા આવ્યા છે તેમાંના એકોન્દિવના પૃથ્વી-કાચ
નસ-કાચ, અગ્નિ કાચ, વાયુ કાચ અને વનસ્પતિ કાચ એમ પાંચ પાંચ પ્રકારો પડે છે આમાંના વળી વનસ્પતિ કાચના
‘ સાધારણ’ અને ‘ પ્રત્યેક એમ બે બેરો પડે છે તેમાં સાધારણ વનસ્પતિ કાચને ‘ નિર્ગોદ’ કહેવામા આવે છે વળી અ
નિર્ગોદ ‘ સુદ્ધ’ અને ‘ આદર’ એમ બે બેરો છે તેમાંના સુદ્ધ-સાધારણ-વનસ્પતિકાચ જીવો કે જે ‘ સુદ્ધ-નિર્ગોદ’
નામે પણ જોળાવાય છે, તેમાંથી જે જીવો આ દશમાથી અન્ય કોઈ પણ દશમા કાચ પરિબ્રુત થનાર નથી
અર્થાત્ અન્નવહાર શક્તિમાંથી કદાપિ વ્યવહાર શક્તિમા અન્નર સુધીમા આવ્યા પણ નથી અને આવશે પણ
નહિજ, તે ભગ્નિ-ભગ્વ કહેવાય છે જે જીવો આ સંસારમા આપગી નહરે પડે છે તે કયા તો ભગ્વ કે અભગ્વ
કે પરત્વે ભગ્નિ-ભગ્વ તો નહિજ, કેમકે તેઓ તો વનસ્પતિ-મનનાં પૂર્વોક્ત બેરોના વગમાજ સમાવેશ માય છે
અને આવી વનસ્પતિ આપણી દૃઢ-જાયર થાય તેમ નથી,

જાતિ-ભવ્ય મોક્ષ કેમ ન જાય એવો અત્ર પ્રશ્ન કરનારાએ એ ધ્યાનમાં રાખવું કે જેમ
સમસ્ત મૃત્તિકા ઘટ બનવાને લાયક હોવા છતાં પણ તે તમામ મૃત્તિકા ઘટરૂપે કદાપિ
પરિણમતી નથી, તેમ મોક્ષ મેળવવાને લાયક એવા સર્વ પ્રાણીઓ મોક્ષ-નિર્વાણ પામતા નથી.
ભવ્યની સપ્ત્યા—

આ જગત્માં અભવ્ય એવા કરતા ભવ્ય એવાની સપ્ત્યા વિશેષ છે એટલું જ નહિ, પરંતુ
તે અનન્ત છે, એ વાત ભૂલવા જેવી નથી. કેમકે અનન્ત કાલ યથા સસારમાંથી પ્રતિસમય
એવો નિર્વાણ-પદને પ્રાપ્ત કરી રહ્યા છે, આમ હોવા છતાં પણ કોઈ પણ કાલે સસારમાં ભવ્ય-ભવ
રહેશે જ નહિ એવું બનનાર નથી; અર્થાત્ અનન્ત કાલ વીતી જાય તો પણ આ સસાર
ભવ્ય-ભવ-રહિત બનશે નહિ.^૩

મહાભવ્યને પ્રતિબોધિત નહિ કરી શકેવાનું કારણ—
હવે આ શ્લોકમાં સ્પષ્ટ પ્રશ્નને સૂચની ઉપમા આપી છે તે યથાથ છે કેમકે જેમ
પોતાના કિરણો વડે અધકારનો નાશ કરી, સૂર્ય-કમલને વિકસ્પર કરે છે, તેમ આ પ્રશ્ન પણ
માની અમૃતમય દેશના વડે ભવ્ય એવાના મિથ્યાત્વ-અસાનરૂપી અધકારનો અંત લાવી, તે
ને પ્રતિબોધ પમાડે છે. પરંતુ અત્ર એવો પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થાય છે કે પ્રશ્નને ભવ્યભવરૂપી-
મલના પ્રતિબોધક તરીકે કેમ જોળાયા છે? શું તેમનામાં સર્વ એવાને પ્રતિબોધિત
શક્તિ નથી વાર? અને તેમ હોય તો એથી કરીને તેમની અસમર્થતા પ્રકટ થતી નથી
માના સમાધાનમાં સમજવું કે પ્રશ્ન અભવ્ય પ્રાણીઓને પ્રતિબોધિત કરી શકતા નથી, તેથી
સમર્થ છે, જેમ માનવું મુક્તિ-મુક્ત નથી. કારણકે સમસ્ત જગત્ને પ્રકાશિત કરવામાં
એવો સૂર્ય પણ પુષ્કળે વિષે પ્રકાશ પાડી શકતો નથી, પરંતુ તેથી શું તે દોષ-પાત્ર હશે
? નહિ જ વળી સૂર્ય પણ સૂર્ય-કમલનો જ વિકાસ કરી શકે છે અને નહિ કે અન્ન-કમલનો.
ત-સ્થિતિ આમ છે, તો પછી ઉપદેશરૂપી અમૃતનું પાન કરાવીને ભવ્ય એવાને જન્મ-
ખલાથી વિમુક્ત બનાવી તેમને મુક્તિ-રમણીનો સગમ કરાવી આપનારા પ્રશ્ન પણ અત્યંત
થી બદ્ધ એવા અભવ્યોના ઉપર અસર કરી શકે નહિ, તો તેથી તેમનું અસામર્થ્ય
કે ખરું છે? ઉલટું જેમ માનવું એઈએ કે આ તો એવા એવાનું દુર્ભાગ સૂચવે છે
અત્રા યથેલી જગત્ની વૃદ્ધિ ત્યાં વૃષ્ટાદિક ઉત્પત્ત કરી શકતી નથી અને તેમ છતાં
વિષે નિવ અણતી નથી, પરંતુ ઉલટું કોરનો વાક કાઢવામાં આવે છે આવી

કપિ અંત ન આવી શકે તે અનન્ત કહેવાય છે. અનન્ત કહેવાને અર્થ મામ ન જરૂર
ન સાબમાં જાણેલ વિરોધ અર્થ સમજવાની જરૂર છે. તેને સાંપ ને દુગ્ધા વિનયવિજ
-પ્રકારમાં સર્મ ૧ તથા અનુષ્ટુપાકાર અત્ર તો એટલું જ કહેવું નહિ કે જગત્ને
તે મતિમતી કે ઈષ્ટુ અપી નેનો અત્ર ન લાગી શકે તે અનન્ત કહેવાય છે
આકાંક્ષી વિરોધ મદિતી સાંપ જુઓ પ્રવચનસારોદ્ધાર, અનુષ્ટુપ.

તેમને નૃપભ નામે પુત્ર અને સુમંગલા નામે પુત્રી હતા અને જે સંતાન પોતાના માતાપિતાના આયુષ્યથી કષ્ટક ન્યૂન હોવું તેમનું સંખ્યાત^૧ પૂર્વનું^૨ આયુષ્ય પૂર્ણ થતા નાભિ રાજ સર્ગે સિધાવ્યા

નૃપભ-દેવ—

આપણે ઉપર જોઈ ગયા તેમ નૃપભ-દેવ નાભિ રાજ અને મરૂદે-ની રાણીના પુત્ર થાય છે તેમનો જન્મ વિનીતા નગરીમા થયો હતો તેમના નૃપભદેવ, વૃષભદેવ, રૂપભદેવ, આદિ નાથ, વિગેરે અનેક નામે છે તેમનું ચરીર પાચસે ધનુષ્ય પ્રમાણનું હતું તથા તેનો વર્ણ કૃષ્ણ ના જેવો હતો (આ વાત ઉપર આ રલોક પણ પ્રકાશ પાડે છે) વળી તેમને વૃષભનું લાઇન હતું યુગલિક ધર્માનુસાર તેમણે પણ પોતાની સાથે યુગલ તરીકે ઉત્પન્ન થયેલી સુમંગલા સાથે લગ્ન કર્યા હતા આ ઉપરાંત તેમણે સુનદા સાથે પણ પાલિગ્રહણ કર્યું હતું ભરતઆદિ સો પુત્રો તેમજ પ્રાદી અને મુન્દરી જે બે પુત્રીઓના તેઓ પિતા હતા તેઓ આ અવસર્પિણી કાલમા પ્રથમ તીર્થંકર થયા છે આ જગતમા સર્વ કલા અને નીતિનો પ્રચાર તેમનાથી થયો છે, જ્યેમ જેનો માને છે ચોર્ણી (૮૪) લાખ પૂર્વનું આયુષ્ય પૂર્ણ થતા તેઓ નિર્વાણ-પદને પામ્યા

કલિકાલસવન શ્રીહેમચન્દ્રાચાર્યે ત્રિપદિશાલાકાપુરુષચરિત્તના^૩ પ્રથમ પર્વમા તેમનું ચરિત્ર સવિસ્તર આલેખ્યું છે અન્યગૌરવના ભયથી જે બાળક ઉપર અત્ર વધુ પ્રકાશ પાડવામા આવતો નથી.

પદ-વિચાર—

આ કાવ્યમાના પ્રથમના ચાર રલોકો, ત્યાર પછીના બીજા ચાર રલોકો, જે પ્રમાણે દરેક રલોક-ચતુષ્ટય એકજ કાલમા રચીને અને તેમા વળી પ્રથમ રલોક ‘ચાર્લવિકીકિત’ વૃત્તમા લખીને તો કવિરાજે પોતાનું ચાર્લવના^૪ જેવું ચોર્ણ^૫ પ્રકટ કર્યું છે આ વૃત્તનું લક્ષણ યથાર્થ રીતે સમજવામા છન્દ ચાજને લગતી કેટલીક હકીકત તરફ દિષ્ટિપાત કરવાની જરૂર છે

દરેક ‘પદ’મા ચાર ‘ચરણ’ યાને ‘પદ’ હોય છે આ ચરણોની રચના ‘અક્ષર’ અથવા ‘માત્રા’ ઉપર આધાર રાખે છે જે પદના ચરણો ‘અક્ષર’ની સંખ્યા ઉપર આધાર રાખતા હોય, તે પદને ‘વૃત્ત’ના નામથી ઓળખાવવામા આવે છે, જ્યારે જે પદના ચરણો ‘માત્રા’ની સંખ્યા ઉપર આધાર રાખતા હોય, તેને ‘ભ્રતિ’ કહેવામા આવે છે વળી આ વૃત્તના

૧ ‘સંખ્યાત’ એટલે જેની સંખ્યા થઈ જાય છે આ સામાન્ય અર્થ ઉપરાંત જેન દિલ્લે તેનો ? વિશેષ અર્થ થાય છે તે નજીક પણ નજરી છે અને આના નિશાસનોએ તે દ્રવ્ય-સાક-પ્રકારો (ધન ૧ એ), અનુયોગદ્વાર વિગેરે કન્યા એક

૨ ચોર્ણી લખીને ચોર્ણી લખે ગુણવર્ધી અર્થાત એક ‘પૂર્ણ’ને પૂર્ણને ગુણવર્ધી ને સંખ્યા આરે તેને ‘પૂર્વ’ સદા આપવામા આવી છે આ ઉપરથી ૧ પૂર્વ-૭ ૫૧૦ ૦, ૦ ૦, ૦૦

૩ આ મહાકાવ્યમાંથી અને તીર્થંકરોના પણ સવિસ્તર ચરિત્રો મળી શકે.

૪ પા. ૫ પરાક્રમ.

સમ, અર્ધસમ અને વિષમ એમ ત્રણ પ્રકારે પાઠવામા આવ્યા છે જે ભતના લઘુ કે શુદ્ધ અક્ષરો એક ચરણમા હોય તેવાજ અક્ષરો જે પદના ચારે ચરણોમા હોય, તે પદને 'સમ-વૃત્ત' કહેવામા આવે છે, જે પદના બેજ ચરણો (પ્રથમ અને તૃતીય કે દ્વિતીય અને ચતુર્થ) સમાન હોય, તે પદને 'અર્ધ-સમવૃત્ત' કહેવામા આવે છે, અને જે પદના ચારે ચરણો પૈકી કોઈ કોઈની સાથે 'અક્ષર'ના વિષયમા સમાન ન હોય, તો તે પદ 'વિષમ-વૃત્ત' ગણાય છે. દાખલા તરીકે, આ પ્રાથમિક માર્દૂલવિકીરિત વૃત્ત 'સમવૃત્ત' છે, કેમકે તેના ચારે ચરણો અક્ષરોની લઘુતા-શુદ્ધતાની અપેક્ષાએ સમાન છે આ કાવ્યમાત્રુ પચમ વૃત્ત (પુષ્પિતાગ્રા) 'અર્ધસમવૃત્ત' છે આ કાવ્યના સમસ્ત વૃત્તોનો 'સમવૃત્ત' કે 'અર્ધસમવૃત્ત'મા સમાવેશ થતો હોવાથી, વિષમવૃત્તનું દૃષ્ટાન્ત આ કાવ્યમાથી મળી શકે તેમ નથી. વળી વિષમવૃત્તના પશ્ચ અનેક પ્રકારો છે, કેમકે સમવૃત્ત કે અર્ધસમવૃત્ત એવા વૃત્તોની મેળવણીથી આવું વૃત્ત બને છે નીચેનું પદ 'વિષમવૃત્ત'મા છે અને તે 'ઉદ્ગતા'ના નામથી જાણખાય છે

“અથ વાસવસ્થ વચનેન

રુચિરવદનચિલોચનમ્ ।

ક્ષાન્તિરહિતમભિરાધયિતુ

વિધિવત્ તપાસિ વિદધે ધનજય ॥”

—કિશતાર્જુનીય, ૧૨ મો સર્ગ, પ્રથમ શ્લોક

સાધારણ રીતે વૃત્તમા એક કે તેથી અધિક એમ વધારેમા વધારે છંદોસ (૨૬) અક્ષરો હોય છે અને આ અક્ષરોની સંખ્યાને જ્ઞાનમા લઈને તો વૃત્તોના વિવિધ નામો પાઠવામા આવ્યા છે પરંતુ 'હકક' તરીકે જાણખાતા વૃત્તમા સત્તાવીસ (૨૭) કે તેથી વધારે એમ નવસે નવાણ્ (૯૬૬) અક્ષરો પલ્લુ હોય છે આ કાવ્યના છેડવા ચાર વૃત્તો (૯૩-૯૬) 'હકક'ની કાઠિમા આવે છે આપણે ઉપર ભેઈ ગયા તેમ ભતિને માત્રા સાથે સબધ છે અને આ માત્રાને અક્ષર સાથે સબધ છે, કેમકે લઘુ અક્ષરની એક માત્રા અને શુદ્ધ અક્ષરની બે માત્રા ગણાય છે આ પ્રમાણે જ્યારે આ સંપૂર્ણ વિષયને સમજવામા 'અક્ષર'ના સ્વરૂપને જાણવાની આવશ્યકતા છે, તો હવે તે તરફ પ્રયાણ કરીએ

૭-૬ શાસ્ત્રમા બધા મળીને આઠ જણો પાઠવામા આવ્યા છે અને આ દરેક ગણમા ત્રણ ત્રણ અક્ષરો હોય છે 'અક્ષર' શબ્દથી એકલો સ્વર કે એક અથવા તેથી વધારે વ્યંજન સહિતનો સ્વર સમજવામા આવે છે આ સ્વર આટીને 'અક્ષર' દ્વસ્વ કે દીર્ઘ ગણાય છે જ, ઈ, ઉ, ઋ, અને ઌ એ દ્વસ્વ સ્વરો છે, જ્યારે બાકીના આ, ફ, ઝ, ઞ, ટ, ઠ, ડ, ઢ, ઙ, એ અને ઐ એ દીર્ઘ સ્વરો છે આમ ના દ્વસ્વ સ્વરોને દ્વસ્વ અક્ષર તરીકે અને દીર્ઘ સ્વરોને દીર્ઘ અક્ષર તરીકે જાણખાવવામા આવે છે તે ઉપરાંત જ્યારે દ્વસ્વ સ્વરની પછી અનુસ્વાર, વિસર્ગ કે સંયુક્ત વ્યંજન આવે, તો તે અક્ષરને 'દીર્ઘ' માનવામા આવે છે દ્વસ્વ અને દીર્ઘ અક્ષરો દર્શાવવાને માટે '—' અને '—'

(૧) રગણ (---), (૨) સગણ (---), (૩) મગણ (---), (૪) નગણ (---), (૫) તગણ (---), (૬) ભગણ (---), (૭) જગણ (---) એમ આઠ ગણો છે. નીચેના પ્રશ્નોક પત્ર આ વાગળી સાદી.

‘આદિમધ્યાલસાનેપુ, મગસા યાન્તિ ગૌણમ્ ।
યરતા છાપય યાન્તિ, મનો તુ મુદ્ધાપયમ્ ॥’

અર્થાત્—આદિમા, મધ્યમા અને અન્તમા ભ, જ અને સ ગણો અગ્રક્રમે ગુરુ હોય છે, અપારે ય, ર અને ત ગણો તે સ્થાનોમા અગ્રક્રમે વપુ એવે કે ૧૨૧ દેવ છે ન ગણો તો આ ત્રણે સ્થલે અગ્રક્રમે દીર્ઘ અને દ્વિસ્વર હોય છે.

હવે આપણે ‘શાદૂલ-વિકીડિત’ વૃત્તનું લખણ વિચારીએ તે એ છે કે—
“સૂર્યાચૈવદિ મસ્ત્રગ્રી સતતયાઃ શાદૂલવિકીડિતમ્”

અર્થાત્—આ વૃત્તમા એક ૬૨ ૧૬ અક્ષરો છે અને તેમા મ, સ, જ, સ ત અને ન છ ગણો છે અને અન્ય અક્ષર ગુરુ છે તેમજ વળી આ શ્લોક ગાવી રેનાએ જે સ્વર તિ લઈ શકાય તેમ છે આપ સ્થલોને ‘યતિ’ કહેવામાં આવે છે. આ વૃત્તમા ૬૨૬ અક્ષરો અને એકગણીએ અક્ષરે આવી ‘યતિ’ એ છે. આ વૃત્ત ૨૫૪ સમજાવે તેવા મટે પ્રલોકના પ્રથમ ચરણ તરફ દ્રષ્ટિપાત કરીએ.

મ્ વ્યૂ માં / જ વિ ચો / પને ક / ત ર ને / વિલ્લા રિ / વરુ કા ર /

મ સ જ સ ત ત જ

આ ચરણમા મ, સ, જ, સ, ત અને ત એમ છ ગણો છે, તેમજ અન્ય અક્ષર દીર્ઘ તેમજ યે યતિ છે, અર્થાત્ આ શાદૂલ-વિકીડિત છન્દ છે. આ છન્દને જ. જ. ન. મ. ટ. એ ત. જ. વ. વાનું કારણ એ છે કે આ છન્દને આવાની પદ્ધતિ અશ્વની કોઠને અગ્રક્રમથી આવે છે.

૧ વાંધ
૨ શાદૂલવિકીડિત છન્દમા અન્ય લખણ—
“સૂર્યેચૈવતલ્લા સત્ત્વ લાદૂલવિકીડિતમ્” એવું લખણ જુલન-આકરમા આપુ છે. એક કોષ્ટક છે.

“આપાચેરુ મુલવચ્ચ-દિવમને વૃત્તસયા ચાટુલા
મન્નજાજાગરવચરતાનુ વરુ અટાગાગા તપા ।
માર્ગાંદેનુનિમિશ દમ દિરતિ દુપનુનિમિશવ
તરુ વૃત્તં દલ્લન્તિ કાપ્પરસિન્ન લાદૂલવિકીડિતમ્ ॥”

અર્થ—દેશિવચ. એકલમ કલ્પન ચલુ અર્થે તેમજ જા અને આ એ ૨ એ વૃત્તસયા ૧૫૧૧ ચલુ (અર્થ ૧૫૧૧ તેમજ તેમજ આ એ ૨ એ ૧૫૧૧ ચલુ અને સગરમા) અક્ષરે ૧૫૧૧ દીર્ઘ દેવ અને અર્થ ૨૫૧ અને કુને અર્થ ૧૫૧ (૧૧) અને ૧૫૧ દીર્ઘ (અર્થ ૧૫૧૧-૧૫૧૧) દેવ તેમજ એ ૨ એ ૧૫૧ અને ૧૫૧૧-૧૫૧૧ ચલુ તરુ અને ‘શાદૂલવિકીડિત કહે છે.

(૧) રગણ (~~), (૨) સગણ (~~~), (૩) મગણ (---), (૪) યગણ (---), (૫) નગણ (~~~), (૬) તગણ (---), (૭) લગણ (~~~) અને (૮) જગણ (~~~) એમ આઠ ગણો છે નીચેના પ્રકારે પણ આ વાતની સાક્ષી પૂરે છે

‘આદિમધ્યાવસાનેષુ, મગસા યાન્તિ ગૌરવમ્ ।

યરતા હાપય યાન્તિ, મનો તુ મુદલાપયમ્ ॥’

અર્થાત્—આદિમા, મીરમા અને અન્તમા મ, જ અને સ ગણો અનુક્રમે ગુરૂ ધાને દીર્ઘ હોય છે, બ્યારે ય, ર અને ત ગણો તે સ્થાનોમા અનુક્રમે લઘુ એટલે કે હ્રસ્વ હોય છે મ અને ન ગણો તો આ ત્રણે સ્થલે અનુક્રમે દીર્ઘ અને હ્રસ્વજ હોય છે

હવે આપણે ‘શાર્દૂલ-વિકીડિત’ વૃત્તનું લક્ષણ વિચારીએ તે એ છે કે—

“સુધાન્વૈયરિ મસ્ત્રઝૌ સતતયા શાર્દૂલવિકીડિતમ્”

અર્થાત્—આ વૃત્તમા એક દર ૧૬ અક્ષરો છે અને તેમા મ, સ, જ, સ, ત અને ત એમ છ ગણો છે અને અન્ય અક્ષર ગુરૂ છે તેમજ વળી આ રીતેકે ગાવી વેળાએ બે સ્થલે વિશામ લઈ શકાય તેમ છે આવા સ્થલોને ‘યતિ’ કહેવામા આવે છે આ વૃત્તના કદેક ચરણના બારમે અક્ષર અને ઐગમ્યસમે અક્ષરે આવી ‘યતિ’ઓ છે આ વાત સ્પષ્ટ સમજાય તેટલા માટે આ રીતેકેના પ્રથમ ચરણ તરફ દષ્ટિપાત કરીએ

મ	સ	જ	સ	ત	ત	ગ
મ	સ	જ	સ	ત	ત	ગ

આ ચરણમા મ, સ, જ, મ, ત અને ત એમ છ ગણો છે, તેમજ અન્ય અક્ષર દીર્ઘ છે, તેમજ બે યતિ છે, અર્થાત્ આ શાર્દૂલ-વિકીડિત છંદ છે આ છંદને આવા ન્યામથી ઐગમ્યમા વચનું કારણ એ છે કે આ છંદને ગાવાની પદ્ધતિ વ્યાખાની કોઠને અનુસરતી આવે છે ૨

૧ વાક્ય

૨ શાર્દૂલવિકીડિત છંદના અન્ય લક્ષણો—

સુતોવેદેતચમ્ભા સગુણ સપૂર્ણરિશિતમ્ એવુ લખણ કૃતારત્નાકરમા આપુ છે મદાકરિ કામિ કાસકૃત મુન-બોધમા બે એનું અલિખ્ય સરલ લખણવામા આવ્યું છે અને તે નીચે મુજબ છે —

“આપાયોરૂ મુરવચય” મિયતમે । ચણ્ણસયા ચાણ્ણમો

મન્વેકાવ્રજાતચયસ્તરૂનું ચંદ્ર અષ્ટાવધી સત્ ।

માર્તણ્ણેર્મુનિમિશ વચ્ચ વિરતિ પૂણેન્દુચિષ્વાનને ।

તદ્ વૃત્ત પ્રવક્ત્તિ કાષ્ઠપસિકા શાર્દૂલવિકીડિતમ્ ॥

અર્થાત્—હે મિયતમા । બે વચમા પ્રથમના ત્રણ અક્ષરો તેમજ છઠા અને આદિમા અક્ષરો અને વળી અગ્ર રથા પાળીના ત્રણ (અર્થાત્ બારમા, તેરમા અને ચૌદમા) અક્ષરો પણ તેમજ આઠમાની પૂર્વેના બે (અર્થાત્ એકમ અને સપ્તમા) અપરે પણ દીર્ઘ હેય અને ન્યામ સર અને મુનિ અર્થાત્ બાર (૧૨) અને સત (૭) વચોપી વનિ (અર્થાત્ વિશામ-સ્થાન) હોય, તે વચને છે પૂર્ણ ચંદ-મ કથન સમાન વદનચાળી (મિત્રા) ॥ મન્વેકાવ્રજાતચયસ્તરૂનું ચંદ્ર એવું અલિખ્ય સરલ લખણવામા આવ્યું છે અને તે નીચે મુજબ છે —

અન્યથ

દદ્-મન વિદ્મન-રોચિતા મન્-આરવા રાજિતા સુમનસ દારા ન આવિશિપુ,
યદ્-પાદો ચ સુર-ઉજ્જિતા, અ-અરાવ પતન્ય, આરાવિવ-અમર-અચિતા, મન્દાર-દાર-અજિતા
સુનમસ સુરમયોચન, તે જ(હિ)ત-દજ જિન-ઉત્તમા થ પાન્તુ ।

શીઠ્ઠાઈ

તે (મૂં તદ્)=તેઓ
થ (મૂં દુમ્મદ્)=મને (દ્વિતીયાઈ)
પાન્તુ (થાં પા)=રક્ષણ કરે, પાળે
જિન=જિન, છતાં છે રામ-દેવ જેણે એવા
ઉત્તમ=ઉત્તમ, શ્રેષ્ઠ
જિમોત્તમા=જિનોમા ઉત્તમ, જિનેશ્વર,
તીર્થકેશ
જાત (થાં જા)=પ્રથમ થયેલા, નાથ પાયેલા
રજ્=રોમ
જાતરજ્=નાથ પામ્યા છે શેણે જેમનાથી
અથવા જેમના એવા
મ=નહિ
આવિશિપુ (થાં જિપુ)=પેલ પમાડ્યું,
આકર્ષણ કીધું
દદ્=દે
મનસ=મન, ચિત્ત
દમ્મન=જેના મનને
દારા (મૂં દાર)=ઝી, પત્ની
વિદ્મન=વિલાસ હાવ-ભાવ
રોચિત (થાં રચ)=પ્રેમીભિત્ત
વિદ્મનરોચિતા=વિલાસ વડે પ્રેમીભિત્ત
સુમનસ (મૂં સુમનસ)=(૧) સારા મન વાળી,
(૨) દેવની
મન્=મન, ધક ડામળ
આરવ=શીઠ્ઠ, શ્વેત

મન્દારવા=મૃદુ છે શ્વેત જેના એવી
રાજિતા (મૂં રાજિતા)=યોશાધમાન, યોશવી
યત્પાદો =જેમના ચરણોને
ચ=અને, વળી
સુર=દેવતા
ઉજ્જિતા (થાં ઉજ્જ)=પ્રભુ કીધેલ, જે'કેલ
સુરોજ્જિતા=દેવતાઓએ જે'કેલ
સુરમયોચન (સુરમિ+ન)=પ્રવાસિત કર્યા
પતન્ય (મૂં પત્તી)=પડતા
અમ્બરાવ (મૂં અમ્બર)=આકાશમાથી,
અગનમાથી
આરાવિવ=શબ્દાધમાન, શુભરવ કરનારા
અમર=અમર, જામરો
અચિત=પ્રેમ, ભાવક
આરાવિદ્મનરોચિતા=પ્રભુશરવ કરનારા જમ
રોને પ્રેમ
સુમનસ (મૂં સુમનસ)=પ્રેમી, કૃતો
મન્દાર=પારિજાતકનું પુષ્પ, ક-પદ્મનું કુસુમ,
પુષ્પ-વિશેષ
વાર=સમૂહ
જિન (થાં જિ)=છતેલા
અજિવ=નહિ છત્તયેલ, અજિત
મન્દારવારાજિતા=પરિજાતકના પુષ્પોના
સમૂહ વડે નહિ છત્તયેલ

શ્લોકાર્થ

જિનવરોની સ્તુતિ—

“ (હાવભાવાદિક) વિદ્યાસ વડે સુરોચિત, મુદ્ધુ ધ્વનિ^૧વાળી, તથા (વિભૂષણોથી) વિભૂષિત એવી, તેમજ સુન્દર દૃશ્યવાળી [અથવા દેવતાની] વનિતા (પણ), જે જિનેશ્વરોનું મન હોવાયમાન કરી શકી નહિ, તેમજ વળી જેમનાં ચરણોને, દેવતાઓએ ડુંકેલા, આકાશ માંથી (સમવસરણ^૨માં) પડતાં, શબ્દાયમાન જ્ઞમરોને (પરામ^૩ મહણ કરવાને માટે) યોગ્ય, તેમજ મન્દાર (વિગેરે) કુસુમોના સમૂહથી (પણ) અજિત એવા પુષ્પોએ સુગંધિત કર્યાં, તે જિનેશ્વર કે જેમના વડે [અથવા જેમના] રોગો ક્ષીણ થયા છે, તેઓ તમારે રક્ષણ કરે ”—૨

સ્પષ્ટીકરણ

જિનવર—

‘સાગારિવૃક્ષવર્તિ જિન’ અર્થાત્ શામ (દેવ) આદિ દુરમનોને છતવાના ‘જિન’ કહેવાય છે. ‘જિન’ એવી સદા ચાર પ્રકારની વ્યક્તિઓને આશ્રીને વપસાય છે અને તે વ્યક્તિઓને જનુક્રમે સુવર્ણ-જિન, અવધિ^૧-જિન, મન પર્યપ્ત^૨-જિન અને દેવતિ^૩-જિન એમ ચાર પ્રકારે ઓળખાવવામા આવે છે. વિશેષમા આ ચાર પ્રકારની વ્યક્તિઓમાની ભતિ એક વ્યક્તિને અર્થાત્ સર્વથા શમદેવ-રહિત તેમજ પ્રભત પ્રવચણાળી છતવે ‘જિનવર’, ‘જિનોત્તમ’ કે ‘જિનેશ્વર’ એવી પણ સદા આપવામા આવે છે વિશેષમા ‘જિનોત્તમ’ શબ્દનો શું અર્થ કરવો તે કવિશ્રી પોતે આ શ્લોકોદ્ધારા દર્શાવ્યું છે. ‘જિનવર’ શબ્દ પ્રાય તીર્થંકરવાચક છે, છતાં પણ કોઈક વર તે ‘સામાન્ય-દેવતિ’ને ઉદેશીને પણ વપસાય છે.”

૧ અવધ ૨ દેવ-રચિત નદ વિશેષ મદિતીને સાદ જુઓ ૩૪ મ શ્લોકનું સ્પષ્ટીકરણ ૩ રમ

૪-૦ નીં દેવ પ્રભે દનના પદ પ્રકાર પડતામા આવે છે—(૧) મન (૨) મુન (૩) અવધિ, (૪) મન પાપ અને (૫) કેવલ આ પચેદ સ્વયં રસના સાદ જુઓ મુનિનો ન્યાયવિજયજીત આવાત્મ-તત્ત્વધર્મ (૫ ૦૫૫-૦૧૦) વિશેષ જિન દુએ તે પ્રકરણ વાંચક (ચતુર્થ ભાગ ૫ ૩૪૩-૩૫૪) ક્રમકે થ (પ્રથમ ભાગ દન-રત્નવૃંદા અવધર,) વિશેષાવરણક વિશેષ જાણીએ

૮ જુઓ પ્રજ્ઞાપનાટી રૂપ, ૫૦ ૩

૯ જાન જિનવર* દનથી દેવ-ન-રસ સુખજન્ય અને જે નરે સ્વયં વિદ્યાર પદ જન તણિ જિનવર* કે એવજ અજ-સ્વયં દનને પ્રદેવ કંદમ. અને ૭ કૃતીક વર ‘જિન’ જન પણ ‘દીક્ષા’ એવ અર્થ વપસવડે અને તેનું કરનું કૃતીક કે એવે વપર જિન કંઈકાં ૧૫-૭૧ દેવવર. અને જે અને દીક્ષા દે ૧૫-૮૧ નમ, ને જનવરે દીક્ષા છે

તીર્થંકર અને સામાન્ય-કેવલિમા રહેતો તદ્વાવત—

જો કે તીર્થંકર અને સામાન્ય-કેવલિ એ બંને સર્વજ્ઞ છે—બન્નેએ કેવલ-જ્ઞાન (અપૂર્ણ જ્ઞાન) સંપાદન કર્યું છે—એ બેમાંથી કોઈ પણ જોક બીજાથી જ્ઞાનમાં ઉતરે કે ચડે તેમ નથી, છતાં પણ જોકને તીર્થંકર અને બીજાને સામાન્ય-કેવલિ કહેવામાં આવે છે એનું કારણ નહિ પરંતુ તીર્થંકરને સામાન્ય-કેવલિ કરતાં હિંચા દરજ્જાવાળા પણ ગણવામાં આવે છે તેનું શું કારણ છે તે તારક નજર કરીએ

આ બંનેમાં આવા પ્રકારનો ભેદ-ભાવ રાખવાનું કારણ એ છે કે સાધુ, સાધ્વી, ધર્મજ્ઞ અને આધિક્ષિક એ ચતુર્વિધ સમૂહથી તીર્થંકરની સ્થાપના તીર્થંકરદ્વારાજ થાય છે તેમજ નવી પુણ્ય-પ્રકૃતિમાં તોયકર સામાન્ય-કેવલિથી ચરિયાળા છે અને એથી કરીને તે તેઓ ભરેલા સૌભાગ્યના સ્વામી છે પરંતુ એ ધ્યાનમાં રાખવું કે તીર્થંકર અને સામાન્ય-કેવલિ એ બંને તેજ ભવમાં મોઢે ભય છે અને આ પ્રમાણે મુખિ-રમણીને જોક વખત વર્ષા પછી તેઓ વચ્ચે જવા ભેદ-ભાવ રહેતો નથી, અર્થાત્ તીર્થંકરત્વને બગે રહેતો ભેદભાવ નહિ પામતા-નિર્વાણ પાને પ્રાપ્ત કર્યા બાદ તેઓ બંને સમાન બને છે

મન્દાર-કુન્દુમ—

મન્દાર એ કષ્ટપ્રયુષનું જોક નામ છે આના પુષ્પો અતિ ઉત્તમ છે, છતાં પણ તે મન્દારમાં રાખવું કે શ્રીજિનેશ્વરની આગળ દેવતાઓ ને પુષ્પોની વૃદ્ધિ કરે છે, તેની સાથે દક્ષર ઝંઘર આ સમર્થ નથી

૧ સામાન્ય-કેવલિમાં 'સામાન્ય' શબ્દ ઉપરથી એટલે કરવાની નીતિ છે કે કેવલિને પણ કષ્ટર દેવ જોકને બંને વસ્તુ-સ્થિતિ પણ તેની છે અર્થાત્ કેવલ-જ્ઞાનના સામાન્ય કેવલિ, ચાન્ડેકલિ આ ૧૧-ને-૬૦ અમુલ્ય-કેવલિ, સ્વપ્રયુક્ત, પ્રત્યેકપ્રયુક્ત, આદિ બંને પ્રકારો છે આ બંનેનું સ્વરૂપ અલગ-અલગ (૧૧૦૮, ઉ૦ ૩૧)માં તેમજ ચેત્સુચિત્ર પ્રમુખ સંન્યેષથી મળી શકે છે.

૨ સાધુપ્રમુખ ચતુર્વિધ સમૂહથી તીર્થ તે અતિપૂજનીય છે અને એને તે દેવતા પણ 'વક્તો જિજ્ઞાસુ' એવા શબ્દો-આશયથી નમસ્કાર કરે છે 'તીર્થ' શબ્દનો અર્થ દરદરથી અને ભરે અંગેનો સમૂહ પણ થાય છે (અર્થ સંસ્કૃતી મહિતી સર મુખે દર્શન કરીને સ્વર્ગ-સ્વર્ગ-સ્વર્ગ) પણ 'તો ૧૩-ને-૬૦' ભરે તેના ચો સમાર-સાચર તરીકે રાખે તે તીર્થ છે આ ૧૧-૬૦ જ્ઞાન મુખે ભરે કરતાં એમ નિર્ણય કરાય છે કે તીર્થંકરને પણ તીર્થ સંસ્કૃતી સને ૧૮-૬૦

વિરિષ્ઠા તીર્થ શબ્દો મુખે સમ બંને દારદારી મે મે બંને ઉપર કરવા ૧૧-૬૦ ૧૧-૬૦ ૧૧-૬૦ કાષ્ઠમાં કરવામાં આવ્યો છે આ ૧૧-૬૦ મન્દાર-કુન્દુમ-આધિક્ષિક નિર્ણય ૧૧-૬૦ ૧૧-૬૦ ૧૧-૬૦ અર્થાત્ તારક નિર્ણય છે જે કુલ ૧૧-૬૦ ૧૧-૬૦ ૧૧-૬૦ ૧૧-૬૦ ૧૧-૬૦ ૧૧-૬૦ ૧૧-૬૦ ૧૧-૬૦ ૧૧-૬૦ ૧૧-૬૦

અર્થ મે નિર્ણય કરવા ૧૧-૬૦ ૧૧-૬૦ ૧૧-૬૦ ૧૧-૬૦ ૧૧-૬૦ ૧૧-૬૦ ૧૧-૬૦ ૧૧-૬૦ ૧૧-૬૦ ૧૧-૬૦ સાધુ સાધ્વી ભાવ અને મન્દારી ભાવ ૧૧-૬૦ ૧૧-૬૦ ૧૧-૬૦ ૧૧-૬૦ ૧૧-૬૦ ૧૧-૬૦ ૧૧-૬૦ ૧૧-૬૦ ૧૧-૬૦ ૧૧-૬૦ તરીકે મે નિર્ણય કરાય છે આ ૧૧-૬૦ ૧૧-૬૦ ૧૧-૬૦ ૧૧-૬૦ ૧૧-૬૦ ૧૧-૬૦ ૧૧-૬૦ ૧૧-૬૦ ૧૧-૬૦ ૧૧-૬૦ આશાની ભાવને મે નિર્ણય કરાય છે આ ૧૧-૬૦ ૧૧-૬૦ ૧૧-૬૦ ૧૧-૬૦ ૧૧-૬૦ ૧૧-૬૦ ૧૧-૬૦ ૧૧-૬૦ ૧૧-૬૦ ૧૧-૬૦ મે નિર્ણય કરાય છે આ ૧૧-૬૦ ૧૧-૬૦ ૧૧-૬૦ ૧૧-૬૦ ૧૧-૬૦ ૧૧-૬૦ ૧૧-૬૦ ૧૧-૬૦ ૧૧-૬૦ ૧૧-૬૦

હે, તથા જે મહોન્મત્ત મિથ્યા-વાદીની પકિતરૂપ રાક્ષસને નસાડનારી (અર્થાત્ નષ્ટ કરનારી) યુક્તિઓથી યુક્ત છે, અને વળી કામદેવને વશ કરેલા (અનિવરણ) થી જે અવકૃત છે (અર્થાત્ જેનો અમણ પુરૂષોએ સ્વીકાર કર્યો છે) તે વિધને વહનીય એવા જિનોએ રચેલ આ (દ્વાદશાંગીકૃપ) સિદ્ધાન્ત, હે (ભગ્ય) લોક ! તમારી અનુપમ શાન્તિનો વિગ્તાર કરે. ”—૩

સ્વપ્તીકરણ

નય—

પ્રમાણથી સિદ્ધ અનત ધર્માત્મક વસ્તુના અશનો બોધ કરાવનારો તથા અન્ય અર્થો તરફ ઉદાસીનતા ધારણ કરનારો યથાર્થ અભિપ્રાય-વિરોધ ‘નય’ કહેવાય છે એ તો સદૃજ સમજી શકાય તેમ છે કે નયે તે કોઈ વસ્તુ પરને અનેક દૃષ્ટિએ વિચાર થઈ શકે તેમ છે આ દૃષ્ટિઓને ‘નય’ કહેવામાં આવે છે એકની એક વ્યક્તિના સબધમાં અન્ય અન્ય વ્યક્તિઓ આશ્રીને વિચાર કરતા તેને જૂદા જૂદા શબ્દોથી બોલાવી શકાય છે જેમકે, એકજ મનુષ્યને જૂદી જૂદી અપેક્ષાએ કાકો, મામા, સામા, ભાઈ, જમાઈ, પિતા, પુત્ર ઇત્યાદિ તરીકે ખાની શકાય છે કહેવાની મતલબ એ છે કે અનેક ધર્મવાળી વસ્તુમાના કોઈ અમુક ધર્મને લગતા યથાર્થ અભિપ્રાય તે ‘નય’ છે આ ઉપરથી એમ માનવાનું કારણ મળે છે કે ત્યારે તો નયોની સખ્યા પણ અનત હોવી જોઈએ, જેમકે જે જે યથાર્થ અભિપ્રાય રાખે, તે તે નય છે ખરેખર, વસ્તુસ્થિતિ પણ એમજ છે તાદિકશિરમભિ થીસિદ્ધસેનદિવાકર પણ સુમમતિ-તર્કમાં કહે છે કે—

“ જાયદયા ઘવણવદા તાયદયા ચેત ક્રુતિ નયવાયા ”

અર્થાત્ જેટલા વચન-પ્રયોગો છે, તેટલા નયો છે

આ પ્રમણે એકે વસ્તુના નયની સખ્યા અનન્ય છે, છતાં પણ શાસ્ત્રકારો મુખ્યતથા નયના દ્વંચ ધિક્કર અને ૧૬૧૬ ધિક્કર એમ બે ભેદો બતાવે છે

આ ઉપર તુ નિદેશ-નય અને વ્યવહાર-નય એમ પણ નયોના બે વિભાગો પાડી શકાય છે આદ્યનુસારી અર્થ-નય અને શબ્દ-નય એમ પણ બે ભેદો પડે છે વળી આ ઉપરાંત

૧-૨ મૂળ ૧-૬ને ‘દ્વંચ કહેવામાં આવે છે જ્યારે તે ૧-૪ જાણ્યને પૂર્વાવ કહેવામાં આવે છે જેમાં ૫ (૬) જેટલું વિષય (અંગી) દ્વંચ છે અને ૫ કાર બે બેનો ૫૪૧ છે ૫૫૬ દ્વંચો ઉપરથી સંસ્તારમાં આવે છે અને ૫૪૧ નિદેશ નય, જ્યારે ૫૫૬ને ઘણ કરતે અભિપ્રાય ૫૪૧ ધિક્કર નય છે

૩-૪ વસ્તુના ૨૫ સ્વરૂપને અર્થ તુ જેવી તત્ત્વિક ગિયનો ૨૫ કરતારી હિત નિયમ-નય છે જ્યારે તેટલા કરતારને ૬ વસ્તુ કરતારી હિત બચત-નય ૩ દ્વંચ તરિક ૫૫૬નું અમાને ૫૫૬નું કરતાર નય નિદેશ-નય ૩ જ્યારે વ્યવહાર-નય તે એ અમાને ૫૫૬ કરે છે અર્થાત્ વ્યવહાર નય તે ૩-૪ નિદેશ અર્થે કરતાર કરે છે જ્યારે નિદેશ-નય તે તત્ત્વિક અર્થ ઉપર નય કરે છે

૫-૬ મૂળ ૨૫ને અર્થ તુ ૩-૪ કરતાર નય ૩ અર્થ-નય કહેવાય છે, જ્યારે ૩-૫ નયી ૬ નય ૫-૬ નયી ૬ નય ૫-૬ કરતાર નય ૩ અર્થ-નય કહેવાય છે

અર્પિત-નય અને અનર્પિત-નય એમ પણ નયોના એ વિભાગો ર
 'અર્થ-નય'ના નૈગમ, સમ્પર્ક, વ્યવહાર અને ઝગજગત એમ ચાર
 'શબ્દ-નય'ના શબ્દ, સમ્પર્ક અને એવશ્યક એમ ત્રણ પ્રકારો પડે છે
 નયની સખ્યા સાતની બને છે આ સાત નયોમાના પ્રથમના નૈગમાદિ ત્રણ નયો
 કહેવાય છે, બચારે બાકીના ચબ્દાદિ ચાર નયો 'ધર્માધાર્મિક નય' કહેવાય છે
 નયો' એક એકથી વધારે વિશુદ્ધ છે, અર્થાત્ નૈગમ નય કરતા સમ્પર્ક નય વિશુ
 કરતા વ્યવહાર નય એ પ્રમાણે સમજી લેવું પરંતુ એટલું જ્ઞાનમા રાખવું કે એટ
 હેતુ વિચાળ છે, તેટલું સમ્પર્ક નયનું નથી અને એનાથી પણ આ પ વિસ્તારવાળું
 હેતુ છે આ પ્રમાણે એવશ્યક નયનું હેતુ તે સૌથી વધારે સકુચિત છે

વિશેષમા એક નયના આધારે બોલેલું વાક્ય કે કથાવિદો અભિપ્રાય સપૂર્ણ સત્ય
 સમસ્ત નયોને આશીને બોલાવું વાક્ય પૂર્ણ સત્ય છે' વળી નય એ પ્રમાણરૂપ
 અપ્રમાણરૂપ નથી, કિન્તુ પ્રમાણરૂપ છે

હવે આ નૈગમાદિ સાત નયોનું કુંક સ્વરૂપ બોધ લઈએ, કેમકે બાકી તે આ સ
 સાતસે (૭૦૦) હેતો પડે છે તેના વિશાલ્યને તે નય-ચક્ર વિગેરે અન્યો નોવા

નૈગમ—

અર્થાત્—'ગમ' એટલે 'માર્ગ', જેનો એક બતનો માર્ગ નથી, એટલે કે ને પડ
 અનેકથા બોધ કરાય છે, તે 'નૈગમ' કહેવાય છે બીજી રીતે વિચારીએ તો 'નિગમ' કે
 'સકરૂપ', 'કરૂપના', આ કરૂપના પૂર્વક થયો વ્યવહાર 'નૈગમ' કહેવાય છે આ નય વસ્તુગત સામ

૧-૨ 'વિશેષ-માદિ નય કહો કે અર્પિત-નય કહો તે એકજ છે તેવી રીતે સામાન્ય-ન
 નય અને અનર્પિત-નય એ પણ એકજ છે

૩ આ સાત નયોમાના આ નયનો આશ્રય કયુ દશન ને છે તેવાન આશ્રય ઉપર આશ્રય-ન
 યોગના સ્પષ્ટીકરણમા વિચારીશુ

૪ જોઈ કોઈ એવી શકા ઉત્પન્ન કે એક નય-વિશેષક કથન તો મિ થા છે તો મન નયે એ જોને કે જ
 કથનમા સત્યતા ક્યાથી મળવે? થી જ્યારે રેડીના એક કબજા નેન નથી તો રેડીના મન-વશ રી તમ મન
 કહે આ કે ક્યાના સમાધાનમા સમજવ કે એક મોતીમા માત્રીનું આ ર પાણી રી નથી પરંતુ તે મન-વશ
 તો તે હેતુ તનુ કેમ? વિશેષમા એ કે નયા કથન એક એકથી વિરુદ્ધ છે એ મન-વશ નય
 ચક્રનીની આન નોપી શકત નથી નય-ગમે પરસ્પર ન હો નય-ગમે નય-ગમે નય-ગમે
 સાથે રહીને જાનની પડે છે તેમ પક એકન રેડે નયને પડે નય-ગમે નય-ગમે નય-ગમે
 એક નય અન્ય નયનું ખડન કરત નથી પડે પડે નય-ગમે નય-ગમે નય-ગમે
 ૫ ગમે સમન્વય જાણુ એક નિ કુ મન પલ નથી તમ અમમુદ જનુ નય-ગમે નય-ગમે
 અર પણ સમન્વય જુઓ નયામૃતવર મિલે

તેમજ વિશેષ ધર્મો ઉપર પ્રકાશ પાડે છે આમાથી સામાન્યને ગ્રહણ કરનારા 'નૈગમ-નય'ને 'સર્વપરિણેપિ-નૈગમ-નય' તરીકે અને વિશેષને ગ્રહણ કરનારા 'નૈગમ-નય'ને 'દેશપરિણેપિ-નૈગમનય' તરીકે ઓળખાવવામા આવે છે અર્થાત્ આ નૈગમ નયના સર્વપરિણેપી અને દેશપરિણેપી એમ બે પ્રકારો પડે છે

૧) આ નયના અન્ય અપેક્ષાએ (૧) ભૂત-નૈગમ, (૨) વર્તમાન-નૈગમ અને (૩) ભવિષ્યદ-નૈગમ એમ ત્રણ ભેદો પણ પડે છે (૧) ભૂત કાલનો વર્તમાનમા ઉપચાર કરવો એટલે કે યદ્યં ગયેલી વસ્તુને વર્તમાન તરીકે સ્વીકારવી-ઓળખાવવી, તે 'ભૂત-નૈગમ' છે દાખલા તરીકે, આ દિવાળીનો દિવસ છે કે જે દિવસે વીર પ્રભુ નિર્વાણ-પદને પામ્યા હતા (૨) ભવિષ્યત-કાલનો-અનાગત કાલનો વર્તમાનમા ઉપચાર કરવો અર્થાત્ જે ક્રિયા વર્તમાનમા શરૂ થઈ નથી, તેને વર્તમાનરૂપે વર્ણવવી તે 'વર્તમાન-નૈગમ' છે જેવી રીતે કે કાંઈ શ્રી ઓખા રાધવાને માટે બળતણ, જલ, વિગેરેની તૈયારી કરતી હોય અને તેને કાંઈ પૂટે કે "આ શું કરે છે ?" તો તે જરૂર કહેશે કે "હું ઓખા રાધુ" હજી ઓખા રાધવા માલ્યા નથી-તે ક્રિયા શરૂ થઈ નથી છતાં પણ તે યદ્યં એમ આ દશાન્તમા કહેવામા આવ્યું છે, તે વર્તમાન-નૈગમ છે (૩) ભવિષ્યત-કાલનો ભૂત તરીકેનો ઉપચાર કરવો એટલે કે યનારી વસ્તુને યદ્યં કહેવી તે 'ભવિષ્યદ-નૈગમ' છે જેમકે, તીર્થંકર ઓક્ષે ન ગયા હોય તે પૂર્વે તેઓ મુક્ત થયા એમ કહેવું

૧) આ નૈગમ નયના ખીલ રીતે પણ ત્રણ પ્રકારો પડે છે —

(૧) એક શુણ્ઠી ખીલ શુણ્ઠને પૃથક્ માનવો જેમકે 'સર્વેનયમાત્મનિ' અર્થાત્ આત્મામા સત્તા અને ચૈતન્ય છે આમા ચૈતન્યથી સત્તાને પૃથક્ માનવામા આવી છે, અર્થાત્ ચૈતન્ય વિશેષ ધર્મ છે અને સત્તા એ સામાન્ય ધર્મ છે

(૨) વસ્તુ અને તેના પર્થાય વચ્ચે ભિન્નતા માનવી જેવી રીતે કે 'વસ્તુર્પર્થાયવદ્ દ્રવ્યમ્' અર્થાત્ દ્રવ્ય વસ્તુ અને પર્થાયથી મુખ્ય છે, પર્થાયનો બોધ વસ્તુ અને પર્થાય દ્વારા થાય છે અત્ર વસ્તુ અને તેના પર્થાયને ભિન્ન ગણવામા આવ્યા છે

(૩) શુણ્ઠ અને શુણ્ઠીને ભિન્ન માનવા દાખલા તરીકે, 'ક્ષણમેક સુત્તી વિપયાસક્તો જીવ' એટલે કે વિપયાસક્ત છવ એક ક્ષણ સુખી છે અત્ર સુખી છવ અને તેના સુખ વચ્ચે ભિન્નતા દર્શાવવામા આવી

સંપ્રદ—

વસ્તુઓમા રહેલી વિશેષતા તરફ ઉદાસીન રહીને, તદ્દગત સમાનતાનેજ ધ્યાનમા લેનારો નય સંપ્રદ નય છે દાખલા તરીકે, બધા આત્માઓમા રહેલી સમાન ભાવિને લક્ષ્યમા રાખીને એમ કહી શકાય કે સર્વે શરીરોમા એકજ આત્મા છે સત્તારૂપી પર સામાન્યને ગ્રહણ કરનારો સંપ્રદ નય 'પર-સંપ્રદ' કહેવાય છે, જ્યારે દ્રવ્યત્વાદિક અપર (અવાતર) સામાન્યને ઉદ્દેશીને કથન નરનારો નય 'અપર-સંપ્રદ' કહેવાય છે

૧ અરિય

૨ ભુઓ શિવવચ્ચ દ્રુક્ત 'આમસાર'

૩-૫ ભુઓ શ્રીવાદિવચ્ચુરિત્ત 'પ્રમાણુત્તરત્તત્તત્તત્તત્તત્ત સાતમા પરિચ્છેદન ૮-૧૦ મુદ્રો

અવધાર—

આ નયની હિતને દરેક વસ્તુ વિશેષાત્મક છે એમ કહેવામાં આવે છે. એમ કહેવામાં આવે છે કે—અવધાર તરફ આ નયની પ્રવૃત્તિ છે એટલે જ એ, પર્વત બને છે, ઈલાહિ ઔપચારિક કથાઓ પણ આ નયના અવધાર પર છે.

નિવૃત્તિ—

અતીત અને અનાગત કાલ સાથે સબંધ નહિ ધરાવનારો પરંતુ મુખ્યત્વેન વર્તમાન કાલ સાથે સબંધ ધરાવનારો નય નિવૃત્તિ નય કહેવાય છે. આ નય વસ્તુના યત્ના નવા રૂપાંતરો (પરિવર્ત) તરફ વિશેષ ધ્યાન આપે છે. હુંકમા આ નય વર્તમાનકાલિક દ્રવ્યના પર્યાયની અવેશ્વર કહે છે.

શબ્દ—

શબ્દના પર્યાયોની સિત્તાથી તેના અર્થમાં ભિન્નતા નહિ સ્વીકારનારો પરંતુ તેના સિંગા-^૧ સિંગા હરેક વસ્તુ તેના ભિન્ન અર્થ કરનારો નય શબ્દ નય છે. કહેવાની મતલબ એ છે કે શબ્દોની બુદ્ધિભિન્ન સિત્તા હોવા છતાં તે શબ્દોને એક વસ્તુના વાચક તરીકે આ નય સ્વીકારે છે. દાખલા તરીકે, કુખ, કલશ, ઘડ, ઈલાહિ શબ્દોની બુદ્ધિભિન્ન કરતા તેના અર્થ જુદા જુદા બને છે, છતાં પણ આ નય તે તે બધાને એકાધિક્ય માને છે.^૨ આ નયને પણ વર્તમાન-કાલિક અર્થ કહે છે.

સમભિદ્ધ—

પર્યાય શબ્દોના એકથી તેના અર્થમાં પણ ભિન્નતા માનવી તે સમભિદ્ધ નયનું કર્તવ્ય છે. અર્થાત્ આ નયની અવેશ્વર કુખ, કલશ, ઈલાહિ શબ્દો ભિન્ન અર્થવાળા છે.

શબ્દ અને સમભિદ્ધ એ બે નયોમાં શું તફાવત છે તે સ્પષ્ટ સમજાવે તેવા માટે સુરપતિ શબ્દના પર્યાયો ઈન્દ્ર, પુરુષ, વિગેરેનો વિચાર કરીએ શબ્દ નય પ્રમાણે તે ઈન્દ્ર કહે છે પુરુષ કહે તેમાં કંઈ ફેર નથી. પરંતુ સમભિદ્ધ નય પ્રમાણે તે એક-સમુદ્ધિ સુરપતિ હોય તે ‘ઈન્દ્ર’ કહેવાય અને પુરુ (નગર) નું વિદ્યારણ કરનાર તે ‘પુરુષ’ કહેવાય.

બોધમૂલ—

સ્વદીય કાર્યને કરનારી વસ્તુને જ વસ્તુરૂપે માનનારો નય એવ બૂતને નામે બોધખાસ છે. આ શબ્દોમાં કદીએ તે કાંઈ પણ શબ્દ તેના અર્થનો વાચક તે ત્યારે જ ચલ્યાય કે, જ્યારે તે શબ્દસંચિત પર્યાય તે શબ્દની બુદ્ધિભિન્નતાથી નીકળતા આવે અને અનુસરતા હોય. અર્થાત્

૧ શબ્દના ભિન્ન, વચન, કાલ, ઈલાહિ પ્રકારનો ફેર વળ તે શબ્દને ભિન્નરૂપે શબ્દ નય સ્વીકારે છે.
૨ સરખાવે—

૧૦૫ આ ના પ્રાણી એ જાણે એવનના પર્યાય છે. આ ફેરકાળ બુદ્ધિ-અથ જુદો જુદો છે. જ્યાં જ્યાં તેને એકાધિક્ય માનવા એ આ નયનું કાર્ય છે.

આ નય પ્રમાણે ગમે તે ગાયને 'ગે' એવી સજ્ઞા આપી શકાય નહિ, કેમકે "ગન્તીતિ ગૌઃ" અર્થાત્ 'ગમન કરે તે ગે' આથી જે ગાય બેઠી કે સૂતી હોય પરંતુ ગમન-ક્રિયા ન કરતી હોય, તો તેવે સમયે તેને 'ગે' કહી શકાય નહિ, એમ આ નય માને છે.

અગ—

'અગ' એ જૈનોના પારિભાષિક શબ્દ છે અને જેન સિદ્ધાન્તના પાઠના બાર વિભાગોવાળા એ એક શાસ્ત્ર સમૂહ છે (તેના પ્રત્યેક વિભાગને પણ 'અગ' તરીકે જાણખવાય) અર્થાત્ 'અગ' એ આ પ્રત્યેક બાર વિભાગોના સૂત્ર-સમૂહનું પારિભાષિક નામ છે. બધા મળીને અગો બાર છે જેમકે (૧) આચાર, (૨) મુન્નકૃત, (૩) સ્થાન, (૪) મુખવાય, (૫) ભગવતી, (૬) જ્ઞાતધર્મકથા, (૭) ઉપામકદશા, (૮) અન્તકૃદશા, (૯) અનુત્તરોપપાતિકદશા, (૧૦) પ્રશ્નવ્યાકરણ, (૧૧) વિપાક અને (૧૨) દષ્ટિવાદ.

સિદ્ધાન્ત-રચના—

કેવલ-જ્ઞાન સપાદન કર્યા બાદજ્ઞ અને તેવું જ્ઞાન સપાદન કર્યા પછી પ્રથમજ્ઞ કાર્ય તરીકે તીર્થંકર ભગવાન જન-સમાજને કેવલ-રચિત સમવસરણમા સિદ્ધાસન ઉપર બેસીને ઉપદેશ આપે છે. તીર્થંકરની દેશના અગ્રોધ કૃણવાળી હોવાને લીધે આ ઉપદેશની એવી અનુપમ અસર થાય છે કે શ્રોતુ-વર્ગમાંથી કેટલાક મનુષ્યો તો વેશવ્ય-રમથી રજાઈને તેમની પાસે તરતજ દીક્ષા ગ્રહણ કરે છે, અર્થાત્ તેઓ નિ સગ-વ્રત લે છે. આ પ્રમાણે દીક્ષા લીધેલા તેમના

૧ આ નયોનું સ્વરૂપ ધણીજ મનોમોહક રીતે રત્નાકરવર્તારિકાના સપ્તમાદિ પરિવેશમા આપેલું છે. આ ઉપરાંત એના સવિસ્તાર વર્ણનને સાર નય-ચક્ર, નય-મંદીપ, નય-રહસ્ય, નયોપદેશ, પ્રવચનસારો દ્વારા, વિરોધાવરયક પ્રમુખ અન્યો એવા લાગે છે.

૨ આને વિવાદ-મર્યાદિત, વ્યાખ્યા-મર્યાદિત, ઇત્યાદિ નામોથી પણ જાણખવામા આવે છે.

૩ આનું પ્રચલિત નામ જ્ઞાતધર્મકથા છે.

૪ આમા યોદ પૂર્વો આવી જાય છે. અત્યારે આ પૂર્વોનું જ્ઞાન લુપ્ત થઈ ગયું છે એક પૂર્વ નેટલું જ્ઞાન કેવલિંગિજિજ્ઞાસ સમય મુખી હતું અર્થાત્ મહાવીર સ્વામીના નિર્વાણ પછી આવે ૧૦૦૦ વર્ષ પીત્તા બાદ એ જ્ઞાન જતું રહ્યું.

૫ આ બારે અગ્રોમા કયા કયા વિષય ઉપર વિવેચન કરવામા આવ્યું છે તેની માહિતી માટે તેમજ તેના શ્રુતરૂક ધ અધ્યયન, ઉદ્દેશાદિક વિભાગો માટે શ્રોસમવાચ્યામસૂત્ર તથા ચીન દીસૂત્ર એવા

૬ અગ્ર એ ઉમેરનું અનાવરયક નહિ મણાય કે કોઈકિંજ વખતે, જય તેજ તીર્થંકરની દેશના ખાતી જાય છે, અર્થાત્ તીર્થંકરે કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યો પછી તરતજ આપેલા ઉપદેશનું એવું પરિણામ જાગેજ આવે કે કોઈ પણ મનુષ્ય દીક્ષા અંગીકર ન કરે. આ પ્રમાણેની દહીકિંજ આ અવમર્પિણી કાલમા થઈ ચરેલા જૈનોના છેલ્લા-ચોવીસમા તીર્થંકર મહાવીર સ્વામીના સજ્ઞકમા જન્માનું કહેવામા આવે છે. પરંતુ આ ઘટના તો એક આશય રૂપ છે અને તેમ હોવાથી તો અગ્ર 'માય' શબ્દનો પ્રયોગ કર્યો નથી.

પ્રધોભાના મુખ્ય શિષ્યો^૧ તેમના ઉપદેશાનુસાર શાસ્ત્રની રચના કરે છે કે જે બાર વિભાગોમાં વહેંચાઈ હોય છે આ બારે વિભાગોના-અર્થોના સમૂહને દ્વાદશાંગી^૨ કહેવામાં આવે છે

અત્ર કોવો પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થાય છે કે જ્યારે સિદ્ધાન્તની રચના તો ગણુધરો^૩ કરે છે, ત્યારે જ પ્રલોકમાં જિનેશ્વરોને સિદ્ધાન્તના રચનારા તરીકે ઓળખાવવામાં આવ્યા છે, તે કેવી રીતે થી શકે છે વાર ?

આ પ્રશ્નના સમાધાનમાં સમજવું કે—જો કે ખરેખર ગણુધરો દ્વાદશાંગી રચે છે, છતાં પણ તે ધ્યાનમાં રાખવું જરૂરી છે કે તેઓ આવી રચના તીર્થંકરની પાસેથી “ઉપગ્રેહ વા વિગ્રેહ વા પુરેહ વા”^૪ અર્થાત્ ઉત્પાદ, બંધ અને મોંઘડાંથી ત્રિપટી પ્રાપ્ત કર્યા બાદજ કરે છે આ પ્રમાણે વસ્તુ-સ્થિતિ હોવા છતાં અર્થાત્ દ્વાદશાંગીની રચના કરવાનું સામર્થ્ય તીર્થંકરદ્વારાજ ગણુધરોએ પ્રાપ્ત કરેલું હોવા છતાં પણ, તીર્થંકરને સિદ્ધાન્તની રચના કરનારા કોઈ પણ રીતે નજ ગણવા એ ન્યાય્ય ગણાય ખરૂં કે ? વળી શાસ્ત્રકાર પણ કહે છે કે—

“અથ માસદ અરહા મુર્તે મર્થતિ મળ્હતા નિરૂણ”^૫

૧ તીર્થંકરના મુખ્ય શિષ્યો ‘ગણુધર’ કહેવાય છે

૨ દ્વાદશાંગીને ‘તીર્થ’ પણ કહેવામાં આવે છે અને તીર્થંકર આ ‘તીર્થ’ના કરનારા હોવાથી તેમનું ‘તીર્થંકર’ નામ ‘અરિતાય’ થાય છે

૩ જેઓને તીર્થંકર ‘ગણુધર’ પદથી આપે છે, તે છોડે કેઈક વખત પ્રથમ તો તીર્થંકરની સાથે વાદવિવાદ કરી તેને પરાસ્ત કરવાની આશા બીકે છે પરંતુ અંતમાં જ્યારે તીર્થંકર અન્વેષ કરે છે અને પોતાના મનોમત સંકેતનું પણ તે નિરાકરણ કરે છે, ત્યારે તેઓ તીર્થંકરની પાસે હીણ-જદણ કરે છે આ ઉપરથી સ્પર્ધાકામ છે કે જોનેનર કાજોમાં અતિપ્રતીણ કુશલ મુદિવાળા પુરેષ તીર્થંકરની પાસેથી યોગ્યક પ્રુવરસો મેળવી જોઈ જાને છે એટલું જ નહિ પણ તેમના મુખ્ય શિષ્યો મર્ધમેસે છે

ઉપરોક્ત વાદ-વિવાદની ૨૫-૨૬માં વિરોધાવરણક્રમાં ગણુધરવાદમાંથી મળી શકે છે તેમજ ‘ગણુધર’ વિશિષ્ટ સ્વરૂપ આવરણક (નારીસ હલરી)માંથી મળે છે

૪ કહેવાનું તાત્પર્ય એ છે કે રોક વસ્તુ ઉત્પાદ બંધ અને મોંઘા એ ત્રણે ધર્મોથી મુક્ત છે તેમજ કારો ? ક્ષણજીવું ‘કરક’ (કરું) આગીને કુલ્ડર^૬ જાનવુ આ કરકમાંનું સૂચક સૂચક કુલ્ડરમાં હેવાત છે જ્યાં કુલ્ડર સરવા નરીનજ ઉત્પાદ થયેલી વસ્તુ છે એજ કહી શકાય નહિ, તેમજ કરકનો સર્વા નાશ થયે એમ પણ કહેવું બાનબની નથી; કારણકે ક્ષણજીવું તો જોડું ને તેડું કથમ છે આ ઉપરથી કરકનો નાશ બંધ તે નેડી આપતિના નાશ પૂરને સમજાવે અને કુલ્ડરની ઉત્પાદિ (ઉત્પાદ) તે તેના આકર ઉત્પાદ કરે; નેડા ન જુદી જાનવુરી. આ ઉપરથી સમજી શકાય છે કે સરવા ઉત્પાદ કે સરવા બંધ જોઈ હિમ્મે-અરે નાવનને માટે નથી કરક નહિ તો તો સરવામાં ઉત્પાદિ અનરનો અને કેઈ પણ વસ્તુ સરવા જાની બંધ એમ સ્વીકારવાને અતિ-પ્રસન્ન પ્રાપ્ત થાય છે આ ઉપરથી વરખર્તે એ નીકલે છે કે કરકને બાગીને જાનવરા જુલ્ડર કરકરે નાશ કુલ્ડરપે ઉત્પાદિ અને સૂચકની સ્થિતિથી કોવ્ય અર્થાત્ બંધ ઉત્પાદ અને વસ્તુ બંધ કરે ધર્મો નર નર રહેતા છે આ પ્રમાણે નેરક પ્રમુખ ૫૬ જોને પણ ચિચર કરી શકાય છે આ સ્વરૂપ કરક કહેવા જોડું છે પરંતુ અત્ર તે એ વસ્તુ જિત્ત મુએને તરવાથ મુદના પથમ અરવ ઉત્પાદ બંધ અને દીસ એવા અભામણ કરી વિરમર થા જાને છે

૫ “અથ માસદ અરહા” —એ નર આવરણક-નિમુકિયા દિરે, નર થય છે

અર્થાત્ અરિહતો^૧ (તીર્થંકરો) અર્થ કહે છે અને તે અથ રૂપી ઉપદેશનું અવલુ કયાં બાદ ગણુધરો તો તે અર્થને સૂત્રરૂપે ગુણે છે

અહિં એ નિવેદન કરતું અસ્થાને નહિ ગણાય કે દ્વાદશાગ્રીની રચના બધા ગણુધરો મળીને કરતા નથી, પરંતુ દરેક ગણુધર-તીર્થંકરના જેટલા ગણુધરો હોય તે પૈકી દરેક, પોતપોતાના શિષ્ય-સમુદાયને માટે દ્વાદશાગ્રી રચે છે આ પ્રમાણે દ્વાદશાગ્રીની નખા ગણુધરોના જેટલી છે પરંતુ એ વાત ભૂલવા જેવી નથી કે આ બધી દ્વાદશાગ્રીઓ યજ્ઞત જૂદી જૂદી હોવા છતાં પણ અર્થત તો એકજ છે

વિશેષમા તીર્થંકરના નિર્વાણ પછી જે ગણુધરને તેમણે પોતાની હૈયાતીમા પોતાના શાસન પ્રવર્તક તરીકે અનુસા આપી હોય તે નાયક ગણાય છે અને તેની દ્વાદશાગ્રી ચાલુ રહે છે, અર્થાત્ બીજા ગણુધરો વિદ્યમાન હોય તોપણ તેમના શિષ્યો આ દ્વાદશાગ્રીને અનુસરે છે^૨

કંદર્પનું સ્વરૂપ—

હિંદુ શાસ્ત્રોમા કંદર્પને રતિના પતિ તરીકે ઝોળખાવવામા આવ્યો છે આથી લઈને તો એને ‘રતિ-પતિ’ કહેવામા આવે છે વિશેષમા એના બાણો અને ધનુષ્ય પુષ્પોના બનેલા છે એવું ત્યાં કથન છે આ કારણને લીધે તે ‘પુષ્પ-ધન્યા’ પણ કહેવાય છે વળી એની પાસે પાચ^૩ બાણો હોવાને લીધે એને ‘પચબાણુ’ પણ કહેવામા આવે છે એના મિત્રનું નામ વનમત છે આથી એ ‘વસત-સુહૃત્’ કહેવાય છે શંકર અને ગૂર્પક એ એના શત્રુઓના નામ છે આથી કરીને તે ‘શંકરારિ’, ‘ગૂર્પકારિ’ નામોથી ઝોળખાય છે વિશેષમા મકર એ એના ધ્વજનું ચિહ્ન હોવાથી એ ‘મકર-ધ્વજ’ પણ કહેવાય છે

એમ કહેવામા આવે છે કે એકવખત મહાદેવ તપમા લીન થયા હતા તે સમયે તેને ચલિત કરવાને આ કંદર્પે પોતાનું સમસ્ત શૂરાતન વાપર્યું હતું અને તેથી કરીને મહાદેવ ક્રોધાવમાન થયા અને તેમણે તૃતીય લેઅન દ્વારા અગ્નિની વૃદ્ધિ કરી તેને બાળીને લસગીભૂત કર્યો હતો, છતાં તે મરીન ગયો, પરંતુ ટેક-રહિત બન્યો (આથી તો તેને ‘અનગ’ તરીકે ઝોળખાવવામા આવે છે)

૧ અરિહત કટો કે તીર્થંકર કહો એ બધું એકજ છે શમ-દેવાદિ શત્રુઓનો જીતાર કરનારા ‘અરિહત’ કહેવાય છે પચપરમેષ્ઠિમા અરિહત પ્રથમ પદ ભોગવે છે અને તે આદિ પ્રાવિદ્યા અને ચાર અતિશય એમ બાર ગુણે કરીને સ પન્ન હોય છે

૨ આ શિષ્ય-સમુદાયને ‘ગણુ’ એવા નામથી ઝોળખાવવામા આવે છે અને તેથી તો આ શિષ્યોના ગુરને ‘ગણુધર’ તરીકે ઝોળખવા ન્યાય સમભવ છે

૩ અત્ર એ ઉમેરવું વધારે પડતું નહિ ગણાય કે દીર્ઘાયુતી ગણુધરમહારાજને ગણુની અનુતા હોય છે તેથી કરીને બાળીના આ ૫ છત્રી ગણુધરો પોતાનો શિષ્ય-સમુદાય તેમને અર્પણ કરીનેજ મોક્ષ ભવ છે એટલે સમસ્ત સાધુ-સમુદાય એકજ દ્વાદશાગ્રીને અનુસરનારો રહે છે

૪ સરખાવો—

“અરવિન્દમસોક ચ, વૃત્તં ચ નવમતિકાં ।

નીલોત્પલં ચ પદ્મિતે, પદ્મવાણસ્ય સાયકા ॥”

અર્થાત્—અરવિન્દ, અસોક, આમ્ર, નવમતિકા અને નીલ કમલ એ પચબાણુ (કંદર્પ) ના પાંચ શરો (બાણો) છે

તથાપિ રતિની પ્રાર્થના ધ્યાનમાં લઈને ફરી તેને પ્રદ્યુમ્ન તરીકે ઉત્પન્ન થવા દીધો. આથી કરીને એને 'પ્રદ્યુમ્ન' સંબોધવામાં આવે. આ પ્રમાણે હિંદુ શાસ્ત્રો-પુરાણો પ્રમાણે કદર્પ એ જીવતી જાગતી વ્યક્તિ છે અને તેના કદર્પ, રતિ પતિ, મન્મથ, મદન, અનંગ, અંગન, ધત્યાદિ અનેક નામો છે. અત્ર એ ધ્યાનમાં રાખવું કે આવું કદર્પનું હિંદુ શાસ્ત્રમાં બતાવેલું સ્વરૂપ અલકાર-દૃષ્ટિ સિવાય અન્ય કોઈ દૃષ્ટિએ જૈન શાસ્ત્રને માન્ય નથી.

હવે જે આ શ્લોકમાં 'કદર્પ'ને 'અંગન' એવું નામ આપ્યું છે તેનું તાત્પર્ય શું છે તે તરફ દૃષ્ટિપાત કરીએ. આના સંબંધમાં એટલુંજ કહેવું બસ છે કે કદર્પ અનંગના અંગમાંથી ઉત્પન્ન થતો હોવાથી તેનું એ નામ ચરિતાથ યાય છે. વિશેષમાં એની શરૂ ન કરવી કે 'અંગન' શબ્દનો અર્થ તો 'પુત્ર' યાય છે, વાસ્તે તેનો અર્થ 'કદર્પ' કેમ યાય વાડ? કેમકે 'અંગજો મમયે જુતે' એમ શ્રીકૃષ્ણ દ્વાર્યાચકૃત અનેકાથસ્ય અહિકેશમાંથી જોઈ શકાય છે.

મુતદેવતા-સ્મરણમ્—

શીતાશુતિવિપિ યત્ર નિત્યમદધત્ ગન્ધાલ્પધૂલીકણાન્

આલી કેસરલાલસા સમુદિતાઽઽશુ ભ્રામરીભાસિતા ।

પાયાદ્ વ શ્રુતદેવતા નિદધતી તત્રાગ્જકાન્તી કમૌ

નાલીકે સરલાઽલસા સમુદિતા શુભ્રામરીભાસિતા ॥ ૪ ॥

—શાર્દૂલ°

ટીકા

શીતાશિતિ । 'શીતાશુતિવિપિ' યુગાદ્ભાસિ । 'યત્ર' યસ્મિન્ । 'નિત્યમદધત્' સતત પીતવતી । 'ગન્ધાલ્પધૂલીકણાન્' ગન્ધેન આલ્પા યે ધૂલીકણા-ફિણ્ણલ્કલિન્દવસ્તાન્ । 'આલી' પટ્ટિ । 'કેસરલાલસા' કેસરેણ-પદ્મગર્ભપદ્મસુ ચતુલેણ વા લાલસા-લમ્પગા । 'સમુદિતા' મિલિતા । 'આશુ' શીઘ્રમ્ । 'ભ્રામરી' અમરસમ્ભવિની । 'ઇભાસિતા' ઇમેણ દિવેષ્ણાસિતા સ્થિતા મદલૈલ્પાત્, ઇમવત્ અસિતા વા । અમરાવલ્યા વિશેષણાનિ । 'પાયાદ્' રસતુ । 'વ' યુષ્માન્ । 'મુતદેવતા' વાગ્દેવી । 'નિદધતી' સ્થાપયતી । 'તત્રાગ્જકાન્તા કમૌ' તત્ર-તસ્મિન્ અગ્જકાન્તી-પદ્મયુતી કમૌ-વાદૌ । 'નાલીકે' પટ્ટજે । 'મરલા' વૈગ્લિયરીના । 'અલસા' વિઘ્ન્યા । 'સમુદિતા' મુદિત-ર્થ સદ મુદિતેન વર્તેતે યા સા । 'શુભ્રા' પુરુષ્છવિ । 'અમરીભાસિતા' અમરીભિ-અપ્સરોભિર્ભાસિતા । વાગ્દેવીવિશેષણાનિ । પદ્મજીભ્રામરી ગન્ધાલ્પધૂલીકણાન્ અદધત્ તત્ર નાલીકે કમૌ નિદધતી મુતદેવતા પાયાદ્ વ ઇતિ સર્વપ ॥ ૪ ॥

अवचूरिः

यत्र नालीके चन्द्रतुल्यमपि भ्रामरी भ्रमरसन्निवनी आली श्रेणिर्गन्धाढ्यकिञ्चलकिन्दूतदध
पयो । किंभूता । केमरेणु लालसा लम्बता । समुदिता मिलिता । आशु शीघ्रम् । इमेणु मदलीत्यादा
सिता विभ्रमधा । तत्र नालीके कमी निदधती धृतदेवता य पातु । किंभूता । समुदिता सहर्षा । शुभ्रा
शुक्रा छविर्पासा ताव्य ता अमर्यव्य ताभि शोभिता । (सरला अलसा च) ॥ ४ ॥

अन्वयः

यत्र शीत-अशु-स्त्रिपि नालीके केसर-लालसा, आशु समुदिता, इम-असिता (इम-आसिता,
भासिता या) भ्रामरी आली गन्ध-आढ्य-धूली-कणाश्च नित्य अदधत्, तत्र (नालीके) अङ्ग-
कान्ती कमी निदधती, सरला, अलसा, स-समुदिता, शुभ्र-अमरी-भासिता धृत-देवता य पायात् ।

शब्दार्थः

शीत=शीतल
अशु=किरतु
शीतांशु=शीतल छे किरतु नेना ते, य-
स्त्रिप=प्रमथ, तेन
शीतांशुस्त्रिपि=य द्रव्य नेवा तेनयथा
यत्र=यथा, नेमा
नित्य=सर्वदा, दृश्यमेव
अदधत् (पा० पा)=अन कर्तुं दधी
गन्ध=गन्ध, मुवाय
आढ्य=आच्छादित, परिपूर्ण
धूली=धूलि, पुष्पधानी आलीक रश्मि
कमी=कमी
गन्धाढ्यधूलिहमात्र=मुवायधी परिपूर्ण
नेवा यद्यत्र कमीआनेने
आली=अली, अत्रि
केसर=केसर, यत्र विभ्रमधा उ यत्र यने
देवता=देवता, आशुदेवता तनु
लालसा=लालसा
केसरलालसा=केसरने विरल
समुदिता (पा० इ)=समुदिता यने, योः
भ्रामरी=भ्रामरी, योः
भ्रामरीभासिता=भ्रामरीभासिता यने, योः

भ्रामरी=भ्रामरी-समन्वित
इम=इमा
असिता=असिता, यथा
इमासिता=इमासिता नेवा यथाभवति
इमासिता (इम+आसिता)=इमासिता उपर भेदे
भासिता (पा० मास्)=तेनयथा, योभासमान
पायात् (पा० पा)=यथा कर्तुं
धृतदेवता=धृत-देवता, सरलवती
निदधती (पा० धा)=रथापनासी
तत्र=या, तेना उपर
अङ्ग=अङ्ग
कान्ति=कान्ति, यथा
अङ्गकान्ती=अङ्गकान्ती नेवा कान्ति छे नेनी नेवा
कमी (म० कमी)=यद्यनेने
नालीक (म० नालीक)=अङ्गकान्ती यने
सरला (म० सरल)=सरल, सुविन्यास-रहित
अलसा (म० अलसा)=अलसा
समुदिता (पा० मुद)=समुदिता
शुभ्र=शुभ्र, योभासमान
अमरी=अमरी, यो
भ्रामरीभासिता=भ्रामरीभासिता यने, योः
योभासमान

શ્લોકાર્થ

શ્રુત-દેવતાનુ સ્મરણુ—

“ઠસરને વિષે લગ્નપદ એવી, તથા શીઠ એકનિત યેએતી એવી, તેમજ હાથીના જેવી રયામ વણુવાળી [અથવા મજરામના (ગણ્ડ—રૂપના) ઉપર (મનુ પ્રાચીન કરવાને મટિ લગ્ન થઇને) બેઠેતી એવી, અથવા તેમરૂની એવી] સમરોની એલિએ, ચન્દ્રમાના જેવા જે કમનીય કમવમાંના, સવહા પરિમનથી પરિપૂર્ણ એવા પરાગના કણોનું પાન કર્યું, તે કમલના ઉપર કમલના જેવી કાન્તિવાળા ચરણોને રચાપનારી, અને વળી સરન તથા અવસ (અર્થાત્ અતિશુભાર હોવાને લીધે શીઠ ગમનાદિકમા મદતાને પારણ કરનારી), તેમજ હર્ષિત, તથા વળી દેહીધ્યમાન રિન્ધાગનાઓથી (પરિવૃત્ત હોવાને લીધે) ચોભાપમાન એવી (તથા કમલના જેવી કાન્તિવાળી એવી) શ્રુતદેવતા (હે ભગ્યો !) તમારૂં પરિપાવન કરો ”—૪

રૂપશ્રીકરણુ

શ્રુત-દેવતાનું સ્વરૂપ—

શ્રુત-દેવતા ચન્દ્ર, હીર, હિમ, મયકુહનું પુષ્પ ઇત્યાદિના જેવી સ્વેતલવર્ણી । વળી તે કમલના આસન ઉપર આકૃષ્ટ થાય છે તેને ચાર હાથ છે તેના જમણા બે હાથમા પુસ્તક અને માળા છે, અથાદે હાથા બે હાથમા વીણા અને કમલ છે ¹

૧ સરખાવો—

“ પ્રજટપાણિતલે જપમાલિકા

કમલપુદ્ગલકલેષુચરાચરા ।

અપલ્હસતમા શ્રુતવાદિની

શરણ મે કુરિત કુરિ આરતી ॥ ”

—કુન્ડવિગ્નિયન

२ श्रीअजितजिनस्तुतयः

अथ अजितनाथ-प्रणामः—

तमजितमभिनौमि यो विराजद्—

वनघनमेरुपरागमस्तकान्तम् ।

निजजननमहोत्सवेऽधितप्ता—

वनघनमेरुपरागमस्तकान्तम् ॥ ५ ॥

—शुभिताम

टीका

ममजितमिति । 'त अजित' त अजिताभिधानं जिन 'अभिनौमि' अभिप्लुवे । 'यो विराजद्वनघनमेरुपरागमस्तकान्तं' यो भगवान् विराजद्भिर्वने काननैर्घनो-निरन्तरो मेरुछत्तणो य पराग मधानवर्षेण तस्य मन्त्रकात-शिवरात्रे, अथवा विराजद्दना-शोभमानाभ्यसोपना-मेया यस्मिन् तन् तथाभूत् मेरुसम्बन्धिन पराग-प्रधानद्रुम मस्तकात्तम् । 'निजजननमहोत्सवे' स्वजनममहामहे । 'अधितप्टौ' अधिष्ठितवान् । 'अनघनमेरुपराग' अनघो-निरघयो नमेरुणा-देवदृष्टविशेषाणां परागो-रेणुर्यत्र त तथोक्तम् । 'अस्तकान्तं' अस्तगिरिर्मन्दरस्तद्वत् कान्तं' कमनीय, वदादिदस्ता उज्जिताः काता योषिनो येनेति भगवनो विशेषणमित्यादि ॥ ५ ॥

अवधूरि

ए ह्यमी निजजनेत्मउपधिन्तौ । किं कर्म । विराजद्भिर्वनेयता निरन्तरं अथवा शाश्वतात्ता भूमौ यना यत्र न कभी मेरुपरागा मेरुपरागवर्षमन्त्रस्य शिवरात्रयम् । किंभूतम् । अतया ममरपो ददृक्प्रविशाराम्भो रेणुर्यत्र तत्तया । किंभूतं शिवरात्रयम् । अस्माग्गगिरिमन्दरस्तद्वत् कान्तं कमनीयम् । अतएव जिदन्ति-कान्तम् । अस्मा कान्ता यत्र तम् ॥ ५ ॥

अन्यथा

ए विज-अवध-अह-गच्छे अवध-अवेद-परार्थं अस्म-हान्तं विराजद्-वन-घन-मेरु-परा-अग-हान्त-अन्य उपधिन्तौ, त अजित अभिनौमि ।

તં (મૂં તદ) એને

અગિત (મૂં અગિત) = અગિતનાથને, દ્વિતીય તીર્થકરને

અગિતૌમિ (પાં તુ) = સ્તુત્વું ક્ષ

ય (મૂં વદ) એ

વિરાગય (પાં રાગ) = પ્રકાશમાન, શોભાયમાન.

વન = (૧) જગત (૨) જલ

વન = (૧) નિભિડ, મહન, (૨) મેષ

મેષ = મેરૂ ગિરિ

વર = ઉત્તમ

વન = (૧) પર્વત, ગિરિ, (૨) વૃક્ષ

મસ્તક = શિખર, ટોચ

અન્ત = ઉપરનો ભાગ.

વિરાગયુગ્મવનમેકવરાગમસ્તકાન્ત = (૧)

પ્રકાશમાન વનો વડે મહન એવા મેરૂ નામના

ઉત્તમ ગિરિની ટોચને, (૨) શોભાયમાન છે

જલના વાદળા ન્યા એવા મેરૂ નામના ઉત્તમ

પર્વતના શિખરને (૩) વિરાગમાન છે વન

અને મેષ ન્યા એવા મેરૂ નામના મેષ પર્વ

તના શિખરાએ.

નિજ = પોતાના

અનન = અનન

ઉત્તય = એવું છવ

નિગમનનમરોત્તય = પોતાના ન

અધિગૃહી (પાં રયા) = અધિધાન

અય = પાપ

અનય = પાપરહિત, પવિત્ર

મમેક = ન મેરૂ કેવલુકવિશેષ

વરાગ = પરાગ, પુષ્પની બારીક રજ

અનયનમેકવરાગ = પવિત્ર ન મેરૂની પ

નેને વિશે કો

અસ્ત = અસ્તાચળ, (૨) પરાસ્ત કરેલ,

ત્યજ દીપેલ.

કાન્ત = મનોહર

કાન્તા = પત્ની, રમણી

અસ્તકાન્ત = (૧) અસ્તાચળના જેવા મ

હરને, (૨) ત્યજ દીપી છે રમણીને જે

એવાને.

શ્રીઅગિતનાથને નમસ્કાર—

શ્લોકાર્થ

“ જોણે પોતાના જન્મ (કલ્યાણુક) ના મહોત્સવ—સમયે, પવિત્ર નમરૂ (વૃક્ષ) ની પરાગ છે ન્યા એવા, તથા અસ્તાચળના જેવા મનોહર એવા, તેમજ વગી વિરાગમાન વનો વડે નિભિડ [અથવા શોભાયમાન છે જલના એવ ન્યા એવા, અથવા પ્રકાશિત છે વન અને વાદળા ન્યા એવા] મેરૂ નામના મેરૂ પર્વતના, (ઉપર્યુક્ત બે વિશેષણોથી વિસિષ્ટ) શિખરાએ ઉપર અધિધાન કર્યું, તે (કોઈથી નહિ છતાંયેવા એવા) અગિત (નાથ) ને (કે જોણે પ્રમદાનો પરિપાગ કર્યો છે તેને) ક્ષુ સ્તવુ ક્ષુ ”—પ

સ્તુતિચતુર્વિંશતિકા

બાણીને ઉચિત કાર્ય કરવા તૈયાર થઈ બપ છે આ સમયે ૫૬ દિક્ક-ક્રમારીઓના
કરો છે અને તેઓ પ્રભુનો જન્મ-મહોત્સવ કરવામાં હર્ષપૂર્વક હાજર થઈ પેન-
અક્ષિત પ્રદર્શન કરે છે આ દિક્કક્રમારીઓનું કાર્ય સમાપ્ત થતા મૌધ્રમ રેરલેક
પેતાના આભિયોગિક રહે તૈયાર કરેલા વિમાનમાં ભેળી સુનિમા-ગૃહ પ્રતિ આવ
તેમજ તેમની માતાને રેખતાની સાથે ફરથી પ્રલામ કરી, નજીક આડીને તે ગિન-મા
અવસ્થાપિની નામની નિદ્રા મૂકે છે અને તેની પાસે ભગવતનું પ્રતિબિંબ મૂકીને અગ્નિ
અટૂત એવો એ ઈન્દ્ર પાસે રૂપ ચિકુર્વી અર્થાત્ ભગવતને આપાના એક રૂપ દર્શન
બીજે રૂપે તેમના મસ્તક ઉપર છત્ર ધરી, બીજા બે રૂપે તેમની બને વ્યાખ્યા અર્થ
અને પચમ રૂપે વજ્ર ઉછાગતો અને નાચતો જતો તે મેઝ ગિરિ ઉપર જઈ પડે ન
પાડુકે' વનમાં હસિણ સ્ત્રીકાની ઉપર અતિપાડુકળતા (અથવા પાડુકે બતા)

૧ નેન સાચામાં શુવનપતિ, બન્નર, બપેતિયા એકે

રેખામાં શુવનપતિ-નિશાની

૧ જેને સાક્ષ્યમાં જીવનપતિ, અન્તર, કથાતિક અને વેદાનિક એક માર પ્રકાર ન
 દેખાતાં જીવનપતિ-નિકાળની આ દેવીઓ છે બ્રહ્માના પરામર્શી પ્રભુનો
 આપણે જોઈએ તેમ દેવોના આપણે જોઈએ તેમ દેવોના આપણે જોઈએ તેમ

આ બેમાનિક દેવોના કદાચાપખ અને કદાચાતીન એમ બે બોરો નેમ વગ્ગ કદાચાપખ દે
સોષર્મ, ઈશાન, રાનકુમાર, માટે દે, મલયાક, હાનક, મલયાક, મલયાક, માનન, માન
આરણ અને અમરુપ એ ઉપગુન નિરાસ-રથાનો છે આ રથ નો એક એક વધે છે
અર્થ સોષર્મ દેવમોથી ઈશાન દેવમો છે એ એક છે એક
કે ગુપ્ત મળાને ઈદો ચોસક (૧૫) છે
સર્વ અને મનુષ્યોના આરણ્યક વગેરે

[illegible]

૪ બા વિદ્યા ગંગા ઉપર સુકષ્મા બ્યારે તે નિદ્રા ધીન રહી જાય છે અને ત્યાં સુધી તે ભજન જતી રહે તક એ કોને ખબર પડે
૫ બા પ્રભાતે જાગેલા મનનિય થઈ જાય છે.
સુકષ્મા દેવિ બ્યારે કોઈ કોઈ વખતે આવી જાય તો

પ્રજાપતિના આશ્રમમાં જઈને તેણે પોતાના શિષ્યોને કહ્યું કે, હવે તમે તમારા જીવનમાં પ્રજાપતિના આશ્રમમાં જે શિક્ષણ મેળવી ચકો છો તેને તમારો જીવનમાં લાગુ પાડો. પ્રજાપતિના આશ્રમમાં જે શિક્ષણ મેળવી ચકો છો તેને તમારો જીવનમાં લાગુ પાડો. પ્રજાપતિના આશ્રમમાં જે શિક્ષણ મેળવી ચકો છો તેને તમારો જીવનમાં લાગુ પાડો.

ନିମ୍ନଲିଖିତ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ପାଇଁ ଆବେଦନ କରାଯାଇଛି ।

୧. ନିମ୍ନଲିଖିତ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ପାଇଁ ଆବେଦନ କରାଯାଇଛି ।

୨. ନିମ୍ନଲିଖିତ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ପାଇଁ ଆବେଦନ କରାଯାଇଛି ।

୩. ନିମ୍ନଲିଖିତ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ପାଇଁ ଆବେଦନ କରାଯାଇଛି ।

୪. ନିମ୍ନଲିଖିତ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ପାଇଁ ଆବେଦନ କରାଯାଇଛି ।

୫. ନିମ୍ନଲିଖିତ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ପାଇଁ ଆବେଦନ କରାଯାଇଛି ।

୬. ନିମ୍ନଲିଖିତ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ପାଇଁ ଆବେଦନ କରାଯାଇଛି ।

୭. ନିମ୍ନଲିଖିତ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ପାଇଁ ଆବେଦନ କରାଯାଇଛି ।

୮. ନିମ୍ନଲିଖିତ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ପାଇଁ ଆବେଦନ କରାଯାଇଛି ।

୯. ନିମ୍ନଲିଖିତ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ପାଇଁ ଆବେଦନ କରାଯାଇଛି ।

୧୦. ନିମ୍ନଲିଖିତ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ପାଇଁ ଆବେଦନ କରାଯାଇଛି ।

શિલા ઉપર પ્રભુને આન કરાવવા લાયક સિંહાસન ઉપર હર્ષસેર તે ઈન્દ્ર પ્રભુને ઉ મગમા લઈને બેસે છે ત્યાર બાદ અચ્યુત-ઈન્દ્રની આજ્ઞા થતા જન્મોત્પન્નને લગતી ચર્ચ તૈયારીઓ કરવામા આવે છે આ પ્રમાણે સપ્તર્ષી તૈયારી થઈ જતા અચ્યુતેન્દ્રાદિ ચૈતન્ય ઈન્દ્રો વાગ ફરતી જ્વાલિતકે કરે છે અતમા સૌધર્મેન્દ્ર ફરીથી પાન ૩૫ વિકુર્વાને પ્રભુને સ્વચ્છાને લઈ જાય છે અને ત્યા જઈને પ્રભુના પ્રતિબિ બને ઉપસહૃત કરીને તેમને તેમની માતાની પાને સ્થાપન કરે છે અને ત્યાર પછી જિન-માતાની અવરવાપિની નિદ્રા ફર કરે છે વિશેષમા તે કુબેરને બીમ કંઠક સુવણ્ણદિકની વૃષ્ટિ કરવા ફરમાવે છે અને તત્કાળ તે કુબેર જાલક દેવતાઓને તનુમાર આજ્ઞા

૧ આ પુદ્ગી ઉપર અસખ્ય દ્વીપો અને સમુદ્રો છે તેમા સૌથી મ વમા ગોગાકારે જન્મૂ દ્વીપ છે અને તેની આસપાસ ફરતો બમણા વિષ્ણુભવાગો જનણ સમુદ્ર છે આ સમુદ્રને ચારે બાજુ ધેરીને વાતકી દ્વીપ રહેતો છે અને આ દ્વીપની ચારે બાજુએ કાપિહક સમુદ્ર આવેતો છે, ત્યાર બાદ તેની ચારે બાજુએ પુષ્કર દ્વીપ એમ અનેક દ્વીપ-સમુદ્ર આવેલા છે છેવટે સ્વચ્છબૂરમણ સમુદ્ર આવે છે આ દરેક દ્વીપ-સમુદ્ર વનયાકારે છે અને અનુક્રમે તે દરેક એક એકથી બમણા વિષ્ણુભવાગો છે પુષ્કર દ્વીપના મધ્યભાગમા ગોગાકારે માનુષોત્તર પવત આવેલા છે અને આથી આ દ્વીપના બે વિભાગો પડી જાય છે આ બધા દ્વીપ-સમુદ્રની મધ્યમા મેરૂ પર્વત છે અને તે જન્મૂ દ્વીપમા આવેતો છે આ ઉપરાત ધાતકી દ્વીપમા તેમજ પુષ્કરેન્દ્ર દ્વીપમા બધેએ મેરૂ પર્વતો છે અર્થાત આ અગ્નિદ્વીપમા એટલે કે મનુષ્ય-લોકમા બધુ મળીને પાંચ મેરૂ પર્વતો છે આ દરેક પર્વત ઉપર પાણ્ડુ સિંધા, પાણ્ડુકરખન્ય સિંધા, રક્ત સિંધા અને રક્તકરખન્ય સિંધા એ નામની (અથવા અન્યત્ર કહેવામા આવે છે તેમ પાણ્ડુકરખન્યા, અતિપાણ્ડુકરખન્યા, રક્તકરખન્યા, અને અતિરક્તકરખન્યા એ નામની) પૂવ, દક્ષિણ, પશ્ચિમ, અને ઉત્તર દિશાઓમા ચાર ચાર સિંધાઓ છે અર્થાત એક દર વીમ સિંધાઓ છે હવે આ પાણ્ડુ સિંધા ઉપર બે સિંહાસનો છે અને આ સિંહાસનો ઉપર પૂર્વ અહ્લાવિદેહુમા સાથે ઉત્પન્ન થયેલા તીર્થંકરોને જન્મભિરેક થાય છે, અર્થાત આ અહ્લાવિદેહુની ઉત્તર દિશામા આવેલા વિજયમા ઉત્પન્ન થયેલા તીર્થંકરોને આ સિંધા ઉપરના ઉત્તર દિશાના સિંહાસન ઉપર અને દક્ષિણ દિશામાના વિજયમા તત્પ્રમયે ઉત્પન્ન થયેલા તીર્થંકરોને આ સિંધા ઉપરના દક્ષિણ દિશામા આવેલા સિંહાસન ઉપર જન્મભિરેક કરવામા આવે છે બીજી પાણ્ડુકરખન્ય સિંધા ઉપર એક જ સિંહાસન છે અને આ સિંહાસન ઉપર હરતક્ષેત્રમા જ મેવા તીર્થંકરોને (દાખલા તરીકે પ્રસ્તુતમા અનિતનાથનો) જન્મભિરેક કરવામા આવે છે ત્રીજી રક્ત સિંધા ઉપર પ્રથમની માફક બે સિંહાસનો છે અને ત્યા પશ્ચિમ અહ્લાવિદેહુમાના ઉત્તર અને દક્ષિણ વિજયોમા માથે જ મેવા તીર્થંકરોને અનિરેક થાય છે ચોથી રક્તકરખન્ય સિંધા ઉપર એક જ સિંહાસન છે અને ત્યા એશવત ક્ષેત્રમા જન્મેલા તીર્થંકરોને અનિરેક થાય છે

૨ ભુવનપતિ તેમજ વૈમાનિક દેવતાઓના ઈન્દ્ર, સામાનિક આલિપોગિક ઈન્દ્રાદિ દશ બેટો છે અને તેમા લોકપાત નામનો પણ એક બેટ છે આ લોકપાતના સોમ, યમ, વરૂણ અને કુબેર એમ ચાર બેટોતર છે આમ બેઠ પાંચાનું કારણ છે કે સોમ પશ્ચિમ-દિશા તરફના પ્રદેશનું રક્ષણ કરે છે, જ્યારે યમ દક્ષિણ તરફના, વરૂણ પૂવ દિશા તરફના અને કુબેર ઉત્તર દિશામા આવેલા પ્રદેશનું કાટનાસની માફક સ રક્ષણ કરે છે કુબેરને વૈશ્રમણ અથવા વૈશ્રવજના નામથી પણ યોગજવામા આવે છે ઈન્દ્રની આજ્ઞાનુમાર તે નિર્દેશનુભક દેવતાઓને વૃષ્ટિ કરવાનો આદેશ આપે છે કુબેર સર્વથી હજીકત આવરયક-ગીકામથી મગી સમી, તેમ જીભગવતીમા લોકપાલનિયત અધિકારમાંથી પણ મગમે

(૩) એક દરની ચારી વૃષ્ટિએ ત્રણવાર થાય છે અર્થાત (૧) તીર્થંકર ગર્જનાં આવવા (૨) તેમને જ મ થતા અને (૩) મ ચારનો ત્યામ કરી દીક્ષા લીધા પછીનેએ પ્રથમ પારણિક (પારણી) કરે છે તે વખતે આ રી વૃષ્ટિઓ થાય છે

૪ આ વ્યવસ્થા દેવતાઓની એક જગ છે અને સ્થાનાત્મ સ્વરૂપા દશમા ક્ષણમા બતાવવા મુજબ તેના દશ પ્રકારો છે-(૧) અન્ન-જનક, (૨) પાન-જનક (૩) વસ્ત્ર-જનક, (૪) વેશ-જનક, (૫) ચાપા-જનક, (૬) પુષ્પ-જનક, (૭) ફલ-જનક, (૮) પુષ્પ-વસ્ત્ર-જનક (૯) વિદ્યા-જનક અને (૧૦) અવ્યકત-જનક આ જનક દેવતાઓ અનિશ્ચય મેળુન મેવનારા અને સ્વેચ્છાચારી છે વળી તેઓ હમેશા પ્રચરિત રહે છે

કરી છે છેવટે તીર્થકરના અનુક્રમા અમૃતનો સચાર કરી તેમને પ્રણામ કરી સૌધર્મેન્દ્ર નદીધર દીપે જઈ થયેલિન મહોત્સવમા રસપૂર્વક ભાગ લઈ સ્વસ્થાને ભય છે ના પ્રમાણે જન્મ-કલ્યાણક સબધીનો કેવડત મહોત્સવ પૂરો થાય છે ?

અત્ર એ નિવેદન કરતુ અનુચિત નહિ ગણાય કે તીર્થકરનો જન્મ પણ આપણી માફક જ થાય છે ? અર્થાત્ આસરે સાગ્ર નવ મહિના ગર્ભ ધારણ કર્યા પછી જિન-માતા તીર્થકરકૃપી પુત્ર-રત્નને જન્મ આપે છે વિશેષમા તીર્થકરના જન્મના સબધમા એ ધ્યાનમા રાખવા જેવું છે કે પુત્ર-પ્રસવને અગે એ અન્યત્ર મહિનતા, દુર્ગંધ ઇત્યાદિના સદ્ભાવ નોવાય છે, તેવો અત્ર સભવતો નથી

મેરૂ ગિરિરાજ—

આ પ્રલોકમા એ મેરૂ પર્વતને વિષે ઉલ્લેખ કરવામા આવ્યો છે, તે જન્મૂદીપમા આવેલા મેરૂ પર્વત છે, કેમકે એ તીર્થકરનો એ દીપમા જ મ થયો હોય, તેનો તે દીપમા આવેલા મેરૂ પર્વત ઉપર જ્વાલિયેક કરવામા આવે છે આ જન્મૂદીપમાનો મેરૂ પર્વત અનેક દીપ-સમુદ્રની વચ્ચેવચ્ચ આવેલો છે અને બ્યવહાર (નેગમઆદિ સાત નયોમાના ત્રીજા) નથ પ્રમાણે સુપત્રી ગતિ વિચારતા દિશાના નિયમ-અનુસાર તે ક્ષરતાદિ સર્વ ક્ષેત્રોની ઉત્તર છે મનુષ્ય લોકમા આવેલા જ્યોતિષકે દેવો અર્થાત્ સૂર્ય, ચન્દ્ર, શુક્ર, ગુરુ અને તારા મેરૂ પર્વતની તિરતર પ્રકાશિણા કરે છે અને તેઓ આ પવતની કોઈ પણ બાજુથી ૧૧૨૧ યોજનથી દૂર જ ભમે છે ?

આ ઉપરથી સમજી શકાય છે કે જૈન શાસ્ત્ર પ્રમાણે ઉદ્યાચલ કે અસ્તાચલ નથી. અર્થાત્ એ પર્વત ઉપર સૂર્યનો ઉદય થાય છે તે 'ઉદ્યાચલ' કહેવાય છે અને બ્યા સૂર્ય અસ્ત પામે છે તે 'અસ્તાચલ' કહેવાય છે અને તે પર્વતો પૂર્વ અને પશ્ચિમ દિશાઓમા આવેલા છે એ હિંદુ શાસ્ત્રની માન્યતા નિ આથી જોઈ શકાય છે કે આ પ્રલોકમા એ 'અસ્તાચલ' શબ્દ મહાકવિ કર્યો છે, તે લોકિકે રૂઢિ પ્રમાણે છે, અર્થાત્ વસ્તુત જૈન શાસ્ત્ર પ્રમાણે હિંદુ શાસ્ત્રોનો વર્ણવેલ 'અસ્તાચલ' નથી.

૧ આ પ્રમાણે અમૃતનો સચાર કરવાનું કારણ એ છે કે તીર્થકરો સ્તન-પાન કરતા નહી. આ વાતની આધારપથક સૂત્રની ચૂલ્લિ તેમજ તેની કૃતિમાંના કુલવકરેવ-અધિકાર સાક્ષી પૂરે છે

૨ આપણે જોઈ મળા તેમ જ જનપુમા અસખ્ય દીપ-સમુદ્રો છે તેમા આ નદીધર આગે દીપ છે એની પૂર્વેના સાત દીપોના ન મ જન્મૂદી, વાતકી, પુષ્કર, વાઙ્મુલીવર, ક્ષીરવર, સૂતવર અને હંમુવર છે અને આ દીપોની આસપાસ ચારે તરફ વીરળાયેલા સમુદ્રોના નામો અનુક્રમે ભવણ, કાપીરહિષ, પુષ્કરવર, વાઙ્મુલીવર, ક્ષીરવર, સૂતવર અને હંમુવર છે આ નદીધર દીપમા ચાર દિશામા ચાર અન્નચરિ છે અને એ રીકે મિરિ (૫૧૧) ઉપર કંચલ, ચંદ્રાનન, વારિષેલુ અને વજ્રમાન એ ન મળી ચાર ચાર દીપની નિમાએ ૧૧ વિશેષમા આ પ્રલોકે અન્નચરિ ને લગના ચાર ચાર રતિકર એ આઠ આઠ 'દમ્પુષ્પ' છે

૩ જન્મ-કલ્યાણકને લગતી વિશેષ કહીકત જન્મૂદીપ-પ્રસાપિત (પચમ વગરકાર)માંથી મળે છે

૪ અન્ય શાસ્ત્રોમા માન્યમા આવેલા પૂજ્ય પુરુષામાંથી કાઢકનો જન્મ પૂરણની નાનિમાંથી ન કાઢકનો (યજ્ઞમાંથી કે એવા કોઈ જ્ઞવવમાંથી થવાનું અથવા મેળાનું હોઈ ચીરીને બહાર નીકળવાનું કે કમ અર્થે કે તે થવાનું કહેવામા આવે છે તેની વાગને તીર્થકરના જન્મ સાથે કઈ પણ લાગતુ વગમતું નહી

૫ મેરૂ પર્વત સપત્રી વિશેષ માહિતી જન્મૂદીપ-પ્રસાપિતના ચતુષ્વ વચ્ચે ૧૧ દિશાન્ય-દીપા તિ ૫ ૪૫૬-૩૭૫) માંથી મળે

શ્રીઅજિતનાથ—

શ્રીઅજિતનાથ એ આ અવસર્પિણી કાલમા ચયેલા જૈનોના ચોવીસ તીર્થંકરામાના બીજ તીર્થંકર છે આ તીર્થંકર અયોધ્યા નગરીમા જન્મ્યા હતા તેમના પિતાનું નામ જિતરાત્રુ હતું અને તેમની માતાનું નામ વિજયા હતું તેમના કનકવર્ણી દેહનું પ્રમાણ સાડા ચારસે ધનુષ્ય હતું અને તે હાથીના લાછનથી લાછિત હતું તેઓએ અનેક રાજ-કુમારીઓ સાથે યાજ્ઞિ-ગ્રહણ કર્યું હતું અને જ્યારે તેમના પિતાશ્રીએ ઋષભ-દેવે પ્રવર્તાવેલા તીર્થમાના સ્થવિર સાધુ પાસે દીક્ષા-ગ્રહણ કરી, ત્યારે નહિ ઇચ્છા હોવા છતાં પણ લોગ-ફલે કર્મ બાકી હોવાને લીધે તેમણે રાજ્ય-ભાર વહન કર્યો અતમા આ પૃથ્વી-મહલમા રાજ્યનો અને સપત્તિનો તૃણવત્ ત્યાગ કરી તેને બદલે તેમણે સ્વયમરૂપી સામ્રાજ્ય અને આત્મિક સપત્તિ સ્વીકારી હતી ફરેક તીર્થંકરની માફક કેવલ-જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી, તીર્થ પ્રવર્તાવી, અનેક જીવોને દેશનારૂપી મધુર અમૃતનું પાન કરાવી અને મોક્ષ-માર્ગના આશયક બતાવી પોતાનું બહોતેર (૭૨) લાખ પૂર્વનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરી તેમણે નિર્વાણ-પદ પ્રાપ્ત કર્યું હતું

ચૈ-પરીક્ષા—

આ તેમજ ત્યાર પછીના ત્રણ રથોકો પણ પુણિતાત્રા વૃત્તમા રચાયેલા છે આ વૃત્તને ઓપરછદ્ધમિકે તરીકે પણ ઓળખાવવામા આવે છે આ વૃત્તના પ્રથમ અને તૃતીય ચરણો તેમજ દ્વિતીય અને ચતુર્થ ચરણો અક્ષર-રચનામા એક એકની સાથે મળતા આવે છે, વાસ્તે આ 'અર્ધસમવૃત્ત' છે આ પુણિતાત્રા વૃત્તનું લક્ષણ એ છે કે—

“અગ્નિ નગુરેક્તો યકારો
સુમિ તુ નજો જરગાઞ્ચ પુષ્પિતામા”

અર્થાત્ આ વૃત્તમાના પ્રથમ અને તૃતીય ચરણોમા બાર બાર (૧૨) અક્ષરો છે, જ્યારે બાકીના બે ચરણોમા તેર તેર (૧૩) અક્ષરો છે પ્રથમ ચરણમા ન, ન, ર, અને ય એમ ચાર ગણો છે, જ્યારે દ્વિતીય ચરણમા ન, જ, જ અને ર એમ ચાર ગણો છે અને તે ઉપરાંત અન્ય અક્ષર દીર્ઘ છે

પ્રથમના બે ચરણોના અક્ષરો-ગણોસ બંધી ખુલાસો—

ત મ જિ	ત મ મિ	નો મિ યો	વિ રા જદ્
~ ~ ~	~ ~ ~	- ~ -	~ - -
મ	ન	ર	ય
વ ન ધ	ન મે ઠ	પ રા મ	મલ્લ ત કાલ્
~ ~ ~	~ ~ ~	~ ~ ~	- ~ -
ન	જ	જ	ર

जिनकदम्बकाभिनुति —

स्तुत जिननिबह तमर्तितप्ता—

ध्वनदसुरामरवेण वस्तुवन्ति ।

यममरपतयः प्रगाय पार्श्व—

ध्वनदसुरामरवेण वस्तुवन्ति ॥ ६ ॥

—पुष्पि०

टीका

स्तुत जिननिबहमिति । 'स्तुत' मणुत । 'जिननिबह' तीर्थंकरनिकरम् । त 'अर्तिं
साध्वनदसुरामरवेण' अर्त्या—पीठया तप्तानां शैत्यापायकतया साक्षात् अध्वनद—मार्गनदी
य सुराम—सुष्ठु रमणीयो रव—शब्दस्तेन करणभूतेन । करणता चास्य प्रगायेति क्रियापेक्षया,
स्तुतेविक्रियया वा । 'वस्तुवन्ति' उन्दीजातिविशेषान् । 'यममरपतय' य भगवन्त अमर
पतय—सुराधिप । ('प्रगाय') मरुपेण गीत्वा । 'पार्श्वध्वनदसुरामरवेण' पार्श्वे—पर्यन्तेषु
ध्वनन्त—शब्दायमाना असुराणाममराणां च वेणव—वशा येषां ते तथोक्ता । 'वस्तुवन्ति'
उन्दीते । अमरपतयो वस्तुवन्ति प्रगाय य वस्तुवन्ति त जिननिबह स्तुतेति सम्बन्धः ॥ ६ ॥

अत्र चरि

हे श्लोकाः, तं जिनद्वन्द्वं स्तुत । य जिनद्वन्द्वमरेन्द्रा स्तुयतीति सम्बन्धः । किं कृत्या । अर्त्या
गिहया तप्तानां शैत्यापायकतया साक्षादध्वनदं मागह्वं सुराम सुष्ठु रमणीयो यो रव शब्दस्तेन
करणभूतेन । यस्तुवन्ति उन्दीजातिविशेषान् गीतानि प्रगाय गीत्वा । किंभूताः । पार्श्व तर्माप
जनन्तोऽसुरामराणां वणयो वंशा येषां ते तथा । 'ध्वन्यये सुराया' इति रेफस्य टुट् ॥ ६ ॥

अन्वयः

ये पार्श्व—अमर—असुर—अमर—वेणव अमर—पतय अर्ति—तम—अध्वन—रव—सुरा—वेण
वस्तुवन्ति (गीतानि) प्रगाय वस्तुवन्ति, त जिन—निबह स्तुत ।

શબ્દાર્થ

સ્તુત (ઘાં સ્તુ)=તમે સ્તુતિ કરો, સ્તવો

નિવહ=સમૂહ, સમુદાય

જિનનિવહ=તીર્થંકરોના સમુદાયને

અર્તિ=પીડા

તત્ત (ઘાં તપ્)=તપેવા

અઘન=માર્ગ

નદ=હૃદ, સરોવર

સુરામ=અત્યત મનોહર

રથ=ધ્વનિ, અવાજ, સાદ

અર્તિતાઘનદસુરામરથેણ=પીડાથી તપેલાને

(હૃદય ઉત્પન્ન કરવામા) માર્ગ-હૃદના જેવા

અત્યત મનોહર જેવા સુસ્વર વડે

વસ્તુ=વસ્તુ, એક જાતનો છંદ

વસ્તુવન્તિ=વસ્તુ નામના છંદોથી યુક્ત

ય (યૂં યદ) જેને

અમર=દેવ, સુર

પતિ=સ્વામી, અધિપતિ

અમરપતય =દેવોના અધિપતિઓ, ધન્વન્તરી

પ્રમાય (ઘાં ગા)=આધીને

પાર્શ્વ=પાસેના

ધ્વનત્ (ઘાં ધ્વન્)=નાદ કરનારી

અસુર=અસુર, દાનવ

વેણુ=વાસળી

પાર્શ્વધ્વનવસુરામરથેણ=જેની આમપાસ

વાગી રહી છે દાનવો અને દેવોની વાસળીઓ

જેવા

સ્તુવન્તિ (ઘાં સ્તુ)=સ્તુતિ કરે છે

શ્લોકાર્થ

જિનસમૂહની પ્રાર્થના—

“જેની આજીવનજી દાનવો અને દેવોની વાસળીઓ વાગી રહી છે જેવા સુરેન્દ્રો (તુષા અને પરિશ્રમની) પીડાથી તપ્ત થયેના જનોને (શાંતિ અર્પણ કરવામા) માર્ગ-હૃદના જેવા મનોહર સુસ્વર વડે વસ્તુનામક છંદોથી યુક્ત (ગીતો) ગાઇને જે તીર્થંકર-સમુદાયની પુનિ કરે છે તેને (દેવોએ) તમે ઉપર્યુક્ત સુસ્વર વડે) સ્તવો ”—૧

સ્પષ્ટીકરણ

વસ્તુ છંદ—

અ છંદ ગળથી માલિની શિખરસર્વત શ્રી દેમચન્દ્રાચાર્યવૃત છન્દોનુસામન (૫૦ ૩૧) ઉપરથી મળી શકે છે ત્વા છંદુ છે કે—

“સો દાનવો સો તા વસ્તુવન્ત”

અર્થાત્ આ વસ્તુ છદ્મ ૨૫ માત્રા છે તેમા બે ચ'અણ છે, ત્યાર પછી ત્રણ પ્રાસર ત'અણમાથી અન્તમા એક માત્રાવાળા બે ત ગણે, પછી વગી બે અગણે અને એક ત'અણ છે આ વસ્તુનામકે છ ઇનું નીચે મુજબ ઉદાહરણ આપવામા આવે છે—

“સુરવદુમ્મજરિપંતિપીઅણુપરિમલ્લાલદ
નમમણિકિરણકલાવચારુકેસરવિગ્રાહદ ।
પત્યુઅત્યુઅર્ગાતિવારુણિનિવદમ્મલાલદ
તિદુઅણસિરિકુલદ્દરદ નમદુ ઝિણ્ણદ્દપદદ્દમદ્દ ।”

આકરણુ-વિચાર—

‘વળવ સ્તુત્તિ’ એ રૂપ ‘વેગવ’ અને ‘સ્તુત્તિ’ ની સહિ કરવા થી થાય છે અને તે બન્ને કામ થાય છે વિચાર પછી અગણ વ્યવજન આવવા છતા તેના લેખ કેમ સજવે ? તે અન્ત સમજવા તરીકે કહેવાનું કે વિચાર પછી ત, થ, ષ કે ક થી કુળ સમાર આવે, તો તે વિચારને વિચારે કે ષ થાય છે આ વાતની મિહ્વાન્તકૌમુદી (૮૩૩૬) સાક્ષી પૂરે છે, કેમકે ત્યાં કહ્યું છે કે ‘ત્વમ્’ વા વિચારોનો વત્તવ” અને વગી ત્યાં ‘વામ વત્તા’ અને ‘દરિદ્રાગ્નિ’ એ બે શબ્દો પણ આપ્યા છે તીર્થકરોની સ્પષ્ટતા—

આ શ્લોકમા પણ દ્વિતીય શ્લોકની માફક સર્વે જિનપદોની જાને વીધારેન્દી સ્તુતિ કરવામા આવી છે, તો એ બધાનું આવશ્યક છે કે બધું મળીને વીધારીની સખ્યા કેટલી છે ?

આ પ્રશ્નને ઉત્તર બે ત્રણ રીતે આપી શકાય છે—(૧) સમસ્ત જીન કલ્પમા એ વીધારે ૬૪ ગણા અર્થાત્ અત્યાર કુપીમા જેટલા તીર્થકરો થઈ ગયા (તેમજ અત્યારે પણ એ વિદ્યમા છે) તેની એ સખ્યા કરવામા આવે, તો તે સખ્યાનો સરવાળો અનન્તજ અવરુદ્ધને કેમકે અન્ત કાલ-ચક્ષુ વ્યતીત થઈ ગયા અને દરેક કાલ-ચક્ષુ ઉત્સર્ગિણી તેમજ અવરુદ્ધી એમ બંને વિભાગોમા તીર્થકરો અસ્તિત્વ ધરાવે છે (૨) હવે એ અત્યાર એ વીધાર તર્ક કેવળ છે અર્થાત્ એ સમયે આ પ્રશ્નને આપણે વિચાર કરીએ છીએ તે સમયે એટલે વીધાર છે તેવું જ એ સખ્યા કરવા માગીએ તો તે વીસની આવવાની (૩) હવે એ જાણ જાણુ અવરુદ્ધી કરવા જમ્બૂ દ્વીપમા બરેલ ક્ષેત્રમા થઈ ગયેલા તીર્થકરો સખ્યા વિચાર કરીએ, તો તે દે દે દે દે છે

આ વાત લગીર વિચાર-પૂર્વક વિચારવા ધી અવશ્યકતા છે તેમ કદાચ તે બે અવધ સખ્યનું કે તીર્થકરોને જ મ અનુબન્ધ-કોશમા અર્થાત્ અલંકારમા આવેલ જવ બરેલ જવ

- ૧ ત્યાર માતાના ચળને ચળુ કહેવામા આવે છે અને તેવ વચ પ્રકરે છે—(૧) । ૧ । ૧ । ૧ ।
(૧) ૧૫, (૪) ૩૫ અને (૫) ૩૬
૨ ત્રણ મત્રન ચળને ત્રણ કહેવામા આવે છે અને તેવ વચ પ્રકરે છે—(૧) ૧૫ । ૧૬ । ૧૭
અને (૩) ૧ ।

૩ જમ્બુ દ્વીપમા બરેલ, દેવવદ, હરિવદ મહાવિહાર રહેલ, દ્વિ-વચન અન્ત-વચન સત્તે છે તે માત્રી દોરમા તેમજ પુષ્કરણ દોરમા પણ જાણુ અવરુદ્ધી કરવામા આવેલ છે—(૧) ૧૫ । ૧૬ । ૧૭ । ૧૮ । ૧૯ । ૨૦ । ૨૧ । ૨૨ । ૨૩ । ૨૪ । ૨૫ । ૨૬ । ૨૭ । ૨૮ । ૨૯ । ૩૦ । ૩૧ । ૩૨ । ૩૩ । ૩૪ । ૩૫ । ૩૬ । ૩૭ । ૩૮ । ૩૯ । ૪૦ । ૪૧ । ૪૨ । ૪૩ । ૪૪ । ૪૫ । ૪૬ । ૪૭ । ૪૮ । ૪૯ । ૫૦ । ૫૧ । ૫૨ । ૫૩ । ૫૪ । ૫૫ । ૫૬ । ૫૭ । ૫૮ । ૫૯ । ૬૦ । ૬૧ । ૬૨ । ૬૩ । ૬૪ । ૬૫ । ૬૬ । ૬૭ । ૬૮ । ૬૯ । ૭૦ । ૭૧ । ૭૨ । ૭૩ । ૭૪ । ૭૫ । ૭૬ । ૭૭ । ૭૮ । ૭૯ । ૮૦ । ૮૧ । ૮૨ । ૮૩ । ૮૪ । ૮૫ । ૮૬ । ૮૭ । ૮૮ । ૮૯ । ૯૦ । ૯૧ । ૯૨ । ૯૩ । ૯૪ । ૯૫ । ૯૬ । ૯૭ । ૯૮ । ૯૯ । ૧૦૦ ।

ઐરાવત અને પાચ મહાવિદેહ એ પદર ઈર્ધ-ભૂમિમાજ^૧ યાય છે તેમા પશુ વળી ભરત અને ઐરાવત શેત્રે^૨મા તો તીર્થકરનો સદ્ભાવ ક્રૂષ્ટ ત્રીજ-ચોથા^૩ આરામાજ હોઈ શકે છે, જો કે મહાવિદેહના સળધમા તો સર્વદા તીર્થકરનો સદ્ભાવજ છે

હવે જ્યારે મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાજ ગમે ત્યારે ગમે તે આરામા તીર્થકરો સર્વદા લભ્ય છે, તો પછી આ કવિ-રાજના સમયમા તેમજ અત્યારે પશુ^૪ ભરત અને ઐરાવત શેત્રેમા તીર્થકરનો સદ્ભાવ નહિ હોવાથી, હરેક મહાવિદેહમા તીર્થકરની જઘન્ય સખ્યા ચારની કરે છે તેથી કરીને એમ સિદ્ધ થાય છે કે કોઈ પશુ સમયે ઓછામા ઓછા વીસ તીર્થકરો લભ્ય હોય છે^૫ હવે જો કદાચ ત્રીજ-ચોથા આરા સળધી વિચાર કરીએ અને તે પશુ જ્યારે આ ભગત-મેત્રમા તીર્થકર હોય તે સમયને આશ્રીને કરીએ, તો તો પાચે ભરત અને પાચે ઐરાવત એ હરેકમા એક^૬ એક તીર્થકરનો સદ્ભાવ હોવાને લઈને, તે સમયને આશ્રીને તો તીર્થકરની જઘન્ય સખ્યા ત્રીસની સિદ્ધ થાય છે કેમકે એવો નિયમ છે કે જ્યારે પાચમાના કોઈપશુ ભરત કે ઐરાવત શેત્રમા તીર્થકર લભ્ય હોય ત્યારે બાકીના ભરત તેમજ ઐરાવત શેત્રમા પશુ તે લભ્ય હોવાજ નેહજ^૭ અને મહાવિદેહમા તો ઓછામા ઓછા વીસ તીર્થકરો કોઈ પશુ કાળે હોય છે^૮

અત્ર એ ધ્યાનમા રાખવુ જરૂરી છે કે આ ત્રીજ-ચોથા આરા હરમ્યાન એમ પશુ બનવા સમય છે કે હરેક મહાવિદેહ ક્ષેત્રમા ઓછામા ઓછા ચારજ તીર્થકરો નહિ લભ્ય દતા બત્રીસ

૧ ઉપર્યુક્ત ૩૫ શ્લોકમાના પાચ ભરત, પાચ ઐરાવત અને પાચ મહાવિદેહ શેત્રો એ પદર શ્લોકોને 'કમ-ભૂમિ' કહેવામા આવે છે પરંતુ એ ધ્યાનમા રાખવુ કે ઉત્તરકુરૂ અને દેવકુરૂ સિંચાવતા મહાવિદેહની વિભાગને કમ-ભૂમિ તરીકે ઓળખાવવામા આવે છે આ પદર શ્લોકોને કમ-ભૂમિ કહેવાનું કારણ એ છે કે આ શ્લોકોમા મનુષ્યો અસિ (તરવાર), મમી (સાદી) અને કૃષિ (ખેતીવાડી)ના ઉપર જીવનનો નિર્વાહ કરે છે વિશેષમા આ શ્લોકોમા તીર્થકરોનો જન્મ થાય છે અને મુક્તિ પશુ મળે છે

૨ પર્વતો દ્વારા દીપના જે વિભાગો પડે છે તેને 'સેત્ર' કહેવામા આવે છે જેમકે જમ્બૂદ્વીપમા પૂર્વે પશ્ચિમ ભાગમા એવા હિમવાન, મહાહિમવાન, નિષધ, નીન, રૂકિમ અને શિખરી એમ છ પર્વતો આવેલા છે અને આથી કરીને આ દીપના સાત વિભાગો પડે છે કે જે 'સેત્ર' એવા નામથી ઓળખાય છે

૩ અર્ધિ 'ત્રીજ-ચોથા આરામા' એમ કહેવાનું કારણ એ છે કે ઉત્તરપિણી કાસમા ત્રીજ આરાની છર આતમા અને જ્યેષ્ઠપિણી કાસમા ત્રીજ આરો સમાપ્ત થવાની તેપારીમા હોય ત્યારથી તે ચોથો આરો પૂરો થતા મુખીમા તીર્થકરો સળધે છે

૪ જામ કહેવાનું કારણ એ છે કે કવીષર આ પચમ કાલ થાને પાચમા આરામાજ ઘઈ ગયા છે અને તે આરો હજી ચાલુ છે

૫ આ વત સ્થાનામા, જમ્બૂદ્વીપ-પ્રકાશિત તથા આચારાગતની રીકા ઉપરથી જોઈ શકાય છે

૬ એક વખતે એકજ શ્લેષમા-બને પછી ને ભરત હોય કે ઐરાવત હોય કે મહાવિદેહનો વિભવ^૯ હોય તેમા-જે તીર્થકરો સાધ વિદરમ ન હોઈ શકે નહિ અર્થાત્ એક તીર્થકરને બીજા તીર્થકર કે એક ગણવતિને બીજા મકરવિં મને નહિ જુએ જ્ઞાનાધર્મકથામા, સોગમું અધ્યવન ૧૨૫ યુ મત્ર

૭ એક વિભાગ કાસમા ૧૦૦ (સો) વિભાગો મા બીજા કાસ ઉપરથી નિદ્ધ થય છે

વિભાગો^૧ પૈકી દરેક વિભાગમાં એક એક તીર્થકર રોગ અને તેને સમયે તે પાને મહાવિદેહ, બરત અને ઐરાવત એમ પદ્મે રોગે મળીને એકદર રીતે ચિહ્નમાન તીર્થકરોની સખ્યા ૧૬૦+૫+૫ અર્થાત્ ૧૭૦ ની પણ ચર્ચા છે તેમ જ આવી ઘટના શ્રીઅજિતનાથ સ્વામીના સમયમાં બન્યાનું કહેવામાં આવે છે

આ ઉપરથી એમ એક શક્ય છે કે તીર્થકર-સમુદાયથી તીર્થકરોની સખ્યા ૪, ૨૦, ૨૪^૨ ૩૦, ૧૭૦ અને વળી અનન્યની પણ સંભવી શકે છે પરંતુ ચૈત્યવ દ્વન્દ્વભાષ્યાદિના નિયમને અનુસાર અદ્ધિ આ અવસર્પિણીના યોગીસ તીર્થકરો સમજવા

જિનમતવિષય —

પ્રવિતર વસતિં ત્રિલોકચન્દો ।

ગમનયયોગતતાન્તિમે પદે હે ।

જિનમત ! પિતતાપવર્ગગીથી—

ગમનયયો ! ગતતાન્તિ મેઽપદેહે ॥ ૭ ॥

—ગુપ્તિ°

ટીકા

પ્રવિતરેતિ । ‘પ્રવિતર’ દિશ । ‘વસતિં’ આવાસમ્ । ‘ત્રિલોકચન્દો’ જગત્રવીણાધર ! । ‘ગમનયયોગતત્તાન્તિમે’ ગયા—સદગપાઠા, નયા—નૈગમાદયસ્તૈર્યોગ—સમ્પ્રાય° સેન તત—વિસ્તીર્ણ ! । ‘અન્તિમે પદે’ અત્યે સ્થાને સ્થાન્તે इत्यર્થઃ । ‘હે’ इत्याપत्रणे । ‘જિનમત !’ સર્વજ્ઞાગમ ! । ‘વિતતાપવર્ગગીથીગમનયયો !’ વિતતા—વિસ્તૃતા યા અપવર્ગગીથી—મોક્ષપદવી તત્ર ગમન—યાન વસ્તિન્ મુગ્ધમાપવન્મ્યાત્ યયો—તુરન્નમ ! । ‘ગતતાન્તિ’ અપેતગ્થાનિ યયા ભવત્યેવમ્ । ‘મે’

૧ દરેક મહાવિદેહ સેનના બત્રીસ બત્રીસ વિભાગો પાડવામાં આવ્યા છે અને આ દરેક વિભાગ કરતાં વધારે મુશ્કેલ હોઈ પણ રાગના તાળામાં હોઈ શકે નહિ આમાંના દરેક સપૂજ્ય વિભાગ કે જેને વિશ્વથ કહેવામાં આવે છે તેના અધિપતિને (પણ) ‘અકવતિ સયોધવામાં આવે છે આ પ્રમાણે એકદર ૧૬ વિભાગો છે અને તેનું સ્વરૂપ જ્યમ્બૂદીપ-પ્રકાશિતના ઉત્તરાર્ધમાંથી મળી શકશે

૨ દરેક ઉત્સર્પિણી તેમજ દરેક અવસર્પિણી કાલમાં દરેક બરત રોગ તથા દરેક ઐરાવત સેનમાં યોગીસ યોગીસ તીર્થકરો થાય છે આ ઉપરથી મને તે એક ઉત્સર્પિણી કે અવસર્પિણી પરત્વે એકજ સેન આશીને વિચાર કરવામાં આવે તો તીર્થકરોની સખ્યા યોગીસની આવે છે એ એકજ સેન આશીને એક કાલ—અર્થ પરત્વે વિચાર કરવામાં આવે તો તે સખ્યા ૪૮ ની થાય છે એ પ્રમાણે જેથી રીતે વિચાર કરીએ તેવા મળ્યા તીર્થકરો સમજવાના છે અર્થાત્ તીર્થકરોની સખ્યા આવી અપેક્ષાએ પ્રમાણે ૨૪ ૪૮ ૭૨ ૯૬, ૧૨૦

ઈત્યાદિ પણ થઈ શકે છે

૩ ગમ ! નયયોગ કાવળિ પદ્મકેન્દ્ર ।

મુક્તિ-માર્ગ—

આ રીતેના મુક્તિ-માર્ગ તથા શિવ-પુરી વિષે ઉત્તર કરવામાં આવ્યો છે, તે તેથી એવો પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થાય છે કે શુ શિવ-પુરી, મુક્તિ-નગરી જેવું કોઈ સ્થળ છે કે ન્યાસિદ્ધો (મુક્તિ લેવો) વડે છે ? અને હોય તો તે કયા છે ?

આના સમાધાનમાં પ્રથમ તો એ ધ્યાનમાં રાખવું કે જેન શાસ્ત્ર પ્રમાણે અનેક અરે અનંત જીવો મુક્તિ મેળવી શકે છે અર્થાત્ જેમ અન્ય દર્શનોમાં ધર્મરત્નેષુ મુક્ત—નિત્ય-મુક્ત માનવામાં આવ્યો છે અને અન્ય કોઈ પણ જીવ હવે તે પદ મેળવી શકશે નહિ એવો જે ઉદ્દેશ્ય છે, તેવો ઉદ્દેશ્ય જોઈ શાસનમાં નથી

વિશેષમાં સમગ્ર જગતના પાડવામાં આવેલા લોક અને અલોક' રૂપી બે વિભાગોમાંના લોકોનામાં અથવા લોકના અગ્ર ભાગમાં સિદ્ધ જીવોનું નિવાસ-સ્થાન છે કહેવાની મતવશ એ છે કે મનુષ્ય-લોકના જેટલા પરિમાણવાળી અર્થાત્ ૪૫ લાખ યોજનના વિસ્તારવાળી અને જેત છત્રની ઉપમાવાળી, પરિમિતી પરિપૂર્ણ, પવિત્ર, દેહીપ્રમાણ અને અનંતમાં પાતળી એવી ' ધર્મત્ત્વ પ્રાગ્ભાસ ' અથવા ' મિદ્ધશિવા ' નામ ની પૃથ્વી લોકના અગ્ર ભાગમાં આવેલી છે આનાથી એક યોજન ઊંચે સિદ્ધતા જીવો વસે છે ત્યાર બાદ અલોકાગ્રહ છે

વળી આ શ્લોકમાં મુક્તિ-માર્ગને વિશાળ કહેવામાં આવ્યો છે તે વાત બે રીતે ધર્મગી શકાય તેમ છે

૧ અર્થ એ વ્યાનમાં રાખવું આવશ્યક છે કે આ ' સિદ્ધ ' શબ્દને સમારમાંના વિવાસિદ્ધ, મત્ર-સિદ્ધ, રક્ષ-સિદ્ધ ઇત્યાદિ સમૂહ સાથે કઈ ભાગત વગર નથી પરંતુ આવી સદા તો જેણે અટક મનો ક્ષય કર્યો હોય તેને ઉદ્દેશીને વપરાય છે વિશેષમાં ' સિદ્ધ ' શબ્દના અર્થ, વ્યુત્પત્તિ ઉપર નીચેના રીતેક દિવ્ય પ્રકાશ પડે છે —

“ ધ્માત સિત ચેન પુરાણકમ્, યી યા ગતો નિવૃત્તિસૌધમૂર્તિઃ ।

સ્વ્યાતોઽ નુસાસ્તા પરિનિષ્ઠિતાર્યા ય સોઽસ્તુ સિદ્ધ કૃતમગલો મે ॥”

અર્થાત્ “ જેણે પૂર્વે બાધેલા આક્રમરના કર્મરૂપી ઇન્ધિયોને જનનસ્થમાન શુદ્ધ વ્યાનરૂપી અગ્નિ વડે બાળીને ભસ્મીભૂત કર્યો છે તે ' સિદ્ધ ' છે અથવા નિવૃત્તિ-નગરીમાં જે હમેશને માટે જન્મને વર્યા છે, તે ' સિદ્ધ ' છે અથવા ઉપસન્ધ શુભ-મદોહ વડે જે જનોમાં પ્રખ્યાત-પ્રમિદ્ધ છે, તે ' સિદ્ધ ' છે વળી આવી સદા જગતના નિવૃત્તિને, કૃત-કૃત્યન પણ લાગૂ પડે છે આવા ' સિદ્ધ ' અને માર્ગ-ચક્રી થાયો ”

૨ આપણે જોઈ ગયા તેમ જગતના જેટલા ભાગમાં ધર્મસ્થિતકાવાદિ છે એ દ વો છે તે લોક છે અને જ્યાં જ્યાં આમયજ છે તે અલોક છે

(૧) જૈન શાસ્ત્રકારોનું એમ માન્ય છે કે ૫૬૨ કર્મ-ભૂમિમાની કાર્યપણ કર્મ-ભૂમિમાની મેલ મનુષ્ય^૧ મુક્તિ મેળવી શકે છે પરંતુ સહસ્રણ^૨ને ધ્યાનમાં લેતા તો, આખા મનુષ્યને ૨માથી કે ૪ થી ૨૫ સ્થિતિ મુક્તિ-પુરી તરફ પ્રયાણ થઈ શકે છે આ પ્રમાણે મુક્તિ-પુરી તરફ ઉપરી જવાનું અનેક સ્થેયનો-નહિ કે એક જ સ્થેયન હોવાને લીધે મુક્તિ-માર્ગને વિશાળ કહેવો તે ખરેખર ન્યાય છે

(૨) વળી જૈન સાધુઓ જ વેશ મહણ કરવાથી જ સિદ્ધ થયાય છે એવું કઈ નથી અર્થાત્ પારિશ્રમિક શબ્દોમ કહીએ તો ૫૨^૩ પ્રકારે સિદ્ધ સમયે છે દુઃખ કહીએ તો યથાથ યદ્વાન, જ્ઞાન અને ધારિત્ર્યના આસપક જરૂર જિવ-પુરી મીધાવે છે^૪

હવે આ મુક્તિ-માર્ગ તરફ પ્રયાણ કેવી રીતે કરવામાં આવે છે તે તરફ ઉકતી નજર દે કી આ વિષયને સમાપ્ત કરીએ જે છવ જે સ્થવમા અહ કર્મનો નવ આણે છે તે છવ તે સ્થિતિથી સમઘેણિ^૫પૂર્વક ઊર્ધ્વ-ગમન કરે છે અને એક સમય^૬માં લોકાન્તે જઈને વસે છે

૧ મનુષ્ય-અવમાધીન, અર્થાત્ મનુષ્ય તરીકેના અવધાર દરમ્યાનજ, નહિ કે દેવ-મતિમાથી કે અન્ય કાર્ય મતિમાથી, પ્રાણી તરનવર મુક્તિ-બાળન બની શકે આ ઉપરથી મનુષ્ય-જન મની કી મત એઈ યાગ છે મનુષ્ય-અન્ય એ નિર્વાણરૂપી નમરમા પ્રવેશ કરાવનાર અતિમ અને અનુપમ પદમિયુ છે આ પદમિયા ઉપર સમ્યક્-ચારિત્રરૂપી મરણ મૂક્યા બાદજ મુક્તિ-મહેલમાં જવાય છે

૨ અહ કર્મનો અવ લાગી તે અવમા સિદ્ધ અન્યથા છવને કચિત્ દેવગણો કર્મ-ભૂમિમાથી ઉપડીને મનુષ્ય-રૂપમાં અકર્મ-ભૂમિ વિચેરે સેરમાં લઈ જાય તો તે ત્યાંથી પણ મુક્તિ-રમણીને વરે છે

૩ આ સ્થિતિમાં બીચેની યાયા ધ્યાનમાં લેવા જેવી છે —

“જિજ અઝિજ તિવ્વતિયા મિદિ અલ સત્તિગથી મરણ્ણા ।
પસેય સર્વકુદ્ધા, બુદ્ધચોદિકાણિજ્ઞા ય ॥

અર્થાત્ (૧) નિન-સિદ્ધ (૨) અનિન-સિદ્ધ, (૩) તીથ-મિદ્ધ (૪) અતીથ-સિદ્ધ, (૫) મહેલિય-સિદ્ધ (૧) અન્યસિય-સિદ્ધ (૭) સ્વપિય-સિદ્ધ, (૮) સીર્ણિય-સિદ્ધ (૯) પુરવસિય સિદ્ધ, (૧) નપ્પ સમ્મિય-સિદ્ધ (૧૧) મ્પેલ્લુદ-સિદ્ધ, (૧૨) સ્વપ્પુદ-સિદ્ધ, (૧૩) મોલ્લ-મોલ્લિત-સિદ્ધ, (૧૪) એક-સિદ્ધ અને (૧૫) અનેક-સિદ્ધ એમ સિદ્ધતા ૫૬૨ બેઠો ॥ આના સ્વરૂપ માફ જુઓ ન હીસું ધનવરના વિચેર મ દે

૪ સરખાવો—

“સમ્યગ્જ્ઞાનજ્ઞાનચારિત્રાણિ મોક્ષમાક ॥

—તરવરણીધમસેત્ર પ્રથમપુર

૫ સમઘેણિ-ઊર્ધ્વ-ગમન એકસે નિર્વેચ (૧૦૨૬) કે અન્ય દિશા સિદ્ધિનુ ગમન.

૬ જાલન સુરમા મુક્ય વિશ્વાનને જ્ઞેન દર્શનમાં સમય એવું ન્યામ આ પદમાં અનુ તે એ ૧૧ આપણે અત્યુદ્ધની બાબત વિચારતી વેળાએ એણે મેલ મેલ કીએ

मानसीदेव्या. प्रार्थना—

सितशकुनिगताऽऽशु मानसीद्धा

ऽऽत्तततिमिरमदभासुराजिताशम् ।

वितरतु दधती पवि क्षतोद्यत्—

तततिमिर मदभासुराजिता शम् ॥ ८ ॥ २॥

—पुष्पि०

टीका

सितेति । 'सितशकुनिगता' सितशकुनिः—हसस्तत्र गता—अधिरूढा । 'आशु'—शीघ्रम् । 'मानसी' मानस्याग्या देवता । 'इद्धात्तति' इद्धा—दीप्ता आत्ता—पृथ्वीता ततिः—विस्तारो येन तम् । 'इरमदमा' इरमदः—जलदायिः तद्द भा—दीप्तिर्यस्या. सा । 'सुराजिताश' सुष्ठुराजिता आशा—दिशो येन तम् । 'वितरतु' ददातु । 'दधती' धारयन्ती । 'पवि' वज्रम् । 'क्षतोद्यत्ततिमिर' ह्योन्मथन्यकार येन तम् । 'मदभासुराजिता' मदभासुरैर्दर्पयैत्रैराजिता—अनभिधृता । '७' सुगम् । पवि दधती आशु मानसी श वितरतु इति सप्तच ॥ ८ ॥

अवचूरि.

इत्याह मानसी इती पवि वज्रे दधती शं सुगं प्रवितरतु । पवि किंभूतम् । इद्धा दीप्ता आत्ता पृथ्वीता ततिर्विस्तारो येन तत् तथा । इरमदो जलदायिस्तद्द्व कान्तिर्यस्या सा । सुष्ठु राजिता आशा दिशो देव । क्षत विनष्टमुद्यत्तत तत विस्तीर्णं ध्वान्तं यस्मान् तत् तथा । वयौ वर्षाभिरुत्तरपराभूताः ॥

अन्वय

सित—शकुनि—गता, मद—म—असुर—अजिता (मद—आसुर—अजिता वा), इद्धा, आत्त—तति (इद्ध—आत्त—तति वा), क्षत—उद्यत्—तत—तिमिर, इरमद—मा—सु—राजिन—आशा (इरमद—मा, सु—राजिन—आशा वा) पवि दधती मानसी श आशु वितरतु ।

श्लोकांशं

सित=शकुनि

गुर्वि=पृथ्वी

सितशकुनि=शकुनि १५५५ अर्थान् १५५५

तत (१५५५)=१५५५ धवेदी, १५५५ धवेदी

सितशकुनि=शकुनि १५५५ अर्थान् १५५५ धवेदी

मानसी=मानसी, देवी-विशेष

इद्धा (वा० इच)=अशिशित

इद्ध=अशिशित

आत्त=अद्वय ४३५, स्वीतीरेत

સ્તુતિચતુર્વિંશતિકા

[નિનશ્ચુતપ]

તતિ=વિસ્તાર

આત્મતતિ=સ્વીકાર્યો છે વિસ્તાર જેણે એવા
દયાતતિ=સ્વીકાર કર્યો છે પ્રકાશયુક્ત
વિસ્તારનો જેણે એવા.

દમદ=સોદામિની, અપકા, વિજ્ઞાની
મા=પ્રકાશ, પ્રભા, તેજ

દમદમા=સોદામિનીના જેવી પ્રભાવાળી

સુરાજિત (વાં રાજ)=અત્યંત પ્રકાશિત

આદા=દિશા

સુરાજિતાદા=અત્યંત પ્રકાશિત કરી છે દિશાઓ
જેણે એવા.

દમદમાસુરાજિતાદા=વીજ્ઞાનીના જેવા પ્રકા
શવડે અત્યંત પ્રકાશિત કરી છે દિશાઓ
જેણે એવા

વિતરણ (વાં વૃ)=અર્પે

વધતી (વાં વા)=ધારણ કરનારી

પર્વિ (મૂં પર્વિ)=વજ્ર

ઉચત્ (વાં હ)=ઉચ્ચ પામતું

તિમિર (મૂં તિમિર)=અધકારને

જાતોચત્તતિમિર=નાશ કર્યો છે ઉચ્ચ પામતા
ગાઠ અધકારનો જેણે એવા

માસુર=(૧) પ્રકાશિત, (૨) ધોર

મદમ=મદવડે શોભતા

મદમાસુરાજિતા=(૧) મદ વડે સુશોભિતને
(પણ) અન્યેય, (૨) મદવડે શોભતા

એવા અસુરોથી નહિ છતાંયેલી

મા (મૂં મા)=સુખને

સ્તોકાર્થ

માનસી દેવીને પ્રાથના—

“રાજહ મ ઉપર આશ્લ યથેલી એવી, વળી મદ વડે શોભના અસુરોથી (પણ) ન
છતાંયેલી, તથા વળી દેહીપ્રમાન એવી, તેમજ વળી મદવડે કર્યો છે વિન્તારને જેણે
(અર્થાત્ વિશાળ), વળી નાશ કર્યો છે ઉચ્ચ પામતા ગાઠ અધકારનો જેણે એવા
(અતએવ) વીજ્ઞાનીના જેવા પ્રકાશ વડે સુપ્રકાશિત કરી છે દિશાઓને જેણે એવા
ધારણ કરતી થઈ માનસી (દેવી) સત્વર સુખ સમર્પો”

અથવા

“રાજહ સને પ્રાપ્ત થયેલી એવી, ગર્વ વડે પ્રકાશિત (નનો) વડે નહિ છ
એવી, અપજાના જેવું તેજ છે જેવું એવી, વળી સ્વીકાર્યો છે પ્રકાશિત વિસ્તારને જેણે
[અર્થાત્ અકચકિત તેમજ વિશાળ એવા], તથા વળી નષ્ટ કર્યો છે ઉચ્ચ પામતા
અધકારને જેણે એવા અને (એથી કરીને) સુપ્રકાશિત કરી છે દિશાઓને જેણે એવા
(એવો) શીઘ્ર સુખ અર્પો” —૮

માનસી-૨૩૩૫—

‘શ્યામ ધન્યાશાના મનને સાનિધ્ય કરે તે માનસી’ એ માનસી શબ્દનો અનુપતિ-અર્થ છે આ એક વિદ્યુ-દેવી છે આ દેવી હસના ઉપર આરૂઢ થાય છે એ દેવીને આર હાય છે એના જમણા બે હાથ વરદા અને વજ્રથી શોભે છે, ત્યારે ડાંગા બે હાથ તો જપ-માતા અને વજ્રથી ઘેરે છે વિદ્યેશ્વર તે ધવલવર્ણી છે આ વાત નિર્વાણુકલિકા ઉપરથી જોઈ શકાય છે, કેમકે ત્યાં કહ્યું છે કે—

“જ્ઞાન દાત્રી જ્ઞાનર્થ હૃદયજગતે ચતુર્મુખા વન્દ્ય-વમાન્દ્યજ્ઞાનસિદ્ધિગમ્યવતપન્નિવૃત્તવાદ-વર્તેતે”

આશ્ચર્યદિનકરમા જન્મ આ પ્રમાણે આ દેવીનું ૨૩૩૫ વર્તમાન છે, પરંતુ ત્યાં એનો વર્ણ મન્દક્યુપાન જગત્પ્રો છે આ વશો તે પ્રયોગ—

“હૃદયજગતમાર્ગત્તા, વરદેન્દ્રાણુવાન્વિતા ।

જ્ઞાનર્થ જ્ઞાનર્થી વીર્યો, જન્મ જામ્યુનવચ્ચલિ” ॥”

—૫૩૩ ૧૧૨

૧ એકોત્તર વિદ્યુ-દેવી પ્રદેવ્ય દેવ તે વિદ્યારી કરીયા બાને છે આવી વિદ્યુ-દેવી એકોત્તર ૮૮ છે—(૧) દેવિ, (૨) પ્રદેવ્ય, (૩) વજ્રમુખમા, (૪) વજ્રાશ્રી, (૫) ચક્રેશ્વરી, (૬) નરદના, (૭) કદમ્બી, (૮) કદમ્બી, (૯) કદમ્બી, (૧૦) ચાતુરી, (૧૧) મહાશ્વરના, (૧૨) માનવી, (૧૩) દેવિ, (૧૪) અન્નુભવ—(૧) અન્નુભવ અને (૧૨) મહામાનવી

૧ ૩૩૩૩૩૩ ૬૬૬૬૬૬૬૬ ૭૭૭૭૭૭ ૮૮૮૮૮૮ ૯૯૯૯૯૯

૩ શ્રીશંભવજિનસ્તુતય

અથ શ્રીશંભવસ્વામ્યર્ચના—

નિર્મિલશત્રુભયભય !

શંભવકાન્તાર ! તાર ! મમારમ્ ।

વિતર ત્રાતજગદ્ધય !

શંભવ ! કાન્તારતારતારમમારમ્ ॥ ૧ ॥

—આર્યાગીતિ

ટીકા

નિર્મિલમિતિ । ‘નિર્મિલશત્રુભયભય’ વિદારિતારાતિશયભયમીતે ! । ‘શં’ સુલભ્ । ‘શંભવ-કાન્તારતાર !’ સસારારણ્યતારક ! । ‘તાર !’ ડઝઝલ ! । ‘મમાર’ મે શીઘ્રમ્ । ‘વિતર’ દોરે । ‘ત્રાતજગદ્ધય !’ રક્તિવેઝોરય ! । ‘શંભવ’ તૃતીયજિન ! । ‘કાન્તારતારત !’ કાન્તારતેષુ યોપિત્સુરતેષુ અરત અનાસક્ત ! । ‘અરમમાર’ ન રમત હત્વરમ, અરમો-માર-કામો યથ તન્ અવિષયદ્વારકમિત્યર્થ ! । શંભવ ! અરમમાર શ અર મે વિતરેતિ સમ્બધ ॥ ૧ ॥

અવચૂરિ

હ નિર્મિલશત્રુભયભય (અર્થ) મય જે સંસારકાન્તારતારક જે તાર ડઝઝલ અરં શીઘ્ર મમ શ સુલં લહિ । દે રક્તિજગદ્ધય શમય જિન યોપિત્સુરતેષ્વરત કાન્તામિધુનાસક્ત મ રમત હત્વરમો અરમમાનોડ્કાદિન્ માર કામો યથ ॥ ૧ ॥

અન્વય

(જે) નિર્મિલ-શત્રુ-ભય-ભય ! શંભવ-કાન્તાર-તાર ! તાર ! ત્રાત-જગદ્-ધય ! કાન્તા-રત-અરત ! શમય ! મમ અરમ-માર શ અર વિતર ।

શ્લોકાર્થ

નિર્મિલ (૫૦ મિટ) = બેરી નાખેલ, ના કરેલ
શત્રુ = શત્રુ, દુરખન
મય = ઉત્પત્તિ
અય = અય, બીક

નિર્મિલશત્રુભયભય ! = બેરી નાખેલ છે—

નષ્ટ કથો છે શત્રુઓ તરફથી ઉત્પત્તિ થતા

અયને બેલે બેલા ! (સ)

મય = સંસાર, જન્મ.

जिनस्तुल्य]

જિનરત્નપથ]

લેટલી હતી. એમણે પણ ગૃહસ્થાશ્રમમાંથી સંસાર થતું પડ્યું હતું, પરંતુ અત્યંત નેમી સંસારનો ત્યાગ કરી આત્મ-કસ્યાણ સાધ્યું હતું. સાંઠ લાગ પૂર્વેનું જીવન-સમાપન થઈ ચુક્યું હતું. મુકિત-રમણીના મહેલે જઈ ગયા અને હજી પણ ત્યાજ નિવાસ કરી રહ્યા છે, અને હવે હમેશને માટે ત્યાજ વસનારા છે.

वीतरागनी प्रार्थनाथी गु. कृ. :-

વીતરાગની પ્રાર્થનાથી શું ફળ ?—

આ સ્લોકમાં કવીચર શ્રીશોભનમુનિ રામવનાથની પ્રાર્થના કરી તેમની પાસેથી કુવ મે
 છે પરંતુ વીતરાગની પાસે જરૂર કરવાથી શું ફળ ? શું વીતરાગ દેવ પોતાના જાન જોડે ત્રણ
 છુટ થઈ તેમને લાલ કરી આપે ખરા કે ? અને એમ કહાય અને તે વીતરાગ મનુષ્ય
 તેમને ઘટે ખરું કે ? ઉલટું એમ ન અને કે જે બ્યક્તિ પોતાના જાન જોડે ત્રણ
 બ્યક્તિ પો પોતાના દુશ્મનો ઉપર રૂદ્ધ યાચજ અને જગી તેને સવધા નાશ કરવે તેને તો
 યાદિ ' પાકરાવવાને, તેને કં ખના લવાનવમા દોષવાને સરેવ તથા દેવ' તથા શું
 ઉપરથી એમ માનવું કે વીતરાગ દેવનું અર્ચન, તેમને કરવી પ્રાર્થના કલ્પે નિર્દોષ ?

[illegible]

પણી આ પ્રમોનો ઉત્તર ભેગ પણ જાણી શકાય છે કે આ પરીવર કે જે પિતૃવંશ
જેવા અન્ય દેવતાઓનું ધ્યાન ખેંચાતા તેઓ પણ પરીવરશાસ્ત્રના જન્ય અને તે પરીવરશાસ્ત્રના
કલ્પ જુદા દેવતા તૈયાર થઈ જાય છે તે આ શાસ્ત્રની પણ સાતીની જાણ છે. આ પરીવરશાસ્ત્રના
દેવતા તો વિચારો ગુપ્તીય નરસિંહ-પ્રભુની અનન્ય ભક્તિ કરનાર તો છે અને વિદ્યાના
દશાન્તે જન્ય નેતૃત્વ ઉચેર જન્યપરવા નહિ ગણાય કે પરીવર કે જે પરીવરશાસ્ત્રના પરીવર
તેની પૂજા કરે ॥ અને તેમ કરીને ધિયાના ઉપર નહિ કે પૂજ્યના ઉપર ॥ ૧૧ ॥

12421-

७ अमरकान्तकस्य नाम दण्डकान्तकस्य त्रि-
 दशकान्तकस्य इत्यादि भूषणानि ।

[illegible]

२ अक्षर व ४३
२७८२३५६७८९ १०

स्तुतिचतुर्विंशतिका

विनस्तुतय]

टीका

आभयत्विति । 'आभयतु' आलीयताम् । 'तव प्रणव' भवनो विनयम् । 'विनया
परमा' प्रभया प्रकृष्टा । 'रमा' लक्ष्मी । 'अर' शीघ्रम् । 'आनमदमरी' आनमदमरी ने प्रनाम
ते । 'स्तुत' ! वन्दित ॥ 'रहित' ! त्यक्त ॥ 'जिनकदम्बक' ! तीर्थहृत्मान ॥ 'विषय' ! वि
तनास ॥ 'अपरमार' ! न परान् मारयति यस्त्वस्यामन्त्रणम् । 'मारमानमदमरी' मारय मानम
मदम मरयेति द्वन्द्व । हे जिनकदम्बक ! आनमदमरी स्तुत । मारमानमदमरी रहित । तव प्रणव
रमा आभयतु इति सम्प्रत्य ॥ १० ॥

अवचूरे

हे जिनकदम्बक ! जिनसमूह, रमा लक्ष्मीस्तव प्रणवे मरमानमदमरी विनया । विनया लक्ष्मी
प्रकृष्टा । अर शीघ्रमानमन्त्रण ते सुखाय ते स्तुत वन्दित ॥ हे विनयमय ! हे न परान् मारय
मार सर्वजन्तुरक्षक ॥ हे रहित त्यक्त ॥ हे । काममानमदमरी ॥ १० ॥

अन्वयः

अर आ-जमन्-अमरी स्तुत । वि-भय । अ-पर-मार । मार-मान-मद-मरी रहित । वि-
वम्बक । विनया परमा रमा तव प्रणव आभयतु ।

शब्दार्थः

आभयतु (पा० वि) = आभीने शब्दे,
आभय शब्दे

तव (मू० पुष्प) = ताव

प्रणव (मू० प्रान) = नभस्प्रश्न करुणाशने

विनया (मू० विना) = त्वेव चरे, क्षतिञ्चे करीने

परमा (मू० परम) = सर्वोत्तम, उत्कृष्ट

रमा = लक्ष्मी (देवी)

आनमन् (पा० मर) = अत्यन्त नभयास,

साक्षात् प्रणाम करुणास

आनमदमरी = साक्षात् प्रणाम करुणास देवे चरे

स्तुत ! (पा० स्तु) = स्तुति शशयेव ।

रहित । (मू० रहित) = रहित, विनया
कदम्बक = कदम्ब, कदम्ब
जिनकदम्बक = हे जिनकदम्बक
विनयिणे, मरुतः मरुतः
विनय = विनय, चरे शब्दे विनय

पर = जन्म, मरुत

अपरमार = हे पर मरुतेने नहि म

मान = मान

मर = मरुत

मारमानमदमरी = मान मरुत मरुत

१ विवरणम्—

विनयः पदा रमा वा वा ता ता ही वम्बकः
विनयमदमरी च ॥ १० ॥

विनयमदमरी (पा० मरुत)

[નિવસતુતય]

મદનુ સ્વરૂપ અને તેના પ્રકારો—

મદ એ જલશય છે, કેમકે તે વિનયરૂપી વિદ્યાજ વૃક્ષની મૂળ મુખી નીચી નમેલી યાજા
મરડી નાખે છે, સદ્ગુણરૂપી મુવર્ણની ચૂંચલાને તોડી નાખે છે, દુર્વચનરૂપી પુનઃ
ફેને ઉઠાડે છે અને માર્દવરૂપી અકુશની પણ અવગણના કરવા તૈયાર થઈ જાય છે અને
વિવધર-અજર કહેવામાં આવે, તો તે પણ કંઈ જોઈ નથી, કારણકે આ મદરૂપી અજર-
કુશાલમાત્રથી મનુષ્ય જોલાન બની જાય છે અને દુઃખવિરૂપ આદ્યમા પડાઈ મરે છે
ને શાશ્વત પર્વતની પણ ઉપમા આપવામાં આવી છે તે પણ ચામ-વિક છે કેમકે
વૈતને શિખરો હોય છે, તેમ આ મદરૂપી મહીધરને પણ ભતિ-મદ, લાલ-મદ હંદ-મદ
ઉપર છે વળી આ ગિરિમાંથી આપત્તિરૂપી નદીઓની યેજિ વહે છે અને જ્વાળામુખી પર્વત
પ્રેમ પુમાકાના જોટેજોટા નીકળે છે, તેમ આ મદરૂપી પવતમાંથી દિ લાકરૂપી પુખ
જોટેજોટા નીકળે છે અને તેનો મોઢરૂપી ભભકતો જ્વિં શિખર ફેલાઈને ઉપરપરથી જાય-
આને ભસ્મીભૂત બનાવી દે છે

આ પ્રમાણે વિનય, શાશ્વત અને સદાચારનો સદાર કરનાર, તથા પર્મ, અર્ધ અને ક-
ત્રિવર્ગને પણ તિલાંજલિ આપવાનાર, તેમજ મનુષ્યના વિવેકરૂપી નેરને ન દા કરનાર
આ મદના (૧) ભતિ-મદ, (૨) લાલ-મદ, (૩) કુલ-મદ, (૪) હૈમ્ય-મદ, (૫) ભદ્ર-
રૂપ-મદ, (૬) તપ-મદ અને (૭) મુત-મદ એમ આઠ પ્રકારો છે

કહેવાની મતલબ એ છે કે કોઈને પોતે કેવી ઉત્તમ ભાવિના છે એવું જાણવ
છે, તો કોઈના મનમાં એમ જાહેર આવે છે કે હું કેવો યામ? કોઈની પુ વન
એમજ જર્વ ધારણ કરે છે કે મારા કુળની આગળ બીજા બધાના કુળ તે ટું જુ
જ્યારે કોઈક મનમાં ને મનમાં એમજ ફેલાય છે કે મારા જેવી કુલ (કેવલ) ત
સ્વાને પણ કયાથીજ હોય? વળી કોઈ એમજ મનમાં મદકર છે કે
ખડક વાન-પરાક્રમી તે આ આખી આલમમાં કોઈક નથી વળી કોઈ એમજ મનમાં
મારા જેવું તેજ, રૂપ, લાવણ્ય જ વગર કયાથીજ સભર? તો કે જે એમજ મનમાં
છે કે મારા જેવી ધાર તપસ્વી કરનાર કોણ છે? વળી કોઈ જાન-દેવ-દુર્લભ
પોતેજ બનેલો છે, પોતેજ વિદ્વાન છે, પોતાની આગળ અન્યને તે મૂખ છે
જાન અન્યને તેજ નહિ એવી કશા દાકવામાં નથી અને છે

૧ ભજનારો—

૧ મરો કાદિગીરીપ્રમુખ મદ, વગેરે નવી નર ૧૫૫,

ભજિયાન ૫૫૨ છે કે જે, કે ૩ ૬૩ ૫૬
વજ ૫૫૨ તે નર ૫૫૨ ૫૫૨ ૫૫૨ ૫૫૨

टीका

जिनराज्येति । 'जिनराज्या रचित' अर्हत्पदकया कृतम् । 'स्ताद्' भवतु । 'असमाननयनया' आनन-मुख यान-गमन ते असमे-अद्वितीये आननयाने यस्यास्तया । 'न' अस्माकम् । 'आयतमान' अल्पप्रमाणम् । 'शिवदर्मणे' मोक्षसुखाय । 'मत' दर्शनम् । 'दण्ड' धारयमाणम् । 'असमाननयान्' अनयसदृशनयान् । 'अधानया' अवाहनया । 'यतमान' प्रयत्न कुर्वाणम् । जिनराज्या रचित मत शिवदर्मणे यत्तमान न स्तादिति सम्बन्ध ॥ ११ ॥

अवधूरी

(जिनराज्या) जिनानां राज्या श्रेण्या रचित अयस्य तत्कृत्वात् कृत मतं दासने नोऽश्माक शिवसुखाय स्ताद् मृषाद् । किंभूतया । असमे निरुपमे आननयाने मुखगमने यस्यास्तया । 'न' इत्यत्र धार्य 'इति रस्य न' । 'इये या' इति विकल्पत्वात् तस्यात्र न लुक् । मत किंभूतम् । आयतो यिषुछो मान पूजा प्रमाण या यस्य तत् तथा । दण्ड धारयत् । कान् । असमाननयान् असदृशनयान् । किंभूतया जिनराज्या । अधानया अवाहनया । मतं किंभूतम् । यतमान प्रयत्न कुर्वाणम् ॥ ११ ॥

अन्वय

अ-सम-आनन-यानया, अ-यानया जिन-राज्या रचित, आयत-मान, अ-समान-नयान् दण्ड, यतमान मत न शिव-दाम्ने स्ताद् ।

अथवा

अ-सम-आनन-यानया अनया अ-यानया जिन-राज्या रचित, आयत-मान, अ-समान-नयान् दण्ड, यतमान मत शिव-दाम्ने स्ताद् ।

अथवा

अ-सम-आनन-यानया जिनराज्या रचित, नय-आयत-मान, अ-समान-नयान् दण्ड, अय-अनय-अयतमान मत शिव-दर्मणे स्ताद् ।

शब्दार्थ

राजि=श्रेष्ठि
जिनराज्या=जिनोऽनी श्रेष्ठि वटे
रचित (मू० रचित)=रचायेतु
स्ताद् (धा० अण्)=याज्ये
असम=निर्दुष्य
आनन=गुण

यान=(१) गति, आह, (२) वर्णन
असमाननयानया=निर्दुष्य ये गुण अने याह
येना ज्येष्ठा
न (मू० असम)=आपण
अनया (मू० अण्)=ज्येष्ठा वटे
आयन=विस्तीर्ण

માન=(૧) સત્કાર, પૂજા, (૨) પ્રમાણ
આયતમાન=બહુ માન છે જેનું એવા
નયાયતમાન=નય વડે વિસ્તીર્ણ છે પ્રમાણ
જેનું એવા

શિવ=મોક્ષ

શર્મન=મુખ

શિવશર્મણે=મુક્તિના મુખ માટે

મત (મૂં મત)=મત, સિદ્ધાન્ત

વધત (વાં વા)=ધારણ કરનાર

અસમાન=અસાધારણ

અસમાનનયાન=અર્વોત્તમ નયોને

યાન=વાહન

અયાનયા=અવિધમાન છે વાહન જેને વિશે

એવા, વાહન-રહિત

યતમાન (વાં યત)=પ્રયત્ન કરનાર

અય=લાભ, નફા

અનય=ગેરલાભ, તોટા

અયતમાન=નહિ પ્રયત્ન કરનાર, ઉદાસીન

અયાનયાયતમાન=લાભ તેમજ ગેરલાભ

તરફ ઉદાસીન

શ્લોકાર્થ

જૈન મતનુ પ્રાધાન્ય—

“ નિરૂપમ છે મુખ અને ચાવ જેના એવી તેમજ (અથ પ્રમુખ) વાહન-રહિત
એવી (એ) જિન-શ્રેણિએ રચેલા, વળી બહુ માન છે જેનું એવા [અથવા વિસ્તીર્ણ છે
પ્રમાણ જેનું એવા અર્થાત્ અનેક શાસ્ત્રોના પૂરાવાથી પ્રમાણિત], તથા અસાધારણ નયોને
ધારણ કરનારો એવો, તેમજ પ્રયત્ન કરનારો સિદ્ધાન્ત આપણા શિવ-મુખને અર્થ થાયો ”

અથવા

“ અનુપમ છે વહન અને વર્તન જેના એવી જિન-પક્ષિએ રચેલા એવો, વળી નયો
વડે વિસ્તીર્ણ છે પ્રમાણ જેનું એવા તથા વળી અદ્વિતીય નયોને ધારણ કરનારો, તેમજ લાક્ષ
તથા ગેરલાભ તરફ ઉદાસીન રહેનારો એવો (જૈન) મત મોક્ષના મુખ માટે થાયો ”-૧૧

સ્પષ્ટીકરણ

જૈન સિદ્ધાન્તમાના નયોની અનુપમતા, અમાધારણતા—

આ શ્લોકમા જૈન સિદ્ધાન્ત અદ્વિતીય નયોને ધારણ કરે છે એમ કહેવામા આનુ છે તે
ઉપર હવે વિચાર કરવામા આવે છે કહેવાની મતલબ એ છે કે અન્ય (જૈનેતર) દર્શનકારોના
હાથમા નૈમનાદિક નયો જતાં તે ‘ દુર્નય ’ અને છે, જ્યારે જૈન દર્શનકારના હાથમા તે ‘ સુનય ’
રહે છે આનું કારણ એ છે કે એક નય પોતાની મહેતા બાળવવાને માટે અન્ય નયો તરફ ઉદાસીન
ન રહેતા એ તે નયોનો નિષેધ કરવા તત્પર થઈ જાય, અર્થાત્ જે નયનું જ્યાં સુધીનું ક્ષેત્ર હોય, તે
ક્ષેત્રની હદ તે ઝાળગી જાય, તો તે ‘ સુનય ’ મટીને ‘ દુર્નય ’ અને છે આ હકીકત અન્ય દર્શનો
મા આનું એમનાત એવન કરે છે તે તરફ નજર કરવાથી ભેદ થાયો

કામલા તરીકે કલ્યાણ ઋષિનું 'વિશેષિક' હયાન અને ગૌતમ ઋષિએ પ્રણેત્રું નિર્ધારિત 'નૈગમ' નયમાથી નીકળેલ છે. આ હયાનકારે 'સામ્ય' અને 'વિશેષ'ને સંવંધ પૂરવો અને તે તેમજ ગુણ અને ગુણી વચ્ચે પણ અત્યંત સેદાશ્ય માને છે. આથી કરીને નૈગમ નહ તેમજ નૈગમ તે 'નૈગમાભાસ' અને છે.

કપિલ ઋષિએ પ્રવર્તવિલ 'સામ્ય' હયાન તેમજ શકરાચાર્યે યમદન રેખા 'સમ્ય' એ બે દર્શનોની ઉત્પત્તિ 'સમ્ય' નયમાથી ચર્ચા છે. આ બંને મહાત્મ્યે 'સામ્ય' અને 'વિશેષ'નો સંવંધ તિરસ્કાર કરે છે. આ પ્રમાણે સમ્યક નય આ મહાત્મ્યે ની મર્યાદા કરવાથી 'સમ્યકાભાસ' બની જાય છે.

બૃહસ્પતિપ્રણીત 'આર્વાક' દર્શન 'વ્યવહાર' નયમાથી ઉદભવેલ છે. આ દર્શનના અવસ્થિક રીતે દ્રવ્ય અને પદાર્થના વિભાજો કરવામાં આવ્યો છે અને એમાં 'સમ્ય' અને 'વિશેષ'નો સંવંધ ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે. વિશેષમાં એ દર્શન ગુણ અને અનાગત કે દેવી સત્તા કે સત્તા નથી આથી કરીને વ્યવહાર નય આર્વાકના પરિવચથી 'વ્યવહારાભાસ' બને છે.

ગૌતમ બુદ્ધે પ્રવર્તવિલું 'બૌદ્ધ' દર્શન 'જલ્મસૂત્ર' નયનું સંવંધ અર્થગત છે. આ નમા દ્રવ્યનો સવંધ અપવાપ કરવામાં આવ્યો છે અને દ્રવ્ય પદાર્થની જ સત્તા કે સત્તા છે. આ દર્શન પણ વગમાન કાલગુણ અસ્તિત્વ માને છે, આથી આ જલ્મસૂત્ર બૌદ્ધ દર્શન જતા 'જલ્મસૂત્રાભાસ' બને છે.

બાળના ત્રણ નયોનું જોક્ષાન્તત સેવન કરનારા વૈદ્યરૂપીએ છે. તેમ ૧૦ નિર્ણય ત્વાદિના સેદાથી યજ્ઞોના અર્થમાં સંવંધ સિત્તા માનનારાના સવંધમાં શબ્દ નય 'દર્શન' બને છે. એવીજ રીતે બુદ્ધપતિમાં દ્રવ્ય પદાર્થથી તે દર્શનોના અર્થે 'દર્શન' અને 'દર્શન' માનવું તે 'સમન્નિદ્ધાભાસ' છે, એજ પ્રમાણે વળી, બુદ્ધપતિ-અધ્યત્મ-વિદ્યા-વિદ્યા વાગુનેજ શબ્દ-વાચ્ય સ્વીકારનારા 'એવજુતાભાસ' કૃષી જૂવળા પદ્યમાં સંવંધ છે એવ સમજવા બિદુ નથી.

કોઈ પણ વસ્તુ વિશે અવિમ અભિપ્રાય દર્શવવા પૂર્વે તે વસ્તુની જાણ જાણવી જોઈએ એવો તે લૌકિક નિયમ પણ છે, તે જાણી જ્યારે અત્યંત ઉપર નિર્ણય કરવામાં આવે ત્યારે કથન કરવું હોય, તે દીર્ઘ-દિલ્લિ-પૂર્વક, ખબ વિચાર કર્યા પછી સ્વ કલ્પને કથન કરવું તે કથન કરવું જોઈએ એમાં કહેવુંજ શું? દુકામાં એ દર્શનના કલ્પને કથન કરવામાં આવવામાં આવે અને વળી કોઈ પણ નયને તેના અર્થને દેખી જાણ કરવામાં આવે.

૧ મહાવીરસ્વામીએ રેન્ડા મરિની લખેલ જરૂર હોય છે. ૧૯૦૧-૦૨ ને દિવ્ય હોને આ દિવ્ય મરિને દેવે અને તેની નેત્ર રેન્ડા આત્મી- ૨ અબ્બાની પ્રણેતા કરી. આ પ્રણેતા એ સામ્ય દર્શનની ઉત્પત્તિ એક કોષ્ટક છે. ૩ અને ૪૨૦ મહાવીરસ્વામી દિવ્ય ગૌતમરૂપે (૧૯૦૧) અબ્બાને ૪૨૦ નેય કરીને તેમને એ નેદા પદ્ય એ બેન પદ્યની રચના છે એમ ૧૦ ૨૦ ૩૦ ૪૦ ૫૦ ૬૦ ૭૦ ૮૦ ૯૦ ૧૦૦

આ પ્રમાણે આપણે કાલાદિક પાને કારણોની રૂત્ર રૂપરેખા બેઠાં જિનુ અત્ર એવું
ધ્યાનમા રાખવું કે આ પાને કારણો પોતપોતાના મર્યાદિત હોયમા રહે, ત્યાં મુખી તે એવે છે કે જનુ
અયારે એમાથી કોઈ પણ પોતાનોજ 'કમ્પે' ખરો કથવવા તૈયાર થઈ જાય તે તે કે જનુ
નથી આ વાતનું સૂચન કરવાની ખાતરજ અર્થાત્ એખતત્ર નિવૃત્તિવાને જનુસરનમાને તેમની
બુલથી વાકેફ કરવાને માટે સિદ્ધાન્તને 'મયલ કરનારો' એવું વિશેષજ લખાવું છે. જનુ અત્ર
કોઈને એવી શકા ઉપસ્થિત થય કે શું જાવિઆવમા પણ પુરુષાચની મહાવથી દેશાર માં કો
ખરો કે? આના સમાધાનમા સમજવું કે હા, તે જનુ સ જવે છે, કેમકે નિક જિન કમ્પે કે મય
વિના છૂટકા નથી. અરે ત્યાં પણ કથયિત્ દેશાર થઈ શકે છે. શું અગોવિનયજી કદમખી
ભગીસીમા કહેતા નથી કે—

"નિકાચિનામામપિ જ", જમળી તપતા હતા."

હોઝિમોલોસમ થામમપુષ્કરજ્ઞાદુષ્ક ?

આથી સમજ શકાય છે કે અપૂર્વ તપસ્યો કરવાથી, અબલતર તપ તરીકે અપૂર્વાય
શુશ્રુષ્ઠાન ઉપર આક્રમ થવાથી નિક જિન કમ્પે રાજના કમ્પે (નિવ)ને પણ દાંડી દાંડી
આ ઉપરથી સાર જો નીકળે છે કે ધારી ઘણી મહેનત કરના કાર્ય ન કરવું તે કમ્પે કમ્પે કર
નથી, કેમકે તેમ કરવાથી તેા જીવન પાપમાલ થઈ જાય છે. આપમા અનન્ત જનુ રહેવું
તે તેને દોષવવાને કરેક જવે તૈયાર રહેવું બેઠાંજો વિશેષમા 'જિનિનિ જનુ' કમ્પે
સમય" અર્થાત્ 'લક્ષ્યમાં જે લખાયેલું હોય તેને દૂર કરવને કે જુ કમ્પે જનુ', અમત્ર
અવલંબન તો અયારે અનેક ઉપાયો કરતાં પણ કાય સિદ્ધ નજ કાય ત્યારે કમ્પે કે અત્ર
ઉપર પૂરતો ખ્યાલ રાખવાની ખાસ જરૂર છે

બ્યાકેરણ-વિચાર—

આ પદમા 'જ' અને 'અવગમન' ની સુધિ 'મલ્લમલ' કરી છે તે કે હિને જનુ કમ્પે
અને કાલ્ય જનુદ પજુ જરૂર લાય. જનુ જો ધ્યાનમા રખવું કે અત્ર સિદ્ધિ નાં મુખી
નિયમને પણ જનુસરથી છે અને જો વાત લેતા 'એમા કમ્પે મલ્લ' (૮૩૭) કમ્પે
રથી એક શકાય છે વિશેષમાં 'દેવનારજનુ' એવું ત્યાં જનુ જનુ જનુ જનુ જનુ
પદ-પરીક્ષા—

આ પદમા તુલ્ય વસ્તુ તરફ દિષ્ટિપત કરતા તે કારણમા ૧૩ અથ ૧૪, ૧૫ અથ
આ પદ 'આર્થગીતિ' કેમ કહેવાય એવે સદેશ પ્રમા દુરજવે છે. અત્ર કમ્પે કમ્પે
કે જનુય વસ્તુના પ્રથમ અર્થની સાથે તુલ્ય વસ્તુના અર્થમા અર્થની સુધિ કરવા
માત્ર બાર થય છે અને તેથી તે વસ્તુ દેવ-કુજા નથી. અત્ર કમ્પે કમ્પે કમ્પે
આપણે પ્રથમ કહે કમા એક મથા કમ્પે.

૧ એ કહેવું અપૂર્વા કથવવા છે કે અત્ર ૧૫ અથ ૧૬ કરતાં ૨૦-૨૫ અથ ૨૬-૩૦
વીર જિનેશવનુ કલથા જો અવન રમ્પુ છે તે વિચાર કરવે છે

वज्रशृङ्खलायै प्रणामः—

शृङ्खलभृत् कनकनिभा

या तामसमानमानमानवमहिताम् ।

श्रीवज्रशृङ्खला कज-

यातामसमानमानमानवमहिताम् ॥ १२ ॥ ३ ॥

—आर्या०

टीका

शृङ्खलभृदिति । 'शृङ्खलभृत्' शृङ्खलधारिणी । 'कनकनिभा' काञ्चनरूपा । 'या' देवता 'ता' । 'असमानमानमानवमहिता' असमानः—असाधारणो मानः—पूजा बोधो वा येषां ते असमानमानास्ते च ते मानराशे तैर्महिता—पूजिताम् । 'श्रीवज्रशृङ्खला' वज्रशृङ्खलाभिधानां, 'श्री-श-दो महत्त्वमतिपादक' पूज्यानामादौ लोके प्रयुज्यते । 'कजयातां' पङ्कजगताम् । 'असमानमानम्' असमान—असादृश्वार यथा भवत्येव आनम—यणम् । 'अनवमहिता' अवम—पाप तद् न विद्यते येषां ते अनवमास्तेभ्यो हिता—हितकारिणीम् । इदं वा व्याख्यान—असमानो—असदृशो आनमानो—प्राणाहंकारो येषां ते असमानमानाः, ते च ते मानराशे तैर्महिताम् । 'असमान' अनन्यसदृश यथा भवत्येवम् । आनम । 'अनवमहिता' अनवमस्य हिताम् ॥ १२ ॥

अवचूरि.

या देवी शृङ्खलभरणभृत् सृज्जवर्णां चास्ति तां श्रीशिवशृङ्खलां वज्रशृङ्खलाभिधानामानम् । किं नूताम् । अतमानासाधारणो मानः पूजा बोधो वा येषां, अयम् असदृशो अनमानो प्राणाहंकारो येषां ते असमानमानाः ते च मानराशे तैर्महिता पूजिता ताम् । कजयातां पङ्कजगताम् । असमाननिरुद्धा यथा स्यात् पश्य । आनमं गमयतु । अयमपापं तत्र दिद्यते येषां ते नवमास्तेभ्यो हिताम् ॥ १२ ॥

अन्वय

या शृङ्खल-भृत् कनक-निभा (च वर्तते), तां अ-समान [अथवा असम-अन (आम)] -मान-मानव-महितां, कज-यातां, अ-अवम-हितां श्री-वज्रशृङ्खलां अ-स-मान (अथवा अ-समान) मानम् ।

श्लोकाः

शृङ्खल=शृङ्खला, साधना

मू=५.२७ ३२४

शृङ्खलभृत्=५.२७ ३२४ धारण ३२४ धारिणी

कनक=सुवर्ण, तेज

कनकनिभा=(१) कनकभा नेवी प्रभा ३ नेवी

नेवी, (२) सुवर्णभा नेवी

या (मू ५२)=७

तां (मू ३२)=तेन

જ્ઞાન=પ્રાણ

માન=બોધ

માનવ=માનવ, મનુષ્ય

મહિત (પાં મહ)=પૂજયેલ

અસમાનમાનમાનવમહિતા=(૧) અસાધારણ

બોધ છે જેમને એવા અથવા અધૈકિક

સત્કાર પામેલા એવા મનુષ્યો વડે

પૂજયેલીને, (૨) સર્વોત્તમ છે પ્રાણ

અને માન જેમના એવા માનવો વડે

પૂજયેલી

શ્રી=માનાર્થવાચક, મહત્ત્વ-પ્રકૃષ્ટ શબ્દ

વચ્ચદ્વલ્લ=વજ્રશુભલા (દેવી)

શ્રીવજ્રશુભલા=શ્રીવજ્રશુભલાને

કવચ=કમલ

પાત= (પાં પા)=પ્રાપ્ત થયેલી

કવચપાત=કમલને પ્રાપ્ત થયેલી અર્થાત્ કમલ

ઉપર બેઠેલી

સ-માન=મર્વ-સહિત

અસમાન=(૧) માન મૂકી દીધે, મર્વ ત્યજી દીધે,

(૨) અનુપમ રીતે

આગમ (પાં ગમ)=અત્યંત નમસ્કાર કર

ભવમ=પાપ

અનવમ=પાપ-રહિત, પુણ્યશાલી

હિત=હિતકારી, કલ્યાણકારી

અનવમહિતા=પુણ્યશાલીને દ્વિતીયરી

સ્લોકાર્થ

શ્રીવજ્રશુભલાને પ્રણામ—

“જે (દેવી) શુભલા (શ્રી આભૂષણ)ને ધારણ કરે છે તથા વળી જે મુર્ખાને જેવી સુસીમિત છે, તે શ્રીવજ્રશુભલા દેવીને કે જે દેવી, અસાધારણ બોધ છે જેમને એવા [અથવા અધૈકિક છે પ્રાણ અને માન જેમના એવા] મનુષ્યો વડે પૂજયેલી છે તથા જે કમલમાં નિવાસ કરે છે તેમજ જે પાપ-રહિત (છત્ર)ને કવચધારી છે તેને (દે અન-ગન!) તું મર્વ ત્યજી દીધે [અથવા અનુપમ રીતે] અત્યંત નમસ્કાર કર ”—૧૨

સ્પષ્ટીકરણ

વજ્રશુભલા દેવીનું સ્વરૂપ—

‘કૃષ્ણ જ્યોતે દમન કરવાને માટે વજ્ર જેવી દુર્લભ શુભલાને જે દુન્નમા ધારણ કરે છે, તે વજ્રશુભલા’ એ વજ્રશુભલાને બ્યુત્પત્તિ-અર્થ છે આ લોક વિદ્યા-દેવી છે આ દેવી બેઠેલાયમા શુભલાને ધારણ કરે છે અને બીજા હાયમા ગદા રાખે છે વળી તે કન્નકમન પીત્તલથી છે અને પદ્મ એ જેનું આમન છે આ વાતની નીચેના સ્લોક ૧૩ સાચી પૂરે છે—

“વચ્ચદ્વલ્લગદાદસ્તા, કનકમ્બદિમદા ।

પદ્માઘનરયા શ્રીવજ્ર-ચદ્વલ્લા દન્તુ મ સત્તાવ ૬”

—આચાર્યસંદિનકર, ૧૫૩ ૧૧૧

નિર્વાણ-કલિકામા તે આ દેવીના સ્વરૂપમા જુદો ત કેમ પ ત્વ છે કહી પડે “તથા વચ્ચદ્વલ્લ ગદાગદાતાં પદ્મદન્તાં વનુષ્ટાં વરદચદ્વલ્લાન્વિતમ્બદ્વલ્લાં વરદચદ્વલ્લાં પિ પિતવામકતાં પાતિ” અર્થાત્ વજ્રશુભલા દેવી રાખતા જેવી શુદ્ધ છે અને તેને પામનુ ૧૬૦ છે વિશેષમા તેને ચાક હાય છે તેના જમણા બે હાથ વજ્ર અને શુભલાથી ઢેકે છે જ્યારે દક્ષિણ બે હાથ પદ્મ અને શુભલાથી અલંકૃત છે

४ श्रीअभिनन्दनजिनस्तुतयः

अथ अभिनन्दनस्य प्रार्थना—

त्वमशुभान्यभिनन्दन ! नन्दिता—

ऽसुरवधूनयन. परमोदरः ।

स्मरकरीन्द्रविदारणकेसरिन् ।

सुरव ! धूनय नः परमोऽदरः ॥ १३ ॥

—द्रुतविलम्बितम्

टीका

त्वमिति । 'त्व' 'अशुभानि' पापानि 'अभिनन्दन !' । 'नन्दितासुरवधूनयनः' नन्दितानि असुरवधूनां नयनानि येन सः । अथवा 'नन्दितासु' आनन्दितप्राणः, प्राणिनामिति अर्थाद् गम्यते, अथवा धर्मधर्मिणोः कथंचिदमेदादसुगन्धेन असुमन्त एवोच्यन्ते, 'अवधू-नयन' न वधूषु नयने यस्य सः । 'परमोदरः' परेभ्यो मोदरो-हर्षदः । 'स्मरकरीन्द्रविदारणकेसरिन्' स्मर एव करीन्द्रस्वस्य विदारणे केसरिन्-सिंह । 'सुरव !' चारुध्वने । 'धूनय' कम्पय । 'न' अस्माकम् । 'परमोदरः' परमः-उत्कृष्टः अदर-निर्भयः । अथवा परम उदर यस्य सः यतएव केसरी अतः सुरव परमोदरश्चेति विशेषितः । हे अभिनन्दन ! जिन ! त्व अशुभानि धूनय इति योगः ॥ १३ ॥

अवबृतिः

हे अभिनन्दन जिन त्वमशुभान्यशिवान्यकल्याणान्यपुण्यानि वा मोऽस्माकं धूनय कम्पय विना शप । किम्भूत । नन्दिता असुर प्राणा प्राणिनां येन । अथवा धर्मधर्मिणोः कथंचिदमेदादसुगन्धेन असुमन्त एवोच्यन्ते । तथा न वधूषु नयन यस्य स तथा । यद्वा नन्दितानि असुरवधूनयनानि येन सः । तथा परेभ्यो मोदरो इति दृष्टाति यः । यद्वा परसुदरं यस्य । हे सुरव, जगत्त्राह्णित्वात् धर्मदशनाध्यन । परम प्रधान । अदरो निमग्नः ॥ १३ ॥

अन्वयः

(१) स्मर-करिन्द्र-इन्द्र-विदारण-केसरिन् । सुर-व । अभिनन्दन ! नन्दिता-असुर, अवधू-नयन (अथवा नन्दिन-असुर-वधू-नयन), परम-उदर (अथवा पर-मोदर), परम, अव-दरः त्व न अशुभानि धूनय ।

સાબ્દાર્થ

ત્વ (મુ. યુગ્મ) = અનુમાન (મુ. અનુમ) = અનુમાને, આપોને
અભિનન્દન = અભિનન્દન નાથ / આપા
તીર્થકર /
મન્દિત (પા. મન્દ) = ખુશી કરેલ
અસુ = પ્રાણ
મન્દિતાસુ = ખુશી કર્યા છે પ્રાણને અર્થાત્
પ્રાણીઓને જેણે એવા
પૂ = બી, પ્રમદ, વલના
મયન = નેત્ર, આખ
અવપૂનવન = બી તરફ (જે આપેલા) નથી
નેત્રો જેના એવા
મન્દિતાસુરવપૂનવન = આનંદિત કરી છે અસુ
શાની અભલાઓની આખોને જેણે એવા
પરમ = સર્વોત્કૃષ્ટ, શ્રેષ્ઠ
ઉદર = ઉદર, પેટ
પરમોદર = શ્રેષ્ઠ ઉ. રવાળા

મોદ = હર્ષ, આનંદ
રા = આપણું
પરમોદર = ઉત્કૃષ્ટ હર્ષને અર્પણ કરનારા,
અત્યંત આનંદ ઉપભવનારા
સ્મર = હર્ષ, મદન, રતિ-પતિ
કરિત્ = કુબર, હાથી
સ્ન = ઉપમ
કરીન્દ્ર = ગજરાજ
વિવારણ = સ હાર
કેસરિત્ = સિંહ
સ્મરકરીન્દ્રિવિવારણકેસરિત્ = હે હ હપરૂપી
ગજરાજને મારી હઠાવવામા સિંહ (સમાન) !
સુ = શ્રેષ્ઠતાસૂચક અભ્યય
સુરવ = હે સુસ્વરવાળા !
પૂનવ (પા. પૂ) = નષ્ટ કર, ફર કર
પરમ (પૂ. પરમ) = શ્રેષ્ઠ, પ્રધાન
દર = ભય
અવદ = અવિદમાન છે ભયને વિશે તે, નિર્ભય

શ્લોકાર્થ

અભિનન્દનનાથને પ્રાર્થના—

“હે હ હર્ષ રૂપી ગજરાજનો સહાર કરવામા સિંહ (સમાન) ! હે મધુર ધ્વનિવાળા
(અતુર્ય તીર્થકર) ! હે અભિનન્દન (નાથ) ! પ્રાણને (અર્થાત્ પ્રાણીઓને) પ્રમોદિત
કર્યા છે જેણે એવા તેમજ જેની દષ્ટિ સીંચો તરફ જે આતી નથી એવો [અથવા આનંદ
પ્રમાણ્યો છે અસુશાની અખનાઓનાં નેત્રોને જેણે એવા], વળી સર્વોત્કૃષ્ટ છે ઉદર જેણે
[અથવા (જીવોને) અત્યંત આનંદ ઉપભવનારા], તેમજ શ્રેષ્ઠ તથા નિર્ભય એવો તું અમારાં
પાપોને—અમ ગલકારી કર્મોને નાશ કર ”—૧૩

૧ ‘પ્રાણને અર્થાત્ પ્રાણીઓને’ એમ કહેવાનું કારણ એ છે કે શુભ અને અશુભ વચ્ચે કદાચિત્ અભિનન્દના
વશ રહેતી છે કેમકે શુ શુભી વિના શુભ એકને કદાચિત્ સ્થને વિદ્યમાન હોઈ શકે છે કે તામસા તરિક્ષી શુભ
વશ નોપતો હોય, તો શુભવર્ણી વર્ણમાન અભિનન્દનને વ્યથિત તો નહિતર અને આ વાત તો આ-
માલજોપાલ પ્રસિદ્ધ છે

૨ સ્મરન્યને સ્મર ।

શ્રીઅસિનન્દન—

આ જૈનોના ચોથા તીર્થંકરનો જન્મ અયોધ્યા નગરીમા થયો હતો. બિદ્યાર્થી રાણી અને સવર રાજા તેમના માત-પિતા થતા હતા તેમનો સુવર્ણવર્ણ તેમજ ત્રણે સંધ્ય-પ્રભાત દેહ વાનરના લાછળથી વિશેષત યોગ્યતા હતો. ભોગ-ફલ-કર્માનુસાર તેમણે પણ લમ-જાડથી બધાં પડ્યું હતું. અતમા ગૃહ-વાસનો ત્યાગ કરી અનુપમ ચારિત્ર મહાશુ કરી, તીર્થ કરને યોગ્ય કાર્ય કરી, પચાસ લાખ પૂર્વજ આયુષ્ય પૂર્ણ થતા તેઓ મોક્ષે સિધાવ્યા તીર્થંકરોનો ધ્વનિ—

અત્ર અસિનન્દન નાથને ‘સુરવ’ અર્થાત ‘દિવ્ય ધ્વનિ’વાળા’ કહ્યા છે, પરંતુ જે ધ્યાનમા રાખવું કે આ વિશેષણ તો સમસ્ત તીર્થંકરોને લાગુ પડે છે, કેમકે પ્રત્યેક તીર્થંકરની વાળી અમૃતસમાન મધુર જોકે યોજન પર્વત સભળાય તેવી, દરેક જીવને રૂચિકર, ઇન્દ્રિય અનેક શુભોચ્ચે વિશિષ્ટ છે. શાસ્ત્રમા તેને આમા યત (૩૫) શુભે સહિત વર્ણવવામા આવે છે. આ પાત્રીસ શુભો સભથી માહિતી અભિધાનચિન્તામણિ (પ્રથમ કાવડ, સ્તોત્રક ૬૫-૭૧) માથી મળી શકે. ત્રય-ઝારવના ભયથી અત્ર તેનો ઉલ્લેખ કરવામા આવતો નથી તીર્થંકરની વાળી વિવિધ શુભોથી વિશિષ્ટ હોવાને લઈને તો અનુમુ જનોને અતિ હિતકારી યર્થ પડે છે. આ સભ ધમા ધીસિદ્ધસેનદિવાકરે કેવા વિચારો કર્યાં છે, તે તેમની કંથ્યાણુમ દિરસ્તોત્ર નામની અધિકૃત કૃતિના નીધેના સ્તોત્ર ઉપરથી ભેદ સકાય છે.

“સ્વામં મર્મીણ્યવોરૂપિતમ્મયાયા
પીપ્પત્તાં તવ ગિરં સમુદીરયન્તિ ।

પીત્વા યત પરમસમૃદ્ધપ્રમાર્ગી

અથા વ્રજન્તિ તસ્માન્ન્યતરામરત્યય્ ॥” —વર્ણતતિલકા

—૨૧ સ્તોત્રક

અર્થ—‘દે નથ’ જનીર દુહાડી સમુદ્રમાથી ઉત્પન્ન થયેલી તમારી વાળી અમૃત સમાન છે જેમ જે કદેચમ આવે છે તે સુખ છે, કારણ કે જેમ અમૃતનું પાન કરવાથી અજ રામર શુદ્ધ છે, તેવીજ રીતે તમારી વાળીથી મુખનું અર્ચન દુષ્કર પાન કરીને સમ્ય જનો પશુ સત્ત્વ અશ્વત્થર ૫૬ મેનવજા ભાષ્યથી બને છે.

હવે આ વર્ણન સમધમા એવુજ નિવેદન કરું જાણે છે કે દિગમ્બરો આવી વાળી મુખમાથી બહાર નીકળતી નથી, પરંતુ જોગજોગ તેમના મનઃક્રમાથી આવે. દિવ્ય જ્વલિત બહાર પડે છે, જેમ મને છે.

શ્રીઅસિનન્દનને આપેલી તિલકની ઉપમા—

આ ૧૬મ અસિનન્દન નાથને તિલકની ઉપમા આપી તે વધુ છે, કેમકે તેમનું ઉદર સિદ્ધસમા છે, જાણે તેમને જ્વલિત તિલકની ત્ર્યંબકી કંઈ ઉપર તેમની તેમજ વળી જેમ

શ્લોકાર્થ

સમસ્ત જિનેશ્વરોને પ્રાર્થના—

“હે જિનેશ્વરો ! ત્યાં છે રોગો જેમના (અથવા જેમનાથી) એવા, વળી મનુષ્ય (પર્થ-) ચક્ર છે જેમની પામે એવા, તથા પૃથ્વીને વિરેસમગ્ન માનવ-અનિના દિગ્ને પરા કરનારા (અર્થાત્ સમગ્ર બ્રહ્માણ્ડના બધું) એવા, તેમજ અમ-અ છે મોટા અને મશ મ જેમને એવા (અથવા અમમન છે સ્નેહના મમાઓ જેમને એવા અથવા અવિરમન છે કર્શનના મોટા (મિથ્યાભિનિવેશ)ને લઈને યતો (વાદરૂપી) કલહ જેમને વિરે એવા, અને વળી મૃત્યુનો અત આણનારા (અથવા મહામાનાદિક (ની પ વના) વડે મને, ૧૧) એવા” તમે મારા આજ્ઞાને દૂર કરવા પ્રયાસ કરો.”—૧૪

૨૫થીકરણ

જિનેશ્વરોનું વિશ્વબંધુત્વ—

આ શ્લોકમા જિનશ્વરોને સર્વ જનને દ્વિતાકારી તરીકે યોગબદ્ધ છે, તેમાં કંઈ જાહેર જેવું નથી. કેમકે તીર્થકર તરીકે જન્મ લે તે પૂર્વેના જીવ જનમાં, (જાન-ઉપર) તરીકે ઉત્પન્ન થનારા છતાં ‘સર્વિ છતાં કર શાસનશી’ એવી જાણ અને ઉત્તમ કરવા છે (અને તેમ કરીને તીર્થકર-નામ-કમ ભાપે છે) આ પ્રમણે ત્રણ ત્રણ કરો દસ કરનાર કથ્યાણ કરવાની તીમ ઉત્કૃષ્ટ શખનારી અહિં તીર્થકરત્વ પ્રાપ્ત કરે તે કરનારને વધારે પુદ્ગલનારે તે તેમાં નવાઈ ખરી કે ?

વળી એ પણ કયા અભવ્યું છે કે—

“અથ તિજા પરા હનિ, કમવા સ્તુત્યવતાર ।

ઉદારપતિતાનાં હ, હસુપેદ કુદુરકવ ।

તીર્થકરનું અસૌકિક ગુરુત્વ—

આ શ્લોકમા તીર્થકરને મૃત્યુએ અત જાણનાર કદ છે તે ઉપરથી એમ સૂચવેલું છે તેમાં પોતે સહાર-સહાર તરીકે જ છે એટલું જ નહિ, પણ અન્ન દાનને સ્વર્ગ મેળે દાન-પણ તેમજ તાર છે વળી એ તે દેખીની જ છે કે સહાર-સહાર તરીકે સહાર-ગુરુત્વ મળે કે પછી જન્મ-મરણના દેશ દરવા પડ્યા નથી એ દે કે સમ-ગુરુત્વને સૂચવેલું છે

આ ઉપરથી એ વાત સ્પષ્ટ એડ સૂચ છે કે તીર્થકર સહાર-સહાર-ગુરુત્વ તે સર્વોત્તમ ગુરુ છે કેમકે તે પોતે પણ મૃત્યુને પરજીવ કરી આનન્દ-અનન્દ-સહાર-સહાર તરીકે એમને સહાર-સહાર-ગુરુત્વ તે સ્વર્ગ સહાર-સહાર તરીકે જ છે અને સહાર-સહાર-ગુરુત્વ

તારે છે^૧ આ પ્રસન્ને શાશ્વત્તા બતાવેલા ત્રણ પ્રકારના ગુરુઓનું દિગ્-દર્શન કરવું અનાવશ્યક નહિ ગણાય

(૧) પોતે પૂજે અને અન્યને પણ પૂજાડે એ એક પ્રકારના ગુરુ છે (આને ગુરુ ન કહેતા કુણ્ડ કહેવા તે વધારે ઉચિત ગણાય.) આવા ગુરુને પત્યરની ઉપમા આપી શકાય, કેમકે પ યર જાતે પણ જલમા તરી શકતો નથી તેમજ જે એનો આધાર છે તેને પણ તે તારી શકતો નથી. એ તો જગત્કર હકીકત છે કે સ્વયં બ્રહ્મ હોઈ કરીને અન્યને પણ બ્રહ્મ કરવામાં પાછી પાની નહિ કરવારા, અન્યને પણ અધિગતિમા પટકનારા ગુરુઓએ તો જન-સમાજની દૃષ્ટિયા કરવામા અમર જા. લક્ષ્યો છે આવા ગુરુઓને નવ ગજના નમસ્કાર હોલે

(૨) પોતે તરે પણ અન્યને ન તારી શકે એ બીજા પ્રકારના ગુરુ છે આ ગુરુઓને પાદપ્રી સાથે સરખાવી શકાય તેમ છે કારણકે પાદુ સ્વયં તો જલમા તરી શકે છે, પરંતુ તેનમા બીજાને સાથે લઈ તરવાની શક્તિ નથી. આ પ્રકારના ગુરુઓ આત્મ-કલ્યાણ કરી શકે છે, િન્નુ અન્ય છોડીને સ-ભાગે દોરી જવા અશક્ય છે છતાં પણ તે ઉપયુક્ત ગુરુઓ કરતાં દબાર દરજ્જે પ્રયત્નશીલ છે

(૩) પોતે તરે અને પરને પણ તારે તે ત્રીજા પ્રકારના યાને ઉત્તમ કારિના ગુરુઓ છે આ ગુરુઓને કાળના નુશની ઉપમા આપવી યથાર્થ છે એનું કારણ એ છે કે જેમ કાળનું નાવ જાતે પણ જલમા તરે છે અને નાવનો આશ્રય કરવારાને પણ તે તારે છે, તેમ આવા ગુરુઓ પોતે પણ જલ-સમુદ્ર તરી જાય છે અને જા યને પણ સ-ભાગિની બેધ કરાવી તેને પણ તારે છે^૨

વિદેવમા તીર્થાર આર્યોને ' મહામનાદિકની પાવનાથી મનોહર ' એવું વિશેષ બાપરીને પણ તેનું સર્વોત્તમ સ્તુત્ય પ્રદર્શન કર્યું છે કેમકે કેટલાક ગુરુઓ એવા હોય છે કે શિષ્ય-વગને તપ, જપ, નિવ્રમ વિવેક કરવનું ફરમાને અને પોતે તો માલ-મલીલા ઉગાયે, મેજ-ચોખ કરવા મા. કમ્પસ ન કર્યે, દુઃખ સર્વ હનિયોને યથેચ્છ રીતે વર્તવા કે તીર્થારો તો પોતે જે જે હિતએ અમર્યા નૃકે છે, તેનીજ નિષ્પન્ન કરે છે-પોતાનો સ્વાનુભાવજ પ્રદર્શન કરે છે

અર્હિસાદિક મહાત્મન—

એવ-જન્મ સમન્ અર્હિસા, વત્ય, અર્ચીરં, પ્રદાયય અને અપરિમદ એમ પાંચ ભેદો છે. એ અર્હિસા એક મહાત્મને બતાવવામા આવ્યાં છે આ મહાત્મનોના લક્ષણો તેજસ તેન સ્વાસ્થ્ય સર્વ જાતેને રિહિત તેજથી તેનું પુનરર્થન જાત કરાવવાની જરૂર નથી તેનું કોનુંકે કહેવું જ. કે એ અર્હિસા એ સ્વતમા લક્ષ્ય છે અને આસ એ જોનોનાજ સર્વ જાતે તેનું હિંદુઓને પણ એ જાન છે^૩

૧ તરજાને જનકુલુ સુવને શકુન્તલામા ધિનેશ્વર પાન સારેલા રિહિતપૂર્ણ નિવ્રમ નાશન
૨ સ્તુત્ય પ્રદર્શન કર્યું છે એ મહાત્મનોની સ્તુતિ માટે જુને
દિગ્દર્શન-૩૦-૩૧ (૧૨૩-૨૪)
૩ એ હિંદુ સ્તુત્ય એકે રેનુ સ્વાસ્થ્ય, જપ અનુભવ, રિહિત, જ સર્વ હનિ દમ અર્હિસા
૪ એ જાતે એ દિગ્દર્શન નામે પોતે

મહાશારતમા કહ્યું છે કે—

“સવ વેદા ન તત્ત્વ જ્યુઃ, સર્વ યજ્ઞાય મારત ! ।
સવે તીર્થાભિષેકાય, યત્ કુર્યાત્ યાગિનાં વ્યા ॥”

—આત્મિપત્ર.

અર્થાત્—“હે શારત ! બધા વેદો, સર્વે યજ્ઞો અને સમસ્ત તીર્થાભિષેકોનું જે ફળ છે, તે ફળ છપ-દયાના ફળ આગળ કંઈ હિસાબમા નથી”

અનુશાસન પર્વમા તે ત્યાં સુધી કહેવામા આવ્યું છે કે—

“અદિસા પરમો ધર્મસ્ત્યાગદિસા પરો ઇમ !
અદિસા પરમં જ્ઞાનમદિસા પરમ તપ ॥”

—૧૧૧ મો અધ્યાય, ૩૭-૪૧

હવે આ તે જૈનોની અને હિંદુઓની પાત કટી પરતુ જુદા સુસંગ્રહમાનોને પણ તેના ધમના પુસ્તકોઃ અદિસાનું પાલન કરવા ફરમાવે છે કુરાને શરીરમાં (સુશાસ્ત્રમાયદ સિપારા, મંજલ ૩, આયત ૩ મા) ત્યાં સુધી ફરમાન કરવામા આવ્યું છે કે—

“મહામા તેની હૃદ સુધીમા પ્રાણિ-વધ કરવો નહિ અને મહાની હજ (યાત્રા) કરવા નીકળેલાએ ઘેરથી નીકળે ત્યારથી લઇને તે યાત્રા કરીને તે જાણે ફર, ત્યાં સુધી કોઈ પણ જાનવરને મારવો નહિ”

આવી રીતે પારસી અને ખ્રિસ્તિ ધર્મમા પણ અનેક સ્થળે અદિસાની પુનિત ઉદ્દેશ્યો મળી આવે છે આ ઉપરથી સમજી શકાય છે કે “અર્જિવા વરમા વય” એ સિદ્ધાન્ત કંઈ બેનવા મરનો નથી, પરંતુ એ તે સમસ્ત પ્રજાકે સ્વીકારેલ અને તેને સ્વીકારવા યોગ્ય સિદ્ધાન્ત છે’

સૂચ—

એકે સત્યનું સ્વરૂપ જાણીનું છે, તથાપિ તે સમયે એ જોડ કહેવાની અવરજવ રહેલી છે સત્યનો અર્થ સાનુ જોડવું જોડવોજ નથી, પરંતુ સ્વ-પર ઉપર ઉપર રાવ-૩ ને પણ હાનિ ન પહોંચે જોવું વચન જોડવું જોવું નામ ‘સત્ય ॥’ કહેવાની મતલબ એ છે કે જે વચન જોડવાથી અન્ય જીવનો વધ થવાનો પ્રસંગ આવે કે કોઈના દુઃખમા દુ ખ ઉપર, તે તે સત્ય વચન પણ નજ જોડવું’ આ વાતની તે અનુસ્મૃતિ પણ સાચી પૂરે છે ત્યાં કહ્યું છે કે—

૧ અદિસાના વિશિષ્ટ સ્વરૂપ સાર જુઓ અન્ન-વ્યાકરણ તથા અદિસા-નિર્ધારન.

૨ સરખાવો—

उत्तर-हृत मयेई सत्र यागिनां याकरसजव ।

अहर्षं तत्र सत्यं वदार् सत्यमप्यहर्षं मयर् ॥

—મહાશારત, ૧૦૫૮-૧૦૫૯

“સત્ય ધ્યાત્વ પ્રિય ધ્યાત્વ, ન ધ્યાત્વ સત્યમપ્રિયમ્ ।
પ્રિય ચ નાદૃત ધ્યાત્વ, વય ધર્મે સનાતન ॥”

—ચતુર્થ અધ્યાય

અર્થાત્—“સત્ય યોલલુ, પ્રિય યોલલુ, કિન્તુ સત્ય હોઈ કરીને પણ અપ્રિય હોય તે ન યોલલુ, તેમજ પ્રિય હોઈને અસત્ય ન યોલલુ ”

દશવૈકાલિકે સૂત્રમા એમ પણ કહેવામા આવ્યું છે કે—

“તદેવ કાળ કાળમિતિ, પદ્મ પદ્મમિતિ વા ।
વાહિજ વાવિ રોમિતિ, તેજ ચોરમિતિ નો વપ્” ॥’

—સપ્તમ અધ્યયન, દ્વિતીય હ્રદય, ૧૨ મી ગાથા

અર્થાત્—“કાણાને કાણો, નપુ સકને નપુ સક, બ્યાધિઅસ્તને શેગી અને ચોરને ચોર (કહેવાથી તે જીવને હુ ખ ઉત્પન્ન થતું હોવાથી) એવું વચન યોલલું નહિ ”

આ ઉપરથી સાર એ નીકળે છે કે ‘સદ્મ્યો હિત સત્યમ્’ અર્થાત્ સજ્જનોને જે હિતકારી હોય તેજ ‘સત્ય’ કહેવાય છે

અર્થૌર્થ—

આ વતના સબધમા કઈ ખાસ કહેવા જેવું નથી પરંતુ એટલું તો ખાસ ધ્યાનમા રાખવું કે કોણની પડી ગયેલી કે ખોવાયેલી વસ્તુ લેવાનો પણ અન્યને અધિકાર નથી તો પછી સાધુને તો જે વસ્તુ આપવામા આવે તેજ તે લઈ શકે એમા કહેવુજ શું ?

પ્રદાયર્થ—

‘દત્તમિ વાળમિતિ દત્તવર્થમ્’ અર્થાત્ આત્મ-સ્વરૂપમા વિચરવું-રમણ કરવું તે ‘પ્રદાયર્થ’ છે આ પ્રદાયર્થ પાળવાથી શું શું લાભો થાય છે, તે કહેવા માં જરૂર નથી. પરંતુ એ ખાસ ધ્યાનમા સંખવા જેવી હરીકત છે કે સાધુએ શ્રદ્ધણ કરેલાં પાત્ર મહાનતોમા પ્રદાયર્થ સિવાયના ચાર મહાનતો પરત્વે ધર્મક પ્રવૃત્તિ થાય તો તેને પ્રાયશ્ચિત્તાદિક આપ્યા વિના પણ શુદ્ધ બનાવી શકાય પરંતુ પ્રદાયર્થનો તો કોઈ પણ કારણસર ત્યાગ કરવો તે શાસ્ત્ર-સમત નથી અહિંસા દિન્યા સબધમા અપવાદને સારૂ અવકાશ છે, પરંતુ તથાવિધ અપવાદને સારૂ આ પ્રદાયર્થના મતમા તો સ્થાન નથી.^૨

અપરિગ્રહ—

‘પરિગ્રહ’ નો અર્થ ‘મૂર્છા’ થાય છે. ‘મૂર્છા પરિગ્રહ’ એ વાત તત્વાર્થધર્મ-સંન્યાસ સંપત્તિ અધ્યાય (સુ. ૧૨) ઉપરથી પણ ભેદ થકાચ છે. કુપ્ત કાચન-કામિનીનો ત્યાગ કર્યો એટલે સંપૂર્ણ અપરિગ્રહ મતનું પાલન થઈ ચૂક્યું એમ માનવું તે ભૂલ ભરેલું છે. જે અભિપ્રાયનો વિરોધ કરવો, લોકનું નિકંદન કરવું, કેઈ પણ વસ્તુના ઉપર મમતા ન રાખવી એનું નામ યથાર્થ ‘અપરિગ્રહ’ છે.

ધર્મ-ચક્ર—

‘ધર્મ-ચક્ર’ સખધી ઉત્તરે ૩૦ મા તેમજ ૬૪ મા સ્લોકમા પણ દર્શિ-ગે-નર થાય છે એની વિચિત્ર માહિતી માટે જુઓ ૬૪ મા સ્લોકનું સ્પષ્ટીકરણ.

આગમ-સ્તુતિ.—

અસુમતા મૃતિજાત્યહિતાય ચો

જિનવરાગમ ! નો ભવમાયતમ્ ।

મલ્લપુતાં નય નિર્મથિતોદ્ધતા—

જિનવરાગમનોભવમાય ! તમ્ ॥ ૧૫ ॥

—૩૦

ટીકા

અસુમતામિતિ । ‘અસુમતા’ માગિનામ્ । ‘મૃતિજાત્યહિતાય’ જ્ઞાનિજ્ઞાની-દશ્વજ્ઞાની-૬
 એવ અહિત-અપ્રધ્ય તસ્મૈ ચ તાદર્શ્યવતુર્ણીયમ્ । ‘જિનવરાગમ !’ જોગિવરદમ્ । ‘૪’
 અભ્યાસમ્ । ‘મલ’ સસારમ્ । ‘આયત દોષમ્’ । ‘મલ્લપુતાં નય’ દર્મવચ્ચ દાસ્ય । ‘નિર્મથ’ ટુન્
 જિનવરાગમનોભવમાય । ‘૪’ ઉદ્ધતાગિ-ઉદ્ધાસદ્ધતાય નવરાગો-નૂતનો દુષ્ટાન્ન-નિવ-
 મનોભવ-ગમ માયા-વચ્ચનિજા તે નિર્પેથિતા યેન, અથવા ઉદ્ધતાગો નવરાગ નરા-૪-૬
 ત મનસ્સ ધવા યા માયા સા નિર્પેથિતા યેન, યદિવા ઉદ્ધતાગિન-ટાપિવચ્ચ, ૪-૬-૭-૮-
 વરાગ-અધાનસો અર્થાત્ કેળાસ તથ મનો વચ્ચ માયા સમારભમના નિર્મલોદ્ધ-
 જિનસ્ય વરાગમનો ‘મલ’સ માયા યેન તસ્માદ્ધમમ્ । ૬-૭-૮-૯-૧૦-૧૧-૧૨-૧૩-૧૪-
 યત્ત એવ । ૬ જિનવરાગમ ! ચો જ્ઞાનિજ્ઞાની-દશ્વજ્ઞાની-૬ અસુમતાં ત મલ ન મલ્લપુતાં નય નિર્મથ-
 અથવા નો જ્ઞાનિ જ્ઞાનિપેથે । જ્ઞાનિજ્ઞાની-દશ્વજ્ઞાની-૬ અસુમતાં ત મલ ન મલ્લપુતાં નય નિર્મથ-
 તદુપચ્ચરેતુસ્તાં હિતાય, ન ચ મલ્લપુતાં નય નિર્મથ-દાસ્ય ॥ ૧૫ ॥

અપ્ચરિ:

યો મયોઽસુમતા મૃતિજાતી મરણજન્મની તે પદ્મારિતમપથ્ય તસ્મે મરણજન્મારિતાય સ્થાવ । હ
જિનેન્દ્રસિદ્ધાન્ત! નોઽસ્માક જ મય સસારમાયત પ્રવલં લઘીયસ્ત્ય પ્રાપય । આજિ સદગ્રામ, નવરાગો
દ્રવ્યાકો નૂતનોઽમિલાપ । યદ્વા ઉદ્ધતાજી નવરાગો યસ્ય તથ તન્મનસ્તત્ર મગા યા માયા સા નિરાકૃતા
યેન । યદ્વા મુક્તસદ્ગ્રામનૂતનરાગકામમાય । ॥ ૧૫ ॥

અન્યય:

નિર્મયિત-ઉદ્ધત-આજિ-નવ-રાગ-મનોમય (અયગ્ર મનસ્-મય)-માય । જિન-વર-પ્રાગમ ।
ય (મય) અસુમતા મૃતિ-જાતિ-અરિતાય (સ્થાવ), ત આયત ન મય પ્રલુપ્તા નય ।

અથવા

નિર્મયિત-ઉદ્ધત-અજિન-વર-અગ-મનસ્-મય-માય । જિન-વર-પ્રાગમ । ય અસુમતા
મૃતિ-જાતિ-અ-રિતાય નો (મયતિ), ત આયત મય પ્રલુપ્તા નય ।

શબ્દાર્થ

અસુમતા (મૂં અસુ-મય)=પ્રાણીઓના

મૃતિ=મરણ, મૃત્યુ

જાતિ=જન્મ

હિત=હિત, કલ્યાણ

અહિત=અહિત, અનર્થ

મૃતિજાત્યહિતાય=મરણ અને જન્મરૂપ અહિ-
તને માટે

ય (મૂં યદ)=જે

આગમ=આગમ, સિદ્ધાન્ત, પ્રવચન

જિનવરાગમ=હે જિનેન્દ્રશેના (પ્રફેલા)
સિદ્ધાન્ત ।

નો=અહિ

મય (મૂં મય)=સસારને

આયત (મૂં આયત)=વિશાળ

પ્રલુપ્તા (મૂં પ્રલુપ્તા)=અત્યંત લુપ્તા પ્રતિ

નય (ષાં ની)=નું લઘ બા

નિર્મયિત (ષાં મય)=નષ્ટ કરેલ

ઉદ્ધત=(૧)ઉદ્ધત, (૨) ટાંચે ફેડી દીધેલ

આજિ=સુઆમ, વિગ્રહ

મય=નૂતન

રાગ=અભિલાષ, મનોરથ

મનોમય=(૧) મદન, (૨) મનમા ઉત્પત થનાર

માયા=માયા, કપટ

અજિન=અર્થ, આમુડ

નવ=મહાદેવ

નિર્મયિતોદ્ધતાજિનવરાગમનોમયમાય ।=(૧)

નાશ કર્યો છે ઉદ્ધતની સાથેના સુઆમનો,

નવીન મનોરથનો, મદનનો અને માયાનો

જેણે એવા । (૨) ઉદ્ધત સુઆમ કરવા-

રૂપ નૂતન અભિલાષાવાળા મનમા ઉત્પન્ન

થનારી માયાનો ધ્વસ કર્યો ॥ જેણે

એવા । (૩) ઊંચ ફેંક્યું ॥ આમુડ જેણે

એવા અને વળી ઉત્તમ પવતને વિષે

ચિત્ત છે જેણે એવા મહાદેવની માયાનું

નિર્મથન કર્યું છે જેણે એવા । (૪૦)

શ્લોકાર્થ

આગમની પ્રશામા—

[નિનરગુણ]

સ્તુતિચતુર્વિંશતિકા

અવચૂરિ

ધનુષા મણિદત્તદસ્તાં રોદિર્ગીં દેવીં નમ । ધનુષા કિમૂતેન । શરદાદ્ગણદિતેન । અસ્તા ધસ્તા સત્સ
રાણી મદ્ગુણેવાનો મીયન । તતા પ્રસૂના નુષા પ્રેરિતા મહા તોડરપા યેન । પરિગતાં પરિવરિતામ
વિગતાં શુક્રવર્ગમ । હદાત્ર જગતિ । રોદિર્ગીં રોદિષ્યમિધાનામ । સુરમિગૌસ્તત્ર યાતા પ્રાતા તનુરચાત
દેવી નમ પ્રણિપત । ધનુષા કિમૂતેન । હારિણા મનોદોષ ॥ ૧૬ ॥

અન્યથ

વિશિષ્ટ-દાશ-ક્રુપા, અસ્ત-સત્-સુર-મિયા, તત-નુષ-મદ્-પ્ર-રિણા, હારિણા ધનુ
મણિદત્તદસ્તાં) વિગતાં, સુરમિ-યાતા-તનુ હદ પરિગતાં રોદિર્ગીં નમ ।

શબ્દાર્થ

વિશિષ્ટ=આણુ

દાશ=૧૦

ક્રુપ=સેવક

વિશિષ્ટદાશક્રુપા=આણુ અને સખથી યુક્ત

ધનુષા (મૂં ધનુષ) =ધનુષ્ય વડે

સત્=(૧) સત્ત્વન, (૨) સાશ

મી=અથ, બીતિ

અસ્તસત્સુરમિયા=(૧) હર કયો છે સત્ત્વન-

નેના તેમજ દેવોના અથ જેણે એવા

(૨) નાશ કયો છે સાશ દેવોના અથનો

જેણે એવા

તત (પાં તત) =પ્રસારી રીપેલ

નુષ (૧૦ નુષ) =હાથી કાઢેલ, મારી હાલેલ

અરિ=શત્રુ, દુરમન

તતનુષમદારિણા=કાળા કરી રીપા છે તે

મારી હાલ્યા છે મોટા મોટા શત્રુ

જેણે એવા

પરિગતાં (મૂં પરિગતા) = (૧) પ્રખ્યાત, (૨)

ચીંટાયેલી

વિગતાં (મૂં વિગત) = (૧) એવ વળત

(૨) નિર્મલ

હદ=આ જગતમા

રોદિર્ગીં (મૂં રોદિર્ગી) =રોદિર્ગી (રોદિર્ગી)

સુરમિ=પેતુ, ગાય

તનુ=દેહ

સુરમિચાતનનુ=પેતુને પ્રમ થયે-

જેણે એવી

નમ (૧૦ નમ) =નું નમન કર

હારિણા (મૂં હારિણા) =હારિણા (હારિણા)

શ્લોકાર્થ

રોદિર્ગી દેવીને નમસ્કાર—

“ આણુ અને સખથી યુક્ત એવા, તથા હર કયો છે મજબૂત અને નુરોડો
એવા [અથવા હર કરી છે સુદેવોની બીતિ જેણે એવા], તેમજ સાન કો રીપ
મારી હાલ્યા છે મોટા મોટા દુરમનોને જેણે એવા અને વળી મનોદુર એવ ધનુ
(અવકૃત છે હસ્ત કરેના) એવી અને વળી સ્વેત-વર્ણી [અથવા નિમ
પેતુ ઉપર ચેષનાશ છે દેહ કરેના એવી, તથા આ જગતમા રોદિર્ગી તર
[અથવા (પરિજોડેલી) પરિવૃત] એવી (દેવી)ને (દેહ ૧-૧૧૧) નું નમન કર

સ્પટીકરણ

શ્રીરોહિણીનું સ્વરૂપ—

“પુણ્યબીજને ઉત્પન્ન કરે તે રોહિણી” એ રોહિણી શબ્દનો ન્યુત્પત્તિ-અર્થ છે. રોહિણી દેવી એ સોળ વિદ્યા-દેવીઓ પૈકી એક છે તેને ચાર હાથ છે તેના જમણા બે હાથ જપ-માલા અને બાણથી અલંકૃત છે, જ્યારે ડાબા બે હાથ શંખ અને ધનુષ્યથી શોભે છે વળી તે કુન્દ, પુષ્પ, હિમ ધ્યાનદિકના જેવી ચેતવણી છે અને ગાય એ એનું વાહન છે આ હરીકૃત નિર્વાણુ-કલિકા ઉપરથી ભેઈ શકાય છે, કેમકે ત્યાં કશું છે કે-

“તન્નાયાં રોહિણીં ધવલવર્ણાં સુતમિત્રાદનાં ચતુર્મુખામક્ષ્મરવાણાન્વિતદક્ષિણાણિ શાસ્ત્રપત્રમુક્ત-
વામપાણિં ચેતિ”

આ વાતની નિમ્ન-સિખિત પ્રલોક પણ સાક્ષી પૂરે છે -

શાસ્ત્રસમાભાસરણપદ્મલિ-

ચતુષ્કરા સુન્દરપારંગીત ।

ગોગામિની ગીતગરપ્રમાવા

શ્રીરોહિણી સિદ્ધિમિત્રાં દવાત ॥

—આચાર-દિનકર, પત્રાક ૧૬૧

પદ્ય-વિચાર—

આ પદ્યનો અન્વય કરતી વેળાએ ‘ઘનુપા’ની સાથે સબધ ધરાવનારૂં કોઈ પણ પદ (દાખલા તરીકે ‘નિહતહસ્તા’) અધ્યાહાર છે એમ માનવું પડે છે^૧ આ પ્રમાણે અધ્યાહાર લેવાનો વિચાર ન થાય, તો તે પણ કથચિત્ સાક્ષી શકે તેમ છે, કેમકે ‘ઘનુપા પરિગતા’ એમ અન્વય કરવાથી કોઈ પણ પદ અધ્યાહાર છે એમ સમજવાની આવશ્યકતા રહેતી નથી, પરંતુ તેમ થતા ‘ફહ’ શબ્દને ‘નમ’ ક્રિયાપદની સાથે લેવાની જરૂરીઆત જણાય છે અને આ અર્થ બહુ ઈષ્ટ નથી એમ જાણે છે ત્યારે શું આ પદ કેટલોક અંશે દૂષિત છે, અપૂર્ણ છે એમ માનવું ઠીક ગણાય ખરૂં ? અને તેમ હોય તો આ મહાકવિની કૃતિ પણ હોવાકિત કરે ખરી કેની ? આ પ્રશ્નનો આગળ ઉપર જદ મા પ્રલોકમાં વિચાર કરીશું

૧ વિચારો શીખાપ-સાદિચરિત્ ચતુર્વિંશતિકાન્ય સોળમા પ્રોકનો અન્વય, ત્યાં પણ ‘ઠવલિતા’ કે તેનું કોઈ પદ અધ્યાહાર છે એમ માનવું પડે છે

५ श्रीसुमतिजिनस्तुतय

अथ श्रीसुमतिनाथस्य स्तुति —

मदमदनरहित । नरहित ।

सुमते । सुमतेन । कनकतारेतारे ।।

दमदमपालय । पालय

दरादरातिक्षतिक्षपात, पात, । ॥ १७ ॥

—अर्थः—

टीका

मदमदनेति । 'मदमदनरहित ।' मद—मदह्वारा मदन—वास वाग्या रतिः तस्य सम्बोधनम् । 'नरहित ।' नरेभ्यो रित ।। 'सुमते' सुमतिभविषान ।। 'सुमतेन' सुमदस्य मदा गमेन स्वामिन् अथवा सुमतेन वरणभूतेन । 'कनकतार' सपनीयोऽम्बरः ।। 'दारे' तन्त्रिका ।। 'दमद' मद्यमदम् । 'अपालय' अपगतनिष्ठय । 'पालय' रक्ष । 'दरात्' आरात् । 'अराति-क्षपात' । अरातिक्षति—शत्रुभ्य उपमर्दं सौ रीक्षात्मकत्वात् क्षपा—रक्षि क्षपा मर्यादात् । 'पात' । आयक ।। हे सुमते । दरात् दमद पालयेति सम्बन्धः ॥ १७ ॥

अवचुरि

हे मङ्गलामाभ्यां स्वक । हे मरण्या हित । हे सुमतिजिन । इमं मङ्गलं नर वरत्तिल्लभादिना भिन्नसाध्यसाध पालय रक्ष । हे सुमतेन सुसिद्धान्तस्वामिन् । ददा सुमतेन वरणभूतम् । हे अपगतनिष्ठम् । हे कनकतार सपनीयोऽम्बरः । हे दारा तन्त्रिका । हे दामस्तम्भक । अरतिक्षपात शत्रुभ्य उपमर्दं सौ रीक्षात्मकत्वात् क्षपा रक्षितस्या सहादरात् ॥ १७ ॥

अन्वय

(६) मद-मदन-रहित । नर-रहित । सुमते-इव । (अथवा सुमतेन) कनक-तार । सपनी-यम् । अरे । अप-आलय । अराति-क्षति-क्षपात पात । सुमते । (त्व) दरात् दम-द ददतम् ।

शिक्षार्थ

मदनं=३। मदेव, ३ ६५.

मदमदनरहित ।=३ ६५ अने ३ ६५थी रहित ।

नर=मनुष्य

नरतिन ।=३ मनुष्येने रहित ।

सुमते । (३० हसि)=३ सुमति (२३) ।

दम=३५थी

ન ! = હે સુસિદ્ધાંતના સ્વામિન્ !
 ન (મૂં હમત) = સુસિદ્ધાંત વડે
 ઉન્નવલ, પ્રકાશિત
 તાર ! = હે કાચનના જેવા ઉન્નવલ !
 ઘાં ૬) = ગયેલ
 ! = ગયેલા ઉ શુઓ જેના એવા ! (સ૦)
 શમ, ઉપશમ
 માપવું
 = ઉપશમને આપનારાને
 વ = ગૃહ

અપાલય ! = ત્યાગ કર્યો છે ગૃહનો જેણે
 એવા ! (સ૦)
 પાલય (ઘાં પાલ) = તું બચાવ, રક્ષણ કર
 દરાત્ (મૂં દર) = ભયથી
 અરાતિ = યત્ન
 ક્ષતિ = ઉપદ્રવ
 ક્ષપા = રાત્રિ, નિશા
 અરાતિક્ષતિક્ષપાત = યત્ન તરફથી યતા ઉપ
 દ્રવરૂપી રાત્રિથી
 પાત ! (મૂં પાત) = હે પાલક !

શ્લોકાર્થ

સુમતિનાથની સ્તુતિ—

“ હે હર્ષ અને હર્ષથી રહિત (પચમ તીર્થકર) ! હે મનુષ્યના હિતકારી (જિનેશ્વર) !
 સિદ્ધાંતના (પ્રરૂપક હોવાથી તેના) સ્વામિન્ ! હે સુવર્ણના સમાન ઉન્નવલ (પ્રભો) !
 થયા છે હુશ્મનો જેના એવા હે (દેવાધિદેવ) ! ત્યાગ કર્યો છે ગૃહનો (અર્થાત્ ગૃહસ્થા-
) જેણે એવા હે (ઈશ) ! હે યત્નથી તરફથી યતા ઉપદ્રવરૂપી રાત્રિથી રક્ષણ કર-
 (પરમેશ્વર) ! હે (શેષન અતિવાળા) સુમતિ (નાથ) ! તુ પ્રશમને આપનારા (સુનિવર, ને
 સેદ્ધાંતદ્વારા) ભયમાંથી બચાવ ”—૧૭

સ્પષ્ટીકરણ

સુમતિનાથ—

સુમતિનાથ એ જૈનોના પચમ તીર્થકર છે એમનો જન્મ અયોધ્યા નગરીમા યયો
 સુમગલા રાણી અને મેઘરથ રાજા એ એમના માતપિતા યતા હતા એમના કૌંચના
 થી લક્ષિત તેમજ સુવર્ણવર્ણી દેહનું પ્રમાણ ત્રણસે ધનુષ્ય જેટલું હતું એમનું આળીસ
 પૂર્વનું આયુષ્ય પૂરૂ યતા એઓ અજરામર પદ પામ્યા

(ઉપશમ) વિચાર—

દમ કહો કે ઉપશમ કહો કે નિષ્ક્રિયાત્વ કહો એ બધું એકજ છે કેમકે ક્રોધ, માન, માયા
 લોભ રૂપી ચાર કષાયોને કાળુમા રાખવા—તેમને શેડી રાખવા—તેમનાથી વેગળા રહેવું એ
 ‘ ઉપશમ ’ છે જેવો ક્રોધ ઉત્પન્ન થયો કે તરતજ તેનો સહચારી માન પણ ઉદ્ભવે છે, અને

વિશેષમાં શાન્ત-ઉપશાન્ત-પ્રશાન્ત વૃત્તિ વગરના અર્થાત્ સમતા રસનું પાત્ર કયાં કરાતા શુભ અનુબંધનો પણ લેજો યતા નથી અર્થાત્ પ્રભુ-પૂજા, જપ, તપ, ચારિત્ર ઇત્યાદિ ઉપશમ-રહિત હોય, તો તે ભક્ત વિનાશ્ય મીઠા નેવા છે શાસ્ત્રમાં કહ્યું પણ છે કે “ઉપશમ-રહિત હોય, તો તે ભક્ત વિનાશ્ય મીઠા નેવા છે” અર્થાત્ ઉપશમપૂર્વકનું જ ચારિત્ર પ્રશસનીય છે ઉપશમ-રસનું પાત્ર કયાં કરાતા શુભ અનુબંધનો પણ લેજો યતા નથી અર્થાત્ પ્રભુ-પૂજા, જપ, તપ, ચારિત્ર ઇત્યાદિ ઉપશમ-રહિત હોય, તો તે ભક્ત વિનાશ્ય મીઠા નેવા છે શાસ્ત્રમાં કહ્યું પણ છે કે “ઉપશમ-રહિત હોય, તો તે ભક્ત વિનાશ્ય મીઠા નેવા છે” અર્થાત્ ઉપશમપૂર્વકનું જ ચારિત્ર પ્રશસનીય છે ઉપશમ-રસનું પાત્ર કયાં કરાતા શુભ અનુબંધનો પણ લેજો યતા નથી અર્થાત્ પ્રભુ-પૂજા, જપ, તપ, ચારિત્ર ઇત્યાદિ ઉપશમ-રહિત હોય, તો તે ભક્ત વિનાશ્ય મીઠા નેવા છે શાસ્ત્રમાં કહ્યું પણ છે કે “ઉપશમ-રહિત હોય, તો તે ભક્ત વિનાશ્ય મીઠા નેવા છે” અર્થાત્ ઉપશમપૂર્વકનું જ ચારિત્ર પ્રશસનીય છે

[illegible]

બધાના આઠ પ્રકારો તો રાજ, જલ, દાવાનલ, સર્પ ચીર, સિંહ, હાથી અને સમામ છે જે
વાત તેમજ આ અષ્ટ પ્રકારના ભયોનું વલુન માનવગુણસૂચિએ રહેલા નમિદિણુ સ્તોત્ર ઉપરથી
દિગેશ્વર ધ્યાય છે વિરોધમા ચીરને બદલે કાસગૃહ (બધન)નો ભય તરીકે પણ ઉલ્લેખ કરવામા
આવે છે, જે વાત તેમજ આઠે ભયોનું વલુન આ સૂચિજ્ઞા રચેલા ભક્તનામર સ્તોત્રના ૩૪-૪૨
શ્લોકો ઉપરથી પણ જોઈ શકાય છે
હવે જે ભયોના સોળ પ્રકારો પાઠવામા આવે છે, તેના નામો જનતા સુધી તો અધ્યાત્મ
કલ્પદ્રુમની ટીકામાથી મળી શકશે
પદ્ય-સમત્કાર—
અત્યાગ્રહી

અત્યાર સુધીના આ સોળ (૧૬) પદોમાં જે ચમત્કૃતિ નજરે પડતી હોય, તે ચમત્કૃતિને બદલે હવે અન્ય પ્રકારની ચમત્કૃતિ આમાં તેમજ ત્યાર પછીના વધુ પદોમાં પણ દિ-ઝાચર

થાય છે આ ચમત્કૃતિને એક પ્રકારના 'ચમક' તરીકે જોળખાવી શકાય તેમ છે એકના એક અક્ષરોનો-મલે પછી તે બે હોય, ત્રણ હોય કે ચાર હોય-તેનો તરતને તરત ફરીથી ઉદ્ભવ કરીને કવિશાસ્ત્રે અન્ય ચમત્કૃતિનું આશ્ચર્યાત્મક ચિત્ર આલેખ્યું છે આ ચિત્રની સ્થૂંચ રૂપરેખા નીચે મુજબ છે —

મદ, મદ, નરહિત, નરહિત, સુમતે, સુમતે, નક, નક, તારે, તારે,
ફમ, ફમ, પાલય, પાલય, ફરા, ફરા, તિફ, તિફ, પાત, પાત

એ નિવેદન કરવાની ખાસ આવશ્યકતા રહેલી નથી કે આ તેમજ ત્યાર પછીના ત્રણ પદો પણ ૯, ૧૦, ૧૧ અને ૧૨ માં શ્લોકોની માફક આર્યાગીતિ^૧માં રચાયેલા છે

સમગ્રજિનેશ્વરાણા વિજ્ઞસિ:—

વિધુતારા ! વિધુતારા !

સદા સદાના ! જિના ! જિતાઘાતાઘા : ! !

તનુતાપાતનુતાપા !

હિતમાહિતમાનવનવવિમવા ! વિમવા. ! ॥ ૧૮ ॥

—આર્યા—

ટીકા

વિધુતારેતિ । 'વિધુતારાઃ' વિધુત આર અરીણાં સમૂહઃ, અરણ વા આરઃ ભ્રમણ અર્થાત્ સસારે યૈસ્તે । 'વિધુતારાઃ' ચન્દ્રોજ્જ્વલાઃ । 'સદા' સર્વકાલમ્ । 'સદાના' દાન-સહિતા' । 'જિના' તીર્થકૃત્ । 'જિતાઘાતાઘા.' જિત અઘાત-ઘાતવર્જિત અઘ-પાપ યૈસ્તે । 'તનુત' વિસ્તારયત । 'અપાતનુતાપા' અપગતો અતનુ-મૈદાન્ તાપો યેષાં તે । 'હિત' પથ્યમ્ । 'આહિતમાનવનવવિમવા.' આહિતો-જનિતો માનવાના નવવિમવ-પ્રત્યગ્રૈશ્વર્ય યૈસ્તે । 'વિમવા' વિગતસસારા' । હે જિનાઃ હિત તનુતેતિ સમ્બધ. ॥ ૧૮ ॥

અવચૂરિ:

વિધુતારા હે જિના' હિત તનુત કુલત । વિધુતમારમરીણા સમૂહોડરણ વા અરો ભ્રમણમર્યાદ સસારો યૈસ્તે । તથા વિધુચન્દ્રસ્તદ્ગુજ્જ્વલા । સદાના' સત્યાગા । જિતમઘાતઃ ઘાતવર્જિતમઘ પાપ યૈસ્તે । અપગતમહાતાપા । આહિતો વિસ્તીર્ણો માનવાના નવવિમવો નવ પ્રત્યયો વિમવ એશ્વર્ય યૈસ્તે । તથા વિગતસસારા ॥ ૧૮ ॥

૧ વૃત્ત-રત્નાકરમા 'આર્યાગીતિ'નું સ્પષ્ટ નીચે મુજબ આપેલું છે —

"આર્યાપૂવાર્ધ યદિ, ગુરુલૈકનાધિક્ષન નિષ્પત્તે મુક્તમ્ ।

હતસ્ત તદ્વહિન્વિલ્લ-દલ યદીયમદિતૈવમાયામીતિ ॥"

સ્પષ્ટીકરણ

જિનેશ્વરનું લક્ષણ—

જિનેશ્વરના કેટલાક લક્ષણો તો આપણે જોઈ ગયા છીએ આ શ્લોકદ્વારા વળી તે સળધમા એક વિશેષ લક્ષણ જાણવાનું મળે છે તે એ છે કે એક વખત મુક્તિ-રમણીને વધી પછી કોઈ પણ કારણસર તે જીવ ફરીથી સંસારગ્રસ્તી કાલવમા નિમગ્ન થતો નથી, અર્થાત્ મોક્ષ ગયેલો જીવ જન્મ-મરણને છેલ્લી સલામ બરી દે છે

કહેવાની મતલબ એ છે કે તીર્થંકર-પદ પ્રાપ્ત કર્યા વિના પણ મોક્ષ ગયેલા જીવો તો બાળુએ રહ્યા, ખુદ તીર્થંકરો પણ એક વખત નિર્વાણ પ્રાપ્ત કર્યા બાદ પોતાના તીર્થંકર અસ્તિત્વ ઠી જતું હોય તો પણ-પોતાનું સાસન આવું ન રહેતું હોય તો પણ તીર્થ-પ્રવર્તનની અભિલાષાથી પણ સંસારમા ફરી અવતરતા નથી આ ઉપરથી જોઈ શકાય છે કે નિમ્નલિખિત મન્તવ્યની સાથે જેન દર્શન મળતું આવતું નથી

“યથા યથા હિ ધર્મસ્ય, ગ્લાનિર્મવતિ મારત્ત ! !

અમ્યુત્થાનાય ધર્મસ્ય, તદ્વાઙ્ગમાન સુજામ્યહમ્ ||”

—કાગવદ્ગીતા, ચતુર્થ અધ્યાય, સપ્તમ શ્લોક

મુક્ત જીવોના પુનરાગમનનો અભાવ—

જે સ્થાનમાંથી કોઈ પણ કારણસર અધ પતન થાય, તે સ્થાન અત્યુત્તમ નજ ગણાય, તો તેને ‘મોક્ષ’ એવી સંજ્ઞા તો કયાથીજ અપાય ? વળી પ્રચલિત અભિલાષા પણ જ્યાં મુખી બાદી રહી હોય, ત્યાં મુખી મુખિ કેમ સભાષે ? અને એવી અભિલાષા જ્યાં મુખ મળે પછી પણ પરિપૂર્ણ કરવાની બાકી રહી જાય, તો તેવા મુક્ત જીવને ‘કૃત-કૃત્ય’ તો કહેવા યજ કયાથી ?

આ સળધમા એવી દલીલ કરવામા આવે કે ઈશ્વર તો નિષ્કામ વૃત્તિથી કાર્ય કરે છે અને જીવો ઉપર ઉપકાર કરેલો એ તો જોનો મુખ્ય ઉદ્દેશ છે, તો આ દલીલ પણ પાયા વિનાની છે કેમકે સમસ્ત જીવોના ઉપર એવી વખતે મુખિ-પદ મળ્યું તેની બાજુ ખુશાલી તરીકે ન હોય તેમ કેમ તેણે ઉપકાર કર્યો નહિ કે જેથી કરીને આવી રીતે ધર્મનો લોપ થવાનો વારંવાર અવસર અવતા તેને મુક્તિ-પુરીમાંથી ફરી ફરીને સંસારમા આવવું ન પડત ? અને વળી માની લાગણી

૧ મુ. ધીનમસ્ત મીને મદાવીરસ્ત્રામી પરતેના પ્રચલન રામને લખને કેવલ-જ્ઞાન મેળવવામાં ખમેલ ૧૨ મુ. ૬૩ નંદિ ૧૧ ૧

૨ એ વાત મરી જ ન જાદર નથી કે જન-દર્શનકારો ઈશ્વરને નિવ-મજા તેમજ એકજ તથા વળી સરભ-જા અને છે પરંતુ મુક્ત સ્વધી કે તો જાવદાર મુક્તિ કે ને સિધ્ધાન્ત તેમજ એકજ ભક્તિને ઈશ્વર-૧૬ પ્ર મ મુ અને જન-સ્વધી-જો નેતુ ૫૬ ૬-૬ પ્ર ૫૧ નજ કરી છો એ ઉપર ઉદ્ધારે ૬ કરવાથી આ મત ૫૨ ૩ ૩ સત્ત્વ રહેલી છે ને જન-સ્વધી એકજ નિવે

૩ ને જન પ્રધાન ને રીક મુક્ત જીવ હવે છે, જન પ્રધાન એક નથી પણ અનેક છે, જન એ જનું ન એકે કે ઈશ્વર ને એકજ છે

કે તેનામા આવે ઉપકાર કરવાનુ સામર્થ્ય થયુ છે, તો પછી તે પોતાના મોક્ષ-મહેલમા બેઠો બેઠોજ કેમ ઉપકાર કરતો નથી કે જેથી કરીને સસારમા ઉતરી આવવાની તેને તસ્વી લેવી ન પડે ?

હકમા, મુક્ત છોવેનું સસારપ્રતિ પુનરાગમન સ્વીકારવામા અનેક કોષો ઉદ્ભવે છે^૧

સાવત્સરિકે દાન—

કરેક તીર્થંકર^૨ દીક્ષા લે તે પૂર્વે અર્થાત્ ગૃહ-વાસનો ત્યાગ કરે તે પહેલા એક વર્ષ પર્યંત દાન દે છે આ દાન કરતાં જેવી ઉદ્યોગવૃત્તા કરાવવામા આવે છે કે જે જેનો અર્થો હોય, તેવો આવીને તે ગ્રહણ કરવું આ પ્રમાણેની ઉદ્યોગવૃત્તાનું પ્રવણ કર્યા બાદ પાચઠો પ્રભુ પાસે દાન લેવા આવે છે ઇન્દ્રના આદેશથી કુબેરે પ્રેરેલા જમ્બક^૩ દેવતાઓ ઘણા સમયથી બ્રહ્મ થયેલું, નહિ થયેલું, રમણનાદિક ગૃહ સ્થલમા રહેલુ, માલિકી વિનાનું એવું રૂપ્ય (રૂપુ), સુવર્ણ રત્નાદિક દ્રવ્ય અનેક સ્થલેથી લાવીને પ્રભુ સમક્ષ હાજર કરે છે પ્રભુ બરોબર એક વર્ષ સુધી સૂર્યોદયથી માડીને તે સોબનતા સમય સુધી દાન દે છે અને તેમા પશુ યાચકની પ્રાર્થનાનુસાર તેને દાન દેવામા આવે છે (છતાં પણ એ પાનમા સાખવું કે આમ હોવા છતાં પણ કેટલાક નિર્ભાગી જન્મ થયેલ દાનનો ઉપજોગ-સોગ કરી ચક્રતા નથી) દિન-પ્રતિદિન એક કોડ અને આઠ લાખ સુવર્ણનું દાન દેવામા આવે છે આ પ્રમાણે ૩૬૦ દિવસ લેખે વષ ગણના એક વર્ષમા તીર્થંકર દીક્ષા લે તે પૂર્વે તે ત્રણસે અઘ્યાથી કોડ અને એંસી લાખ (૩૮૮,૮૦૦૦૦૦) સુવર્ણનુ દાન દે છે

ધાતવર્જિત પાપ એટલે શું ?—

જૈન શાસ્ત્રમા આપણે જોઈ ગયા તેમ કર્મના જ્ઞાનાવરણાદિક આઠ પ્રકારો પાડવામા આવ્યા છે આમાથી જ્ઞાનાવરણીય, દર્શનાવરણીય, મોહનીય અને અતરાય એ ચાર કર્મને ' ધાતિ-કર્મ ' તરીકે અને બાકીના વેદનીય, નામ, ગોત્ર અને આયુષ્ય એ ચાર કર્મને ' અધાતિ-કર્મ ' તરીકે જોળખાવવામા આવે છે આત્માના મૂળ શુદ્ધો ઉપર તરાપ મારનારા, તેને છિન્ન-ભિન્ન કરી નાખનારા કર્મો ' ધાતિ-કર્મ ' કહેવાય છે, બ્યારે તેના મૂળ શુદ્ધોને હાનિ નહિ પહોચાડનારા કર્મો ' અધાતિ-કર્મ ' (ધાત-વર્જિત પાપ) કહેવાય છે

એ તો બહીંતી વાત છે કે ધાતિ-કર્મનો હાથ ચલાથી કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે અને કેવલિ-અવસ્થા દરમ્યાન અધાતિ-કર્મનો અનુભવ કરવો પડે છે આ અધાતિ-કર્મ ને પણ જહાજાલિ આપવાથી આત્મા પરમાત્મા બને છે, અર્થાત્ તે નિર્વાણ-પદને પામે છે

૧ આ સમયમા જુઓ ન્યાયકુસુમાશરિ (પૃ ૩ ૩-૩૦૮)

૨ ખરી રીતે તો કેવલ-જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યા પછીજ તીર્થંકર-નામ ચરિતાર્થ થાય છે છતાં પણ જેમ જાતન નહિ મળેલું હોવા છતાં પણ અવિધમા જાતન ચત્રાર વ્યક્તિને અર્થાત્ ' રાજકુમાર ' ને ' રાજા ' કહેવામા આવે છે, તેમ તીર્થંકર પણ જા-નાવરણમા વારતાવિક તીર્થંકરત્વથી અપહૃત નહિ હોવા છતાં પણ તે જતરાયા તીર્થંકર કાર દેવાથી તેમને ' તીર્થંકર ' સંબોધવામા આવે છે અને વળી છ દાહિક પણ તેમનો જ મ-મહેતાસવ કરે છે

૩ એની મંદિતી સાર જુઓ પચમ સ્તોત્રનું સ્પષ્ટીકરણ (પૃ ૩૨)

૪ ' સવલુ ' એ સોનાનો સિમે છે (જુઓ મુદ્ધકરિકા) વિશેષમા આશરે ૧૦૫ મેટ્રી (૧૫) જેટલા સોનાના વળનનું નામ પણ ' સવલુ ' આભિધાન-ચિન્તામણિ (કા ૩ મો ૫૪૮) માં પણ કમું છે કે—

“ માપો દાપાધનુજ્જ શોદાપ્રાપ્યા નિગદ્યન વય ”

સસુવણસ્ય સુવણસ્તેરવ પલ જાતમિથા ૪ ”

અર્થાત્ ૮૦ રતી વાને ૧૬ મણ અથવા ૧ કવ જેટલા સોનાના વળનને ' સવલુ ' કહેવામા આવે છે આ ઉપરથી એમ પણ માની શકાય કે સવલુ નામનો નિર્ભળ વળન પણ ઉપર જણાવ્યા મુજબ હોવ. વળે એન. એચ વિલ્સન (H II Wilson) ની ૧૧ પી મિ (૧૮૮) ના ૪૦ મા પૃષ્ઠ ઉપરથી એઈ કા ૧ થી એમ આ સિદ્ધાંતી કીમત આશરે ૮ રૂપિયા જેટલી હોવી એઈએ

पद्य-यमकृतिः—

विद्युताया, विद्युताया, सदा, सदा, नाजि, नाजि, ताया, तायाः;
वनुताया, वनुताया, हितमा, हितमा; नव, नव, विमया, विमया

सर्वज्ञस्य सिद्धान्तस्य स्मरणम्—

मतिमति जिनराजि नरा—

ऽऽहितेहिते रुचितरुचि तमोहेऽमोहे ।

मतमतनून नून

स्मरास्मराधीरधीरसुमतः सुमत ॥ १९ ॥

—आर्षा०

टीका

मतिमतीनि । 'मतिमति' गर्भरासादिप्रप्यवस्थासु सातिशयमतिपुक्ते । नित्ययोगाद्
मनुष्यस्य । 'जिनराजि' जिना.—केरलिनस्तेषु राजते यस्तस्मिन् । 'नराहितेहिते' ना
आहितेहिते—दृढमयीहिते । 'रुचितरुचि' रुचिता—अभीष्टा रक्-धीमिर्त्यस्य सम्पत्तिनी तस्मि
'तमोहे' अज्ञानपातिनि । 'अमोहे' मोहरहिते । 'मत' दर्शनम् । 'अतनून' तनु च ऊन
यस्य भवति तन् । 'नून' निमित्तम् । 'स्मर' ध्याय । 'अस्मराधीरधीः' न स्मरेण अधीरा धीर
स । 'अनुप' प्राणिन । 'सुमत' मागिरसादिप्रियया सुषु अभिप्रेत । स्मरेति मत्पदैक्या
मयोगाद् इति छन्दो । तेन त्व अस्मराधीरधी. अमुमतः सुमतः सन् गिराजि निने
विषये यन्त त् स्मरेति मन्त्राय ॥ १९ ॥

अवधूतिः

जिनराजि सर्वज्ञे मत त्व स्मरति सर्वज्ञ । किम्मत । मतिमति सातिशयज्ञानपुक्ते । नराणा
तिन इतिर्वर्तिन इतिर्वर्तिन दत्त तस्मिन् । रुचिता परता प्रभाङ्कारित्यादमीडा दत्त कतिपय
स्मिन् । तन्मद अज्ञानमतिनि । अमोहे समन्त्रमुक्त । मत किम्मत । तनु दृष्टमूनमूर्ति च तनून
दृष्टमूनमूर्ति । नून विहितम् । त्व किम्मत । न स्मराधीरा धीरस्य ॥ । अनुपन प्राणिन
अनुपदृष्टम् । सुमत मन्त्रिक्यादां सुषु अभिप्रेत ॥ १९ ॥

अन्वयः ।

मति-मति मर-अति-हित, रुचित-रुचि, तमत-दे, अमोहे, मति राजि अतनु-
नून, अनुप-अ-धीर-धा, अनु-मत सुमत (त्व) नून मत ।

मति-मति, बुद्धि
मतिमति (मू० मति-मति) - बुद्धिमान्
साधु-भुष्य, साधु
साधु-मति

राष्ट्र=भुय्य,
राष्ट्र=भय/भयु

શિવરાત્રિ (૧૦ મી માર્ચ) - જિનેશને વિરોધિત દિવસ, આજીવન

મરણાંતિકા, અગ્નિદેવ
મરણાંતિકા-પૂજ્ય કે પદ ઉપર
મરણાંતિકા (પદ) કે પદ ઉપર

१। १०० से १००० के बीच
 दक्षिण (१०० से १०००) - १०००, १०००, १०००
 दक्षिण-पश्चिम
 दक्षिण-पश्चिम

૧૫-૧૨-૨૦૧૭
 રાજ્યપાલ-૫૫૬ ૫૫૭ ૫૫૮ ૫૫૯ ૫૬૦
 દર-૫૫૫ ૫૫૬
 રાજ્યપાલ-૫૫૬ ૫૫૭ ૫૫૮ ૫૫૯ ૫૬૦

દર-પ્રથ ૩૨૨૦
દા-પ્રથ ૨૨૨
લગાડ(વૃંતમાદ)-૨૨૨૦

तमाद(दुःतमाद)=अरानने नाथ ३२नाथ कोवद

सर्वज्ञना सिद्धान्तानु स्मरणम्—
 "(दे प्रसिद्धि)

अर्थार्थ

" (દે સવિક જન।) રમરણુને વિષે અસ્થિર નથી બુદ્ધિ જેની એવો^૧ તેમજ
 ન (સમાજ) માં અત્યંત માન્ય એવો છ, બુદ્ધિમાન (અર્થાત સાત્તિશય જ્ઞાનયુક્ત^૨) એવા,
 પૂર્વ કયાં છે મનુષ્યાનાં (મનો—) વાંછિત જેવું એવા, તથા (અન્ય જનોને પ્રસાદકારી
 વાને હોય) પસંદ પડી છે કાંતિ જેની એવા, તેમજ અજ્ઞાનનો નાશ કરનારા અને
 મોહ—રહિત એવા જિનેયરને વિષે (અર્થાત્ એવા જિનેયર પ્રરૂપેવા એવા તેમજ)
 મુરહ છે નહિ અપૂર્ણ એવા^૩ સિદ્ધાન્તને ખરિચત યાદ કર "—૧૯
 સ્પષ્ટીકરણ
 મતિ, મતિ, મતિ

સ્પષ્ટીકરણ

મતિ, માતિ; જિનરા, જિનરા; હિતે, હિતે, કચિત, કચિત, માહે, ડમોહે,
મત, મત; નૂન, નૂન સ્મરા, સ્મરા ધીર, ધીર, સુમત, સુમત

નથી કદવે કરીને બરિધર (બનેલી) બુદ્ધિ નેની એવે. એમ પણ ગય થઈ શકે છે
પ્રકારી અવન કાલથીજ ગભાવશ્યાથીજ મતિ, મુત બને અનુધિ એ તણુ યાગ્યે કરીને મુક્ત દેશ
રીને તો તેમને સાક્ષા કે પાઠશાલામાં અભ્યાસ કરવા નવું પડતી નથી તેઓ સ્વર્ગ શરૂ બને છે કેમકે તેઓ સ્વપણુક છે વળી
તેમને કાઈ પણ ગુરની શોધ કરવી પડતી નથી તેઓ સ્વર્ગ શરૂ બને છે કેમકે તેઓ સ્વપણુક છે વળી
તે સાધમાજ તેમને મન પર્વવનામક અવ્યય યાન બને વળી કુક સેમવમા પચમ યાન પણ માત યાન છે
તે સિદ્ધાન્ત છે તેને વાદ કરે ' એમ પણ અનુવાદ થઈ શકે છે અને એ વાતની શ્રીધનપાત
પૂરે છે

काठीदेव्यै प्रार्थना—

नगदाऽमानगदा माम्

अहो ! महोराजिराजितरसा तरसा ।

घनघनकाली काली

चतावतादूनदूनसत्रासत्रा ॥ २० ॥ ५ ॥

—आर्या०

टीका

नगदेति । 'नगदाऽमानगदा' नगान्-पर्याप्तान् घति इति नगदा, अमाना-अप्रमाणा गदा-महोरणरिणेषो यस्याः सा । 'मा' 'अहो' इत्यामन्त्रणे विस्मये वा । 'महोराजिराजितरसा' महोरात्रिभिः-नेत्रमनिभि रानिता-शोभिता रसा-पृष्ठी यया सा । 'तरसा' बेगेन बध्नेन वा । 'घनघनकाली' घना-सान्द्रा ये घना तद्वत् काली-द्रव्यामा । कालीति नाम्ना । 'घन' घतेति विस्मये । 'अरगाद्' रगतु । 'ऊनदूनमत्रासत्रा' ऊना-स्तोका दूना-उपपत्ता. सत्रासाः-सधदाः सांभ्रायने वा सा । काली तरसा मा अरगादित्यन्वयः ॥ २० ॥

अथभूरिः

अहो इति संस्मरणे विस्मये वा । काली देवी मामघताद् दक्षताम् । किमुना । नगदा 'यो अघ घोरतरे' इति अमान-अप्रमाणा गदा महोरणरिणो यस्या सा । कातिराज्या राजिना राजिना रसा भूमिदया सा । तरसा अमान शीघ्रे वा । घना मघन्नद्वय घनकाली मघनकाली काली । अन्ते विस्मये । ऊना अदूना दूना रिणो मत्रासा मत्रासांभ्रायन दक्षति वा ॥ २० ॥

अन्वयः.

अहो ! अर-गा, अ-मान-गदा, महो-रात्रि-रात्रिण-रसा, घन-घन-काली, ऊन-दून-स-त्रास-त्रा काली वयं तस्या मां अरगाद् ।

२०११

अर=अरु

रा=देव्यै

अमान=अप्रमाणा

गदा=गदा

अहो=अहो

अरगाद्=अरुगाद्

ऊनदून=ऊनदून

अहो 'अहो' ।

अमान=अप्रमाणा

रात्रिण (५० ११४) = ५० ११४

रसा=रसा

मघन्नद्वय मघन्नद्वय मघन्नद्वय मघन्नद्वय

मघन्नद्वय मघन्नद्वय मघन्नद्वय मघन्नद्वय

मघन्नद्वय मघन्नद्वय मघन्नद्वय मघन्नद्वय

કાલી=રથામવર્ણી, કૃષ્ણ
કાલી=કાલી (દેવી)
ઘનઘનકાલી=નિબિડ મેઘના જેવી કૃષ્ણ
જત=વિરમય અથવા સંતોષવા-રૂક અભ્યય
અવતાત્ (શાં ૧૩) પરિભાવન કરે, રક્ષણ કરે

દૂત (શાં ૬)=પીડિત.
પ્રાસ=ભય.
પ્રા=રક્ષણ કરવું
કનદૂતસંવાસપ્રા=અર્પણ, પીડિત અને ભય
ભીતનું રક્ષણ કરનારી

શ્લોકાર્થ

કાલી દેવીને પ્રાર્થના—

“અહો ! અહો ! પર્વતોને ભેડનારી એવી, અને અમાધારણ (અર્થાત્ નિરૂપમ સામર્થ્યવાળી) ગદા છે જેની એવી, વળી પ્રભા વડે પ્રકાશિત કરી છે પૃથ્વીને જેણે એવી, તથા નિબિડ (અર્થાત્ જલથી પરિપૂર્ણ એવા) મેઘના જેવી રથામવર્ણી, તેમજ (પનાદિકાઓ) અપૂર્ણ, (રોમાદિથી) પીડિત અને (શત્રુઓથી) ભય-ભીત એવા (જીવો) નું રક્ષણ કરનારી (અર્થાત્ રથાત્) એવી કાલી (દેવી) માત્ર સત્ત્વર પરિપક્વ કરે ! ”—૨૦

રૂપાંકીકરણ

કાલી દેવીનું રૂપરૂપ—

‘દુરભય પ્રતિજ્ઞાળ (યમરાજ) જેવી છે, તેમજ જે કૃષ્ણવર્ણી છે તે ‘કાલી’ એ કાલી યાજ્ઞને ધ્યુરપતિ-અર્થ છે આ દેવી પણ એક વિદ્યા-દેવી છે તેનો પણ સ્વામ્ય છે અને તે હાથમાં યજ્ઞ સપ્ત છે વિશેષમાં વિકસર કમલ જે એનું વાહન છે આ વાતના ઉપર નીચેનો શ્લોક પ્રાપ્ત થયે છે —

“શારદામુખપદ્મનુલ્લસ્યન્નતલામતનુપુત્રિદયાદયા ।

વિકલ્પકમલવાદના ગદામુલ્લુલ્લસ્યન્નતલામતનુપુત્રિદયાદયા સર્વે કાલી ॥”

—આચાર્ય ૧૫૩ ૧૧૨

પરંતુ એથી વિશેષ માહિતી તે નિર્વાણ-ક્રિક્રિકા (પ્રાનસા-પદ્ધતિ) ૮૧૧થી મળે છે કેમકે ત્યાં કહ્યું છે કે—“તદા જાલિકાદેવી કુળ્લગ્ની વન્નનાં વસુમત્યમદુરદુરજાતાં જન-કર્તાં વસામયવુરવાનન્તાં લેને” અર્થાત્ આ દેવીને ચાર હાથ છે, તેના જમણા બે હાથ જપ-મ.લા અને નામી વિલુપિત છે, અથવા યજ્ઞા બે હાથ જપ અને અભય થી અગ્રહુત છે”

પદ્ય-શ્લોકાર-મીમાંસા—

મયદામા, મનદામા, મહો, મટો, શાંઝિ શાંઝિ તરમા, તરકા

ઘન, ઘન, કાલી, કાલી, વતા, વતા, દુન, દુન, સજા, સજા

જના, જના એટલે જતા, જના કેમકે જમક પ્રસન્ને વચ્ચર અને બા. ૨ એક મનવાચ્ય બાબત છે જુઓ યોવીસમા શ્લોકનું રૂપાંકીકરણ

૧ કાલીનાના બધાં નિવ રજુ કરતુ તેને કહેતુ કે ગોવત્ન કમ્પ કરતુ નરે નિનર રહે એટલે ૧૩૩૦ તે જ બાબત કહેવાય છે

૨ વિચારો આ કાન્થને ૮૪ મે ૨૫૦

६ श्रीपद्मप्रभजिनस्तुतय

अथ श्रीपद्मप्रभाय विनतिः—

पादद्वयी दलितपद्ममृदु प्रमोदम्

उन्मुद्रतामरसदामलतान्तपात्री ।

पाद्मप्रभी प्रविदधातु सता वितीर्ण—

मुन्मुद्रतामरसदा मलतान्तपात्री ॥ २१ ॥

—यसन्तविलका (८, १)

टीका

पादद्वयीति । 'पादद्वयी' चरणद्वितयी । 'दलितपद्ममृदु' विकसिता नक्षोपम्या । 'प्रमोद' आनन्दम् । 'उन्मुद्रतामरसदामलतान्तपात्री' उन्मुद्राणि—विकसितानि तामरसदामानि—कमलमाला लतान्तानि—कुसुमानि तेषां पात्री—भाजन, अथवा उन्मुद्रतामरसदामान्येषां लम्बत्वाद्वास्तासामन्तपात्री—समीपभाजनम् । कदाचिद् उन्मुद्राणि—अपर्यन्तानि तामरसानि सुरनिर्मितानि रेखात्मकानि वा दयत इति उन्मुद्रतामरसदा, यदिवा उन्मुद्र—उद्भूतहर्षं यद् रत तत्र आभः—प्रत्यग्रो यो रसोऽभिप्रायस्त द्यतीति उन्मुद्रतामरसदा । 'आमलतान्तपात्री' आमलता—रौ गवल्ली तस्या अन्तो—विनाशस्तस्य पात्री—भाजनम् । 'पाद्मप्रभी' पद्मप्रभसङ्घिनी । 'प्रविदधातु' करोतु । 'सतां साधूनाम्' । 'वितीर्णयुत्' दत्तमीति । 'मुद्रतामरसदा' मुद्रा रता अमरसदः—सुरसभा यस्याः सा । 'मलतान्तपात्री' मलेन—कर्मणा तान्तान्—ग्लानान् पात्री—रक्षणशीला । पाद्मप्रभी पादद्वयी प्रमोद प्रविदधातु इति सवन्धः ॥ २१ ॥

अवचूरि-

पद्मप्रभसङ्घिनी पादद्वयी प्रमोद प्रविदधातु । किंभूता । दलित विकसित यद्भज तद्भवं कोमला । उन्मुद्राणि विकसितानि तामरसदामानि कमलमाला लतान्तानि कुसुमानि तेषां पात्रीय पात्री मङ्गलम् । यद्वा उन्मुद्रतामरसदामान्येषां लम्बत्वाद्वास्तासामन्तपात्री समीपभाजनम् । सतां वितीर्णयुत् दत्तमीति । मुद्रि मुद्रा य रता अमरसदा देवसमा यस्या सा । मलेन कर्मणा तान्तान् ग्लानान् पात्रीति मलतान्तपात्री ॥ २१ ॥

अन्वय

दलित-पद्म-मृदु, उ मुद्र-तामरस-दामन्-लतान्त-पात्री [अथवा उन्मुद्र-लता-अन्त-पात्री, अथवा उन्मुद्र-तामरस-दा (अथवा उद् मुद्र-अन्त-पात्री) सतां वितीर्ण-मुद्र, मुद्र-रत-अमर-सदा, मल-तान्त-पात्री । अन्त-पात्री] पाद्मप्रभी पाद-द्वयी प्रमोद प्रविदधातु ।

દુર્ગા=યુગલ
 પાત્રદુર્ગા=ચારણ-યુગલ
 ફલિત (જા. દસ)=વિકસિત.
 મુદુ=કોમલ
 ફલિતપદમુદુ=વિકસિત કમલના જેવું કોમલ.
 પ્રમોદ (મુ. પ્રમોદ)=હર્ષને
 ઉદ્ધ=વિશેષસુચક અભ્યય
 પ્રમા=મધ્ય.
 ઉન્મુદ=ખીલેલ, વિકાસ પામેલ.
 તામરસ=રક્ત કમલ
 શામલ=ભાલ.
 લતાન્ત=કુસુમ
 લતા=લતા, વેલ
 અન્ત=સમીપ.
 પાત્રી=પાત્ર, ભાજન
 ન્યુદતામરસશામલતાન્તપાત્રી=(૧) વિકસિત
 રક્ત કમલોની માથા અને પુષ્પોના
 પાત્રરૂપ, (૨) વિકાસ પામેલા રક્ત
 કમલોની માથારૂપી વેલના સમીપ
 ભાજનરૂપ
 ઉદ્ધવાચક અભ્યય
 હર્ષ
 ઉદ્ધવાચક ભા.યો છે હર્ષ ભવા ભેવા
 નવીન

રસ=રસ
 શા=કાપુરું
 વ=ધારણ કરવું
 વન્મુદતામરસદા=(૧) હર્ષપૂર્વક ઐ
 નવીન રસને નષ્ટ કરનાર, (૨) વિ
 પદ્મોને ધારણ કરનાર
 અન્ત=અન્ત, નાશ
 આમલતાન્તપાત્રી=રોગરૂપી લતાનો અત
 નારા ભાજનરૂપ
 પાત્રપત્રી=પદ્મપ્રભાસ બધી
 પ્રવિરૂપાદ (ધા. ધા)=કરો
 સર્તા (મુ. સર્વ)=સર્વભોગ
 વિતીળ (ધા. તુ)=અર્પણ કરેલ
 વિતીળમુદ્=અર્પણ કર્યો છે હર્ષ જેવું એવું
 સર્વ=સર્વ
 મુદતામરસદા=હર્ષમા અથવા હર્ષથી લીન છે
 અમરની સભા જેને વિષે તે
 મલ=મળ, કમ
 તાન્ત (ધા. તવ)=ગાનિ પામેલ, હ ખી ધયેલ.
 મલતા=મલિનતા
 પાત્રી=રક્ત
 મલતાન્તપાત્રી=(૧) (કમરૂપી) મલથી ગ્લાનિ
 પામેલાનું રક્ષણ કરનાર (૨) મલિનતા
 ના વિનાશના ભાજનરૂપ.

મધને વિનતિ—

સ્તોકાર્થ

વિકસિત પદ્મના જેવું કોમલ, તથા ખીલેલા રાતા કમલોની માથા અને પુષ્પોના
 [અથવા વિકાસ પામેલા રક્ત કમલોની માથારૂપી લતાના સમીપ ભાજનરૂપ
 (પૂર્વક મૈથુનરૂપી નવીન રસને નષ્ટ કરનાર (અથવા અપૂર્વ માલ વગેરે પદ્મ ન
 ના.) એવું તેમજ રોગરૂપી વેલનો અત લાવનારા પાત્રરૂપ] અતુ વર્તી નવત્ર
 સાગી દોષથી તેને અલ લગા ની ઉપમા આપી છે
 ધીરકરના મરણમા પદ્મની રેખા છે વગેરે હવા પછુ નમના વિકર ર દર વ ન નમન ચરણુ ન ન
 ને તો પદ્મ કરનાર એ વિશેષ સુચક છે છે

ને સમર્પણ કર્યો છે આનંદ જણે એવું (અર્થાત્ સત્પુરુષને આનંદ-દાયક), તેમજ
 કર્મમાં લીન છે દેવની સલા જેને વિષે એવું [અથવા હર્ષથી રમે છે સુરની સલા (માના
 ભરણું મન) જેને વિષે એવું], તેમજ (કર્મરૂપી) મલયી પીઠાયેલ (જીવે) નું રક્ષણ
 કરનાર [અથવા મતિનતાના વિનાશના ભાગ્યનરૂપ] એવું પદ્ય-પ્રશ્નનું ચરણ-યુગલ (કે
 નવનન ! તમને) હર્ષ ઉત્પન્ન કરે ”—૨૧

સ્પષ્ટીકરણ

૧૬૩ પ્રશ્ન પ્રશ્ન—

આ છઠ્ઠા તીર્થકરના જન્મ કૌશાભી નગરીમાં થયો હતો શ્રીધર નૃપતિ અને મુસીમાં
 ઘણી એ તેમના જનક અને જનની થતા હતા આ તીર્થકરના દેહનો વર્ણ કરમલના જેવો રક્ત
 રંગનો અને તે ઊંચાઈ અડીસે ધનુષ્યપ્રમાણ હતી. આ દેહની ચોભામાં પદ્મનું લાછન વધારે
 રત્ન હતું દરેક તીર્થકરની માફક ગૃહસ્થાશ્રમનો અ તે ત્યાગ કરી, સિદ્ધ ભગવાનોની સાક્ષીએ
 સામાયિક જન બહુણ કરી, છેવટે દેવલોકના પ્રાપ્ત કરી, તીર્થકરવિષયક કાર્ય સમાપ્ત કરી, ત્રીય
 યામ પૂર્વનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરીને તેઓ પથમર ગતિને અર્થાત્ સિદ્ધ-ગતિને પામ્યા.

પ્રશ્ન-વિચાર—

આ પદ્ય અને ત્યાર પછીના બીજા ત્રણ પદ્યો પણ ‘સમવૃત્ત’ જાતના વૃત્તમાં રચાયેલા છે.
 આ વૃત્તનું નામ વસન્તતિલકા ■ આને સિંહોદ્ધતા, સિંહોદ્ધતા, ઈન્દુવદના ઈત્યાદિ
 નામોથી પણ ઓળખાવવામાં આવે છે એનું લક્ષણ એ છે કે—

“ઉક્તા વસન્તાતિલકા તમજા જગી મ”

અર્થાત્ આ છંદમાં ત, લ, જ, અને જ એમ ચાર જણો છે અને અન્ય બે અક્ષરો શુદ્ધ
 અને દીપ છે એટલે કે આ વૃત્તમાં એકદર ચૌદ (૧૪) અક્ષરો છે ૩ વિશેષમાં આઠમે અને ચૌદમે
 પદ્યે ‘યતિ’ છે

૧ આ શબ્દ ‘સમ’ અને ‘આવ’ એ બે શબ્દો બનેલો છે આમાંના ‘આવ’નો અર્થ ‘લાભ’ થાય
 ને ‘સમ’ શબ્દથી ‘મધ્યસ્થ ભાવ’, ‘સમાન ભાવ’ ઇત્યાદિ સમજાવામાં આવે છે આથી કરીને
 આમાં ‘સમ’ શબ્દના વિવિધ અર્થો થાય છે કેમકે ‘સામાયિક’ એટલે ‘સમાન છે મુક્તિ-સાધન પ્રતિ
 પાદ્યને જેનું એવા જાન-દર્શન-ચારિત્રનો લાભ છે જેમાં તે, અથવા ‘મધ્યસ્થ ભાવનો લાભ છે જે દારા ત’
 અથવા ‘સર્વ જીવોને સમાન ગતિપાત્ર અર્થાત્ શુદ્ધ અને મિત્ર ઉપર સમભાવ રાખવારૂપ લાભ છે જેમાં ત’
 ૨ અતિ ચાર છે—(૧) નરક, (૨) તિર્યંક, (૩) મનુષ્ય અને (૪) દેવ ‘તિર્યંક’ શબ્દથી દેવ મનુષ્ય અને
 દેવના જીવો સિવાયના સમસ્ત જીવો સમજાવા અતઃ પથમ ગતિને ઉત્તમ કર્યો છે તે આશ્ચર્ય છે
 કે કે સામાન્ય સિદ્ધિમાં જન્મપણ છે પરંતુ એ આનંદમાં રાખવું કે કમોદયને લીધે નરકાદિક ગતિઓ થાય છે,
 ત્યારે સિદ્ધિ-ગતિ તો કમના ઉદયથી થતી નથી પરંતુ તે તો સમય કમના લક્ષણી થાય છે
 ૩ આ વસન્તતિલકા વૃત્તનું લક્ષણ શ્રુતનેશ્વરમાં નીચે મુજબ આપવામાં આવ્યું છે

“આયં ત્રિતાપમપિ પદ્મ શુદ્ધ તપાતુર્થ

યગ્રાદ્યં ચ દશમાન્વયુવાન્વયમત્યય ।

શમાદુષ્ટાદુષિતશમિમનઃપ્રવેશ ।

શાન્ત । વસન્તતિલકા કિલ તાં વદન્તિ ॥”

અર્થાત્ ૮ ને ૧૪ અક્ષરો વડે ૬ શબ્દો આ વા છે કેમ (જન) ૩૫ ૩ જરૂર બને ૭જી એવી છે જનના ।
 ૭ વડે ૫૪, ૫૪ ની જે તેમજ ચોથે તથા અઠસો, અગ્રસો (૬૬માં પછી) તેમજ (૭૧માં
) અને એકને (૭૧ને) અક્ષર શુદ્ધ ૮૫ ને ૫૫ને (૧૬૫ને) વચનાનમકા કરે છે

અયચૂરિ:

સા જિનધ્રજી મન મર્તિ વ્યાન્ । અન્નમુદ્રા મુકનમાળા । ગતા પ્રાતા અમરમમા કેવલ્ય
જેનપદ્ધિ અધ્યગાત્ પ્રાતરતી । આર્ધા પ્રથમામ્ । કિંમૂતા । અસુરમધ્યતા અસુરમધ્ય મધ્યતીતિ । કિ
કુચતી । રત્નાંશુભિર્મૂળમણિકાન્તિભિર્ગંગનમયે ઉત્તરારાગે યત્ તામરસે પદ્મ તદ્વાન્ માસુરં કુચોન્ના ॥૨૦॥

અન્વય.

રત્ન-અંશુભિ ગંગન-અન્નરાલ ઉદ્-રાગ-તામરસ-માસુરં વિવચતી (સ્વર્ગતઃ) આગતા,
અસુર-મધ્ય-ગા, અસ્ત મુદ્રા અમર-સમા યાં આર્ધાં (જિન-પદ્ધિ) અધ્યગાત્ સા જિન-પદ્ધિ
ને મર્તિ ચિત્તનુતાદ ।

અથવા

અસુર [અયથા સુર] મધ્ય-ગ-આર્ધા યાં (જિન-પદ્ધિ) અમર-સમા ગતા અધ્યગાત્ (જ),
તા અસ્ત-મુદ્રા, રત્ન-અંશુભિ ગંગન-અન્નરાલ ઉદ્-રાગ-તામરસ-માસુર વિવચતી જિન-પદ્ધિ
ને મર્તિ ચિત્તનુતાદ ।

શીખાર્થ

સા / મૂં તદ્)=તે
મર્તિ (મૂં મર્તિ)=પ્રુદ્ધિને
ચિત્તનુતાદ (પાં તદ્)=વિસ્તારી
પદ્ધિ=શ્રેણિ
જિનપદ્ધિ=જિનોની શ્રેણિ
મુદ્રા=પ્રમાણ, પરિમાણ
અસ્તમુદ્રા=પરિમાણ-રહિત
આગતા (વાં ગત)=આવેલી
ગતા (મૂં ગત)=ગમન કરેલી
સમા=સમા, પરિપક્વ
અમરસમા=કેવોની પરિપક્વ
મધ્ય=મધ્યસ્થ ભાગ
મધ્ય=પ્રાસ થયું
અસુરમધ્યગા=અસુરોની મધ્યમા જતી.
આર્ધા (મૂં આર્ધ)=પ્રથમ, ઉત્તમ

અસુરમધ્યગા=અસુરોના મધ્ય ભાગમાં
જનાશરોમાં પ્રથમ

રત્ન=રત્ન
રત્નાંશુભિ=રત્નોના કિરણો વડે,
વિદ્યતી (પાં મા)=કરનારી
ગંગન=આકાશ
અન્નરાલ=મધ્ય ભાગ
મગ્નન્નરાલ=આકાશના મધ્ય ભાગને
ઉદ્=ઉત્કૃષ્ટતા-વાચક અન્વય
રાગ=રસવતા, સ્વાદ્ય
ઉદ્ગામ=ઉત્કૃષ્ટ છે સ્વાદ્ય જેમાં એવા
ઉદ્ગામતામરસમાસુર=ઉત્કૃષ્ટ છે સ્વાદ્ય જેમાં
એવા પદ્મોના જેવું દેહીપ્રમાન
અધ્યગાત્ (પાં ઇ)=આપ્ત કરતી હતી

શ્લોકાર્થ

મમમ જિનેશ્વરોની સ્તુતિ—

" (રત્નગદિત આભૂષણોમાંનાં) રત્નોનાં કિરણો વડે આકાશના મધ્ય-ભાગને, ઉત્કૃષ્ટ
છે રત્નતા જેમાં એવાં પદ્મોનાં જેવું દેહીપ્રમાન કરતી થકી (સ્વર્ગમાંથી) આવેલી

એવી, તેમજ અમુરોની વચ્ચે રહેનારી (અર્થાત્ સનુઓ માથે પણ મિત્રતા રાખનારી) એવી દેવ-પરિપદ, જે (પૂજ્યતાની અપેક્ષાએ) પ્રથમ (છે તેવી) જિન-શ્રેણિને પ્રાપ્ત કરતી હોય તે (જિન-શ્રેણિ) મારી મરિનો વિશેષત વિન્ધાર કરે. ”

અર્થના

“ અમુરોના મધ્ય ભાગમાં જનારાઓમાં પ્રથમ એવી જે જિન-શ્રેણિ પ્રતિ મુદ્દેની સભા ભરી હોય તેમજ જેનો આશ્રય લેતી હોય, તે પરિમાણ-રહિત તથા રત્નના કિરણો વડે ગગનના મધ્ય-ભાગને અત્યંત રક્તતા છે જેમાં એવી કમલોના જેવું પ્રકાશમય કરનારી જિન-શ્રેણિ મારી મરિનો વિશેષ વિન્ધાર કરે. ”—૨૨

સ્પષ્ટીકરણ

જિન-શ્રેણિ પરત્વે વાપરેલાં વિરોધોના સંજ્ઞાની વિચાર—

(૧) પરિમાણ-રહિત — આ શ્લોકમાં જિન-શ્રેણિને પરિમાણ-રહિત એવા વિરોધથી વિદિષ્યમાન છે તેમાં ‘પરિમાણ-રહિત’ એમ કહી અત્યંત મુખીમાં અન્ય ક્ષત્ર-જોડે અત્યંત સ્વ-અર્થેલાં હોવાને દીપે અન્ય તીર્થકરો (જિનેશ્વરો) થઈ ગયા છે એમ સૂચન કરવામાં આવ્યું છે.

(૨) પ્રથમ — જિનશ્રેણિને પૂજ્યતાની અપેક્ષાએ તેમજ સાક્ષાત્ ઉપસારા વરીકેની દરિએ પણ ‘પ્રથમ’ અને ‘આદ્ય’ એમ કહી સ્થાપ છે. આ વાત જોઈ ‘પૂજ્ય’ના સારાજ નવકારે મનની રચના ઉપરથી પણ એઈ સ્થાપ છે.

જળી આ શ્લોકમાં ‘રત્નના કિરણો વડે આકાશના મધ્યભાગને દેશીધમન કરનારી’ એવું જે વિરોધ પણ દેવ-સજ્જાને લગતવામાં આવ્યું છે તે વિરોધ પણ જિન-શ્રેણિના સમયમાં પણ વર્તે કહે છે. કેમકે જ્યારે જિનેશ્વરો એક સ્થલેથી અન્ય સ્થલે વિહાર કરે છે, ત્યારે તેના અદ્ય મહા પ્રાવિહારો પણ આમશ-આમં તેની સાથે ગમન કરે છે. આ પ્રવિહારોમાં, છત્ર, યાત્રા સિદ્ધાંતનાદિ પ્રાવિહારો હોય, મધિ મળે અને રત્નાદિથી જનિત દેવને દીપે તેના પ્રકાશથી પણ ગગન દેશીધમન ભળી રહે છે.

જિનેશ્વરોના મહિમા—

આ શ્લોકમાં અમર-સજ્જાને ‘અમુરોના મધ્યમાં રહેનારી’ કહીને સમરસરણ્ય છત્રે યોગના અતિ-વૈર પણ જુલી અથ છે. એ વાતનું સૂચન કરવામાં આવ્યું હોય એમ કહે છે. આને સ્થલે છત્રો યોગાનું અતિ-વૈર જુલી અથ તેમાં નવકારેથી. કેમકે કહ્યું છે કે—

‘ સારદાં સિદ્ધાંત રજ્જિ સુતચિદા જ્ઞેયવી ક્યાપરાત
કાચારી હસકાલ કમલપરિવિનાય કલિકાન્થા મુકુટમ્. ।
દેવાપ્પાજ્ઞાનાનાદિ સિદ્ધાંતજ્ઞા જન્મરજ્ઞે સ્વજ્ઞુ-
દ્વા સૌરદેવકલ્પ કાલિવંદીતીકલ્પ ॥

ધામન=રથાન, ધામ

અધિમ (મૂં અધિમ)=મુખ્ય

સરિત્=નદી.

સરિત્પતિ=નદીયા, સમુદ્ર

સેતુ=પૂલ.

મવસરિત્પતિસેતુ=સ સારૂપી સમુદ્ર પ્રતિ

પૂલરૂપ

સતમસ=આદ અધકાર

અસ્તમારામમાનમલસતમસ=નાય કર્યો છે કામ

દેવ, રાગ, માન, અને મલરૂપી ગાદ

અધકારનો જેલે એવા

ગમાનો (મૂં ગમ)=આણપકોનો

શ્લોકાર્થ

શીસિદ્ધાન્તુ સ્વરૂપ—

“(અનાદિ કાલથી ભવ-મમલુ કરવાથી ઉત્પન્ન થયેલા) ધમનો અત આલુનારા, તથા અસંગ-મતિ (અર્થાત્ સાર-સંગ-રહિત એવા મુનિવર) ને આશ્રય કરવા માટે ઉપવન (સમાન), વળી શોભાયમાન, તેમજ મમાન પાંગેના મુખ્ય રથાનરૂપ, અને વગી સ સાર-સમુદ્ર (એજીની જવાબ) પૂલ-સમાન, તેમજ નાશ કર્યો છે કંદપ, રાગ, ગર્વ અને (અદ્ય કર્મરૂપી) મલરૂપી ગાદ અધકારનો જેલે એવા જિનેશ્વરના આગમને (દે જન-સમૂહ !) તુ નમસ્કાર કર ”—૨૩

સ્વપ્રીકરણ

શ્લોક-અમરૂતિ—

આ શ્લોકમાં અન્ય શ્લોકોના જેવી નરણુ-સદશનારૂપી અમરૂતિ દ્વિગોચર થવા ઉપરાંત અકારની વિશેષતારૂપી અન્ય અમરૂતિ પણ નજરે પડે છે

ગાન્ધારીદેવીસ્તુતિ —

ગાન્ધારી ! વજ્રમુસલે જયતાઃ સમીર—

પાનાલસત્કુલવાલિનીલમે તે ।

કીર્તી કરપ્રણયિની તત્ર યે નિરુદ્ધ—

પાતાલસત્કુલવાલિની લમેતે ॥ ૨૪ ॥ ૬ ॥

—અન્તઃ

ટીકા

ગાન્ધારીતિ । ‘ગાન્ધારી’ ગાન્ધારિનામિકે । ‘વજ્રમુસલે’ પ્રહરણત્રાતી । ‘જયતા’ જય મુદ્ભવત । ‘સમીરપાતાલસત્કુલવાલિનીલમે ત’ સમીરપાતેન—વાતેશ્વરજીનેન આલસન્તો—કાલાપમાના યા કુલવાલિ તદ્દમોજા મા—દીક્ષિતૈસ્વા સા । આપન્દયતે વજ્રમુસલે । ‘કીર્તી’ સાધુવાદરૂપા । કિંચિદે વજ્રમુસલે । ‘કરપ્રણયિની’ હસતિયતે । ‘તત્ર’ મત્રયા । ‘ય’ જત મુસલે । કિંચિદ્દા કીર્તી ? ‘નિરુદ્ધપાનાલસન્દુરડયા નિરુદ્ધ—આટલપાતાલસર્દા—રસાતલ

સીધે) જે અક્ષ-ચુકત છે, તે બે તારા વચ્ચે અને ચુક્તક છે જેની કાંતિ પવનના મલનથી અત્યંત શોભતાં એવા કમલોની માલાના જેવી નીલ-વર્ણી છે, તે જ્યવત વર્તે ॥”-૨૪

સ્પષ્ટીકરણ

ગાન્ધારી દેવીનું સ્વરૂપ—

આ એક વિદ્યા-દેવી છે અને તેને ચાર હાથ છે જમણા બે હાથમાં તે વરદ અને મુક્તક રાખે છે, જ્યારે ડાબા બે હાથમાં તે અભય અને વચ્ચે ધારણ કરે છે વળી તે નીલવર્ણી છે તેમજ શતપત્ર (કમલ) છે એનું વાદન છે આ હકીકત નિવારણ-કલિકા ઉપરથી જોઈ શકાય છે કેમકે ત્યાં કહ્યું છે કે—

“તપા ગાન્ધારાદેવી નીલવર્ણી કમલાસનાં ચતુર્ભુજાં વરદમુક્તકયુત દક્ષિણકરમમયકુલિશણ્ણતશમ રતાં ચેતિ ॥”

આ વાતની નીચેનાં શ્લોક પણ સાક્ષી પૂરે છે

“શતપત્રસ્થિતચરણા, મુક્તકયજ્ઞ હસ્તયોગધરી ।

કમનીયાગ્રમકાન્તિ-ગાન્ધારી વાં હુમાં વધાત્ ॥” —આપા

—આચાર્ય ૧૫૩ ૧૬૨

વિશેષમાં આ દેવીના સબધમાં એક ટીકમાં એવો ઉલ્લેખ ॥ છે—

“પૂર્વામવારેક્ષયા ‘ગન્ધાર’ વૈદ્યોત્પન્નત્યાદ ગાન્ધારી ॥”

અર્થાત્ પૂર્વ અવધા આ દેવી ‘ગન્ધાર’ દેશમાં ઉત્પન્ન થઈ હતી તેથી તેને ગાન્ધારી કહેવામાં આવે છે

પૂત-ચમરકાર—

આ શ્લોકમાં (તેમજ ત્યાર પછીના બીજા બે શ્લોકોમાં પણ) જે વિવિધ વિચિત્રતા શ્લેષી છે, તેનું અત્ર દિગ્દર્શન કરાવવામાં આવે ॥ બીજા અને ચોથા ચરણ-એમ અને ચરણો પ્રતિ દક્ષિ દેશના વક્રર અને ધ્રુવરને આવા કાન્ધમાં એક ગણવામાં આવ્યા છે એ વાત જોઈ શકાય છે કહ્યું છે કે—

“યમક-ત્રેણ-ચિત્રેણ, ચયયોઢલ્લયોર્ને મિત્ ॥”

અર્થાત્-યમક, શ્લેષ અને ચિત્રમાં ધ્રુવર અને વક્રર તેમજ હક્રર અને લક્રર વચ્ચે એક ગણવામાં આવેલા નથી ॥

૧ આવી ચમત્કૃતિઓથી ભરપૂર હોવા ઉપરાંત સાયોસાય વિવિધ અષ્ટકારથી પણ અલગ હતા કાન્ધ એવું હોય, તો વિચારે મદામદોપધ્યાય સાધુશાસ્ત્રમુક્તિ મોક્ષપાદિનામગણિત સ્તોત્રપત્રીકાદિત નિન-રતુતિ (શીવશૈલિનિજ નેન અ-મયાથા હો નેનસ્તોત્રસમદ, દ્વિતીય વિભાગ)

અત્ર તે ઉપરજીવતરિકે આ અનુપમ કાન્ધનું રૂપ એકજગત આપવામાં આવે છે તેપર નીચે મુજબ છે—

“અઘારાવણ સેલહી સલહલીકેલામતી રાહુમે
અઘારાવિમદ્વાસલસારિક રસાન્ સ્વા સાકુષી સજસાન્ ॥

સાહુપાણ્ડલસુરસારસલ્લુર્જાકુરસુલિપમા

મીમિ મીજિનમુમસાકરમદ મીપાનસાવ્કોફલ્ ॥ ૨ ॥

—ચર્ચલ

[આમ્મ ! અરાવણ ! સેલહી સલહલીકેલામતિ રાહુમે

અઘારાવિમદ્વાસલસારિક ! રસાન્ સ્વા સાકુષી સજસાન્ ॥

સાહુપાણ્ડલ ! સુરસારસલ્લુર્જા ! અઘારાવિમદ્વાસલસારિક !

મીમિ મીજિન ! મુમસાકરમદ મીપાનસાવ્કોફલ્ ॥]

७ श्रीसुपार्श्वजिनस्तुतय

अथ श्रीसुपार्श्वजिनस्मरणम्—

कृतनति कृतवान् यो जन्तुजात निरस्त—

स्मरपरमदमायामानवाधायशस्तम् ।

सुचिरमविचलत्वं चित्तवृत्तेः सुपार्श्व

स्मर परमदमाया मानवाधाय शस्तम् ॥ २५ ॥

—मालिनी (८, ७)

टीका

कृतनतीति । 'कृतनति' विहितप्रणामम् । 'कृतवान्' विहितवान् । 'यो' 'जन्तुजात' 'निरस्तस्मरपरमदमायामानवाधायश' 'परे-शत्रव' स्मरश्च परे च मदश्च माया च मानश्च च अयश्च ते निरस्ता-अपनीता यस्य तत् तथा तम् । 'सुचिर' प्रभूतकालम् । 'अविचल' एकाग्रता । 'चित्तवृत्तेः' मनसः । 'सुपार्श्व' सुपार्श्वनामानम् । 'स्मर' ध्याय । 'परमदम' परमो दमो यस्याः । 'मानव' मनुष्य । 'आधाय' कृत्वा । 'शस्त' शोभनम् । य. क. जन्तुजात इत्यभूत कृतवान् त सुपार्श्व हे मानव ! चित्तवृत्ते अविचलत्वं आधाय शस्तं सर्वेषां ॥ २५ ॥

अथचूरि.

यः स्वामी जन्तुजातं (समूहं) कृतप्रणामं विहितवान् । किंभूतम् । निरस्तानि वन्दयवेतिमात्रं मानपीडाभ्यर्त्तादि चेन तम् । तं सुपार्श्वं दृष्ट्वा मानव, नर ! त्वं स्मर । किं कृत्वा । निश्चलायमाश्रयस्याः । चित्तवृत्तेर्मनोव्यापारस्य । सुचिरं प्रभूतकालम् । परमा दमो यस्याः । शस्तं शोभनम् ॥

अन्वय.

यः कृत-नति जन्तु-जातं निरस्त-स्मर-पर-मद-माया-मान-वाधा-प्र-यदा कृतवान् शस्तं सुपार्श्व, (दे) मानव ! परम-दमायाः चित्त-वृत्तं अविचलत्वं सुचिरं आधाय स्मर ।

શીખદાર્ય

કૃત=(પાં કુ)=૩૨૯
 નતિ=વન્દન, નમસ્કાર
 કૃતનાતિ=૩૨૯ છે નમસ્કાર એણે એવા
 કૃતવાચ (પાં કુ)=૩૨૯
 જન્નુ=પ્રાણી, જન્મ
 જાત=સમૂહ
 જન્નુજાત=જીવોના સમૂહને, પ્રાણિ-વર્મને.
 પર=શત્રુ, વૈરી.
 વાધા=પીડા
 અપદાન્=અપકીર્તિ
 નિરસ્તસ્મરપરમશ્રમાયામાનવાધાવશ=નિરાશ
 થયો છે મન, દુરમન, મદ, માયા,

અભિમાન, પીડા અને અપકીર્તિને
 એણે એવા
 સુચિર=દીર્ઘ કાલ પર્યંત, ઘણા વખત સુધી.
 અવિચલ્ય (મૂં અવિચલ્ય)=નિઃશંકપણે,
 અચલતાને
 ચિત્ત=મન.
 વૃત્તિ=વળણ
 ચિત્તવૃત્તે=મનના વળણની, મનોવ્યાપારની.
 સુપાર્થ (મૂં સુપાર્થ)=સુપાર્થ (નાથ)ને.
 પરમશ્રમાયા=ઉત્કૃષ્ટ છે ઉપશમ એવા એવા.
 આધાવ (પાં વા) ઉત્પત્ત કરીને, પ્રાપ્ત કરીને.
 રક્ષ (મૂં રક્ષ)=પ્રશસા પામેલાને

સંતોકાર્ય

શ્રીસુપાર્થનાથનુ સમરણ—

“જે સુપાર્થનાથ, ક્યો છે પ્રણામ એણે એવા પ્રાણિ-વર્મને દૂર વર્ષા છે—નદ વર્ષા છે
 મન, દુરમન, મદ, માયા, પીડા અને અપકીર્તિ જેના એવો કરતો હવે તે પ્રશસને પામેલા
 (સુર છે બાહ્યજા જેની એવા) સુપાર્થ (નાથ)નું, હે આત્મ! તું, ઉત્કૃષ્ટ છે ઉપશમ એવા
 એવી બનો—વૃત્તિની અચલતાને નિઃશંકપર્યંત પ્રાપ્ત કરીને (અર્પણ મનને સર્વથા વશ કર્યા
 બાદ) સમરણ કર” —૨૫

સ્પર્ધીકરણ

સુપાર્થનાથ—

સુપાર્થનાથ નામના જેનોના સર્વત્ર લીધેકરને જન્મ વાલ્યારસી નમરીમા સુપ્રતિષ્ઠ
 રાજને ત્યાં થયો હતો આ રાજની પૃથ્વી નામની સહી આ કુલરીષઠ કુધારને જન્મ આપવા
 આચાર્યાણી યદ્દ હતી. આ લીધેકરના સુવલ્લખણી અને સ્વસ્તિકાના લાગણથી લલિત રહેનું

૧ જન્મ લીધેકરની માતને આગ્રહ કરી છે, તે સ્વપેલાલેપ વત નવી રીતે એ દેશ
 પ્રશસનીય છે તેવી રીતે તેમની માળ પળ પ્રશસ વત છે અને એમદોરને દેવે તે આનનુમરિદેવે—

“દર્શિણી રાગાનિ ગત્તને જનદન્તિ કુવાદ
 માન્દ્યા સુને સ્વપુષ્પે જનવી પ્રસૂયા ।
 સર્વા વિન્ને ક્ષુન્નિ માનિ સદ્ધર્મસિ
 માધ્યેવ વિપ જવલતિ સ્ફુરતેન્દ્રાદય ॥”

—શ્લોક-પ્રશ્ન-૨૮૯ ગ્રં. ૭૯૦ ૨૮.

માપ બસે (૨૦૦) ધનુષ્ય પ્રમાણ હર્તુ સાસારિકે લોગ-ઉપલોગને તિલાન્ધિ આપીને ચાલિ
અહણ કરી, તીર્થ પ્રવર્તાવી, અનેક છલોને સન્માર્ગનું દર્શન કરાવી, વીસ લાખ પૂર્વનું આયુ
પૂર્ણ થતા તેઓ નિર્વાણ-નગરમા જઈ રહ્યા

માલિની વૃત્ત—

આ પદ પછુ સમવૃત્ત એવા માલિની વૃત્તમા રચાયેલુ છે એનું લક્ષણ નીચે મુજબ છે -

“ નનમયયુતેય, માલિની મોગિલોકે ”

અર્થાત્ આ વૃત્તમા નં, નં, મં, યં, અને યં એમ પાંચ ગણો છે એટલે કે એક ૬૨ ૫
(૧૫) અક્ષરો છે વિશેષમા આઠમા અને ૫૬૨મા અક્ષરે વિશ્રામ-સ્થાનો યાને ‘યતિ’ છે^૧

કુ	ત	ન		તિ	કુ	ત		વા	ન	યો	જ	ન		તુ	જા	ત		નિ	ર	સ	ત	સ
~	~	~		~	~	~		-	-	-		~	~	~	-	-	~	-	-	-	-	
ન				ન				મ						ય				ય				

જિનરાજ્યા ધ્યાનમ્—

વ્રજતુ જિનતતિઃ સા ગોચરે (૨) ચિત્તવૃત્તે

સદમરસહિતાયા વોપ્રધિકા માનવાનામ્ ।

પદમુપરિ દધાના વારિજાના વ્યહાર્પિત્

સદમરસહિતા યા વોધિકામા નવાનામ્ ॥ ૨૬ ॥

—માલિની

ટીકા

વ્રજત્વિતિ । ‘વ્રજતુ’ ગચ્છતુ । ‘જિનતતિ’ જિનાવલી । ‘સા’ । ‘ગોચરે’ વિપયે । ‘ચિત્તવૃત્તે’
સ્મૃતે । ‘સદમરસહિતાયા’ । સદ દમરસેન વર્તન્તે યે તેષાં હિતાયાં । ‘વો’ યુષ્માકમ્

૧ આ વૃત્તનું લક્ષણ સુતબોધ પ્રમાણ નીચે મુજબ છે —

“ પ્રથમમશુરુપદકં વિષયે યથ કાન્તે ।

તદનુ ષ્વ દશમ ચેદક્ષરં દ્વાવસાન્તપમ્ ।

કરિમિરય તુરદ્વિર્યજ કાન્તે । વિષમ

સુકવિગ્રનમનોક્ષા માલિની સા પ્રસિદ્ધા ॥ ”

અર્થાત્ દે કાન્તા ૧ ને ૫૫ના પ્રથમના ૭ અક્ષરો તેમજ ૧૫૨ ૫૪ી દશમા અને તેરમા અક્ષરો સપ્ત દેવ
અને એ તે ૫૫મા કુબર અને અન્વ વરે (અર્થાત્ આઠમા અને ૧૫૨ ૫૪ીના સાતમા અક્ષરો ઉપર) વિશ્રામ
અ વરે દેવ, તે તે ૫૫ સુકવિગ્રનોક્ષા અને ૬૨૨ ૨ ‘માલિની’ તરીકે પ્રસિદ્ધ છે

કરતી થકી એવી જ જિન-એણિ (એક સ્થલેથી અન્ય સ્થલે) વિહાર કરતી હવી, તે મનુષ્યોમાં સર્વોત્તમ એવી (જિન-એણિ) ઉપશમરૂપી રસે કરીને યુક્ત એવા [જનો]ને હિંતકારી એવી તમારી ચિત્ત-વૃત્તિનો વિષય બનો ”—૨૬

સ્પષ્ટીકરણ

જિનેશ્વરી દેવકૃત ભક્તિ—

કેટલાક દેવતાઓ પોતાનો ભક્તિ-ભાવ પ્રદર્શિત કરવાની ખાતર જિનેશ્વરે જ્યાં જ્યાં વિચરે છે, ત્યાં ત્યાં વખતો વખત તેમના ચરણ-કમલની નીચે સુવર્ણના નવ કમલો સ્થાપે છે. આમાના બે કમલોની ઉપર જિનેશ્વર પ્રભુના ચરણો રહે છે, જ્યારે બાકીના સાત કમલો તો તેમની પાછળ પાછળ આવે છે. બજવાનું તીર્થકર-દેવ ચરણ ઉપાડીને આગળ ધરે કે તરતજ દેવતાઓ બે કમલ આગળ સ્થાપે છે.

તીર્થકરનું સાન્નિધ્ય કરનારા દેવોની સંખ્યા—

તીર્થકરની સેવામાં કેટલા દેવો ઉપસ્થિત થાય છે એ પ્રશ્નના ઉત્તર તરીકે કહેવાનું છે જોછામાં જોછા (જ્યન્યત) એક કરોડ દેવો તેમનું સાન્નિધ્ય કરે છે આ વાતની વીતરાગ સ્તોત્ર સારી પૂરે છે, કેમકે તેમાં કહ્યું છે કે—

“અપન્યત કોદિસરુયાસ્ત્વાં સેવન્તે સુરાસુરા ।

મગ્ધસંમારણધ્યાર્થે, ન મન્વા અપ્યુવાસતે ॥”—અનુક્રુપ

—અર્થ પ્રકાશ, અન્તિમ સ્લોક

સુખકૃત—

“યા દેવ દેવતાકુસિયુરી ચ મુક્તામતિ : ।

ધર્મે ચ ધર્મર્ષા દુષ્ટા, સમ્યક્ત્વમિદમુચ્યતે ॥”

—યોગશાસ્ત્ર, દ્વિતીય પ્રકાશ, દ્વિતીય સ્લોક

અર્થ એને દેવ તરીકે માનવા ન્યાય દોષ તેમાં દેવત્વ સ્વીકારવું, એને શુરૂ એવી સદા અપદ્મી વધર્થ દેવ તેને શુરૂ તરીકે અગ્રી ર કરવા અને એ નામધારી નહિ દોષ કરીને વાતન વિહારીતે ધર્મે એક નામને લાવક દોષ, તેને ધર્મ માનવો, એનું નામ ‘સમ્યક્ત્વ’ છે, એમ કહેતેમજનું આજ કહે છે આ સમ્યક્ત્વની સરલતા સરળ અને દુઃશામા દુઃશી વ્યાખ્યા છે.

સમ્યક્ત્વ કહે કે તત્ત્વર્થ શ્રદ્ધાન કહે કે વાતવિક તત્ત્વ-શિષ્ટિ કહે એ બધું એક જ છે સમ્યક્-શિષ્ટિ, સમ્યક્-શરત, એધિ એ બધા એમર્થક પદ્યો છે.

આ સમ્યક્ત્વ-વચનનું શીડેખાખ્યાનિ મહાશય કહે છે કે—

“સત્વાયપ્રદાનં સમ્યક્ત્વમ્”

—તત્ત્વાધ્યાયિ ભમ્મૂત, અષ્ટ મૂત.

અર્થાત્ જીવ, અજીવ, ધંત્યાદિ નવ^૧ તત્ત્વભૂત પદ્યર્થોનું સદ્ધાન તે ‘સમ્યગ્ધર્મ’ ા અન્ય રીતે વિચાર કરીએ તો તત્ત્વ બંદે (અર્થાત્ નિર્લેખપૂર્વકનું) નમનું સદ્ધાન તે ‘સમ્યગ્ધર્મ’ છે

આ સમ્યગ્ધર્મ જાને સમ્યક્ત્વનું સ્વરૂપ અત્યંત સુદૃઢ રીતે જૈન શાસ્ત્રમાં પ્રતિષ્ઠાપન કરવામાં આવ્યું છે એટલુંજ નહિ, પરંતુ સમ્યગ્ધર્મની શરૂ થયે પ્રસસા પણ કરવામાં આવી છે હિંદુ શાસ્ત્રમાં પણ એવોજ સુદ્ધાવેષ છે કહી છે કે—

“સમ્યગ્ધર્મનિષ્પન્ન, કમળા ન દિ વાપયતે ।
વશનિન વિદ્યનિસ્તુ, સસાર પ્રતિપદતે ॥”

—મનુસ્મૃતિ, અ. ૬, શ્લોક ૭૪

આવા મહત્ત્વના વિષય હપર વિવેચન કરવાનું આ યોગ્ય સ્થાન ન હોવાથી ન છૂટકે એ વાત પાંતી મૂકવી પડે છે આ વિષયના ચિંતામુખ્યોએ કંદપ-આપ્ત, સમ્યક્ત્વ-કૌમુદી, વિગેષાવ શ્યક, પ્રવચન-સારોદ્ધાર, અર્થ-દીપિકા વિગેરે ગ્રંથો એવા અને કંઈજ નહિ જાને તો છેવટે અધ્યાત્મ-તત્ત્વાલોકના પૃષ્ઠો ૩૦૦-૩૧૫, ૪૬૦-૪૬૭ તો ભેષ જ્યાં એ સદામણ.

જિનમતપ્રદર્શન—

દિશદુપશમસૌગંધ સયતાનાં સદૈવો—

રુ જિનમતમુદાર કામમાયામહારિ ।

જનનમરણરીણાન્ વાસયત્ સિદ્ધ(દિ)વાસે—

ડરજિ નમત મુદાર કામમાયામહારિ ॥ ૨૭ ॥

—શાંકિની

ટીકા

દિશદિતિ । ‘દિશ્વ’ ઉપશમસૌગંધ’ દદત્ પ્રશમમુક્તમ્ । ‘સેવજાનો’ સેવકસમ્ । ‘સદૈવ’ સર્વકાલમેવ । ‘રુ’ વિશાલમ્ । ‘જિનમત’ અર્ચનાસનમ્ । ‘મુદાર’ ઉદારમ્ । ‘કામમાયામહારિ’ કામ-અર્થર્થ આવામહારિ-દૈર્ઘ્યનોખે । ‘જનનમરણરીણાન્’ જન્મમૃત્યુભિ ભાન્તાન્ । ‘વાસયત્’ સ્થાપયત્ । ‘સિદ્ધિવાસે’ મુક્તિમથાને । ‘ડરજિ’ નગર । ‘નમત’ મળમત્ । ‘મુદાર’ હર્ષણ । ‘અર’ ઈશમ્ । ‘કામમાયામહારિ’ કામમય માયા વ ત્વનાર્થ-શૂન અમિષમૂત મહાવક વા નિશ્ચયનહતુત્વાન્ ॥ ૨૭ ॥

અવતૂરિ:

હે જના ! જિનમતે નમત પ્રણમત ! કિંમૂતમ્ । ઉઠ પ્રીત્ પ્રશમસુખં વૃદ્ધ । કેવામ્ । સવતાનાં
સુનીનામ્ । સર્વે સર્વદા । ઉદારમુદાત્તમ્ । કામમત્વર્યમ્ । આયામહારિ વૈર્ઘ્યશોભિ । અયગ્રાગ્રિગયન
મનોહરમ્ । અરુજિ રોગરહિતે સિદ્ધવાસે વામ કારયત્ । કાન્ । જન્મમરણસિદ્ધાન્ । મુદ્ધા હપજ । અ
શીઘમ્ । કામમાયયોર્મહારિ મહાવૈરિમૂતમ્ ॥ ૨૭ ॥

અન્વય:

સવતાના ઉઠ ઉપશમ-સૌર્ય સર્વે વિદ્યત્, ઉદાર, કામ આયામ-હારિ (અયગ્રા કામ-
માયા-આમ-હારિ), જનન-મરણ-રીણાન્ અરુજિ સિદ્ધિ-વાસે વાસયત્ કામ-માયા-મહા-અરિ
જિનમત મુદ્ધા અર નમત ।

શબ્દાર્થ

વિદ્યત્ (ધા૦ વિદ્)=આપનાર

ઉપશમ=ઉપશમ, પ્રશમ

સૌર્ય=સુખ

ઉપશમસૌરય=ઉપશમ-સુખને

સવતાના (મૂ૦ સવત)=યતિઓના, ઇન્દ્રિયો

ઉપર વિનય મેળવ્યો છે જેમણે તેમના

પ્રય=જ

ઉઠ=મોઠ

ઉદાર (મૂ૦ ઉદાર)=ઉદાર, વિશાલ

કામ=(૧) ખંધિત, (૨) અત્યત

આયામહારિ=દીર્ઘતા વડે મનોહર

કામમાયામહારિ=મહન, માયા અને વ્યાધિને
હરનાર

રીણ (ધા૦ રી)=પીડિત

જનનમરણરીણાન્=જન્મ અને મરણથી પીડિત

વાસયત્ (ધા૦ વસ)=નિવાસ કરાવનાર

સિદ્ધિ=સુકિત, નિર્વાણ

વાસ=નિવાસ, રહેઠાણ

સિદ્ધિવાસે=નિર્વાણરૂપી નિવાસમાં

રુજ્=રોગ

અરુજિ=રોગ-રહિત

અરિ=યજ્ઞ

કામમાયામહારિ=મહન અને માયાના મોટા
હરમન અથવા મહાયજ્ઞ

શ્લોકાર્થ

જિન-મતની પ્રશંસા—

“ સયમીએને સર્વદા પ્રીત ઉપશમ સુખ આપનારા એવા, વળી (અનેક વિષયોના
વિવેચનથી ભરપૂર હોવાને લીધે) અત્યત દીર્ઘતા વડે શોભતા [અથવા મહન, માયા અને
રોગને નષ્ટ કરનારા], તેમજ જન્મ-મરણથી ખિન્ન થયેલા (જીવો)ને રોગ-રહિત એવા
સિદ્ધિ (નિર્વાણ)રૂપી વાસમાં સત્વર નિવાસ કરાવનારા, અને વળી કર્મ અને કપટના કટા
વૈરી એવા [અથવા રતિ પતિ અને માયા (ને છેલનાર હોવાથી તે)ના મહાયજ્ઞ એવા]
જિન-મતને (દે ભાન્ય-જનો !) તમે હર્ષપૂર્વક નમન કરો ”—૧૭

૧-૨-૩ અત્ર વરિ ઉદાર-સર્વ-કાર્યવિધિ ક્રિયાવિગત્યામિ વિગત-જનમરણવિગત્યામિ શોચ્યંતે તર્કિય મ્યામ્ ॥

૨૫૫ીકરણ

જન્મ-મરણની વેદના—

આ સસારમા જન્મ અને મરણના દુખ આગળ બીજું કંઈ દુખ દિસાયમા નથી
જન્મ-સમયે ને દુખ થાય છે તેનો યાચકારો નીચે મુજબ ચિતાર રજુ કરે છે—

જેમ કારીગર ફાળા વાળાને ચંદ્રમાથી જે ની કાઢી લાંબો કરે છે, તેમ યોનિદ્વારા જન્મને
બહાર આવવું પડે છે વિશેષમા સર્વેશ મુખમા ઉછરેલા સોળ વર્ષની ઉંમરના તરુણના ફેળના
મુખ જેવા મુકોમલ દેહમા, રોમે રામમા અગ્નિમા ખૂબ તપાવેલી સોયો ઘોસવાથી ને વેદના
થાય, તેના કરતા આઠ ગણી વેદના મહાવાસમા થાય છે અને વળી આના કરતા પચ્ચ મન ત
ગણી વેદના જન્મ-સમયે અનુભવથી પડે છે

આ હકીકત 'મવચન-સારોહાર'ની વૃત્તિમા સસાર-ભાવનાના અધિકારમા આપેલા નીચેના
પદ ઉપરથી પણ જોઈ શકાય છે

“સ્વામાર્ગસંસાર” સુતી દિતિદિનાવર્ણામિકૃતૈરય -
સ્વાર્ચામિ પ્રતિરામમંદિતવપુસ્તાકવ્યપુણ્ય પુમાન્ ।
યદ્ દુઃસ્વ જન્મે તદ્વસ્તુગિત સ્વીડુક્ષિમવ્યસ્થિતી
સમ્પદત તદ્વ્યગન્તમુગિત જન્મસમયે પ્રાપિમામ્ ॥”

—શાહુલ—

આવી સ્થિતિમા પ્રાણીઓ જન્મ-મરણથી કદાજે, જોમા નવાઈ શું ? અને હીધે તો જોઈ
કેવિ કહે છે કે—

“પુનરપિ જન્મં પુનરપિ મરણ
પુનરપિ જન્મનીજઢે શયનમ્ ।
ઇહ સંસારે મયપુરતારે
કૃપયાગ્ધારે પાદિ મુરારે ॥”

મહામાનસ્યા સ્તુતિ—

ધધતિ । રવિસપ્તલ રત્નમામાસ્તભાસ્વત્
નવધનતરવારિ વા રણારાત્રીનામ્ ।
મતયતિ । ત્રિકિન્ત્યાલી મહામાનસીદાન્
અય ધનતરવારિ વાતણાત્રાત્રીનામ્ ॥ ૨૮ ॥ ૭ ॥

—માહિની

ટીકા

દધતીતિ । ' દધતિ ! ' ધારયમાણે । । ' રવિસપ્તન ' રવેઃ સપ્તનમૂત, પ્રમાધિક્યાત્ ।
 ' રત્ન ' માણિક્યમ્ । ' આમાસ્તમાસ્વન્નવધનતરવારિં વા ' આખયા-છાયયા અસ્તમાસ્વન્નવધન
 તિરસ્કૃતતારતરુણમેધો યઃ તરવારિઃ-કૃપાણસ્ત વા । વાશન્ટ સમુચ્ચયે । ' રણારાવરીણા ' રણ
 સમ્બન્ધિના રાવેણ રીણાં-લિન્ગામ્ । ' ગતવતિ ! ' આરુઢે । ' વિકિરતિ ' વિશિષ્ણતિ । एतत्
 સિંહસ્ય દેવ્યા વા વિશેષણમ્ । ' આલીં ' સન્તતિમ્ । ' મહામાનસિ ' । મહામાનસ્યામિત્થાને । ।
 ' હૃદાન્ ' અભિમતાન્ । ' અવ ' રક્ત । ' ધનતરવારિં ' સાન્દ્રતરપાનીયમ્ । ' વારણારી ' મૃગપત્ની ।
 ' અરીણામ્ ' । હે મહામાનસિ ! રવિસપ્તન રત્ન ધનતરવારિં વા દધતિ ! અરીણાં આલીં વિકિરતિ
 વારણારી ગતવતિ ! હૃદાન્ અવેત્યન્વય ॥ ૨૮ ॥

અવચૂરિ

હે મહામાનસિ દેવિ ! હૃદાન્ અભિમતાન્ નરાકીન્ અવ રક્ત । હે ગતવતિ પ્રાપ્નુષિ । કસ્મિન્ વારણારી સિંહે ।
 હે દધતિ ધારયતિ । કિન્ રત્ન માણિક્યમ્ । કિન્મૂતમ્ । રવિસપ્તન રવિવતિપત્ન પ્રમાધિક્યાત્ । આમયા
 કાન્ત્યા અસ્તો માસ્વાન્ સૂર્યો યેન સ વાસી નયો નૂતના ધનો નિવિઙ્ગસ્તરવારિં લક્ષ્મ્ય તમ્ । વા સદુ
 ચ્ચયે । સિંહે કિં કુર્વતિ । અરીણા વેરિણામાલીં શ્રેણિ વિકિરતિ ક્ષિપતિ । કિન્મૂતામાલીમ્ । રણત્યારા
 વેળ (ધ્વનિના) રીણા ક્ષીણામ્ । લક્ષ્મ્ય કિન્મૂતમ્ । ધનતરવારિં સાન્દ્રતરપાનીયમ્ । રત્નવિશેષણ વા ॥ ૨૮ ॥

અન્વય

રવિ-સપ્તન રત્ન આમા-અસ્ત-માસ્વન્-નવ-ધન-તર-વારિં ધન-તરવારિં વા દધતિ ।
 અરીણા રણ-આરાધ-રીણા આલીં વિકિરતિ । વારણ-અરી ગતવતિ । મહામાનસિ ! હૃદાન્ અવ ।

અથવા

રવિ-સપ્તન, આમા-અસ્ત-માસ્વન્-નવ-ધન-તરવારિં ધનતર-વારિં રત્ન દધતિ । અરીણા
 રણ-આરાધ-રીણાં આલીં વિકિરતિ વારણ-અરી વા ગતવતિ । મહામાનસિ ! હૃદાન્ અવ ।

શબ્દાર્થ

દધતિ । (ધા૦ ધા) =હે ધારણ કરનારી ।

રવિ=સૂર્ય, સૂરજ

સપ્તન=સપ્ત

રવિસપ્તન=સૂર્યના સપ્તરૂપ

રત્ન (મૂ૦ રત્ન)=રત્નને, મણિને

માસ્વન્=(૧) સૂર્ય, (૨) પ્રકાશિત, તેજસ્વી

આમાસ્તમાસ્વન્=કાન્તિ વડે પરાસ્ત કર્યો છે

સૂર્યને જેણે એવા

વારિ=જલ, પાણી

નવધનતરવારિં=નૂતન મેધની જેમ અતિથય
 પાણી જેને વિશે એવી

તરવારિં=તરવાર, ખડ્ગ

આમાસ્તમાસ્વન્નવધનતરવારિં=(૧) પ્રકાશ વડે

પરાસ્ત કર્યો છે પ્રકાશિત એવા નવીન

મેધને જેણે એવી તરવારને, (૨) તેજ

વડે તિરોહિત કર્યો છે સૂર્ય, નૂતન મેધ

તેમજ ખડ્ગને જેણે એવા

વા=અને (સમુચ્ચયાર્થે)

પાજ, ચોરખઠોર

ખો=સમાનના ચોરખઠોરથી ખિલ
લી

(પાં ગર)=હે પ્રાપ્ત થયેલી ।

(પાં ક)= (૧) હે દૂર દે કનારી, (૨)

દેહી દેવી, ઉદાસી દેવી

• આલી)=એણિને

ત । (મં પ્રહમાનસી)=હે મહા-

નસી (દેવી) ।

મણ (મૂં મ)=દેવોને, અલીઓને

ચત્તર=અતિશય

ચત્તરચારિ=(૧) નિબિડ તરવારને, (૨) અનિ

શય પાણીવાળા

વારણ=મજ, હાથી

વારણારો (મૂં વારણાર)=હાથીના શત્રુને વિષે,

સિંહ વિષે

અરીજાં (મૂં અરિ)=શત્રુઓની

શ્લોકાર્થ

સી દેવીની સ્તુતિ—

(અધિક તેજવાળુ હોવાને લીધે અથવા ગોળ હોવાને લીધે) સૂર્યના શત્રુરૂપ
ને તેમજ પ્રકાશ વડે પરાસ્ત કર્યો છે સૂર્યને જેણે એવી તેમજ નૂતન મેધની જેમ
પાણીવાળી એવી નિબિડ તરવારને પારણ કરનારી હે (દેવી) ! યુદ્ધના અવાજથી
લી એવી દુરમનોની પશ્ચિતને દૂર દેંકનારી હે (વિદ્યા-દેવી) ! હે સિંહના ઉપર
લી મહામાનસી ! તું અલીષ્ટ (માનવો) નું પરિપાલન કર ”

અથવા

[તેજમાં હરીફાઈ કરી શકે તેમ હોવાથી] સૂર્યના શત્રુરૂપ, વળી પ્રકાશ વડે પરાસ્ત
કાશિત એવાં નવીન મેધ તેમજ ખડગને જેણે એવા [અથવા તેજ વડે તિરોહિત
ઈ, નૂતન મેધ તેમજ તરવારને જેણે એવા], તેમજ અતિશય પાણીવાળા એવા
મણુ વિશેષણોથી વિશિષ્ટ) રતને પારણ કરનારી એવી હે (દેવી) ! રણ સમાનના
રથી સીણુ થયેલી એવી શત્રુઓની એણિને દૂર દેંકી દેતા એવા સિંહ ઉપર આરૂઢ
ની હે (ઉપર્યુક્ત-વિશેષણ-વિશિષ્ટ) મહામાનસી (દેવી) ! તું (માનવાદિક)
રણ કર ”—૨૮

અપહીકરણ

સી દેવીનું સ્વરૂપ—

આરૂઢ મનુષ્યોના મનને વિશેષતઃ સાક્ષિય કરે તે “ મહામાનસી એ મહામાનસી
સ્તુતિ-અર્થ ॥ આ પછુ એક વિષાદેવી ॥ એનું સ્વરૂપ નિર્વાણ-કલિકામા નીચે
મુ છે —

“તપા મહામાનસાં ધવલવર્ગી સિંહવાહનોં ચતુર્મુખાં વરદાસિયુક્તદક્ષિણકરા કુન્દિકાન્નકપુવન
 હસ્તા ચેતિ” અર્થાત્ ત્યા કહ્યું છે કે આ દેવીનો વર્ણ રવેત છે અને ઝોને સિંહનું વાહન છે. વળી
 ઝોને ચાર હાથ છે ઝોના જમણા બે હાથ વરદ અને તરતારથી ચોભે છે, જ્યારે ડાબા બે હાથ
 કુન્દિકા અને કલક (દાલ)થી ચોભે છે.

આ ઉપરથી એક ચકાસ છે કે મહામાનસી દેવીને સિંહનું વાહન છે, તેમજ તે એ
 હસ્તમા તરતાર ધારણ કરે છે એ વાતને નિર્વાણ-કલિકા પણ દેખા આપે છે. પરંતુ તે જીન
 હસ્તમા રત્ન ધારણ કરે છે, એ વાત નિર્વાણ-કલિકામા નજરે પડતી નથી એ વિશેષતા છે.

८ श्री चन्द्रप्रभजिनस्तुतय

अथ चन्द्रप्रभमये प्रणामः—

तुभ्य चन्द्रप्रभ ! जिन ! नमस्ताममोज्ज्वलभित्तानां
 हाने कान्तानलसम ! दयायन् ! दितायासमान ! ।
 विद्वत्पङ्कथा प्रकटितपृथुस्पष्टदृष्टान्तहेतू—
 हानेकान्तानलसमदया वन्दितायाममान ! ॥ २९ ॥

—मन्त्र (४. १. ७)

टीका

तुभ्यमिति । तुभ्य चन्द्रप्रभजिन ! नमः । चन्द्रप्रभनायन् जिन ! नमः । 'नमो-
 ज्ज्वलभित्तानां' तामसानि-तम सम्प्रपीनि यानि चन्द्रप्रभित्तानि-विद्वत्पङ्कथा नमः ।
 'हाने' अपगमे । 'कान्तानलसम !' स्निग्धवदनसदृश ! । 'दयायन् !' दयायमान ! ।
 'दितायासमान !' स्वर्णितलेदगर्भ ! । 'विद्वत्पङ्कथा' पण्डितधेयता । 'प्रकटितपृथुस्पष्ट-
 दृष्टान्तहेतू' पृथक्-वितता स्पष्टा-स्पष्टा दृष्टान्ता-निर्णयनि हेतव-वित्तानि इत्य-
 वितर्का अनेकान्त-स्यादाद, पृथक् स्पष्टा दृष्टान्तानां वदित्वा इत्येवम् ।
 प्रकटित पृथुस्पष्टदृष्टान्तहेतूहानेकान्तो येन तस्याय-वयम् । 'अनममदृष्ट' अनमम दृष्टो
 यस्यास्तया । 'वन्दिताय' स्तुताय । 'असमान !' अनममदृष्ट ! । हे चन्द्रप्रभ ! विद्व-
 त्पङ्कथा वन्दिताय तुभ्य नम इति योगः ॥ २९ ॥

अवचुरि

हे चन्द्रप्रभ जिन ! हे दयायन् (दयायमान) ! तुभ्य नमः । तामसानि-तम सम्प्रपीनि यानि-
 तामोहयद्विजमान ! । द्विती-दितायादासमानो देव ! तुभ्य विद्वत्पङ्कथा । विद्वत्पङ्कथा-
 प्रकटिता-पृथक्-वितता स्पष्टा दृष्टान्ता-निर्णयनि हेतव-वित्तानि इत्येवम् । अनमम-
 दृष्टान्तो येन तत्संवाधनम् । विद्वत्पङ्कथा विद्वत्पङ्कथा ! । हे चन्द्रप्रभ ! विद्व-
 त्पङ्कथा वन्दिताय तुभ्य नम इति योगः ॥ २९ ॥

अथ

(हे) चन्द्रप्रभ ! जिन ! तामसानि-तम सम्प्रपीनि यानि-
 आदास-मान ! प्रकटित-पृथु-स्पष्ट-दृष्टान्त-हेतू-अनममदृष्ट ! अनमम दृष्टो
 विद्वत्-पङ्कथा वन्दिताय तुभ्य नमः ।

અથવા

(હે) ચન્દ્રપ્રભ-જિન ! તામસ-ઉજ્જૃમ્ભતાના વિત-આયાસ-માન ! વિદ્વસ્-પદ્મપા
પ્રકટિત- અનેકાન્ત ! અ-સમાન ! અ-અલસ-મદ ! યા-વન્વિતાય હુમ્ય નમ !

શબ્દાર્થ

મ્ય (મૂં ચુમ્) = તેને
ચન્દ્રપ્રભ ! (મૂં ચન્દ્રપ્રભ) = હે ચન્દ્રપ્રભ (પ્રભુ) !
જિન ! (મૂં જિન) = હે તીર્થંકર !
ચન્દ્રપ્રભજિન ! = હે ચન્દ્રપ્રભ જિનેશ્વર !
મસ = નમસ્કાર
તામસ = (૧) અ ધકાર સ બ ધી, (૨) ત મોગુણ-
વિષયક
ઉજ્જૃમ્ભિત = રુદ્ર
તામસોજ્જૃમ્ભિતાનાં = ગાઠ અ ધકાર (રૂપી
અત્તાન) ના રુદ્રણોના
તાને (મૂં હાન) = નાશને । વધે.
નમલ = અભિ.
તાન્તાનલસમ ! = હે પ્રકાશિત અભિસમાન !
યાવત્ ! (મૂં દયાવત્) = હે દયાવાન, હે કૃપા-
વાન !
વેત (ઘાં વા) = ઠેઠી નાખેલ
પ્રયાસ = પ્રયત્ન.
વેતાયાસમાન ! = ઠેઠી નાખ્યા છે-નહી કયાં છે
પ્રયાસ અને અભિમાન જેણે એવા હે !
વેદ્વસ્ = પદ્મિત
વેદ્વત્પદ્મપા = વિદ્વાનોની શ્રેણિ વડે
પ્રકટિત = પ્રકાશિત કરેલ.

પૃથુ = વિસ્તીર્ણ
સ્પષ્ટ = સ્પષ્ટ, સ્ફુટ, શુદ્ધ
હટાન્ત = ઉદાહરણ
ઝહ = તર્ક
અનેકાન્ત = સ્વાદ્ધા
પ્રકટિતપૃથુસ્પષ્ટહટાન્તહેતુહાનેકાન્ત ! = પ્રકા-
શિત કયાં છે વિસ્તીર્ણ તેમજ સ્પષ્ટ
એવા ઉદાહરણોને, તર્કને તેમજ
સ્વાદ્ધાને જેણે એવા ! (સં)
અલસ = આલસ્ય, આળસ, એટીપણ
અનલસમવ્યા = અવિદ્યમાન છે આલસ્ય અને
અભિમાન જેનામા એવી
વન્વિતાય (મૂં વદિત) = વંદન કરાયેલાને.
અનલસમદ ! = હે અવિદ્યમાન આલસ્ય અને
અભિમાન જેમા એવા ! (સં)
યા = લક્ષ્મી
યાવન્વિતાય = વલ્લભી વડે પૂજિતને.
અસમાન ! = (૧) હે નિરૂપમ, (૨) હે માન-
શક્તિ !

શ્લોકાર્થ

શ્રીચન્દ્રપ્રભ પ્રભુને પ્રણામ—

‘૫ ધવલતાને તબને અથવા સૌમ્યતાને લીધે સોમ (ચન્દ્ર) ના સમાન પ્રભા છે જેની
એવા) હે ચન્દ્રપ્રભ ! હે (અદમ) તીર્થંકર [અથવા હે ચન્દ્રપ્રભ જિનેશ્વર] ! હે ગાઠ
અધકાર (રૂપી અત્તાન) ના રુદ્રણોને નાશ (કરવા) માં પ્રકાશિત અભિમાન (દેવા
પ્રદેવ) ! હે કૃપાવાન (પ્રભા) ! ઠેઠી નાખ્યા છે (મસાર-અમણરૂપી) પ્રયામ તેમજ અભિ
માનને જેણે એવા હે (દર્શ) ! (વિદ્વાનોની શ્રેણિદ્વારા) પ્રકટ કર્યા છે વિશાળ તેમજ સ્પષ્ટ

એવા ઉદાહરણો, યુક્તિઓ, તર્કો અને સ્પષ્ટાકરણો જોવા હે (નાય) । હે અનુપમ (પરમેશ્વર) ! અવિધમાન છે આલસ્ય અને અભિમાન જેને વિષે એવી વિદ્વાનોની પતિત વડે વન્દન કરાયેલા એવા [અથવા હે અવિધમાન છે આલસ્ય અને ગર્વ જેને વિષે એ (જગદીશ) । લક્ષ્મી વડે પૂજાયેલા એવા] તને [મારો] નમસ્કાર હોજો ।”—૨૬

સ્પષ્ટીકરણ

ચાન્દ્રમલ-ચરિત્ર—

ચાન્દ્રમલ પ્રભુનો જન્મ મહાસેન શાળની ચાન્દ્રપુરી નગરીમા થયો હતો. આ શાળની લક્ષ્મણા શાસ્ત્રી તેમની માતા થવા ભાગ્યશાળી યદ્દિ હતી એમનો દેહ એટલે વર્ણનો હતો તેમજ તે ચાન્દ્રના લાઘવથી ચોક્કસ હતો. વિશેષમા તેનું પ્રમાણ એક સો પચાસ ધનુષ્ય જેટલું હતું તીર્થકરને લગતી સર્વ સુખતિનો અનુભવ કરી, હજી લાજ પૂર્વનું આશુખ્ય પૂર્ણ થતા તંત્રો નિર્વાણ-પદને પામ્યા.

દૃષ્ટાન્ત એટલે શું ?—

જે વડે ‘સાધ્ય’ અને ‘સાધન’ પરત્વેના નિયમનો નિશ્ચય થાય છે તે “દૃષ્ટાન્ત” કહેવાય છે. ‘સાધ્ય’ એટલે ‘સિદ્ધ કરવાની વસ્તુ’ અને ‘સાધન’ એટલે ‘સિદ્ધ કરવામા હેતુરૂપ વસ્તુ’ સમજવી. દૃષ્ટાન્તના સાધર્મ્ય અને વૈધર્મ્ય એમ બે પ્રકારો છે. જ્યાં જ્યાં સાધનની સત્તા હોય ત્યાં ત્યાં સાધ્યની સત્તા જરૂર હોય એવા દૃષ્ટાન્તને ‘સાધર્મ્ય દૃષ્ટાન્ત’ કહેવામા આવે છે. દાખલા તરીકે, જ્યાં જ્યાં ધૂમાડો છે, ત્યાં ત્યાં અગ્નિ છે, જેમકે રસોડું જ્યાં સાધ્યનો અભાવ હોય, ત્યાં સાધનનો અભાવ હોય એવું દૃષ્ટાન્ત ‘વૈધર્મ્ય દૃષ્ટાન્ત’ કહેવાય છે. જેમકે, જ્યાં જ્યાં અગ્નિનો અભાવ છે, ત્યાં ત્યાં ધૂમાડોના પશુ અભાવ છે, દાખલા તરીકે જલાશય.

દૃષ્ટાન્ત પણ દુષ્ટ હોઈ શકે છે, અર્થાત્ દૃષ્ટાન્તમા તદ્દત્ત લક્ષણનો અભાવ પણ સભવી શકે છે. અન્ય શબ્દોમા કહીએ તો દૃષ્ટાન્ત બલિયારી પણ હોઈ શકે. પારિભાષિક શબ્દમા આને ‘દૃષ્ટાન્તાભાસ’ તરીકે ઓળખાવવામા આવે છે અને તેના નવ પ્રકારો પાંચમામા આવે છે.

હેતુધી શું સમજવું ?—

હેતુનું લક્ષણ ‘અવિનાશાય’ છે, અર્થાત્ ‘જે બ્યાપ્ય તરીકે નિશ્ચિત છે તે’ હેતુ છે. આનું બીજું નામ ‘સાધન’ પણ છે. આ હેતુના બૌદ્ધોએ માનેલા ત્રણ લક્ષણો અને નૈયાયિકોએ માનેલા પાંચ લક્ષણો બ્યાજથી નથી ઉપયુક્ત લક્ષણ કાઢી છે. વળી હેતુ પણ દુષ્ટ સભવી શકે છે અને તેવા હેતુને હેત્વાભાસ તરીકે ઓળખાવવામા આવે છે.

૧ વિશેષ માહિતી માટે જુઓ બ્યાપકસુખાજ્ઞિ (૫ ૧૪૩-૧૪૭).

૨ હેતુ તેમજ હેત્વાભાસનું ૨૧૨૫ બ્યાપકસુખાજ્ઞિના પૃ. ૧૨૮-૧૩૦, ૧૪૧-૧૪૩ ઉપરથી ભેંજ શકારો.

હિહ અર્થાત્ તર્ક—

જે વસ્તુ જેનાથી જૂદી મળતી નથી, જે વસ્તુ જેના વગર રહેતી નથી, અર્થાત્ જે કોનો જે સાથે રહેવારૂપ સબધ છે, તે સબધનો નિર્ણય કરી આપનારો અધ્યવસાય 'તર્ક' તર્કશાસ્ત્રીઓની ભાષામાં કહીએ તો વ્યાપ્તિનો નિર્ણય કરી આપનાર 'તર્ક' યાને 'હિહ'

અનેકાન્તવાદ-મીમાંસા—

એક વસ્તુમાં જૂદી જૂદી અપેક્ષાએ વિવિધ-અરે વિરુદ્ધ ધર્મેના પણ સ્વીકાર કરે અનેકાન્તવાદ યાને સ્વાદ્વાદ છે અન્ય શબ્દોમાં કહીએ તો પ્રત્યક્ષાદિ પ્રમાણોથી અપેક્ષા કેઈ પણ પદાર્થમાં પરસ્પર વિરુદ્ધ એવા અનેક ધર્મોનો સાપેક્ષ કીતે સદ્ભાવ અંગે કરવો તે 'સ્વાદ્વાદ' છે

દાખલા તરીકે એકજ પુત્રમાં અપેક્ષાનુસાર પિતૃત્વ, પુત્રત્વ, સેવકત્વ, સ્વામિ અન્નિત્વ, નાસ્તિત્વ, ઇત્યાદિ ધર્મેના સમાવેશ કરી શકાય છે આ દૃષ્ટિ તે સ્વાદ્વાદ છે બીજુ દેશદરજુ વિચારીએ એકજ વસ્તુમાં સત્ત્વ, અસત્ત્વ, નિત્યત્વ, અનિત્યત્વ, ઇત્યાદિ ધર્મોના અપેક્ષા-દૃષ્ટિએ સ્વીકાર કરવો તે સ્વાદ્વાદનું લક્ષણ છે

જની દરેક પદાર્થ ઉત્પાદ, બ્યય અને પ્રીત્યથી મુક્ત છે એ કથન પણ સ્વાદ્વાદીનું છે સબધમાં જીવ રત્નકના સ્પર્શીકરણ (૫૦ રત્ન)માં આપણે કટક અને કુવડવનું ક્રોધાન્ત વિચાર્યું છે એ રસનું એક જુદુ ક્રોધાન્ત અત્ર વિચારવામાં આવે છે

એ તે જાણીતી જ ન છે કે દ્રવ્યમાંથી ઉત્પન્ન થયેલું દહીં તે દ્રવ્યનોજ એક પરિણામ અર્થે રૂંદ દ્રવ્યનો સર્વથા નાશ (બ્યય) થયો નથી, તેમજ કઈ દહીંનો સર્વથા ઉત્પાદ (ઉત્પત્તિ) કરે નથી પરિણામ આ બંને અવસ્થામાં ગૌરસરૂપી પ્રાણ્ય બસાબર હાજર છે, કેમકે દ્રવ્ય દહીં બન્નેને ગૌરસરૂપ નામથી એક જાણવામાં આવે છે એ તો જગજાહેર વાત છે

હવે સ્વદ્વાદ રૂપી નિહાળનું સ્વરૂપ કેવું છે, તેનો કઈક ખ્યાલ આને તેના માટે ધૃતિ સ્વરૂપ રસદ દ-ઈન્દ્રિયે વિચારવામાં આવે છે

હવે સ્વદ્વાદ રૂપે જે શારીરિક આચનમાં અહીં ભૂમકાગ ઉપર ખાતુ ખમી છે, તે જાણના સ્વરૂપને તેનો મુજિમાં ઉપચિત્ત થાય છે અને દરેક મુજા છપા ધૃતિ છે એમ કહેને કરે છેજ અહીં કંઈક સ્વાકાર છે પરંતુ ઈશ્વરમાં કોઈ પણ પ્રકારની મૂર્તતા નહિ હોવા દૃષ્ટિ તે નિહાળે છે

જની દૃષ્ટિ રૂપે રૂપીક રૂપીકે સદ્ભાવ હોવાથી તે અપેક્ષાએ તે રૂપી છે, પરંતુ મને રૂપરૂપિ રૂપે-તેને સ્વદ્વાદ રૂપે હોવાથી તે અરૂપી છે

• એ એ સ્વદ્વાદ રૂપે (૧૦ ૧૨૩-૧૨૪ ૧૦૨)

૨ - ૫ - ૨ -

- સ્વદ્વાદ રૂપે અર્થ ૧ -

- સ્વદ્વાદ રૂપે અર્થ ૨, ૧૦ ૫ ૧૦ ૧૦

અનન્ત જ્ઞાન, અનન્ત દર્શન, ઇત્યાદિ સર્વોત્તમ ગુણોથી મુક્ત હોવાને લીધે ઈશ્વર સગુણ (ગુણી) છે, પરંતુ તેનામાં સાત્વિક, રજસ અને તામસ ગુણોનો અત્યલ અભાવ હોવાને લીધે તે નિર્ગુણ (અગુણી) છે

વિશેષમાં જ્ઞાનથી સર્વ વસ્તુના અણુકાર હોવાને લીધે તે સર્વવ્યાપક યાને વિભુ છે, પરંતુ તેના આત્મ-પ્રદેશે તે એકેજ સ્વભાવ અગુક વિભાજ અવગાહીને રહેલા હોવાથી તે અપેક્ષાએ તે તે જરૂર અવિભુ છે

સંસારના પ્રપચ સાથે ઈશ્વરને કંઈ પણ સબંધ નહિ હોવાને લીધે તે ભિન્ન છે, પરંતુ હોઠા કાશના અન્ન ભાગમાં અનેક છોરા અને પુદ્ગલોની સાથેના તેના સસર્ગને લઈને તે અભિન્ન છે

ઈશ્વરને ભાવરૂપી મન હોવાને લીધે તે સમનરુક (મનસ્વી) છે,^૧ જ્યારે તેનામાં આપણ જેવા મનનો-વિચારરૂપ મનનો અસદ્ભાવ હોવાને લીધે તે અમનરુક છે

અમુક વ્યક્તિએ ઈશ્વર-પદને ક્યારે પ્રાપ્ત કર્યું તેના નિલુચ થઈ શકતો હોવાથી તે દૃષ્ટિએ અર્થાત્ વ્યક્તિની અપેક્ષાએ ઈશ્વર સાદિ યાને નવીન છે, પરંતુ પ્રથમ ઈશ્વર ઠાણ થયો એને સદ્ભાવ નહિ હોવાથી અર્થાત્ સમુચ્ચયની અપેક્ષાએ ઈશ્વર અનાદિ યાને પુરાણો

આ ઉપરથી ભેદ શકાય છે કે જૈન દૃષ્ટિએ અર્થાત્ અનેકાન્તવાદાનુસાર ઈશ્વર 'સાકાર તેમજ 'નિરાકાર' છે, તે 'રૂપી' પણ છે, તેમજ 'અરૂપી' પણ છે, વળી તે 'સગુણ' હોવાની સાથેસાથ 'નિર્ગુણ' (અગુણ) પણ છે, તે 'વિભુ' છે, તેમજ વળી 'અવિભુ' પણ છે, તે 'ભિન્ન' તેમજ 'અભિન્ન' છે, તે 'સમનરુક' તેમજ 'અમનરુક' છે, તે 'પુરાણો' પણ છે, તેમ વળી 'નવીન' પણ છે

સ્વાદ્વાદ એ જૈન દર્શનનો અટલ સિદ્ધાન્ત છે, એ વાતના ઉપર નીચેના શ્લોક દિવ્ય પ્રકાશ પાડે છે

“સ્વાત્રાક્ષો વર્તતે યસ્મિન્, વક્ષાપાતો ન વિદ્યતે ।

માસ્યન્યર્પીઢગ કિંચિત્, જૈનધર્મ સ્ત ઉચ્યત ॥”

૧ જુઓ ૨૧૧૨વાર્તા-સમુચ્ચય ઉપરની ન્યાવિચારક, ન્યાયાચાર્ય, મહામનોપાખ્યાન, યશોવિજયજી ૧૮ સ્વાદ્વાદકેપમતા (પગ ૩૭૮) ત્યા કહ્યું છે કે—

‘અમનરુકત્વાત્ કથં કેવાલિનો ધ્યાનમ્ । જીવોવયોગરૂપમાવમનસજ્ઞાવાદ્ અયાગિના ધ્યાનમ્’

૨ સરખાવો—

“પરોઢ્યાકાર સર્વજગદાકારરહિત સરૂપં વીરૂપં સગુણમગુણં નિર્વિષુ-વિશુષુ ।

વિચિત્તં સમિત્તં વિગતમનસ સાપુમનસ પુરાણં નર્વ્યં આપિહૃદયમષીની મન્નિત્વે ॥’

—કિર્તિશીર્ષી

વિહાય સદ્=આકાશને વિશે રહે છે તે, દેવ

વિહાય સદ્ગામી=દેવોની એણિ

કવિ=શુક, દેવ-શુર

વિષય=મૃદસ્પતિ, દેવ-શુર

સહયિધિવળા=શુક અને મૃદસ્પતિ સહિત

અપાત (પા ૦ પા)=પાન કરતી હવી

અનેક=અનેક, એક કરતા વધારે

ઉપમાન=ઉપમા

અનેકોપમાન=અનેક ઉપમાથી યુક્ત

સ્તોકાર્થ

સિદ્ધાન્તની સ્તુતિ—

“વિધમાન [અથવા સોમાયમાન] છે (સુવર્ણ—) કમનો જેના એવા, વળી વિદ્વાનોને [અથવા કવિઓને] બુદ્ધિ સપાદન કરાવવામા ચતુર^૧, તથા ક્રોધ અને માન રહિત^૨ [અર્થાત્ ક્રોધ અને અભિમાનનો અભાવ છે જ્યાં એવા], તેમજ અનેક ઉપમાએ યુક્ત^૩ એવા જિનેન્દ્રે જે (સિદ્ધાન્ત)ની પ્રરૂપણા કરી, તેમજ જે (સિદ્ધાન્ત)નું શુક અને બૃહસ્પતિથી અસકૃત એવી દેવોની એણિએ હર્ષપૂર્વક સાક્ષાત્ કર્ણુરૂપી અજસિઓ વડે પાન કર્યું (અર્થાત્ જેનું ચિત્ત હાથે હર્ષભેર અવણુ કર્યું), તે સિદ્ધાન્ત (હે બળ્યો !) તમારા અદ્વિતના નામ અર્થે યાઓ ”—૩૧

વજ્રાહુર્યા સ્તુતિ—

વજ્રાહુર્યાશકુલિશમૃત ! ત્વ નિષત્ત્વ પ્રયત્ન

સ્વાયત્યાગે ! તનુમદવને હેમતારાપ્રતિમતે ।

અધ્યાહ્લે ! શશધરકરભેતમાસિ દિપેન્દ્રે

સ્વાયત્યાગેતનુમદવને હેમતારાપ્રતિમતે ! ॥ ૩૨ ॥ ૮ ॥

—મન્દા•

ટીકા

વક્ત્રિ । ‘વજ્રાહુરિ !’ વજ્રાહુરિસરે ! ! ‘અહુરુહિશમૃત !’ ગુણિવજ્રપારિનિ ! ! ‘ત્વ’ । ‘નિષત્ત્વ’ હુર । ‘પ્રયત્ન’ આદરમ્ । ‘સ્વાયત્યાગે !’ આય —અર્થસ્વામ્ય ત્યાગ — પાન, સોમનો આયત્યાગો યસ્મા સા સમ્બોધ્યતે । ‘તનુમદવને’ તનુમન્તો—દેહિનસ્તેષાં અરને—રસજ । ‘હેમતારા’ સ્વર્ણોન્નવલા । ‘અતિમતે’ અત્ય ત મદવાતિ । ‘અધ્યાહ્લે !’ અધ્યાસીને ! !

[બિનસ્તુતય]

સ્તુતિચતુર્વિંશતિકા

વિદ્યાય સદ્=આશયને વિષે રહે છે તે, દેવ.
વિદ્યાય=સમાર્થી=દેવેની શ્રેષ્ઠિ
કવિ=શુક, દેવ-શુર
વિષય=શુકરૂપતિ, દેવ-શુર

સકવિધિવિષ્ણુ=શુક અને શુકરૂપતિ
અપાર (ધા ૦ વા)=પાન કરતી હવે
અનેક=અનેક, એક કરતા વધારે
ઉપમાન=ઉપમા
અનેકોપમાન=અનેક ઉપમાથી યુક્ત

સિદ્ધાન્તની સ્તુતિ—

સ્ત્રોતકાર્ય

“વિષમાન [અથવા સોભાવમાન] છે (સુવર્ણ—) કમનો જેના એવા, વળી વિદ્વાન
[અથવા કવિઓને] શુદ્ધિ સપાદન કરાવવામા ચતુર, તથા ક્રોધ અને માન રહિત
[અર્થાત્ ક્રોધ અને અભિમાનનો અભાવ છે જ્યાં એવા], તેમજ અનેક ઉપમાએ યુક્ત
એવા બિનેન્દ્રે જે (સિદ્ધાન્ત)ની પ્રરૂપણા કરી, તેમજ જે (સિદ્ધાન્ત)નું શુક અને શુક
રૂપતિથી અતૃપ્ત એવી દેવેની શ્રેષ્ઠિએ હર્ષપૂર્વક સાક્ષાત્ કર્ણુરૂપી અજ્ઞાનિએ વડે પાન કર્યું
(અર્થાત્ જેટલું ચિત્ત હોને હર્ષભરે શ્રવણ કર્યું), તે સિદ્ધાન્ત (હે સંયો!) તમારા અદ્વિતના
નારા અર્થે યાઓ.”—૩૧

‘વ્રજાકૃત્સ્યા’ સ્તુતિ—

વ્રજાકૃત્સ્યાશકુલિશમૃત ! ત્વ વિષત્ત્વ પ્રયત્ન
સ્વાયત્યાગે ! તનુમદવને હેમતારાપ્રતિમત્તે !
અધ્યાત્મદે ! શશધરકરભેતમાસિ દ્વિપેન્દ્રે
સ્વાયત્યાગોસ્તનુમદવને હેમતારાપ્રતિમત્તે ! ॥ ૩૨ ॥ ૮ ॥

—મન્દા૦

ટીકા

વ્રજાતિ ! ‘વ્રજાકૃત્સ્યા !’ વ્રજાકૃત્સ્યાસઙ્ગ ! ! ‘અદ્વજાકૃત્સ્યામ્ !’ ગૃણિષમ્ભારિણિ ! !
‘ત્વ’ ! ‘વિષત્ત્વ’ કુરુ ! ‘પ્રયત્ન’ આદરમ્ ! ‘સ્વાયત્યાગે !’ આપ—અર્થસ્થાગમ ત્યાગ—
દાન, શોભનાં આપત્યાગો યસ્યા સા સમ્ભાગ્યત ! ‘તનુમદવન’ તનુમન્તા—દાહિનસ્તર્પા અવન—
રત્નગ ! ‘દેવતારા’ સ્વર્ણોઞ્જ્વલા ! ‘અતિમત્તે’ અત્ય ન મદવતિ ! ‘અધ્યાત્મદે’ અધ્યાસાન !

‘સાક્ષાત્’ પ્રત્યક્ષમ્ । ‘અગ્નચુલુકૈઃ’ શ્રોત્રાગ્નિભિઃ । ‘ય ચ’ સિદ્ધાન્તમ્ । ‘મોદત્’ મહર્ષાત્ । ‘વિદાયઃસદ્રાજી’ વિદાયઃસદો-દેરા તેર્ણા રાજી-પક્તિઃ । ‘વઃ’ યુષ્માકમ્ । ‘સકવિધિપણા’ સહ કવિધિપણામ્યાં-શુરુમુરુમ્યાં વર્તેતે ય અસૌ । ‘અપાત્’ પીતવર્તી । ‘અનેકોપમાનઃ’ અનેકાનિ-અપરિમિતાનિ સમુદ્રચન્દ્રાદીનિ ઉપમાનાનિ યસ્ય સઃ । ‘સદ્રાજીવઃ’ સ્વપદ્માય પ્રયમાન્તવિશેષણાનિ જિનસ્ય સિદ્ધાન્તસ્ય વા સમ્બન્ધીનિયાનિ । સ સિદ્ધાત્ અહિત્વે હતયે વઃ સ્તાત્, કવિધિપણાપાદને દક્ષોય જિનેન્દ્ર અરુણાપયદિતિ સમ્બન્ધઃ ॥ ૩૧ ॥

અવચૂરિઃ

સ સિદ્ધાન્તો યો-યુષ્માકમાહિતક્ષયાય મૂયાત્ । ય સિદ્ધાન્ત સન્તિ-શોમનાનિ કમલાનિ યસ્ય સ જિનેન્દ્ર પ્રધાનકમલોડરયાપયદ-ઝચિવાન્ । કમ્પ-શાસ્ત્રાસ્તેર્ણા બુદ્ધિજનને દક્ષો-વિવક્ષણ । વિદેતે કોપમાનો યસ્ય યગ વા । વિદાય-સદો-દેવાસ્તેર્ણા રાજી-ઐણિ કર્ણચુલુકૈ-શ્રોત્રાગ્નિભિઃ । સદ્-રૂપાંદ્ ય ચ સિદ્ધાન્તમપાત્-પીતવર્તી । ઐણી કિંમૂતા । સહ કવિધિપણામ્યા શુરુમુરુમ્યાં વર્તેતે યા અનેકાનિ ચન્દ્રસમુદ્રાદીન્યુપમાનાનિ યસ્યા । પ્રયમાન્તવિશેષણાનિ જિનસ્યાગમસ્ય વા યોગ્યાનિ ‘સદ્રાજીવ’ इति શુક્ત્વા ॥ ૩૧ ॥

અન્વયઃ

ય સદ્-રાજીવ, કવિ-ધિપણા-આપાદને વક્ષ, અ-કાપ-માન, અનેક-ઉપમાન જિન-રાજ અરુણાપયદ, ય ચ સ-કવિ-ધિપણા વિદાય-સદ્-રાજી અગ્ન-ચુલુકૈ મોક્ષદ સાક્ષાત્ અપાત્ સ સિદ્ધાન્ત વ અહિત-હતયે સ્તાત્ ।

શીખરાર્થ

સિદ્ધાન્ત (મૂં સિદ્ધાન્ત) = સિદ્ધાન્ત, મત

સ્તાત્ (ધાં અમ) = થાઓ

હતિ = નાથ

અહિત-હતયે = અહિતના નાથ માટે

અરુણાપયદ (ધાં સ્યા) = પ્રકૃપણા કરના હવા

જિનન્દ્ર (મૂં જિનેન્દ્ર) = જિનવર

સદ્ = (૧) શેષનીવ, (૨) વિદ્યમાન

રાજીવ = કમલ

સદ્રાજીવ = શેષનીવ કમલ છે જેને એવા,

અથવા વિદ્યમાન છે કમલ જેની પાસે

એવ

હતિ = (૧) હિ, કવિ, રચન, (૨) વિદ્વાન

વિષમ = બુદ્ધિ

અપાદન = વચન

કવિધિપણાપાદને = કવિઓને અથવા વિદ્વાનોને

બુદ્ધિ અપાદન (કશવવા) મા

કોપ = ગુસ્સો

અકોપમાન = અવિદ્યમાન છે ક્રોધ અને અભિ

માન જેને વિષે એવા

વક્ષ (મૂં વક્ષ) = ચતુર

સાક્ષાત્ = સાક્ષાત

અગ્ન = કુર્ણ કાન

ચુલુક = અગ્નિ, યોગ

અગ્નચુલુકૈ = કુર્ણની અગ્નિ વડે

માદાન્ (મૂં મદ) = હર્ષથી

વિદાયવત્ = આપણ

સદ્ = નિષાધ કરણ

વિદાય સત્=આકાશને વિષે રહે છે તે, દેવ
 વિદાય સદ્ગામી=દેવોની એણિ
 કવિ=શુક, દેવ-શુર
 વિષય=મૃહરૂપતિ, દેવ-શુર

સ્તુતિવર્તુલિતેષા

સકવિધિપન્ના=શુક અને મૃહરૂપતિ સદ્
 અપાવ (વાં વા) = પાન કરતી હશે
 અનેક=અનેક, એક કરતા વધારે
 ઉપમાન=ઉપમા
 અનેકોપમાન=અનેક ઉપમાથી ઉપમા

સિદ્ધાન્તની સ્તુતિ—

સ્ત્રોતકાર્ય

“વિધમાન [અથવા શોભાયમાન] છે (સુવર્ણ—) કમરો બેનાં એવા, વળી વિદ્યુતે
 [અથવા કવિઓને] બુદ્ધિ સપાદન કરાવવામાં ચતુર, તથા કોષ અને જન વિદ્યા
 [અર્થાત્ કોષ અને અભિમાનનો અભાવ છે જ્યાં એવા], તેમજ અનેક દૃષ્ટાન્ત દ્વારા
 એવા જિનેન્દ્રે જે (સિદ્ધાન્ત)ની પ્રશ્નણા કરી, તેમજ જે (મિશ્ર-ત)નું શુક અને મૃહ
 રૂપતિથી અસકૃત એવી દેવોની એણિએ હર્ષપૂર્વક સાક્ષાત્ કાર્તુરૂપી અજધિજીવે ૧૧૧૭
 (અર્થાત્ જેટલો ચિત્ત હશે હર્ષભરેર અવલુ કર્યું), તે સિદ્ધાન્ત (દે અર્થે!) તથા અદિ-
 નાશ અર્થે યાઓ.”—૩૧

વજ્રાકુરયા સ્તુતિ —

વજ્રાકુરયદ્દશકુલિશમૃત ! ત્વ વિપત્તિ પ્રવર્ત
 સ્વાયત્યાગે ! તનુમદવને હેમતારાપ્રતિમચે !
 અપ્યારુદે ! શશપરવરશ્ચેતમાસિ દ્વિપેદ્રે

સ્વાયત્યાગોસ્તનુમદવને હેમતારાપ્રતિમચ ! ॥ ૧૨ ॥ ૮ ॥

ટીકા

વજ્રાસિ. ‘વજ્રાકુરયિ !’ ‘વજ્રાકુરયસિ !’. ‘કુરય’ શબ્દ ‘કુર’ અને ‘ય’ બંનેથી બનેલો છે. ‘કુર’ એટલે ‘કર’ અને ‘ય’ એટલે ‘યજ્ઞ’.
 ‘વજ્રાકુરય’ એટલે ‘વજ્રાકુર’ અને ‘યજ્ઞ’.
 ‘દશકુલિશમૃત !’ એટલે ‘દશકુલિશ’ અને ‘મૃત’.
 ‘ત્વ વિપત્તિ પ્રવર્ત’ એટલે ‘ત્વ વિપત્તિ પ્રવર્ત’.
 ‘સ્વાયત્યાગે !’ એટલે ‘સ્વાયત્યાગ’.
 ‘તનુમદવને હેમતારાપ્રતિમચે !’ એટલે ‘તનુમદવને હેમતારાપ્રતિમચ’.
 ‘અપ્યારુદે !’ એટલે ‘અપ્યારુદ’.
 ‘શશપરવરશ્ચેતમાસિ દ્વિપેદ્રે’ એટલે ‘શશપરવરશ્ચેતમાસિ દ્વિપેદ્રે’.

‘સાશ્વત્’ પ્રત્યક્ષમ્ । ‘અવણચુલુકૈઃ’ શ્રોત્રાઙ્ગલિખિ’ । ‘ય ચ’ સિદ્ધાન્તમ્ । ‘મોદત્ પ્રદર્શન્’ । ‘વિદાય’ સત્રાજી’ વિદાય-સદો-દેવા’ તેષાં રાજી-પત્તિઃ । ‘વઃ’ ધુમ્માકમ્ । ‘સક વિરિપગા’ સદ્ કવિરિપગામ્યાં-શુરુસુરુમ્યાં વર્તેતે ય અસૌ । ‘અપાત્’ પીતવતી । ‘અને કોરદાનઃ’ અનેરુદાનિ-અપરિમિતાનિ સમુદ્રચન્દ્રાદીનિ ઉપમાનાનિ યસ્ય સઃ । ‘સત્રાજીવઃ’ રૂપ વદાય પ્રયદાન્તવિરોપણાનિ જિનસ્ય સિદ્ધાન્તસ્ય વા સમ્બધીનિયાનિ । સ સિદ્ધાન્ત’ અર્થિત્વે દ્રવ્યે વ ધ્યાત્, કવિરિપગાવાદને દક્ષોય જિનેન્દ્રઃ અરુણાપયદિતિ સમ્યગ્ધઃ ॥ ૩૧ ॥

અનુચૂરિઃ

જા મિદ્ધાન્તો વા-ધુમ્માકમદિતક્ષણાય ધ્યાત્ । ય સિદ્ધાન્ત સન્તિ-શોભનાનિ કમલાનિ વરણ જા જિનેન્દ્ર પ્રયત્નકમળા-વાવય-ઉચિવાર્ । કવય-શાસ્ત્રશાસ્ત્રેષાં શુદ્ધિમનને વક્ષો-વિષયજ્ઞ । મિદ્ધાન્ત કોરદાનની વરણ વત્ર વા । વિદાય-સદો-દેવાસ્તેષાં રાજી-ભેળિ કણચુલુકૈ-શ્રોત્રાઙ્ગલિખિમા રૂપ-રૂપ-રૂપ-મિદ્ધાન્ત-મસા-પીતવતી । ભેળી કિમ્ભૂતા । સાત કવિરિપગામ્યાં શુરુસુરુમ્યાં વર્તેતે જા । પ્રયદાય પ્રયદાન્તવિરોપણાનિ જિનસ્ય સિદ્ધાન્તસ્ય વા સમ્બધીનિયાનિ । સ સિદ્ધાન્ત’ અર્થિત્વે દ્રવ્યે વ ધ્યાત્, કવિરિપગાવાદને દક્ષોય જિનેન્દ્રઃ અરુણાપયદિતિ સમ્યગ્ધઃ ॥ ૩૧ ॥

અન્યથઃ

જા સદો-દેવા’ રાજી-પત્તિઃ, અ-કાવ-માન, અનક-ઉપમાન જિન-દર્શન-કોરદાન, જા જા-કવિ-પિરગા વિદાય-સદો-રાજી પ્રયણ-ચુલુકૈ માશ્વત્ સાશ્વત્ અપાત્, સ સિદ્ધાન્ત’ અર્થિત્વે દ્રવ્યે વ ધ્યાત્ ।

ગાથા

સિદ્ધાન્ત (૩૦ મિદ્ધાન્ત)-અર્થિત્વે, મન
સદો (૩૦ રૂપ)-અર્થિત્વે
રૂપ-રૂપ-રૂપ
કવિરિપગામ્યાં-શુરુસુરુમ્યાં વર્તેતે
કણચુલુકૈ-શ્રોત્રાઙ્ગલિખિમા
રૂપ-રૂપ-રૂપ-મિદ્ધાન્ત-મસા-પીતવતી
મિદ્ધાન્ત (૩૦ મિદ્ધાન્ત)-અર્થિત્વે
જા જા-કવિ-પિરગા વિદાય-સદો-રાજી પ્રયણ-ચુલુકૈ માશ્વત્ સાશ્વત્ અપાત્, સ સિદ્ધાન્ત’ અર્થિત્વે દ્રવ્યે વ ધ્યાત્ ।

કવિરિપગામ્યાં-શુરુસુરુમ્યાં વર્તેતે
શુદ્ધિ યપદન (૩૧૧૧)માં
કાવ-ધુમ્માક
અનક-ઉપમાન-અર્થિત્વે, મન
માન-રૂપેને વિરોધે
જા (૩૦ રૂપ)-અર્થિત્વે
સાશ્વત્-અર્થિત્વે
અવણ-ચુલુકૈ
શુરુસુરુમ્યાં-શ્રોત્રાઙ્ગલિખિમા
કણચુલુકૈ-શ્રોત્રાઙ્ગલિખિમા
મન (૩૦ રૂપ)-અર્થિત્વે
વિદાય-સદો-રાજી પ્રયણ-ચુલુકૈ માશ્વત્ સાશ્વત્ અપાત્, સ સિદ્ધાન્ત’ અર્થિત્વે દ્રવ્યે વ ધ્યાત્ ।

વિદ્યાયસ=આકાશને વિષે રહે છે તે, દેવ
વિદ્યાયસદ્રાગી=દેવોની શ્રેષ્ઠિ
કવિ=શુક, દેવ-શુર
વિષય=મૃદસ્પતિ, દેવ-શુર

સુતિસુતિયૈશ્વરિકા

સકવિધિપના=શુક અને મૃદસ્પતિ
અપાત્ (ઘાં વા)=પાન કરતી હથી
અનેક=અનેક, એક કરતા વધારે
ઉપમાન=ઉપમા
અનેકોપમાન=અનેક ઉપમાથી મુક્ત

સિદ્ધાન્તની સ્તુતિ—

સ્તોકાર્થ

“વિષમાન [અથવા શોભાયમાન] છે (સુવર્ણ—) કમલો જેવા, વળી વિદ્વાનોને
[અથવા કવિઓને] બુદ્ધિ સપાડન કરાવવામા ચતુર, તથા ક્રોધ અને માન રહિત
[અર્થાત્ ક્રોધ અને અભિમાનનો અભાવ છે ન્યા એવા], તેમજ અનેક ઉપમાએ પુનઃ
જેવા જિનેન્દ્રે જે (સિદ્ધાન્ત)ની પ્રરૂપણા કરી, તેમજ જે (સિદ્ધાન્ત)નું શુક અને મૃદ
સ્પતિથી અતૃપ્ત જેવી દેવોની શ્રેષ્ઠિએ હર્ષપૂર્વક સાક્ષાત્ કર્ણુરૂપી અજ્ઞવિદ્યા વડે પાન કર્યું
અર્થાત્ જેનું ચિત્ત હપ્તે હર્ષભરે શ્રવણ કર્યું, તે સિદ્ધાન્ત (દે ભગ્યે!) તમારા અદિવત્તા
ય અર્થે યોગ્ય.”—૩૧

કૃત્યા. સ્તુતિ—

વજ્રાકુલયકુશકુલિશમૃત્ ! ત્વ વિષત્ત્વ પ્રયત્ન
સ્વાયત્યાગે ! તનુમદવને હેમતારાપ્રતિમચે !
અપ્યારુદે ! શશધરકરશ્ચેતમાસિ દ્વિપેન્દ્રે
સ્વાયત્યાગોત્તનુમદવને હેમતારાપ્રતિમચે ! ॥ ૩૨ ॥ ૮ ॥

—કન્દા

ટીકા

વજ્રાતિ । ‘વજ્રાકુલયે !’ વજ્રાકુલયસિદ્ધ ! । ‘અકુશકુલિશમૃત્ !’ કુલિશવજ્રધારિણિ ।
ત્વ । ‘વિષત્ત્વ’ કુરુ । ‘પ્રયત્ન’ આદરમ્ । ‘સ્વાયત્યાગ’ આપ-અર્ચન્યાગ ત્વ-
ન, સામનો આપત્યાગો યસ્યા સા સમ્પ્રાપ્યત । તનુમદવન ’ તનુમન્તા-દાદિવસ્ત્વા યત્ન-
ગ । ‘હેમતારા’ સ્વર્ણોન્નવલ્લા । ‘અતિમચે’ અત્યંત મદવનિ । ‘અપ્યારુદ’ અપર-સ-વ ।
૧-૨-૩ આ વિશેષણ સિદ્ધાન્તને પશુ ય મુ ૫૬૧ ૮૦ છે

17

विदाय सदाजी=देवोऽग्नी श्रेष्ठि
कवि=शुक्ल, देव-अर्
धिषण्य=मृच्छन्पति, देव-अर्

સકલિધિપત્ન = ૫૨૬ અને ગૃહસ્થાનિ ૬૨-
 અપાત્ર (૫૦ વા) = ૫૨૬ ૩૨ની દર્શ
 અનક = અનેક, એક ૩૨૭ ૧૪૬
 ઉપમાન = ૬૫૫
 અનેકોપમાન = અનેક ૬૫૫ થી ૬૫૬

अर्थ

सिद्धान्तनी स्तुति—

“વિધમાન [અથવા સોભાયમાન] છે (સુવર્ણ—) કમરો બની એવ, વગી વિ—
[અથવા કવિઓને] ભુક્તિ સપાદન કરાવવામાં ચતુર, તથા કાવ્ય અને જન કવિ—
[અર્થાત્ દોષ અને અભિમાનનો અભાવ છે ન્યાં એવા], તેમજ અનેક દૃશ્ય અને શ્રવણ—
એવા બિનેન્દ્રે જે (સિદ્ધાન્ત)ની પ્રરૂપણા કરી, તેમજ જે (નિદાન્ત)નું દુઃક અને ભય—
રૂપતિથી અસહ્ય એવી દેવોની યેશિએ ઉર્ધ્વપૂર્વક સાક્ષાત્ કર્મરૂપી અવસ્થા વગેરે વગેરે
(અર્થાત્ જેટલો યિત્ત હશે ઉર્ધ્વનેર અવલોકન કર્યું), તે નિદાન્ત (કે બાન્ધ) નાના અર્થે યાજો.”—૩૧

ब्रह्मसूत्रस्य सूति —

षष्ठाह्मशयदृशकुलिशभूत ! त्व शिष्यतय प्रयत्न
स्वायत्यागे ! तनुमदवने हेमताराप्रतिमले ।
अप्यारुढे ! शशधरवरश्चेतनाति द्विपेदे
स्वायत्यागोत्तराभावे ।

स्वायत्याग्नेऽनुमदवने हेऽमतातातिमत् ॥ ११ ॥

— 4 —

टीका

[illegible]

અય સદ્=આકાશને વિષે રહે છે તે, દેવ.

અય સદ્ગામી=દેવોની એણિ

=શુક, દેવ-શુર

અય=મૃદસ્પતિ, દેવ-શુર

સકચિધિપણ=શુક અને મૃદસ્પતિ સહિત

અપાત્ (પાઠ વા)=પાત કરતી હવી

અનેક=અનેક, એક કરતા વધારે

ઉપમાન=ઉપમા

અનેકોપમાન=અનેક ઉપમાથી શુક

શ્લોકાર્થ

અંતની સ્તુતિ—

“વિષમાન [અથવા શોભામન] છે (સુવર્ણ—) કમનો જેનાં એવા, વળી વિદ્વાનોને
યવા કવિઓને] શુદ્ધિ સપાદન કરાવવામા અતુર^૧, તથા ક્રોધ અને માન રહિત^૨
પાનુ ક્રોધ અને અભિમાનનો અભાવ છે જ્યાં એવા], તેમજ અનેક ઉપમાએ યુક્ત^૩
ખિનેન્દ્રે જે (સિદ્ધાન્ત)ની પ્રરૂપણા કરી, તેમજ જે (સિદ્ધાન્ત)નું શુક અને મૃદ
થી અસહ્ય એવી દેવોની એણિએ હર્ષપૂર્વક સાક્ષાત્ કર્યૂંથી અજ્ઞાનિઓ વડે પાન કર્યું
તેનું જેનું ચિત્ત હૃદયે હર્ષભરે મવણુ કર્યું), તે સિદ્ધાન્ત (કે બન્ને) તમારા અદ્વિતના
અર્થે થાઓ.”—૩૧

અથા સ્તુતિ —

વજ્રાહુદયકુશકુલિશમૃત્ ! ત્વ વિઘત્ત્વ પ્રયત્ન

સ્વાયત્યાગે ! તનુમદવને હેમતારાઽતિમત્તે !

અધ્યારુદે ! શશધરકરશ્વેતમાસિ દ્વિપેન્દ્રે

સ્વાયત્યાઽગેઽતનુમદવને હેમતારાતિમત્તે ! ॥ ૩૨ ॥ < ॥

—મન્દા

ટીકા

વજ્રતિ । ‘વજ્રાહુરિ !’ વજ્રાહુશીસરે । । ‘અહુશકુલિશમૃત્ !’ શુણિવજ્રપારિણિ । ।
‘વિઘત્ત્વ’ કુર । ‘પ્રયત્ન’ આદરમ્ । ‘સ્વાયત્યાગે !’ આપ —અર્પણપદઃ સ્વાત્ —
પદમૌ આપત્યાગૌ વસ્વા સા સમ્પ્રોષ્યતે । ‘તનુમદવને’ તનુપન્તો—દોહનસ્તેષાં અવને—
‘હેમતારા’ સ્વર્ણોન્નજ્વલા । ‘અતિમત્તે’ અત્ય ન મદવતિ । ‘અધ્યારુદે !’ અધ્યારુદાસીને । ।

૧૪/૧૧/૧૧
 ૧૪/૧૧/૧૧
 ૧૪/૧૧/૧૧
 ૧૪/૧૧/૧૧
 ૧૪/૧૧/૧૧
 ૧૪/૧૧/૧૧

વિદાય સન્=આકાશને વિષે રહે છે તે, દેવ
 વિદાય સવામી=દેવોની એલિ
 કવિ=શુક, દેવ-ગુરુ
 વિષય=મૃદરૂપિતિ, દેવ-ગુરુ

સ્તુતિષ્ઠુર્વેદતેજા

સકવિધિપણ=શુક અને શુદ્ધ
 ભણત (૧૦૦) = ૧૦૦૦૦૦
 અનેક=અનેક, એક ૧૧૧ ૧૧૧
 ગણમાન=૩૫૫૫
 અનેકાવમાન=અનેક ૩૫૫૫ ૩૫૫૫

સિદ્ધાન્તની સ્તુતિ—

શ્લોકાર્થ

“વિષમાન [અથવા શૈભાયમાન] છે (મુવર્ગ) કમળા એનાં એવ. ૧૧ ૧૧
 [અથવા કવિજોને] શુદ્ધિ સપાદન કરાવવામાં અનુરૂપ, તેમજ એનાં ૧૧ ૧૧
 [અર્થાત્ કોષ અને અભિમાનનો અભાવ છે ન્યા એવા] તેમજ એનાં ૧૧ ૧૧
 એવા બિનેન્દ્રે એ (સિદ્ધાન્ત) ની પ્રરૂપણા કરી, તેમજ એ (સિદ્ધાન્ત) ની પ્રરૂપણા કરી
 સ્થિતિથી અલગ એવી દેવોની એલિએ ઉર્ધ્વપૂર્વક માતાનું કાર્ય કરી એલિએ વે ૧૧ ૧૧
 (અર્થાત્ એનું ચિત્ત રૂપને ઉર્ધ્વનેર મવણ કર્યું), તે સિદ્ધાન્ત (દે ૧૧ ૧૧) ની પ્રરૂપણા કરી
 નાથ અર્થે યાજી.”—૩૧

વજ્રાક્રુદયા: સ્તુતિ —

વજ્રાક્રુદયશુભાશુભભૂત ! ત્વ નિધત્વ મદન
 રવાયત્યાગે ! તનુમદવને હેમતારાનિમિત્તે !
 અપ્યારુટે ! શાશ્વતરશ્ચેતમાતિ દિવેન્દ્રે
 રવાયત્યાગે તનુમદવન હેમતારાનિમિત્તે ! ૧૧ ૧૧

ટીકા

વજ્રાતિ. 'વજ્રાક્રુદિ' ! વજ્રાક્રુદિસહ
 '૧૧' ! 'વિષત્તર' કુર ! 'મદન' આપણ
 રાત્ર કાવનો આપણાગો વરણ મા ગમ્મ ૧૧
 રાત્ર ! 'દેવતારા' રાત્રે રાત્રી ૧૧ ૧૧

વિદાય સ્=આપાથને વિષે રહે છે તે, દેવ
વિદાય સદાજી=દેવોની એણિ

વિ=શુદ્ધ, દેવ-શુદ્ધ
વળ=મૃદુલપતિ, દેવ-શુદ્ધ

સ્તુતિવનુર્વિદા

સહવિધિપદ્મા=શુદ્ધ અને મૃદુલપતિ
અપાર (શાંત)=પ્રાપ્ત કરી દે
અનન્દ=અને, એક કરતા વધુ
ઉપમાન=ઉપમા
અનેકાપમાન=અનેક ઉપમા થી ઉપમા

નિતની સ્તુતિ—

સ્તોત્રાર્થ

“વિદમાન [અથવા સોભાયમાન] છે (સુવર્ણ) કમલો એવા એવ, ૧૧ વિનયે
કવિઓને] છુદ્ધિ સપાદન કરાવવામાં અનુરૂપ, તથા કવિ અને પદ્ય
કોપ અને અભિમાનનો અભાવ છે જ્યાં એવા, તેમજ અનેક દર્શન મુજબ
નેત્રે જે (સિદ્ધાન્ત)ની પ્રરૂપણા કરી, તેમજ જે (સિદ્ધાન્ત)નું શુદ્ધ અવલોકન
અધકૃત એવી દેવોની એણિએ દર્શનપૂર્વક સાક્ષાત્ કર્યું છે તેમજ (સિદ્ધાન્ત)નું શુદ્ધ અવલોકન
જેનું ચિત્ત કદને દર્શનને અવલોકન કર્યું, તે સિદ્ધાન્ત (દેવોને) તથા એક-વ
ધાઓ.”—૩૧

સ્તુતિ—

વજ્રાહ્લદયહ્સાકુલિશમૃત ! ત્વ વિષત્ત્વ પ્રદન
સ્વાયત્યાગે ! તનુમદવને દેમતારાપ્રતિનયે ।
અપ્યારુદે ! શશધરવરશ્ચેતમાસિ દિપેદ્રે
સ્વાયત્યાગેતનુમદવને દેમતારાપ્રતિનયે ॥ ૩૨ ॥

ટીકા

વજ્રાહ્લદય ! 'વજ્રાહ્લ' શબ્દ
કુર । 'મયત્ત આપણ
ગૌ પરમા મા સમ્મદ વન
પોન્નવલા । અતિદલ કદ
સિદ્ધાન્ત નવ પદ્ય ૧ ૨ ૩ ૪

‘શશપરકરશ્વેતભાસિ’ ચન્દ્રાંશુષવકાલિવિષે । ‘દ્વિપેન્દ્રે’ ગજપતા । ‘સ્વાયત્પા’ નિજાયામેન કૃત
 ‘અગે’ સાનુમતિ । ‘અતનુમદવને’ અતનુ-મયૂત મદવન-દાનજલ યસ્ય તસ્મિન્, અ
 અતનુપદ એવ શ્યામત્વાત્ વન-કાનનં યસ્ય તસ્મિન્, નગઃ કિંઞ વનવાન્ મવતીતિ અભિપ્રાય
 ‘દે’ રૂપામન્વજે । ‘અમતારાતિમત્તે’ ! અરાતિમત્તો-વિપક્ષયુક્તસ્ય ભાષો અરાતિમત્તા, સા ન મ
 નાભિમેતા યસ્યાસ્તસ્યાઃ સમ્બોધનમ્ । દે વર્જાઢ્ઢિશિ ! ત્વ દેમતારા તનુમદવને પ્રયત્ન વિપક્ષ
 સમ્બન્ધઃ ॥ ૩૨ ॥

અવચૂરિઃ

દે વર્માકૃતિઃ કેવિ । તનુમદવને-જન્તુરક્ષણે પ્રયત્ન વિધેદિ । દે શુનિગ્નપ્રધારિણિ । સ્વાયત્પા
 શોમન આયોડયાંગમો જ્ઞાન ય યસ્યા । ત્વં કથમૂતા ! । દેમતારા-કનકોજ્જયતા । દે અધ્યા
 (રૂપાતિ) । । ક ! ! દ્વિપેન્દ્રે । કિંમૂતે ! ! અતિમત્તે-મનોદ્વતે । ચન્દ્રકરા હ્ય શ્વેતા મા યસ્ય તસ્મિ
 સ્વાયત્પા-નિજાયામેન અગે-પર્વત હ્ય । અતનુ-મયુર મદવન-મયુવારિ યસ્ય તસ્મિન્ । અરાતિ-
 સોડસ્યાર્મોત્યરાતિમાન્, તસ્ય આયોડયાતિમત્તા, સા ન મતા યસ્યાસ્તસ્યા સંબોધનમ્ ॥ ૩૨ ॥

અન્યથઃ

દે વર્માકૃતિઃ ! અકુશ-કુલિશ-મુરં ! સુ-આય-ત્યાગે ! અતિ-મત્તે, દાશપર-કર-શ્વે
 ખાસિ, ત્વ-ગાધયા અગ, અતનુ-મદ-વને દ્વિપ-ચન્દ્રે અધ્યાકૃદે ! અ-મત-અરાતિમત્તે ! દેમન્-ત
 ત્વ તનુમદ-અવને પ્રયાનં વિધાયસ્ય ।

શબ્દાર્થ

વર્માકૃતિઃ । (મૂં વર્માકૃતી) = દે વર્માકૃતી
 (દેવી) !

અકુશ = અકુશ

કુલિશ = વજ્ર

અકુશ-કુલિશ-મુરં = દે અકુશ અને વજ્રને
 ધરણુ કરનારી !

વિષસ્ત્વ (વઃ સ્ત) = વિષ્ણુ ૩૨

પદસ્ય (પૂં પદ્મ) = વનને.

અગ = અગ

સ્વાયત્પા = સ્વાયત્પા છે દેવ અને દાન જેના
 એટલે (વૈ)

તનુમદ = ૩૬૫, ૫૫૧

અરાતિ = ૩૬૨

તનુમદવને = યરીરધારી (ભયો)ના રક્ષણને વિ

દેમન્ = મુવર્ણ

દેમતારા = મુવર્ણના જેવી ઉન્નત

અતિ = અત્યંત

મત્ત (ધાં મર) = મદથી મુગ્ધ

અતિમત્તે = અતિમત્ત મદો-મત્ત

અધ્યાકૃદે ! (મૂં અધ્યાકૃત) = આરૂઢ થયેલી ! (ધ

દાશપર = યશશ્ચ, ચ ૩

કર = કરિણ

શ્વન = શ્વેત, સફેદ

માય = કાન્તિ, પ્રકાશ

દાશપરકરશ્વનમાનિ = ચન્દ્રના કિરણોના જે

વેદ ગાનિય ગા.

દ્વિપ=ગજ, દ્વાપી.
દ્વિવેન્દ્રે=ગજશબ્દને વિશે.
સ્વ=પોતાના
આપતિ=વિસ્તાર
સ્વાપરવા=પોતાના વિસ્તાર વડે
અગે (મુઠ અગ)=પર્વતને વિશે
અતનુ=અનંત, પ્રચુર, ઘણું

મય=મહ
અતનુમન્યને=(૧)અનંત છે મહત્ત્વ જોને વિશે
એવા; (૨) પ્રચુર મહત્ત્વ વળેને વિશે
અરાતિમત્તા=અનુપમ, દુર્લભતાવદ
અમતારાતિમત્તે=અમાન્ય છે અનુપમ જેને
એવી ! (૨૦)

શ્લોકાર્થ

વજ્રાકુશી દેવીની સ્તુતિ—

“હે અકુશ અને વજ્રને ધારણ કરનારી (દેવી) ! ઉત્તમ (પ્રકારના) છે (અર્થાગમ-
રૂપી) લાભ અને દાન જેનાં એવી છે (નિધા-દેવી) ! હે અત્યંત મહાન્નમ્ત એવા અને
વજી ચન્દ્રનાં દિરલોના એવી સેત કાન્તિવાળા તથા પોતાના વિસ્તાર વડે પર્વતસમાન એવા
(અર્થાત્ પર્વત ના જેવા વિસ્તારવાળા) તેમજ અનંત છે મહ-જલ જેવું એવા ગજરાજ
ઉપર આરૂઢ થયેલી (દેવી) ! અસમત છે અનુતા જેને એવી (અર્થાત્ અનુતાનો ત્યાગ
કરાવી મિત્રતા કરાવી આપનારી) હે (દિવ્યાંગિના) ! (ઉપર્યુક્ત ચાર વિશેષલોથી અલકૃત
એવી) હે વજ્રાકુશી ! સુવર્ણસમાન ઉન્નવય એવી તું સરીરધારી (એવા) ના રસ
સુધૈ પ્રપન્ન કરે ”—૩૨

જાકુશીનું સ્વરૂપ—

સ્વરૂપીકરણ

વજ્ર અને અકુશને જે ધારણ કરે તે ‘વજ્રાકુશી’ એ વજ્રાકુશી શબ્દને વ્યુત્પત્તિ-અર્થ
આ વિદ્યા-દેવીની કાચનવર્ણી કાયા છે અને તેને દ્વાપીનું વાહન છે વિશેષમા તેને ચાર હાથ
તેના જમણા છે હાથ વરદ અને વજ્રથી વિભૂષિત છે, જ્યારે કાળા છે હાથ તો માતુલિ !
તેનું અને અકુશથી અલકૃત છે આ પ્રમાણેનો ઉલ્લેખ નિર્વાણકાવકામાં છે ત્યાં કહ્યું છે કે—
‘તપાવજ્રાકુશી કનકવર્ણાગજવાહનાં ચતુર્ભુજાં વરદવજ્રયુગ્ધમિગકાં માતુલિદ્વાદકુશયનવાનહાં રેતિ
આ સબધમાં નીચેના શ્લોક વિચારી લઈએ

“મિત્રિશવસપલકાસમકુન્નયુત—
દરતા સ્તપ્તવિલસતકલ્પીતવાન્તિ ।
ઉન્મત્તદન્તિયમના યુવનસ્ય વિગ્ન
યજ્ઞાકુશી દરદ યજ્ઞસમાનસાન્તિ ॥”

—આચાર્ય ૧૦ પાનાક ૧૬૨

સાચી પાતળી સાથે સરખામ ફી કરી છે ન ત ત જ ૧ થી થક છે કમલ મ પત્રમા ૧૬૬
અ રી પત્રમા મહત્ત્વ વળ છે (અ કુશુલ ૧૮ ૫ ૧૬) એ પ્રમ લેશે અથ ય ૬૬૫

अथ श्रीसुविधिनाथाय प्रार्थना—

तवाभिवृद्धिं सुविधिर्विधेयात्

स भामुरालीनतपा दयावन् ! ।

यो योगिपङ्क्त्या प्रणतो नमःसत्—

सभामुरालीनतपादयावन् ॥ ३३ ॥

—उपजातिः

टीका

तवाभिवृद्धिमिति । 'तवाभिवृद्धिं' भवतोऽभ्युदयम् । 'सुविधिः' पुष्पदन्तः । 'विधेय' विधाया । 'स' । 'भामुरालीनतपा' । 'भामुर'—घोर आसीन—आश्रित तपः—अनशनादिरूप सः । 'दयावन् !' कृपणान्वित ! । 'यः' । 'योगिपङ्क्त्या' यतिपरम्परया । 'प्रणतः' प्रणिपति । 'नमः सत्सभामुरालीनतपादया' । 'नमः सत्सभा'—सुरपर्वत् असुराली—दैत्यसंहति साभ्यां पादौ परदारणया । 'अवन्' रतन् । हे दयावन् ! ॥ सुविधिः तव सप्त(अभिवृद्धिं) विधेयं यो योगिपङ्क्त्या प्रणत इति योगः ॥ ३३ ॥

अवधूरिः

स सुविधिं जित्वा हे दयावन् जन । तव सप्तविधिं विधाया । भामुर—घोरमालीन—आश्रित तपः—अनशनादिरूप सः । यः स्वामी अवन्-रतन् योगिवृन्देन प्रकृत्य जनः । योगिपङ्क्त्या कथं गतव्यं नमस्ततो देवस्थेभ्यः सभा-पर्वत् असुराली—असुरभेजिष्य साभ्यां मती पादौ परदारणया ॥ ३३ ॥

अन्वय

हे अवन् नमस्त-स-सभा-असुर-आली-जन-पादौ ध्याति-पङ्क्त्या प्रणत स भामुर आलीन-तपः सुविधिं (८) दयावन् ! तव अभिवृद्धिं विधेयात् ।

३३-६।३

अभिवृद्धिं (८० अ-वि-द्धि) = अभिवृद्धिने
सुविधिः (३० सु-वि-धि) = सुविधि-ध, १५३५
८६३८
विधिः (२० वि-धि) = १५
८ (३० वि-धि) = १५

आलीन (३० ली) = ३५३५ ३२५
तपः = १५, १५३५६
भामुरालीनतपा = १५१ १५३५ आभ्यां ली
८ ८६३८ ८६३८
८ (३० वि-धि) = १५

યોગિન=યોગી
યોગિનપૂજા=યોગીઓની એણિ વડે.
પ્રણત (મૂં જળત) = નમન થયેલા
નમસ્=આશીર્વાદ
નમસ્સ્=દેવ, જમસ્, સુર

નત (પાં નમ) = પ્રણામ કરેલા
નમ સત્સમાસુરાલીનતપાદયા=સુર
અને અમુર-એણિએ પ્રણામ
જેના ચરણને એવી
અવન (પાં અન) = રક્ષણ કરનારો

શીશુવિધિનાથને પ્રાર્થના—

“જે (જગત્તુ) રક્ષણ કરનારા છે, તેમજ સુર-સભાએ અને અમુર-
નમન કર્યું છે જેનાં ચરણોને એવી યોગિ-પ્રકૃતિ વડે જે વનિત છે, તે [અનસ
યોર] તપશ્ચરિત્રા આશ્રય લાપિલા એવા સુવિધિનાથ, જે કૃપાવત (માનવ) । તને ર
સપાદન કરાવો-તને સચ્ચ જનાવો.”—૩૩

સુવિધિનાથ-ચરિત્ર

સ્પષ્ટીકરણ

પુરુષદત્ત એવા નામથી પણ ઓળખાતા આ સુવિધિનાથ નવમા લીધેકર છે સુમ
રાત્રીની પત્ની રથામા રાણીના તેજો પુત્ર થાય છે અને તેમને જન્મ કાકેદી નગરીમાં થયો હતો
તેમના ચેતવણી શરીર ઉપર મજરનું લાઇન હતું અને તેઓ એકસો (૧૦૦) પત્રપ્રમા
જોયા હતા સામાજિક પ્રવૃત્તિથી નિવૃત્ત થઈ, અનુપમ ચારિત્ર પાળી, જે લાખ પૂર્વનું આયુષ્ય
પરિપૂર્ણ કરી તેઓ અગ્નિ-પદને પામ્યા
પદ્ય-પરિચય—

આ પદ્ય અધ્યસમવૃત્તમાંના ૧૧ અક્ષરોવાળા ‘ઉપભતિ’ વૃત્તમાં રચાયેલું છે ઉપભતિ
વૃત્ત એ ઈન્દ્રવજ્રા અને ઉપેન્દ્રવજ્રાના મિશ્રણરૂપ છે, વાસ્તે સાથે સાથે આ બે વૃત્તોના લક્ષણો
વિચારવા આવશ્યક છે આ વાતના ઉપર નિમ્નલિખિત શ્લોક પ્રકાશ પાડે છે—

સ્વાહિન્દ્રવજ્રા યદિ તો અગો જ
ઉપેન્દ્રવજ્રા પ્રથમ છપી જા ।
અનતરાર્ણરિતલક્ષ્મમાજી

પાણી ઘણીયાલુપજાતયસ્તા ॥’

અર્થાત્ ઈન્દ્રવજ્રા વૃત્તમાં ત, ત અને જ એમ ત્રણ અક્ષરો છે અને ઉપેન્દ્રવજ્રા બે અક્ષરો સુર
છે જ્યારે ઉપેન્દ્રવજ્રામાં જ ત અને જ એ ત્રણ અક્ષરો છે અને અનતમાના બે અક્ષરો દીધ છે
આ ઉપરથી તેમણે સકાશ છે કે ઈન્દ્રવજ્રા અને ઉપેન્દ્રવજ્રામાં એટલીજ ફેર છે કે જ્યારે
૧ જાણે જન્મને અથ ધોર થાય છે આ વાતના ઉપર અભિધાન-ચિન્તામણિ પરિશિષ્ટ ૫૩ ત
પાડે છે ૧૩૩ ૧: ૪૪૫ છે ૧—

ચરદત્ત ત કમરમામીલ માસુર તથા

‘ઉન્દ્રવજા’નો પ્રથમ અક્ષર ગુરુ છે ત્યારે ‘ઉપેન્દ્રવજા’નો તે અક્ષર હથુ છે; બાકી બધા અક્ષરો તે સમાન છે ।

આ વૃત્તાના પ્રથમ, દ્વિતીય અને ચતુર્થ ચરણો ઉપેન્દ્રવજામાં રચાયેલા છે અને બાકીનું તૃતીય ચરણ ઇન્દ્રવજામાં છે એ વાત હવે વિચારવામાં આવે છે —

૧ ચરણ	ત વા મિ વૃ જિં મુ વિ ખિર વિ પે યાવ	} ઉપેન્દ્રવજા
	— — — — — — — — — — — —	
	જ ત જ મ મ	}
૨ ચરણ	સ મા મુ રા લી ન ત પા દ યા વર	
	— — — — — — — — — — — —	} ઇન્દ્રવજા
૩ ચરણ	સો સો મિ વૃ જિ યાવ ર ણ તો ન મત્ સત	
	— — — — — — — — — — — —	}
	ત ત જ મ મ	
૪ ચરણ	સ મા મુ રા લી ન ત પા દ યા વર	} ઉપેન્દ્રવજા
	— — — — — — — — — — — —	
	જ ત જ મ મ	

૧ માત્ર તે કુ-મોષમાં આપેલા ઇન્દ્રવજા, ઉપેન્દ્રવજા અને ઉપઅનિય હથુઓ —
ઇન્દ્રવજા હથુ —

“વરણાં પ્રિયદગ્ધામમશારં રચારૂ
હર્ષં સુમહો । માર્ગં વ્ય તપ્તમ્ ।
મર્યા પ્રિયદગ્ધામમશારં રચારૂ
સામિત્રવર્મા સુવલ કર્વીન્દ્રા ॥”

અર્થ — તે કુદરતી (વચન) । જે પાંચમાં ત્રીજા હથુ, સાતમાં તેષમ નવમાં અક્ષરો હથુ, તે પાંચમાં ત્રીજા હથુ જે વિચાર કરી હથુની કન્તિનો જેણે એવી રીતે (પ્રિય) । કરીને
ઇન્દ્રવજા હથુ છે

ઉપેન્દ્રવજા હથુ —

“વર્ણિતવચનમવ્યુ પુર્વ
મર્યા સર્વો રચારૂ સુવર્ણ । ।
અમનમવ્યુત્તમમ ’ તપાનીમ
ઇન્દ્રવજા કર્યાના કર્વીન્દ્રા ॥”

અર્થ — તે કુદરતી જે ઉપેન્દ્રવજા (ચર) ને ૭ ના પ્રથમ અક્ષરો, ૧૫ થી ૧૭, તે આત્મ કર્વીન્દ્રા
૨ — તે કુદરતી જે ઉપેન્દ્રવજા (ચર) ને ૭ ના પ્રથમ અક્ષરો, ૧૫ થી ૧૭, તે આત્મ કર્વીન્દ્રા
ઉપેન્દ્રવજા હથુ —

“વરણાં પ્રિયદગ્ધામમશારં રચારૂ
હર્ષં સુમહો । માર્ગં વ્ય તપ્તમ્ ।
મર્યા પ્રિયદગ્ધામમશારં રચારૂ
સામિત્રવર્મા સુવલ કર્વીન્દ્રા ॥”

અર્થ — તે કુદરતી જે ઉપેન્દ્રવજા (ચર) ને ૭ ના પ્રથમ અક્ષરો, ૧૫ થી ૧૭, તે આત્મ કર્વીન્દ્રા
૩ — તે કુદરતી જે ઉપેન્દ્રવજા (ચર) ને ૭ ના પ્રથમ અક્ષરો, ૧૫ થી ૧૭, તે આત્મ કર્વીન્દ્રા

जिनेश्वरेभ्योऽर्थना—

या जन्तुजाताय हितानि राज्ञी
सारा जिनानामलपद् ममालम् ।

दिश्यान्मुद पादयुग दधाना
सा राजिनानामलपद्ममालम् ॥ ३४ ॥

—इन्द्रवज्रा

टीका

या जन्तुजातायेति । 'या' । 'जन्तुजाताय' प्राणिसमूहाय । 'हितानि' पश्यानि ।
'राज्ञी' श्रेणि । 'सारा' श्रेष्ठा । 'जिनानां' अर्थनाम् । 'अलपद्' गदितवती । 'मम'
मे । 'अल' अत्यर्थम् । 'दिश्यात्' वितीर्यात् । 'मुद' आनन्दम् । 'पादयुग' अग्निद्वयम् ।
'दधाना' विश्रुती । 'सा' । 'राजिनानामलपद्ममाल' राजिनी-राजनशीला नाना-प्रकारा अमला
पद्ममाशा यस्य तत् । या जिनानां राज्ञी जन्तुजाताय हितानि अलपद् सा यथाक श्रुति दिश्यात्
इति सम्बन्धः ॥ ३४ ॥

अवचूति

या सारा-श्रेष्ठा जिनानां ततिर्जन्तुजाताय हितानि अलपद्-गदितवती सा मम अल-अत्यर्थं हर्ष-
शीर्ति दिश्याद् दद्यात् । कथंभूता । पादयुगं धारयन्ती । राजिनी-राजनशीला नाना बहुविधा
अमला पद्ममाला यस्य तत्पादयुगम् ॥ ३४ ॥

अन्वय

जिनानां या सारा राज्ञी जन्तु-जाताय हितानि अलपद्, सा राजिन्-नाना-प्रमल-पद्म-
माल पाद-युग दधाना (राज्ञी) मम अल श्रुति दिश्यात् ।

शे०टी०

जन्तुजाताय=प्राणि-वर्गने भाटे
हितानि (मू० दिन)=३६५क्षुने, द्वितशरः
साधनेने
सारा (मू० सार)=१) श्रेष्ठ, (२) प्रसङ्गभी
अलपद् (पा० लप्)=३६५ क्षुने
मम (मू० अमम्)=भने

अल=अत्यल
दिश्यात् (पा० दि०)=अर्थे
मुद (मू० मुद)=६५ने
युग=युगल
पादयुग=चरख-युगलेने
दधाना (पा० धा)=धारय ३६५क्षुने

जिनेश्वरेभ्योऽर्घना—

या जन्तुजाताय हितानि राजी
सारा जिनानामलपद् ममालम् ।
दिश्यान्मुद पादयुग दधाना
सा राजिनानामलपद्ममालम् ॥ ३४ ॥

—इन्द्रवज्रा

टीका

या जन्तुजातायेति । 'या' । 'जन्तुजाताय' प्राणिसमूहाय । 'हितानि' पश्यानि ।
'राजी' श्रेणि । 'सारा' श्रेष्ठा । 'जिनानां' अर्हताम् । 'अलपद्' गदितवती । 'यम'
मे । 'अल' अत्यर्थम् । 'दिश्यात्' तितीर्यात् । 'मुद' आनन्दम् । 'पादयुग' अग्निह्वयम् ।
'दधाना' विभ्रती । 'सा' । 'राजिनानामलपद्ममाल' राजिनी-राजनशीला नाना-मकारा अमला
पद्ममाशा यस्य तत् । या जिनानां राजी जन्तुजाताय हितानि अलपद् सा यमाळ मुद दिश्यात्
इति सम्प्रत्य ॥ ३४ ॥

अवचुरि

या सारा-श्रेष्ठा जिनानां ततिजन्तुजाताय हितानि अलपद्-गदितवती सा मम अल-अत्यर्थं मुद-
मीति दिश्याद् इत्याद् । कथंभूता । पादयुगम धारयन्ती । राजिनी-राजनशीला नाना बहुविधा
अमला पद्ममाला यस्य तत्पादयुगम् ॥ ३४ ॥

अन्वय

जिनानां या सारा राजी जन्तु-जाताय हितानि अलपद्, सा राजिन्-शाना-अमल-पद्म-
मालं पाद-युग दधाना (राजी) मम अल मुद दिश्याद् ।

शेषार्थ

जन्तुजाताय=प्राणि-वर्गने भाटे
हितानि (मू० हि०)=३६पाद्युगे, ३६त३३३
साधनेने
सारा (मू० सार)=(१) श्रेष्ठ, (२) पराक्रमी
अलपद् (पा० लप्)=३६देवी ३६वीं.
मम (मू० अस्मद्)=भने.

अल=अत्यत्.
दिश्याद् (पा० दि०)=अर्पे.
मुद (मू० मु०)=३६भने.
युग=युगल.
पादयुग=२१यु-युगलने.
दधाना (पा० धा)=३६२यु ३२५२२.

अथनायुषाये विज्ञापना—

दिश्यात् तत्राशु अथनायुषाऽप—

मया गिता क प्रसक्तस्य ।

अभेन्नुसाम्य रुचोरु पृष्ठम्

अथामिताऽरुप्रसक्तस्य ॥ २९ ॥ १ ॥

—[२१११]

टीका

જ્વલનાયુધાયે વિજ્ઞાપના—

દિશ્યાત્ તવાશુ જ્વલનાયુધાઽત્પ—

મધ્યા સિતા કં પ્રવરાલકસ્ય ।

અસ્તેન્દુરાસ્યસ્ય રુચોરુ પૃષ્ઠમ્

અધ્યાસિતાઽકમ્પ્રવરાલકસ્ય ॥ ૩૬ ॥ ૧ ॥

—દ્રવજા

ટીકા

દિશ્યાદિતિ । ‘દિશ્યાત્’ ઘપનીયાત્ । ‘તવ’ ભવતઃ । ‘આશુ’ સિપ્રમ્ । ‘જ્વલનાયુધા’ સર્વાત્ત્વમહાશ્વાલા । ‘અત્પમધ્યા’ કૃન્નોદરી । ‘સિતા’ શુદ્ધવર્ણા । ‘ક’ સુત્રમ્ । ‘પ્રવરાલકસ્ય’ પ્રધાનકુરલસ્ય । ‘અસ્તેન્દુ’ ન્યક્તમૃગાઙ્ગા । ‘આસ્યસ્ય રુચા’ મુલકાન્ત્યા । ‘રુ’ વિશાલમ્ । ‘પૃષ્ઠ’ ઘપરિભાગમ્ । ‘અધ્યાસિતા’ અધ્યાહ્વાતા । ‘અકમ્પ્રવરાલકસ્ય’ અકમ્પ-સ્થિરો યો વરાલકો-વાહનવિશેષસ્તસ્ય ॥ ૩૬ ॥

અવચૂરિ.

તવ જ્વલનાયુધા દેવી બ-સુત્ર દિશ્યાત્-કરોત્ । કિંમૂતા ? । અત્પ તુષ્ટમધ્ય-મધ્યમાગો યસ્યા સ્તા, કૃન્નોદરીત્યર્થ । સિતા-શુભ્રા । પ્રવરાલકસ્ય-પ્રવરકુન્તલસ્ય । અસ્તેન્દુ-ન્યક્તમૃગાઙ્ગા । કયા ? । આસ્યસ્ય-સુત્રસ્ય રુચા-કાન્ત્યા । રુ-વિસ્તીર્ણ પૃષ્ઠમધ્યાસિતા-અધ્યાહ્વાતા । કસ્ય ? । અકમ્પ-સ્થિરો યો વરાલકો-દેવગાહાવિશેષસ્તસ્ય ॥ ૩૬ ॥

અન્યયઃ

અત્પ-મધ્યા, સિતા, પ્રવર-અલકસ્ય આસ્યસ્ય રુચા અસ્ત-ઇન્દુ, અ-કમ્પ-વરાલકસ્ય રુચ પૃષ્ઠ અધ્યાસિતા જ્વલનાયુધા તવ ક આશુ દિશ્યાત્ ।

શીખદાર્થ

જ્વલનાયુધા=જ્વલનાયુધા (દેવી)

અત્પ=પાતળી

મધ્ય=કિ, કે

અત્પમધ્યા=પાતળી છે કદિ નેની એવી,

કૃન્નોદરી

સિતા (મૂ. સિત)=શુભ્ર

ક (મૂ. ક)=મુખને

પ્રવર=સર્વોત્તમ

અલક=કેશ, વાળ

પ્રવરાલકસ્ય=સર્વોત્તમ છે કેશ નેના (નેને

વિશે) એવા

ઇન્દુ=ચન્દ્ર

મસ્તેન્દુ = પરાસ્ત કયો છે ચંદ્રને જેણે એવી
 માસ્વસ્વ (મૂં આપ) = મુખની
 વા (મૂં ૬૪) = કાનિ વડે
 વ (મૂં ૫૨) = પીડ (ઉપર)

અધ્યાસિતા (૧૦ ગત) = એટલી
 અવસ્થા = સ્થિર
 વરાત્ત = સ્થિર - વાદન - વિષ
 અકમ્પ્યરાલક્રમ્ય = સ્થિર વરાત્તની

શ્લોકાર્થ

નલનાયુધા દેવીની પ્રાર્થના—

“ પાતળી કદિવાળી અને શુભ તથા મરોત્તમ દેશયુક્ત મુખની કાનિ વડે ૫૨ ન
 થો છે ચંદ્રને જેણે એવી, તેમજ વળી સ્થિર વરાત્તની વિચાર પીડ ઉપર બેઠી એવી
 નલનાયુધા (દેવી) (હે ભગ્ય !) તને સત્વર નુખ આપે ” — ૩૬

સ્વપ્રીકરણ

દિ—

જેની કદિ (૬૧) બહુ પાતળી હોય, તે તેના બાહ્યરૂપ જણાય છે કદેર વડે કે કદિની
 દિ બહુ પાતળી હોય છે

નલનાયુધા દેવીનું સ્વરૂપ—

આ દેવીના નામ ઉપરથી સૂચન થાય છે તેમ તે પી પાસે સર્વ અક્ષો દ્વિવિધની
 ટી બધા છે આથી કરીને તે એને ‘ સર્વભદ્રાદાતા’ ના નામથી પણ ઓળખાય છે.
 (ભુવો દીકારે કરેલ અર્થ) આના સમયમાં નિવાળુક્રિયામાં પી નુબળ ઉદય —

“ સવાસ્તમદાસાનાં ધવલવર્ણાં વરાત્તવાદનાં સત્વરતલ્લુપ્તવાદનાં વડે ૫૨ ન
 થી ચેતવણી છે અને તેને વરાત્તનું વાદન છે

આચાર-દિનકરમાં તે આ વિદ્ય-દેવીના સમયમાં કહ્યું છે કે—

“ માર્ગાદવાદનાં નિય, જવાલાદ્વાસિકાદ્વાદનાં

વાત્તા કમ્પલ્પા જવાલા, હવી અદ્વાદનાં ના ”

પદ-વિચાર—

આ પદ ‘ ઉદ્ગમ’ના ઉદયમાં રચાયેલ છે આપણે તેનું ૭૫૪ ૩૩મ. ૭૬૧૦ વિ. ૧
 પા ૫૫૫૫ વિશેષમાં આ તેમજ તેની પૂર્વેના બીજા પદમાં વિચાર ૫૬ ૫૫૨ ૨૦૦

વલ=પત્ર.

વલ્લ=પત્રસહિત

વા (સૂં વન)=ધન, નિબિડ

મયક (મૂં નરક)=નવનો સમૂહ

અમ્બુ=જલ

દાર=ડોંગળું

અમ્બુદર્શી (મૂં અમ્બુદર્શ)=કમડોના

પદ્ધિ (મૂં પદ્ધિ)=માર્ગમા.

સસ્ટશલ (ષાં સુશ)=સ્પર્શ કરનાર

વલ્લ=પત્ર

સસ્ટર=સલા

પલનતામરસસ્ટર=ચચલ અને નમ છે દેવ-
સલા જેને વિષે જોવું

સુધન=ડેરલધન, તિરસ્કાર

અરુપન=અવધનીય, કોઈ પણ પરાભવ ન
કરી શકે તેવું

શ્લોકાર્થ

શીશીતલનાથની સ્તુતિ—

“ પત્રસહિત તેમજ નિબિડ એવા (સુવર્ણના) નવ કમડોનો માર્ગમા (સચાર કરતી
વેળાએ) સ્પર્શ કરનારા, વળી ચચલ અને નમ છે દેવસલા જેને વિષે એવા તેમજ અલધ
નીય એવા શીતલનાથના પાદ-પદ્મ સદા જયવતા વર્તે છે ”—૩૭

સ્પષ્ટીકરણ

શીતલનાથ-ચરિત્ર—

જેનોના કથમા તીર્થશાળ શીતલનાથનો જન્મ લાહદિલપુર નગરમા થયો હતો. દુરદશ
રાજા તેમના જન્મ અને નદા શાણી તેમના જન્મની યતા હતા તેમનો હેલ સુવર્ણ વર્ણનો હતો
અને વિશેષમા તે શીવસ્થના લાછનથી યુક્ત હતો. વળી તેની ઊંચાઈ નેવું (૬૦) ધનુષ્ય જેટલી
હતી એક લાખ પૂર્વનું આયુષ્ય લોગન્યા બાદ તેઓ નિર્વાણ પામ્યા.

જિનાના સ્મરણમ્—

સ્મર જિનાન્ પરિનુજ્જરાર્જો—

જનનતાનસ્તોદયમાનત ।

પરમનિર્વૃત્તિશર્મકૃતો યતો

જનૈ ! નતાનસ્તોડયમાનત ॥ ૩૮ ॥

—કુવ૦

ટીકા

સ્મરતિ । ‘સ્મર’ સ્મૃત્યાપ્નુરિ । ‘જિનાન્’ અહન । ‘પરિનુજ્જરાર્જો’ જનનતાન
સ્તોદયમાન્’ જરા-વિસાસ રત —જર્મ જનન—જન્મ તાનન—કાર્ય સોદો—શાપા યમો—મૃત્યુરતિ

१० श्रीगीतलजिनस्तुतय

अथ श्रीशीतलजिनस्तुतिः—

जयति शीतलतीर्थकृत सदा

चलन्तामरसं सदलं घनम् ।

नवकमम्बुरुहा पयि सस्पृशत्

चलनतामरससदलङ्घनम् ॥ ३७ ॥

—इति०

टीका

जयतीति । 'जयति' जयमासादयति । 'शीतलतीर्यकृत' शीतलनाम्नो नितस्य । 'सदा' सदैवालम् । 'चलनतामरस' चलनौ तामरसमिव । 'सदलं' सपत्रम् । 'यन' सारम् । एते पद्मनवकस्यैव विशेषणे । नय नयैव, स्वार्थे कन् । 'अम्बुरहा' पद्मानाम् । 'पयि' मागे । 'सत्सृग्' सन्निहितुष्टम् । 'चलनतामरससत्' चला नता अमराणां सत्सत्-सभा यस्य तत् । 'अलङ्घन' नास्ति लङ्घन-अघातरण शुनश्चित् यस्य तत् । अम्बुरहां सम्गन्ति नय सत्सृग् । शीतलतीर्यकृतधलनतामरस जयतीति योगः ॥ ३७ ॥

अवधूरि.

हीनदर्शिकस्य चलनतामरणं-पापपत्रं जयति । किमुतम् ॥ अम्युहानं-कमलानां नयकं पवि-
मर्ने मण्डितात् । नयकं किमुतम् ॥ मण्डल-सपत्रम् । धनं-सारम् । चलनतामरणं किमुतम् ॥ चला नना
च अमराणां समूहं यस्य तत् । नाति लघुर्न-अधकरणं कृताश्चिदं यस्य तत्लघुनम् ॥ १७ ॥

अन्वय

३-४-सीयहून अमुकशं मन्द, धन नरक पथि सम्पुत्रात्, चण्ड-नग-प्रमद-सर्वर,
अ-एतून बलन-तामरा सदा ज्यनि ।

ગાઝલ

अदिति (१० त्रि) = १००० वर्षे छ
न मरुत्तुः १००० वर्ष इत्युक्तं
सायं १००० वर्षे

इतिशतिकावृत्त=श्रीतत्रनाथ तीर्थारना
 वरुण=५६, ५२७
 वरुणनामार्त्त=५६-५२८

परिनुन्नाः-पर्यस्ता येस्तान् । ' अतः ' अस्मात् कारणात् । ' परमनिर्दृतिशर्मकृतः ' परम निर्दृति शर्म-निर्वाणमुख कुर्वन्ति ये ते । ' यतः ' यस्मात् कारणात् । जनेति लोकस्यामन्त्रणम् । ' नाना ' प्रदीभूतान् । ' अवतः ' त्रायमाणान् । ' अदय ' निर्दय स्य शरीरावयवरक्षानिरपेक्ष निर्व्याजमिति-यावत् तत् तथा भक्तयेवम् । ' आनतः ' प्रणतः सन् । यतः परमनिर्दृतिशर्मकृतः, अतः स्मर जिनान् हे जनेत्यन्वय । एव वा व्याख्यायते । परिनुन्न जरैव पाण्डुरत्वाद् रजो-रेणुर्यस्ते, जनने यः तानवः-शारीरस्तोदः तस्यान्तर्हेतुत्वात् यमाः, परिनुन्नजरारजसश्च ते जननतान्तोदयमाश्च तान् । ' पर ' स्वात्मनो व्यतिरिक्तम् । ' अनिर्दृतिशर्मकृतः ' अनिर्दृति-नाशरहित शर्म कुर्वन्ति ये ते । ' जननतान् ' लोकैः प्रणतान् । ' अदयमानतः ' दयामकुर्वाणानां सकाशात् । यतः कारणात् अनिर्दृतिशर्मकृतोऽतः स्मर जिनान् पर अदयमानतोऽत इति सम्बन्धः ॥ ३८ ॥

अवचुरि-

हे जन ' मध्यलोकः अतः-अस्मात् कारणास्ति तान् स्मर । किथिशिष्टान् ॥ परिनुत्ता-परिक्षिता जरा ययोदानिष्टया रज-कर्म, जनने-जन्म, तनोर्दुःखस्य भागस्तान्त्र-कादर्यम् तोको-बाधा, यमो-१३३ येस्तान् । यतः कारणात् परममुक्तिसुखफर्मुत् । न हि जिनस्मरणमन्तरेण जन्तोश्नारिजकी सिद्धि । मतान् जन्तुनपनो-रक्षण । अदय शरीरावयवरिपेक्षे यथा स्यात् तथा आनत-प्रणत सन् स्वयम् ॥

अन्वय.

परिनुत्त-जरा-रजस्-जनन-तानव-तोद-यमान् यतः परम-निर्दृति शर्मन्-कृत मतान् अतः जिनान् (६) जन ! अदय आनत (१२) अतः स्मर ।

अथवा

यतः (जिनान्) ज-निवृत्ति-गमन्-कृत (भवन्ति), अतः परं अदयमानत अतः, परिनुत्त-जरा-रजस्-जनन-तानव-तोद-यमान, जन-तान् जिनान् स्मर ।

शेषार्थ

जिनान् (६० जिन) = जिनान्
परिनुत्त (५० जिन) = ५० जिन, ५२ जिन
जरा = ५० जिन, ५२ जिन
रजस् = (५० जिन) ५२
जनन = (१) दुःख = (२) दुःख
तानव = ५२, ५३

परिनुत्त-जरा-रजस्-जनन-तानव-तोद-यमान-कृत (१)
दुःख = ५२, ५३ जिन ५२ जिन
दुःख = ५२, ५३ जिन ५२ जिन
दुःख (२) ५२, ५३ जिन ५२ जिन

३५ २५ जिनान् तेभ्यः ५० जिनान्
शारीरिक धीमन् जिनान् ५० जिनान्
हे जिनान्

अतः जिनान् कुरुते.

निवृत्ति = (१) मुक्ति, निवृत्ति, (२) नष्ट

ज = ५२

परम-निवृत्ति-गमन्-कृत-जिनान् मुक्ति-मुक्ति

५२ जिन

ज (५० जिन) = ५२ जिन

અનિર્વૃત્તિશમ્ભૂત = નાશ-રહિત એવું સુખ
(અર્પણ) કરનારા
યત્ = જે કારણને લીધે
મત્તવ (મૂં મત્) = નમેવાને, નમન કરવાને
જનનતાન્ = લોકો વડે પ્રભુપદ કરાયેલાને

અવત (પાં અ) = રક્ષણ કરનારા
અદ્ય = હ્યારહિતપણે
આનત (મૂં આનત) = પ્રભુપદ કરેલ
દયમાન (પાં દય) = કૃપા કરનાર
અદ્યમાનત = કૃપા નહિ કરનારાથી.

સ્તોકાર્થ

જિનેશ્વરેતુ રમરણ—

“ નમસ્કાર કરેલા (જીવો) તુ રક્ષણ કરનારા એવા, વળી દૂર કર્યા છે પૃક્ષાવસ્થા,
(કર્મફળો) રજ, જન્મ, (રેદની) કૃષ્ણતા, બાંધા અને મૃત્યુ જેમણે એવા અને એથી
કરીને તો ઉત્કૃષ્ટ સુકિત—સુખને દેનારા એવા જિનેશ્વર, હે (સમ્ય) જન ! ઉપર્યુક્ત કારણને
લીધે તુ દયા-રહિતપણે (અર્થાત્ શરીરની રૂઠકાર કર્યા વિના) નમતો યકો રમરણ કરે ”

અર્થના

“ જેથી કરીને જિનેશ્વરે નાશ-રહિત (અર્થાત્ શાશ્વત) સુખને અર્પણ કરનારા હોય છે,
એથી કરીને અન્ય (જન) તુ નિદય (જન) થી રક્ષણ કરનારા એવા તથા વળી જેમણે
પૃક્ષાવસ્થાથી રજને મારી હાવી છે તેમજ જેઓ જન્મપરત્વેની શારીરિક ખીકા પ્રતિ
થમરાજરૂપ છે એવા તેમજ લોકો વડે પ્રભુપદ કરાયેલા એવા જિનેશ્વર (હે સમ્ય) તુ
યાદ કરે ”—૩૮

સ્પષ્ટીકરણ

પદ્ય-વિચાર—

આ મહામન્યમાના અન્ય સ્ત્રોકોની માફક આ સ્ત્રોકમાં બીજા અને ત્રીજા ચરણો એક
એકની સાથે મળતા આવે છે, એટલુંજ નહિ પણ પહેલા અને ત્રીજા ચરણોના પણ અન્યથાકર
તેવા છે, અર્થાત્ અત્ અનુમાન છે એ વિશેષતા છે

સિદ્ધાન્ત-સ્વરૂપમ—

જયતિ કલ્પિતવત્પતરૂપમ

મતમસારત્તરાગમદારિણા ।

પ્રથિતમત્ર જિનેન મનીષિણામ્

અતમસા રત્તરાગમદારિણા ॥ ૩૯ ॥

પરિનુન્નાઃ-પર્યસ્તા યસ્તાન્ । ‘ અતઃ ’ અસ્માત્ કારણાત્ । ‘ પરમનિર્વૃત્તિશર્મકૃતઃ ’ પરમ નિર્વૃત્તિ શર્મ-નિર્વાણસુલ્લ કુર્વન્તિ યે તે । ‘ યતઃ ’ યસ્માત્ કારણાત્ । જનેતિ લોપ્સ્યામન્નગમ્ । ‘ નતાન્ ’ પ્રહ્લીભૂતાન્ । ‘ અવતઃ ’ નાયમાણાન્ । ‘ અદય ’ નિર્દયં સ્વશરીરાવયવરક્ષાનિરપેક્ષ નિર્વ્યાજમિતિ-યાવત્ તત્ તથા ખરત્યેષુ । ‘ આનતઃ ’ પ્રણતઃ સન્ । યતઃ પરમનિર્વૃત્તિશર્મકૃત , અતઃ સ્મર જિનાન્ હે જનેત્યન્વય । ‘ એવ વા વ્યારવાયતે । પરિનુન્ન જર્ગ્ય પાણ્ડરસ્વાદ્ રજો-રેણુર્યસ્તે, જનને યઃ તાનવઃ-શારીરસ્તોદઃ તસ્યાન્તર્હેતુત્વાત્ યમાઃ, પરિનુન્નજરાજમથ્ તે જનનતાનવતોદયમાથ તાન્ । ‘ પર ’ સ્વાત્મનો વ્યતિરિક્તમ્ । ‘ અનિર્વૃત્તિશર્મકૃત ’ અનિર્વૃત્તિ-નાશરહિત શર્મ કુર્વન્તિ યે તે । ‘ જનનતાન્ ’ લોકૈઃ પ્રણતાન્ । ‘ અદયમાનતઃ ’ દયામકુર્વાણાનાં સકાશાત્ । યતઃ કારણાત્ અનિર્વૃત્તિશર્મકૃતોઽતઃ સ્મર જિનાન્ પર અદયમાનતોઽત્ત્વ ઇતિ સમ્બન્ધઃ ॥ ૩૮ ॥

અવચૂરિ.

હે જન ! મધ્યલોક ! અત-અસ્માત્ કારણાજિનાન્ સ્મર । કિંગિશિષ્ટાન્ । પરિનુન્ના-પરિક્ષિતા જરા યયોહાનિરૂપા, રજ-કર્મ, જનન-જન્મ, તનોર્દુર્બલસ્ય માવસ્તાનવ-કાશ્યમ્, તોદો-વાધા, યમો-મૃત્યુ ર્યસ્તાન્ । યત કારણાત્ પરમશુક્તિસુલ્લકર્તૃન્ । ન હિ જિનસ્મરણમન્તરેણ જન્તોસ્તાત્વિકી સિદ્ધિઃ । નતાન્ જન્નૂનવતો-રક્તઃ । અદય શરીરાવયવનિરપેક્ષ યથા સ્યાત્ તથા આનત-પ્રણત સન્ ત્વમ્ ॥

અન્વય

પરિનુન્ન-જરા-રજસ્-જનન-તાનવ-તોદ-યમાન્ યત પરમ-નિવૃત્તિ શર્મન્-કૃત નતાન્ અત્ત જિનાન્ (દે) જન ! અદય આનત (ત્વ) અત સ્મર ।

અથવા

યત (જિના) અ-નિર્વૃત્તિ-શર્મન્-કૃત (મવન્તિ), અત પર અદયમાનત અથત, પરિ નુન્ન-જરા-રજસ્-જનન-તાનવ-તોદ-યમાન્, જન-નતાન્ જિનાન્ સ્મર ।

શીખરદર્શ

જિનાન્ (મૂં જિન) = જિનોને
પરિનુન્ન (પાં નુન્) = હાડી કાઢેલ, દૂર કરેલ.
જરા = ૧૬૧૫૫, ૫૬૫૭
રજસ્ = (૪મ્ ૩૫ી) ૨૪
તાનવ = (૧) કૃષ્ણ, (૨) શારીરક
તોદ = ગ્રાધા, પીડા
પરિનુન્ન જરાજનનતાનવનાદયમાન્ = (૧)
હાડી કાઢ્યા ૧૬૫૫, ૨૪, ૪૦૫,
કૃષ્ણ, ગ્રાધા અને મૃત્યુને જેમણે
જેવાને, (૨) મરી હાડાથી ઉધ. ૫૭

૩૫ ૨૪ જેમણે તેમજ ૪૦૫૫૨૫૫
શારીરિક પીડા પ્રતિ જેઓ યમરાજ ૩૫
હે જેવાને
અત = એથી કરીને.
નિવૃત્તિ = (૧) મુખિ, નિર્વાણ, (૨) નાથ
કૃ = ૨૨૪
પરમનિવૃત્તિશર્મકૃત = ઉત્કૃષ્ટ મુખિ-મુખને
કરનારા
પર (મૂં વા) = અન્વયે.

અતિર્વૃત્તિશમઘૃત = નાશ-રહિત એવું સુખ
(અર્પણ) કરનારા
યત = જે કારણને લીધે
મનાવ (મૂં ના) = નમેવાને, નમન કરેલાને
જનનતાલ = લોકો વડે પ્રણામ કરાયેલાને.

અગત (ઇ. ૨૬) = ૨૬મી ૩૨૮૨
અદ્ય = દ્યારહિતપણે
જાનત (મ. ૩૩૩) = ૩૩૩મી ૩૨૬
દ્યમાન (ઇ. ૬૬) = ૬૬મી ૩૨૮૨
અદ્યમાનત = ૬૬મી ૩૨૮૨

સ્તોકાર્થ

જિનેશ્વરેનુ સ્મરણ—

“ નમસ્કાર કરેલા (જીવો) નુ રક્ષણ કરનારા એવા, વગી કૃષ્ણ કર્ણ છે વદ ૧ ૧,
(કમરૂપી) રજ, જન્મ, (દેહની) કૃશના, બાધા અને મનુ જેમ, બ્રહ્મા અને બ્રહ્મ
કરીને તો ઉત્કૃષ્ટ સુગ્રિહ-સુખને દેનારા એવા જિનેનુ, દે (૭ ૪) વન! ઉપાસના કરીને
લીને તુ દ્ય - રહિતપણે (અર્થાત્ શરીરની દગદગ કર્યા વિના) નમને ૧૧ ૩૩૩ ૩૩ ”

અર્થવા

“ જેથી કરીને જિનો નાશ-રહિત (અર્થાત્ શ ૫૧) નખને આપણે કાન દે ૧ છે
એથી કરીને અન્ય (જન) નુ નિદ્ય (જન) રી રક્ષણ કરનારા એવા ને ૧ ૧ ૧ ૧
વૃદ્ધાવસ્થાકૃપી રજને ખારી ઉપાવી છે તેમજ જેઓ જન્મ-મરણ વેળી કાન ૧ ૧ ૧ ૧
યમરાજકૃપ છે એવા તેમજ લોક વડે પ્રણામ કરાયેલા એવા જિનેને (દે ૭ ૧) ”
યાદ કર ”—૩૮

સ્પષ્ટીકરણ

પદ્ય-વિધાર—

આ મહાશાસ્ત્રમાના જાન્ય કદે ડેલી કાદક આ ૨૬૩મ ૧૦૦૦ અને ૨૬ કાદ ૧૦૦
એકથી સાથે મળતા આવે છે, એટલુજ નહિ પણ પદેના અને કાદ કાદ ૧૦ ૫૫ અને ૨૬
તેવા છે, અર્થાત્ ૫૫ અનુમાસ છે એ વિશેષ ને

સિદ્ધાન્ત-સ્વરૂપ—

જયતિ શાંતિશાંત્યસ્વરૂપમ

મમમનાગમગાનદાનિ ।

મધિમમર મિતેન મર્તિ

અવમતા સ્વમ્માનદાનિ । ૩૧ ।

ટીકા

જયતીતિ । ‘જયતિ’ સર્વમતિશ્રેષ્ઠે । ‘કલ્પિતકલ્પનરૂપમ’ કલ્પિના-સમર્પિતા રૂપતરુણા-
કલ્પવૃક્ષેણ ઉપમા-સામ્ય યસ્ય તત્ । ‘મત’ શ્રુતમ્ । ‘અસારતરાગમદારિણા’ અમારતરાગ-
અતિશયનિ સારાન્ આગમાન્ દારયત્યેવશીલો યસ્તેન । ‘પ્રથિત’ પ્રસ્થાપિતમ્ । ‘અન્ન’
અસ્મિન્ । ‘જિનેન’ સર્વવિદા । ‘મનીષિણાં’ મતિમતામ્ । ‘અનમસા’ તમોરહિતેન । ‘રતરા-
ગમદારિણા’ રતવિપયો યો રાગો રતરાગઃ સ ચ મદથ તયો. અરિણા-ત્રિવિધા । મનીષિણાં
રતરાગમદારિણા જિનેન પ્રથિત અન્ન મત જયતીતિ યોગઃ ॥ ૩૯ ॥

અવચૂરિઃ

જિનેન મનીષિણા-ગણશૃતા પ્રથિત-પ્રોક મત જયતિ । કિંમૂતમ્ ૧ । કલ્પિતા સમર્પિતા સ્ફુલ્લ
મનોરથપૂરણાત્ કલ્પતરુણા ઉપમા-સામ્ય યસ્ય તત્ । અસારતરાગ-મિથ્યારૂપાનાગમાન્ દુષ્ણાતીત્યે
વશીલ । જિનવિશેષણમિદમ્ । પુનઃ કિંમૂતેન ૨ । રતે-મૈથુને રાગો રતરાગ, મદથ જાત્યાદ્યુત્યોડમિનિ
વેદા, યદ્વા રત-મૈથુનમ્, રાગો-દ્રવ્યાદાવમિષ્ણપ, મદ પૂવાક પથ, તેપામરિણા-વેરિણા ॥ ૩૯ ॥

અન્યયઃ

અ-સારતર-આગમ-દારિણા, અનમસા, મનીષિણા રત-રાગ-મદ-અરિણા, જિનેન અન્ન
પ્રથિત કલ્પિત-કલ્પતરુ-ઉપમા મત જયતિ ।

શબ્દાર્થ

કલ્પિત (ધા૦ ૬૪૧) = સિદ્ધ કરેલ
તરુ = વૃક્ષ
કલ્પતરુ = કેવલવૃક્ષ
ઉપમા = ઉપમા
કલ્પિતકલ્પતરુપમ = પરિપૂર્ણ કરી છે - સિદ્ધ
કરી ॥ કેવલવૃક્ષની ઉપમા જેણે એવું
અસારતર (મૂ૦ અસાર) = અત્યંત અસાર
દારિવ = ખડકન કરનારા
અસારતરાગમદારિણા = અત્યંત અસાર એવા
આગમોનું ખડકન કરનારા

પ્રથિત (મૂ૦ પ્રથિત) = પ્રસિદ્ધ થયેલ, પ્રકાશ
અન્ન = અહિ આ
જિનેન (મૂ૦ જિન) = નીર્વિકારદ્વારા
મનીષિણાં (મૂ૦ મનીષિણ) = મુદ્ધિમાને, ગણધરોને
અનમસા (મૂ૦ અનમસ) = અત્યાન-રહિત
રતરાગમદારિણા = (૧) મૈથુનવિષયક આસક્તિ
ના તેમજ અભિમાનના વેરી, (૨) મૈથુન,
અભિગાથા અને ગર્વના દુરમન

સંલોકાર્થ

સિદ્ધાન્તનું સ્વરૂપ—

“ અત્યંત અસાર (મિથ્યાઉપ) એવા આગમોનું ખડકન કરનારા, તથા (અત્યાનરૂપી)
અપકારથી રહિત, તેમજ મુદ્ધિમાનેના મૈથુનવિષયક આસક્તિના અને અભિમાનના યત્ન

[અથવા મૈથુન, (દ્રવ્યાદિક સખથી) અભિલાષ અને ગર્વના વૈભે] એવા તીર્થકરે આ પૃથ્વીને વિષે પ્રદેશે તથા વળી (સર્વ જનોના અનોવાહિતને પરિપૂર્ણ કરીને) મિદ્ધ કરી છે—અરિતાર્થ કરી છે કહવૃત્તસી ઉપમા જેણે એવો (આ જૈન) મત જય પામે છે ।”—૩૬

સ્પષ્ટીકરણ

—한글명판—

જેન શાસ્ત્રમા ઈશ્વરપૂજના હયા મકારિ જતાવ્યા છે ત્રિયેષમા આચારકરપૂજા આ પૂત્રી ઉપર અસ્તિત્વ ધરાવે છે, એમ તે મનાનું માનવું છે આ હયા જાતના ઈશ્વરપૂજનનું અરૂપ દશમા નીચે મુજબ છે -

(૧) મધ્યાગ નામનું કષ્ટવૃક્ષ થાયના કસાથી તત્તાટ ક્ષાદિત મળે સમર્પે છે (૨) જનામ નામક કષ્ટવૃક્ષ જહારીની માફક પાત્રે પૂરા પાડે છે (૩) નૃધામ જેવા નામથી પ્રસિદ્ધ કષ્ટવૃક્ષ ત્રણ પ્રકારના વદિત આપે છે (૪) દીપશિખા અને (૫) હ્યેનિહકા નામ । કષ્ટવૃક્ષ અત્યંત પ્રકાર આપે છે (૬) ચિન્નામ કષ્ટવૃક્ષ વિચિત્ર પુષ્પોની મુલાસિત ખાતાઓ આપે છે (૭) ચિન્નરસ કષ્ટવૃક્ષ રમેઈઆની જેમ વિવિધ જાતના લોખન પૂરા પાડે છે (૮) મદ્યનના નામથી જાણખાનું કષ્ટવૃક્ષ મનોવાણિત આપૂવજો ભગે છે (૯) ગેલામાર કષ્ટવૃક્ષ મધવ નરની જેવા જેકે ક્ષણમા મુદર મથે-મહેકો આપે છે (૧૦) અનગન કષ્ટવૃક્ષ વધેક વજ્રે આપે છે

ઉપર્યુત્ત કષ્ટપ્રવૃત્તિના સફળાવ પદર કર્મપ્રમાણના પાચ ભારત અને ૫૫ દેશાવત મેરેઝ સર્વક સજવતો નથી. પરંતુ ઉત્તરપિંણી કાલના ઉવરના વ્રજ અને ભવસ પેળી કાલના પદેટા વગ આશમા આ દેશોમા તે હૈયાથી ધરાવે છે પાચ અભાવિદેહ સયો પેરી રદેકમા નિતર ભવસ પિંણી કાલના યોધો આદે પ્રવર્તતો હોવાથી ત્યા તે ન હોય, પરંતુ મેરેઝી નજીકીમા દેવ છે

દેવકુર, ઉત્તરકુર, હરિવર્ષ, રમકડું, હેમવત અને હેરવતન ને નમન હમે
શત્રોમા તો (એકદે આ ત્રીસે શત્રોમા) તેમજ ૫૬ અત્યાધિમા નિત્ય સુચરિત દેવ છે, તે
ત્યાં સવલ કલપવલ વિધમાન ॥

मानवीदेव्या स्तुति—

घनरचिर्जयताद् भुवि मानरी

शुद्धैरात्रिहतामरसगता ।

वृत्तवराऽस्त्रवरे कल्पत्रया-

सुदृतरात्रिह तामग्नस गता ॥ ६० ॥ १० ॥

● 重要事項

1. હિંદુ યજ્ઞ પ્રમાણે વચનમાં જણાવ્યા પ્રમાણે દેવ-ગુરુ છે અને ગુરુ મન-દેવ થાય છે અને દેવિય-નનના નામથી એ જાણવવામાં આવે છે.

શાન્તિમંત્રિશ્રી

३. अलगाव दिवस : हप्त्याचे पाठ : ३

ટીકા

ધનેતિ । ‘ ધનરુચિઃ ’ ધનચ્છાયા ડ્યામેન્યર્થઃ । ‘ જયતાત્ ’ જયતુ । ‘ મુવિ ’ સિતૌ । માનવીતિનામ્ના । ‘ ગુરુતરાવિહતામરસગતા ’ ગુરુતરા-અતિમહાન્તો અવિહતા-અપરિક્ષતા યે અપરાસ્તૈઃ સંગતા-સમેતા । ‘ કૃતકરા ’ સ્થાપિતપાણિઃ । ‘ અશ્વવરે ’ પ્રવરાયુષે । તરોર્વિશેષણમેતત્ । ‘ ફલપત્રમાગુરુતરૌ ’ ફલ્લાનિ પત્રાણિ ચ મજતે યઃ ચરુતર-વિશાલવૃક્ષઃ તત્ર । ‘ ૧૬ ’ અત્ર । ‘ તામરસ ગતા ’ સરોજમાસિયતા ॥ ૪૦ ॥

અવચૂરિઃ

માનવી વેધી જયતાત્ । કિંમૂતા ? ધના-સાન્નદ્રા રુચિ-કાન્તિર્યસ્યા સા । ગુરુતરા-અતિમહાન્ત અવિહતા-અપરિક્ષતા યેઽપરાસ્તૈઃ સંગતા-સહિતા । અશ્વવરે-પ્રવરાનાયુષે કૃતપાણિ । ફલપત્રે મજતે ફલપત્રમાક્ । તરોર્વિશેષણમેતત્ । સ ચાસી ચરુતર-વિશાલદુમ્બ તત્ર । તામરસ-પત્ર ગતા-પ્રાપ્તા ॥ ૪૦ ॥

અન્વય

ધન-રુચિ, ગુરુતર-અવિહત-અમર-સંગતા, ફલ-પત્ર-માજ્-ઉર-ગતી અશ્વ-વરે કૃત-કરા, તામરસ ગતા માનવી ૧૬ મુવિ જયતાત્ ।

શીખદાર્થ

રુચિ=કાન્તિ, પ્રભા

ધનરુચિ=(૧) સાન્નદ્ર કાન્તિવાળી, (૨) મેધના જેવી પ્રભાવાળી

જયતાત્ (ધાં જિ)=જય પામે

માનવી=માનવી (દેવી)

ગુરુતર (મૂં ગુરુ)=મહાન્

અવિહત (ધાં હત)=અપરાન્તિ, નહિ હણાયેલા

સંગત (ધાં ગત)=સ મતિથી યુક્ત

ગુરુતરાવિહતામરસગતા=અતિશય મહાન્

તેમજ અપરાન્તિ એવા દેવોથી યુક્ત

ગુરુતરા (મૂં ગુરુતરા)=અનિશય મહાન્

અવિહતામરસગતા=અજેષ અમરોથી યુક્ત

કૃતકરા=કર્થો છે-સ્થાપ્યો છે હસ્ત જેણે એવી

અશ્વ=અશ્વ

વર=ઉત્તમ

અશ્વવરે=ઉત્તમ અશ્વ ઉપર

ફલ=ફળ

પત્ર=પત્ર, પાદડુ

માજ્=મજવું

ફલપત્રમાગુરુતરૌ=ફલ અને પત્રથી યુક્ત એવા વિશાળ વૃક્ષ ઉપર

તામરસ (મૂં તામરસ)=કમલને

ગતા (મૂં ગત)=પ્રાપ્ત થયેલી

શ્લોકાર્થ

માનવી દેવીની સ્તુતિ—

“ સાન્નદ્ર કાન્તિવાળી [અથવા મેધના જેવી પ્રભાવાળી], તથા અતિશય મહાન્ અને (અન્ય સુર-અસુરોથી) અપરાન્તિ એવા અમરોની સંગતિવાળી [અથવા મહાપરાક્રમી

દેવોથી પરિવૃત્ત] એવી, વળી ક્ષ અને પત્રથી યુક્ત એવા વિશાળ નૃસિંહી ઉત્તમ અક્ષ ઉપર સ્થાપ્યો છે હસ્ત એણે એવી તથા રક્ત કમલ ઉપર આરૂઢ થયેલી એવી માનવી (દેવી) આ પૃથ્વી ઉપર જયવતી વર્તે ”—૪૦

સ્પષ્ટીકરણ

માનવી દેવીનું સ્વરૂપ—

‘ મનુષ્યની માતા તુલ્ય તે માનવી ’ એમ માનવી શબ્દથી સૂચિત થાય છે આ પણ એક વિદ્યા-દેવી છે એનો નીલ વણ છે અને એનો હાથ વૃક્ષ વડે ચોંચે છે વિદ્યેષમા કમલ એ એનું વાહન છે આ સર્વેષમા નીચેના શ્લોક વિચારવો અનુચિત નહિ ગણાય તેમા કહ્યું છે—

“ નીલાદ્વી નીલસરોજવાહના વૃક્ષમાલમાનકરા ।

માનવગણસ્ય સર્વસ્ય મહ્ત્વ માનવી વચાત્ ॥ ”

—આચાર્ય ૫ત્રાક ૧૬૨

આ દેવીનું વિચિત્ર સ્વરૂપતો નિર્વાણુ-કલિકા ઉપરથી એક શકાય છે કેમકે ત્યાં કહ્યું છે કે—
“ તથા માનવીં દ્યમવર્ણી કમલાસનાં ચતુર્ભુજાં વરદવાશાટઙ્કુતશ્મિજકરામક્ષત્વલવિટપાલદ્વિતવામહતાં ચેતિ ” અર્થાત્ આ દેવીને ચાર હાથ છે તેના જમણા બે હાથ વરદ અને પાશ વડે ચોંચે છે, બ્યારે ડાબા બે હાથ તે જ-માલા અને વૃક્ષની શાખા વડે ચોંચે છે

११ श्रीश्रेयांसजिनस्तुतय

अथ श्रीश्रेयांसजिनस्य परम वैराग्यम्—

कुसुमघनुपा यस्मादन्य न मोहयश व्यधुः

कमलसदृशा गीतारावा बलादपि तापितम् ।

प्रणमततरा द्राक् श्रेयास न चाहत बन्धन

कमलसदृशाङ्गी तारा बाधला दयिताऽपि तम् ॥ ४१ ॥

—हरिणी (१, ४, ७)

टीका

कुसुमघनुपोति । 'कुसुमघनुपा' स्मरेण । 'यस्मादन्य' यतोऽपरम् । 'न मोहय' न रागपरवशम् । 'व्यधुः' विहितवन्तः । 'क' इति प्रश्नः । 'अलसदृशा' स्तिमितलोचनानाम् । स्त्रीणां नृणां वा । अनेन गायनाना समदचेष्टामाचष्टे । 'गीतारावा' गायर्वध्वनयः । 'बलात्' प्रसमम् । 'अपि' इति सम्बोधने । 'तापित' सन्दीपितम् । 'प्रणमततराम्' अतिशयेन नमत । 'द्राक्' सपदि । 'श्रेयांस' श्रेयांसनामानम् । 'न च' नैव । 'आहत' क्षिप्तवती । 'यन्मन' यस्य मानस । 'कमलसदृशाङ्गी' शतपत्रसमगात्री सौकुमार्येण । 'तारा' कातिपती । 'वा' 'शब्द' समुच्चयार्थः । 'अबला' नितम्बिनी । 'दयिताऽपि' प्रेयस्पति । 'तम्' । कुसुमघनुपा बलात् तापित यस्मादन्यमपि क न मोहयश अलसदृशाङ्गी तारा वा व्यधुः अपि तु सर्वमेव विहितवन्तः । अबला च यन्मनः कमलसदृशाङ्गी तारा वा दयिताऽपि नाहत व श्रेयास प्रणमततरा इति योजनाक्रमः । ननु विरुद्धमेतत्, यदि दयिता कथं मनो नाहत नैव, सयमप्रतिपत्तिकालमङ्गीकृत्येदमुच्यते, न सर्वदा ॥ ४१ ॥

अवचूरे

अलसदृशा-अलसेक्षणानां स्त्रीणां नृणां वा गीतारावा-गीतध्वनयो यस्माज्जिनात् कमन्य जनं मोहयन्वर्तिन न व्यधुः । अपि तु सयमप्यकापुः । किंविशिष्टम् । बलात्-प्रसमम् । अपि सम्बोधने । तापित-पीडितम् । कनः । कुसुमघनुपा-कामेन । हे जना । तं श्रेयांस प्रणमततमाम् । द्राक्-दीप्तिम् । अबला-स्त्री दयिताऽपि-का-ताऽपि यन्मनो-य-मानस च नाहत-नाक्षिप्तवती । किमूता । कमलसदृशा कोमलतादृक् यस्या सा कमलसदृशाङ्गी । तारा-मनाहरा । वा समुच्चये ॥ ४१ ॥

અન્યથ

અયિ અલસ-દગો મીત-આરાવા ઘરમાવ અન્ય ક કુસુમ-ધનુષા બલાવ તાપિત મોહવરા
(ધ) ન ઇયુ ? ઘર-મન ધ કમલ-સદ્ગત-અદ્વી તારા અબલા યા હવિતા અયિ ન આહત, ત
ધર્માંસ દ્રાક્ પ્રણમતતરામ્ ।

શીલકાર્થ

કુસુમ=પુષ્પ
ધનુષ=ધનુષ્ય
કુસુમધનુષા=પુષ્પધનુષ્ય ॥ એની પાસે
તેના વડે, કે હાથે વડે
કમલાવ (મૂં વદ)=એનાથી.
અન્ય (મૂં અન્ય)=અન્યને.
સદ્ગત=વશ થયેલ, તામેશર
મોહવરા=મોહને વશ.
ઇયુ (ધાં ધા)=કરતા હવા
ક (મૂં કિર)=કેને.
અલસ=આળસુ
દગ=દગિ
અલસદગો=આળસુ દગિવાળાના
મીત=ગીત.
મીતારાવા=ગીતના અવાજે

બલાવ=બળથી
અયિ=અરે, અહો!
તાપિત (મૂં તાપિત)=પીડિત
પ્રણમતતરામ્ (ધાં નમ)=તમે અત્યત નમસ્કાર
કરો
દ્રાક્=સત્વર
મેમાંસ (મૂં મેમાંસ)=એમાંસનાથને.
આહત (ધાં હ)=હેરણુ હેરું
અદ્વ=હેલ, ચારીર
કમલસદ્ગતાદ્વી=કમલના એવા હેલવાળી
તારા (મૂં તાર)=મનોહર.
અબલા=થી.
હવિતા=(૧) વહાલી, (૨) પત્ની
અયિ=પણુ

શ્લોકાર્થ

શ્રીએમાંસનાથની પીતરામ દશા—

“(કામાતુર હોવાને લીધે) અલસ દુષ્ટિવાળી (હવિતાએ)ના ગીતના ધ્વનિએ નિ
(એમાંસનાથ)ને મૂકીને અન્ય કોને બલાતકારપૂર્વક કામદેવથી પીડિત તેમજ મોહને વશ
ન કરતા હવા ? (અર્થાત્ કે એમાંસનાથની સિવાયના બાકીના બધા હરિ, હરે આદિ કેવો
પણુ મોહમુગ્ધ બન્યા તેમજ કામથી સતપ્ત થયા તે, એટલે કે જે કામદેવનો પરાબધ
કરતા હવા તે), તથા કમલના એવા (ચુદ્) હેલવાળી, મનોહર તેમજ વહાલી એવી પણ
વનિતા [અથવા પોતાની પત્ની પણ] જેનું મન હરી (ચક્રી) નહિ, તે (ઉત્તમ છે બધા
એના એવા અથવા વિશેષે કયાણુકારી એવા) એમાંસનાથને, (હે બાંધ-જનો !) અરે,
તમે સત્વર અત્યત પ્રણામ કરો ”—૪૧

સ્પષ્ટીકરણ

એમાંસનાથ-ચરિત્ર—

આ અભારમા જિનેશ્વર એમાંસનાથનો જન્મ સિંહપુર નગરમા થયો હતો તેમજ માતા
અને પિતા ॥ બંનેનું નામ વિષ્ણુ હતું તેમનો એથી (૮૦) ધનુષ્યપ્રમાણનો હેલ સ્વર્ણવર્ણી

હતો, તેમજ તે એ કીના લાછનથી યુક્ત હતો. અન્ય તીર્થકરોની માફક ગૃહવાસમાં અમુક સમય વ્યતીત કર્યા બાદ તેઓએ નિ સગ-મત અગીકાર કર્યું હતું જહોતેર (૭૨) લાખ વર્ષનું આયુષ્ય પૂર્ણ થતા તેઓ નિર્વાણ-પદને પામ્યા.

કદર્પ-વિજય—

દુનિયામાં બાહ્ય શત્રુઓ ઉપર વિજય મેળવનારાની સખ્યા તો અત્યંત મોટા પ્રમાણમાં મળે છે તેથી ઉત્તરતી સખ્યા ક્રોધ, માન, માયા, લોભ ઇત્યાદિ આબ્યન્તર કટ્ટા વેરીઓ વિજય મેળવનારાની છે, જ્યારે તેમાં કદર્પનો પરાજય કરનારાની સખ્યા તો ગણી-ગાઠી અર્થાત્ તે અત્યંત અલ્પજ છે. આ ઉપરથી ભ્રેષ્ઠ શકાય છે કે કદર્પના બાણથી વિધાયા વિના નારજ ખરેખર સુખદ, વીર પુરોએ છે અને તેમનીજ કીર્તિ યાવત્યન્દ્રદિવાકરો રહેનાર છે. આવી વ્યક્તિઓજ ' ખીર ' કરી શકાય કહ્યું પણ છે કે—

“ વિકારહેતો સતિ વિકિયન્તે, ચેપાં ન ચેતાંસિ ત યથ ધીરા ”

—કુમારસભવ

આ કદર્પે તો હરિ, હરે, બ્રહ્મા ઇત્યાદિ મોટા મોટા દેવોની પણ ખબર લીધી છે અને પ્રમાણે તેમની આબરૂના કંકરા કરવામાં, અરે તેમની કીર્તિના કોટને તોડી પાડવામાં અમ બ લજબંધો છે. અરે આ તો જૈનેતર દેવોની તેમના શાસ્ત્ર પ્રમાણે વાત કરી ખુદ જૈન શાસ્ત્રમાં ' કહેવામાં આવ્યું છે કે ચરમ તીર્થકર મહાવીરસ્વામી સ્વયં સમવસરણમાં વિરાજમાન હતા સમયે પણ ત્યાં બેઠેલ સાધુ-સાધ્વીની પપટાઓમાંથી અનેકના મનો ચિહ્નણા રાણી અને મેદિ રાજાને ભોતાજ બક્ષિત થયા, ક્રૂર મુનિવરોમાં ગૌતમસ્વામી અને સાધ્વીઓમાં વ્યદનબાહ્યે બે બેઠા કાશ રહી ગયા, અર્થાત્ તેમનુંજ ચિત્ત જરા પણ ચલાયમાન થયું નહિ. આ ના શ્રીકેસરવિમલકૃત સૂકત-મુકતાવલીમાના નીચેના પદ્યો ઉપરથી પણ ભ્રેષ્ઠ શકાય છે —

“ ભિહી ભાવ છળ્યો મહેશ ઉમયા, જે કામ રાગે કરી,
પુત્રી દેખી ચળ્યો ચતુર્મુખ હરિ, આલેરિકા આહરી,
ઇન્દ્રે ગૌતમની પ્રિયા વિવસીને, સલોમ તે ઝાળબ્યા,
કામે એમ મહત દેવ જગ જે, તે ઝાળબ્યા રાજબ્યા ”

—શાર્દૂલવિકીરિત

“ નળ નૃપ દવદંતી, દેખી ચારિત્ર ચાળે,
અરહન રહનેમી, તે તપસ્યા વિદાળે,
ચરમ જનમુનિ તે, ચિલ્લણા રૂપ મોહે,
મયણ-શર-વ્યથાના, એહ ઉન્માદ મોહે ”

—માતિની

પદ-મીમાંસા—

આ પદ તેમજ ત્યાર પછીના બીજા ત્રણ પદો પણ હરિણીનામક સમવૃત્તમાં રચાયેલાં છે. હરિણીનું લક્ષણ એ છે કે—

“નસમરસલા મ પદ્મેવૈર્દ્યૈર્હરિણી મતા”

અર્થાત્ આ છઠ્ઠામાં ચોક્કસ ૧૭ અક્ષરો છે, તેમાં ન, સ, મ, ર અને સ એ પાંચ ગણો છે તથા ઉપાન્ત્ય અને અન્ત્ય અક્ષરો અનુક્રમે હ્રસ્વ અને દીર્ઘ છે વિશેષમાં આ પદમાં છઠ્ઠે, દશમે અને સત્તરમે અક્ષરે એમ ત્રણ સ્થળે ‘યતિ’ છે^૧ આ લક્ષણ પૂરેપૂરું સમબંધ તેટલા માટે આ પદનું પ્રથમ અક્ષર વિચારીએ

કુ	કુ	મ	પ	મુ	વા	વ	મા	દ	ત્વ	યં	ન	મો	હ	ક	શ	ર્	ય	ધુ	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
મ	સ										ર						સ	ર	ગ

જિનધરાણી તદ્દક્ષણગમિતસ્તુતિ —

જિનવરતતિર્જીરાલીનામકારણપત્સલાઃ—

સમદમહિતામારાૈ દિષ્ટાસમાનધરાઽજયા ।

નમદમૃતમુક્ષપદ્મયા નૂતા તનોતુ મર્તિ મમાઽ—

સમદમહિતામારાદિષ્ટા સમાનપરાજયા ॥ ૪૨ ॥

—હરિણી

ટીકા

જિનધરોતિ । ‘જિનવરતતિ’ સીર્યકરાનુપૂર્વી । ‘જીવાલીનાં’ જન્તુસત્તરીનામ્ । ‘અકારણવત્સલા’ નિષ્કારણરિંગ્યા । ‘અસમદમહિતા’ અસમો દમો યેષાં તેષામ્, અસમસ્ય જા દમસ્ય હિતા—હિતકારિણી । ‘અમારા’ નિર્મદના । ‘દિષ્ટાસમાનધરા’ દિષ્ટા—દષ્ટા અસમાના—અસદશા ધરા.—માર્થિતાર્થા યયા સા । ‘અજયા’ ન વિધતે જય—અભિધવઃ કૃતયિત્ યસ્યાઃ સા, અપવા ન જાયત ઇત્યજા તયા । ‘નમદમૃતમુક્ષપદ્મયા’ નમતી યા અમૃતમૃગા—દેવાનાં પદ્મિ—તયા । ‘નૂતા’ સ્તુતા । ‘તનોતુ’ પ્રથયત્તુ । ‘મર્તિ મમ’ મર્તિર્મા મે । ‘અસમદમહિતા’ સદ

૧ સરખાવો મુન્યોધમા આપેલું નીચેનું લક્ષણ —

“સુમુતિ । ઇષદય પત્ત પ્રાચ્યાસ્તતો જ્ઞામાન્તિમ—

સ્તવનુ સ્થિતાભયે । વર્ણો યદિ મિચતુર્ગતી ।

પ્રમવતિ પુનપ્રજોપામસ્ય સ્ફુરવકરકદ્મુલે ।

પાતિરપિ રસૈર્વૈરિભ્યૈ રમૃતા હરિણીતિ સા ॥”

અર્થાત્—હે સુવરને । જે પદમાં પ્રથમના પાંચ અક્ષરો લઘુ હોય તેમજ અગ્રાક્ષરો અને ત્યાર પછી હે અપુર વાર્તાના પદમાં (જનિતા) । તેમજ તેમજ વગર ચોક્કસ અને સાચોસાચ સોગમો (ઉપ નર) અપરો પદ લઘુ હોય અને જેમાં, હે સ્ફુરણમાન ૩૨—૩૬ લઘુવાળી (ક્ષમિતી) । જહા ત્યાર પછીના એ જા અને ત્યાર પછી સાતમાં અક્ષરો ઉપર વિજાત આપવો હોય, તે પદ ‘હરિણી’ કહેવાય છે

૧ ‘•’ આગળનાં દિષ્ટાસમાનધરા થયા હસ્યે કાઠ ।

मदेन वर्तन्ते ये ते, न समदाः असमदाः—शान्तास्त्वैर्महिनां—पूजिताम् । ‘आरात्’ दूराद्, अनि-
काद् वा । ‘इष्टा’ पूजिता, अभिमता वा । ‘समानवराजया’ सद्यः मानवरानैः—मनुजपतिभिः
वर्तते या तया । जीवालीनां दिष्टा समानवरा इष्टा सती नमदमृतमुक्पङ्क्या नूता जिनवरता
मे मतिं तनोत इति सम्बन्धः ॥ ४२ ॥

अवचुरिः

जिनेन्द्रराजिर्धम मातिं वृत्तात् । किंमृता ? । माणिक्यनां निर्निमित्तगत्सला । असमो वसो य
निरुपमदुर्मस्य या हिता-अभिप्रेता । अमारा-अकामा, अमरणा या । आदिष्टो-दत्तोऽसमानोऽप्य
बरो-वाञ्छिततार्ययातिर्यया सा । अजया-अपरिमृता, यद्वा न जायते इत्यत्रा तथा नम तो-नन्ना यस्
तनुतो-देवास्तेषां यद्गुण्य नृता-स्तुता । मतिं किंमृताम् ? । असमदे-निरट् करि-महिता-पूजिताश्च
आपद्-दीर्घम् । इष्टा-पूजिता, अभिमता या । देवपद्म्या किंमृता ? । सह मातृप्राज्ञे-भरे-द्वैर्धनं
या तथा ॥ ४१ ॥

अन्यथः

जीव-आलीना अ-कारण-वस्तुता, अ-सम-वृत्त-दिता, विष्ट-अ-सामान-यरा, अजप
[जया वा] स-मानव-राजया नमस्-अमृत-भुज्-पद्मया नूता, इष्टा जिनपर-सति मम अ-समा-
मदितो मति आपु तनापु ।

शुद्धार्थ

[illegible][illegible]

મધ્યોદય

नेधरोनी तेमना वक्षोऽथी अङ्गित स्तुति—

“ પ્રાણિ-વર્ગ પ્રતિ નિઃકારણ વત્સલ એવી, વળી નિરૂપમ છે ઉપદ્રવ એવા
 ન)ને દિલકારી એવી, તેમજ મદન [અથવા મૃત્યુ] થી રહિત એવી, તથા અર્પણ કરી
 અપૂર્વ વરદાનો એણે એવી, અને (કાળથી પણ) પરામર્થ નહિ પામેલી એવી, અને વળી
 દ્વેષથી યુક્ત એવા નમસ્કાર કરતા દેવોની એણે વડે રત્ન કાચેલી એવી તેમજ
 [વંશગતને] પૂજ્ય [અથવા શ્રેયસ્કર] એવી તોર્યકરની પદ્મિ મરી સુદિને નિર્મલની
 નો) વડે પૂજિત બનાવે ”—૪૨

नागमस्य श्रुति —

भवजलनिधिभ्राम्यज्जलनजायनपोत ! हे

तनु मतिमतां सच्चाशानां सदा नरसम्पदम् ।

समभिलषतामर्हन्नाथागमानतमुरति

तनुमति मता सत्ताशानां सदानरस पदम् ॥ ४३ ॥

— 428 —

टीका

मवेति । 'भवजलनिधिधाम्यञ्जनुप्रजायतपोतः' । भवजलनिधी-सहागर्भी-धाम्य-
परिवर्तमानो जनुप्रज-सत्त्वसमूहरतपोधारणादायतपोत-दल्लक्षयान् ॥ १॥ ॥ ॥ ॥ ॥
'तनु' विस्तारय । 'मतिमता' । 'मनीषिणम्' । 'सङ्घ-जाना' । 'सङ्घ-देदीना' । 'जाना-दये' ।
यथा' सेषाम् । 'सदा' । 'सर्वदा' । 'नरसम्पद' । 'मनुष्यविश्वे' । 'सर्वविश्वे' । 'जाना-दये' ।
'अहिसापागम' । 'जिनेन्द्रसेन' । 'आनतभूषति' । 'मन्त्रसाध' । 'तनु' । 'जाना' ।
'मता' । 'अभीष्टाम्' । 'सङ्घजाना' । 'विषयाननादानम्' । 'रत्नोद्भास' । 'सदा' ।
सह दानरसेन-द्रव्यविभारणाभिलाषेण वर्तते तनुः । 'सदा' । 'सदा' । 'दे' । 'सदा' ।
पद सदानरसं समभिच्छवतां सदा मरसम्पदे तनु इति सम्बन्धः ॥ ४३ ॥

અવધુરિ

हे संसारसामुद्रमयं पुनर्न देवदत्तमपि । विदेहसमदं शत्रुसमं पुरातनं शत्रुसमं च
मदुर्दि सामग्रीदत्तं-मदुर्दि सदा दाते शत्रु-विशेष-विशेष दत्तं सत्तत्तं वा ननु सदा
हति सत्तत्तं । वारसं पृथिवीदत्तं । सत्तत्तं विदुषां दत्तं-मदुर्दि शत्रुसमं । विदुषां दत्तं
सत्तत्तं-मदुर्दि शत्रुसमं । वारसं पृथिवीदत्तं । सत्तत्तं विदुषां दत्तं । शत्रुसमं दत्तं सत्तत्तं
विदुषां दत्तं वारसं-मदुर्दि सदा दाते । वारसं पृथिवीदत्तं । सत्तत्तं

અન્યથા:

હે મવ-જલ-નિધિ-શ્રામ્યત્-જન્તુ-વ્રજ-આયત-પોત ! અર્હત્-નાય-આગમ ! સજ્જાણનાં, આનત-મૂર્પતિ, તનુ-મતિ મતાં નર-સપદ્ સમમિલયતાં, સદ્-નાજ્ઞાનાં મનિ-મતાં સ-વાન-રસ પદ સદા તનુ ।

શીર્ષકાર્થ

જલ=પાણી

નિધિ=સમૂહ

જલનિધિ=સમુદ્ર

શ્રામ્યત્ (વાં પ્રય) = સમનાર, જમણ કરનાર

વ્રજ=સમૂહ

પોત=પાણી, વહાણ

મવજલનિધિશ્રામ્યત્-જન્તુવ્રજાદતપોત ! = સદા-

સમુદ્રમા પરિજમણ કરનારા પ્રાણિ-

વર્ગને (તરી જવા માટે) વિસ્તીર્ણ વહાણ-

સમાન ! (એ)

તનુ (વાં તનુ) = વિસ્તાર

મતિમતાં (મૂં મનિન્) = મુદ્ધિયાળીઓની

સદ્ (વાં સદ્) = સદેશી

જ્ઞાનાં=અણ્

સજ્જાણનાં=નૈટ મર્પ ઇ આશાએ જેની

એવાના

સંસ્પર્શ=સંપર્શ

નરસપદ્=માનવ-સપતિને

સમમિલયતાં (વાં સદ્) = અભિલાષા

શાખનાશઓના

અર્હત્=અર્હન, વીતરાગ, વિન

નાય=અણુ

અર્હપ્રાયાગમ ! = હે જિનેશ્વરના સિદ્ધાન્ત !

આનત (વાં નર) = અત્યંત નમ્ર

મૂર્પતિ=નૃપતિ

આનતમૂર્પતિ=અત્યંત નમ્ર ઇ નૃપતિઓ જેને

વિશે એવા

તનુમતિ=ધરીરધારીને વિશે, એવાને વિશે

મતાં (મૂં મતા) = અભિમત

સદ્ (વાં સદ્) = વિષમાન

નાનાં=નાય, મૃત્યુ

સજ્જાણનાં=વિષમાન ઇ મૃત્યુ જેમનું એવાના

સંસ્પર્શ=સંપર્શ રસસંક્રિય

શ્લોકાર્થ

જિનાશ્રમની સ્તુતિ—

“ હે સમુદ્ર-સુમરમા પરિજમણ કરનારા પ્રાણિ-વર્ગને (તરી જવાને માટે) વિસ્તીર્ણ વહાણ (સમાન) આગમ ! હે જિનેશ્વરના સિદ્ધાન્ત ! નૈટ રસેશી ઇ આશાએ જેની એવા અર્પણ વિષમાન (વાં સદ્) એવા, તેમજ વિષમાન ઇ મરણ જેમનું એવા (અર્પણ અર્પણ અર્પણ) તેમજ આનત નમ્ર ઇ નૃપતિઓ જેને વિશે એવી તથા મૃત્યુ જેને અર્પણ એવી અનવ-અર્પણની [મરણ-મૃત્યુ] અભિલાષા શાખનાશ એવા મુદ્ધિમનેને નૈટ રસેશી એવા એવા સદ્ નૃપતિ અર્પણ કરે ” — ૪૩

૨૫૪ીકરણ

સંસારની સમુદ્ર સાથે સરખામણી—

સંસારને સમુદ્રની ઉપમા કેવી રીતે થતી શકે છે? આ સળધમા તત્ત્વાર્થાધિગમસૂત્રની ૧૬મી સળધ-શ્લોકોની શ્રીદેવગુપ્તસૂત્રિએ રચેલી ટીકા દિવ્ય પ્રકાશ પાઠે છે ત્યાં કહ્યું છે કે—

“નરકતિર્ધમનુષ્યામારતિચતુષ્ટયકુલ્મારવિપુલપાન”, વિચારિયવિરહસમ્પયોગહુરમિધાતાવિસમિપાતમતિમયા નેકુલ્માપસાઉલ”, પરોપપાતિકૂલાનાર્થજનનેકમકરવિચરિતવિષમ”, મોહમહાનિટમરણાધ્યાપમાન”ધ્મીરમી વગમમાદપાતાલ, નરકાદિવિકૃતમીમવદવામુલકલ્પમાનાનેકપાપકર્મસર્વથઃ, રાગદ્વેષબદનિટોદ્ધતસંજાયમાનશીષી-મહતાશયવલ” ।”

અર્થાત્ આ સંસાર-સમુદ્રમા નરક, તિર્થથ, મનુષ્ય અને દેવ જે ચાર મતિરૂપ કુલ્માર મિટ્ટ પાન છે; મિથ્યો વિરહ, અમિથ્યો સયોગ, ક્રુધા, અભિધાતાદિક સનિપાતાદિક ઇત્યાદિ અનેક પ્રકારનું કુખ તં અગાધ જલ છે, અન્ય પ્રાણીઓને કુપચાત કરનારા તેમજ કર જેવા અનાર્થ મનુષ્યોરૂપી મનરો છે; મોહરૂપ મયંક પવન છે અને તેની ઘેરણ થી કષાયમાન ગંભીર તેમજ ભયંકર પ્રમાદરૂપી પાતાલ છે, નરકાદિક વિષુવ ઘેર વડવાનલ છે અને અનેક પાપ કર્મરૂપી જીવો છે, અને શગ-દ્વેષરૂપી પ્રજલ પવનથી ઉદ્ભવત અનેકો જેવો હાર્મવ્યાપ્ત વિશાળ વલ છે

મીમહાકાલીદેવ્યા વિજયઃ—

ધૃતપરિફલાક્ષાલીપટ્ટે કરે કૃતધોપિત—

પ્રજયતિમહા કાલીમર્ત્યાધિપકજરાજિમિ ।

નિજતનુલતામધ્યાસીનાં દધત્યપરિક્ષતાં

પ્રજયતિ મહાકાલી મર્ત્યાધિપ કજરાજિમિ ॥ ૪૪ ॥ ૧૧ ॥

—શરિણી

ટીકા

ધૃતેતિ । ‘ધૃતપરિફલાક્ષાલીપટ્ટે’ પવિ-વસ્ત્ર ફલ-ગુણાચારવાલ્ભાવિ વસ્તુરુદ્ધ અસાલી-અસમાણ પટ્ટા-શાયવિશેષ, પુતા. પરિફલાક્ષાલીપટ્ટા યસ્મૈ । ‘કરે’ ધર્મોપદેશ પલક્ષિતા, અપશા કરણમૃતે । ‘કૃતધોપિતપ્રજયતિમહા’ કૃતો ધોપિતમનાનાં-વશાપિત્ત્વકાનાં પદીનાં માર-પૂના ઉત્સવો શા પયા સા । ‘કાલી’ ક્ષયામણામ્ । ‘અર્ત્યાધિપકજરાજિમિ’ અર્તિ સીદા આપિઃ-મનોરોગ પટ્ટા-મલ, જરા-સ્થાવિર આમિ-મદ્દામ પતે । ‘નિજતનુલતા’ સ્વાક્ષરપટ્ટિમ્ । ‘અધ્યાસીનાં’ આરુદામ્ । ‘દધતી’ વિધ્રાણા । ‘અપરિક્ષતાં’ અવિરરણામ્ । ‘પ્રજયતિ’ મરુપેન જયતિ । ‘મહાકાલી’ મહાદાન્યમિધાના । ‘મર્ત્યાધિપ’ મુલ્કપદકાચકમ્ ।

‘કજરાગામિઃ’ કજ-વારિજ તદ્વદ્ રાજનશીલૈઃ । કજરાગામિઃ કૌરવપલસિતાઞ્ગર્યાધિપદ્વજરા
જિભિરવરિક્ષતાં મર્ત્યાધિપમધ્યાસીનાં કાર્ણી તનુન્તાં દધતી મહાકાલી પ્રજયતીતિ
સમ્વન્ધઃ ॥ ૪૪ ॥

અવતૂરિઃ

મહાકાલી દેવી પ્રજયતિ-પ્રકર્ષેણ ધૈરિજયેન સર્ગોત્ક્રમ્ય વર્તતે । કરે-હસ્તેરુપલક્ષિતા । કિંમૂતે ।
ધૂતા-સ્વૈક્રુતા યન્ન ફલ જવમાલા ઘણ્ટા યૈસ્તે તથા । દેવી કિંમૂતા । બોધિતા પ્રજા-લોકો યૈસ્ત
બોધિતપ્રજાસ્તે ચ તે યતયથ સાધય । તત્ત ધૂતો (વિદિતો) બોધિતપ્રજયતીનાં મહ-પૂજા ઉત્સવો
થા યથા સા । તથા કાર્ણી-દયામામ્ । દધતી-ધારયન્તી । કામ્ । સ્વવપુર્ણતામ્ । કિંમૂતામ્ । અપ-
રિક્ષતા-અદ્વૈતામ્ । કૈ । અર્તિ-પાંડ્યા, આધિર્માનસી ધ્યયા, વદ્વકર્મ કાલુષ્યમ્, જરા-વિજ્ઞના
આજિ-પ્રથન તૈ । પુન કિંમૂતામ્ । અવશાસીનામ્ । કમ્ । મર્યાધિપ પુરુષપ્રકાશમ્ । કરે કિંચિ
શિદ્ધૈ । કજ-વદ્વ તદ્વદ્ રાગામિ-રાજનશીલૈ ॥ ૪૪ ॥

અન્વય.

કજ-રાગામિ ધૂત-પાવિ-ફલ-અન્ન-આર્ણી-ઘણ્ટે કરે (અપલક્ષિતા), કૃત-બોધિત-
પ્રજા-યતિ-મહા, કાર્ણી, મર્ત્ય-પ્રધિપ અધ્યાસીનાં અર્તિ-આધિ-વદ્-જરા-આજિમિ અપરિક્ષતા,
નિજ-તનુ-હતાં દધતી મહાકાલી પ્રજયતિ ।

શબ્દાર્થ

ધૂત (ધા૦ ધૃ)=ધારણ ૩૧૬.

પવિ=વજ

અન્ન=ફળ

અર્ણાલી=જપ-માલા

ઘણ્ટ=ધટ

ધૂતપવિફલાર્ણાલીઘણ્ટે=ધારણ કર્યા ॥ ૧૦૪,

૧૬, જપમાલા અને ઘણ્ટ જેને વિષે એવા

કરે (મૂં કર)=કરતો વડે

બોધિત (ધા૦ બુદ્)=જોષ પમાડેલ.

પ્રજા=પ્રજા, લોક

યતિ=મુનિ.

મદ=‘૧’ ઉત્સવ; (૨) સત્કાર

કૃતબોધિતપ્રજયતિમહા=પ્રજોષ પમાડેલો ॥

પ્રજાને જેએએ એવા મુનિઓનો ઉત્સવ

‘અથવા સત્કાર’ કર્યો છે એવું એવી

આધિ=માનસિક પીડા

વદ્=(કર્મરૂપી) કાવચ, કીચક

અર્ત્યાધિપદ્વજરાગામિ=ધારીવિક તમા માન

સિક પીડા, (કર્મરૂપી) કાવચ, વદ્

વસ્થા તથા સમામથી

નિજતનુહતાં=પેલાની રેઠરૂપી હતાને

અવશાસીનાં (મૂં અવશાસીના)=પ્રેસનારી.

પરિક્ષતા (ધા૦ ક્ષણ)=દૂષિત, નષ્ટ થયેલ

અપરિક્ષતાં (મૂં અપરિક્ષતા)=અદૂષિત, અપદ.

પ્રજયતિ (ધા૦ જિ)=પ્રાપ્તેણ જપવતી વર્તે છે

મહાકાલી=મહાકાલી (રેવી)

મર્ય=માનવ

અધિપ=પતિ, સ્વામી.

માર્યાધિપ=માનવ-પતિને.

સ્વરગાગામિ=સ્વરગાગા એવા જોમાવમાન

સ્તોકાર્ય

મહાકાલી દેવીનો વિજય—

“કમલના સમાન શોભાપમાન એવા, તેમજ વળી પારણ કર્પો છે વજ, ૩૬, જપ-
માવા અને ઘણું જોને વિષે એવા (ચાર) હસ્તો વડે (ઉપલક્ષિત) એવી, તથા (સમ્યા
રિચના ઉપદેશ વડે) [અથવા ઉપર્યુક્ત હસ્તોવડે] બોધ પમાણ્યો છે પ્રભને જેઓએ એવા
મુનિઓના સત્કાર [અથવા મહોત્સવો] કર્યા છે જેણે એવી, તેમજ વળી (૧) રયામવર્ણી,
(૨) શારીરિક તથા માનસિક પીડા, (કર્મકંપી) કાલવ, વૃદ્ધાવસ્થા અને સમામથી નહિ
દૂષિત થયેલી અને (૩) માનવ-પતિના ઉપર એમનારી-આરોહણ કરનારી (અર્થાત્ આ
જણુ વિશેષણથી વિશિષ્ટ) એવી પોતાની દેહરૂપી લતાને પારણ કરનારી એવી મહાકાલી
(દેવી) (દુરમનો ઉપર વિજય મેળવ્યો હોવાથી) પ્રકર્ષેલુ જયવતી વત છે”-૪૪

સ્પષ્ટીકરણ

મહાકાલી દેવીનું સ્વરૂપ—

અતિશય રયામવર્ણી અને શનુઓને મહામાનરૂપ એવી જે દેવી તે મહાકાલી એમ બોલા
નામ ઉપરથી સૂચિત થાય છે આ પલુ એક વિદ્યા-દેવી છે અને આર હાય છે તે એક હાયમા
જપ-માલા, બીજા હાયમા રૂળ, ત્રીજા હાયમા ઘણું અને ચોથા હાયમા વજ રાખે છે અને
માનવનું વાહન છે

આ હરીકૃતના ઉપસહારરૂપ નિમ્ન-લિખિત શ્લોક વિચારવા એવો છે

■ નરવાહના કાશપરોપલોગ્ગવલા

કલિરાસસૂત્રફલવિસ્ફુરત્કરા ।

શુભપણ્ડિકાપવિવેચયધારિણી

શુદ્ધિ કાલિકા શુભકરા મદાપરા ॥”

નિર્વાણ-હકીકામા પલુ આ વિદ્યા-દેવી વિષે ઉલ્લેખ છે પરંતુ વર્ણ અને વાહન
વિધાથી હકીકતમા ભિન્નતા જણાય છે કેમકે ત્યા કહ્યું છે કે—

“તથા મહાકાલીદેવીઃ સમાલ્લર્વ્યા પુરુષવાહનાં ચતુર્ધુજાં અસૂત્રવમાન્વિતકલિજ્જરામ
મલપણ્ડાલદુનવામમુજાં ચોતિ” અર્થાત્ મહાકાલી દેવીને વર્ણ તથા વૃક્ષના સમાન છે અને
તેને પુરુષનું વાહન છે વિશેષમા તેના જમણા બે હાથ જપ-માલા અને વજની જલદૂત છે,
જ્યારે તેના ડાબા બે હાથ તે જલસ અને ઘણ્ટથી વિભૂષિત છે

પદ્ય-વિચાર—

આ શ્લોકનો અર્થ કરતી વેળાએ ‘ઉપલક્ષિતા’ એવું પણ અધ્યાર છે એમ સમજવું
પડે છે આવી હકીકત આ કાવ્યના ૧૬ આ પવને પલુ એક રીતે વિચાર કરતાં તે ઘાનુ ૪૬

છે, કેમકે જો તે પદમાના 'પરિગતા' શબ્દને 'ધનુષા' સાથે સમાન્વિત કરવામા ન આવે, તો 'મણિતહસ્તા' જેવું પદ અધ્યાહાર છે એમ ત્યા માનવું પડે છે. આવી પરિસ્થિતિમા આ મહાકાવિની કૃતિને પણ તદ્દયે દ્વિવિત ગણવા કોઈ તૈયાર થાય, તો તે ન્યાય્ય ગણાય ખરું કે? આને પ્રત્યુત્તર આપીએ, તે પૂર્વે શ્રીવર્ધમાનજિનસ્તવના 'નિર્વિગ્ધ કાવ્યના નીચે લખેલા પ્રથમ શ્લોક તરફ દ્રષ્ટિપાત કરવો આવશ્યક છે —

"એવશાલ સહ શાલી, શ્રીવીર એવસાં હિ વા ।
ધારવારં ધર ધાર, ઘાસવાયાસવાસર ॥"

આ શ્લોકનો અન્વય કરતાં જોઈ શકાય છે કે 'દ્વાવુ' જેવું ક્રિયાપદ અધ્યાહાર લીધા વિના છૂટકો નથી. આ વાતને આ કાવ્યની અવચૂરિ પણ ટેકો આપે છે. આ ઉપરથી સાર જો નીકળે છે કે અમરકૃતિથી ભરપૂર કાવ્યમા એકાદેક પદ અધ્યાહાર લેવું પડે, તો તે દ્વિવિત નથી, એમ માનવું જોઈએ. ખાલી તો વિદ્વાન વિચારે તે ખરું.

વિશેષમાં આ પદમા 'ઉપસક્ષિત' જેવું પદ અધ્યાહાર છે એમ માન્યા વિના નહિજ આવે એમ નથી કેમકે ટીકામા હર્ષાચ્યા મુજબ 'કરો' શબ્દથી 'કરણ' વાચક અર્થ કરતાં શ્લોકોમાં થી કહે છે. આ વાત શ્લોકોમાં સુચપેલા દ્વિતીય અર્થ ઉપરથી જોઈ શકાય છે.

१२ श्रीवासुपूज्यजिनस्तुतयः

अथ श्रीवासुपूज्य-वन्दनम्—

पूज्य । श्रीवासुपूज्याहुजिन । जिनपते । नूतनादित्यकान्ते—

ऽमायाससारवासावन । वर । तरसाली नगालानबाहो ।।

आनन्ना प्रायता श्रीप्रभवभवभयाद् विभ्रती भक्तिमाजाम्

आयास सारवाऽसावनरतरसालीनवाला नबाहो ।। ४५ ।।

—सायता (७,७,७)

टीका

पूज्येति । 'पूज्य ।' अर्चनीय ।। 'श्रीवासुपूज्य ।' धियोपलसितवासुपूज्यनामन् ।।
 'अह्मजिन ।' अपकल्प्य ।। 'जिनपते ।' जिनन्द्र ।। 'नूतनादित्यकान्ते ।' नवार्कपुते ।।
 "पेदमामवासुपूज्यारहा" इत्यागमात् । 'अमाय ।' मायाशुक्त ।। 'अससारवासावन ।।
 न ससारवास-प्रवासस्थानमवर्तयससारवासावनस्तस्यापञ्चाम् । 'वर ।' मयान । '
 'तरसा ।' बलेन, वेगेन वा । 'आली ।' पङ्क्ति । 'नगालानबाहो ।' नव-प्रत्यग्रो य
 आलान-हरिबन्धनस्त्वम्भस्तद्गन् बाहू यस्य तस्यापञ्चाम् । 'आनन्ना ।' आनमनशीला ।
 'प्रायता ।' रक्षताम् । 'श्रीप्रभव ।' सम्पदुत्पादित्यान् ।। 'भवभयाद्' संसारप्रासात् । 'विभ्रती'
 दधाना । 'भक्तिमाजा ।' आराधनाम् । 'आयास' भयम् । 'सारवा' सद्यन्दा, मस्तुवस्तुभिरि
 त्यर्थ । अमादिति मत्यज्ञनिर्देशः । 'अनवरतरसालीनवाला' अनवरत-अजस्तं रसाया-
 सितौ आलीना-आश्रित्या बालाः-केदा यस्या सा । अनेन भक्त्यविशयं सूचयति । नवा-अग्नि
 नवा कतिपयादिनप्राप्तबोधे अस्मद्विद्येत्याहुनम् । 'अहो' इत्यापञ्चने । अहो श्रीवासुपूज्य ।
 जिनपते । आपाम विभ्रतयसौ नवा भक्तिमाजामाली तरसा भवभयाद् प्रायता इति
 सम्भवः ।। ४५ ।।

अवचुरिः

ह पूजनीय । हे श्रीवासुपूज्य । हे अनुजिन । हे जिनपते । भक्तिमाजा जनानामाली-अभिरुचिदा
 प्रायता-रक्षताम् । नूतनी विभातसमये उद्गच्छन् य आदित्यस्तद्गन् रक्षा कान्तियस्य तस्य संशोधनम् ।
 हे अमाय-अपञ्चम् ।। हे अससारवास । मुक्तौ प्राप्तत्वात् । हे अवन-रक्षक ।। हे वर । मयान ।। कन ।।
 तरसा-बलेन यगेन वा । यदा मायाससारवासाभ्यां सकादाववति हस्ततीति । मयाह्वानवाद् बाहू भुजा
 यस्य तस्य संशोधनम् । आली किञ्चुता । आनन्ना-कृतनयामा । कस्याम् प्रायताम् ।। श्रीप्रभव-

કામસ્તન્નય યન્નય તસ્માત્ । હે શ્રીપ્રમથ ! લક્ષ્મીસમુત્પત્તિસ્થાનેતિ ધૃયગ્નિતામન્નય વા ।
કુર્વાણા । વિદ્મતી-દ્વધતી । કમ્ ? । આયાસ કુલ્લ શ્રમ વા । સારવા પ્રારબ્ધસ્તુતિવાત્ સદા
પ્રત્યક્ષા । અનવરત-અજન રસાર્યા-ધૃયિવ્યાં છીના યાલા-કેશા યસ્યા સા । પ્તેન મક્ત્યાધિ-
તમ્ । નવા કતિપયવિનપ્રાત્તવોધિ અસ્મદ્વાદિવદ્ । અહો હત્યામન્નયે ॥ ૪૫ ॥

અન્વયઃ

અહો પૂજ્ય ! શ્રી-યાસુપૂજ્ય ! અ-ધૃજિન ! જિન-પતે ! નૂતન-આદિત્ય-કાન્તે !
અ-સંસાર-યાસ ! અવન ! (અ-સંસાર-યાસ-અવન ! અથવા માયા-સંસાર-યાસ-
તરસો થર ! નય-આલાન-વાહો ! મક્તિ-માનાં નવા, સ-આરવા અનવરત-રસા-છીન-
આનન્દા, આયાસ વિદ્મતી અસો આલી શ્રી-પ્રમથ-મથ-મયાત્ (અથવા શ્રી-પ્રમથ ! મથ-
(તરસા) પ્રાવતામ્ ।

શબ્દાર્થ

પૂજ્ય = (મું પૂજ્ય) । હે પૂજનીય ।
યાસુપૂજ્ય = વાસુપૂજ્ય સ્વામી, બારમા તીર્થકર
શ્રીયાસુપૂજ્ય = હે શ્રીયાસુપૂજ્ય
ધૃજિન = પાપ
અધૃજિન ! = અવિધમાન છે પાપ જેને વિશે
એવા ! અર્થાત્ પાપ-રહિત ! (સ૦)
જિનપતે ! = હે જિનપર, હે તીર્થકર !
નૂતન = નવીન, ઉપ પામવા
આદિત્ય = સૂર્ય
કાન્તિ = પ્રભા
નૂનનાદિત્યકાન્તે ! = નવીન સૂર્યના જેવી કાન્તિ
છે જેની એવા ! (સ૦)
અમાય ' = હે નિઃકલ્પી, હે માયા-રહિત !
અસંસારવાસ ' = સંસારમા નિવાસ નથી જેને
એવા ' (સ૦)
અવન ' (મું અવન) = હે રહસી !
પ્રસારવદ્-પ્રસાર ' = નવીનીકરણો સંસાર-વાસને
જેણે એર ' (સ૦)
નવસંસારવાસવદ્ = નવ અને સંસારવા
રહિત રહતો સંસાર !
તારા-મથ (૧) ક મથ (૨) વેદી
પ્રમથ = મથ સંસાર

નવાલાનવાદો ! = નૂતન અથ-સ્ત અન-
હસ્ત છે જેના એવા ! (સ૦)
આનન્દા (મું આનન્દ) = અત્યંત નમનથી
પ્રાવતામ્ (ધા૦ ગા) = રક્ષણ કરે!
શ્રી = લક્ષ્મી
મથવ = ઉત્પત્તિ
શ્રીપ્રમથ ! = (૧) હે લક્ષ્મીના ઉત્પત્તિ-સ્થાન
(૨) કામરૂપ
મથમયાત્ = સંસારના અપથી
શ્રીપ્રમથમથમયાત્ = કામરૂપ દ્વારા ઉત્પત્તિ
અપથી
વિદ્મતી (ધા૦ મુ) = પાશુ કરતી
મક્તિ = મક્તિ
મક્તિમાન = મક્તિપતોના
આયાસ = કુખ અને, શ્રમને
સારવ = સાર
સારવા (મું સારવ) = સાર-સહિત
અમો (મું અમ) = આ
અનવરત = નિરંતર
છીન (ધા૦ છી) = સુખ થયેલા, સ્પર્ધ
વાત્ = ક્રોધ
અનવરતમાર્ગીતયન્ના = નિરંતરપૂજ્યને
કરિને રહેલા છે કે જેના અર્થ
મથા (મું મથ) = નવીન

સોહકાર્ય

શ્રીવાસુપૂજ્યને વન્દન—

“હે (ત્રેલોક્યને) વન્દનીય (વિભો) ! હે (ચોતીસ અનિરાયરૂપી અથવા જ્ઞાનરૂપી) લક્ષ્મીવાન્ વાસુપૂજ્ય ! હે પાપ-રહિત (પરમેશ્વર) ! હે જિનવર ! હે (હૃદય પ મતા) નવીન સૂર્યના જેવી (રક્ત) કાન્તિપાળા (પારમાર્તીયકર) ! હે નિષ્કપટી (તીર્થરાજ) ! (મોક્ષે ગયેલા દોષાથી) મસારમા નિવાસ નથી જોનો એવા હે (દેવાધિદેવ) ! હે રક્ષક [અથવા હે કપટ તેમજ સમાગ-વાસ (રૂપી દેહમાના) થી અચાવનારા વિશ્વગ્રામ] ! હે સામર્થ્યમા (અથવા વેગમા) ઉત્કૃષ્ટ (પ્રભો) ! હે નૂતન ગજ-સ્તબ્ધના મમાન હરેતવાળા (પરમેશ્વર) ! ભક્તિવતોની નવીન (અર્થાત્ હમણાજ પ્રાપ્ત થયું છે પર્ય-મોહધનીજ જેને) એવી, વળી (સ્તુતિનો પ્રારભ કરેલો દોષાથી) શબ્દ-સહિત એવી, તથા નિરતર પૃથ્વીને પ્રધારીને રહેલા છે કેરો જેના એવી (અર્થાત્ અત્યત ભક્તિ-ભાવમાં લીન થઈ ગયેલી એવી), તથા વળી અત્યત નમ્ર તેમજ થમ (અથવા દુ ખ) ને પારણ કરનારી એવી આ શ્રેણિને, હે લક્ષ્મીના ઉત્પત્તિ-સ્થાનરૂપ (માય) ! તું સમાર (-મમણ) રૂપી ભયથી [અથવા (લક્ષ્મીદ્વારા ઉત્પત્તિ છે જેની એવા) કદર્પથી ઉદ્ભવતી ભીતિથી] (સત્વર) બચાવ ”—૪૫

સ્પષ્ટીકરણ

શ્રીવાસુપૂજ્ય-ચરિત્ર—

વાસુપૂજ્ય શબ્દ અને તેમના પાત્રી જગ્યા શાળીના ન હન વાસુપૂજ્ય સ્વામીનો જ મ અથવા નગરીમા થયો હતો તેમનું સિત્તર (૭૦) ધનુષ્ય પ્રમાણનું ચરીર મહિષ (પાડા) ના લાંછનથી અક્રિત હતું તેમજ તેમનો વણ રજા હતો આ તીર્થકરે પણ તીર્થ પ્રવર્તાનું તે પૂર્વે પાણિ-મહણ કર્યું હતું, એમ કહેવામાં આવે છે, એકે હેમચન્દ્રાચાર્યકૃત ‘ ત્રિપરિસહાસ-પુરૂષ ચરિત્ર ’ માં તો તેમને બાલકબ્રહ્મવારી બતાવ્યા છે ‘ બહેતર (૭૨) લાખ વપનું આયુષ્ય સમાપ્ત થતાં તેઓ અણપ-પદને પામ્યા.

પદ્ય-પરિચય—

આ પદ્ય તેમજ ત્યાર પછીના બીજાં વણ મુદ્દા સમવૃત્તમા અને તેમા પણ સાધારણ રીતે મોટા મજાતા અગ્રધત વૃત્તમાં રચાયેલા છે અગ્રધરાત લક્ષણ એ છે કે—

“ છઞ્ઞૈયાનાં પ્રવળ પ્રિમુનિયતિયુતા સ્વધરા કીર્તિતયમ

૧ આ સળધમા કેટલાકાનું એમ માનવું છે કે આ પ્રમાણનું જે એ સોહકાર્યમા વળન કયુ છે તે મૂળ ભલો નથી પરંતુ તે પ્રતિમ મોહ છે અને પિરોપમા ને દિગ્બજેની બનુકુનિ છે કેમકે ને સમયમા રચાયેલા વાસુપૂજ્ય-ચરિત્રમા તે વાસુપૂજ્ય પ્રમુને અમુક જોના પિતા તરિકે જોજાવાવામા આવ્યા છે

૨ આ પદ્યમાના ત્રીજા ચરણમા અગ્રનું ભવ્યં જોર જણાય છે

અર્થાત્ આ છઠ્ઠામાં મ, ર, બ, ન, ય, ય અને ય એમ સાત ગણો છે, એમ્હે કે બધા મળીને એકવીસ અક્ષરો છે. વળી સાતમે, ચૌદમે અને એકવીસમે અક્ષરે એમ ત્રણ સ્થલે 'વતિ' છે. આ વાત સ્પષ્ટ સમજાય તેટલા માટે આ પદનું પ્રથમ અક્ષર વિચારીએ

પૂ	જ	શ	રી		વા	સુ	પૂ	જ		યા,	વૃ	ઝિ		ન	ઝિ	ન		પ	તે,	નૃ		ત	ના	દિ	ત્		ય	કા	વ	તે
-	-	-	-		-	-	-	-		-	-	-	-		-	-	-		-	-	-		-	-	-		-	-	-	-
મ					ર					ઝ				ન				ય			ય				ય					

જિનરાજ્યે પ્રાર્થના—

પૂતો યત્પાદપાંશુ* શિગસિ સુરતતેરાચરચ્છૂર્ણશોમાં

યા તાપત્રાસમાના પ્રતિમદમવતીહારતા રાજયન્તી ।

કીર્તે કાન્ત્યા તતિ* સા પ્રવિકિરતુતરા જૈનરાજી રજસ્ તે

યાતાપત્રાસમાનાસપ્રતિમદમવતી હારતારા જયન્તી ॥ ૪૬ ॥

—સૂગ*

ટીકા

પૂતો યદિતિ । 'પૂતઃ' પવિત્ર* । 'યત્પાદપાંશુઃ' યસ્યાશ્ચરણરેણુઃ । 'શિગસિ' મૂર્ધનિ । 'સુરતતેઃ' ત્રિદશરાજ્યાઃ । 'આચરત્' કૃતવાન્ । 'ચૂર્ણશોમાં' વાસસોદશિયમ્ । 'યા' । 'તાપત્રા' તાપાત્ કૃતપ્રાણા । 'અસમાના' અનન્યસદૃશી । 'પ્રતિમદ' પ્રતિગતમદ, નિર્મદમિત્યર્થ* । 'અવતિ' રસતિ । 'ઈહ' અત્ । 'અરતા' અપ્રતિવદ્ધા । 'રાજયન્તી' શોભયા લક્ષ્મયન્તી । 'કીર્તેઃ' યશસઃ । 'કાન્ત્યા' પ્રમયા કરણભૂતયા । 'તતિઃ' શ્રેણી । 'સા' । 'પ્રવિકિરતુતરામ્' અવિશ્વપેન નિરસ્યતુ । 'જૈનરાજી' જિનરાજસમ્બન્ધિની । 'રજઃ' કર્મે । 'તે' મવત* । 'યાતાપત્રાસમાના' યાતઃ-અપગતઃ આપદ્ધ ગ્રાસદ્ધ માનદ્ધ યસ્યાઃ સા । 'અપ્રતિમદમવતી' અપ્રતિમઃ-અનન્યતુલ્યો

૧ વિચારો શ્રુતબોધમા અન્તિમ પદમા આપેલું 'અગ્રહસ'નું નીચે મુજબનું સ્પષ્ટ—

“અત્યારો યત્ર વર્ણા પ્રથમમલલઘવા ષષ્ઠક સત્તમોડપિ

ઊૌ તદ્વત્ પોદશાચી મુમમ્વમુદિને । પોદશાન્તયૌ તથાડન્તયૌ ।

રમાસ્તામ્મોરુકાન્તે । મુનિમુનિમુનિમિર્હસ્યતે એદ્ વિરામો

કાલે । યન્તૈ* કવો દ્ર* સુતનુ । નિમદિતા સ્તગધરા સા પ્રસિદ્ધા ॥”

અર્થાત્—હે કસ્ટૂરીની ભુગધથી પ્રમન્ન થયેલી (પ્રમદા) । જે પદમા પ્રથમના ચાર અક્ષરો તેમજ છઠ્ઠા તથા વળી સાતમા અક્ષરો અને તેની રીને સોળમાની પૂર્વેના એ (અર્થાત્ ચૈદમા અને ૧૬૨મા) તથા તેની પછીના એ (અર્થાત્ સત્તરમા તથા અઠ્ઠરમા) તેમજ છેવટના એ (અર્થાત્ વીસમા અને એકવીસમા) અક્ષરો દીર્ઘ દોષ અને જેમા, હે કસ્ટૂરીના સ્તમ્બમમાન જ્ઞાનાણી (ગરુડી) ! સાતમે સાતમે અક્ષરે ત્રિશ્રામ સેવાતો દોષ, તે પદને હે બાબા* હે સુન્દરી* ૧ ક્ષીણ કવીશરો* 'અગ્રહસ' એવા પ્રસિદ્ધ નામથી જોળખાવે છે

तो विपत्ते परया सा । 'हारतारा जयन्ती' द्वारा-मुक्तावलीः द्वारा-नपत्राणि ता जयन्ती-
वङ्गवाणा । यत्पादपांशु, पूर्वाशोभाभावरत् या राजयन्ती सती अवतिमृद्ववती सा जैनराजी
ते, कीर्ति, कान्या द्वारा । जयन्ती रजस्त प्रविकिरतुप्रसामिति सम्भव । अपरा ३३
न्या हेतुमृत्तया हारतारोऽजवसा जयन्ती-विपत्तान् अभिवयन्तीति ध्यारयेयम् ॥ ४६ ॥

अवचुरिः

पूत-पवित्रो यत्पादपांशु-परमेश्वर सुरसमूहस्य मलके पूर्वसोमो-वासतोऽप्यपीत्यवचुरिः ।
तातस्तापत्रा-तापमेधी । असमाना-युष्मिन्मयसहणी । प्रतिमर्ष-प्रतिमत्तमर्ष निमृद्वमर्षि-रशनिः ।
अरता-अमतिवद्वरा । राजयन्ती-सोमो रुमयन्ती । सा तती रज-कर्म ते-सह प्रविकिरतु-सह
। किञ्चिद्विष्टा । जिनराजामामिमे जैनराजी-सायकरसह-धनी । अग्निमे इमो दरद-सा अद
मृद्वमवती । दाता यता आपद-विपद् वासतवाकर्मिक अपद आमा-वर्गो दाद-सा । ४७
न्या जयन्ती-अभिवयन्ती । वा । हारतारा-मुक्तावलीनसत्राणि ॥ ४७ ॥

अन्वयः

पूतः यद्-दाद-पांशु सुर-सते गिरिति पूष सोमो आचरत् वा तात-वा, अ-समवा
प्रति-मर्ष अवति, सा अरता, राजयन्ती, दाता-आपद-वास-वाका, अ-वलिम-मृद्ववती,
तं कान्या द्वारा-साता [-तारा वा] जयन्ती जैनराजी तति स रज-प्रविकिरतुप्रसवः ।

शिक्षार्थ

(मू० पू०) = पवित्र
पूत = देव, २५
दादपांशु = केन । अक्षयणी देव
रति (मू० गिरि) = अस्त ३६४
तते = देवोनी केविना
चरत् (पा० चर) = आचरत् ३६५ की
न = युष्मिन्
वा = योऽपि, ३६६
महीमो = युष्मिन् योऽपि
पत्रा = योऽपि ३६७ ३६८
तमाता (मू० अस्तम = अस्तम ३६९
ते = युष्मिन् ३७०
मर्ष (मू० प्रतिमर्ष) = निरक्षिमाणीयते
रति (पा० अद) = अस्त ३७१
तात = (१) दाता (२) प्रियुवद्विद्व
वृद्ववती (पा० राज) = दाता ३७२
मै (मू० वारि) = विपत्ति

कान्या (मू० वाणि) = विपत्ति
तात (मू० तति) = अपवृद्धि, केवि
प्रविकिरतुप्रसव (पा० प्र) = विपत्ति ३७३
जैनराजी = ३७४ ३७५ ३७६
रज (मू० रज) = ३७७ ३७८
दाता (पा० दा) = दाता
वास = वास
दाता-वास-वाका = ३७९ ३८० ३८१
रति = ३८२ ३८३ ३८४ ३८५
अस्तम = अस्तम ३८६
अस्तमिन्मयसहणी = ३८७ ३८८ ३८९
द्वारा = ३९०
तारा = (१) नक्षत्रा (२) ३९१
हारतारा = योऽपि ३९२ ३९३ ३९४
नक्षत्रा = ३९५
दाता-वास-वाका = ३९६ ३९७ ३९८
अद्वयता (पा० अद्वय) = ३९९

શ્લોકાર્થ

જિન-શ્રેણિને પ્રાર્થના—

“ જે (જિન-પરિત) ના ચરણની પવિત્ર ગેતુ મુર-શ્રેણિના શિર ઉપર ચૂલંની શોભાનુ આચરણ કરતી હવી (અર્થાત્ જેને મુરેશ્વરે પલ્લુ નમતા હતા) અને વળી જે (જિન-શ્રેણિ) (પ્રાણિ-વર્ગને) સતાપથી યુક્ત કરે છે, તથા (તથાવિધ યુક્તિને લક્ષને) જે અશ્વાધારણ છે, વળી જે નિરભિમાપણે (જીવે) નુ રક્ષણ કરે છે અને જે આ જગતને વિવે રાગ-રહિત (અર્થાત્ વીતરાગ) છે તેમજ જે (ભવ્યોને) શોભાવી રહી છે, તે જિનેશ્વર-વિષયક (અર્થાત્ જિનેશ્વરની) આવશ્યક છે જેના આપત્તિ, (આકર્ષિતક) ભય અને અભિમાન નષ્ટ થયેના છે, વળી જે અનુપમ ઉપરામથી અહિત છે, તેમજ જે (પોતાની) કીર્તિરૂપી કાંતિ વડે (ઔર્જિતક) હાર તથા નક્ષત્ર (-મહત્) [અથવા તારાઓ] ઉપર વિજય મેળવનારી છે [અથવા જે કીર્તિરૂપી કાંતિ વડે હાર જેવી ઉન્નત્ય છે તેમજ (શત્રુઓને) જીતનારી છે] તે જિનવર-પરિત (કે ભવ્ય) તારા (કર્મરૂપી) રજને અત્યંત વિખેરી નાખે ”—૪૬

જિનવાણ્યાઃ સ્વરૂપમ્—

નિત્ય હેતુપપત્તિપ્રતિહતકુમ્ભતપ્રોદ્ધતધ્વાન્તવન્ધા—

ડપાપાયાડસાધમાનાડમદન ! તવ સુધાસારહયા હિતાનિ ।

વાળી નિર્વાળમાર્ગપ્રણયિપરિગતા તીર્થનાથ ! ત્રિયાન્ મે—

ડપાપાયાસાધમાનામદનત ! વસુધાસાર ! હયાહિતાનિ ॥ ૪૭ ॥

—સપ્.

ટીકા

નિત્યમિતિ । ‘ નિત્ય ’ સર્વદા । ‘ હેતુપપત્તિપ્રતિહતકુમ્ભતપ્રોદ્ધતધ્વાન્તવન્ધા ’ હેતુ-વાદ-ગમકાનિ લિઙ્ગાનિ ઉપપત્તય-પુત્રકય-હેતુમિથ ઉપપત્તિમિથ હેતુનાં વા ઉપપત્તિમિ-પ્રતિહત-પ્રતિપિદ-કુમ્ભતાનિ એવ પ્રોદ્ધતધ્વાન્તવન્ધ-શ્રોદ્ધામતિમિરગ્નિર્યયા સા । ‘ અપાપાયા ’ અપગતા અપાયા-વિચાતા યસ્યા સા । ‘ આસાધમાના ’ પ્રાપ્યમાણા । ‘ અમદન ! ’ મદનરહિત ! । ‘ તવ ’ તે । ‘ સુધાસારહયા ’ સુધાસાર-અમૃતદ્રષ્ટિ સ રૂપ હયા-હૃદયગમા । ‘ હિતાનિ ’ પદ્યાનિ । ‘ વાળી ’ વાક્ । ‘ નિર્વાળમાર્ગપ્રણયિપરિગતા ’ નિર્વાળમાર્ગ સમ્યગ્દર્શન (જ્ઞાન) ચારિત્રરૂપ તપ પ્રણય-પરિવ્રજો-યેષાં તે પરિગતા-પરિકરિતા । ‘ તીર્થનાથ ! ’ જિન ! । ‘ ત્રિયાન્ મે-’ વિષેયાન્ ‘ અપાપાયાસા-’ નત ! । પાપ ધ આપાસથ આદિયેષાં તે દોષા ન વિદ્યન્તે યેષાં

યતીનાં તે અપાપાયાસાદયઃ, તે ય તે અમાનાશ્વ તે અવદાય તે અપાપાયાસાદયમાનાપદાસ્તૈર્ન-
મણત । । 'યતુપાસાર !' યતુપાયા-શ્વ સાર-ઉત્કૃષ્ટ । । 'હૃદિ' ચેતસિ । 'આદિતાનિ'
સ્થાપિતાનિ । હે સીર્ષનાથ ! તવ વાણી આસાદમાના સતી યુપાસારદયા દિશાનિ ય ક્રિયાન્
શ્ચિત્ સમ્પદ ॥ ૭૭ ॥

અવચૂરિ.

નિત્ય-સર્વદા હ સીર્ષનાથ ! તવ વાણી મમ દિશાનિ ક્રિયાન્ । કર્મમૂળા । દુનઃ-વપુશ્ચક્રતિ
જ્ઞાનિ, ઉપવસ્યો-યુક્તયા, યદ્વા દત્તનામુપવસ્યસ્તામિર્વિધ્યસ્ત-કુદામનસાદામયમામિવદયા । અમ્ભ-
અપાયા-અનથા યસ્યા સ્ત । આસાદમાના-પ્રાપ્યમાણા । અપાપાદિસાદમાના કા । હ અમ્ભ-
અકામ । । યુપાયા અમૃતસ્યાસારા-યગયાન્ વર્ષતત્રુમનાદયા । અવમાણાન્વૃત્તદિવ દુર્લભમ્ભ-
મોક્ષપદમેહ-સ્વીકૃતા । મ વિષતે પાપે પાપાસ્યાસારવિપર્ણ તે પાપાયાસારવરણ ચ તત્રમામ્ભ મતા
સ્તૈર્વન્નિત । । હે યતુપાસાર !-મૃધિત્વુન્મુન્મુ । આદિતાનિ-સ્થાપિતાનિ । જ્ઞ । હૃદિ-મનસિ ॥ ૭૭ ॥

અનવય

(દે) અ-મમ્ભ ! સીર્ષ-માથ । અ-પાપ-આવાસ-આદિ-અ-માન-અ-મદ-મન । યતુપા-
સાર ! તવ (નિર્ઘ) દત્ત-ઉપવસિ-પ્રતિદત્ત-કુમત-ગોદ્વત-ધ્યાન્ત-ચમ્પા, અપ-અપાયા, આસા-
માના (અથવા અપ-અપાયા-આસાદમાના), યુપા-આસાર-દયા, વિશાલ-માન-વચ્ચદિવ-વર્ણ-
વાણી મે હૃદિ આદિતાનિ દિશાનિ નિર્ઘ ક્રિયાન્ ।

મીઠાઈ

ઉપવસિ=યુક્તિ, સંપ્રતિ
પ્રતિદત્ત (પા. ૧૫)=મારી હાથેન, નદ ૩૨૯
કુમત=કુદર્થન, મિધ્યાત્વીનું શાશ
મોદ્વત=અત્યંત ઉમ
ધ્યાન્ત=અધાર
ચમ્પા=ગાંધી
દેવપવસિપ્રતિદત્તકુમતમાદ્વતધ્યાન્તચમ્પા=દેવ
અને યુક્તિ નદે અથવા દેવુઓની
યુક્તિએ નદે નદ ૩૨૯ ઉ કુમતરૂપી
અત્યંત ઉમ અધારની ગાંધી એવું એવી
અપાયા=૩૮
અપાપાયા=૩૧ ૩૫ ઉ ૩૮ એવું એવી
આસાદમાન=પ્રાપ્ત થયેલ
અપાપાયાસાદમાના=૩૧ ૩૫ ઉ ૩૮ એવું
એવાએવે પ્રાપ્ત રહેલી

અમ્ભન = અવિદમાન છે ૩૧૩૯ એને વિં
એવા (૪૦), દે ૩૧૩૯
યુપા=અમૃત
આસાર=વેળવણી વૃદ્ધિ.
દયા=ધનોદાર
યુપાસારદયા=અમૃતની વૃદ્ધિ ૩૫૦ અને ૩૧
વાણી=વાણી
વિશાલ=પ્રાપ્ત
માન=પ્રાપ્ત
વચ્ચદિવ=અનુદાની
વર્ણવત (૪૦૪)=૨૮ ૨૯ ૩૦ ૩૧ ૩૨
વિશાલમાનકાદિવર્ણવત=૨૮ ૨૯ ૩૦ ૩૧
અનુદાનીએ નદે ૨૮ ૨૯ ૩૦ ૩૧
સાદન(૧) અનુદિવ ૩૯ (૨) ૩૫૮ ૩૬ (૩)
૩૬૫ અમ્ભન

તાપમાન... ક્રિયાત્ (ધાં કુ)=કરે.
 પાપ=પાપ.
 અપાપાવાસાધમાનામદનત્ ! ગયેલા છે પાપ,
 પ્રયત્ન ઇત્યાદિ જેમના એવા તેમજ
 અહકાર અને અભિમાનથી રહિત એવા
 (એવા) વડે વન્દન કરાયેલ ! (સં)

સાર=ઉત્કૃષ્ટ, સારભૂત
 વસુધાસાર ! =હે પૃથ્વીને વિષે સારભૂત !
 હવિ (મૂં હવ)=હૃદયમા
 આહિતાનિ (મૂં આહિત)=સ્થાપન કરેલા

સ્લોકાર્થ

જિન-વાણીનુ સ્વરૂપ—

“હે મદન-રહિત (વીતરાગ) ! હે તીર્થંકર ! ગયેલા છે પાપ, પ્રયત્ન ઇત્યાદિ જેમનાં
 એવા [અથવા તિર્થાંજલિ આપી છે પાપારમ્ભોને જેમણે એવા] તેમજ નારા કર્યો છે ‘માન
 અને મદનો જેમણે એવા (એવા) વડે વન્દિત (તીર્થ-પતિ) ! હે પૃથ્વીને વિષે સારભૂત
 (તીર્થ-રાજ) ! સર્વદા હેતુઓ અને યુક્તિઓ વડે [અથવા (વસ્તુ સિદ્ધ કરનારા) સિંગોની
 યુક્તિઓ વડે] નિરાકરણ કર્યું છે કુદર્યેનરૂપી અત્યંત ઉચ્ચ અધિકારના અધર્મ જેવી,
 વળી દૂર કર્યો છે રોષ જેવી તેમજ (તને) પ્રાપ્ત થયેલી (અર્થાત્ તારા આમષ
 હીપેલી) જેવી [અથવા નષ્ટ થયે છે રોષ જેનો એવા (એવા) જે પ્રાપ્ત કરેલી (અર્થાત્
 અવલ-નોશર થયેલી) જેવી, તથા અશ્રુતની વેગવતી વૃદ્ધિના જેવી મનોહર જેવી,
 તેમજ વળી (સમ્મય-જ્ઞાન, જ્ઞાન અને આરિતરૂપ) યુક્તિ-માર્ગના અનુસારીઓએ અગી
 કાર કરેલી જેવી (હે જિનેશ્વર !) તારી વાણી ખાસ હૃદયમાં સ્થાપન કરેલાં ખાસ દિતને-
 ખાસ અને અહિકારને સદા પૂનું કરે. ”—૬૭

શ્રીરાત્નિદેવ્યાઃ સ્તુતિઃ—

રક્ષ-મુદ્રપ્રદાદિમનિદ્વિશમની વાહિતથેતમામ્વત્—

મક્ષલીકા સદા સાપરિકરમુદિતા સા ક્ષમાલામવન્તમ્ ।

મુક્ષ શ્રીરાત્નિદેવી જગતિ જનયતાત્ કુણ્ડિકા માતિ યરયા.

મક્ષલીકા સદાતા પરિકરમુદિતા સાક્ષમાગ મવન્તમ્ ॥ ૭૮ ॥ ૧૧ ॥

—સર્ગ.

ટીકા

મુક્ષ જિનેશ્વર ! રક્ષ-મુદ્રપ્રદાદિમનિદ્વિશમની ! રક્ષાવિ-વાયુવાના, સુખ-સાદિનીરૂપાત્,
 મુક્ષ-વર્ણવત્, મક્ષલીકા-રૂપાત્ મુક્ષ-મુદ્રપ્રદાત્ સાક્ષમાગ મવન્તમ્ ! મનિદ્વિશમની
 રક્ષ-મુદ્રપ્રદાત્ મુક્ષ-મુદ્રપ્રદાત્ મુક્ષ-મુદ્રપ્રદાત્ મુક્ષ-મુદ્રપ્રદાત્ મુક્ષ-મુદ્રપ્રદાત્ મુક્ષ-મુદ્રપ્રદાત્

स्तस्या शपनी-विनाशिका । 'बाहिल-श्वेतमास्वत्समालीका' बाहिल-वाणीकृत श्वेत मास्वत्-
शोभमान नालीक-भञ्ज यया सा । 'सदा' नित्यम् । 'सापरिकरमुदिता' सापरिकरेण-जगम-
पदलेन मुदिता-दृष्टा । 'सा' 'समालामभवत्' समालाम-उपशममाप्ति सा विपत्ते यस्य तम् ।
'शुभ्रा' शुरुवर्णा । 'श्रीशान्तिदेवी' शान्तिदयता । 'जगति' भ्रुवने । 'जनयता' करोतु ।
'कुण्डिका' कमण्डलु । 'भाति' शोभते । 'यस्याः' । 'समालीका' सभ-अवसाद गत
अलीक-असत्य यस्याः सा । 'सदाप्ता' सता-सापूर्णा आप्ता-अविनारिका । देवताया
विशेषणे । 'परिकरमुदिता' परिकर-इत्य लक्षणं कृत्योदिता-उदयं प्राप्ता । सासमाप्ता-असाद-
क समेता । कुण्डिकाया विशेषणे देव्या वा । 'भवन्त' स्वाम् । सा शान्तिदेवी समालामभवत्
जनयता' यस्या परिकर उदिता कुण्डिका भातीत्यन्वयः ॥ ४८ ॥

अवचूरी

श्रीशान्तिदेवी भवन्त-स्यां क्षमा-उपशमस्तस्या लाम' सो'स्यास्तीति तं क्षमाक्षामवर्णं विद्वत् ।
कीदृशी । 'रक्षाति-पलाशा, धुमा-शाकिनीप्रमुखा' महा-दानैश्चराय' आदिशब्दाश्च दृश्यन्त्या
लाभ्य' तेभ्य' प्रतिदति-उपपातस्तस्या' दामनी-नागिका । बाहिल-बाह्यकृतं ध्वन-तिर्न आस्वत्
दीप्यमानं सत्-शोभनं नालीक-कमलं यया सा । सता सापूर्णाप्राप्ता-अविनारिका । 'सापरिकर-
अटामण्डलं तेन मुदिता-मीता । सभ-क्षीणमलीक-असत्य यस्या' सा । सदाक्षमाप्राप्ता-असादक-
वर्तते । 'सा' देव्या कुण्डिकाया वा विशेषणम् । यस्या देव्या कुण्डिका-कमण्डलुर्भाति । कर्पयता ।
कर्-रस्तं परि-लक्ष्यकृत्य उदिता-उदयं प्राप्ता ॥ ४८ ॥

अयय

यस्या [सत्-नालिका, सत्-आता] परि-कर उदिता कुण्डिका अदति प्राप्ति, सा रक्ष-
धुम-मह-आदि-प्रतिदति-दामनी, बाहिल-श्वेत-मास्वत्-सत्-नालीका, सा-परिकर-कुण्डिका
सह-अक्ष-माला, शुभ्रा, सभ-अलीका, सत्-आता [सदा आता वा] श्री-शान्ति-देवी सा
भवन्त क्षमा-क्षामवर्ता जनयता ।

श्रीशान्ति

धुम=धुम
मह=मह
आदि=श्रीशान्ति
प्रतिदति=उपपात, उपशम
दामनी=शान्ति ३२-नारी, नाय ३२-नारी
रक्ष धुममहादिप्रतिदतिदामनी=रक्षसे, धुमो,
भद्रो धन्यादिना उपशमयेन नाय ३२-नारी
बाहिल(बा० मह)=बाह्य ३२-श्वेत, श्यामी ३२-श्वेत

बाहिल-श्वेतमास्वत्समालीका=२५. ३३ ॥
श्वेत, देवीश्वेत ३३ ॥
अवचूरी उपशमयेन श्वेत
सा=२५. ३३
परिकर=२५. ३३
मुनि (२० ३३)=३३. ३३
सापरिकरमुदिता=२५. ३३
क्षमा=(१) क्षमा, भाटी; (२) क्षमा-क्षाम
क्षाम-क्षाम

ચાર હાથ છે તેના જમણા બે હાથ વરદ અને જમ-આલાથી ચોલે છે, બીજા બે હાથ કુવિદ્યા અને કમવદ્યથી ચોલે છે
સમાનો પ્રભાવ—

આ રીતે દ્વારા કવીર અન્ય જોને સમાનો લાભ મળે એ પ્રમાણેની શાન્તિ દેવીને પ્રાર્થના કરે છે, તો એ સદેજ પ્રથમ ઉપસ્થિત થાય છે કે અન્ય કોઈ વસ્તુને માટે માગણી ન કરતા તેમણે સમાની આગળથી કરી તેનું શું કારણ ? શું સુખા એ અમૂલ્ય વસ્તુ છે અને વળી તેથી શું અનેક લાભો મળે છે ? હા, જોજ વાત હવે વિચારવામાં આવે છે

એ તો જમબદેર હકીકત છે કે કોષ કરવાથી લાભને બદલે ગેરલાભ થાય છે વળી કોષી અનુષ્ઠાન-અકાર્યો વિચાર કરી શકે નથી, તેમજ વળી જમે તેનો જાત લેવાને પણ એક વખત તો તે તેવાર થઈ જાય છે^૧ આવા મહાઅનર્થકારી કોષને વશ કરવામાં સમા એક સર્વોત્તમ સાધન છે, એ જૂલવા જેવું નથી યોગશાસ્ત્રમાં કહ્યું પણ છે કે—

“કોપવદેસ્તવદાય, દામનાય દુમાત્મયિ ।
અવળીયા જમકૈવ, સવમારામસારણિ ॥”

—અર્થ પ્રકાશ, રીલો ૧૧

અર્થ—કેદારાણી અભિલાષા રાખનારા અનુષ્ઠાનો કોષાગ્નિને ચાલ કરવાને સાફ સમય રૂપી ભગીયાને નવપ્રસવિત કરવામાં નીકસમાન એવી એક સમાનોજ સત્વર આશ્રય કરવો તેમજ વળી એ પણ ધ્યાનમાં રાખવા જેવું છે કે અપરાધી ઉપર પણ સમાની દૃષ્ટિથી અવલોકન કરવું જોજ જીર પુરુષોનું કર્તવ્ય છે અને તેમાંજ તેમની ચોક્કસ છે^૨ આ કથનમાં તાત્પર્ય એ રહેલું છે કે આપણે અપરાધ કરનારા છુવ તેવું કુપ્રત્ય આપણાજ કમની ગેરલાથી કરે છે, વાસ્તે અપરાધી ઉપર કોષ ન કરવો, પરંતુ એ કોષ કર્યા વિના ચાલે તેમ નજ દોષ, તો અનાદિ કલથી સુચારુરૂપી દેહમાનામાં બંદીવાન બનાવી રાખનારા, સસારરૂપી રગભૂમિ ઉપર અનેક પ્રકારના હાસ્ય-જનક વેષો ભજવાવનારા તથા વળી વિવિધ ભાતની વિદ્યમાનાથી વ્યાકુળ કરનારા જોવા (પોતાના) કર્મઉપર કોષાયમાન થવું ઇચ્છે આ વાતની નીચેનો રીલો પણ સાક્ષી પૂરે છે—

“પ્રકુપ્યામ્બપકારિમ્બ, હતિ લેદાદાયસ્તવ ।

તવ કિં ન કુપ્યસિ સ્વસ્ય, કર્મજે કુ લલેતવે ? ॥”

વિશેષમાં મહાકુરુષ્વર પુરુષો પણ સમાદેવીના ભક્ત બન્યા છે, તો પછી આપણા જેવા પામરની તો શી વાત ? આ સબધમાં નીચેનો રીલો કિંબ પ્રકાશ પાડે છે—

“જેલોજમલ્લપ્રાણ-સમીએવામિતા હમા ।

કદલ્લિતુમ્બસત્તવસ્ય હમા તવ ન કિ હમા ? ॥”

૧ વિચારો—

કાષાન્ધ્યા પન્થ નિવ્રાન્તિ પિતર માતર મુદ્ધમ ।

સદાઈ સોઈર કારનામાગમાપિ નિષ્પૂજા ॥”

૨ સરખાવા—

હમા ધીરસ્ય મૂળજ

• આ સ ૫૬માં જુઓ શ્રીશ્રીવિજયનિ મિન અનુવિરતિજિનાન હસ્તુતિ (૫ ૨૨)

કહેવાની મતલબ એ છે કે ત્રૈલોક્યનો સહાર તેમજ તેનું પરિપાલન કરવામાં પણ સમર્થ એવા વીર પુરુષોએ પણ જ્યારે ક્ષમાનું અવલમ્બન કર્યું છે, તો પછી કેળવતા જેવા સત્વવાળા અર્થાત્ નિ સત્વ એવા તારા જેવા મનુષ્યે શુ ક્ષમા કરવી શુક્ત નથી વાડ ?

આ સળધમા કટપસૂત્રની મુખોધિકા વૃત્તિમા જે મહાવીરસ્વામિ પરત્વે કહ્યું છે, તે મનન કરવા જેવું છે તે જોજ કે—

“બલ્લ જગદ્ધ્વસનરક્ષણક્ષમ

કૃપા ચ સા સદ્ગમકે કૃતાંગસિ ।

દ્વિતીય સચિન્ત્ય વિમુચ્ય માનસ

રુપેય રોપસ્તવ નાથ ! નિર્વયી ॥”

વિશેષમા ક્ષમાની ખૂબી તો જોરજ છે કહ્યું પણ છે કે—

“ક્ષમાશાસ્ત્ર કરે યસ્ય, હર્જન કિં કરિષ્યતિ ? ।

અવૃણે પતિતો વહ્નિ, સ્વયમેવ વિનસ્યતિ ॥”

અરે આ ક્ષમા તો સર્વોત્તમ બૃષણ છે જુઓ, નીચેનો શ્લોક શુ કહે છે ?

“નરસ્યામરણ રૂપ, રૂપસ્યામરણ ગુણ” ।

ગુણસ્યામરણ જ્ઞાન, જ્ઞાનસ્યામરણ ક્ષમા ॥”

હુકમા ક્ષમા એ મુગતિનું સાધન છે અરે એમ પણ કહેવું વધારે પડતું નહિ ગણાય કે મુક્તિરૂપી મહેલમા લઇ જનારી તે સર્વાંગે સંપૂર્ણ સીટી છે આ વાતની માતિની છકમા તથાચેતા નિમ્ન-લિખિત પદો સાક્ષી પૂરે છે—

“દુરિતભર નિવારે, જે ક્ષમા કર્મ વારે,

સકળ તપ મુધારે, પુણ્ય લક્ષ્મી વધારે;

શુભ સકળ આરાધે, જે ક્ષમા મોક્ષ સાધે,

જિજ્ઞ નિજ શુભ વાધે, તે ક્ષમા કા ન સાધે ?

મુગતિ લહી ક્ષમાએ, ખંધ સૂરીય ચિખ્મા,

મુગતિ દલપહારી, કૂરગર્હુ સુનીચા,

ગજમુનિય ક્ષમાએ, મુક્તિપથ આરાધે,

તિમ મુગતિ ક્ષમાએ, સાધુ મેતાઈ સાધે ॥”

—મૂકિત-મુકતાવલી

આથી સમજી શકાય છે કે જેમ નદી નીરથી, સડી શીલથી, તુરંગ તેજથી, કટક વીરથી, હાટ વસ્ત્રથી, ભાટ મુવર્ણથી, ભાટ વચનથી, વન વૃક્ષથી, રેશ પ્રભાથી અને મહેન ખલથી ચોક્કે છે, તેમ મહારમા પણ ક્ષમાથીજ ચોક્કે છે

જનતામાં આ શાન્તિ દેવી અને ક્ષમાદેવીનો અનુષ્ઠાન ઉપાસક બનાવે એવી તર્ક નાધના કરતાં હું આ પ્રકરણ પૂર્ણ કરું છું

१३ श्रीविमलजिनस्तुतय.

अथ श्रीविमलनाथाय प्रणाम.—

अपापदमलं धनं शमितमानमामो हितं
नतामरसभासुर विमलमालयाऽऽमोदितम् ।
अपापदमलद्वन शमितमानमामोहितं
न तामरसभासुर विमलमालयामोदितम् ॥ ४९ ॥
—दृष्टी (८, ९)

टीका

अपापदेति । 'अपापद' न पापं ददातीति यद् तत् । 'अक' अत्यर्थम् । अपवा पाप-
हेतुत्वाद् पाप, न पापं अपाप, न विद्यते वा यत् तद् अपापम्, दमं छातीति दमलं, अपापं च
तद् दमलं चेति अपापदमलम् । 'धनं' अचिच्छेद-अप्रेषमलक्ष्योत्पत्तिर्यर्थः, तद् तपाभूतम् ।
'य' सुखम् । 'इत' मात्तम् । 'आनयाम' प्रणयाम । 'हित' हितकारणम् । 'नताम-
रसभासुर' नता अमरसभा सुराश्च यस्य तम्, अथवा नता अमरा सभा-सदीप्तिश्च अमुराश्च
यस्य तम् । 'विमलमालया' विगतमला या माला-सूत्रं तया । 'आमोदित' सुरभीकृतम् ।
'अपापद' अपागता आपदो यस्य तम् । 'अकद्वन' न विद्यते कद्वन-अथ करणं हुनोऽपि यस्य
तम् । 'शमितमान' शमित-शमनीयो मानो येन तम् । 'आमोदित' आ-समन्ताद् मोद
नीतम् । 'न' इति प्रतिषेधपदं अस्य सम्बध्यते । 'तामरसभासुर' तामरसवद् भासुर-दृग्ग-
च्छम् । 'विमलं' विमलाभिधानं जिनम् । 'मालयामोदित' मालया-आवासास्त्वेरमोदित-न
मोदनीतम् । विमलं आनयाम इत्यन्वयः ॥ ४९ ॥

अथचुरिः

विमलं जिनं वयमानमामं । पापं ददातीति पापदं न पापदमपापदम्, दुष्टदमदमित्यर्थः ।
अलं-अत्यर्थम् । यद्वा अपापो यो दम-अपामस्तं छातीति अपापदमलम् । धनं-निरिच्छेदं अद्वेषमल-
क्ष्योत्पत्तिं शो-सुखमित्यर्थः-मात्तम् । हितं प्राणिमन्यस्य । नता-अर्चनीयता अमरसभा-देवपरासुराश्च यस्य ।
विमला या माला-पुष्पलक्षं तयाऽऽमोदितं-सुरभीकृतम् । अपगता आपदो यस्य तम् ।
अपराभूतम् । शमितो मानो येन तम् । आमोदितं न मोदनं समन्ताद् वशीकृतम् ।
तद्भासुर-दृष्ट्यामलम् । मालये-गृहविषये आमोदितं-अद्वेषः ॥ ४९ ॥

અન્વયઃ

અલ અ-પાપ-દ (અથવા અ-પાપ-દમ-છં), ઘન, ર્શં દત્ત, દિત્તં, નત-અમર-સમા-અલ
(અથવા નત-અમર-સમ-અલુરં) વિમલ-માલયા આમોદિતં, અપ-આપદં અ-લુહુતં, શમિત
માન, ન આ-મોદિત તામરસ-માલુર આલય-અમોદિત વિમલ આનમામ ।

શીઘ્રાર્થ

અપાપદ (મૂં અપાપદ) = પાપને નહિ દેનારાને,
પુણ્ય-પ્રદને

છા = આપદું

અપાપદમલ = પવિત્ર ઉપશમને આપનારાને.

દત્ત (મૂં દત્ત) = પ્રાપ્ત થયેલાને

આનમામ (પાં નન) = અમે પ્રજ્ઞામ કરીએ
છીએ.

દિત્તં (મૂં દિત્ત) = દિતકારી

મનામરસમાલુરં = (૧) નમરસાર કયો છે સુરની
સુ.એ અને અમુરોએ જેને એવાને,
(૨) નમન કરું છે સુરોએ તેમજ દેહી
પ્રદાન અમુરોએ જેને એવાને.

દિમલ્લનિર્મલ, ૧૫૨૭

વિમલમલ્લવા = નિર્મલ (પું પની) માલા વટે

આમોદિતં (મૂં આમોદિત) = મુગધિત કરેલાને
અપાપદ (મૂં અપ+આપદ) = ગયેલી ઈ આપ
સિઓ જેની એવાને.

શમિત (પાં શમ) = શાંત થઇ ગયેલ, નહ
થયેલ

શમિતમાર્ગ = નાશ કયો ॥ અભિમાનનો જેને
એવાને

આ = અત્યંત, સર્વથા

મોદિત (પાં મુદ) = મુગ્ધ બનેલાને

તામરસમાલુરં = કમનવા જેવા પ્રકાશમાન

આમાદિતં = સવથા મુગ્ધ બનેલાને.

વિમલં (મૂં વિમલ) = વિભવ (નાથ) ને

મોદિત (પાં મુદ) = હર્ષિત

માલયામોદિતં = મુદ-વિપયને વિષે હર્ષરહિત

શ્લોકાર્થ

શ્રીવિમલનાથને વંદન—

॥ અન્વય પ્રવચન-પ્રકાર (અથવા પાપ-રહિત (પવિત્ર) એવા ઉપશમને આપણ કરવામાં)
એવ, (વિદ્યાર્થી કર્મને દત્ત થવ થી ઉત્પન્ન થતા) નિનિદ સુખને પ્રાપ્ત કરું છે મુરો
એવ, (અભિવ્રજ કદ નહને ને સ-મ િ બનાવનાર દેવાથી) દિતકારી, પ્રજ્ઞામ કરો છે
સુરની સદાએ દે-વ અલુરે અ જેને અવા (અથવા નમરસાર કયો છે સુરો તેમજ દેહી
પ્રદાન અલુરેએ જેને અવ વની નિમલ (પુરોની) માલા વટે સુગમિત એવા, નહ
૨ છે અ રહિત એવી અથવા જેન થી એવા, અદ્યપનીય (વચનવળા), તેમજ નામ કરું

૧ અથવા અપાપદ-પ્રકાર (અથવા પાપ-રહિત (પવિત્ર) એવા ઉપશમને આપણ કરવામાં)
એવ, (વિદ્યાર્થી કર્મને દત્ત થવ થી ઉત્પન્ન થતા) નિનિદ સુખને પ્રાપ્ત કરું છે મુરો
એવ, (અભિવ્રજ કદ નહને ને સ-મ િ બનાવનાર દેવાથી) દિતકારી, પ્રજ્ઞામ કરો છે
સુરની સદાએ દે-વ અલુરે અ જેને અવા (અથવા નમરસાર કયો છે સુરો તેમજ દેહી
પ્રદાન અલુરેએ જેને અવ વની નિમલ (પુરોની) માલા વટે સુગમિત એવા, નહ
૨ છે અ રહિત એવી અથવા જેન થી એવા, અદ્યપનીય (વચનવળા), તેમજ નામ કરું

છે અભિમાનનો નેણે એવા, તથા વળી સર્વથા મોહ-રહિત અને કમલના સમાન પ્રકાશમાન, તેમજ ગૃહ-વિષયક હર્ષ (તેમજ શોક)થી રહિત (અર્થાત્ સાંસારિક કાર્યમા અલિપ્ત) એવા (તેરમા જિનેશ્વર) વિમલ (નાથને) અને નમન કરીએ છીએ ”—૪૯

સ્પષ્ટીકરણ

શ્રીવિમલનાથ-ચરિત્ર—

કૃતવર્મા રાજા અને રામા રાણીના નન્દન વિમલનાથનો જન્મ ક પિલપુરમા થયો હતો. તેમનો કનકસમાન દેહ શુકર (બૃક)ના લાછનથી અકિત હતો. તેમની ઊંચાઈ સાડ (૬૦) ધનુષ્યપ્રમાણ હતી. યથાયોગ્ય સમયે ગૃહવાસનો ત્યાગ કરી પરમ સયમી બની આત્મ-કલ્યાણ સાથે વિશ્વ-કલ્યાણ પલ્લ કરી સાડ લાખ વર્ષનું આયુષ્ય પૂર્ણ થતા તેઓ અજશમર પદ પામ્યા

પદ્ય-મીમાંસા—

આની પૂર્વેના ઘણા અશ પદ્યોમા દ્વિતીય અને ત્રીજા ચરણો સમાન છે, તેવીજ રીતે આ તેમજ ત્યાર પછીના ત્રણ એમ ચારે પદ્યોમા પણ એ ચરણો તો સમાન છેજ પરંતુ વિશેષતા એ છે કે આ ચારે પદ્યોના પ્રથમ અને તૃતીય ચરણો પણ સમાન છે તેમજ ચારે ચરણોના અન્ત્યાક્ષરો અનુપ્રાસરૂપે છે આથી કરીને ચમત્કૃતિના વિષયને વધુ પુષ્ટિ મળે છે અને તદ્દયે કવિરાજની પ્રતિભા પણ વિશેષતઃ અગ્રી છે

આ ચારે પદ્યો ‘પૃથ્વી’ નામના સમવૃત્તમા રચવામા આવ્યા છે પૃથ્વીનું લક્ષણ એ છે કે—

“જસો જસપદા વસુધૈવકુટિબ પૃથ્વી શુક ”

અર્થાત્ આ વૃત્તમા જ, સ, જ, સ અને સ એમ ધાત્વ મળે છે અને ઉપાન્ત્ય અને અન્ત્ય અક્ષરો અનુક્રમે હ્રસ્વ અને દીર્ઘ છે વિશેષમા આ સત્તર અક્ષરના વૃત્તમા દરેક ચરણના આદ્યે અને સત્તરમે અક્ષરે ‘યતિ’ છે ¹

આ સબધર્મા આ પદ્યનું પ્રથમ ચરણ વિચારીએ

જ	વા	વ	મ	ઈ	વ	ન	શ	મિ	ત	મા	નુ	મા	મો	હિ	તં
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
જ	સ	જ	સ	ય	સ	ય	સ	ય	સ	ય	સ	ય	સ	ય	સ

¹ સરખાવો સુતબોધમા નીચે મુજબ આપેલ આ વૃત્તનું લખણ—

“ત્રિવીરમલિવૃન્તલે । યદિ પદ્મમં હ્રાદા
ચતુર્ગમય મિતે । શુક યમીરામિહદે ।।
સપ્તવરામાન્તિક તપ્તુ યજ જાન્તે । યતિ-
મિરીન્દ્રપણિમૃદુલીર્મવતિ સમુ । પૃથ્વી હિ સા ઇ ”

અર્થાત્—હે અમરના સમાન (કૃષ્ણ) કેશવાળી (શામિની) ² એ પવના બીજ, જગા આપના, નરક તેમજ મોઢા અપરો દીપ હોય તેમજ વળી હે અબીર નિમિષ કલ્યાણી (હરિવાક્ષી) ³ । આ ઉપરાંત પરમ તેમજ ઉચ્ચ (એટલે કે સત્તરમા) અપરો પણ દીર્ઘ હોય અને વળી હે શાન્તા । એ તે પદ્યના અદ્ય અને સત્તરમા અક્ષરો ઉપર ⁴ યતિ હોય, તો તે પદ્ય હે સમવૃત્ત । પૃથ્વી કલ્યાણ છે

समस्तजिनेश्वराणां नृतिः—

सदानवसुराजिता असमरा जिना भीरदाः

क्रियासु रुचितासु ते सकलभारतीरा यताः ।

सदानवसुराजिता असमराजिनाभीरदा

क्रियासुरुचितासु ते सकलभा रतीरायताः ॥ ५० ॥

—पृथ्वी

टीका

सदानवेति । 'सदानवसुराजिता' सह दानवैर्वर्तन्त इति सदानवाश्च ते सुराश्च ते अजिता—उपसर्गादिभिः असोमिता । 'असमरा' न विद्यते समर—सङ्ग्रामो येषां ते । 'जिनाः' तीर्थकृतः । 'भीरदा' भिय रदन्तीति भीरदा—भयमिदः । 'क्रियासु' कर्तव्येषु । 'रुचितासु' अभिमेतासु । 'ते' तव । 'सकलभारतीरा' सकला—सदोषा सांसारिककृत्यरूपा ये भारस्तेषां पर्यन्तस्थितत्वात् तीरा—तीरभूता, अथवा असकला—असदोषा भारती ईरयन्ति रान्ति वा ये ते तथा । 'यता' निवृद्धीतेन्द्रियाः । 'सदानवसुराजिता' सदान—सविसर्जनं यद् वसु—द्रव्यं तेन पृथ्वीपालावस्थायां राजिता—शोभिता । 'असमराजिनाभीरदा' असम राजन्त एवशीला नाभी—नाभिः रदाश्च—दशनाश्च येषां ते । 'क्रियासु' विधेयासु । 'रुचितासु' योग्यासु । 'ते' । 'सकलभा' सकला—सम्पूर्णा भा—दीप्तिर्येषां ते । 'रती' ह्य । 'आयता' दीर्घाः । ते जिना रुचितासु क्रियासु ते भारतीरायता क्रियासुरिति योग ॥ ५० ॥

अवचुरि

ते जिनास्ते—तव धायता—विपुला रती—सु क्रियासु—कर्तव्येषु क्रियासु—देयासु । किंमृतासु । रुचितासु—इष्टासु । उचितासु—योग्यासु पुण्यरूपास्वित्यर्थः । जिना किंविशिष्टाः । सदानवे—सासुरैरुपसर्गादिभिराजिता । असमरा—अरणा । मियं—भीतिं र्वन्ति—मिन्वन्तीति भीरदा । 'तव विलेखने' । सकला—सदोषा सांसारकृत्यरूपा ये भारस्तेषां पर्यन्ते स्थितत्वात् तीरा । यदा अक्ष दोषा भारतीरीरयन्ति रान्ति वा । यता—भयान्नयन्त । सदान—सत्याय यद् वसु—सुवर्णं तेन राजिता—शोभिता । असमा शोभमानाश्च नाभीरदा येषां ते । सकला—समस्ता भा—दीप्तिर्येषां येन वा । यदा सद् कलमया—दक्षिणरूपा यन्तः ॥ ५० ॥

अन्वयः

ते स—दानव—सुर—अजिता, अ—समरा, भी—रदा, सकल—भा (अथवा स—कल—भा), स—दान—वसु—राजिता, (अथवा सदा नवसु राजिता) अ—सम—राजिन्—नाभी—रदा, सकल—भार—तीरा (सकल—भारती—रा, अ—सकल—भारती—ईरा वा), यता जिनाः त आयता रती उचितासु रुचितासु क्रियासु विद्यासु ।

શબ્દાર્થ

દાનવ=અધુર
 નદાનવસુરાજિતા=દાનવપુત્ર દેવોથી નહિ
 જીતાયેલા
 સમર=સંગ્રામ
 અસમર=અવિધમાન છે સંગ્રામ જેમને
 જીવા, સંગ્રામ-વિમુખ
 જિના: (મૂં જિન)=તીર્થંકર
 રદ=ચીરકું, સેદકું
 મીરદા=ભયને ભેદી નાખનારા
 કિયાસ (મૂં કિયા)=કર્તવ્યોને વિશે
 ઉચિતાસ (મૂં ઉચિત)=કર્તવ્ય
 ત (મૂં તુમહ)=તારી
 સકલ=(૧) દોષપુત્ર, (૨) સમસ્ત
 માર=ભાર, બોલો
 તીર=તીર, તટ.
 સકલમારતીરા=(૧) દોષપુત્ર (સસારરૂપી)
 ભારના તીર સમાન, (૨) સપૂર્ણ સર
 સ્વતીને દેનારા.
 રદ=પ્રેરવુ
 અસકલમારતીરા=નિર્દોષ વાણીને પ્રેરનારા
 અથવા દેનારા

યતા (મૂં યત)=(૧) પ્રયત્નવાન, (૨) સયમી
 યસુ=સુવળ
 મયસુ (મૂં મયત)=નવ
 રાજિતા (મૂં રાજિત)=શોભાયમાન
 સદાનવસુરાજિતા=(૧) દાનસહિત (અર્થાત
 ભાગ-સમય)ના સુવર્ણથી શોભાયમાન,
 (૨) હંમેશા નવ (પદો) વડે
 સુચોભિત (પૃથક્ પદો લેતા)
 નામી=નાભિ
 રવ=દન્ત
 અસમરાજિનામીરવા=નિરૂપમપણે શોભી રહ્યા
 છે (અથવા અસાધારણ તેમજ સુચો
 ભિત છે) નાભિ અને દન્ત જેમનાં જોવા
 કિયાસ (ઘાં કુ)=કરે
 ઉચિતાસ (મૂં ઉચિત)=યોગ્ય
 તે (મૂં તર)=તેઓ
 કલ=ભનોહર
 સકલમા = (૧) સપૂર્ણ કાન્તિવાળા, (૨) મનો
 હર કાન્તિવાળા
 રતી (મૂં રતિ)=હૃદય, આનંદ
 આયતા (મૂં આયતા)=વિસ્તીર્ણ

શ્લોકાર્થ

સમસ્ત જિનેશ્વરોને સ્તુતિ—

“ (ધીર ઉપદ્રવ-ઉપસર્ગ કરનારાં જોવા) દાનવો અને દેવો વડે (પણ) નહિ
 જીતાયેલાં જોવા, વળી સંગ્રામથી વિમુખ, ભયને ભેદી નાખનારાં (અર્થાત્ પોતે નિર્ભય
 હોઈ કરીને અન્ય જીવોને તેવા બનાવનારાં) જોવા, સપૂર્ણ પ્રભાવાળા [અથવા મનેહર
 કાન્તવાળા], તથા વળી (સાવતરિક) દાન (સમયના) સુવર્ણથી શોભાયમાન [અથવા
 સર્વદા નવ હંમેશાથી શોભતા] જોવા અને વળી નિરૂપમપણે શોભી રહ્યા છે [અથવા અસા-
 ધારણ તેમજ સુચોભિત છે] નાભિ અને દન્ત જેમનાં જોવા, તથા સમસ્ત (સસાર-રૂપી)
 ભારના તટસમાન (અર્થાત્ સસારને વિશે અભિપ્રાય) જોવા ”

અર્થાત્—ઉપશમરૂપી લક્ષ્મી વડે રમણીય, વિશાળ કાન્તિવાળા, પૂર્ણિમાના ચન્દ્રસમાન વદનવાળા, ઉત્તમ ગુણોથી સુકૃત, વિધવાન છે નર દેવલોકના નાથ જેને વિષે જોવા, કંઈપણ ઉન્મત્ત કુલ્લરનો નાશ કરવામાં સિ હસમાન તેમજ કલ્યાણરૂપી સરોવરો પ્રતિ સૂર્યસમાન જોવા શ્રીજિનેશ્વરની જે પ્રયત્નશીલ (મનુષ્ય) સ્તુતિ કરે છે, તે બુદ્ધિશાળી (માનવ) અત્યંત મનોહર લક્ષ્મી લોભવે ॥ —૧૦

જિનમવચનપ્રણામ:—

સદા યતિગુરોરહો ! નમત માનવૈરશ્ચિત

મત વરદમેનસા રહિતમાયતાભાવતઃ ।

સદાયતિ ગુરોરહો ન મતમાનવૈર ચિત

મતં વરદમેન સારહિતમાયતા ભાવતઃ ॥ ૫૧ ॥

—પૃષ્ઠી

ટીકા

સદેતિ । ‘સદા’ સર્વકાલમ્ । ‘યતિગુરો’ ગુરુઃ—સત્સ્વોપદેશા યતીનાં ગુરુર્જિન(સા)સ્પ । ‘અહો’ ઇત્યામન્ત્રણે । ‘નમત’ પ્રણમત । ‘માનવૈ’ રૂષિઃ । ‘અશ્ચિત’ પૂજિતમ્ । ‘મત’ શાસનમ્ । ‘વરદ’ અમીષપદમ્ । ‘એનસા’ પાપેન । ‘રહિત’ ત્યક્તમ્ । ‘આયતામાયતા’ આયતા-વિસ્તીર્ણા મા-છાયા વિચતે યસ્ય તસ્ય । ‘સદાયતિ’ સતી-શોભના આયતિઃ-મહત્તા યસ્ય તત્ । ‘ગુરો’ મહત્ । ‘રહ’ રહસ્યમ્ભૂતમ્ । ‘ન’ ઇતિ પ્રતિપેષે ઉચ્ચરેણ સમ્બધયતે । ‘મતમાન વૈર’ માનસ વૈર ચ માનવૈરે, તે મતે યસ્ય તત્ યન્ન ભવતિ । ‘ચિત’ સમ્બદ્ધમ્ । ‘મત’ સર્વસ્વામિમેતમ્ । ‘વરદમેન’ પ્રધાનપદમેન । ‘સારહિત’ સાર ચ તત્ હિત ચ । ‘આયતા’ આગચ્છતા । ‘ભાવત’ અનુરાગાત્ । યતિગુરોર્મતમાયતા વરદમેન ચિત સદા ભાવતો નમતેતિ સમ્બધ ॥ ૫૧ ॥

અવષ્પૂરિ

અહો છોકરા યતિગુરુ-સવશ્વસ્ય માલના-મક્ત્યા મત શાસનં નમત । સદા-સવકાલમ્ । કથં મૂનમ્ ? । માનવૈ-માનુષપરિચર્ય-પૂજનમ્ । વર-અમીષાર્થં વૃજાતિ વરદમ્ । એનસા-પાપન રહિત-ત્યક્તમ્ । યતિગુરો કિંમૂનસ્ય । આયતામાયતા આયતા-વિપુલ્યા મા અસ્વાસ્તીતિ મતુપ્ । મતં કિંમૂનમ્ ? । સદાદતિ સતી-શોભના આયતિ-આગામિકાદ પ્રમૂળા યા યસ્ય તત્ । ગુરુરહતા રહો-રહસ્યમ્ભૂતમ્ । ન મતે-અમીષે મતવૈરે યસ્ય । ચિત ય્યાતમ્ । કન ? । વરદમેન-પ્રધાનાપદમેન । કિંમૂન ? । ભાવના-અનુરાગાત્ । મતં અનુરાગમ્ । મતં સવસ્વામિયમ્ । સાર ચ તદ્વિત ચ । યજ્ઞા સારં દિનં વરિજ્ઞ કપ્ ?

અન્વય

મહો (માયા) માનવે અક્ષિત, વર-દ, વનસા રહિત, સદ્-આપતિ, શુરો રહ, ન મત-માન-
વૈર, આપતા વર-દમેન ચિત્ત, મત, સાર-દિત આપત-આમાવત્ પતિ-શુરો મત માવત્ સદામમત ।

શબ્દાર્થ

શુર=શુર, આપાદ
અનિશુરો=અનિશ્ચિના શુરના
મમત (માં મદ)=તમે નમસ્કાર કરો
માનવે (મૂં માનવ)=મનુષ્યો વડે
અક્ષિત (મૂં અક્ષિત)=પૂજિત
વર (મૂં વર)=વરદાનને દેનારા
વનસા (મૂં વનસ)=પાપથી
રહિત (મૂં રહિત)=રહિત, વિનાનું
આપતામાવત્=વિસ્તીર્ણ પ્રભાસયુક્ત
આપતિ=(૧)આમામિત્ર, (૨) પ્રભાવ
આપતિ=(૧) સારા છે આમામિત્ર જેનો
જેવા, (૨) પ્રયત્ન છે પ્રભાવ જેનો જેવા.

શુરો (મૂં શુર)=શુરના
રહ (મૂં રહસ્)=રહસ્ય
વૈર=દુશ્મનાવટ, યતુભાવ
મતમાનવૈર=સમત છે અભિમાન અને યતુભા
જેને જોવા
ચિત (મૂં ચિત)=વ્યાપ્ત
વરદમેન=ઉત્કૃષ્ટ ઉપશમ વડે
સારદિત=(૧) કલ્યાણકારી છે સાર જેનો
જેવા, (૨) સારશૂલ અને દિવકારી
આપતા (મૂં આપદ)=આવતા
માવત્=ભાવપૂર્વક

શ્લોકાર્થ

જિન-પ્રવચનને પ્રભુમ—

“ મનુષ્યોથી પૂજિત, વરદાનને દેનારા તથા પાપ-રહિત, તેમજ સારા છે આમા-
મિત્ર (અભિમાનકાર) જેનો જેવા [અથવા પ્રયત્ન છે પ્રભાવ જેનો જેવા] તથા શુર
(તીર્થંકર)ના રહસ્યભૂત જેવા, વળી માન્ય નથી માન અને દુશ્મનાવટ જેને જેવા, અને
વળી આવતા (અર્થાત્ વૃદ્ધિ પામતા જેવા) ઉત્કૃષ્ટ ઉપશમ વડે વ્યાપ્ત તથા (સર્વ જીવોને)
સમત, તેમજ કલ્યાણકારી છે સાર (ભાવાર્થ) જેનો જેવા [અથવા સારશૂલ અને દિવ-
કારી જેવા] વિસ્તીર્ણ પ્રભાસયુક્ત જેવા અનિશ્ચિના શુરના (અર્થાત્ સવસ્ત્ર-પ્રાપ્ત)
સિદ્ધાંતને અદો (અન્ય-જનો) । તમે ભાવપૂર્વક નમન કરો ”—૫૧

શ્રીરોહિણ્યે ધિનતિ —

પ્રમાજિ તનુતામલ પરમચાપલા રોહિણી

સુધાવસુરમીમના મયિ સમાક્ષમાલેહિતમ્ ।

પ્રમાજિતનુતામલ પરમચાપલારોહિણી

સુધાવસુરમીમનામયિતમા ક્ષમાલે હિતમ્ ॥ ૫૨ ॥ ૧૧ ॥

—શૃણી

टीका

प्रमाजीति । 'प्रमाजि' प्रमजत इति प्रमाक् तस्मिन् । 'तनुताम्' तनोतु । 'अल' अत्यर्थम् । 'पर' प्रकृष्टम् । 'अचापला' चपलत्वेन हीना । 'रोहिणी' रोहिण्याख्या । 'सुधावसुः' सुधा-प्रासादानां लेपद्रव्यं तद्वद् वसुः-तेजो यस्याः सा, अथवा सुधा-प्रदं सैव वसु-द्रव्यं यस्याः सा । 'अमीमनाः' भीः-मय तत्र मनो यस्याः सा, न मीमना अभीमना । 'मयि' मद्विषये । 'समासमाला' सह भया-प्रभया समा-सदीप्तिः अक्षमाला यस्याः सा । 'इति' समीहितम् । 'प्रमाजितनुता' प्रमाजितै-तेजस्तिरस्कृतैर्नुता-स्तुता । 'अमल' अविषयम् । 'परमचापला' परम-प्रदान चाप-धनुर्लाति या सा । 'आरोहिणी' अक्षयमारोहयति या सा । अयमावश्यके णिनिः । 'सुधावसुरभी' सुधावा-सद्गंगा या सुरभी-गौस्ताम् । णिनिसम्बन्धादत्र 'न निष्ठादिषु' इति पठ्यतिषेयम् । 'अनामयिसमा' न आमयिनी-रोगिणी समा-ससद् यस्याः सा 'क्षमाले' क्षमा-क्षान्तिस्तौ लाति यः स तस्मिन् । 'हित' सुखोदकम् । सुधावसुरभीमारोहिणी रोहिणी प्रमाजि क्षमाले मयि परं हितं तनुतामलमित्यन्वयः ॥ ५२ ॥

अयचूरीः

रोहिणी देवी मयि विषये इदितममल-अनवध हित-शुभोर्वकं तनुता-शुभताम् । मयि कथंभूते । प्रमाजि-प्रकर्षेण मजत इति लक्ष्मीले । अल-अत्यर्थम् । पर-प्रकृष्टम् । देवी किंविशिष्टा । अचापला-चपल्यमुक्ता । सुधा-प्रासादलेपनद्रव्यं तद्वद् वसु-तेजो यस्याः यत्रा अक्षतमेव द्रव्यं यस्याः । न भी-मय मनासि यस्याः सा अभीमना । समा-सकान्तिका अक्षमाला यस्याः । प्रमाजितै-तेजस्तिरस्कृता नुता-स्तुता । परम चाप-धनुर्लाति । आरोहणशीला । काम । सुन्दु धावतीति सुधावा-सुरभी या सुरभी-गौस्ताम् । अनामयिनी-नीरोगा समा यस्याः सा । क्षमां लातीति क्षमाले मयि ॥ ५१ ॥

अन्ययः

अलं अ-चापला, सुधा-वसु, अ-भी-मना सह-मा-अक्षमाला, प्रमा-अजित-मुता, परम-चापला, सु-धाव-सुरभी आरोहिणी, अ-आमयि-समा रोहिणी प्रमाजि क्षमाले मयि परं हितं अमलं हितं तनुताम् ।

श्लोकाय

प्रमाजि (५० प्रमाजि) = अतिष्ठ ॥ अजित ॥
तनुताम् (५० तनु) = तनुते, विनोदते ।
पर (५० पर) = परं ॥
अचापला = अचापला, अचापला
अमीमना (५० अमीमना) = अभीमना-अमीमना
मयि (५० मयि) = मयि (५० मयि)

सुधा=(१) सुधा, (२) अक्षय
वसु=(१) वसु, (२) अक्षय
सुधावसु=(१) सुधावसु समा अक्षय अक्षय
अक्षय=(१) अक्षय अक्षय अक्षय
अक्षय=(१) अक्षय अक्षय अक्षय
अक्षय=(१) अक्षय अक्षय अक्षय

[જિનશત્રુત્ય]

જમાશમાના-દેવીપ્રમાન છે જપમાલા જેની
 એવી
 દાદિન (મૂં રશિન) નવાહિન
 પ્રમાન્તેજ
 મુન (૫૦ મુ) = સ્તુતિ કરાયેલી
 પ્રમાજિતનુમા = પ્રમા વડે પ્રસાદન થયેલાઓથી
 જનવાયેલી
 જમલ (મૂં ગમલ) નિર્મલ
 જાવ = ધનુષ્ય

જા = મહત્વ કરવું
 પરમાપરણ = સર્વોત્તમ ધનુષ્યને મહત્વ કરનારી
 આરોહિની = આરોહણ કરનારી
 યાવ = વેગ
 સુધાયસુરમી = અતિશય વેગવાળી ગાયને
 આમયિન = રાગી
 અનામયિન = રાગ-રહિત, નીરાગી
 અનામયિણી = રાગ રહિત છે સભા જેની એવી
 જમાલ (મૂં જમાલ) = ક્ષમાવત

સ્તોકાર્થ

શ્રીરોહિણી દેવીની પ્રાર્થના—

“ જપલતાથી તદન રહિત એવી, વળી સુધા જેવી કાન્તિ છે જેની એવી [અથવા
 અમૃત જો દ્રવ્ય જેવું એવી], તથા નિર્ભય મનવાળી, દેવીપ્રમાન જપ-માલાથી યુક્ત,
 (નિજ) પ્રમા વડે પ્રસાદ કરેલાઓથી સ્તુતિ કરાયેલી એવી, સર્વોત્તમ ધનુષ્યને મહત્વ
 કરનારી, અતિશય વેગવાળી એવી ગાયના ઉપર સ્વાર યનારી, તેમજ વળી રાગ-રહિત
 છે સભા જેની એવી રોહિણી (દેવી) પ્રકૃષ્ટપણે સન્નયીલ તથા સમાવત એવા મારે વિશે
 ઉત્કૃષ્ટ તથા નિર્મલ એવા હિતને વિસ્તારે (અર્થાત્ માર કદયાણુ કરે) ”—૫૨

સ્પષ્ટીકરણ

રોહિણી દેવીના મળંધી વિચાર—

સોજમા પદમા આપણે આ વિદ્યા-દેવીનું સ્વરૂપ વિચારી ગયા છીએ એટલે જો વિશે
 ફરીથી ઉલ્લેખ કરવાની જરૂર રહેતી નથી પરંતુ કવિશાસ્ત્રે આ પ્રમાણે ફરીથી જો વિદ્યા-દેવીની
 કેમ સ્તુતિ કરી છે તે સમજા યાદાતું નથી આ સળખમાં જુઓ અતુલિયતિકાના ૬૪ મા
 પદનું સ્પષ્ટીકરણ

१४ श्रीअनन्तजिनस्तुतय

अथ श्रीअनन्तनाथस्य स्तुतिः—

सकलघौतसहासनमेरव—

स्तत्र दिशन्त्वभिषेकजलप्लवा ।

मतमनन्तजितः स्नपितोऽलसत्—

सकलघौतसहासनमेरव ॥ ५३ ॥

—द्रुतविडम्बितम्

टीका

सकल्येति । 'सकलघौतसहासनमेरवः' सकलाः—समस्ताः घौताः—क्षालिताः सहासाः—सविकासाः नमेरवो—दृष्टविशेषाः यैस्ते । 'तव' भवतः । 'दिशन्तु' ददतु । 'अभिषेकजलप्लवाः' स्नानसंस्काराः । 'मत' अभिप्रेतम् । 'अनन्तजितः' अनन्तजिह्वा । 'स्नपितोऽलसत्सकलघौतसहासनमेरवः' सहासनेन स्नात्रपीठेन—असन्नैर्वा—दृष्टविशेषैर्वर्तत इति सहासनः, स्नपितः—प्रावितः उल्लसन्—शोभमानः सकलघौत—सहसा सहासनो मेरुयैस्ते, अथवा उल्लसन् सकलघौत—सहस्र (सह) आरोहसम आसनं यस्मिन् स तथा स चासी मेरुश्च स्नपित उल्लसन् सकलघौतसहासनो मेरुयैस्ते । अनन्तजितोऽभिषेकजलप्लवाः तव मत दिशन्तु इति सम्बन्धः ॥ ५३ ॥

अवधूरिः

सकला—समस्ता घौता—क्षालिता सहासा—सविकासा नमेरवो—दृष्टविशेषा यैस्ते । मत—अभिप्रेतम् । हे अनन्तजिनः । चतुर्विंशत्यै तीर्थकृतो द्वे नाम्नी—अनन्त अनन्तजिह्वा । सहासनेन—स्नात्रपीठेन असन्नैर्वा दृष्टविशेषैर्वर्तत तत् स्नपित—स्नानं कारित उल्लसन्—शोभमानः सकलघौत—सहसा सहासनो मेरुयैस्ते । यद्वा सकलघौत—सहस्रवर्ण सह—समर्थं दृढमासनं यस्मिन् । तत् स्नपित उल्लसन् सकल घौतसहासनमेरुयैस्ते । हे अनन्तजित् । तव स्नानजलप्रवाहः मत—हितं विशान्तिं यति स्वप्नम् ॥ ५३ ॥

अन्वयः

अनन्तजितः सकल—घौत—सहास—नमेरवः, स्नपित—उल्लसन्—सकलघौत—सह—आसन (अथवा असन)—मेरुः अभिषेक—जल—प्लवाः तव मतं विशन्तु ।

શાબ્દિક

તેજ (વાં ૫૪) = પ્રકાશિત.

સત્ = વિદ્યા

દાસ = વિદ્યાર

કલપીતસદાસનમેજ = પ્રકાશન કર્યું છે સ-

મસ વિદ્યાર નમેજ પુરોત્તુ એજે એવા

તાન્ત (વાં ૫૫) = ભવે

મિષેક = અભિષેક

સત્ = પ્રકાશ

મિષેકસત્પ્રકાશ = અભિષેકના જાણ-પ્રકાશ

તં (વાં ૫૬) = અભિષેક, દિવ

નન્તજિત (વાં ૫૭ અન્તજિત) = અન્ત તજિત

ના, અન્ત તનાથના

વિષત (વાં ૫૮) = સ્થાન કરાવેલ

અન્તજિત (વાં ૫૯) = દેવીપ્રમાન.

કલપીત = સુવર્ણ

સદ્ = (૧) સહિત, (૨) દૃઢ.

આસન = સ્થાન-પીઠ

અસન = ગુહ-વિશેષ.

સ્થાપનોત્પત્તિસત્પ્રકાશનમેજ = (૧)

સ્થાન કરાવ્યું છે દેવીપ્રમાન તેમજ ૧૫

કમલ એવા તથા સ્થાન-પીઠ સહિત

એવા એજેને એજે એવા (૨) સ્થાન

કરાવ્યું છે દેવીપ્રમાન તથા ૧૫ કમલ

તેમજ ૧૫ એવા અસન ગુહથી ગુહ

એજેને એજે એવા

શ્લોકાર્થ

વિજ્ઞાનનાનાથની સ્તુતિ—

“પ્રકાશન કર્યું છે (પ્રકાશિત) વિશિષ્ટ એવા સમગ્ર નમેજ (ગુરુ) નું જો
વા, તેમજ સ્થાન કરાવ્યું છે દેવીપ્રમાન તેમજ ૧૫ કમલ તથા ૧૫ સ્થાન-પીઠ સહિત
અથવા અસન (નામક ગુહ-વિશેષ) સહિત] એવા એજેને એજે એવા [અર્થ દેવીપ્ર
માન, સુવર્ણમય અને દૃઢ એવા આસન છે જેને વિશે એવા એજેને સ્થાન કરાવ્યું છે ૧૫
વા] અન્ત તજિતના અભિષેકના જાણ-પ્રકાશ (દિગ્દર્શન) તને યોગ્ય છે ૧૫”

સ્પષ્ટીકરણ

નતનાથ-અર્થ—

અન્તનાથ એ નૈમિતા નૈમિતા લીધાર છે એમનું જીવન ૧૫ કમલ તેમજ ૧૫
ના સિંહાસન તથા અને સુવર્ણ શાહીના પુત્ર થઈ ૧૫ તેમજ ૧૫ સ્થાન-પીઠ સહિત
દે ૧૫ તેમજ ૧૫ સુવર્ણમય શરીરના ઉપર વિશિષ્ટ એવા આસન ૧૫ કમલ તેમજ ૧૫
૧૫ ના ૧૫ એવા સમગ્ર આપણું પુણ્ય થઈ તેમજ ૧૫ સ્થાન-પીઠ સહિત ૧૫
૧૫ ૧૫

અર્થ ૧૫ એવા તથા ૧૫ કમલ તેમજ ૧૫ સ્થાન-પીઠ સહિત ૧૫
૧૫ ૧૫ દ્વારા દિગ્દર્શન અને સુવર્ણ શરીર ૧૫ ૧૫ સ્થાન-પીઠ સહિત ૧૫

૧ ૫ ૧૫ ૧૫ સુવર્ણ શરીર ૧૫ ૧૫

આખી પોતાની વિદ્વત્તા પ્રકટ કરી છે વિશેષમા તેમણે સત્તરથી વીસ મુખીના પદોમા અનેક યમકનો સ્વાદ અખાડી પોતાનું કવિ-ચાતુર્ય અસ્થિતાર્થ ઠગી બતાવ્યું છે. આટલેથી જાણે તેઓ ધન્ય ન હોય તેમ જોગણપચાસથી જાવન મુખીના પદોમા તો દ્વિતીય અને ચતુથ ચરણોની સમાનતા રૂપી અમરકાર પ્રદર્શિત કરવા ઉપરાંત પ્રથમ અને તૃતીય ચરણોની પણ તથાવિધ સમાનતા જાળવી રાખી તેમણે ચતુરોના ચિત્તને પણ આશ્ચર્યાક્રિત કર્યા છે આટલી આટલી પ્રતિભાનું પ્રદર્શન ભરવા છતાંજે તેમણે હજી કંઈક ન્યૂનતા લાગી હોય, તેથી પ્રથમ અને ચતુર્થ ચરણો પણ યમકથી ભરપૂર તેઓ રચી શકે છે એમ પોતાનો વિશ્વસ-કંઠે વગાડવાની ખાતરજ ન હોય તેમ તેમણે આ તેમજ ત્યાર પછીના શ્લોકવિલમ્બિત વૃત્તમા રચેલા ત્રણ પદો તથાવિધ અમરકૃતિથી અંકિત કર્યા છે

જિનસમુદાયસ્ય વિજ્ઞપ્તિઃ—

મમ રતામરસેવિત ! તે ક્ષણ—

પદ ! નિહન્તુ જિનેન્દ્રકદમ્બક ! !

વરદ ! પાદયુગ ગતમજ્ઞતામ્

અમરતામરસે વિતતેક્ષણ ! ॥ ૫૪ ॥

—દ્રુત°

ટીકા

મમેતિ ! 'મમ' इति मम सम्बन्धिनीम् । 'रतामरसेवित !' रता -सक्तचित्ता ये अमरास्ते सेविन । 'ते' तव । 'क्षणप्रद !' उत्सवदायिन । ' 'निहन्तु' नाशयतु । 'जिनेन्द्रकदम्बक !' तीर्थद्वन्द । 'वरद !' वाञ्छितप्रद । ' 'पादयुग' चरणद्वयम् । 'गत' यातम् । 'अज्ञता' मूढत्वम् । अमरतामरसे' अमराणां सम्बन्धिनि तामरसे । जातिनिर्देशात् बहुवचि एतत्त्वम् । 'विततेक्षण !' विशाललोचन ! । हे जिनेन्द्रकदम्बक ! अमरतामरसे गत ते पादयुग अज्ञानं मम निरन्त इति योगः ॥ ५४ ॥

અવચૂરિ

હ જિનન્દ્રપટલ ! ત-તવ પાદયુગ મમાજ્ઞતા-જાડ્ય નિહન્તુ । રતા -સક્તચિત્તા યે 'મરાસ્તે' સેવિત । ૮ ક્ષણપ્રદ ! ઉત્સવદાયક । વર દશાંતિ વરદ ! પાદયુગ કિંમૂલમ્ । ગત-યાતમ્ । ક ? ! અમરતામરસે-સુરદ્રુતનગરમલ્લપ્ । જાતિનિર્દેશાત્ બહુવચિ એતત્ત્વમ્ । વિતતે-વિસ્તીર્ણ લોચને યસ્ય તસ્ય સંવાધનમ્ ॥ ૫૪ ॥

अन्वय

(દે) રત-અમર-સેવિત ! મળ-પ્રદ ! વર-દ ! વિતન-દેશન ! જિન-પ્રદ-કદમ્બક અમર-તામરસ ગત ॥ પાદ-યુગ મમ અજ્ઞતા નિહન્તુ ।

અર્થાત્—હે મિત્ર ! દોષ, માન, માયા અને લોભ એ ચાર ઉપ કથાયેાડી ચરણવાળે, વ્યાપોહડપી સુહવાળો, રાગ અને દ્વેષડી જે લીફણ અને લાળા દત્તશૂળવાળો તેમ / 'દુર્લભ' મદન વડે વ્યાપ્ત એવા મહામિથ્યાત્વડી દુષ્ટ દ્વિપને (હાથીને) જેણે સમ્યગ્-જ્ઞાનડી અકુશની નિપુણતા વડે વશ કર્યો છે, તેણેજ આ ત્રૈલોક્યને વશ કર્યું છે

આગમ-સ્તુતિ:—

પરમતાપદમાનસજન્મન:—

પ્રિયપદ મરતો ભવતોઽવતાત્ ।

જિનપતેર્મતમસ્તજગન્નયી—

પરમતાપદમાનસજન્મન: ॥ ૫૫ ॥

—કૃતં

ટીકા

પરમતેનિ । ‘પરમતાપ્’ પરમતાના—વિપક્ષાગમાના આપદ્વેતુત્વાત્ આપદ્—વ્યસનમ્ । ‘અમાનસજન્મન.પ્રિયપદ’ અમાનાનિ—અપ્રમાણાનિ સજતિ—સમ્બધમાનાનિ મન પ્રિયાણિ—હૃદયાર્ણાદીનિ પદાનિ—સુસિદ્ધન્તાનિ યત્ તત્ । ‘ભવત.’ યુષ્માન્ । ‘ભવત’ સસારાત્ । ‘અવતાત્’ રસત્ । ‘જિનપતે’ અર્થતઃ । ‘મતમ્’ આગમ । ‘અસ્તજગત્ત્રયીપરમતાપદમાનસજન્મનઃ’ અસ્ત—સિત્તો જગત્ત્રય્યા—જગત્ત્રિતયસ્ય પરમતાપદ—પ્રકૃષ્ટસતાપદાધી માનસજન્મા—મનોમયો યેન તસ્ય ॥ ૫૫ ॥

અવચૂરિ

૯ મધ્યલોકા ! જિનેન્દ્રમત મરતો—યુષ્માન્ ભવત—સસારાત્ અવતાત્—રસતાત્ । કિંચિદિદમ્ । પરમતાનાં—ત્રીદ્વાદિશાસ્ત્રાનામાપદાં હેતુત્વાદાપદ્—વ્યસનમ્ । અમાનાનિ—અસંરયાનિ સજન્તિ સંવધમાનાનિ મન પ્રિયાણિ—ચિત્તવૃત્તિકરણિ પદાનિ—સ્વાધ્યતાનિ યદિમસ્તત્ । જિનપતે કથમ્તત્સ્ય ॥ અસ્તો—ધ્વસ્તો જગદ્ધ્યા પરમતાપદા—મહામતાપદારી માનસજન્મા—કામો યેન તસ્ય ॥ ૫૫ ॥

અન્વય

અસ્ત—જગત્—અર્થો—પરમ—તાપદ—માનસ—જન્મન જિન—પત પર—મત—આપદ, અ—માન—સજડ—મનસ—પ્રિય—પદ મત ભવત ભવત અવતાત્ ।

શબ્દાર્થ

પરમતાપદ=અન્યના સિદ્ધાન્તોને (દર્શનોને)

આપતિરૂપ

અમાન=સખ્યા-વેદિત, અસખ્ય

સજડ (જાં કાજી)=સમતિ કરનારા, સખ્ય
ધરાવનારા

મિષ્ટ=ચાહેશ વહાલા

પદ=પદ, વાક્યનો એક ભાગ

અમાનસજન્મન-મિષ્ટપદ=અગણિત છે (પર
રૂપ) સમત તેમજ મનોરજક પદો
જોને વિષે એવા

મયત (મૂં મત્)=આપને, તમને

મયત (મૂં મત્)=ભવથી, સસારથી

અવતાલ (પાં અર્)=રક્ષણ કરે

જિવપતે=જિવપતિના, તીર્થકરના

ત્રયી=ત્રણનો સમૂહ

પરમ=અત્યંત

માનસ=મન

જન્મન=જન્મ

માનસજન્મન=કામદેવ

અસ્તજગત્રયીપરસ્તાપદમાનસજન્મન=

પરાસ્ત કર્યો છે ત્રેલોક્યને અત્યંત

સતાવનાર એવા કામદેવને જેણે એવા

શ્લોકાર્થ

આગમની સ્તુતિ—

“પરાસ્ત કર્યો છે ત્રેલોક્યને મતાપ કરનારા એવા કામદેવને જેણે એવા જિનેશ્વરનો,
(ભોલું વિગેરે) અન્ય દર્શનોને (તેજુ ખડન કરનાર દોષાથી) આપતિરૂપ, તેમજ વળી
અગણિત છે (પરસ્પર) સમત તેમજ પડિતોના ચિત્તતુ રચન કરનારા એવા પદો જોને
વિષે એવો (જૈન) મહાત્મા (દે બોલ્યો) તમારૂં (સસાર-અમલુરૂપી) ભવથી રક્ષણ
કરે.”—૫૫

રૂપાંકરણ

પદ-વિચાર—

પદમા પદમા દશવિંશી સમતૃતિ ઉપરાત આ પદમા જે ‘મવન’ શબ્દના જે અર્થો
થાય છે, તે તેની વિશેષતા સૂચવે છે

મીઞ્ચુતાયા સ્તુતિ—

રસિતમુચ્ચતુર ગમનાય ક

દિશતુ કાશ્ચનવાન્તિરિતાઽપ્યુના ।

પૃતઘનુ-ફલ્કાસિશરા કરૈ—

રસિતમુચ્ચતુરદ્ગમનાયકમ ॥ ૫૬ ॥ ૨૪ ।

रमितेति । 'रमित' मन्द्रायितम् । 'उत्' प्रारब्धेन । 'चतुर' दृष्टीतिशिसम् । अपरा रसि
 मुद् यस्य स रसितमुद् स चासौ चतुरस्य तम् । 'गमनाय' गत्यर्थम् । 'क' सुरम् । 'रि' उ
 मयच्छतु । 'काञ्चनकान्ति' कान्त्यारभ्यति । 'इता' गता । 'अन्धुता' अन्धुता । 'प्रागु-
 फल्कासिमरा' धनुष फल्क च असिप शरश्च त धृता यया सा । 'करे' पाणिभि । 'अमि' अ
 नीम् । 'उच्चतुरङ्गमनायक' उच्च-मांशु यस्तुरङ्गमनायक-तुरङ्गमकाण्डः तम् । उच्चतुरङ्ग
 मनायक इवा अन्धुता के दिशतु इति सम्बन्धः ॥ ५६ ॥

अथचूरि

अथचूरि मनु (चूरि) गा वृत्ति के तुर्ग वेयात् । कथंभूता ? इता-गता । कम् । उच्चतुरङ्ग
 मनायक इवा अन्धुता के दिशतु इति सम्बन्धः । रसित-मन्द्रायितम् । उत्-प्रारब्धेन चतुर-
 दृष्टीतिशिसम् । अपरा रसि मुद् यस्य स रसितमुद् स चासौ चतुरस्य तम् । गमनाय-गत्यर्थम् । क-
 सुरम् । रि-उमयच्छतु । काञ्चनकान्ति-कान्त्यारभ्यति । इता-गता । अन्धुता-अन्धुता । प्रागु-
 फल्कासिमरा-धनुष फल्क च असिप शरश्च त धृता यया सा । करे-पाणिभि । अमि-अ
 नीम् । उच्चतुरङ्गमनायक-उच्च-मांशु यस्तुरङ्गमनायक-तुरङ्गमकाण्डः तम् । उच्चतुरङ्ग
 मनायक इवा अन्धुता के दिशतु इति सम्बन्धः ॥ ५६ ॥

अन्वय

उच्चतुरङ्गमनायक, अमिन, उत्-चतुर (रसित-मुद्-चतुरं चतुरं वा), उत्-तुरङ्गम-मायक
 इवा अन्धुता के दिशतु इति सम्बन्धः । रसित-मन्द्रायितम् । उत्-प्रारब्धेन चतुर-
 दृष्टीतिशिसम् । अपरा रसि मुद् यस्य स रसितमुद् स चासौ चतुरस्य तम् । गमनाय-गत्यर्थम् । क-
 सुरम् । रि-उमयच्छतु । काञ्चनकान्ति-कान्त्यारभ्यति । इता-गता । अन्धुता-अन्धुता । प्रागु-
 फल्कासिमरा-धनुष फल्क च असिप शरश्च त धृता यया सा । करे-पाणिभि । अमि-अ
 नीम् । उच्चतुरङ्गमनायक-उच्च-मांशु यस्तुरङ्गमनायक-तुरङ्गमकाण्डः तम् । उच्चतुरङ्ग
 मनायक इवा अन्धुता के दिशतु इति सम्बन्धः ॥ ५६ ॥

શ્રોધાર્ય

શ્રીઅચ્યુતા દેવીની સ્તુતિ—

“ (દેષારવરૂપી) શબ્દ કરનારા તથા શ્યામવર્ણી તેમજ મનિ કરવામાં અત્યંત ચતુર [અથવા દેષારવને વિષે પ્રીતિ છે જેને એવા તેમજ ચતુર] એવા ઉચ્ચ ગુણના ઉપર સ્વાર થયેલી, તેમજ કનકના જેવી કાન્તિ છે જેની એવી તથા વર્ણ દેવે વડે પાત્ર કર્યા છે ધનુષ્ય, દાહ તરવાર તેમજ ખાલો જેણે એવી (તથા ધ્વનિને વિષે પ્રીતિ જો એવી) અચ્યુતા (દેવી) સુખ અર્પે ”—૫૬

અપભ્રંશિકરણ

ਅਧਿਯੁਕਤਾ ਦੇਖੀਨੂੰ ਸ਼ਬਦ—

આ અશ્વત્થા દેવીનો વણ મુવર્ણસમાન છે તેના દાણમાં જનુષ, જા.પ જ વ અને
દાહ એ ચાર આયુષો છે વિશેષમાં જોને અશ્વત્થા વાહન છે ૨૧ દેવેનું વાંજ નામ અશ્વત્થા
(અશ્વત્થા) દેવે જોઈએ એમ લાગે છે અને તેમ દેવ તે તે વજુ નો વિદ્ય-રત છે તે
સ્વરૂપ આચાર-દનકર પ્રભાણે નીચે પ્રજલ છે —

“सद्यपाणिपूतकामुकस्वरा-यस्फुरद्दिवितसद्धारिर्द्विः ।

यितुनामतनुरन्ववाहनाऽप्युत्तिवा भगवती दशानु यम् ।”

-43196

નિવાણુ-કલિકામા ૫૯ આ વિષા-દેવી વિરે હાથેખ છે ત્વ ૧૬૫ પે ૩—

“તપા અચ્ચુતો તદિર્ણી સુગન્ધદર્શી ચતુર્ભુજો શદ્ધચન્દ્રુર્જીવનદર્શનદર્શન રત્નદર્શન વગેરે
અર્થાત્ અચ્ચુતતા દેવીને। વર્ણવી જણાવના એવો છે અને એટલે જો કોનું વલણ છે તે
તેને આર દ્વાર છે તેમા તે જમણા બે હાથમા ખ ય અને જાણુ રમે છે જોરે કમલ
હાથમા ધનુષ્ય અને એટલે આરણ કરે છે

૧૫ શ્રીધર્મજિનસ્તુતયઃ

અથ શ્રીધર્મનાથાય પ્રણામઃ—

નમઃ શ્રીધર્મ ! નિર્કર્મો—દયાય મહિતાયતે ! ।

મર્ત્યામરેન્દ્રનાગેન્દ્રૈ—દયાયમહિતાય તે ॥ ૫૭ ॥

—અનુષ્ટુપ્

ટીકા

નમ ઇતિ । 'નમ' ઇતિ સ્તુત્યર્થે । 'શ્રીધર્મ !' શ્રીધર્માભિધાન ! જિન ! । 'નિર્કર્મદિવાય' નિર્ગતઃ કર્મોદયો—મલોત્પાદો यस્ય તસ્મૈ । 'મહિતાયતે !' મહિતા—પૂજિતા આયતિઃ—મહિમા—મધુતા यस્ય તસ્યામન્નનમ્ । 'મર્ત્યામરેન્દ્રનાગેન્દ્રૈઃ' મર્ત્યાશ્ચ અમરાશ્ચ તેષામિન્દ્રા, મર્ત્યામરેન્દ્રાઃ તે ચ નાગેન્દ્રાશ્ચ તૈઃ । 'દયાયમહિતાય' દયા ચ ચમાશ્ચ તપાં હિતાય । 'તે' હુમ્પમ્ । હે શ્રીધર્મ ! મર્ત્યામરેન્દ્રનાગેન્દ્રૈર્મહિતાયતે ! (તે) નમઃ સ્તુત્યર્થઃ ॥ ૫૭ ॥

અવચૂરિ

હે ધર્મનાથ ! જિન ! તે—તુમ્હવ નમોસ્તુ । કયમૂનાય ? નિર્ગત કર્મોદયો—મલોત્પાદો यस્ય ॥ તસ્મૈ નિર્ગતકર્માદિવાય । મહિતા—પૂજિતા આયતિ—ઉત્તરકાલ મધુતા યા यस્ય । યન્ના મહિતા આ—સમન્તાદ યતય—સાધયો यस્ય તત્સન્નોપનમ્ । કે ? મર્ત્યામરેન્દ્રનાગેન્દ્રૈર્મર્ત્યાધામરાશ્ચ તેષામિન્દ્રા નાગેન્દ્રાઃ નાગેન્દ્રરૂપલક્ષણાદ યાતાલયાસિદ્ધૈઃ । વયા ચ ચમાશ્ચ—ચતાનિ તેષાં હિતાય । તે—તુમ્હવ ॥ ૫૭ ॥

અન્વય

(હે) મર્ત્ય—અમર—ઇન્દ્ર—નાગ—ઇન્દ્રૈ મહિત—આયતે (અથવા મહિત—આ—યતે) ! ધર્મ—પમ ! નિર્કર્મ—કર્મ—ઉદયાય, વયા—ચમ—હિતાય ॥ નમઃ ।

૨૧૭૬૧થ

શ્રીધર્મ ! હે શ્રીધર્મનાથ, હે ૫૬૨મા તીર્થકર !
નિર્કર્મ—કર્મ—ઉદયાય
ઉદય=૩૬૪
નિર્કર્મોદયાય—તે કયો છે કમના ઉદયનો
જેણે એવાને

મહિતાયન ! (૧) હે પૂજિત ॥ ઉત્તરકાલ
અથવા ૧૬૫૨ જેની એવા, (૨) પૂજ્યેશ

છે સમસ્ત પ્રકારે સાધુઓ જેના એવા । (૫૭)
નાગ=નાગુમાર
મર્ત્યામરેન્દ્રનાગેન્દ્રૈ—મરેન્દ્રો, મુરેન્દ્રો અને
નાગેન્દ્રો જે

દયા=૩૬૫
દયાયમહિતાય=દયા અને મળના દિવસી
એવાને

સ્તોકાર્થ

શ્રીધર્મનાથને પ્રણામ—

“ નરેન્દ્રો, (ગોકાદિ) સુરેન્દ્રો અને (ધરણેન્દ્રાદિ) નાગેન્દ્રો વડે (અર્થાત્ સ્વર્ગ, મર્ત્ય અને પાતાલ એ ત્રણે લોકના અધિપતિઓ વડે) પૂજિત છે ઉત્તર કાલ જેનો [અથવા પૂજિત છે પ્રજ્ઞા જેની અથવા પૂજયેલા છે સમસ્ત પ્રકારે સાધુઓ જેના] એવા દે (પદ્મમા તીર્થકર) શ્રીધર્મનાથ ! નહ કર્યો છે કર્મનો ઉદય ગણે એવા (અર્થાત્ સર્વથા કર્મરહિત) તેમજ (૭૫) દયા અને મતો (ને પાલન કરનાર)ને હિતકારી એવા તને નમરકાર હોએ ”—૫૭

સ્પર્શીકરણ

શ્રીધર્મનાથ-ચરિત્ર—

બાનુ રાજા અને સુમના રાણીના નન્દન ધર્મનાથ પ્રભુ રેલપુર નગરમા જન્મ્યા હતા તેમને બાળના લાઇનથી યોગતો મુવલુવર્ણી દેહ પિત્તાળીસ (૪૫) ધનુષ્યપ્રમાણ હતા દશ લાખ વર્ષનું આયુષ્ય શાંતિથી પરિપૂર્ણ કર્યો બાદ તેઓ અક્ષય ગતિને પામ્યા

પદ્ય-વિચાર—

અત્ર કવિશર્મા હરીથી મૂળ યમતત્ત્વિનું ચિત્ર આલેખે છે અન્ય શબ્દોમા કહીએ તો પપના દ્વિતીય અને ચતુર્થ ધરણેની સમાનતા હરીથી આ તેમજ ત્યાર પછીના સજ્ઞા પદોમા-અરે છેક ૮૮ માં પદ્ય સુધી દિગ્દિગ્દર થાય છે

જિનસમૂહસ્તુતિ:—

જીયાજિનોયો ધ્વાન્તાન્ત, તતાન લસમાનયા ।

મામળ્ડલત્રિયા ચ. સ, તતાનલસમાનયા ॥ ૫૮ ॥

—અનુ०

ટીકા

જીયાદિતિ । ‘ જીયાત્ ’ જયતાત્ । ‘ જિનોય ’ જિનસમૂહ । ‘ દ્વાન્તાન્ત ’ તમોવિનાશમ્ । ‘ તતાન ’ વિસ્તારિતવાન્ । ‘ લસમાનયા ’ વિલસન્નયા । ‘ મામળ્ડલત્રિયા (ત્રિયા) ’ પ્રમાણપસમ્પદા । ‘ ચ ’ । ‘ સ ’ । ‘ તતાનલસમાનયા ’ તત-પ્રજ્ઞા યાઙ્ગ - શિસ્તી તેન સમાનયા-સદૃશયા । ॥ જિનોયો જીયાત્ મામળ્ડલત્રિયા (ત્રિયા) ધ્વાન્તાન્ત યસ્તનનેતિ યોગ ॥ ૫૮ ॥

અવધૂરિ

॥ જિનોયો જીયાત્ । મામળ્ડલકાન્તયા યો ધ્વાન્તાન્તધ્વંસં તતાન-અજૂત ।
ત્રિપુત્રો યાઙ્ગલો-ચક્ષિસ્ત-સદૃશયા લસમાનયા-યર્ચમાનયા ॥ ૫૮ ॥

અન્વય*

(હે) જિન-ચન્દ્રાણાં મારતિ ! અહત-અરિ-કે સસાર-અમ્મસ્-નિધી નંદ-ની । તારિકે ! અવનો અસ્માન્ દ્રાક્ રક્ષ ।

શીર્ષાર્થ

મારતિ ! (મૂં મારતો)=હે વાણી !

જિનેન્દ્રાણાં=જિનવરોની

નો=નૌકા, હોલી

નવનો ! =હે નવીન નૌકા !

અમ્મત=અક્ષત, નહિ નષ્ટ થયેલ

ક=કલ

અમ્મતારિકે=અક્ષત છે યજુરૂપી જલ જેને

વિષ એવા

સસાર=સસાર

અમ્મોનિધિ=સમુદ્ર

સસારામ્મોનિધી=સસાર-સમુદ્રને વિષે

અસ્માન્ (મૂં અસ્મદ્)=અમને

અવનો (મૂં અવનિ)=પૃથ્વી ઉપર

રક્ષ (ધાં રક્ષ)=તું રક્ષણ દા

તારિકે ! (મૂં તારિકા)=હે તારનારી !

શ્લોકાર્થ

મારતોની સ્તુતિ—

“હે અક્ષત છે યજુરૂપી જલ જેને વિષે એવા સસાર-સમુદ્રને વિષે નૂતન નૌકાના સમાન । હે તારનારી ! હે જિનવરોની વાણી ! તું અમારૂં (આ) પૃથ્વી ઉપર સત્વર રક્ષણ કર ”—૫૬

શ્રીમજ્જસિવેય્યા સ્તુતિ:—

કેકિરયા વ કિયાન્હકિ-કરા લામાનયાચિતા ।

મજ્જસિર્નૂતનામ્મોજ-કરાલામા નયાચિતા ॥ ૬૦ ॥ ૧૫ ॥

—અનુ૦

ટીકા

કેકિરયેતિ । ‘કેકિરયા’ મપૂરસિયતા । ‘વ’ યુપ્પાકમ્ । ‘ત્રિપાદ્’ વિષેયાદ્ । ‘શક્તિવરા’ શક્તિ-આયુષવિશેષસ્ત્ર કરો યસ્યા સા । ‘લામાન્’ અપીઠાર્યાગમાન્ । ‘અયા ચિતા’ અપાર્ણિતા । ‘મજ્જસિ’ મજ્જસી દેવી । ‘નૂતનામ્મોજકરાલામા’ નૂતન યદમ્મોજ તદ્ વરાલા-અત્યુલ્લભા આમા-દીર્ઘિર્યસ્યા સા । ‘નયાચિતા’ નોતેયુક્તા ॥ ૬૦ ॥

અવચૂરિ

મજ્જસિર્નૂતિ વા-યુપ્પાકમયાચિતા-અપાર્ણિતા લામાન્ વપાદ્ । કિંધૂતા । કેકિનિ-મપૂરે તિષ્ઠતીતિ કેકિરયા । શક્તિ-મટ્ટરણવિશાલ કરે યસ્યા । મયકમલવદ્ કરાલા-અત્યુલ્લભા મા યસ્યા સા । મયેન-નોત્યા આચિતા-ધ્યાતા ॥ ૬૦ ॥

અન્વય*

કેકિન્-સ્યા, શક્તિ-કરા, અ-ચાચિતા, નૂતન-અમ્મોજ-કરાલ-આમા,
પ્રજ્ઞાતિ ચ લામાન્ કિયાવ્ ।

શબ્દાર્થ

કેકિન્=મયૂર, મોર
સ્યા=રહેયું
કેકિસ્યા=મયૂર ઉપર આરૂઢ થયેલી
શક્તિ=આયુધ-વિશેષ
શક્તિકરા=(૧) શક્તિ ણ હસ્તમા જેના જેવી,
(૨) શક્તિને વિષે હસ્ત છે જેના જેવી
લામાન્ (મૂં લામ)=લાલોને
ચાચિત (ધાં ચાચ)=ચાચના કરેલ, આછા
કરેલ

અચાચિતા=ચાચના કરી નથી જેની જેવી
પ્રજ્ઞાતિ (મૂં પ્રજ્ઞાતિ)=પ્રજ્ઞાપ્તિ (દેવી)
કરાલ=ઉચ્ચ, ઉત્કૃષ્ટ
નૂતનામ્મોજકરાલામા=નવીન કમલોના જેવી
ઉત્કૃષ્ટ છે ક્રાંતિ જેની જેવી
નય=નીતિ
આચિત (ધાં ચિ)=સર્વથા વ્યાપ્ત
નચાચિતા=નીતિથી સર્વથા વ્યાપ્ત

શ્લોકાર્થ

શ્રોપ્રજ્ઞાપ્તિ દેવીની સ્તુતિ—

“ મયૂર ઉપર આરૂઢ કરનારી જેવી, વળી શક્તિ (નામનુ આયુધ) છે હસ્તમા જેના જેવી, તથા નહિ ચાચના કરવા છતાં (અસીધને અર્પણ કરનારી) જેવી, તેમજ નવીન કમલના જેવી ઉત્કૃષ્ટ છે ક્રાંતિ જેની જેવી અને વળી નીતિથી સર્વથા વ્યાપ્ત જેવી પ્રજ્ઞાપ્તિ (દેવી) (હે ભવિક જનો!) તમને (સમ્યક્વાદિક) લાભ કરે । ”—૬૦

સ્પષ્ટીકરણ

પ્રજ્ઞાપ્તિ દેવીનું સ્વરૂપ—

‘ પ્રકૃષ્ટ છે જ્ઞાન જેને વિષે તે પ્રજ્ઞાપ્તિ ’ એમ પ્રજ્ઞાપ્તિ શબ્દ ઉપરથી ભેદ શકાય છે આ પ્રજ્ઞાપ્તિ પણ એક વિદ્યા-દેવી છે તેને બે હાથ છે તે એક હાથમા શક્તિ નામનું આયુધ રાખે છે, બીજાદે બીજા હાથમા તે કમલ રાખે છે એની ક્રાંતિ પણ કમલ-સમાન છે વિશેષમા જોને મોરનું વાહન છે વિચારે આ હરીકૃતને સાડી નીચેના શ્લોક —

“ શક્તિસરોરુદ્ધસ્તા મયૂરકૃતવાનહીલયા કલિતા ।

પ્રજ્ઞાપ્તિર્વિજ્ઞાતિ, ચળોત ન કમલપત્રામા ॥ ” —આર્પા

નિર્વાણ-કલિકામા તે આ દેવીને આર હાથવાળી વર્ણવી છે જોને લગતો ઉદ્ધેષ નીચે મુજબ છે —

“ તથા પ્રપન્નિં શ્વતરજા મયુરવાહના ચતુર્મુખાં વરદસતિયુક્તદક્ષિણકરાં માતૃતિલ્લસાનિયુક્તશામળાં પતિ ”

અર્થાત—પ્રજ્ઞાપ્તિ દેવીનો પણ પતિ છે અને મોર જો એનું વાહન છે વળી જોને આર હાથ છે તેના જમણા બે હાથ વરદ અને શખીથી વિભવિત છે, બીજાદે યામા બે હાથ બીજા અને શખીથી અલકૃત છે

१६ श्रीशान्तिजिनस्तुतय

अथ श्रीशान्तिनाथस्य स्तुति —

राजन्त्या नवपद्मरागरुचिरै पादैर्जिताष्टापदा—

द्रेऽकोप ! द्रुतजातरूपविभया तन्वाऽऽर्य ! धीर ! क्षमाम् ।

विभ्रत्याऽमरसेव्यया जिनपते ! श्रीशान्तिनाथास्मरो—

द्रेकोपद्रुत ! जातरूप ! विभयातन्वार्यधी ! रक्ष माम् ॥ ६१ ॥

—शार्ङ्गल०

टीका

राजन्त्या इति । 'राजन्त्या' आजमानया । 'नवपद्मरागरुचिरै' नवपद्मपद्मस्य यो रागो-रक्तता तद्वद् रुचिरैः-चारुभि पादै-अङ्गिभि । 'जिताष्टापदाद्रे' जित-तुल्योऽष्टापदाद्रे-रुनकरीलो येन तन्वाम-रणम् । 'अकोप !' प्रोषराहित । 'द्रुतजातरूपविभया' द्रुत-विलीन यज्ञातरूप-स्वर्ण तद्वद् विभा यस्या' तथा । 'त-या' मूर्त्या । 'अर्य' स्ताभिन् । 'धीर !' धैर्यपुक्त । 'क्षमाम्' क्षान्तिम् । 'विभ्रत्या' दपानया । 'अमरसेव्यया' दुरै सेवनीयया । 'जिनपते !' जिनेन्द्र ! 'श्रीशान्तिनाथ !' 'अस्मरेद्रेकोपद्रुत !' न स्मराद्रेणेन-मदनावेगेन उपद्रुत-खलीकृतो यस्मरपाम-रणम् । 'जातरूप !' आदुभूतसौन्दर्य । 'विभय !' विगम-प्राप्त । 'अतन्वार्यधी' अतनु-अकृष्ट आर्पा-मगस्या धी-पुद्गिर्यस्य तस्याम-रणम् । 'रक्ष मां' प्रापम्ब माम् । अत्र भगवत्तनोराष्टापदाद्रिणा श्लेष, सोऽपि नवपद्मरागरुचिरै नवार-णमणिरुचिरैः पादैर्मूलमदेन राजति(ते), द्रुतजातरूपविभ-मस्यनुवर्णयुनि तदा-भूय विभक्तिं अमरसेव्यय । तदेव तन्वा जिताष्टापदाद्रे ! श्रीशान्तिनाथ ! रक्ष भवितुं योग ॥ ६१ ॥

अवधूति

हे श्रीशान्तिजिव 'मां रक्ष-पालय । जिताष्टापदादि-मकयन तरय सदाधनय । कदा ? त-दा-गतिरेण । किभूतया । पादै-चरये राजन्त्या-आमानया । विभूति । न-पद्मराग-अनन्यमस्तरत्नता तद्वद् रुचिरै-चारुभि । द्रे अकोप । अकोप । पुनस्तन्वा विभूतया । द्रुत-उत्तम दमनय-तन्वय तद्वद् विभा-क्षान्तियस्यामनया । हे अय-अग्रमिन् । हे धार-परिपराधनाम्ब । त-या किं कु-दा । क्षमा-क्षान्ति विभ्रत्या-धारयन्त्या । अमरसेव्यया-इवसेवनीयया । हे अस्मराद्रेणा-अमराम-दित । जात-आदुभूत विभ्रत्यापि रप-सी-इय परय । हे विभय-अतमय । अतनु-अकृष्ट

આર્યા-પ્રદાસ્યા ધીર્યસ્ય તસ્ય સન્નોધનમ્ । ત્વમિત્યસ્યાનુકસ્યાપિ રક્ષેતિ ક્રિયયોપહ્રાસ્ય
યા । અત્ તનોમરુણા શ્લેષ, સોઽપિ પદ્મરાગમણિમયે પર્વમૂલે રાજતે સ્વર્ણવર્ણશ્ચ । સમાન્-સુવ
અમરસેયશ્ચ સ્વાત્ ॥ ૬૧ ॥

અન્વયઃ

(૬૧) નવ-પદ્મ-રાગ-ચરિરે પાદૈ રાજન્ત્યા, દ્રુત-જાતરૂપ-વિમયા, ક્ષમા વિમ્નત્યા
અમર-સેવયયા તન્વ્યા જિત-અષ્ટાપદ-અગ્રે । અ-કોપ । આય (અયવા અય) । ધીર । નિન-પત
શ્રી-શાન્તિનાથ । અ-સ્મર-ઉદ્રેક-ઉપદ્રુત । [અ-સ્મર-ઉદ્રેક । ઉપ-દ્રુત । ઘા] જાત-રૂપ । વિ
મય । અ-તત્તુ-આર્ય-ધી । મા રક્ષ ।

ગી. ૬૧

રાજન્ત્યા (મૂ. રાજન્તી) = શોભતી
રાગ = રક્તતા
પદ્મરાગ = (૧) કમલગી રક્તતા, (૨) લાલ
મધ્ધિ, માથેક
ચરિર = મનોહર
નવપદ્મરાગચરિરે = (૧) નૂતન કમલગી રક્ત-
તાના જેવા શોભાયમાન, (૨) નવીન
રક્ત મધ્ધિના જેવા મનોહર
પાદૈ (મૂ. પાદ) = (૧) ચરણો વડે, (૨) મોટા
પર્વતના મૂળ ભાગે વડે
અગ્રિ = પર્વત
જિતાષ્ટાપદાગ્રે = અત્યે છે કનકાચળ (મેઝ)
જેણે એવા ।
અકોપ = હે કોપરહિત ।
દ્રુત (ઘા. દ્રુ) = તપાવેલું, પીગળેલું
જાતરૂપ = મુવર્ણ
વિમા = શાન્તિ
દ્રુતજાતરૂપવિમયા = તપાવેલા મુવર્ણના જેવી
|| નિવાળા
તન્વ્યા (મૂ. તનુ) = ટેક વડે
આય ! (મ. અય) = (૧) ટે સ્વામિન, (૨) હે એહ !
અય ! (મ. અય) = (૧) હે નાથ, (૨) હે એહ ।
ધીર ! (મ. ધીર) = (૧) હે ધૈવવાળા, (૨) હે
હૃદિશાન્તી, (૩) હે નાથ ।

ક્ષમા (મૂ. ક્ષમા) = (૧) ક્ષમાને, (૨) પૃથ્વીને
વિમ્નત્યા (મૂ. વિમ્નતી) = ધારણ કરનારા
સેવ્ય = સેવનીય, સેવા કરવા યોગ્ય
અમરસેવયયા = દેવોને સેવન કરવા લાયક
જિનપતે = હે જિનેશ્વર, હે તીર્થંકર ।
શાન્તિ = શાન્તિ (નાથ)
શ્રીશાન્તિનાથ = હે શ્રીશાન્તિનાથ ।
ઉદ્રેક = (૧) વૃદ્ધિ, (૨) ઉપક્રમ, (૩) વેગ
ઉપદ્રુત (ઘા. દ્રુ) = પીડિત
અસ્મરોદ્રેકોપદ્રુત = હે કલ્પના વેગથી નહિ
પીડિત ।
અસ્મરોદ્રેક = અવિદ્યમાન છે કામને ઉપાસ
જેને વિરે એવા । (૪૦)
ઉપ = સુખીપતાવાચક અબ્યય
દ્રુત = ચારિત્ર
ઉપદ્રુત = સુખીપ છે ચારિત્ર જેનું એવા । (૪૦)
જાન (ઘા. જન) = ઉત્પત્તિ થયેલ
રૂપ = સૈન્ય
જાતરૂપ = ઉત્પત્તિ થયું છે (અદ્વિતીય) રૂપ
જેનું એવા । (૪૦)
તત્તુ = અસ્ય
અનનુ = અનન્ય, પ્રચુર, બહુ
અનવાચ્યં = પ્રચુર છે પ્રથમ મનિ જેની
એવા । (૪૦)

શ્લોક

શ્રીરામચરિતમૃત—

“નૃપત કમલની રમનનાના એવા મેઝયમાન એ પુત્ર વડે જેને જેને વડે
તથાવેવા ખુવર્ણના સમાન કાન્તિવળા, નથા વળી શાખાને પુત્ર હવે જેને જેને
સુરોને સેવન કરવા યોગ્ય એવા દેવ વડે જેને જેને (નવોન પુત્ર) જેને જેને
એવો પર્વનની મુગ્ધ ભૂમિઓથી મો નો, નથાવેના કામનના જેવો જેને જેને
કરનારો, તેમજ નૃપો વડે એવાવેલો એવો) કનકાચળ જેવું એવ દે (મેઝયમાન) જેને જેને
હોધ—રહિત । દે રવામિન [અથવા દે આર્ય] । (પરીપટ્ટિ મનુકાવલ) જેને જેને
પ્રકાશાળી] । દે મિનવર । દે શ્રીરામચરિતમૃત કલપના વચ્ચે જેને જેને
(દેવાધિદેવ) । [અથવા અવિચલન ઇશ્વરને દેવાધિદેવ જેને જેને (મેઝયમાન) જેને જેને
દે આર્ય જેવું એવા દે (યોગીશ્વર) ।] દે વળ પુત્ર જેને જેને (મેઝયમાન) જેને જેને
એવા દે (નાથ) । દે નિભય (અમરદૃષ્ટ) । અન પદે જેને જેને (મેઝયમાન) જેને જેને
વું આરશાય કર ”—૬૧

અર્થાત્ ૧૫

શ્રીરામચરિતમૃત—

શ્રીરામચરિતમૃતને શ્રીરામચરિતમૃતને જેને જેને (મેઝયમાન) જેને જેને
નાથ વિચલેન હર્ષ અથવા તેમ જેને જેને (મેઝયમાન) જેને જેને
શાહનથી વિચલેન શાહનો હર્ષ જેને જેને (મેઝયમાન) જેને જેને
શાહ વર્ણન આગુધ્ય પરિપૂર્ણ થતા જેને જેને (મેઝયમાન) જેને જેને

મિશ્રના સ્તોત્ર નામ—

પદ્ય-વિચાર—

આ 'શાદૃલવિકીડિત વૃત્તમા રચાયેલ પદ્ય' શ્લોકપાલકારથી વધુ અગતી છે કે એકે શાન્તિનાથના શરીરને માફ વાપડેલા ચારે વિશેષણો મેકે પર્વતને પણ લાગૂ પડે છે, એ શ્લોકની ખૂબી છે.

જિનવરાણા વિજય:—

તે જીયાસુરવિદ્વિપો જિનવૃષા માલા દયાના રજો—

રાજ્યા મેદુરપારિજાતસુમનઃસન્તાનકાન્તા ચિતા ।

કીર્ત્યા કુન્દસમત્વિપેપદપિ યે ન પ્રાપ્તલોકત્રયી—

રાજ્યા મેદુરપારિજાતસુમનઃસન્તાનકાન્તાચિતાઃ ॥ ૬૨ ॥

—શાદૃલ૦

ટીકા

તેં ઇતિ । 'તે' । 'જીયાસુઃ' જયન્તુ । 'અવિદ્વિપ' વિગતદ્વિપ । 'જિનવૃષા' જિનવૃષભા, 'માલાં દયાનાઃ' સ્વજ વિભ્રત । 'રજોરાજ્યા' પરાગસન્તત્યા । 'મેદુરપારિજાતસુમનઃસન્તાનકાન્તા' મેદુરા-પીવરા' પારિજાતસુમનસ સન્તાનકાન્તા-સન્તાનકુસુમાનિ ચ તેપામન્તા-અવયવા યસ્યા તામ્ । 'ચિતા' સમૃદ્ધા । 'કીર્ત્યા' પ્રચાત્યા । 'કુન્દસમત્વિપા' કુન્દસદૃશદીપ્યા । 'ઈપદપિ યે' મનાગપિ યે । 'ન' ઇતિ પ્રતિષેધે । 'પ્રાપ્તલોકત્રયીરાજ્યા' સ્વરજગત્ત્રયૈશ્વર્યા । 'મેદુ' મેદુર ગતવન્તઃ । 'અપારિજાતસુમનઃસન્તાનકાન્તાચિતા' અપગતારિસન્દોશ' યે સુમનસા-દેવાનાં સન્તાના - સમૂહા, તેપાં કાન્તા-મુલ્યા. ચિર પ્રાન્તા વા પ્રણામપર્યન્તા ત્રિયો વા તૈરચિતા - શુજિતા । તે જિનવૃષભા જીયાસુ યે કીર્ત્યા ચિતા પ્રાપ્તલોકત્રયીરાજ્યા ઈપદપિ ન મેદુરિત્યન્વયઃ ॥ ૬૨ ॥

અવચૂરિ

તે જિનોત્તમા જયન્તુ । યે પ્રાપ્તલોકૈશ્વર્યવા અપિ ઈપદપિ ન મેદુ-મર્ફ અચૂરિતિ સંવ-પ' । કિંચિ તિષ્ઠા' । અવિદ્વિપ-દાનુરહિતા, માલાં-સ્વજ ધારયન્ત । માલાં કિંમૂતામ્' । રજોરાજ્યા-પરાગપૂરેણ મેદુરા' પારિજાતકુસુમાનિ સન્તાનકુસુમાનિ ચ તથામન્તા-અવયવા યસ્યાં તામ્ । ચિતા-સ્વાતા ।

૧ અ.ના સફળ સાદે ભુએ પ્રથમ પદ્યનું ૨૫૮ીકરણ

૨ અ.ના ૬૬ ૩ ૫ ૩૫૧ એકાદશી વધુ ૨ અર્પણી થઈ હોય ત્યાં આ અવધાર છે એમ સમજવું ૩૫૫ પૃષ્ઠે—

પદેત્તરિય મિથયા વાક્ય યત્યકમય દિ ।

અનકમય ચવામા 'એવ' હતુપ્પતે વયા ॥

—વાચપત (૪, ૧૨૮)

કયા ? કીર્ત્યા : કથમૂતયા ? કુદપુષ્પોઝ્જલયા । અપારિજાતા-અપમનદેરિવુના યે સુમન-
સન્તાના-વિદિત્સમૂહા જેવસમૂહા યા સેવા કાન્તા-દિરખ્યાન્તા મન્મપરા તિરોજા સેરખિના-
પૂજિતા ॥ ૬૨ ॥

અન્વય

યે અ-વિદિષા, રજસ્-રાગ્યા મેદુર-પારિજાત-સુમનસ-સન્તાનક-અન્તા (અપદા મનુ-
સુમનસ-સન્તાન-કાન્તા) માલતી દ્વાના, કુન્ન-સમ-તિષ્ઠા કીર્ત્યા ધિના, માન-રાજ-મર્દી-
રાગ્યા, અપ-અરિ-આત-સુમનસ-સન્તાન-ક-પન્ત-અધિના (અપદા અપ-પરિ-સન્તાન-
કાન્તા-અધિના) રૂપુ અપિ ન મેદુ, તે જિત-દ્વાના રૂપાસુ ।

શીર્ષક

જીવાસુ (મું જિ) = જીવતા વતે ।

વિદિષા = દુરમન

અવિદિષા = અવિદિમાન છે દુરમનો જેના જેવા,

શુભ-રહિત

કુપ = મેઢ

જિતદ્વાના = જિનોમા મેઢ, જિનવરો

માલતી (મું માલ) = માલાને

દ્વાના (મું દ્વાન) = દ્વારજી કરનારા

રજોરાગ્યા = પરામની પદ્ધિ વડે

મેદુર = અતિશય સ્વિગ્ધ

પારિજાત = પારિજાતક, કદમ્બક

સુમનસ = પુષ્પ

સન્તાન = વિશ્વાર, સમૂહ

સન્તાનક = સન્તાનક ન્યામનું કુસુમ

મેદુરપારિજાતસુમન-સન્તાનકાન્તા = (૧) અતિ

શય સ્વિગ્ધ જેવા પારિજાતના પુષ્પોના

સમૂહ વડે મનોહર જેવી (૨) અતિ

શય સ્વિગ્ધ જેવા પારિજાતના પુષ્પોના

તેમજ સન્તાનના જેવા છે જેમા જેવી

ધિના (મું ધિ) = અધિના

કીર્ત્યા (મું ક ર્તિ) = યશ વડે

કુન્ન = મું ક, મોચનાનું ફૂલ

સમ = સમાન

કુન્નસમરિષા = મું-કના સમાન શાન્તિ વડે

રૂપુ = રૂપા

યે (મું ય) = જેઓ

માન (યાં મન) = મેજવેલ

રાગ્ય = રાગ્ય

માલતીકર્મણ્યકા = માલતી કુમુ છે મેઢે ૧૫૦

સામાન્ય જેમણે જેવા

મનુ (યાં મન) = મનુ કથે

દમનસ = (૧) દેવ (૨) વલ્લભ

ક = મન્મ

અધિ (યાં ધ) = અધિવેલ

અપારિજાતસુમન-સન્તાનકાન્તા વિન = (૧) વડે

મેઢે છે શુભ-સમૂહ જેને જેવ દેવ-

વચની શાન્ત જેવી રૂપિન (૨) રિ-

વચની રહિત જેવ સમજાવેલ વડે

દેવન મન્મન્મ અન્ન વડે રૂપવન્

સંકેત

જિનવરોનો વિશ્વક -

"શુભ-રહિત જેવા, વગી પરામની પદ્ધિ વડે અતિશય સ્વિગ્ધ જેવ પ રિજાતના પુષ્પોના સમૂહ વડે મેઢ જેવી । અથવા અતિશય સ્વિગ્ધ જેવા પારિજાતના પુષ્પોના

श्रीब्रह्मशान्तिपक्षस्य स्तुतिः—

दण्डच्छत्रकमण्डलूनि कलयन् स ब्रह्मशान्तिः क्रियात्
सन्त्यज्यानि शमी क्षणेन शमिनो मुक्ताक्षमाली हितम् ।
तत्ताष्टापदपिण्डपिङ्गलरुचिर्योऽपारयन्मूढता

सत्यज्यानिशमीक्षणेन शमिनो मुक्ताक्षमालीहितम् ॥ ६४ ॥ १६ ॥

—शाङ्क०

टीका

दण्डेति । 'दण्डच्छत्रकमण्डलूनि' दण्ड—आपादो ब्रन्दिदण्ड छत्र—आवपत्र कमण्डलु—
कुण्डिका (तानि) । 'कलयन्' उद्धृन् । 'स' । 'ब्रह्मशान्ति' ब्रह्मशान्तिनामा ब्रह्मराक्षसः ।
'क्रियात्' विधेयात् । 'सन्ति' शोभनानि । 'अज्यानि' ज्यानिरहितम् । 'शमी' प्रशमवान् ।
क्षणेन' सपदि । 'य' सुखम् । 'इन' प्रभु । 'मुक्ताक्षमाली' मौक्तिकाक्षमानवान् ।
'हित' परिणतिमुखम् । 'तत्ताष्टापदपिण्डपिङ्गलरुचि' तस्यो योऽष्टापदपिण्ड—कनकगोल
तद्वत् पिङ्गलरुचि—कपिलच्छवि । 'य' । 'अपारयत्' घृतवान् । 'मूढता' अज्ञताम् । 'सत्यज्य'
त्यक्त्वा । 'अनिग' अनवरतम् । 'ईक्षणेन' आलोकेनेन । 'शमिनः' शूने कस्यापि ।
'मुक्ताक्षमाली' मुक्ता—त्यक्ता अक्षमाया—अज्ञाने आली—परम्परा येन स । 'ईदित'
चेष्टितम् । सन्ति दण्डच्छत्रकमण्डलूनि कलयन् स ब्रह्मशान्तिरज्यानि च क्षणेन क्रियात् य
शमिन अनिग ईक्षणेन मूढता सत्यज्य हित अपारयदिति सम्बन्धः ॥ ६४ ॥

अवचूति

स ब्रह्मशान्तिनामा यक्ष श-सुख कुरुतात् किं कुर्वन् । दण्डच्छत्रकमण्डलूनि कलयन्-उद्धृन् ।
किंमूतानि । 'सन्ति-शोभनानि । अज्य नि-अहीनानि । शमी-प्रशमवान् । क्षणेन-चेनेन । मुक्ताक्ष
माला अस्यास्ताति । तत्तत्स्वप्नविण्णपातरुचि । या यक्ष कस्यापि शमिनो-शूनेरनिना निरन्तरमीप्स-
नेन-विलोकनवाशना-मूढता सन्दज्य हित परिणतिमुखमपारयत् । हित किंमूतम् । मुक्ता अक्षमा
येन स शून्यस्तेषामाली-अभिस्तस्या इदित-चेष्टितम् ॥ ६४ ॥

अन्वयः

य शमिन अनिग ईक्षणेन मूढता सत्यज्य मुक्त-अक्षमा-आली-ईदित हित अपारयत्
स सति, दण्ड-छत्र-कमण्डलूनि कलयन्, शमी, इन, मुक्त-अक्ष-माली, तत्त-
रुचि ब्रह्मशान्ति क्षणेन (अ-ज्यानि) स क्रियात् ।

શબ્દાર્થ

ક=૬૯૩

ક=છત્ર

મળકલુ=કમણ્ડળ

કલ્પકમળકલુનિ=૬૯૩, છત્ર અને

કમણ્ડલને

કલ્પ (ધાં કલ્)=ધારણ કરનારો

મશાન્તિ (મૂં મશાન્તિ)=અશાન્તિ

(યશ)

ન્ત (મૂં સ્ત)=યોગ્યમાન

પા=હાનિ

પાનિ=(૧) હાનિરહિત, (૨) નવીન

સી / મૂં શમિત્)=ઉપશમ-યુક્ત

મેન=શલુમા, પગમા

(મૂં જન)=સ્વામી

પા=મોતી

પાશમાલી=મોતીની જપ-માલા છે જેની

પાસે એવો

પિણ્ડ=પિણ્ડ, સમૂહ

પિણ્ડલ=પીત, પીળી

તત્પાપવપિણ્ડપિણ્ડલકાચિ=તપેણ મુરમુના

પિણ્ડના સમાન પીની પ્રભાવાળો

અચારયત્ (ધાં વૃ)=ધારણ કરતો હવે

મૂઢતાં (મૂં મૂઢા)=અજ્ઞાનને, મૂખત ને

સત્યગય (ધાં ત્યગ)=ત્યાગ કરીને, તણ

છંને

અનિદામ્=સવદા

ઈક્ષણેન (મૂં ઈક્ષ)=અવગ્રહકૃતથી, દર્શનથી

નામિત્ (મૂં નમિત્)=ઉપશમ-યુક્ત

મુષ (ધાં મુષ)=મૂં પી ટીપેલ, ત્ર જ કરી

અક્ષમા= (માનો અક્ષ, કેષ

દિતિ=(૧) યેદિત, (૨) અબીદ

મુક્તાક્ષમાલીદિતિ=ત્યાગ કર્યો છે કે ધરે એવું

એવાની એલિને અબીદ

શ્લોકાર્થ

અશાન્તિ યમની સ્તુતિ—

"ઉપશમ-યુક્ત (એવા કાષ્ઠક મુનિવર) તુ નિરતર દર્શન કરવાથી મૂર્ખને તેજ
ને, ત્યાગ કર્યો છે કાપનો જેમણે એવા (સાધુ પ્રરોધો)ની એલિને અબીદ એવા દિનને
ધારણ કરતો હવે, તે, શોભનીય [અથવા વિધમાન] અને દનિ-ગિન જેવ
ક, છત્ર અને કમણ્ડલને ધારણ કરનારો, અને ઉપશમયુક્ત, વળી ત્વમી, તદ્દ નેની
ની જપ-માલાવાળો તેમજ તપેણ મુરમુના પિણ્ડના સમાન પીત પ્રભાવાળો એવો
અશાન્તિ (નામનો યશ) (દે ભવ્યો ! તમને) શલુમાં (૨ થત) મુખ કરે "—૧૪

૨૫મીકરણ

અશાન્તિ યશ—

આ પ્રથમજ પદ છે કે એમા કવીશ્વર દેવીની સ્તુતિ ન કરત વદની સ્તુતિ કરી છે એવ
કિત છત્ર મા પદમા પણ નજર પડે છે અર્થે જણ મનને દાન એજ વર દરિદ્રો દાન
તિ રની છે, ભાણી તે દેવીનીજ સ્તુતિ કરી છે

श्रीब्रह्मशान्तियक्षस्य स्तुतिः—

दण्डच्छत्रकमण्डलूनि कलयन् स ब्रह्मशान्तिः क्रियात्

सन्त्यज्यानि शमी क्षणेन शमिनो मुक्ताक्षमाली हितम् ।

तत्तापदपिण्डपिङ्गलरुचिर्योऽधारयन्मूढता

सत्यज्यानिशमीक्षणेन शमिनो मुक्ताक्षमालीहितम् ॥ ६४ ॥ १६

—शाङ्ख०

टीका

दण्डेति । 'दण्डच्छत्रकमण्डलूनि' दण्ड-आपादोऽत्रिदण्ड-छत्र-आनपत्र कमण्डलूनि कुण्डिका (तानि) । 'कलयन्' बद्धन् । 'सः' । 'ब्रह्मशान्तिः' ब्रह्मशान्तिनामा ब्रह्मराक्षसः । 'क्रियात्' विधेयात् । 'सन्ति' शोभनानि । 'अज्यानि' ज्यानिरहितम् । 'शमी' प्रथमवान् । 'क्षणेन' सपदि । 'स' सुरम् । 'इन्' प्रभु । 'मुक्ताक्षमाली' मौक्तिकासमालावान् । 'हित' परिणतिमुखम् । 'तत्तापदपिण्डपिङ्गलरुचिः' तप्तो योऽष्टापदपिण्ड-कनकाक्ष-तद्द पिङ्गलरुचि-रूपिलरुचिः । 'यः' । 'अधारयत्' धृतवान् । 'मूढता' अज्ञताम् । 'सत्य' स्ववत्त्वा । 'अनि' अनररुम् । 'ईक्षणेन' आलोकेनेन । 'शमिनः' श्वेने कस्यापि । 'मुक्ताक्षमाली' मुक्ता-रूपका असमाया-अज्ञानेः आली-परम्परा येन स । 'ईक्षित' चेष्टितम् । सन्ति दण्डच्छत्रकमण्डलूनि कलयन् स ब्रह्मशान्तिरज्यानि च क्षणेन क्रियात् च शमिनः अनि' ईक्षणेन मूढतां सत्यस्य हित आधारयदिति सम्भवः ॥ ६४ ॥

अवचुरि

स ब्रह्मशान्तिनामा यक्षः श-सुम् कुरुतात् । किं कुर्वन् ॥ दण्डच्छत्रकमण्डलूनि कलयन्-उद्धर । किमुतानि । 'सन्ति'-शोभनानि । अज्य नि-अहीनानि । शमी-प्रथमवान् । क्षणेन-धेनेन । मुक्ताक्षमाला अस्यान्तीति । तत्तापदपिण्डपिङ्गलरुचिः । यो यक्षः कस्यापि शमिनो-युनेरनिर्दा निरन्तरमीक्षणेन-विलोकनवाकर्ता-मूर्ता सत्यस्य हित परिणतिसुखमधारयत् । हित किमुतम् । मुक्ता ब्रह्मराक्षसं मुनदरनेषामाली-अभिस्तस्या इदित-चष्टितम् ॥ ६४ ॥

अन्वय

यः शमिनः अवि' इक्षणेन मूर्ता सत्यस्य मुन-अक्षमा-आली-ईक्षितं हितं आधारयत् । अज्यानि दण्ड-छत्र-कमण्डलूनि कलयन्, शमी, इन्, मुन-अक्ष-माली, क्षणेन-ईक्षित-रुचि ब्रह्मशान्ति क्षणम् (अ-ज्यानि) दा क्रियात् ।

શબ્દાર્થ

=૧૭૬.
 =૭૨
 પદ્મ=૪મણી
 પદ્મવ્રજપદ્મનિ=૧૭૬, ૭૨ અને
 ૪મણીને.
 યત્ (ધાં કહ)=ધારણ કરનારો
 શાન્તિ (મૂં કહશાન્તિ)=અશાન્તિ
 (યશ)
 ત (મૂં સત)=યોશાયમાન
 =હાનિ
 શાન્તિ=(૧) હાનિરહત, (૨) નવીન
 (મૂં શાન્તિ)=ઉપશમ-મુખત
 ન=શુભા, યશમા.
 (મૂં જન)=દેવામી
 =મોલી.
 કામાલી=મોલીની જપ-માલા છે જેની
 પાસે એવો

વિષદ=વિષદ, સમૂહ
 વિદ્વત્=પીત, પીળી
 તત્તાપ્રાપ્તવિષદવિદ્વત્કાચિ=૧થેલા મુરલુના
 ચિહ્નના સમાન પીળી પ્રભાવાળો
 અધારયત્ (ધાં વુ)=ધારણ કરતો હવે.
 મૂદતાં (મૂં મૂદતા)=અજ્ઞાનને, મૂખતાને
 સત્પરજ (ધાં ત્પર)=ત્યાગ કરીને, તલ
 કંધને
 અનિશ્ચ=અર્પણ
 ર્દક્ષણેન (મૂં ર્દક્ષણ)=અવલોકનથી, દર્શનથી
 શાન્તિ (મૂં શાન્તિ)=ઉપશમ-મુખત
 મુત્ત (ધાં મુત્ત)=મૂંની ટીપે, ત્યાગ કરી
 અક્ષમા=મુખને અક્ષ, દેખ.
 શરિત=(૧) પેદિલ, (૨) અશીર
 મુત્તાક્ષમાર્ણદિત્ત=ત્યાગ કર્યો છે કે ખરો ન
 એવાની એલિને અશીર

શ્લોકાર્થ

અશાન્તિ અશની સ્તુતિ—

“ ઉપશમ-યુક્ત (એવા કોઈક મુનિવર)નું નિરતર દર્શન કરવાથી મૂર્ખતાને ત્યાગ, ત્યાગ કર્યો છે કાધને. જેમણે એવા (સાધુ પૂરવા)ની મલિને અબીદ એવા દિન ધારણ કરતો હવે, તે શોભનીય (અથવા વિદ્યમાન) અને હનિ-નિતિ આ, ૭૨ અને ૪મણીને ધારણ કરનારો અને ઉપશમયુક્ત, વગ્ગા-વમી, નવ નેની જપ-માલાવાળો તેમજ તપસા નુવાનના પાંડના નમાન પીત પ્રભાવે અશાન્તિ (નામનો યશ) દેખાવે તમને શુભા (શાન્તિ) મુખક

અપદ્મ ૧૬

શાન્તિ યશ—

આ પ્રથમજ પદ છે કે જેમાં કહીએ કે જે નિતર કરતો અશની સ્તુતિ કરે છે - ૧
 તત્તાપ્રાપ્તવિષદવિદ્વત્કાચિ=૧થેલા મુરલુના ચિહ્નના સમાન પીળી પ્રભાવાળો
 ૧૬૫ ૧૬૫ ૧૬૫ ૧૬૫ ૧૬૫ ૧૬૫ ૧૬૫ ૧૬૫ ૧૬૫ ૧૬૫

આ યક્ષરાજના સળધમા ઠોઈ સુનિવરણુ દિન પ્રતિદિન દર્શન કરવાથી તેનું અનાન નષ્ટ થયું એમ ને ઉલ્લેખ કરવામા આવ્યો છે, તે વાસ્તવિક છે કેમકે મહર્ષિ કાર્ત્ત્વેરિય
“સત્સંગતિં કિં ન કરોતિ પુસામ્ ?” એ વાક્યામૃત ક્યા અનુપ્યુ છે ?

વિશેષમા આ દૃષ્ટાન્તથી એ પણ વાત વિચારવા લાયક છે કે જ્યારે માધારણ સુનિના દર્શનથી પણ આટલો લાભ થાય છે, તો સુનીશ્વર એવા નીતરાગ તીર્થકરના દર્શનથી શા શા લાભો ન થાય વાડ ?^૧

હવે આ યક્ષ પરત્વે વિચાર કરીએ આ પદ ઉપરથી એટલું તો સુપ્ત જોઈ શકાય છે કે આ યક્ષને ચાર હાથ છે અને તે હૃદય, છત્ર, કમણ્ડળ અને જપ-માલાથી શોભે છે, તેમજ તેનો વર્ણ સુવર્ણના સમાન પીત છે પરંતુ આ યક્ષના વાહનના સળધી માહિતી અત્ર મળી શકતી નથી

આ યક્ષના સળધમા સપૂણ માહિતી તો નિર્વાણ-કલિકામાના નીચે સુજળ ઉલ્લેખમાથી મળી આવે છે —

“તથા વ્રજશાન્તિં વિદ્ધવર્ણં દમ્પ્તકરણં જટામુક્ષ્ટમણ્ડિતં પાદુકાન્નદ મદ્રાસનસ્થિતમુપવીતાલકૂતરકપ્ચ
ચતુર્મુજ અક્ષસૂત્રચ્છંદકાન્વિતશ્લેષિણપાણિં કુણ્ઠિકાચ્છત્રાટકૂતરામપાણિં ચેતિ”

અર્થાત્ શ્રદ્ધશાન્તિ યક્ષનો પીત વર્ણ છે અને તેની દાઢ લાયકર છે તે જટા અને મુકુટથી મણિહત છે વળી તે પગમા પાદુકા પહેરે છે અને બદ્રાસને રહે છે તેનો ખભો ઉપવીત (જનોઈ)થી અલકૃત છે તેને ચાર હાથ છે તેના જમણા બે હાથ જપ-માલા અને હૃદયથી અલકૃત છે, જ્યારે તેના ડાબા બે હાથ કમણ્ડળ અને છત્રથી વિભૂષિત છે

૧ સરખાવો—

‘વર્દનાન્દ્ હરિતધ્વસો, ચન્દનાન્દ્ વાહિજીતમદ્ ।
પૂજનાત્ પુરુષમીદ્, મિત્ર સાક્ષાત્ સુરદમ્ ॥’

તથા વળી—

“વર્દાન્ દેવદેવસ્ય, વર્દાન્ પાપનાશનમ્ ।
વર્દાન્ સ્વયમ્સોપાન્ વર્દાન્ મોક્ષસાધનમ્ ॥

१७ श्रीकुन्धुजिनस्तुतय

श्रीकुन्थुनाथाय वन्दनम्—

भवतु मम नमः श्रीकुन्धुनाथाय तस्मै
अमितशमितमोहायामितापाय हृद्य ।

सकलभरतभर्ताऽभजिनोऽप्यक्षपादा-

यमितशमितमोहायामितापायहृद् य ॥ ६५ ॥

—इति (८, ७)

टीका

भविष्यति । 'भवतु' अस्तु । 'मम नमः' मत्सम्बन्धी नमस्कार । 'श्रीगुणनाथाय'
गुणनाम्ने नाथाय । 'तस्मै' । 'अमितशमितमोहायामितापाय' अमित-अपरिणत इदित-
नीतो मोहायामिताप-मोहनीयदोषद्वयपूर्वेन तस्मै । 'हृदय' हृदयहारी । 'सकलभरतमर्ता'
सकलभरतवर्षाधिप, चक्रवर्तीत्यर्थः । 'अमृन्' सङ्कष्ट । 'जिनोऽपि' जिनय । 'मोहद्वय-
हर्ता' । 'अल्लभाशायमितशमितमोहाय' अल्लभा-इन्द्रियरञ्जने अयमिना-अल्ला ये
नः-गुणनाम्नेषां तमोहाय-भञ्जनपात्रिणे । 'अमितापायहृद्' अभिज्ञान् अपाप्मान् हरति
य । तस्मै श्रीगुणनाथाय मम नमो भवतु यः सकलभरतमर्ता जिनोऽपि अमृतेति
॥ ६५ ॥

अवधूरि

तस्मै श्रीगुरुनाथाय नमः । अस्मिन् समिते माहस्ताम्रानाम् । द्वापराय नमः ।
 वामा हृदा हृदयदा । सपुत्रमतेनप्रापिष्य-द्वयनी । जितान्तर्यामि । किमुना प्रदिशन्ते
 हस्तेति तस्मै । कथुनाय । अक्षयान्त-विद्वत्पुत्रस्यैवमिति । अहम् । वामना नमः ।
 नाय-प्रान्तपतिन ॥ ६५ ॥

अन्यप

[illegible]

ગાનદાર્ય

મયત્ (વાં મૂ) = હોતો
 કુન્ધુ = કુન્ધુ (નાથ), સત્તરમા તીર્થકર
 શ્રીકુન્ધુનાયાય = શ્રીકુન્ધુનાથને, સત્તરમા
 તીર્થકરને
 તસ્મૈ (મૂં તદ્) = તેને
 આયામિન્ = વિસ્તીર્ણ
 અમિતશમિતમોહાયામિતાપાય = નષ્ટ કર્યો છે
 અપાર એવા મોહના વિસ્તીર્ણ મતાપનો નાશ
 જેણે એવા
 હવ (મૂં હવ) = મનોહર
 મરત = ભરત (ક્ષેત્ર), ભારત વર્ષ
 મર્ત્વ = સ્વામી.
 સ્વકલમરતમર્તા = સ્વપૂર્ણ ભારતવર્ષના અધિ
 પતિ, ચક્રવર્તી

અમૃત (વાં મૂ) = યત્તા હવા
 જિન (મૂં જિન) = જિન, તીર્થકર
 અપિ = અમુચ્યવચચક અન્યથ
 અક્ષ = હન્દ્રિય
 પાશ = રજ્જુ, દોર
 યમિત (વાં યન્) = બધાયેલા
 શમિન્ = ઉપશમયી સુક્ર
 અક્ષપાશાયમિતશમિતમોહાય = હન્દ્રિયરૂપી
 રજ્જુ વડે નહિ બધાયેલા (અત એ
 ઉપશમયુક્ત એવા (સુનિવરણ)
 (અજ્ઞાનરૂપી) અધકારનો નાશ કરના
 દત્વ = હરનાર
 અમિતાપાયદ્વત્ = પાર વિનાના કંટોને હરના

સ્તોકાર્ય

શ્રીકુન્ધુનાથને વન્દન—

“જે મનોહર (કુન્ધુનાથ) સમસ્ત ભગત (ક્ષેત્ર)ના સ્વામી (અર્થાત્ ચક્રવર્તી
 (હોવા ઉપરાંત) અગણિત કલેશોને પણ દૂર કરનારા એવા તીર્થકર પણ થયા, તે શ્રીકુન્ધ
 નાથ કે જેમણે અપાર એવા મોહના વિસ્તીર્ણ મતાપનો નાશ કર્યો છે, તેમજ જેઓ હન્દ્રિયરૂપી
 રજ્જુ વડે નહિ બધાયેલા અને (અત એવ) ઉપશમયુક્ત એવા (જનો)ના (અજ્ઞાનરૂપી
 અધકારનો નાશ કરનારા છે, તે કુન્ધુનાથને ખારી (વારવાર) વન્દના હોજો” — ૬૫

સ્પષ્ટીકરણ

શ્રીકુન્ધુનાથ-ચરિત્ર—

સત્તરમા તીર્થકર કુન્ધુનાથનો જન્મ હસ્તિનાગપુરમા થયો હતો. શ્રી રામી અને સં
 રાજ એ તેમના માતાપિતા યત્તા હતા છા ના લાંછનથી અકિત તેમજ સુવર્ણવર્ણી એવા તેમને
 દેહ પાત્રીસ ધનુષ્ય પ્રમાણુ હાથે હતો આ સ્તોકમા કહેવામા આવ્યું છે તેમ એકજ ભવ
 ચક્રવર્તીનું પદ તેમજ વડી તીર્થકરનું પણ પદ પ્રાપ્ત કરવા તેઓ ભગ્યશાલી થયા હતા આ તેમ
 અલૌકિક પ્રવય સ્વયં છે પચાણુ જ્યારે વર્ષનું આયુષ્ય પરિપૂર્ણ થતા તેઓ પરમ નદ પદને પામ્યા
 ભરતક્ષેત્ર અને ચક્રવર્તીનું સ્વરૂપ—

જગજ્ઞીપના વિષ્ણુભથી એકસો નેવુંમા ભાગના વિષ્ણુભવાનું અર્થાત્ — ૧૮ = ૫૨૬૬
 યોજનના વિષ્ણુભવાનું ભરત-નેત્ર છે આ ક્ષેત્રના અધ્યાગમમા પૂર્વથી પશ્ચિમે સમુદ્ર પર્વત

“ચન્નવર્તિનોડપિ નવનિષિષતયશ્વતુર્દસાના રત્નાના નેતાર” સ્વપોરુષોપાત્તમહામોગમુજ સકલમત્તાભિ
મવન્તિ ”

અર્થાત—અકવર્તીઓ (પણ) નવ નિધિ તેમજ ચૌદ રત્નના સ્વામી છે તેમજ તેઓ સ્વયં
ક્રમ વડે પ્રાપ્ત કરેલા મહાસોગોને લોભવનારા છે તેમજ સમસ્ત વારતાક્ષેનના અધિપતિ છે

અકવર્તીના નવ નિધિ તેમજ ચૌદ રત્નો વિષેની સચિત્તર માહિતી તેમજ તે કેવી રી
છ ખટા સાધે છે, ઇત્યાદિકનું હુક વર્ણન દ્વિમા પદ્યના સ્પષ્ટીકરણમાથી મળી શકશે, બાકી તેલ
વિશિષ્ટ સ્વરૂપ તેા નિપટિશલાકાપુરૂષચરિ નામના મહાકાવ્યના પ્રથમ પર્વના ચતુર્થ
અર્ગમાથી તેમજ જમ્બૂદ્વીપ-પ્રગણિતના તૃતીય વલ્કલરમાથી મળશે

સકલતીર્થપતિભ્યઃ પ્રણતિ —

સકલજિનપતિભ્ય પાવનેભ્યો નમઃ સન્—

નયનરવરદેભ્યઃ સારવાદસ્તુતેભ્ય. ।

સમધિર્ગતસ્તુતિભ્યો દેવવૃન્દાદ્ ગરીયો—

નયનરવરદેભ્ય સારવાદસ્તુ તેભ્ય ॥ ૬૬ ॥

—માલિની

ટીકા

મહાદેવિ । ‘મહાજિનપતિભ્યઃ’ નિર્ગિતતીર્થદ્રુષ્ય । ‘પાવનેભ્યઃ’ પવિત્રતાગ્રનક્રેષ્ઠા ।
‘નમઃ’ શનિ સ્તુત્યર્થે । ‘સમયનરવરદેભ્યઃ’ રતાઃ—દયના શ્રોમના નયાશ્ચ રચય રદાશ્ચ વેશ
લેખ્ય । ‘મારવાદસ્તુતેભ્ય’ સારઃ—મર્થપ્રધાનો વાદઃ—વક્ત્રિયેષાં તેભ્ય, સારેણ વાદેન સ્તુતેભ્ય—
વન્દિતેભ્ય । ‘સમધિર્ગતનાતેભ્ય’ પ્રાપ્તવળામેભ્યઃ । ‘દેવવૃન્દાદ્’ સુરવૃન્દાદ્ । ‘ગરીયા
નયનરવરદેભ્ય’ ગરીયોનયા —રુદ્ધરનીતયો યે નરાસ્તેભ્યો વરદેભ્ય । સારવાદ્ સારવાદ્ ।
સ્તુતિર્ગતસ્તુતિર્ગત્યર્થે । ‘અન્તુ’ મવતુ । ‘તેભ્ય’ । યે હન્યમૂતા ‘સારવાદ્’ દેવવૃન્દાદ્
સન્નિવિગતનિષ્ઠ તેભ્ય મહાજિનપતિભ્યો નમઃ શનિ યોગ ॥ ૬૬॥

અવધૂરિ

તસ્ય સદ્ગુણગુણાદ્યા મદ્યમ્બુ । કિમુતમ્બુ ॥ પાવનેભ્યઃ—પવિત્રતાગ્રનક્રેષ્ઠા । સમય-નય
નયનરવરદેભ્યઃ રતાઃ—દયના શ્રોમના નયાશ્ચ રચય રદાશ્ચ વેશ લેખ્ય । સાર-અર્થપ્રધાનઃ વાદઃ
વક્ત્રિયેષાં તેભ્યઃ । સારવાદ્ સારવાદ્ । સમધિર્ગતનાતેભ્યઃ પ્રાપ્તવળામેભ્યઃ । દેવવૃન્દાદ્—સુરવૃન્દાદ્ । ગરીયા
નયનરવરદેભ્યઃ ગરીયોનયા —રુદ્ધરનીતયો યે નરાસ્તેભ્યો વરદેભ્ય । સારવાદ્ સારવાદ્ । સ્તુતિર્ગતસ્તુતિર્ગત્યર્થે ।
અન્તુ—મવતુ । તેભ્ય—યે હન્યમૂતા । સારવાદ્—દેવવૃન્દાદ્ । સન્નિવિગતનિષ્ઠ તેભ્ય મહાજિનપતિભ્યો નમઃ શનિ યોગ ॥ ૬૬॥

કસ્માદ ! દેવસમૂહાદ ! કિંવિશિષ્ટાદ ! ! સારવાદ-પ્રસ્તુતસ્તુતિકાદ ! ગરીયાંસો-ગારિષ્ઠા નદા-
નીતયો યેપુ તે સ તે નરાશ્ચ તેષાં યરહેમ્ય ! હત્યમૃતેમ્યો જિનેમ્યો નમોઽસ્તુ-મવતુ ॥ ૬૬ ॥

અન્વય

પાયનેમ્ય, સદ-નયન-રવ-રહેમ્ય, સાર-વાદ-સ્તુતેમ્ય સદ-આરવાદ રેવ-પૂન્વાદ સદાધિ
ગત-સ્તુતિમ્ય, ગરીયસ્-નય-નર-વરહેમ્ય તેમ્ય સકલ-જિન-પતિમ્ય નમઃ અસ્તુ ।

શીખાર્થ

સકલજિનપતિમ્ય = સમસ્ત જિનવરોને
પાયનેમ્ય (મુ० પાયન) = (૧) પવિત્ર કરનારા;
(૨) નિર્ભેદ
સદનયનરવરહેમ્ય = ઉત્તમ છે નેત્ર, બુદ્ધિ
અને દન્ત જેનાં જીવાને.
સાર = ઉત્તમ
વાદ = વચન
સારવાદ = (૧) અર્થ-પ્રધાન વચન, (૨) આર્થ
છે વચન જેનું જીવા.
સ્તુત (ધા० ૧૬) = સ્તુતિ કરાયેલા
સારવાદસ્તુતેમ્ય = અર્થ-પ્રધાન વચનો વડે
અથવા આર્થ છે વચન જેનું જીવાથી
સ્તુતિ કરાયેલા
સમધિવત (ધા० ૫૪) = પ્રાપ્ત થયેલી

સ્તુતિ = (૧) સ્તુતિ, (૨) પ્રણામ
સમધિગતસ્તુતિમ્ય = પ્રાપ્ત થઈ છે સ્તુતિ જેમને
જીવાને.
રેવ = મુર
પૂન્વ = સમૂહ
રેવપૂન્વાદ = મુર-સમૂહથી
ગરીયસ્ = શ્રેષ્ઠ.
ગરીયોનયનરવરહેમ્ય = શ્રેષ્ઠ નીતિ જેમની
જીવા ઉત્તમ મનુષ્યોને તેમનાં અને
ચાહિત અર્પણ કરનારા.
અસ્તુ (ધા० ૫૪) = આજો.
સારવાદ (મુ० ૬૫-૬૬) = સદાચરમાન
તેમ્ય (મુ० ૬૬) = તેમને.

શ્લોકાર્થ

સકલ તીર્થકરોને પ્રણામ—

“ પવિત્ર કરનારા [અથવા પવિત્ર] જીવા, વળી ઉત્તમ છે નેત્ર, (દેશના-સમવર્તી)
બુદ્ધિ તેમજ દન્ત જેમનાં જીવા, તથા વળી અર્થ-પ્રધાન વાક્યો વડે [અથવા સર્થ છે
વચનો જેમનાં જીવા વડે] સ્તુતિ કરાયેલા, તેમજ (સ્તુતિનો આરભ કરી દોષદી)
શબ્દાચમાન જીવા મુર-સમૂહ દ્વારા પ્રાપ્ત થઈ છે સ્તુતિ જેમને જીવા (અર્થાત્ દેવ ૧૬
સ્તુતિ-ધાર) અને વળી શ્રેષ્ઠ છે નીતિ જેમની જીવા ઉત્તમ અને તેમના અને ચાહિત અર્પણ
કરનારા જીવા તે સમસ્ત જિનેશ્વરોને (પરા) પ્રણામ દોષે. ”—૬૬

૧ કમળની ભરખીને વિરસકાર કરનાર નેત્ર દેવાથી નિત્ય મુર અને રેવન નામ
દેવાથી અને હીત વિશેષે પરામજ કરનારા દન્ત દેવાથી “ ઉત્તમ ” કમળ થઈ શકે છે
૨ જિનેશ્વરને દેવના વચન સાથે જીવો અનુવિંશતિકા (૫૦-૬૮).

सिद्धान्त-स्मरणम्—

स्मरत विगतमुद्र जैनचन्द्र चकासत्—

कविपदगममङ्ग हेतुदन्त कृतान्तम् ।

द्विरदमिव समुद्यद्धानमार्गं धुतापै—

कविपदगममङ्ग हे तुदन्त कृतान्तम् ॥ ६७ ॥

—भावितो

टीका

स्मरतेति । 'स्मरत' स्थापयत । 'विगतमुद्र' अपर्यन्तम् । 'जैनचन्द्र' जिनचन्द्रसदृशं
 मम् । 'चकासत्' कविपदगममङ्ग 'चकासन्त'—श्रीममानाः कविपदानि—कविपयोग्यस्य—गम
 भङ्गाय यस्मिन् तम् । 'हेतुदन्त' हेतव एव प्रतिपक्षभेद(क)न्वात् दन्ती—विपाणौ यस्य तम्
 'कृतान्त' आगमम् । 'द्विरदमिव' द्विरपिव । 'समुद्यद्धानमार्ग' समुद्यन्—समुद्यसन् दानमार्गो
 दानादीनां विवरणप्रमो यत्र तम् । 'धुतापैकविपदग' अय-पाप तदेवैक-अद्वितीया विप
 तैव दुःखपक्षदायकत्वात् अगो-विद्विषा, धुतो-निरस्त. अथैकविपदगो येन तम् । 'अमङ्ग
 अत्रेयम् । 'हे' इत्यादिभ्यम् । 'तुदन्त' पीडयन्तम् । 'कृतान्त' अन्तकम् । अत्र द्विरदे
 तत् शेषः । सोऽपि विगतमुद्र—अप्रेतमर्यादं स्वच्छन्दो भवति, तस्यापि पदगममङ्गा—पदमवा
 ममभङ्गासति, दन्ताय यस्मिन्, दानमार्ग—मन्त्रमार्ग समुदेति, सोऽपि अग धुनानि अमङ्गम
 कृतान्तं कृतमिव (?) नात्र विवक्षादिकं तुदन्ति । तदेव द्विरदमिव हे (अय-श्लोका)ः जैनच
 कृतान्तं स्मरेत्यन्वयः ॥ ६७ ॥

अवधुरिः

६ (६७) 'जिनचन्द्रसदृशं जैनचन्द्रं कृतान्तं यूपे स्मरत । हस्तिनमिव । किंयन्तम् । विगतमुद्र-
 हन्तमन्तर । चकासन्त—श्रीममाना कविपदानि—कविपयोग्या शब्दा ममा मङ्गाय यस्मिन् । हेतुदन्त
 हेतव एव दन्ती विपक्षभेदकत्वात् विद्विषा यस्य तम् । कृतान्तं—यमम् । तुदन्तं—पीडयमानम् । अमङ्ग
 समुद्यन्तव दानमार्गो—दानमार्गं निरस्तमस्तु यस्मिन् । अथैकविपदग-अधिकविपदग पदानां—धुनानि कृत
 त्वेव । अमङ्ग—अत्रेयम् । अत्र द्विरदमिव । अमङ्गयन्तमङ्गम् । तस्यापि पदगममङ्गा—दानमार्ग । अम
 कृतान्तं कृतमिव (?) नात्र विवक्षादिकं तुदन्ति ॥ ६७ ॥

अन्वयः

६ (६७) 'जिनचन्द्रसदृशं जैनचन्द्रं कृतान्तं यूपे स्मरत । हस्तिनमिव । किंयन्तम् । विगतमुद्र-
 हन्तमन्तर । चकासन्त—श्रीममाना कविपदानि—कविपयोग्या शब्दा ममा मङ्गाय यस्मिन् । हेतुदन्त
 हेतव एव दन्ती विपक्षभेदकत्वात् विद्विषा यस्य तम् । कृतान्तं—यमम् । तुदन्तं—पीडयमानम् । अमङ्ग
 समुद्यन्तव दानमार्गो—दानमार्गं निरस्तमस्तु यस्मिन् । अथैकविपदग-अधिकविपदग पदानां—धुनानि कृत
 त्वेव । अमङ्ग—अत्रेयम् । अत्र द्विरदमिव । अमङ्गयन्तमङ्गम् । तस्यापि पदगममङ्गा—दानमार्ग । अम
 कृतान्तं कृतमिव (?) नात्र विवक्षादिकं तुदन्ति ॥ ६७ ॥

શબ્દાર્થ

સ્મરત (પાં રુ) = તમે સ્મરણ કરો
 વિગત (પાં ગર) = વિશેષતઃ અર્થે
 વિગતમુદ્-નંદ યથુ છે પરિભાષુ જેનું એવા,
 અપરિમિત.
 જૈનચન્દ્ર (મૂં જૈનચન્દ્ર) = જિનચન્દ્રસખી.
 વકાસ (પાં વકાસ) = પ્રકાશતા
 મદ્-રચના.
 વકાસત્કાવિપદગમમદ્-નંદ પ્રકાશમાન છે
 કવિ-યોગ્ય પદો, આલાપકો અને રચના
 જેના એવા; (૨) શેષાધમાન તેમજ
 પવિત્રતથોમ્ છે ચરણની આલની રચના
 જેની એવા.
 દન્ત-દાત
 દેવદન્ત (મૂં દેવદન્ત) = દેવ છે દન્ત જેના
 એવા.
 કૃતાન્ત (મૂં કૃતાન્ત) = સિદ્ધાન્તને.
 દિવં (મૂં દિવં) = દાશીને

દવ-એવા
 સમુદય (પાં દ) = દેહીધમાન.
 દાન-નંદ (૧) ત્યાગ; (૨) મદ-જલ.
 સમુદયદાનમાર્ગ-નંદ (૧) દેહીધમાન છે ત્યાગ-
 માર્ગ જેનો એવા; (૨) શેષી રસો છે
 મદ-જલનો માર્ગ જેનો એવા.
 દુત (પાં દુ) = હાલવેલ, નંદ કરેલ.
 વિપદ-નંદ.
 અગ-વૃક્ષ
 દુતાવૃક્ષવિપદગ-નંદ (૧) નંદ કરું છે પાપરૂપી
 અદિતીય આપતિરૂપ વૃક્ષ જેવું એવા,
 (૨) નંદ યથુ છે પાપ જેનું એવાના
 અદિતીય સ્થાન પ્રતિ ગમન કરનારા.
 અમદ્ (મૂં અમદ્) = અજેલ.
 તુન્ત (મૂં તુન્ત) = પીડા કરનાર.
 કૃપાન્ત (મૂં કૃપાન્ત) = (૧) વખનો; (૨) અ.૧યો
 છે અન્ત જેવું એવાને.

શ્લોકાર્થ

સિદ્ધાન્તનું સ્મરણ—

“અત્યંત વિશાળ એવા, તથા શેષાધમાન તેમજ કવિએને (વર્ણન કરવા)
 લાયક છે ચરણની આલની રચના જેની એવા, વગો (શત્રુ-અમૃદનો નશ કરવામાં) કા
 લુભૂત છે દન્ત જેના એવા, શેષી રસો છે મદ-જલ પદે માર્ગ જેનાથી એવા, તથા નંદ
 યથુ છે પાપ જેનું એવા (પુણ્યશાળી અનુષ્ઠા)ના અદિતીય સ્થાન પ્રતિ ગમન કરનારા,
 તેમજ વગો કર્યો છે વિનાશ જેમણે એવાને પીડા કરનારા એવા કુજરની જેમ અપરિમિત,
 વગો પ્રકાશમાન છે કવિ-યોગ્ય પદો, આલાપકો અને રચનાઓ જેના એવા, તથા (૧)
 દર્શનેનું મદન કરવામાં) દેવદન્ત છે દન્ત જેના એવા, વગો દેહીધમાન છે (દન
 રૂપી) દાન-માર્ગ જેનો એવા, તેમજ વગો વિનાશ કર્યો છે પાપરૂપો અમદ્ પાતલુ અ.૧નિરૂપ
 વૃક્ષોનો જેણે એવા અને અજેલ તથા વખનો પીડા કરનારા એવા જિનચન્દ્ર-વિરુદ્ધ સિદ્ધ
 ન્તને દે (લોહા) તમે યદ કરો.”—૬૭

સ્પષ્ટીકરણ

શ્લોક-સમીક્ષા—

આ શ્લોકમાં ૧૫ શબ્દોમાં ૨૫ શબ્દોના ૨૫ શ્લોકાર્થો દર્શાવે છે એવા શ્લોકો
 અમરતિમા વધારે છે

श्रीपुरुषदत्तायै प्रार्थना—

प्रचलदचिरोचिश्चारुगात्रे ! समुद्यत्—

सदसिफलकरामेऽमीमहासेऽरिमीते ! ।

सपदि पुरुषदत्ते । ते भवन्तु प्रसादा

सदसि फलकरा मेऽमीमहासेरिमीते ॥ ६८ ॥ १७ ॥

—माझिनी

टीका

प्रचलदिति । 'प्रचलदचिरोचिश्चारुगात्रे' प्रचलन्ती—स्फुरन्ती या अचिरारोपिः
तदिद् तद्वत् चारुगात्रे—चचिराङ्गि ॥ 'समुद्यत्सदसिफलकरामे' समुद्यन्ती—मोहसन्ती ये सती-
घोमने असिफलकरे—रङ्गचर्मणी वाग्म्यां रामे—रमणीये ॥ 'अमीमहासे !' सौम्यहसने ॥ 'अरि-
मीते !' अरिभ्यो भीः अरिभीः तस्या ईते—इतिभूते ॥ 'सपदि' तत्क्षणम् । 'पुरुषदत्ते'
पुरुषदत्तादेरिति ॥ 'ते' त्वत्सम्पन्निन । 'भवन्तु' सम्पद्यन्ताम् । 'प्रसादा' अनुप्रा-
'सदासि' सभाषाद् । 'फलकराः' कार्यसिद्धिकारिणः । 'मे' मम । 'अमीमहासेरिमीते'
अभी.—अविद्यमानमया या महासेरिमी—महापहिषी तस्यां इते—गते ॥ हे पुरुषदत्ते
सपदि ते प्रसादा सदसि फलकरा मे भवन्तु इति योगः ॥ ६८ ॥

अवचूरिः

हे पुरुषदत्ते ! ते—तव दत्तायां सगुणि—सभाषां फलकरा—कार्यसिद्धिकारिणो भवन्तु मे—मम
प्रचलन्ती—स्फुरन्ती या विद्युत् तद्वत् वाक् गार्थं यस्या सा तस्या रसोपमम् । विकसन्प्रामाणिकत्वा
व्या—तद्वत्तेष्टकान्दां रामा रमणीया तस्यां सभाषणम् । अमीम—अमीमां हासा—हसनं धरया । अरिभ्यं
ही—अरं तस्या इतिभूते । अभी—विषया या महासेरिमी—मीडमहिषी तामिता—मता तस्यां संतो
चमम् ॥ ६८ ॥

अन्यथ

प्रचलद्—अचिर—रं वन—वाग्—वाक् ! समुद्यत्—मत्—असि—फलकरा—राम ! अ—मीम—हास
अरि—भी—भीः ! अ—भी—अरिभ्यो—रमणी—रम । पुरुषदत्त ! त प्रसादां सगुणि सपदि मे फल—वा
भवन्तु ।

११५१५

प्रचलद् (१० ५५) = १०५५५५

चिर—५५ ५५ ५५ ५५

५५ ५५ ५५ ५५

अचिर—५५ ५५ ५५ ५५

अरि—५५ ५५ ५५ ५५

मम—५५ ५५

મગ્ધજાવિરતેવિજ્ઞાનદગમે ॥ સ્ફુરણમાન
સૌદામિનીના જેવો મનોહર દેહ છે
જેનો જોવી ! (સ૦)

રામ=રમણીય

સમુદાસહસિફલકામે ॥ હે દેહીધમાન
તેમજ ઉત્તમ જોવા અગ્ર અને ખેટક
વડે રમણીય !

ધીમ=ભયમ્

દાસ=દાસ્ય

અમીમદાસે ॥ નથી ભયકર દાસ્ય જેનું જોવી !
(સ૦)

હતિ= ઈતિ, ઉપદ્રવ

અરિમીત ॥ હે યતુઓ તરફના ભય પ્રતિ ઈતિ
સમાન !

સપદિ=એકદમ

પુરુષવત્તે ! (મૂં પુરુષવત્તા) = હે પુરુષદત્તા (દેવી) !
તે (મૂં પુરુષવ) = તારા

મયન્તુ (ષાં મૂ) = થાઓ

પ્રસાદા (મૂં પ્રસાદ) = પ્રસાદો

સહસિ (મૂં સહસ) = સશામા

કાર=કરનાર

ફલકરા (મૂં ફલકર) = ફલદાયક, ફળીભૂત

સેરિમી=મહિમી, લે સ

અમીમદાસેરિમીતે ॥ હે નિર્ભય તેમજ મોટી
જોવી મહિમીને પ્રાપ્ત થયેલી જોવી ! (સ૦)

શબ્દાર્થ

શ્રીપુરુષદત્તા દેવીને પ્રાર્થના—

“ હે સ્ફુરણમાન સૌદામિનીના જેવા મનોહર દેહવાળી (દેવી) ! હે દેહીધમાન તેમજ
ઉત્તમ જોવા અગ્ર અને ખેટક વડે રમણીય (વિદ્યા-દેવી) ! નથી (અન્ય જનોને) ભયકર
દાસ્ય જેનું જોવી હે (મહાદેવી) ! હે યતુઓ તરફના ભય પ્રતિ ઈતિ સમાન (નરદત્તા) !
હે નિર્ભય તેમજ મોટી જોવી મહિમીના ઉપર પ્રાપ્ત થયેલી ! (પુરુષામદત્તા) ! હે
પુરુષદત્તા ! તારા પ્રસાદો અને સશામા સત્વર ક્ષીભૂત થાઓ ”—૬૮

રૂપટીકરણ

ઈતિ-વિચાર—

એક દર ઈતિની તપ્તયા ॥ ॥ —(૧) અતિવૃદ્ધિ, (૨) અત્યવૃદ્ધિ, (૩) ઉદર, (૪) વીક, (૫)
પોષ્ટ અને (૬) પરદેશી રાજ્યનું આક્રમણ આ વાત નીચેના રસોક ઉપરથી પણ જોવાય છે

“ અતિવૃદ્ધિરત્યવૃદ્ધિ-મૃત્યુકા શલમા” શુકા ।

પ્રત્યાસલાઘ્ન રાજાન, પદ્મતા રતવ રમૃતા ॥”

પુરુષદત્તા દેવીનું સ્વરૂપ—

‘ મનુષ્યને વરદાન આપે તે પુરુષદત્તા ’ એમ પુરુષદત્તાના નામ ઉપરથી સૂચન થાય છે
આ પણ એક વિદ્યા-દેવી છે નરદત્તા અને પુરુષામદત્તા એ જોના નામા-તરો છે જોના વર્ણ

સુવર્ણ જેવો છે વળી એને ચાર હાથ છે એના જમણા બે હાથ વરદ અને ખડગથી વિભૂષિત છે, ત્યારે એના યજ્ઞા બે હાથ તો બીજેરા અને ખેટક(હાથ)થી અલકૃત છે એને ભેંસનું વાહન છે આ વાતની નિર્વાણ-કલિકા પણ સાક્ષી પૂરે છે કેમકે ત્યાં કહ્યું છે કે—

“ તથા પુરુષદત્તા કનકાવદાતા મહિર્ષિવાહના ચતુર્બુજાં વરદાસિયુત્તદક્ષિણકરા માતુલિદ્વિસેટકપુન
 ષામહતા ચેતિ ”

આ સબધમાં આચાર-દિનકર શું કહે છે તે પણ બેઇ લઇએ ત્યાં કહ્યું છે કે—

“ લઘ્વસ્કરાદ્વિત્તકરદ્વયશાસમાના
 મેધામસૈરિમપદુસ્તિતિમાસમાના ।
 જાત્યાર્જુનમ્મતનુ પુરુષામદત્તા
 મદ્ર પ્રયજ્ઞતુ સતા પુરુષામદત્તા ॥ ”

अथ भीअरनायाय प्रणिपात.—

१८ श्रीअरजिनस्तुतय

व्यमुचयक्रवर्तिलक्ष्मीमिह तृणमिव य क्षणेन त
सत्तमदमरमानससारमनेकपराजितामरम् ।
द्रुतकलघौतकान्तमानमतानन्दितभूरिभक्तिभाक्—
सनमदमरमानस सारमनेकपराजितामरम् ॥ ६९ ॥

टीका

—दिपदी

व्यमुचयवेति । 'व्यमुचत्', स्पष्टवान् । 'चक्रवर्तिलक्ष्मी', चक्रचरधियम् । 'इह',
अत्र जगति । 'तृणमिव', तृण-बीरणादि तदिव । 'य.' । 'क्षणेन' सपदि । 'तम्' । 'सत्त-
मदमरमानससार' या(म)र-मरण सत्त सतीणो मदश्च मरश्च मानश्च ससारश्च यस्य तम् ।
'अनेकपराजिता' 'अनेकपा-करिण तै' राजिताम् । 'अर' अरनामानम् । 'द्रुतकलघौत'
का-व' द्रुत यद् कलघौत तद्द्रु का-तम् । 'आनमत' प्रणिपतत । 'आनन्दितभूरिभक्तिभा-
वसत्तमदमरमानस' आनन्दित-आह्लादित भूरिभक्तिभाजा-प्रभूतभावयुषां सत्तमतां अमराणां
मानस-मनो येन तम् । 'सार भेद्यम्' । 'अनेकपराजितामर' 'अनेके पराजिता दिग्विजया
दिमक्रमे अमरा येन तम् । अथवा चक्रवर्तिलक्ष्मीविशेषणम् । अनेके परे-सन्नुभिर्न जिता
अनेकपराजिताम् । 'अर' क्षीघ्रम् । यक्षवज्रवर्तिलक्ष्मी तृणमिव व्यमुचत् त अर आनमतेति
रम्भय ॥ ६९ ॥

अवचूरि

यश्चक्रवर्तिलक्ष्मी क्षणेन-योगेन तृणवत्यासीत् त अर-अरनामान जिनं हे जना । आनमत ।
मृतम् । सत्त-क्षीणा मदमरणमानससार यस्य तम् । लक्ष्मीं किंभूताम् । अनेकपा-गजास्ती
जिता-शोभिताम् । जिन किंभूतम् । द्रुत-विलीन यद् सुवर्ण तद्द्रु कान्तं-कमनीयम् । आनन्दितं भूरि
कमाणां सनमतां प्रणामकारकाणाममराणां मानसं-चित्तं यन् । तथा सार-अग्रम् । दिग्विजयादि-
रन्ने-बहव पराजिता-अमरा मागधाविदेवा येन तम् । यद्वा लक्ष्मीं कथयताम् । अनेके परैर
म् । अर-क्षीघ्रम् ॥ ६९ ॥

अन्वय

य अनेकप-राजिता (अथवा अनेक-पर-अजिता) चक्रवर्तिन्-लक्ष्मी इह तृण इव क्षणेन
त, त सत्त-मद-मर-मान-ससार, द्रुत-कलघौत-कान्त, आनन्दित-भूरि-भक्ति-भाक्-
-अमर-मानस, सार अनेक-पराजित-अमर अर (अर) आनमत ।

द्यमुचत् (घा० मुच्) = त्याज करता हवा.
 चक्रवर्तिन् = ७ भटना अथवा ओंक विरचना
 स्वाभी

एहमी=वहमी, सपत्ति, वैभव.

चक्रवर्तिलक्ष्मी = चक्रवर्ती-नी लक्ष्मी

सुन (२० रु०) = रु० १०००

सप्तेन (२० क्षा) = ३५५५५

મજામદ્યમરયાનસુધાર્-નંદ કૃષ્ણે છે મહ, મરણ,

આન જાને સદ્ગાર જોડે જોવા

उत्तराखण्ड-२। २१.

अनेकपराश्रितं-दायीनेषु येनती.

જાત (દુ. જાત) - જાતનાથને, જાતનાથના

ਦਿਖਾਵੇ

જાનકીદાસ-૨૦૧૩ ડિસેમ્બર મેષ

4242

આનમત (ધાં નમ)=તમે નમસ્કાર કરો

आनन्दित (घा० न३) = आनन्द पत्रादेत्.

भूरि=धृष्टी, अत्यंत

सनमत् (घा० नम्) = प्रक्षाम करनार।

आनन्वितमूरिमकिमाहसुनमइमरमानसं॥

મહામજિતવત (હોઈ કરીને) પ્રજામ

કરનારા દેવોના ચિત્તને જ્ઞાનદ પમાડ્યો

છે નેલું શેવા

सारं (मू० सार)=श्रे०५

परमार्थ (पा० । जि) = ५२।५६

अनेकपराजितामर=५२१४५ ३ये। ७ ३ने३

રવેના જોડું બેલા

अनेकपराजितां=अनेक शत्रुओंથી अनेक

એવી

અનોદ્ય

શ્રીમદ્વ્યાસને પ્રભાવ—

॥ જેને એ જગતમાં દુષ્ટિએ વડે સેવાની એવી [તેમજ અનેક સત્સંગી (પણ) અલિપ્ત એવી] સારવનીની રાખીએ એ સત્સંગી વળવળ ત્યાગ કરના દવા, તે ચારનાયેન દે દેવેથી જા, માર, મન તેમજ (અવ-અમનુષી) સમારનો નાશ કર્યો છે, તથા વળી જેને એ દેવ દુર્વાન સમન કમિતવળ છે, તેમજ જેમણે પદાભિજિત (સેવાને ભીંગ) પ્રાપ્ત કરનાર જેવ અવશેન બિલ્લે આનંદ પમાડ્યો છે, તથા જેને એનું એનું એનું વળી (જે એ સારની વેર) જેને (મામળનીયકુમાન) અલિપ્ત દોનો પગ જાવ કરે છે, તે (અદ્યવ દોનો) જે (દે અનો) તેને શીડ) પ્રજાન કરે. —૧૯

२६३५५

7-2-2-

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

2014 年 12 月
 12 月 12 日
 12 月 12 日

‘ નૈઋત્ય ’ નિધિથી ચહેર, ગામ, ખાણ, ધાવણી ઇત્યાદિ ધ્યાનોનું નિર્માણ થાય છે ‘ અશ્વિન ’ નામના નિધિથી માન, C-માન, પ્રમાણ ઇત્યાદિનું અણિત અને ધાન્ય અને બીજાનો સંભવ છે ‘ પિંગલ ’ નિધિ નર, નારી, હાથી અને ચોટાઓના આભૂષણો ઉપર પ્રકાશ પાડે છે ‘ કર્કશ ’ નિધિ એ ચક્રવર્તીના ચોદ રત્નોનું ઉત્પત્તિ-ધ્યાન છે ‘ મહાપદ્મ ’ નિધિ શુદ્ધ અને રંગીન વસ્ત્રો પૂરા પાડે છે ‘ કાલ ’ નિધિથી ત્રણ કાળનું, એટલી વિશેષ કર્મનું અને શિષ્ટાદિનું જ્ઞાન થાય છે ‘ મહાકાલ ’ નિધિથી પરવાળા, લોક, રૂપ, યોનું ઇત્યાદિની ખાણ ઉત્પત્તિ થાય છે ‘ માણવક ’ નિધિથી સુભટો, આયુધો, અને કવચોની સપત્તિ તથા સર્વ ભવની શુદ્ધ-નીતિ અને દુષ્ટ-નીતિ પ્રકટ થાય છે ‘ ચંચ ’ નિધિથી ચાર પ્રકારના કાવ્યની સિદ્ધિ, નાટ્યની તેમજ નાટકની વિધિ અને સર્વ પ્રકારના વાદિનો ઉત્પત્તિ થાય છે

ગંગા નદીના મુખ આગળ આવેલા આગધે વીર્યમાથી ચક્રવર્તિને પ્રાપ્ત થતા આ નવ નિધિઓનું સ્વરૂપ જમ્બુદ્વીપ-પ્રકાશિતના દ્વિમા સૂત્રમા આવેખવામા આવ્યું છે એમનું નિર્દેશ કરી આ પ્રકરણ અત્ર પૂર્ણ કરવામા આવે છે

ચોદ રત્નોના નામ તથા માપ—

ચક્રવર્તી પાસે જે ચોદ રત્નો હોય છે, તેના નામોના સંબંધમા ધૃત-સમઠિલીની ૩૦૩ મી ગાથા પ્રમાણ પાડે છે ત્યાં કહ્યું છે કે—

“ સેનાવર ગાદાવર, પુરોહિ ગય તુલ્ય ચતુરં રત્નં ।

ચક્ર ઉત્ત ચમ્મ, મણિ કામિણી સમ્ય વસ્ત્રો ય ॥ ” —આર્ચા

અર્થાત્ (૧) સેનાપતિ, (૨) ગૃહપતિ, (૩) પુરોહિત, (૪) કુચર, (૫) અર્ચ, (૬) વાદ્ય, (૭) મણિ, (૮) ચક્ર, (૯) ઇત્ર, (૧૦) અર્ચ (૧૧) મણિ, (૧૨) કાકિની, (૧૩) અર્ચ અને (૧૪) રત્ન એ ઉપરનું ચોદ રત્નો છે

આ રત્નોમાના પ્રથમના સાત રત્નો પનેન્દ્રિય છે, બ્યારે બાકીના સાત રત્નો એકેન્દ્રિય છે આ પ્રત્યેક રત્નના નવ નિધિઓની જેમ હબાર હબાર રેવો અધિષ્ઠાવક આમાના સાત એકેન્દ્રિય રત્નોનું પ્રમાણ નીચે મુજબ છે —

૧ મર્મ, અર્ધ, કામ અને વેદ એ ચાર પુરુષોનું વિરરખુદ્ધ દોષથી, સર્ગ, પ્રાણ, અપમ્મ અને નાભી એમ ચાર પ્રકારની ભૂષામા રચાયેનું દોષથી અવગત, ૫૫, ૧૦૯ અને ૨૦૯ સ્થાવરનું દેવદી કમલ ચર પ્રારે સભરે છે

૨ ૨૨૧૧ ૭૦ —

સનપતિ દુરવતિ પુણ્યદિન મમ તુલ્ય વાધનિ સી ।

ચક્ર ઉત્ત ચમ્મ મણિ કાકિની તદ્દુ દગદગ ॥

૩ એકેન્દ્રિય રત્ન ૨૫૫૧ ૬૯ ૭ અને ૧૦૯ ને મન-પ્રમાણ ૭ અર્ધાંશી-રત્ને ૭૫૫ ૬૯ ૭ મન-પ્રમાણ ૭૫૫ ૬૯ ૭ નર ૫૫૫ ૬૯ ૭ અને ૧૦૯ નર ૫૫૫ ૬૯ ૭ પૂરે છે, ૩૦૩ ત્યાં કહ્યું છે—

“ સંસ્કારકર્મ ચ સીદ્ધિસાધકસ્ય સમ્યક્સાગ કર્મણ્ય સદ્ય ઝીસા ચ વામલા ચ સમ્યક્સાગ રિષ્ટકર્મણ્ય ચાતિ ઉચ્ચાગિ ના ચાર સંસ્કારકર્મણ્ય ॥

■ “ચક્ષુઃ છાત્ર કુરે, તિષ્ઠિ વિ પચાદ વામમિત્તાઈ ।
 ચમ્મ કુદ્દપ્પદીહ, વક્કીસ અગુલાહ અસિ ॥
 ચત્તરુલ્લો મળી પુણ્ણ, તદ્દસલ્લ લેવ દોહ વિવિલ્લણ્ણો
 ચત્તરુલ્લપ્પમાણા, સુવણ્ણવરકામિનીં નેયા ॥”

—બૃહત્-સમ્પ્રહિણી, આં ૩૦૧-૩૦૨

અર્થોત્-ચક્ષુ, છાત્ર અને દડ એ ત્રણ રત્નો. ચક્ષુ-રત્ન બે હાથ નેટલુ અને
 ખડ્ગ-રત્ન બન્નેસ. આગળ નેટલુ લાલુ છે વળી મલ્લિ-રત્ન ચાર આગળ નેટલુ લાલુ છે અને
 બે આંગળ પહોળુ છે, જ્યારે ઉત્તમ સુવર્ણમય મંડિની રત્ન ચાર આગળ નેટલુ છે

પલ્લેન્દ્રિય રત્નોના માપના સળધમા તો ચક્રવર્તીના દેહ અને કાવને ઉચિત તેનું માપ હોવું
 જોઈએ એમ લાગે છે શાસ્ત્રમા એના માપના સળધી કોઈ ઉલ્લેખ નોવામા આવતો નથી.

ચોદ રત્નોનો પૂર્વ ભવ—

ચક્રવર્તીના પલ્લેન્દ્રિય રત્નો પૈકી (૧) સેનાપતિ, (૨) મુદ્રપતિ, (૩) પુરોહિત, (૪) વાર્ધકિ
 અને (૫) સ્ત્રી એ પાંચ રત્નો પૂર્વ ભવમા સાતમી નરક, તેજસ્કાય અને વાયુકાય સિવાયની
 ગમે તે ગતિમા હોય છે આ વાતની નીચેની ગાથા સાક્ષી પૂરે છે

“મહાલિઅમણુઅરણ્ણા દેસત્તમતેજવાડવજ્ઞેહિ ।

વસુદેવમણુઅરણ્ણા, અણુત્તરવિમાનવજ્ઞેહિ ॥”

—બૃહત્-સમ્પ્રહિણી, આં ૨૬૮

બાદીના અન્ધ-રત્ન અને કુન્દ-રત્નના સળધમા એમ કહેવામા આવે છે કે—

“તેરિચ્છમણુઅસત્તા—અર્પહિ કપ્પાઓ જો સદ્દસારો ।

દુયમયરણ્ણુઅઓ, નેરરર્પહિં વ સદ્દ્યેહિ ॥”

—બૃહત્-સમ્પ્રહિણી, આં ૨૬૬

૧ સંસ્કૃત ળાયા—

ચક્ષુઃ છાત્ર કુરે શ્રીણ્યપિ પતાનિ વામમાત્રાણિ ।

ચર્મ દ્વિહરતક્રીષ્ણ દ્વાત્રિદાશકુલ્ણાનિ અસિ ।

ચત્તરુલ્લો મળિ પુન તત્પાર્થ ચંચ અસ્તિ વિરતીણ ।

ચત્તરુલ્લપ્પમાણા સુવણ્ણવરકામિનીં હોયા ॥

૨ બે હાથ પહોળા કરીને ઊભા રહેવા પુરુષની આગળાએ વચ્ચે ને અવર રહે તે ‘ચામ કહેવાય છે

૩ આગળથી અર્ચ ‘મ્રમાણુલ્લ’ સળધા

૪ નરક સંધી મંદિતી માટે જુઓ અતુર્વિંશતિજિનનાનન્દસ્તુતિય ૬૬મા પદનું ૨૫લીકરુ

૫-૬ સંસ્કૃત ળાયા—

માઘટલિકમણુઅરણ્ણાનિ અપ-સામતેજોવાપુવર્ણેમ્મ ।

વાસુદેવમણુઅરણ્ણાનિ અણુત્તરવિમાનવર્ણેમ્મ ॥

તિર્વચ્છમણુઅમ્મ સંહવાતાપુલ્કેમ્મ્યઃ કસ્પાન્ કાવચ્ચ સરસાપાન્ ।

દુયમજાતોપપાત-ધીરધિકમ્મયલ્લ સર્વેમ્મ ॥

તેન્ય સહિત દક્ષિણ સાતર ઉપરના વરદામ તીર્થે જાવી પહોંચે છે. આગધીર્થના અધિષ્ઠિતને આધવાને જે કાર્ય કર્યું હતું તેવુંજ કાર્ય અત્ર પણ ચક્રવર્તી કરે છે. અર્થાત્ અષ્ટમ તેમજ ધોષમ કરી રથમા બેસી સમુદ્રમા પ્રયાણ કરી તે વરદામ તીર્થાધિષ્ઠિતને ઉદેશીને તેના ઉપર રેલાના નામથી અગ્નિ બાણ છોડે છે. આ બાણ બાર ચોક્કસ ઉત્તરધન કરી તેની સમામા કપ પહોંચે છે. આ બેધને તે તીર્થાધિષ્ઠિતને ઘણાજ શુભેશો ચઢે છે, પરંતુ તે બાણ હાથમા કપ તેના ઉપરના અક્ષરો વચલા તેના રોષ ઉતરી બધ છે અને તે પણ તે બાણ તેમજ અ વ ઉપમ વાનુભ્યે ચક્રવર્તિને બેઠે આવી વ્યાધ્યો બધ છે. ચક્રવર્તી અત્ર પણ રથમા બેસી ધાવણીમા આવી ધરતું કરી વરદામ પરિભ્રમે અશક્ષિત મહોત્સવ કરે છે.

જ્યાંથી જામી વાસનુસારે પશિમ દિશામા આવેલા પ્રભાસ તીર્થ તરફ પ્રયાણ કરે છે અને ઉપર બેઠે અષ્ટ તેમજ ત્ર્ય કપ તે નીરંપનિને પણ પોતાને વધ કરી લે છે. ત્યાર બાદ તે (કિવાણ) અષ્ટમ દક્ષિણ તર ઉપર આવેલી સિન્ધુ નદીની અધિષ્ઠાધિત્રા જેવીને પણ અષ્ટમ તપ કરવા પૂજા છોડી દે છે. ત્યાર પછી ઈલાન કાણ તરફ પ્રયાણ કરતા કરતાં જાકી બે વારતાપની મધ્યમા આવેલા વેંગાદ્ય જાન્ના અધિષ્ઠિતને પણ બેવી રીતે છૂતી લે છે. ત્યાર બાદ ચક્ર-ચલતું જનુકાણ ૧૦૮ જામી નિમિત્તમા ઘણા આગમ આવી પહોંચે છે. ત્યાં ત શુકાના અધિષ્ઠાધિત્રા પૂજાઆવને ૧૦૮ અષ્ટમ તપ કરી તેને વધ કરી લે છે. બીજે દિવસે જાકી પોતાના સેનાપતિને 'કર્મ' રાત્રી કહી ક વરે સિન્ધુ નદી જનરી સિન્ધુ સમુદ્ર અને વૈતાનુમ પાંતની મધ્યમા આવેલા સિન્ધુન દક્ષિણ નિર્ણયને ક વધ આપે છે. તે કાંમા વિભવ પ્રાપ્ત કરી સેનાપતિ પાછો આવતાં કાવર્તી નિર્ણયે મુકાતું ક રાષ્ટ્ર ૧૧ તેને આજ્ઞા કરે છે. એ શુકાના અધિષ્ઠાધિત્રાને ઉડીને તેનું નિર્ણય આગમ ૧૧ કાવર્તી પૂર્વે ચક્રિત '૬૬' રાત્ર વરે તે શુકાના કાર ઉપર તણ વાર તાલ કરે છે. તે વરુ તે ક રાષ્ટ્રિય બધ છે. બેઠેલે જાકી 'પુજાર' રાત્ર ઉપર આરુઢ થઈ, 'મજી' રાત્રને તેનું દક્ષિણ ચક્રવર્તી ઉપર ઉત્તરધન કરી 'સાગિની' રાત્રી મહાદેવને આવીજના તે શુકામા કરેલ કરે છે. ત્યારબાદ તે નામ્ય જામમા આવેલી તથા તે શુકાની પૂર્વ મિતિ (ભીન) ૨૧ ની નિર્ણય વિનિષ્કારને સિન્ધુ નદીને મજાતારી બેવી 'ઉન્નમગના અને 'નિમમના' વડે અ રથ તેને કાવર્તી રેલે છે. તે નદીમાને પેડે પાર એન્ય સહિત બધ શમય તેના માટે કાવર્તી '૬૬' રાત્રે પૂજા બધે તે દુરનગ નદીમાં મુજેથી એ વ સહિત ઉતરી બધ છે. આગરે એક વરુ તેને નિર્ણયે તે નામ્ય કાર પાને આવી પગેલે છે. બેવી તે કાર કાવર્તી વરુ રેલેલે કાવર્તી એ વરુ જામી એન્ય સહિત જાકી તે શુકાની બહાર નીકળી બધ છે.

કરે રેલે ઉત્તર ચક્રવર્તિને નિર્ણય રાત્રને ઉત્તર મહામા નિર્ણય કરે છે. તે બધ નિર્ણયે કારે પૂજા રેલેલે આ પૂજા નિર્ણયે કરી જામી તેના સિન્ધુ નદીમા બે ધામી

આ પૂજા કરી પૂજા રેલેલે કરે

આ પૂજા કરી પૂજા રેલેલે કરે અને તેને જામી જામી રેલેલે જામી જામી રેલેલે

કરે રેલેલે કરે અને તેને જામી જામી રેલેલે કરે અને તેને જામી જામી રેલેલે

પોતાના કુલ દેવતા મેઘકુમાર તથા નામકુમારનું અદ્યતન તપ કરવા પૂર્વે આરાધન કરે છે તે દેવો પ્રકટ થઈ પોતાના સેવકોની વિનિ રવીકારી ચઢીને સાત દિવસ પર્વન મૂસઝાર વૃદ્ધિ વડે હેરાન કરે છે આ દરમ્યાન ચઢી ચર્મ અને છત્રની સહાયથી સેન્યનું રક્ષણ કરે છે સાત અઠોનિય (દિવસ અને રાત) ઉપદ્રવ ચાલુ રહેવાથી અતમા ચક્રો ગુસ્તે થતા તેના સેના દ્વારા અગરશ્લક દેવો મેઘકુમારને યથાવિધ વસ્તુથી વાઢેફ કરી તેમની પાસે મેઘને સહરવાનું કાય કરાવે છે ત્યાર બાદ તે કિરાતો તેમના કુળદેવતા નામકુમારની આજ્ઞાનુસાર ચઢીને શરણે જાય છે આ પ્રમાણે ચઢી કિરાતો ઉપર વિજય મેળવે છે

અન્યથા તે પોતાના સેનાપતિને મિન્ધુના ઉત્તર નિષ્ટૂતને સાધવા મોકલે છે તે કાર્વમા જય મેળવી તે પાછે ફરતા ચક્રવર્તી સન્ય સહિત ધુદ્ધ દ્વિભાગ્યક તરફ પ્રયાણ કરે છે આ પવનના દક્ષિણ નિતમ્બ પાસે આવી ત્યા પહોંચ કરી જો પવતના અધિષ્ઠાયક દેવને ઉદ્દેશીને અદ્યતન તપ તથા પોષક કરી ત્રણ દિવસના પોષકને ન તે ચઢી રથમા ભેળી પર્વનની સમીપ જઈ રથના અગ્રભાગથી તે પર્વતને ત્રણ વાર પ્રહાર કરી પોતાના નામથી અકિત એવુ બાલુ ઊડે છે આ બાલુ અદોનિય મોજનનું ઉત્કલન કરીને તે અધિષ્ઠાયક પાસે આવી પહોંચે છે આદેવ જલુ પ્રથમ ત્યાં પહોંચે જાય છે, પરંતુ જો બાલુ ઉપરના અણસે વાચી શાન પગી જાય છે પછી તે દેવ જલુ ન વૃત્તમાં અન્ય વસ્તુઓ ચઢીને બેઠ કરી વિદાય થાય છે રથને પાછે વાળી ચઢી અપભ્રમકૂટ પાસે આવે છે રથમાં વડે ત્રણ વાર તેનું તાડન કરી તે ફૂટના પૂર્વ ભાગ ઉપર પાંતે ચઢી ચલે ને 'કિન્ની' રત્નથી ઉવદેખ કરે છે ત્યાંથી પાછા ફરી છાવણીમાં આવી તે પારલું કરે છે, તેમજ દુદ્ધ દ્વિભાગ્ય દેવનો અષ્ટાશ્વિકા મહોત્સવ કરે છે

અનુક્રમે ત્યાંથી પ્રયાણ કરી ચઢી ચઢી પછવાડે પછવાડે ગંગા નદી પાસે આવી સિંધુ દેવીની જેમ તેની અધિષ્ઠાયક ગંગા દેવીને છાવીવે છે ત્યાર બાદ દક્ષિણ દિશામાં પ્રવણ કરતા તેમને અદ્યતન પાતા છુકા નછક આવી પહોંચે છે તમિમ્બા ગુફાના સળખા જો જાય ત્યાં ને કડું દર્શ તેમ તેઓ અત્ર પહોંચ કરી આ ગુફાના નાદપ્રમાણ નામના અધિષ્ઠાયકને વચ્ચે કરી લે છે ત્યાર બાદ સેનાનીને અધ્ય મેન્થ લઈને ગંગાનો પૂર્વ નિષ્ટૂત સાધવા મોકલે છે તે કાય પૂર્ણ કરી સેન્ન ૧૬૧ ફરતા ચઢી તેની પાસે તમિમ્બાની આજ્ઞા આ ગુફાના દ્વાર ખોલાવી અન્યસહિત તેમાં પ્રવેશ કરી ઉન્મમ્બા અને તિમમ્બા નદીઓ ભેળાગી તેઓ તે ગુફાની બહાર આવે છે

પછી ગંગાના પશ્ચિમ કિનારા ઉપર છાવણી નાખી નવ નિધન પ્રાપ્ત કરવાના કરકાર ચઢી અદ્યતન તપ કરે છે એટલે તે નવ નિધિ પ્રકટ થાય છે તેમ જગા તે પારલું કરી આ નવ નિધિને જો જો અષ્ટાશ્વિકા મહોત્સવ કરે છે ત્યાર બાદ ચઢીને આ જગાની અન્યસહિત પૂર્વ દિશામાં રહેલા ધીબ નિષ્ટૂત ઉપર વિજય મેળવી આવે છે

આ પ્રમાણે ચક્રવર્તી ગંગા તેમજ સિંધુ નદીની અને અનુના અર્ધન આ વિદેશ અને તેના મધ્યમાં રહેલા ને જ થી છ બરવાજ રહેવાતા બદનમેજ ઉપર વિજય મેળવ જ આવી રીતે તેનું ૭ અઠ સાધવાનું કાય પૂર્ણ થતા તે ચક્ર તેમજ સેન્થ સહિત પારલું કરકાર કરી અપ પહોંચે છે

ચક્રવર્તીના પૂર્વ અને ઉત્તર ભાગ—

ચક્રવર્તી પૂર્વ ભાગમાં દેવ-ગતિ કે નરક-ગતિમાં જ હોય છે, એ સિવાયની બાકીની બે ગતિમાં તેનો સમાવ નથી કહ્યું પણ છે કે—

“અરિહત્તચક્રવર્તી, ઘલ્લેવા તદ્દય વાસુદેવા ય ।
ન મણુયતિરિર્ણિતો, અણતર ચેવ જાયતિ ॥”

—બૃહત્-મંત્રદિગ્વી, ગા. ૨૬૫

વિશેષમાં જો ચક્રવર્તી પૂર્વ ભાગમાં નરક-ગતિમાં હોય, તો તે પણ પ્રથમ નરકજ સમજવી જ ન્યાયે દેવ-ગતિને સારૂ સર્વાર્થસિદ્ધ અને અનુત્તર વિમાન સિવાય ગમે તે સ્થાન સમાવી શકે છે

જો ચક્રવર્તી રાજ્ય છોડી સયમ ગ્રહણ કરવા પૂર્વક પથત્વ પામે, તો તે દેવગતિ પામે અથવા તો મોયે પણ જાય, પરંતુ ગૃહસ્થ તરીકે જ ચાલિ અગીકાર કર્યા વિના મરણ પામે, તો તે સાતમી નરકે જાય

ચક્રવર્તીની અખ્યા—

સોળ હજાર યજ્ઞોથી સેવિત તથા “નરદેવ” તરીકે પણ ઓળખાતા ચક્રવર્તીની સખ્યા સખધી હવે વિચાર કરવામાં આવે છે જમ્બુદ્વીપ આશ્રીને ચક્રવર્તીની જન્મ-સખ્યા ચારની છે અર્થાત્ ગમે તે કાળમાં મહાવિદેહના બત્રીસે વિજયો પૈકી ચાર વિજયોમાં તો ચક્રવર્તી હોયજ (આ વાત તીર્થકરને પણ લાગૂ પડે છે), જ્યારે તેની ઉત્કૃષ્ટ સખ્યા ત્રીસની છે અર્થાત્ મહાવિદેહના બત્રીસે વિજયો પૈકી અઢીવીસ વિજયોમાં (કેમકે બાકીના ચાર વિજયોમાં વાસુદેવોનો તમાવ છે), ભરતમાં તેમજ ઔરણ્વતમાં એકી વખતે ૩૦ ચક્રવર્તીઓ હોઈ શકે (આ વાત તીર્થકરના સખધમાં ઘટતી નથી, કેમકે તેમની સખ્યા તો ૩૪ની છે, કેમકે તેઓનો સમાવ બત્રીસે વિજયોમાં હોઈ શકે છે)

૧ સ રજૂત ધ્યા—

અદ્વન્તઃક્રવર્તિનો ઘલ્લેવાસ્તથા ચ વાસુદેવાથ ।
ન મનુજતિયમ્બોઽનન્તર ચિવ જાયન્તે ॥

૨ સરખાવે બૃહત્-સમદિગ્વીની ૨૯૨ મી ગાથા

૩-૪ વૈમાનિક દેવોના કલ્પાનીત નામના બેદના નવ ત્રેવેયકમાં ઉત્પન્ન થયેલા અને વિજયાદિક વિમાનમાં ઉત્પન્ન થયેલા એમ બે બેદો છે તેમાં દ્વિતીય બેદના (૧) વિજય, (૨) રેજયન્ત, (૩) જન્મન્ત, (૪) અપરાજિત અને (૫) સર્વાર્થસિદ્ધ એમ પાંચ વિમાનો આશ્રીને પાંચ અનાન્તર બેદો ॥ આ પાંચે વિમાનોને ‘અનુતર’ કહેવામાં આવે ॥ આ પાંચે પ્રકારના અનુતર વાસી દેવોમાં પ્રથમના ચાર પ્રકારના દેવો દ્વિતરમ ભરવાગા ॥ એટલે કે તેઓ અદિથી સ્વર્ગને મનુષ્ય તરીકે જન્મતરી કરીથી અનુતર વિમાનમાં ઉત્પન્ન થઈ મનુષ્ય થઈ સિદ્ધ થાય છે (આ સખધમાં મનાન્તરો છે) જ્યારે સર્વાર્થસિદ્ધ વાસી દેવો એકાવતારી છે, એટલે તેઓ ત્રીથી સ્વર્ગ મનુષ્ય તરીકે ઉત્પન્ન થઈ મોક્ષ જાય છે

૫ ભગવતીમાં દેવના મહાવેશ કમ્પદેવ, નરદેવ, ધર્મદેવ, દેશપરિવે અને ભાવદેવ એ પાંચ પ્રકારો પેલી એ

આ ઉપરથી જો પણ ભેદ શકાય છે કે જમ્બૂદ્વીપ આફ્રીને ચક્રવર્તીના પચેદ્રિય રત્નોની જગત્ સખ્યા ૨૮ની છે, જ્યારે ઉત્કૃષ્ટ સખ્યા ૨૧૦ની છે આ વાત જોકે દ્રિય રત્નોને પણ લાગુ પડે છે^૧

માન અને મદ સળધી વિચાર—

જોકે આપણે પરમા પૃથ્વિમા માન અને મદમા શુ દેર છે એ વિચારી ગયા છીએ છતાં અત્ર એ નિવેદન કરવું અનાવશ્યક નહિ ગણાય કે આ બે શબ્દોમા પણ દેર રહેતો છે એ વાતની ઈશ્વિમલસૂચિત ‘સવેગદ્રુમક દલી’નું દ્વિતીય પદ તેમજ શ્રીદેભચન્દ્રસૂચિત ‘અયોગમૃગ પ્લેદિમા’નું ૨૫મું પદ સાક્ષી પૂરે છે વિશેષમાં પર્યાવવાચક શબ્દોમા પણ કથયિત (કોઈક રીતે) બિનતા રહેલી છે એ વાતનું ઈશ્વરપદસૂચિત ‘ચતુર્વિંશતિકા’ના ૮૩મા પદમા ભિન્ન અર્થમાં વાપરેલા ‘ભા’ અને ‘પ્રભા’, શ્રીમાનદેવસૂચિત ‘લઘુશાંતિસ્તોત્ર’ના ૧૧મા પદમા વાપરેલા ‘શીતિ’ અને ‘યશસ્’ અને જમ્બૂદ્વીપ-પ્રસૂતિના ૪૩મા સૂત્રમા વાપરેલા ‘જાએજી’ અને ‘વિજાએજી’ શબ્દો પણ સમર્થન કરે છે

અત્ર એ પણ ઉમેરવું વધારે પડતું નહિ ગણાય કે હસમા અને પચીસમા પદોમા તેમજ આ પદમા પણ ‘મદ’નો અર્થ ‘હર્ષ’ પણ કરી શકાય છે અને તે અવ સ્થિતેશના સળધમા ઘટી પણ શકે છે, કેમકે તેઓ સર્વત્ર હોવાથી કોઈ પણ વસ્તુ તેમની બાજુ બહાર નહિ હોવાથી તેમજ કદા મરકરીથી તેઓ સર્વથા વિબુજ હોવાથી તેમને હર્ષ સભવી શકતો નથી જગી ‘તીર્થકર’ નામ-કર્મના વિપાકરૂપ સપત્તિ પ્રાપ્ત થવાથી પણ તેમને હર્ષ નજ થાય એ સ્વાભાવિક છે, કેમકે તેઓ જોકે વિરહા નર છે કદુ પણ છે કે—

“સમ્પન્નિ ધસ્ય ન હર્ષા, વિપદિ વિપાકો રણ ચ ધીરસ્ય ।
ત મુલમવયતિલ્પક, અનયતિ અનની સુત વિરલ્પ ॥”

પદ-મીમાસા—

આ તેમજ ત્યાર પછીના પદો ‘દ્વિપદી નામના ૭૬મા રચાયેલાં છે છન્દોનુશાસનમાં તેનું લક્ષણ નીચે મુજબ આપવામાં આવ્યું છે —

“વચુની દ્વિતીયવદ્ધો ઓ છીર્વા દ્વિપદી”

આનું વિવરણ કરતાં શ્રીદેભચન્દ્રસૂચિ લખે છે કે—

“વક્ વળમામ વચ ચતુમાત્રા મુલ્પા । તથા દ્વિતીયવદ્ધો ચમળી ઓ છીર્વા દ્વિપદી”

૧ સરખાવો જમ્બૂદ્વીપ-પ્રસૂતિ

૨ સરખાવો બ્રહ્મામર-સ્તોત્રનું ૨૨મું પદ

૩ આવા ૭૬મા રચાયેલું જોકે ૫૫ આચાર-દિનકર (૫૦ ૧૬૭)મા દ્વિતીયર યાવ છે તે ૫૫ નીચે મુજબ છે —

દયામલામકળાંજિતવસુસીમાચસંહતિ
કુદ્દુમવર્ણવર્ણનીયપુતિમત્સિચયનિવારિતાંહતિ ।
કુલમારુમાસચારતરતકવરત્વકલેતુપારણ
દશવલ્લ સર્વમિદમતિમુજળમળીતયદા સુધારણ ॥”

जिनागमाय नमः —

भीममहामन्त्राधिभवभीतिविभेदि परास्तविस्फुरत्—

परमतमोहमानमतनूनमल धनमघरते हितम् ।

जिनपतिमतमपारमर्त्यामरनिर्वृतिशर्मकारण

परमतमोहमानमत नूनमलङ्घनमघरतेहितम् ॥ ७१ ॥

—दिपदी

टीका

भीमेति । 'भीमपहाभवाधिभवभीतिविभेदि भीम महापहासी भवन्ति पाप्मा
पास्तासां विभेदि—भेदनशीलम् । 'परास्तविस्फुरत्परमतमोहमान' परास्तानि—भिमाने विस्तृति
परमतानि मोहय मानय येन तम्, अथवा मोहात्—अज्ञानात् मानो मोहमानो—मिथ्याभिमान एव
महद्विस्फुरत् यथा भवत्येव अस्त परमतानां मोहमाना येन तम् । 'अनूर्न' तनु च ऊन
च यत्र भवति । 'अल' अत्यर्थम् । 'घन' निषिद्ध प्रवेष्टव्यम् । 'अपघते' पातयितुम् ।
'हित' श्रेयस्कारि । 'जिनपतिमत' सर्वज्ञमवचनम् । 'अपारमर्त्यामरनिर्वृतिशर्मकारण' अप
राणि—अपर्यन्तानि यानि मर्त्यानां अपराणां निर्हेतव्य—निराणस्य सम्प्रदाने कर्मानि—मुक्तये
तेषां कारण—हेतुः । 'परमतमोह' परम तमो इति यत् तत्, अथवा परमतमो—मोहजनक
कारण—तर्क यत्र तत् । 'आनमत' प्रणमत । 'नून' निम्नवन । 'अलङ्घनमघरण' अल
ङ्घन—अभिभवो यस्य तेन मघरणा—मोहेद्रेण, साधर्म्यादप्युत्तरवर्गनाथेन । 'हिन' अघर
पितम् । जिनपतिमत आनमतेति सम्प्रदानम् ॥ ७१ ॥

अवधूति

भीममहामन्त्राधिभवभीतिविभेदि परास्तविस्फुरत् परमतमोहमानमतनूनमल
येन । यथा मोहात्—अज्ञानान्मानो—मिथ्याभिनिवृत्त परमतानां मोहमानो वा। तनु—अनूर्न—अल
न । अलम्—अत्यर्थं घनं निषिद्धं प्रवेष्टव्यम् । अपघते—पातयितुं अहितं—अहितम् । अपरा—अप
राणि मर्त्यानामपराणां निराणस्य दाम्भाजि तेषां कारणम् । परम तमो इति एव परमतमोह
परिमत् । आनमत—प्रणमत । नून—निम्नवन । अलङ्घनम्—अभिभवो यस्य तेन मघर
णामप्यादप्युत्तरवर्गनाथेन इदित्यर्थः अभिलषितम् ॥ ७१ ॥

अन्वयः

भीम—महत्—भव—आधि—भव—भीति—विभेदि परास्त—विस्फुरत्—पर—मत—मोह—मान—मत—
नून—अल, अलं, घन, अपघत इति अपार—मोह—अमर—विभूति—शर्म—कारण परमतमोहमानमत—
हिन (अथवा परमतमोहमानमत) अलङ्घन—मघरणा इति श्रेय—कारि—अनूर्न—अल—अलं

ગાળદાર્ય

અવિષ્ણ=સમુદ્ર
 મીતિ=ભય, ધીક
 વિમેદિવ=ભેદનારા
 મીમમહામવાવિષ્ણમયમીતિવિમેદિ=ભયકર
 તેમજ મહાન્ એવા સસાર-સમુદ્રમાથી
 ઉત્પન્ન થતા ભયને ભેદનારા
 પરાસ્ત (ઘાં અત્)=દૂર કરેલ
 વિસ્ફુરત (ઘાં સ્ફુર)=સ્ફુરાયમાન, પ્રકટ
 પરાસ્તવિસ્ફુરત્પરમતમોહમાન=(૧) દૂર કર્યા છે
 સ્ફુરાયમાન એવા અન્ય મતોને, મોહને
 અને માનને જેણે એવા, (૨) નાશ કર્યો
 છે સ્ફુરાયમાન એવા અન્ય દર્શનોના
 મોહ અને ગર્વનો જેણે એવા, (૩) દળી
 નાખ્યો છે સ્ફુરાયમાન એવા અન્ય

મતોનો અજ્ઞાનમૂલક મિથ્યાભિનિવેશ
 જેણે એવા
 હિત (મૂં દિત)=કલ્યાણકામી
 અઘવતે (મૂં અઘવત)=પાપીને
 જિનપતિમત=જિનેશ્વરના સિદ્ધાન્તને
 અપાર=નિ:સીમ
 અપારમર્ત્યામરનિવૃત્તિદાર્મકારણ=મનુષ્યો અને
 દેવતાઓના નિર્વાણના અપાર સુખના
 હેતુરૂપ
 પરમતમોહ=(૧) ગાદ અધકારનો નાશ કરનારા,
 (૨) પ્રબલ જી મુદ્ધિઓ જેમા એવા
 મઘવત=ધન્ન
 અલદ્ધનમઘવતેરિત=અલધનીય એવા ધન્નને
 (પણ) અશીષ્ટ

સ્તોકાર્ય

જિન-આગમને નમઃકાર—

“ ભયકર અને મહાન્ એવા સસાર-સાગરમાંથી ઉત્પન્ન થતા ભયને ભેદનારા, વળી દૂર
 કર્યા છે સ્ફુરાયમાન એવા અન્ય મતોને, મોહને અને અભિમાનને જેણે એવા [અથવા નાશ
 કર્યો છે સ્ફુરાયમાન એવા અન્ય (જૈનેતર) દર્શનોના મોહનો અને ગર્વનો જેણે એવા અથવા
 દળી નાખ્યો છે સ્ફુરાયમાન એવા અન્ય મતોનો (પોતાના) અજ્ઞાનને લગને (ઉત્પન્ન થયેલ)
 મિથ્યાભિનિવેશ જેણે એવા], તથા અનન્ય, પૂર્ણ તેમજ (પ્રમેયો વડે) અત્યંત ગહન એવા,
 વળી પાપીઓને (પણ) હિતકારી એવા, તથા માનવ (તેમજ દાનવ) અને દેવના અપાર
 નિર્વાણ-સુખના હેતુરૂપ એવા, તથા વળી અત્યંત (અજ્ઞાનરૂપી) અધકારનો નાશ કરનારા
 [અથવા અત્યંત પ્રબલ તર્કથી મુક્ત] એવા તેમજ વળી અવધનીય એવા ધન્ન (અધોદ
 વારમા દેવદૈતના ત્યાગી અમ્યુતેન્દ્ર) ને (પણ) અશીષ્ટ એવા જિનેન્દ્ર-પ્રરૂપિત સિદ્ધાન્તને
 (દે અન્ય જોના !) તમે અવિચ્છિન્ન પ્રણામ કરો ”—૭૧

સ્પષ્ટીકરણ

પદ-વિચાર—

આ પદમા એકસથ અક્ષરો અને તેમા ખાસ કરીને લાગાર અને મહાર વિશેષત દિ-
 યર થાય છે, એ આ પદની અમરૂતિમા વધારો કરે છે

धीचमपराया' स्तुति —

याऽत्र विचित्रवर्णविनतात्मजपृष्ठमधिष्ठिता हुतात्—

समतनुभागप्रितृत्तधीरसमदैरिव धामहारिणि ।

तदिदिव भाति सान्ध्यघनमूर्धनि चक्रधराऽस्तु सा मुदे—

ऽसमतनुभा गवि वृत्तधीरसमदैरिव धामहारिणि ॥ ७२ ॥ १८ ॥

—द्विपदी

टीका

यति । 'या' । अत्र 'अस्मिन् जगति । 'विचित्रवर्णविनतात्मजपृष्ठ' विचित्रवर्ण —
परस्परवर्ण "आमानु कनकगौरम्" इत्यादिवचनात् यो विनतात्मजो—गदस्यान् सस्य पृष्ठ—
भाभोपरिभागम् । 'अधिष्ठिता' अधिष्ठा । 'हुतात्' समतनुभाक् हुत अस्तीति हुताद्—अग्नि तासम
तनु—मूर्ति मनस्ये या सा । 'अविकृतधी' अविकृता—अधिकारिणी धीर्यस्याः सा । 'असमदैरिव'
असदृशदैरिव । 'धामहारिणि' धाम्ना—तेजसा हारिणि—फान्ते । 'तदिदिव' विद्युदिव ।
'भावि' शोभते । 'सान्ध्यघनमूर्धनि' सान्ध्यमशम्योदशिरसि । 'चक्रधरा' अमतिचक्रा ।
'अस्तु' भवतु । 'सा' । 'मुदे' धीर्ये । 'असमतनुभा' सदा च समुद्य समतनु,
न समतनु (असमतनु) या यस्या सा । 'गवि' पृथिव्या, स्वर्गे वा । 'कुनधीरसमदैरिव धाम'
वृत्तो धीराणां समदानां वैरिणां यथो यया सा । 'महारिणि' महद्भिन्नम् । या विचित्रवर्णविन
तात्मजपृष्ठ अधिष्ठिता सती सान्ध्यघनमूर्धनि तदिदिव भाति सा महारिणि वृत्तधीरसमदैरिव धाम
चक्रधरा मुदेऽस्तिवति सम्बध ॥ ७२ ॥

अवचूरि

अत्र एषां समीप्यरीणि—धकाणि । महानि च तान्यरीणि च तेषां महारिणि—महाचक्रैः याऽत्र—जगति
चक्रवर्ण देवी—अमतिचक्रा देवी भाति—शोभते । कथमृता ? विविधवर्णमददृशमधिष्ठा । हुतमस्तीति
हुताद्—वद्विस्ततुल्यां तनुं भजते । अविकृता—अधिकारिणी धीर्यस्याः सा । महारिणि किमुते ? अस
मानवानस्यैरिव । धाम—तेजस्तेन हारिणि—मनोहरे । यया विद्युत् सान्ध्यमयमेधमस्तके भाति तद्वत् । सा
देवी मुदे—स्तु—भवतु । सदा च तनुद्य समतनु न समतनुसमतनु पयविधा भा यस्या । गवि—पृथिव्या
स्यया वा । वृत्तो धीराणां समदानां वैरिणां यथो यया ॥ ७२ ॥

अन्वय

या विचित्र-वर्ण-विनतात्मज-पृष्ठ अधिष्ठिता, हुताद्-सम-तनु-भावा, अ-विकृत-धी,
अ-सम-दैरे इव धामन्-हारिणि महत्-अरिणि, सान्ध्य-घन-मूर्धनि तदिदं इव अत्र भाति, सा
अ-सम-तनु-भा, गवि वृत्त-धीर-स-मदै-रिव-धाम चक्रधरा मुह अस्तु ।

१९ श्रीमल्लिजिनस्तुतय

अथ श्रीमल्लिनाथस्य स्तुतिः—

तुदंस्तनु प्रवितर्तु मल्लिनाथ । मे
प्रियङ्गुरोचिररुचिरोचिता वरम् ।
विडम्बयन् वररुचिमण्डलोज्ज्वल
प्रियं गुरोऽचिररुचिरोचिताम्बरम् ॥ ७३ ॥

—रुचिरा (४, ९)

टीका

तुदमिति । 'तुदन्' प्रेरयन् । 'तनु' भूतिम् । 'प्रवितर्तु' प्रकर्षेण विस्तारय । 'मल्लिनाथ' । 'मल्लिस्त्वामिन्' । 'मे' यत्तम् । 'प्रियङ्गुरोचि' इयामनुतिः । 'अरुचिरोचिता' रुचिरा च उचिता च रुचिरोचिता, न रुचिरोचिताम् । 'वर' प्रार्थितार्थम् । 'विडम्बयन्' हसन् । 'वररुचिमण्डलोज्ज्वलः' वर यत् रुचिमण्डल-प्रभामण्डल तेन उज्ज्वल-कान्त । 'प्रिय' प्रीतिकरम् । एतत् वरस्याम्बरस्य वा विशेषणम् । 'गुरो' महात्मन् । 'अचिररुचिरोचिताम्बरम्' अचिररुच्या-विद्युता रोचित-उद्भासित यत् अम्बर-आकाश-तन् । हे मल्लिनाथ ! तनुमरुचिरोचितां तुदन् वररुचिमण्डलोज्ज्वलः सन् अचिररुचिरोचिताम्बर-विडम्बयन् वरं मे प्रवितर्तवन्ति योगः ॥ ७३ ॥

अवचूरिः

तुदन्-क्षिपन् तनु-शरीरम् । प्रियं-गु-स्यामे वृक्षविशेषस्तद्वत् रोचियस्य । तनुं कर्षयन्ताम् । रुचिरो-उचिता च न एवविधाम् । रुचिमण्डलं-प्रभामण्डलं तेनोज्ज्वल-कान्त । अचिररुच्या रोचितं विद्युत्तया मितमम्बरम्-आकाशं विडम्बयन् । हे मन् (मल्लिनाथ) । हे गुरो ! अरुचिरोचितां तनुं तुदन् प्रियंगुवर्ग-प्रभामण्डलमिव विद्युत्तद्विधमाकाशं परामयन् मम वरं प्रवितर ॥ ७३ ॥

अथ

(६) मल्लि-नाथ ! गुरो ! अ-रुचिर-उचितां तनुं तुदन्, प्रियङ्गु-रोचि, वर-रुचि-मण्डल-उज्ज्वल अचिर-रुचि-राचिन-अम्बरं विडम्बयन् (७) मे प्रिय वरं प्रवितर ।

શીખદાર્થ

નુદન (પાં નુર) = દૂર દેહતા
 તનું (મૂં તનુ) = દેહને
 પ્રથિતનુ (મૂં તનુ) = વિસ્તાર ॥
 મહિ = મહિસનાથ, ઓગણીસમા તીર્થકર
 મહિનાથ = દે મહિસનાથ !
 પ્રિયકુ = પ્રિય, વૃક્ષ = વિશેષ
 પ્રિયકુરોચિ = પ્રિયગુના જેવી કાતિ જેની એવા
 અકષિરોચિતાં = નહિ મનોહર કે નહિ ઉચિત
 એવા

વિદમ્મયન્ (ધાં વિદમ્) = વિરક્તાર કરનારા.
 વરં (મૂં વર) = વરને.
 ઉચ્ચવલ = પ્રકાશિત
 વરકાચિમળલોચ્ચવલ = ઉત્કૃષ્ટ ભાગ્યવત વર
 ઉચ્ચવલ
 ગુરો ! (મૂં ગુર) = દે ગુર !
 અચિરકચિ = વિશળી
 અચ્ચર = આકાશ.
 અચિરકચિરાચિતાચ્ચર = વિશળી વર પ્રકાશિત
 એવા આગાશને

શ્લોકાર્થ

શ્રીમહિસનાથની સ્તુતિ—

“ દે મહિસનાથ ! દે ગુર ! અમનોહર તેજ અનુચિત એવા દેહને દૂર દેહતા થકા પ્રિયગુ (નામના વૃક્ષ) ના જેવી (નીલ) કાતિવાળે, તથા ઉચ્ચ ભાગ્યવતી વિષ્ણુ પિત અને (એથી કરીને) સૌદામિની (ના પ્રકાશ વડે) પ્રકાશિત થયેલા એવા (પ્રિય) ગગનને વિહળના પમાડતો થકા તું અને પ્રિય વરદાન આપ. ” — ૭૩

સ્વપ્રકરણ

શ્રીમહિસનાથ-ચરિત્ર—

મહિસનાથનો જન્મ મિથિલા નગરીમા થયો હતો કુમ્ભરાજા અને પ્રભાવતી રત્ન એ તેમના પિતા અને માતા થતા હતા તેમના કુલના લાઘવથી અગિય દેહને વધુ નહિ દેહને અને તેમની ઊંચાઈ પનીસ થનુધ્ય-પ્રમાણ હતી

આ ઓગણીસમા તીર્થકરને ચેતાચ્ચરે કો' તરીકે માને છે, અચર દિગ્ગચરે તે દેને પ્રુષ્ઠજ ગણે છે કારણ કે દિગ્ગચર મન પ્રમણે કોઈ પણ કો તે ભવમા તે દેને વડે નહિ આથી કરીને અચર તીર્થકર તે તેજ ભવમા સુક્તિ-સ્વપ્રકરે વરે છે તે વડે તે કો દેવાનો સ ભવજ તે મનમા ક્યાથી હોય ?

૧ દાનિ-અગિયની કામગિરી ૨૨ :

૨ આ ઓગણીસમા તીર્થકર પ્રુષ્ઠ દા કે કો દા ને જાણ્ય એનાચ્ચર અને દિગ્ગચર વડા વડે મત-એ છે એનાચ્ચરે એજ કહે છે કે તેને કો દા અને એ દા ભવવાર ૭ કાળે જાણ્ય કાળ તીર્થકર કોઈ સભા હો છે અને કોઈ કરીને જાણ્ય ભવમા ભવમા ૭ કાળે ૭ કાળે ૭ કાળે આકાશમા એજ મહાદેવ છે પ્રુષ્ઠ ભવમા તથાચ્ચરે ભવમા સવન કો' તે વડે અને તે વડે ૭ કાળે ૭ કાળે ૭ કાળે દેવાનો સ ભવજ તે મનમા ક્યાથી હોય ?

सिद्धान्त-साधनम्—

स सम्पद दिशतु जिनोत्तमागम

शमावहन्नतनुतमोहरोदिते ।

स चित्तभू क्षतरिह येन यस्तप—

शमावहन्नतनुत मोहरोदिते ॥ ७५ ॥

—रुचिना

टीका

स सम्पदमिति । 'स' । 'सम्पद' भियम् । 'दिशतु' ददातु । 'जिनोत्तमागम' अर्हिसिद्धान्तः । 'स' सुखम् । 'आवहन्' कुर्वन् । 'अतनुतमोहर' अतनु—मयूत तमो हरति य स, यदिवा अतनुवमान् उवाच राति य स । 'अदिते' अस्मिन्निव । 'स' । 'चित्तभू' मनोपव । 'क्षत' व्यस्त । 'रिह' अत्र जगति । 'येन' आगमेन । 'य' । 'तप' तमो । 'तपस' तपस्य (तौ) । 'अहन्' इववान् । 'अतनुत' अपमयत । 'मोहरोदिते' मोह य रोदित च । स जिनोत्तमागम सम्पद दिशतु येन चित्तभू क्षत स यस्तपसमावहन् अदिते मोहरोदिते अतनुनेति याग ॥ ७५ ॥

अवचूति

स जिनोत्तमागम सम्पदं इप्साव । कथंमूतः । स—सुखम्—वदन्—कुर्वन् । अतनु—वीर्यं तमो हरतीति । यद्वा अतनुमान्वादात् राति—वृत्तीति । स चित्तभू—कामो येन क्षतो—रत । यं कल्पेत्तपसमी अदन्—जघान । अदिते—अस्मिन्निव मोहय रोदित च मोहरोदिते च योजननुत—अमयदत् ॥ ७५ ॥

अन्वयः

यं तपस्—तमो अहन्, अ—दिते मोह—रोदिते (च) अतनुत, स चित्त—भू येन रत क्षत, स स आवहन् अ—तनु—तमस्—हर (अथवा अतनुतम—कह—र) जिन—उत्तम—आगम सम्पदं दिशतु ।

शब्दार्थे

सम्पद (सू० सम्पद) = वेदसधने.
जिनोत्तमागम = (१) जिनेश्वरयो आगम, (२)
जिनेश्वरयो उवाच सिद्धान्त
आवहन् (या० वह) = उवाचये
हर = हृन्त्यार
अतनुतमोहर = (१) अतनुतम अथवा अने हृन्त्यारये
(२) अथवा मुक्तिमो आध्यायये
अदित (सू० अदित) = अस्मिन्निव

चित्तभू = मयूत,
क्षत (सू० क्षत) = १०८ उरेह
क्षम = उपायम्
तपसमी = तप्य अने उपायमने
अहन् (या० हन्) = तप्य कथे
अतनुत (या० तन) = विस्तार कथे, विस्तारये
रोदित = उदहन्
मोहरोदिते = अज्ञान अने उदहने

શ્લોકાર્થ

સિદ્ધાન્તની પ્રશંસા—

“ જે (બાહ્ય તેમજ અભ્યન્તર) તપ અને ઉપશમનો નાશ કરતો હોયો તેમજ ને અખણિત અજ્ઞાન અને રૂઢનનો વિસ્તાર કરતો હોયો તે કદર્પ જેનાથી અત્ર નાશ પામ્યો, તે, મુખને અર્પણ કરનારો તેમજ અનદ્ય અજ્ઞાનનો અત અણનારો [અથવા સૌથી પ્રબળ તર્કને રજુ કરનારો] એવો જિનેશ્વરનો સિદ્ધાન્ત (હે બાળ્યો ! તમને) સપત્તિ અર્પો ”—૭૫

સ્પષ્ટીકરણ

જૈન સિદ્ધાન્તમા તર્કનું સ્થાન—

જૈન સિદ્ધાન્તમા જેટલે અર્થે ‘તર્ક’ પ્રમાણને સ્થાન આપવામા આવ્યું છે તેટલે અર્થે અન્ય સિદ્ધાન્તમા તેને સ્થાન આપવામા આવ્યું હોય એમ જોવામા આવતું નથી કેટલાક દર્શનકારોએ તો ‘આગમ’ પ્રમાણને અત્યંત વજન આપ્યું છે અને તેથી કરીને ‘નાગાર્જુન પ્રમાણ’ એ સૂત્ર લક્ષ્મણસ્થાનની ગણ છે જૈન સિદ્ધાન્ત કઇ ‘આગમ’ પ્રમાણનો તિરસ્કાર કરતો નથી (કેમકે આ દર્શનમા પણ તર્ક-ગમ્ય અને આગમ-ગમ્ય એમ બને પ્રકારના પદાર્થો માનેલા છે), પરંતુ તે તેનું અનુચિત મહત્ત્વ વધારવા તૈયાર નથી, જોકે કેટલીક વાર એમ જોવામા આવે છે કે ‘તર્ક’ પ્રમાણથી કેટલીક અવીન્દ્ર્ય બાબતો સિદ્ધ કરવામા આવી હોય પરંતુ તે ‘આગમ’ પ્રમાણથી બાધિત થતી હોય, તો તે બાબતોનો સ્વીકાર કરવા સિદ્ધાન્તકર્તા નામથી બોળાતો પણ તૈયાર નથી

શ્રીકર્પાદિ-સ્મરણમ્—

દિપ ગતો હૃદિ રમતા દમપ્રિયા

પ્રમાતિ મે ચકિત્તહરિદિપ નમે ।

ઘટાહ્વયે કૃતવસતિશ્ચ યક્ષરાદ્

પ્રમાતિમેચકિત્તહરિદ્ વિપન્નમે ॥ ૭૬ ॥

—રચિતા

૧ જોકે દર્શનમા ‘પ્રત્યક્ષજ્ઞાન’ અને ‘તર્ક’ ને પ્રમાણ તરીકે ગણવામા આવ્યા નથી

૨ તાર્કિક વિશેષજ્ઞિ મીસિદ્ધસેન દિવ્યકરે પ્રાપેક્ષ કરણજ્ઞાન અને કેવલ દર્શન-ઉપરોક્તના સમરોગી અજિત્ત, અરપિત્ત અને મનપરિવર્તનની એકતા, આગ નવોને નામે છે નહિનું અતિભવ ધર્મરૂપિ અને કેટલાકને મન્ય નથી.

टीका

द्विपमिति । 'द्विप गतः' गनमाब्दः । 'हृदि रमता' मनसि श्रियते । 'द्विपया' श्रमसम्पदा । 'मयाति' शोभमाने । 'ये' मयः । 'चकितहरिद्विप' चकित-अस्ते हरिद्विप-सुरेन्द्रहस्ती यस्य सम् । 'नग' विटपिति । 'पटादये' न्यग्रोपनाम्नि । 'कृतवमतिप' विरि ताल्यय । 'यसराट्' यसराज कपर्दिनामा । 'ममानिमेचकितहरिन्' ममया अविषयन मेचकित-इषापीकृता हरित-कृमो मरकत्स्वरूपा एव येन सः । 'विरमग' विमग्नौ । द्विप गतो नगो कृतवमतिप यसराट् मे हृदि रमनाभिवचयः ॥ ७६ ॥

अवचूरिः

यसराट् कपर्दिनामा मम मनसि रमता-परिणीतताम् । हृदि कथंभूते । उपमालाया मम-मकथन शोभमानम् । यसराट् किंवदितुः । चकित-अस्ते हरिद्विप-यसराज ममात्तं द्विप-काले गत-प्राप्तः । विपन्नो-विगतस्तप नये-कृशे यदाभिधान कृता ययाति-आलया एव । ममदा-ममदा अतिमचकिता-इषामलीकृता हरितो-विषा येन सः ॥ ७६ ॥

अन्यथा

चकित-हरि-द्विप द्विप गतः वि-पन्नो यट-प्रादये मय च कृत-वसति, मया-अवि-वे-चकित-हरिद्विप-राट् मे मम-भिया ममाति हृदि रमताम् ।

शब्दादि

द्विप (मू० द्विप) = द्विपिने
गत (मू० गत) = गतः यथेवे
रमताम् (मू० रम्) = रम, रमन् ३२८
ममभिया = ममभ्यामनी तदभी यडे
ममाति (म० ममात्) = ममभ्यामान
चकित = अथ चकित
हरि = ३३
हरिद्विप = ३३३३, ३३३३, ३३३३
चकितहरिद्विप = विरमग ममात्ता ॥ ३३३
यनने येवे येवे
मय (मू० मय) = यनने विरे
यट = ३३

आदय = अलिध, ३३
यटादय = ३३ ३३ ३३ ३३
यसति = ३३, ३३३
कृतवसति = ३३ ३३ ३३ ३३
यस = ३३ ३३ ३३ ३३
यसराट् = (३३३३) ३३३
ममभिया = ३३३३
हरित = ३३३
ममभियाचकितहरिद्विप = ३३३ ३३ ३३ ३३ ३३
३३३ ३३३ ३३३ ३३३ ३३३
यस = ३३, ३३
विरमग = ३३३ ३३३

સ્વોકાર્ય

શ્રીયક્ષગાન (કપર્દી)નું અમરુ—

“(પોતાની મૃત્યુતા, અર્પણના, મુન્દગના ઇત્યાદિ ગુણોએ કરીને) ભય પમાયો છે અંરાવતને જેણે એવા ગમગાન ઉપર આડઠ થયેલો એવો, વળી અર્પથી મુન્દ એવડ નામના વૃક્ષ ઉપર નિવાસ કર્યો છે જેણે એવે તેમજ વળી તેજ વડે અત્યત સ્થામદર્શી કરી નાખી છે દિશાઓ જેણે એવો (કપર્દી નાનનો) યક્ષગાન ઉપસમરૂપી લક્ષી વડે મહાશમાન (એવા) આરા અત કરણુમા અમરુ કરે ”—૭૬

સ્પષ્ટીકરણ

યક્ષ-વિચાર—

દ્વિતીય દેવ-નિક્ષયના વ્યતર ભતિના (૧) કિન્નર, (૨) કિંપુકપ, (૩) મહોર, (૪) ગાન્ધર્વ, (૫) યક્ષ, (૬) રાક્ષસ, (૭) ભૂત અને (૮) પિશાચ એમ આઠ લેહો પૈકી વજ્ર પલ્લુ એક લેહ છે એ સહજ સમજી શકાય છે. યક્ષના સબધમા તત્વાર્થાધિગમસૂત્ર (અ. ૪, સૂ. ૧૨) ના ભાષ્યમા નીચે મુજબ ઉલ્લેખ છે —

“ યક્ષા શ્યામાવદાતા ગમ્મીતાં કુન્દિલા વન્દારકા ત્રિપદર્શના માનોન્માનવનાણુકા રક્ષાણિસાવતર-
નતતાલુનિદ્ધૌકા માસ્તરમુકુટધરા નાનારત્નિમૂષ્ણા વન્દુક્ષવજા ”

અર્થાત્ યક્ષો શ્યામ પરણ કાન્તિવાળા, ગલીર, લાચી નાસિવાળા, પ્રતિષ્ઠિત, મનોહર દર્શનવાળા, માન અને ઉન્માનરૂપ પ્રમાણથી સુકૃત દેહવાળા, વચ્ચા હસ્ત અને ચરણના તળીઆ, નખ, તાલુ, લજ અને ઓઠ સારા છે જેમના એવા, વળી દેહીધમાન સુકૃતને ધારણ કરનારા, વિવિધ રત્નોના વિભૂષણવાળા અને વડ વૃક્ષરૂપી ધ્વજવાળા છે.

વિશેષમા આ ભાષ્યમા નિવેદન કર્યા મુજબ યક્ષોના તેર લેહો છે—(૧) પુલુભદ્ર, (૨) માલિભદ્ર, (૩) પૈતમ્ભદ્ર, (૪) હરિભદ્ર, (૫) સુમનોભદ્ર, (૬) વ્યતિપાતિકેભદ્ર, (૭) મુમ્ભદ્ર, (૮) સ્રવનોભદ્ર, (૯) મનુષ્ય-યક્ષ, (૧૦) વનાધિપતિ, (૧૧) વનાહાર, (૧૨) કપ-યક્ષ અને (૧૩) યલોત્તમ આ તેર અવાન્તર કોટિઆથી કંઈ કોટિમા દહમા પદમા સ્તુતિ કરાયેલા અદ્વનાન્તિ યક્ષનો તેમજ આ પદમાના કપર્દી યક્ષનો અતર્ભાવ થાય છે તે સમજી શકાનું નથી.

૬૫૬૧ યક્ષરાજની સ્તુતિ—

આ યક્ષરાજની એક સ્થલે નીચે મુજબ સ્તુતિ કરવામા આવી છે —

“યૌર્વૈ તન્નુયાયૌ વૃત્તસુદૃતલ્લવૈ દુરિતૈ દુરિતોઽવ
મત્યાર્યામપ્રમાયાક્ષમરણગદ્ગામાતિયેય પ્રપેદૈ ।
સેવાદેવાકરાલી પ્રથમજિનપદામ્મોઞ્જોસ્તીર્થરક્ષા—
વશ ધાયક્ષરાજ ય મવતુ મયિનાં વિઘ્નમર્દી કપર્દી ॥”

૧ આ રાત્ર જય-મણન શીલુષકાદિવના સ્તુતિ-કદમ્બકમાની છે. બી સ્તુતિ છે પ્રથમની ત્રણ સ્તુતિઓ. ૫મી અમરુતિની અરપૂર દોઢાથી તેના અત્ર હ નેમ કરવામા આવે છે

‘આમન્દાનમ્બકમ્બિદનાપતિશિરસ્પારકોટીરકોટી—
મેઘ્નમાધિક્યમાલાગુચિકધિલ્લુરીધોતપાક્ષારવિન્દ્ય ।
આયં સીધોધિરાગ મુયનમ. મૂતાં કર્મમર્મોપદાર
યન્ને શાનુગ્રવારપક્ષિતિપરકમલાકળ્પઠ્યદ્વારદારમ ॥ ૧ ॥
માદમ્મોહદ્રિપે પ્રસ્ફુટકરદટટીપાટને પાટયં યે
વિદ્યાના સીયેસારા કચિરતરકલ્પાં મૂયણાચોચિતાનામ્ ।
સદ્ગુણાનાં ગુમર્ગાં પ્રકટાપટવો મીઠિકાનાં ફલાન્
સેઝી કળ્પીરવામા અગતિ જિનવરા વિશ્વવ્યા જયતિ ॥ ૨ ॥
સદ્ગુણાધ્યક્ષીજં સુગતિપથરયઃ ક્ષીસમાકુલિવિદ્યા
દાગદ્વેપાદિમન્ત્ર સ્મરદગ્ધયુઃ પ્રાલુપેન્દ્યામ્બુવાદ ।
ઝીવાઝીનાગમોઽય નિરિદ્ધતમતમસ્તોમતિગર્માગુલિમ્બ
દ્વીપ સંસારસિંધી ત્રિભુવનમયને કોયલરત્નપદીપ ॥ ૩ ॥”

આ ટિપ્પણ ત્રણ સ્તુતિઓના અનુવાદ અત્ર આપવો અરથાને નહિ અહ્યાય એમ માની તે નીચે મુજબ આપવામા આવે છે—

હવે વડે વિશેષે કરીને નમ જનેશા એવા મનોહર દેવે કોવા અનુક (ઉપર)ના વિદ્યાના મુકોટીની શેવળીને ૨૫૬૧ કરવા માણેકાની માણની પવિત્ર તેમજ શ્રમિકર સદરી વડે પ્રશસિત વશ ॥ અરુ-અમો નેવા એવા, તથા સસારી છોવાના કર્મના અર્થને દૂર કરનારા તેમજ શાનુજય નામના પવેતરથી સ્પર્શીને કરીને વિરે કુમાર-દારના સમાન એવા પ્રથમ તીર્થેવર (શીલુષકાદિવ)ને હું વન્દુ છું—૧

ને જિનેશરે મદો મત મોદશથી અમે દના ૨૫૮ મણ-સ્થળના વડનું વિદ્યારણ કરવામા કુશલવાને ધારણ કરનારા છે તેમજ પરાક્રમ વડે એટ છે તથા વળી એમો અતિથય મનોહર કાન્તિવાતા નરાનર એનાતિગયા તેમજ અલકારીને માટે મોઝ એવા શુભ મુકા-દેવોને પ્રકટ કરવામા સિદ્ધ એવા અનુર છે, ને આ નમન-પૂજા જિનેશરો નમનના નમવતા વળે છે—૨

સમમુક્તાનના અવધ (કલકલક)નીજય સ્તુતિ (મોટ)ના માર્ગે (લખ નવામા) યમમાન સ્પર્શનું આકર્ષણ કરનારી વિદ્યારણ રાગ અને વશથી સર્પને (વશ કરવામા) (નામ-દમની) મ ત્રવા જેવો કદપ રૂપી દાવાનલની પીઠાને (દૂર કરવામા) વર્ષ-અનુગ એથસમાન, અત્યંત આ એવા અપકારના સપદને (નદ કરવામા) સર્પ-મરણના સમાન ॥ સાર-સમુદયા દીપ (એટ) સમાન અને વિભુવનથી રૂઢમા નાલુવા લાવક પદાથેને (પ્રકાશિત કરવામા) પ્રદીપસમાન એવો આ જોન સિદ્ધાન્ત અર્થોત્પદ્યુ વળે —૩

અર્થાત્—પૂર્વાવસ્થામાં પાપોથી ભરપૂર (અર્થાત્ અત્યત પાપી) જોવા ને વણકરે 'પ્રત્યાખ્યાનના પ્રભાવથી પુણ્યાથ ઉપાર્જન કરી અપ્સરાઓનું અતિથિપણું પ્રાપ્ત કર્યું, તે યક્ષરાજ કપર્દી કે ને પ્રથમ જિનેશ્વર (શ્રીનકપણ પ્રભુ)ના ચરણ-કમલોની સેવા કરવાના સ્વભાવવાળો છે તેમજ ને તીર્થના રક્ષણને વિષે ચતુર છે, તે (હે સખ્યો !) તમારા વિદ્વન્નો નાથ કરનારો થાઓ.

કપર્દી યક્ષરાજનું જીવન-વૃત્તાન્ત—

એરકે દેશમાં મધુમતિ નગરમાં કુપર્દી નામે એક વણકર વસતો હતો તેને આડિ અને કુહાડિ નામે બે પત્નીઓ હતી આ વણકરને અલક્ષ્ય તેમજ અપેષ વસ્તુ ઉપર જ્ઞાત્યાસિંગ હતી એક વેળા આ અનાચારથી તેને મુક્ત કરવાને માટે તેની સ્ત્રીઓ તેને પ્રહાર મારી શિક્ષા આપતી હતી તેવામાં એકમા પટ્ટધર શ્રીચન્દ્રસેનસુરિ બહિર્ભૂમિ જતા હતા તેમણે જોને જોયો અને પોતાની પાસે બોલાવ્યો. આ વણકર તેમની સમીપ ગયો અને હાથ ભેળેને જોડો રહ્યો આગમ-જ્ઞાને આને મુવજોગેષિ બાણીને તેમજ તેનું આયુષ્ય ફક્ત બે ઘડીનું બાકી છે એમ બાણીને તે સૂરિજીએ તેને કહ્યું કે તને ઘણું કષ્ટ વેડવું પડે છે તો આ કષ્ટમાંથી મુક્ત થવાને માટે તું ધર્મ-ધ્યાન કર અને પ્રત્યાખ્યાન અંગીકાર કર આ વાત તે વણકરે સ્વીકારી અને જમવા બેસવા પૂર્વે નવકાર મંત્ર કહી જાયો, કેટલાય વર્ષો દોરાની ગાંઠ છોડવી અને ત્યાર બાદ સોજન કરવું અને સોજન કરી રહ્યા પછી દોરાની ગાંઠ બાધી દેવી આ પ્રમાણેનો તેણે નિયમ લીધો આ નિયમપૂર્વક તે સોજન કરવા બેઠો સોજનમાં સર્પના વિષથી વ્યાપ્ત માસ હતું તેની જોને ખતર ન દેવાથી જો તો તે ખાઈ ગયો આથી કરીને તેના શબ રમી ગયા, પરંતુ પ્રત્યાખ્યાનના પ્રભાવથી તે પ્રજાદીન દેવા છતાં પણ વિશુદ્ધપણે ઉત્પન્ન થયો આ પ્રમાણે ફક્ત એક જ વાર નિયમનું પાલન કરવાથી તે દેવ થયો.

સુરિલએ પ્રત્યાજ્ઞાનનો નિયમ લેવડાવ્યો. હવે એ વાત આ વળગરની જા જીવિ બહુ
ન હતી. તેઓ તે એમ માનવી હતી કે આ મહાત્માએ તેમના પતિને કષ્ટ શીખવ્યું છે જા
ત્યારે તેમને જાનિ એ વધીમા મરી ગયો, ત્યારે તેનું મરણ આ મહાત્માને લીધે થયું છે એવી
શિયાદ તેમણે સજ્જન કરી આ સાક્ષીને રાજાએ વચ્ચેનસુરિલને જાડી મંત્રાવી કષ્ટ કે આ
મે જીવિ સ્વામીને લમે કેમ મારી નાખ્યો ? સુરિલ મીન રહ્યા એટલે તેમને ધોળીમા મેજા પા

આ સમયે કપડીએ દેવલોકમાં બેગ બેઠા અવધિશાન વડે એક ઠે પાતાના ઉપર ઉપાસ
કરનાર અરિયને મળે તો આવી જાય છે. આવી કરીને તેણે દેવ-શાળા વડે તે પ્રમત્ત બને છે.
દેવ ન દેવ તેવી યે. એક યિત્તા વિદુર્વા અને આકાશમાં રહીને તેણે લોકોને કહ્યું કે-
“વજ્રને અરિય મરણ કરે છે અને તેમણે આરા ઉપર ઉપાસ કર્યો છે, વજ્રને તેમને કાઢે.”

૧. જેલખન (જાલખન) દા. ના ત્રણ કરોડ અને પચાસ કરોડ એમ બે ભાગો થાય છે. જો
પદ્મ ને સારા કરે તો કરોડો થાતુ જા. મુ. પા. ૧૭ જાલખન થાય છે. જેલખને મુ. જા. ૧૭
અને મુ. ૧૭ થાય છે. અને જા. ૧૭ થાય છે. અને જા. ૧૭ થાય છે. અને જા. ૧૭ થાય છે. અને જા. ૧૭ થાય છે.
અથવા ૧૭ થાય છે. અને જા. ૧૭ થાય છે. અને જા. ૧૭ થાય છે. અને જા. ૧૭ થાય છે. અને જા. ૧૭ થાય છે.

હેતા તેમની સખા માગે અને તેમને પ્રણામ કરે, નહિ તો આ શિલા વટે આખા ગ્રામને નાશ કરીશ ” મરણના ભયથી બીધેલા રાજાએ સુરિષ્ટને વન્દન કર્યું, તેમની સખા માગે અને તેમને મુક્ત કર્યાં, જેટલે કપડાં થયે શિલા સંહરી લીધી અને તેણે પ્રસન્ન વાને રાખી સાબળે તેમ નીચે મુજબની ગાથા બોલવી શરૂ કરી

“ मेसासी मज्झरओ इत्थेण, खेय मट्ठिसहिण्ण ।

ચોટ તુ મહુવાઓ, સુસાદુવાઓ સુરો જાઓ ॥”

અર્થાત્—માસ ખાનારો તેમજ મધ (-જન)માં જાણકારા જોયે તે હું વધારે (સુસાધુત વચનપૂર્વક) કહતા જોઈશ માઠ સહિત (લોભન કરીને) મર્યાસ્તી દેશ થયો મું

આ પ્રમાણે જોલી રક્ષા બાદ તેણે સુરિલને નમન કર્યું અને પૂછ્યું કે હે ભગવાન! મેં
 દેવાં કર્મ કર્યાં છે? સુરિલએ ઉત્તર આપ્યો કે પૂર્વ ભવમા તે મોઢા થાયા કર્યા છે, પાંદુ દ્વારા
 પવિત્ર ઘવાને વાસ્તે તારે સકલ કર્મ-લેન્યને સહાર કરવામાં જોવા ક્ષી'શત્રુજય તીર્થે જ્યાં
 મીઠાદળ પ્રભુની ભક્તિ કરવી આ સામળી કપડી રક્ષા પુરી થયો અને પ્રાણ વચન-દુષ્ટ
 વર્તન કરતો પિતાને કૃતાર્થ માનવા લાગ્યો.

१४४७१७७७—

श्रीसाहि अथवा एवम येन दन्तिस्तद्वयम्

सः ३३३ ॥ सः ३३३ ॥ सः ३३३ ॥

[illegible]

२० श्रीमुनिसुव्रतजिनस्तुतय.

य श्रीमुनिसुव्रतनाथस्य सस्तवनम्—

जिनमुनिसुव्रत. समवताज्जनतावनतः

समुदितमानवा धनमलोभप्रतो भवत. ।

अवनिविकीर्णमादिपत यस्य निरस्तमन—

समुदितमानवाधनमलो भवतो भवत ॥ ७७ ॥

—नैर्दृष्टम् (७,१०)

टीका

जिनमुनीति । 'जिनमुनिसुव्रत' मुनिसुव्रतनामा जिन. । 'समवतान्' सरसतु । जनतावनत' जनतया—जनसमूहेन अवनतः—मणतः । 'समुदितमानवा' दृष्टा पुर्मास । धन' द्रुपम् । 'अलोभवतो भवत.' लोभेनायुक्तस्य सत' । 'अवनिविकीर्ण' भूमी लीकृतम् । 'आदिपत' दृष्टिवचन' । 'यस्य' भगवत' । 'निरस्तमनःसमुदितमानवा' मल्ल' । वापन—वापा निरस्ता—अवकीर्णा मन'समुदिता—दृदि समुद्रना' सहता वा मानवा यनं च मल्लाय पेन स । 'भवत' युष्मान् । 'भवत' ससारात् । स जिनमुनिसुव्रतो वतो भवत समवतान् यस्य धन समुदितमानवा आदिपतेति सम्बन्ध ॥ ७७ ॥

अवचूरि.

जिनमुनिसुव्रतो भवतो—युष्मान् भवत—ससारात् समवतान्—सरसतु । कर्पयत' । जनतया—जनसमूहेनवनत' । समुदिता—सर्पा य मानवा—अनुया अवनिविकीर्ण—भूमी रासीकृत धन—वनवा दृष्ट दस्यालोभमल्ल—अलाभिना मल्ल—सत । वीणां दृष्टीतुकामस्यायर्थे । आदिपत—आपत । जिन' दृष्टम्' । निरस्ता—अवकीर्णा मन'समुदिता—दृदि समुद्रना सहता वा मानवा वापन—पीडा मल्ल' म च देन ॥ ७७ ॥

अवच

दृष्टि—अन्तरा दस्य अ—लोभमल्ल भवत अवनि—विकीर्ण धन आदिपत, न जनता—जनता, निरस्ता—मल्ल—समुद्रना—मानवा—वापन—मल्ल जिन—मुनिसुव्रत भवत भवत नमवतम् ।

શાબ્દાર્થ

જિન-નીર્ધાર
 મુનિભુવન-મુનિભુવન (સ્વામી), વીસમા
 તીર્થકર.
 જિનમુનિભુવન-નીર્ધાર મુનિભુવન
 તમજ્ઞતાદ (૫૦ મંદ) = રક્ષણ કરે
 જનતા-જન-સમાજ, લોક.
 અવતાર (૫૦ મંદ) = નમન કરાવેલા
 જનતાવતાર-જન-સમાજ વડે નમન કરાવેલા
 મુનિભુવન-દર્શિત મનુષ્યો
 ધર્મ (મૂં ધન) = દર્શીને.
 અલોમણ-લોકારહિત.
 મહત્ (મૂં મહત્) = સ્વતા
 અવનિ-પૃથ્વી.

વિકીર્ણ (પાં ૬) = વિખેરેલું
 અવનિવિકીર્ણ-પૃથ્વી ઉપર વિખેરેલું
 આરિપત (પાં ૬) = મહણ કરતા હવા
 યદ્ય (મૂં યદ્ય) = જેના
 નિરત (પાં ૭) = નિરાસ કરેલ
 સમુદિત (પાં ૮) = (૧) ઉદ્ભવેલ, (૨) એક
 ત્રિત થયેલ
 વાપન-પીડ
 નિરસ્તમન સમુદિતમાનવાપનમલ-નિરાસ
 કર્યો છે મનમા ઉદ્ભવેલા અથવા એક
 ત્રિત થયેલા એવા અભિમાનનો, પીડનો
 અને મલનો જેણે એવા

શ્લોકાર્થ

શ્રીમુનિભુવનનાથની સ્તુતિ—

"(દીસા-મહાલુની તીમ અભિયાપા રાખતા દેવાથી) લોકારહિત અનેલા એવા જેના
 પૃથ્વી ઉપર હગણા કરેલા મનને દર્શિત મનુષ્યો (એક વર્ષ પર્યંત) મહણ કરતા હવા, તે
 તીર્થકર મુનિભુવન (સ્વામી) કે જેમને જન-સમાજે નમન કર્યું છે તેમજ વળી જેમણે મનમાં
 ઉદ્ભવેલા [અથવા એકત્રિત થયેલા] એવા અહકારનો, પીડનો અને (કર્મરૂપી) મલનો
 નિરાસ કર્યો છે, તે (વીસમા તીર્થકર) (કે ભવિક જનો!) તમારૂં સસારથી
 રક્ષણ કરે."—૭૭

સ્વપ્રીકરણ

મુનિભુવન સ્વામીનું ચરિત્ર—

મુનિન શબ્દ અને પદ્મા રાણીના પુત્ર મુનિભુવન સ્વામીનો જન્મ રાજગૃહ નગરમા
 થયો હતો. તેમની પૂર્વે ઘણે જગ્યાએ ૨૬ તીર્થકરોની જેમ તેઓ કાર્યરૂપ ગૌત્રીય હતા નહિ,
 પરંતુ તેઓ ગૌતમ ગૌત્રીય હતા. 'કુર્મ'ના લાઘવથી અકિત તેમજ પૃથ્વવર્ણી એવો તેમનો દેહ
 વીસ મનુષ્ય-પ્રમાણ હતો. ત્રીસ હજાર વર્ષનું આયુષ્ય પરિપૂર્ણ કરી તેઓ અનુપમ પદને પામ્યા.

પદ-મીમાસા—

‘મવત’ શબ્દના વિવિધ અર્થોથી અલકૃત આ પદ તેમજ ત્યાર પછીના ત્રણ પદો પણ સમવૃત્તમાના સત્તર અક્ષરવાળા નકુંડક નામના વૃત્તમા રચાયેલા છે આ વૃત્તને અવિતથ તેમજ કોઠિલક એવા નામોથી પણ ઓળખાવવામા આવે છે આ વૃત્તનું લક્ષણ એ છે કે—

“યદિ મવતી નજૌ મજજલા ગુરુનકુંટક ।

ગુનિગુટકાર્ણવૈ કૃતયતિ વદ કોકિલકમ્ ॥”

અર્થાત્ આ વૃત્તમા ન, જ, ઘ, જ અને જ એમ પાંચ ગણો છે અને છેવટના બે અક્ષરો અનુક્રમે હ્રસ્વ અને દીર્ઘ છે બીજી સાતમે અક્ષરે તેમજ સત્તરમે અક્ષરે વિશ્રામ-સ્થાન થાને ‘યતિ’ છે આ વાતના ઉપર વિશેષ પ્રકાશ પડે તેટલા માટે આ પદનું પ્રથમ અરણ્ય વિચારીએ

મિ	ન	મુ	નિ	મુ	ર	ત,	સ	મ	વ	તા	જ	ન	તા	વ	ન	ત
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
મ			જ			મ			જ			જ			લ	ગ

જિનસમુદાયપ્રણામ —

પ્રણમત ત જિનનમજમપારિસારિજો—

દલ્ગમલાનના મહિમધામ મયાસમરક્ ।

યમતિતરાં મુરેન્દ્રપરયોપિદિલામિલનો—

દલ્ગમલા નનામ હિમધામમયા સમરક્ ॥ ૭૮ ॥

—નકુંડ

ટીકા

મયાસમરક્ । ‘મયાસમ’ નમન । ‘નમ્’ । ‘જિનમ’ અર્હસન્દોશમ્ । ‘પારિસારિ’ રજોદણ્ડપટ્ટાવત્ । ‘મયાગાનિ—અર્પણાનિ વિસારીણિ—મસરણશીલાનિ રજોદણાનિ વસ્ત્ર દદુ મપરારિણિ—રજોદ્ નમ્ નમ્ કમણ્ ચ તદ્ આનન—મુગ્ધં યત્વા. સા । ‘મદિપચામ’ દલ્ગમ્ સ્વયન્ । ‘મય મ’ મયમયણિ યત્વામ્ । ‘અરક્’ નીરોગ. । ‘યમ્’ । ‘મિત્રા’ । ‘મરદ્’ । ‘મુરેન્દ્રપરયોપિત્’ મુરેન્દ્રપ વા—વપાનમૂળા યોપિત્—અદ્ધના ઘર્ષા । ‘દિલામિલ નેદ્ગમલા’ દલ્ગમિતેન—પિત્તેદનન વદન અદ્ધદ્ધ—દુરભેનુ મદો—રમો યત્વા. સા । ‘નન્દ’ રમણ્યમ્ । ‘દિનમમયા’ દિપચાપા—મૂળાદ્ગમય મયા—દીપ્યા । ‘સમરક્’ મરદારે । ૩ જિનમ મનન ય મુરેન્દ્રપયોપિત્ નનાયેનિ યાગ ॥ ૭૮ ॥

अवचूरी

प्रणमत-नमत तं जिनव्रजम्-अर्हत्सन्धोदम् । कथंभूतम् ? । मयाते-मयक्षयकारकम् । सुरेन्द्र-
विद-इन्द्राणी यं मनाम-अनेसीत् । कथंभूता ? । अपाराणि-अपर्यन्तानि प्रसरणशीलानि
बलानि च यस्य तस्य तत् कर्मलं च तद्भव सुगन्धमानन-मुलं यस्याः । महिप्रो धाम-पृथक् । जिन-
शरणमेतत् । हिमधाम-च प्रस्तस्य मया-कान्त्या समाना रूप-रुचिर्यस्या सा । इलामि-
शितियद्वनेन उग्रतोऽलकेषु-केशेषु मलो यस्यो सा ॥ ७८ ॥

अन्वय

अपार-विचारिन्-रजत्-वल्-कमल-आमना, अ-रुक् इल-मिलन-उद्-अलक-म-
हिम-धाम-मया सम-रुक् सुर-इ-व-वर-वोषित य अतितरं मनाम, तं महिमन्-धाम म-
अलं जिन-व्रज प्रणमत ।

शब्दार्थ

प्रणमत (पा० नम)=तमे नमन करे

जिनव्रज=जिन-समुदायने

विचारिन्=प्रसरणशील

कमल=उभय

अपारविचारिन्जोवल्कलकमलामना=अपार

तेभ्य प्रसरणशील जेवा रज्ज्व अने

पत्रो ते केनां जेवा कमलना समान (सुमंभी)

मुष्ण ते केनुं जेवी

महिमन्=महिमा

महिमधाम=महिमाया अल

अल=रुक्, नाथ करेवा

मयासं=अयने नाथ करेनाथ

अरुक्=रज-रहित

अतितराम्=अत्यन्त

वोषित=धी

सुरेन्द्रवरवोषित=अभरेन्द्रनी मुष्णधी, यधी

इल=पृथ्वी

मिलन=संयोग

अलक=रुक्

इलामिलनोवल्कलकमल=पृथ्वीने रुक्, म

यथाधी उपरुक् यध ते भक्तिना तेरे भा

जेना जेवी

मनाम (पा० नम)=नमस्कार करे

हिम=शीतल

हिमधामन्=शीतल ते प्रसाध जेना ते, म इ

हिमधाममया=अन्द्रनी अन्तिरी

रुक्=अन्ति

समवल्कल=समान अन्ति ते जेनी जेवी

श्लोकार्थ

जिन-समुदायने प्रभुधाम-

"अपार तेभ्य प्रसरणशील (अर्थात् रज्ज्व रज्ज्व प्रसरणशील ना रज्ज्व वर)

जेवा रज्ज्व तेभ्य पत्रो ते केनां जेवा कमलना समान (सुमंभी) मुष्ण ते केनुं जेवी यजे

रज-रहित जेवी, तथा पृथ्वीने विरे (नभनाथे) आतेरवाधी प्रभुधाम ते भक्तिना तेरे भा

जेवी, तेभ्य अन्द्रनी अन्तिना समान अन्ति ते जेनी जेवी यधी (इन्द्राणी जे जे जिन-

समुदायने अत्यन्त (अग्नि-पूर्वक) नमस्कार करे, ते महिमान यथाधी तेभ्य वर

सम करेनाथ जेवा जिन-समुदायने (ते यथा विचारणी जेवा) तमे अल म करे "

सिद्धान्त-स्तवनम्—

त्वमयनताजिनोत्तमकृतान्त ! मयाद् विदुषो—

ऽव सदनुमानसङ्गमन ! याततमोदयित ।

शिवसुखसाधक स्वमिदघत् सुधिया चरण

वसदनुमानस गमनयातत । मोदयित ! ॥ ७९ ॥

—नकुं०

टीका

त्वमिति । 'त्वम्' । अवनतान् । प्रणतान् । 'जिनोत्तमकृतान्त !' तीर्थकृत्सिद्धान्त । 'मयाद्' ससारात् । 'विदुषः' सम्प्रज्ञानवन्तः । 'अव' रक्ष । 'सदनुमानसङ्गमन' 'सद'-विद्यमान शोभन वा अनुमानसङ्ग-मन-अनुमानसङ्गतिर्यस्य स आप्नयते । 'याततमोदयित' । यात-अपगत तमो येषां ते याततमसो-मनयस्तेषां दयित-इष्ट । 'शिवसुखसाधक' मुक्तिसौख्यावर्जकम् । 'स्वमिदघत्' सम्यक् अभिदधानम् । 'सुधिया' धीमताम् । 'चरण' अनुष्ठानम् । 'वसत्' तिष्ठत् । 'अनुमानस' मानस लक्ष्यीकृत्य । 'गमनयातत' गमाश्च नयाश्च गमनयास्तैः आतत-विस्तीर्ण ! । 'मोदयितः' प्रमोदजनक ! । हे जिनोत्तमकृतान्त ! त्वं यातत-मोदयित, सुधिया अनुमानस वसत् चरण स्वमिदघत् मयाद् अवनतानवेत्यन्वयः ॥ ७९ ॥

अवचूरिः

हे जिनोत्तमसमय ! त्वमयनतान्-प्रणमतो विदुषोऽव रक्ष मयाद्-ससारात् । सद-शोभमान विद्यमान वा अनुमानस्य प्रमाणस्य सगमन-सगतिर्यस्य तस्य सवोधनम् । त्वं किंविदिष्ट ! यात तमो येभ्यस्ते याततमसो-मनयस्तेषां दयित-अमीष्ट । मोक्षसुखप्रापक चरण-चारित्र्य स्वमिदघत्-स्वारायत् । किंभूतम् । सुधिया मानसमनु-लक्ष्यीकृत्य वसत्-तिष्ठत् । हे गमनयातत ! गमा-सङ्ख्यापाठा नयाश्च-नैगमादयस्तेरातत-विस्तीर्ण ! । हे मोदयित-प्रमोदकारक ! ॥ ७९ ॥

अन्वयः

(हे) जिन-उत्तम-कृतान्त ! सद-अनुमान-सङ्गमन ! गम-नय-आतत ! मोदयित ! यात-तमस-दयित, सुधिया अनु-मानस वसत्, शिव-सुख-साधक चरण सु-अभिदघत् त्वं अवनतान् विदुष मयाद् अय ।

शेषार्थ

अवनतान् (म० अवनत) = प्रणाम करेक्षाने
कृतान्त = सिद्धान्त
जिनोत्तमकृतान्त ! = हे जिनोत्तमस्य सिद्धान्त !

मयाद् (म० मय) = संसारार्थी
विदुष (म० विद्वत्) = धर्मज्ञाने
अव (पा० अव) = तु रक्षय्यु करे

અનુમાન=અનુમાન.

સદ્ગત=સગતિ

સદ્ગુમાનસદ્ગમન ! =હે ઉત્તમ છે અથવા વિદ્ય
માન છે અનુમાનની સગતિ જેને વિરે
એવા । (સં)

યાત (યાં યા) =અથેલ, નાટ થયેલ.

દયિત=પ્રિય

યાતતમાદયિત =નાટ થયો છે મોહ જેનો એવા
(મુનિસો) ને પ્રિય

સુત=સુખ

માધક=સાધનારા

શિવસુતસાધક=મુક્તિના સુખને સાધનારા
સ્વમિદયત્ (ધાં જા) =રૂડી રીતે કહેનારો,
સારો પ્રકાશ પાડનારો

સુધિયાં (મૂં સુધી) =બુદ્ધિમાનોના

ચરણ (મૂં ચાણ) =ચારિત્રને

વસત્ (ધાં વસ) =નિવાસ કરનારો.

અનુ=અભિમુખ્યાર્થક અભ્યય

અનુમાનસ (મૂં માનસ) =મનને ઉદ્દેશીને.

આતત (ધાં તત) =વિસ્તીર્ણ

ગમનયાતત ! =હે ગમ અને નયણી વિસ્તીર્ણ
એવા । (સં)

મોદયિત । (મૂં મોદયિત) =હે ખુશ કરનાર ।

શ્લોકાર્થ

સિદ્ધાન્તની સ્તુતિ—

“ હે જિનેશ્વરના મિદ્ધાન્ત ! ઉત્તમ [અથવા વિદ્યમાન] છે અનુમાનની (અને ઉપ
લક્ષણથી અન્ય પ્રમાણોની પણ) સગતિ જેને વિરે એવા હે (જૈન સાસન) ! હે આલાપક
અને નયથી વિસ્તીર્ણ (આગમ) ! હે પ્રમોદકારી (શાસ્ત્ર) ! ગયો છે (મોહરૂપી યાને
અજ્ઞાનરૂપી) અધકાર જેનો એવા (મુનિવરોને) પ્રિય, તથા ‘પણ્ડિતોના મનને લક્ષ્ય કરીને
વમનારા તેમજ શિવ=સુખના સાધક એવા ચારિત્રનો પ્રકાશ કરનારો તું (જિન=પ્રરૂપિત
સિદ્ધાન્ત) અત્યંત નમ્ર એવા વિદ્વાનોનું (ચોર્ધાસી લાખ યૌનિઓમા પારમમહુરુષ)
સસારથી રક્ષણ કર ”—૭૬

સ્પષ્ટીકરણ

અનુમાન—

‘સાધન દ્વારા જે ‘સાધનું જ્ઞાન થાય છે તે ‘અનુમાન’ કહેવાય છે એ ધ્યાનમાં રાખવું
કે સાધનનો નિશ્ચય અને વ્યવસ્થિતનું સ્મરણ એ બંને અનુમાનના આવરણક અંગે છે કહેવાની
મતલબ એ છે કે મારો કે હોયકે સચે ‘ધૂમ એવામા આપ્યો, એનું દર્શન થતાજ ‘ભ્યા ભ્યા ધૂમ

૧ ખરેખરો પણ્ડિત કોણ કહેવાય તે વિચારતુ આવરણક છે આ વાનના ઉપર નિબન-નિબિન એકાક જિન
પ્રકાશ પાડે છે —

“માનુવત્ પરમારણ્ય પરમચેષુ છોદ્યવત્ ।

આત્મચત્ સર્વમૂલેષુ યા પચતિ સ પણ્ડિતઃ ॥

૨-૩ પર્વનો વદિમાન ધૂમચત્વાર અર્થો પર્વત ધૂમચત્ હોવાને શીધે અગ્નિમાન છે આમા અગ્નિમાન
એ ‘સાધ’ છે અને ‘ધૂમવાત્ હોપપલ્’ અર્થો મમરત્વ એ સધન છે

૪ પરાવૃત્તમાને લિહ્મનુમાનમિત્યુચ્યનાચાયા મણિકૂતસ્તુ લિહ્મપરામ-પાન્નુમાનમિતિ ।

૫ ધૂમાકે

અવચૂરિ:

ગીરી દેવી તથા હોપકૃત-વિનાશકારકમત્ય-શિવત્વ । કિંમૂતા ? । અધિગતા-માતા ચોધિય દેવવાદનવિશેષો યથા સા । કમલવદ્ કચ્-સીમિર્યસ્ય યદનં મુલં ક્ષયતી । કિંમૂતામ્ । મુગમદસ્ય-કસ્ત કાયા યે પદમહા-પદ્મચ્છેદારતૈરપલક્ષિતા યે તિલકાસ્તૈરહિતા-યોગ્યા અહા-હાઝ્ઞાનિ યે તદુચિતાહુય્ । અલકૈ-ચિત્કુરે રાજતે હત્યેર્વશીલમલકરાજિ । તામરસભાસિ । અતુલમુપકૃતં સ્વકારિ વિમાગાવિના ઉપકારો વસ્ય તત્ । કમલં કરે યત્યા કમલવદ્ વા કરો યત્યા સા । જિતા-નિશ્ચીકૃતા રૂપનેપપ્પયાગમ્યાધિમિરમાણાં સમા યથા સા ॥ ૮૦ ॥

અન્વય

અધિગત-મોખિકા, કમલ-વદ્, મુગ-મદ-પદ-મદ્-તિલકે ઉચિત-અહ, અહક-રાજિ તામરસ-ભાસિ [અથવા અહક-રાજિ-તામરસ-ભાસિ], અ-તુલ-ઉપકૃત (કમલ-વદ્) વા ક્ષયતી, કમલ-કરા, (અ-તુલ-ઉપકૃત) જિત-અમર-સમા ગીરી તથા હોપ-કૃત અસ્પદ્ ।

શીખદાર્થ

અધિગત (પાં મદ) = પ્રાપ્ત યથેલ
મોખિકા = પ્રાણી-વિશેષ, યે
અધિગતમોખિકા = પ્રાપ્ત યથુ છે ભોધિકા
(રૂપી વાહન) જેને એવી
કમલવદ્ = કમલના જેવી કાન્તિ છે જેની એવી.
ગીરી = ગોરી (દેવી)
અહ = વિહન, હાઇન
ઉચિતાહુ = યોગ્ય છે હાઇન જેનું એવા.
અહકરાજિ = કેય વડે યોગ્યમાન.
તામરસભાસિ = કમલના જેવો પ્રાપ્ત છે જેનો
એવા
અતુલ = જેની તુલના ન થઇ શકે તેવો
ઉપકૃત = ઉપકાર

અતુલોપકૃત = અનુપમ છે ઉપકાર જેનો
મુગમદ = કસ્તૂરી
તિલક = તિલક, યીલું
મુગમદપદમદ્-તિલક = કસ્તૂરીના પત્રની રચના
વડે ઉપલક્ષિત એવા તિલકોથી
વદન (મં વદન) = મુખને
કમલકરા = (૧) કમલ છે હસ્તમાં જેના એવું
(૨) કમલના સમાન હસ્ત છે જેના એવું
જિતામરસભાસિ = ભવી છે મુર-સભા જેવું એવું
અસ્પદ (પાં અહ) = દૂર કરે, નહ કરે.
હાપ = વિનાશ.
કૃત = કરનાર
હોપકૃત = વિનાશ કરનારાને.

શ્લોકાર્થ

શ્રીગીરી દેવીની સ્તુતિ—

“(૧) પ્રાપ્ત યથુ છે ભોધિકા (રૂપી દેવ-વાહન) જેને એવી, વળી (૨) કમલ સમાન કાન્તિવાળી, તથા (૩) [(અ) સુવર્ણના સમાન પ્રમાણમાં], (આ) કસ્તૂરીના પત્રોની રચના વડે ઉપલક્ષિત એવા તિલકોને યોગ્ય છે હાઇનો જેને વિરે એવા, (૪) તેમજ

(જુકુટી, વાકડિયા) કેશ (ધત્યાદિ) વડે શોભાયમાન એવા તથા (ઈ) કમલના જેવી કાન્તિવાળા અને (ઉ) વળી કયો છે (સ્વકાન્તિના સવિભાગાદિકે કરીને) અનુપમ ઉપકાર જેણે એવા [અથવા અનુપમ છે (હીરા, ખોતી, વિગેરેના) અવકાશે જેને વિશે એવા] (અકારાદિ પચ વિશેષણોથી વિશિષ્ટ) મુખને ધારણ કરનારી, તથા વળી (ઃ) કમલ છે હૃદયમાં જેના એવી [અથવા કમલના સમાન હૃદય છે જેના એવી], અને વળી (પ) પરાન્ત કરી છે (અર્થાત્ નિઃપ્રલમ્બ જનાવી છે પોતાના નેપથ્ય, સૌન્દર્ય ઇત્યાદિ વડે) સુરની સમાને જેણે એવી (પાચ વિશેષણોથી વિશિષ્ટ) ગૌરી (દેવી) (હે મુમુક્ષુ જન!) તારો વિનાશ કરનારા (અવ્યન્તર શત્રુઓ)નો નાશ કરે ”—૮૦

સ્પષ્ટીકરણ

ગૌરી દેવીનું સ્વરૂપ—

‘ગૌરવર્ણો હાય તે ગૌરી’ એમ ‘ગૌરી’ શબ્દ સૂચવે છે આ ગૌરી દેવી પણ એક વિશા-
દેવી છે એ ગૌરવર્ણો છે અને ગોપિના એ એનું વાહન છે વિશેષમાં એ હૃદયમાં સહસ્રપત્રી
કમલ શમે છે એના અમલમાં કદ્દુ પણ છે કે—

“ગોપાસનસમાસીના, હુન્નકર્પૂરનિર્મલા ।

સદગ્નપદ્મસુક્ત-પાણિર્ગૌરી ધિવેડસ્તુ ન ॥”

—આચાર્ય ૧૨૦ પૃષ્ઠ ૧૬૨

આ દેવીના સ્વરૂપ ઉપર વિશિષ્ટ પ્રકાશ તો નિર્વાણ-કલિકા પાડે છે ત્યાં કહ્યું છે કે—

“તથા ગૌરીર્ણવો કનકગૌરી ગોપાવાદનાં વતુમુંગાં વરદમુગાણુત્તરક્ષિજકારામતમાનાકુવ
લ્લાલકૃત્તરમહર્ણાં સંતિ” અર્થાત્ ગૌરી દેવીને આર હાય છે તેના જમણા બે હાથ વચ્ચે
અને મુદ્રાથી વિભૂષિત છે, અથવા તેના ઘાના બે હાથ તો જપ-માત્રા અને કમલથી અલંકૃત છે

२१ श्रीनमिजिनस्तुतय

अथ श्रीनमिनाथस्य संकीर्तनम्—

स्फुरद्विद्युत्कान्ते । प्रविकिरितितन्वन्ति सतत

ममायासचारो । दितमद् । नमेऽघानि लपित । ।

नमद्भव्यश्रेणीभवमयभिदा हृद्यचसाम्

अमायासचारोदितमदनमेघानिल । पित । ॥ ८१ ॥

—श्रितरिणी (९, ११)

टीका

स्फुरदिति । 'स्फुरद्विद्युत्कान्ते' । 'चञ्चलदिग्गमः' । 'प्रविकिरितितन्वन्ति' । 'वितन्वन्ति' । विस्तारयमाणानि । 'सतत' सर्वदा । 'मम' मे । 'आयास' श्रमम् । 'चारो' । 'दशनीयः' । 'दितमद्' । 'लपितदर्पः' । 'नमे' । 'नमिजिनः' । 'अघानि' पापानि । 'लपित' । 'लपनशीलः' । 'नमद्भव्यश्रेणीभवमयभिदा' । 'नमन्त्या भव्यश्रेण्या भवमय भिन्दन्ति यानि तेषाम्' । 'हृद्यचसां' । 'हृद्यगमचसानाम्' । 'अमायासचारः' । 'न विद्यते मायासचारः—शास्त्रस्य प्रचारो यस्मिन् स सम्बोध्यते । 'उदितमदनमेघानिलः' । 'मदनो मेघ इव मदनमय, उदित—उद्भूतो या मदनमयस्य विषद्वनोद्भूतत्वात् अनिल—नभस्वनः' । 'पित' । 'जनकभूतः' । 'हे नमे' । 'हृद्यचसां लपित' । 'आयास वितन्वन्ति अघानि मम प्रविकिरेति योगः ॥ ८१ ॥

अवधूरेः

॥ नमे ।—नमिजिनः । ममायास वितन्वन्ति अघानि-पापानि प्रविकिरितितन्वन्ति । स्फुरन्ती वा विद्युत् तद्वत् कान्तिरस्य तस्य संबोधनम् । हे चारो ।—दशनीयः । हे दितमद् ।—छिन्नमद् । हे लपित ।—पावकः । हे चसां । हृद्यचसाम् । कर्षयितृत्वम् । नमद्भव्यश्रेणीभवमयभिदा । मायाया-व्यमस्य संचारा यस्य स निवर्तिभस्वरस्य संबोधनम् । उदित-उद्भूतं प्राप्ता मदन-कामः स एव मेघो-जीमूतस्तस्य संहारकत्वादिनिलो-यात इव तस्य संबोधनम् । हे पित ।—जनक इव हितकारकः ॥ ८१ ॥

अन्वयः

(द) स्फुरत्-विद्युत्-कान्तः । चारो । दित-मद् । नमद्-भव्य-श्रेणी-भव-मय-भिदा हृद्य-चसां लपितः । अ-माया-सचारः । उदित-मदन-मेघ-अनिलः । पितः । नमे । मम आयास वितन्वन्ति अघानि सतत प्रविकिरितः ।

શબ્દાર્થ

સ્ફુરત્ (ષા૦ સ્ફુર) = સ્ફુરાયમાન.

વિપ્રત્ = સૌદામિની, વિશ્વળી.

સ્ફુરદ્વિપ્રત્કાન્તે ! = હે સ્ફુરાયમાન સૌદામિનીના જેવી કાન્તિ છે જેની એવા ! (સ૦)

પ્રવિકિર (ષા૦ ક) = તું વિખેરી નાખ

વિતન્વન્તિ (મૂ૦ વિતન્વત્) = વિસ્તાર કરનારા

ચારો ! (મૂ૦ ચાર) = હે દર્શનીય, હે મનોહર !

વિતમવ ! = છેરી નાખ્યો છે અભિમાન જેણે એવા ! (સ૦)

નમે ! (મૂ૦ નમિ) = હે નમિ (નાથ) !

અપાનિ (મૂ૦ અપ) = ખાપોને.

સ્પિત ! (મૂ૦ સ્પિત) = હે વહનારા !

મેઘી = પહિર

વિદ્ = સેનારા

નમન્નવ્યગ્રેણીમવમયમિદાં = પ્રણામ કર

ભવ્ય-શ્રેણિના સસારરૂપી ભયને ભે

વચસ્ = વચન

હૃદયવચસાં = મનોહર વચનોના

સચાર = (૧) પ્રચાર, (૨) સમય

અમાયાસચાર ! = અવિદ્યમાન છું માયાનો

જેને વિષે એવાં ! (સ૦)

ઠવિત (ષોઠું વર્ત) = ઉદ્ધૃત પામેલા

મેઘ = વાદળ

અનિલ = પવન

ઠવિતમવનમેવાનિલ ! = ઉદ્ધૃત પામેલા કામ

રૂપી મેઘ પ્રતિ પવનસમાન !

વિત્તે ! (મૂ૦ વિત્તે) = હે જનક !

શ્લોકાર્થ

શ્રીનમિનાથનું સહીતન—

“ (સુવર્ણવર્ણી દેવાને લીધે) સ્ફુરાયમાન સૌદામિનીના સમાન પ્રભા છે જેની એવે (નાથ) ! હે દર્શનીય (દેવાધિદેવ) ! નારા કથે છે અભિમાનનો જેણે એવા હે (ઈશ) ! (ભગિનપૂર્વક) વન્ન કરનારી એવી ભવ્ય (પ્રાણીઓ) ની પકિનના સમારરૂપી ભયને ભેળાં એવાં મનોહર વચનોના વહનારા (અર્થાત્ હે અશ્રુતમય ઉપદેશ આપનારા એકવીસમીર્ઠકર) ! નથી માયાનો (અદ્વિત પણ) સચાર જેને વિષે એવા હે (જિનેશ્વર) ! હાથ પટેલા મદનરૂપી મેઘને (વિખેરી નાખવામાં) પવનસમાન (પ્રભો) ! હે જનક (સમાન દિવ્યકારી જગદીશ) ! હે નમિ (નાથ) ! તું મારા (સમાન-અમણરૂપ) પ્રણામને નિરન્તર વિન્નર કરનારા ખાપોને વિખેરી નાખ ” — ૮૧

રૂપરૂપીકરણ

શ્રીનમિનાથ-ચરિત્ર—

વિષ્ણુ સ્વરૂપી જમા સ્વરૂપી કુશિખા ઉત્પન્ન થયેલા નમિનાથ પાંચાતા જન્મ દ્વારા નિષિદ્ધા નરને જપન કરી હતી. આ તીર્થંકર કારકમય ભાવના દ્વારા નીચ જમકના ૮૭૫૯૯ ગુપ્ત એટલે તેનરે કાન્યા સમાન રૂઢ પદર ધનુષ્યનમાણુ ક્રમે ક્રમે ૬૫૬૬૬ (૧૦,૦૦૦) વર્ષનું અગુપ્ત દેવગી રહેતાં અદ્વિતે દેવેના દેવ થતા તેઓ નિશાન પ મિથા નિચરુને રહે.

પદ-વિચાર—

આ તેમજ ત્યાર પછીના ત્રણે પદો સમવૃત્તમાંના સત્તર અક્ષરવાળા સિમશ્વરીનામક વૃત્તમાં રચાયેલા છે આ વૃત્તનું લક્ષણ એ છે કે—

“રસે કદૈરિત્થા યમનસમલા ન શિસરિણી”

અર્થાત—આ વૃત્તમાં ય, મ, ન, મ અને રા એમ પાંચ ગણો ૥ અને છેવટના બે અક્ષરો અનુક્રમે હ્રસ્વ અને દીર્ઘ છે વિશેષમાં દરેક ચરણના છઠ્ઠે અને ત્યાર બાદ અગ્યારમે એટલે સત્તરમે અક્ષરે વિશ્રામ-સ્થાન પાને થતો છે આ વાત બરાબર ધ્યાનમાં ઉત્તરે તેટલા માટે આ વૃત્તનું પ્રથમ ચરણ વિચારીએ.

રુ	રુ	વિ	શુ	કા	તે	ર	વિ	કિ	ર	વિ	તપ	વ	તિ	સ	ત	ત
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
ય			મ			ન			સ			મ			લ	ળ

જિનેશ્વરાણી જપઃ—

નરણાશુશ્રેણીમિ કપિશિતનમદ્વાકિમુકુટ

સદા નોદી નાનામયમલમદારેરિતતમ. ।

પ્રવક્રે વિશ્વ ય સ જયતિ જિનાયીશનિવહ

સદાનો દીનાનામયમલમદારેરિતતમ ॥ ૮૨ ॥

—શિલ્પ—

ટીકા

નરણાશુશ્રેણીમિરિણિ । ‘નરણાશુશ્રેણીમિ’ નરમયુલસન્નતિમિ । ‘કપિશિતનમદ્વા-
કિમુકુટ’ કપિશિતનમદ્વાકિરિણી । ‘સદા’ શબ્દ । ‘નોદી’ પ્રેરણશીલ । ‘નાન મય

૧ સરખાવે સુતખેડમાં ગાપેલું સિમશ્વરી નું નીચે મુજબનું લક્ષણ —

“યદા પ્રાપ્ત્યા હ્રસ્વ કમલનયને । પદ્ય મુરલ-

સ્વતો યર્ણાં પદ્ય પ્રકૃતિસુકુમારાર્દિ’ લખવા ।

પ્રયોજ્યે જ્યોતાન્ત્યા સુતનુ ! પદનામો’સુમયે ।

રસીકીર્યસ્વાં મલતિ વિરતિ સા પિતરિભે ॥”

અર્થાત—હે કમલના જેવા નરવચણી (નારી) ! એ પદમાં પડેલો અપરભર દોષ અને ત્યાર ન દ બીજાથી
છતાં સુધીના પાંચ અપરો રીધ દોષ, અને વાનુ ત્યાર પછીના પાંચ (એટલે કે સાતમાં અગ્યાર સુધી) અપરો
તેમજ આઠમાં પદમાં અને સોળમાં અપરો હ્રસ્વ દોષ નાથ વગેરે જેવાં અપરો સુકુમાર દેહરૂપ (૧૧૮) ।
હે સુન્દરી ! જેમાં ‘રસ’ અને ‘પદ્ય’ વગેરે એટલે કે છાન્દસ અને ત્યાર પછીના અગ્યારમાં એટલે સત્તરમ અપર
ઉપર વિશામ દોષ નો હે અપરના વિશામ વગેરે સોળમાં અપરો (૨૫) । ને પદ્ય ‘સિમશ્વરી’ છે

મહમદારે: ' નાના-અનેકરૂપા યે આમયાથ મલાથ મદાથ ત પ્વારિમ્નસ્ય । 'ઇતમ' ગત મોહમ્ । 'પ્રચક્રે' કૃતવાન્ । 'વિશ્વ' જગત્ । 'સ.' । 'જપનિ' સર્વમવિગ્તે । 'જિનાર્થી' નિવહ: ' જિનેન્દ્રવિસર. । 'સદાન: ' દાનસમેત: । 'દીનાનાં' કૃપણાનામ્ । 'અય' અપ્ । 'અલ' અતિમાત્રમ્ । 'અદારેરિતતમ' અતિગ્રયેન દારે: -કલત્રૈરીરિતો-પ્રર્થાચ્છાલિતો દારે રિતતમ: સ યો ન ભવતિ । ય ઇતમો વિશ્વ પ્રચક્ર સ જિનાર્થીનિવહો જપતીતિ સમ્બન્ધ: ॥ ૮૧ ॥

અવત્તર:

યો વિશ્વ ઇતમો-ગતમોહ પ્રચક્રે સ જિનેન્દ્રસમૂહો જયતિ । કયમ્ન ? । નવાપુષ્પેળીમિ-નલ મયૂલસતતિમિ- કપિદિતનમદ્ધાકિમુકુટ-પીતીકૃતનમદ્દેવચિરિત' । સદા-દામ્બદ્ નોદી-મેરણદીલ' । કય ? । નાના-અનેકરૂપા આમયાથ મલાથ મદાથ સમાહારદ્વન્દ્ર, તેદગરિસ્તસ્ય । સદાનો-દાન સહિત' । ધીનાના-કૃપણાનામ્ । અયમ્-અપ્ । અલમ્-અતિમાત્રમ્ । અતિગ્રયેન દારે-કલત્રૈરીરિતો-પ્રર્થા-ચ્છાલિતો દારેરિતતમ, ન અથવિષ અદારેરિતતમ ॥ ૮૧ ॥

અન્યથ:

ય વિશ્વ ઇત-તમ પ્રચક્રે, સ નલ-અશુ-પ્રેળીમિ કપિદિત-નમદ-નોદી-મુકુટ, નાના-આમય-મલ-મદ-અરે (સદા) નોદી, ધીનાના સ-દાન, (અલ) અ-દાર-ઈરિત-તમ અય જિન-અર્ધાશ-નિવહ સદા અલ જયતિ ।

શીખદાર્થ

નલ=નખ

નલ્લાશુભ્રગીમિ=નખના કિરતોળી પક્ષિઓ

વટે

કપિદિત=કપિલવર્ણી, પીતવર્ણી

નાકિન્દેવતા

મુકુટ=મુગ

કાપદિતનમદ્ધાકિમુકુટ=કપિલવર્ણી કયો છે નમન કરનાર દેવોના મુગટને જેલે એવા

નોદી (મૂ નોદિન્)=રેરક, નાશ કરનાર

નાનામયમહમદારે=વિવિધ ભવતા રાએ, મલ અને અભિમાનરૂપી યુગ્મ

ઇતમ= (૧) મધુ છે અજ્ઞાન જેનું એવા, (૨) મધો છે શેક જેનો એવા

પ્રચક્રે (ધા૦ કુ)=કર્ણ

વિશ્વ (મૂ વિશ્વ)=બ્રહ્માણંડને

અર્ધાશ=સ્વામી

જિનાર્થીદાનિવહ=જિનેન્દ્રશરણે સમુદાય

સદાન=દાન-સહિત

ધીનાનાં (મૂ ધીન)=કૃપણોના

અય (મૂ અય)=અ

દાર=શી

ઈરિત (ધા૦ ઈર)=ચલિત

ઈરિતનમ=અતિશય ચલિત

અદારેરિતતમ=મી દારા જરા પણ ચલાવમન

નલિ મયેલા

त्रिनेत्रैर्नो जय—

સ્થોકાર્થ

“જેણે પ્રસાદુરને અજ્ઞાનથી [અથવા સૌકથી] મુક્ત કર્યું, તે જિનવરોનો
 નેણું (પોતાના મરણના) નખના કિરણોની પડિત્યો વડે નમન કરનારા દેવોના
 કપિલવર્ણી કર્યા છે, તથા વળી વિવિધ પ્રકારના રોગો, (અથવા કર્મરૂપી) મવ
 અભિમાનરૂપી સત્ત્વો જે (નિરતર) નાશ કરનારા છે, તેમજ જે દીન છત્રોને [સાવ
 દાન દે છે [અથવા કુળી (પ્રાણીઓ)ને (અભય)દાન દે છે] અને વળી જે તલમા
 તરૂંઓ વડે સલાયમાન થયા નથી, તે આ જિનેશ્વર-સમુદાય સર્વજ્ઞ નથી પામે છે,
 સિદ્ધાન્ત-પરિચય —

सिद्धान्त-परिचय —

जलव्यालव्याघ्रज्वलनगजरुग्गन्धनयुधो
गुरुव्रीहोऽपामाण्यवर्णः

गुरुर्वाहोऽपातापदयनगरीयानमुमत ।

कृतान्तस्त्रासीष्ट स्फुटविकटहेतुप्रमितिभाग्
उरुर्याद्गो ! पादा

चरुर्गोऽहो ! पाता पदघनगरीयानसुमत ॥ ८३ ॥

—सिख०

टीका

टीका
जलेति । 'जलव्यालव्याघ्रजलनगररूपं धनमुप', व्याल - पक्ष्म रक्त-रोग जलोद-
रादि' व' धन-कारादिनिरोधं पुष्ट-सन्नाम जलादेरुपसर्गान् सक्तानाम् । 'गुरु', दानम् ।
'वार', अन्ध । 'अपातापदपनगरीयानमुपव', पात - च्यवन, न विषयन्ते पातश्च आपश्च अय
व परया' सा अपातापदया, सा चासी नारी च अपातापदपनगरी, युक्तया हाकिरेव, तस्या
यान-गपन तत्र सुपन - उडु सम्पत् । 'कृतान्त', राज्ञात् । 'आसीष्ट', रक्षयात् । 'सु-
विहृष्टेतुमितिमाह', मवितय'-मपाणानि हेतुश्च मविनीय हेतुमविनी सुदृष्ट-अविसवादिनी
विहृष्ट-अक्रिष्ट। इतुमवितीर्भमते य स । 'वर', विजाल् । 'वा', उद्दयहारायै । 'भ्रा'
इत्याम-भले । 'पाता', आयत् । 'पदपनगरीयान्', धन - अर्थनिहिद गरीयान्-महत्त्वातिरे-
कयुक्त पदेषु-वाचयाचयरेषु धनश्च गरीयाश्च । 'अमुपव', भागिन । अतो वृत्तान्तो जला

૧ નેન કાકમા દાનના પાત્ર પ્રકારે જા પ્યા છે - (૧) અમલ-દાન (૨) દુધપત્ર-દાન (૩) અદુધપા દાન
(૪) શીવિ-દાન અને (૫) દાનિય-દાન આ કોમા અમલ-દાન કહે છે આ ૪ ને પ્રસાદ દાન તુ ને દાન પ્રસાદ
શીવલમદિરમણિમે ઉપદેશ-દાનિલી (૪૦) ૧૪-૮ જ્યા આપેખુ છે તે ચાન કરવા નેતુ છે દાન-દાન
અમલ-દાન અને ધર્મોપદેશ-દાનના સમયમા સિદ્ધી આદિનાથ ચરિત્ર અને કુળપ્રમાણા ૫૭ એ

અવચરિ:

કૃતા ત-સિદ્ધાન્તોડુમત-પ્રાણિનચામીદ-રક્ષતાવ । કમ્પાત્ ૧ । જટ-ગ્યાલ-શ્યામ-જ્વલન-
 રુગ્મન્યપુષ । દ્યાલ-સર્પ । રુગ્મો-જલોડુપાદિયોગ । ઘન્યન-કારાનિરોધાદિ । યુષ્-સન્ધ્યાન ।
 જલા, તિના સકાશાદિત્યર્થ । વિંમૂત ૧ । ગુરુ-મહાન્ । વાહ-અશ્વ । ન ગિયને પાત-અવર્ન આપ-
 વિરત અષ-પાપ થ યસ્યા સા ચાસી નગરો ૫, યુક્ત્યા મુક્તિરે, સસ્યા યાને-ગમને સુષ્ટુ મન-પ્રમિતેન ।
 સ્ફુટા-અવિસવાદિન્યો વિકટા-વિસ્તૃતા હેતુપ્રમિતિયા હેન ૫ પ્રમાણાનિ થ (તા) મનતે ય (સ) સ્ફુટાવિકટદે
 હુપ્રમિતિમાફ । ઉઠ-વિગાલ । યાસા ક્રમકારાયે । અહો ક્રમ્યમન્યગે । પાતા-પાપક । પદ્મનગરીવા
 પદ્મન-અર્થનિવિદ્ ગરીયાંશ મદસ્વયુક । યદ્વા પદેપુ શક્યાનયરેપુ ઘનય ગરીયાશ ॥ ૮૧ ॥

અન્યથ:

અહો (મહ્યા)! અ-પાત-આપ-અષ-નગરો-યાન-સુમત ગુરુ વાહ, સ્ફુટ-વિકટ-હેતુ-
 પ્રમિતિ-માપ, ઉઠ, પાતા, પદ-ઘન-ગરીયાન્ શાકૃતાન્ત અસુમત જલ-ગ્યાલ-શ્યામ-જ્વલન-
 ગજ-રુગ્-વન્યન-યુષ પ્રાસીદ્ ।

શબ્દાર્થ

દ્યાલ=સર્પ.

દ્યામ્=વાય

જ્વલન=વહિ, આગ

ગજ=કુરુ, હાથી

ઘન્યન=ડાંગરૂં, દેડખાતું

યુષ્=વિશ્વ, સમાન, લક્ષ

જલ-વાલ-પામ્-જ્વલનગજઘન્યનયુષ્-અષ, આપ, વામ, આન, હાથી, રાગ, દેડખાતું તેમજ લક્ષથી

ગુરુ (મૂં ગુરુ) = (૧) વિશાળ, (૨) ઉપદેશક.

વાહ (મૂં વા) = અશ્વ, યોડ

પાત=પતન, પડવું તે.

નગરી=પુરી.

૫ વિવિધરૂપ

૧ પતન, વિ

પતિ અને પાપ ન્યા એવી (મુક્તિ) નમની
 પ્રતિ જમન કરવામાં અત્યંત માન્ય.

કૃતાન્ત (મૂં કૃતાન્ત) = સિદ્ધાન્ત

પ્રાસીદ્ (શાં પ્રા) = રક્ષણ કરે.

સ્ફુટ=સ્પષ્ટ, અવિષ્વાદી.

વિકટ=(૧) વિસ્તૃત, (૨) અડિલ, (૩) દુર્ગમ

પ્રમિતિ=(૧) પ્રમાણ, (૨) રાત

સ્ફુટવિકટદેતુપ્રમિતિમાપ=સ્પષ્ટ અને વિદે
 એવા હેતુઓ અને પ્રમાણોને સજાશે

ઉઠ (મૂં ઉઠ) = વિશાળ

પાતા (મૂં પાત) = પડવું

પદ્મનગરીયાન્=(૧) પદોમાં જલન અને મહ
 ત્વશાળી, (૨) અર્થ વડે નશીર અને

મહત્વયુક્ત પદપાણે

અસુમત (મૂં અસુમત) = પ્રાણીઓને.

સંલોકાર્થ

પરિચય—

“અહો (મહ્યા)! અવિષ્વાન છે (અથ -) પતન, આપતિ અને પાપ ન્યા
 એવી (મુક્તિપ્રાપ્તિ) પુરી તરફ જમન કરવામાં અત્યંત અભિપ્રેન તથા મહાન્ તેમજ
 (દરિદ્ર ન્યેવે લક્ષ જવામાં) અથ (સમાન), વગી સ્પષ્ટ તથા વિસ્તૃત હેતુઓ તેમજ

અવચરિ:

કૃતા ॥ -સિદ્ધાન્તોઽસુમત -પ્રાણિનસ્રાસીષ્ટ-રક્ષતાવ્ । કન્મત્ ॥ । જલ્પ્યાલ્પ્યામ્જ્વલનગજ-
 રુગ્વન્ધયુષ । દ્યાલ-સર્પ । રુઙ્ગો-જલોદરાવિરોગ । વન્ધન-કારાનિરોધાદિ । યુષ્-સન્ધ્યામ્ ।
 જલા, િના સકાશાદિત્યર્થ । કિંમૃત ॥ । ગુરુ-મહાન્ । વાહ-અશ્વ । ન ગિચતે પાત-અપવનં આપદ્-
 વિપત્ અથ-પાપ ચ યસ્યાં સાંચાસીનગરી ચ, યુક્ત્યા યુક્તિરેવ તસ્યા યાને-ગમને સુપ્તુ મત -અભિપ્રેત ।
 સ્ફુટા-અધિસવાદિન્યો વિકટા-વિસ્તૃતા હેતુપ્રમિતયા હેતુ પ્રમાણાને ચ (તા) મજતે ય (સ) સ્ફુટવિકટદે
 હુપ્રમિતિમાક્ । ઉરુ-વિશાલ । યાશ વચ્ચકારાર્થે । અહો હત્યામન્ત્રણે । પાતા-પ્રાચક । પદ્મનગરીયાન્
 પદ્મન -અર્થનિવિદ્ ગરીયાંશ્ચ મદસ્વયુક્ત । યદ્વા પદ્મેષુ વાક્યાવાયવેષુ ધનશ્ચ ગરીયાંશ્ચ ॥ ૮૧ ॥

અન્વય:

અહો (મહ્યા)! અ-પાત-આપદ્-અથ-નગરી-યાન-સુમત ગુરુ વાહ, સ્ફુટ-વિકટ-વેદ-
 પ્રમિતિ-માપ, ઉરુ, પાતા, પદ્-ધન-ગરીયાન્ યાકૃતાન્ત અસુમત જલ-દ્યાલ-દ્યામ્-જ્વલન-
 ગજ-રુજ્-વન્ધન-યુષ ત્રાસીષ્ટ ।

શબ્દાર્થ

દ્યાલ=સૂર્ય

દ્યામ્=વાયુ

જ્વલન=વહ્નિ, આગ

ગજ=કુજર, હાથી

વન્ધન=ઘાતાગ્રહ, દેહખાનું

યુષ્=વિગ્રહ, સન્ધ્યામ, લગ્ન

જલ્પ્યાલ્પ્યામ્જ્વલનગજરુગ્વન્ધનયુષ્=જલ,

સાપ, વાયુ, આગ, હાથી, રોગ, દેહ

ખાનું તેમજ લગ્નછથી

ગુરુ (મૂં ગુરુ)=(૧) વિશાળ, (૨) ઉપદેશક

વાહ (મૂં વાહ)=અશ્વ, યોદ્ધા

પાત=પતન, પડેલું તે.

નગરી=પુરી

અપાતાપદ્મનગરીયાનસુમત =નથી પતન, વિ

પત્તિ અને પાપ ન્યા એવી (મુક્તિ) નગરી
 પ્રતિ ગમન કરવામાં અત્યંત માન્ય

કૃતાન્ત (મૂં કૃતાન્ત)=સિદ્ધાન્ત

ત્રાસીષ્ટ (ધાં ત્રા)=રક્ષણ કરે

સ્ફુટ=સ્પષ્ટ, અવિસંવાદી

વિકટ=(૧) વિસ્તૃત, (૨) અકલિષ્ટ, (૩) દુર્ગમ

પ્રમિતિ=(૧) પ્રમાણ, (૨) જ્ઞાન

સ્ફુટવિકટદેહુપ્રમિતિમાપ્=સ્પષ્ટ અને વિકટ

એવા હેતુઓ અને પ્રમાણોને લક્ષનારે

ઉરુ (મૂં ઉરુ)=વિશાળ

પાતા (મૂં પાતા)=રક્ષક

પદ્મનગરીયાન્=(૧) પદોમાં ગહન અને મહં

સ્વશાળી; (૨) અર્થે વહે ગભીર અને

મહસ્વયુક્ત પદવાળો

અસુમત (મૂં અસુમત)=પ્રાણીઓને

શ્લોકાર્થ

સિદ્ધાન્તનો પરિચય—

“અહો (મહ્યા) । અવિદ્યમાન છે (અર્થ -) પતન, આપત્તિ અને પાપ ન્યા
 એવી (મુક્તિરૂપી) પૂરી તરફ ગમન કરવામાં અત્યંત અભિપ્રેત તથા મહાન્ તેમજ
 (દરિદ્રત રૂપને લઈ જવામાં) અશ્વ (સમાન), વગી સ્પષ્ટ તથા (વરદત હેતુઓ તેમજ

પ્રમાણેને ધાનનારો [અથવા (શબ્દથી) સ્પષ્ટ અને (અર્થથી) વિકટ એવા દેવુએના
જ્ઞાનને ધાનનારો], તથા વિશાળ તેમજ રસધુ ઠરનારો અને વચી પદોને વિષે ગદ્યન અને
મહત્વશાળી [અથવા અર્થ વડે ગંભીર અને મહત્વ-યુક્ત પદવાળો] એવો (જૈન) મિદ્ધા
પ્રાણીને જલ, સર્પ, વ્યાધિ, વહ્નિ, કુચર, રોગ, કાશરુદ્ધ તેમજ મમામ (એ 'અહ બચ) પી
ખચાવો "—૮૩

કાલીદેવ્યા સ્તુતિ —

વિપશવ્યુદ્ધ ધો દલયનુ ગદાક્ષારલિપરા—

ઉત્તમા નાલીકાલીવિદાદચલના નાલીકરામ્ ।

સમધ્યાસીનાડમ્મોમૃતપનનિમાડમ્મોધિતનયા—

સમાનાલી વાલી વિદાદચલનાનાલિકપામ્ ॥ ૮૪ ॥ ૨૧ ॥

—દિવ્ય

ટીકા

વિપસેતિ । ' વિપસમ્પૂર ' ક્ષુભસન્દોભમ્ । ' વ ' કુપ્થાકમ્ । ' દલયનુ ' વિન્યુ । ' નાલીક-
ચલિપરા ' ગદા અક્ષારાઈં પારપતિ યા સા । ' અસરા ' અસરદી । ' નાલીકા ' ૧૩
પળના ' નાલીકાલી-વપવહ્નિ સ્પર્શ વિદો-કમ્પવર્ણા ચરનો વપ્પ જા । ' અધિવર્ત '
મધાનવચમ્ । ' સમધ્યાસીના ' સમય અધિરોહી । ' અમ્મ જનવનદિયા ' જનવોવર
મધાપામેર્ય । ' અમ્મોધિતનયાસમાનાલા ' અમ્માધિતનયા-જાતી નાદા અદર-જ
' ઉત્તમા આલી-સર્વા યા સા । ' વાલો ' વાલીસાદિના । ' વિદાદચલના ' ૧૪
વિદાદે - નિલીવર્ણે અર્ણ - વિષેર્માનાલિ - વિવિધવર્ણે વર-વર ૧૫ ૧૬ ૧૭ ।
નાલિકર્ણ સમધ્યાસીના વાલી વિપસમ્પૂર યા દરયનુ રૂઢિ યા ૧ ૮૪ ॥

અનુવ્રત

વાલી જેવી ॥ કુપ્થાક વિપસમ્પૂર-પ્રતીવર્ણે વસવત્ વિન્યુ, વિવિધ વા । અમ્મ અનુવ્રત
જાત અસરવર્ણ-અસરવર્ણા અમ્માધિતનયા અમ્માધિતનયા અમ્માધિતનયા અમ્માધિતનયા
નામાલી-અલી સમ્પૂર વિદો-નિમગ્ના અમ્મા-અમ્મા ૧૬ ૧૭ ૧૮ ૧૯ ૨૦ ૨૧ ૨૨ ૨૩ ૨૪ ૨૫ ૨૬ ૨૭ ૨૮ ૨૯ ૩૦
અધિવર્ત અધિવર્ત યા । અમ્મ જન-વપવહ્નિ યા ૩૧ ૩૨ ૩૩ ૩૪ ૩૫ ૩૬ ૩૭ ૩૮ ૩૯ ૪૦
અમ્માધિતનયાસમાના-અમ્માધિતનયા અમ્મા-અમ્મા ૪૧ ૪૨ ૪૩ ૪૪ ૪૫ ૪૬ ૪૭ ૪૮ ૪૯ ૫૦
વિદા નામા-વિદિયા અમ્મા-અમ્મા ૫૧ ૫૨ ૫૩ ૫૪ ૫૫ ૫૬ ૫૭ ૫૮ ૫૯ ૬૦
વિદાવર્ણ ૬ ૮૪ ॥

અન્વય:

ગદા-અક્ષ-આવાલિ-ઘરા, અ-સમા, નાલીક-આલી-વિશદ્-ચલના, વિશદ્-અચલ-નાના-
અલિ-કવર નાલીક-ચર સમધ્યાસીના, અમ્મસ્-મૃત-ઘન-નિમા, અમ્મોધિ-તનયા-સમાન-આલી
કાલી ય ચિપક્ષ-ધ્યૂહ દલયતુ ।

શબ્દાર્થ

ચિપક્ષ=ચતુ, દુરમન.
ધ્યૂહ=સમૂહ, સમુદાય
ચિપક્ષધ્યૂહ=ચતુ-સમુદાયને
દલયતુ (ધાં વલ)=હળી નાખો, નષ્ટ કરો
ધુ=ધારણ કરવું
ગદાક્ષાવલિઘરા=ગદા તેમજ જપ-માલાને
ધારણ કરનારી
અસમા=નિરૂપમ
નાલીક=કમળ
વિશદ્=નિર્મલ
નાલીકાલીવિશદ્ચલના=કમળની શ્રેણિના
સમાન નિર્મલ છે ચરણો જેનાં એવી
નાલીકવર=ઉત્તમ કમળને
સમધ્યાસીના (ધાં આમ)=(૧) આરૂઢ થયે
લી, (૨) આરૂઢણ કરનારી

અમ્મસ્=૪૯
મૃત (ધાં મૃ)=ભરેલ
અમ્મોમૃતયનનિમા=૪૯થી ભરેલા મેઘ સમાન
અમ્મોધિ=સમુદ્ર
તનયા=પુત્રી
અમ્મોષિતનયા=સમુદ્ર-પુત્રી, લક્ષ્મી.
આલી=સખી, જનપણી
અમ્મોષિતનયાસમાનાલી=લક્ષ્મી જેવી સખી
એ છે જેને એવી
વિશદ્ (ધાં વિન)=પ્રવેશ કરનારા
અચલ=સ્થિર, નિશ્ચલ
અલિ=અમર, અમરો
કવર=મિશ્રિત, વ્યાપ્ત
વિશદ્ચલનાનાલિકવર=લીન થનારા તેમજ
નિશ્ચલ એવા વિવિધ અમરોથી વ્યાપ્ત

શ્લોકાર્થ

હાલી દેવીની સ્તુતિ—

“ ગદા તેમજ જપ-માલાને ધારણ કરનારી, વળી (સૌન્દર્યાદિકમા) નિરૂપમ, તથા
કમળોની પંક્તિના સમાન નિર્મલ છે ચરણો જેનાં એવી, વળી લીન થનારા તેમજ નિરૂપ

૧ સમુદ્રનું મધન કરતી વેળાએ નેમાથી ઉત્પન્ન થયેલા નિર્મલિખિત પદમા મનાયેલા—

હન્મી હૌસ્તુમપારિજાતજસુરા ધન્ય તરિકાન્નમા

માવ કામદુષા સુસ્ત્વરમગ્ના રમ્માદિવૃદ્ધાન્ના ।

અન્ન મજ્જમુલા વિષં દરિયનુ ગાહ્યાન્નૃતં વામ્બુપ

રાનાનીદ ચતુરગ્ન મનિદિનં કુવન્તુ વા મહાલય ॥

—૨૧ ૨૨ ૨૩ ૨૪ ૨૫ ૨૬ ૨૭ ૨૮ ૨૯ ૩૦ ૩૧ ૩૨ ૩૩ ૩૪ ૩૫ ૩૬ ૩૭ ૩૮ ૩૯ ૪૦ ૪૧ ૪૨ ૪૩ ૪૪ ૪૫ ૪૬ ૪૭ ૪૮ ૪૯ ૫૦

૨૫-૩૦ એ ૩૧-૩૬ એ ૩૭-૪૨ એ ૪૩-૪૮ એ ૪૯-૫૦ એ

એવા વિધ વિધ તરેહના ભ્રમરોથી મિશ્રિત એવા ઉત્તમ કમલના ઉપર બેસનારી [અથવા બેઠેલી] એવી, તેમજ જ્યથી પરિપૂર્ણ એવા ગેધના જેવી (સ્યામવર્ણી) તથા લક્ષ્મી જેવી સખીઓ ॥ જેને એવી કાવી (દેવી) (હે બાળ્યો) તમારા યજુ-સમૂહને ઇળી નાખો ”—૮૪

સ્પષ્ટીકરણ

કાલી-દેવીનું સ્વરૂપ—

જેમ ભાવનમા શ્લોકમા રોહિણી દેવીની ફરીથી સ્તુતિ કરવામા આવી છે, તેમ અન્ય કાલી દેવીની ફરીથી સ્તુતિ કરવામા આવી છે આ વિદ્યા-દેવીની સ્થૂલ રૂપરેખા તો આપણે વીસમા શ્લોકમા જોઈ ગયા છીએ, એટલે હવે આદિ કંઈ વિશેષ કહેવાનું રહેતું નથી પરંતુ આ પ્રમાણે જોઈ દેવીની બીજી બાર કવીશ્વરે આ સાફ સ્તુતિ કરી તે બાબતું બાકી રહે છે

२२ श्रीनेमिजिनस्तुतयः

अथ श्रीनेमिनाथाय नमस्कारः—

चिक्षेपोर्जितराजक रणमुग्धे यो लक्षसंख्य क्षणाद्

अक्षाम जन । भासमानमहस राजीमतीतापदम् ।

त नेमिं नम नम्रनिर्वृतिकर चक्रे यदूना च यो

दक्षामञ्जनभासमानमहस राजीमतीतापदम् ॥ ८५ ॥

—गार्होल०

टीका

चिक्षेपेति । 'चिक्षेप' निरस्तवान् । 'ऊर्मितराजक' बलवद्राजसमूहम् । 'स
सपरारम्भे' । 'यः' । 'लक्षसंख्य' लक्षा सख्या यस्य तत्र, अथवा अलक्षसंख्य-अवि-
रिमाणम् । 'क्षणात्' अक्षेपेण । 'अक्षाम' समर्थम् । 'जन' इति लोकस्यामन्त्रणम् । 'म-
वि' राजमानम् । अथवा जनेर्भासमानं जनभासमानम् । 'अहस' अविद्यमानहासम् ।
मनीषापद' राजीमती-उग्रसेनराजपुत्री तस्या मनोरथविकलीकरणात् तापदं-सन्तापदा
'रम्' । 'नेमिं' नेमिनामधेयम् । 'नम' प्रणिपत्त । 'नम्रनिर्वृतिकर' नम्राणां निर्वृति-
करोतीति । 'चक्रे' कृतवान् । 'यदूनां' यादवानाम् । 'यः' । 'यः' । 'दत्ता' अस्त
'अञ्जनभासमानमहस' अञ्जनमया-क्षल्लच्छायाया समान-सम मह-तेजो यस्य
'रात्री' सन्नतिम् । 'अतीतापद' अतिक्रान्तविषदम् । य ऊर्मितराजक विरो-
धदूनां रात्री अतीतापद चक्रे त नेमिं नेमेनि सम्बन्धः ॥ ८५ ॥

अवधूति

ः । सा नमिजिना लक्षसंख्य-लक्षसंख्यमानमूजितराजक-बलवद्राजसमूहं रणमुग्धं चिक्षेप-वमत्र । स
देवः । राजक किम्पुनम् । अक्षाम-उपविनम् । ह जनः । त नेमिं नमः । किम्पुनम् । भास-
रान्निहृदम्भन इत्यमानं जनेर्भासमानं वा । अहस हारयमुग्धम् । राजीमया राजमन्त्रयाया प्र-
हृदव मनोरथविनष्टीकाणां तापदं यथात् तमुत्तुल्लस्यन्तम् । नम नां निगुनि-मुनिं तुल्यं वा
हन्ति । दत्ता दत्तानं यदूनां-यादवानां इनां रात्री-धनि अतीता-अतिरात्राः । आपदा यदा वा त-
ल्लसद् चक्रे-कृतवान् । नेमिं किम्पुनम् । अत्रमग्य भया-कान् वा समानं-तुल्यं मदं तेना यस्य

અન્યય

ય અ-શામ લક્ષ-સરય ઝજિત-રાજક રણ-મુક્તે ક્ષણાત્ વિશેષ, ય ચ યદુનાં રક્તાં રાજીં
અતીત-આપદ ચક્રે, ત (૮) જન ! માસમાન [અથવા જન-માસમાન] અ-દસ [અથવા જન-
માસમાન-મદસ] રાજીમતી-તાપદ, નમ્ર-નિવૃત્તિ-કર, અઝન-મા-સમાન-મદસ નેમિં નમ ।

શબ્દાર્થ

વિશેષ (ધા० સિપ્)=ભાગી નાખ્યુ, વિખેરી
નાખ્યુ
ઝજિત (ધા० ઝર્જ)=પરાક્રમી
રાજક=રાજ્યોનો સમૂહ
ઝજિતરાજક=પરાક્રમી રાજ્યોના સમૂહને
કુત્ર=આગલો ભાગ
રણમુક્તે=રણને મોખરે
લક્ષ=લાખ
સરયા=સખ્યા
લક્ષસરય=લાખની ॥ સખ્યા જેની એવા
અલક્ષ=અચિન્ત્ય
ઝલક્ષસરય=અચિન્ત્ય છે સખ્યા જેની એવા
ક્ષણાત્=પળમાં
અશામ (મૂ० અશામ)=(૧) અક્ષીણ, (૨) એક-
ત્રિત થયેલા
જન ! (મૂ० જન)=હે લોક !
માસમાન (મૂ० માસમાન)=પ્રકાશમાનને
માસમાન (ધા० માસ)=દેહીધમાન, પ્રકાશમાન
જનમાસમાન=મનુષ્યો વડે ચોલતા
દસ=હાર્ય

અદસ=હાર્ય-રહિતને
જનમાસમાનમદસ=લોકને વિષે દેહીધમાન
તેજ ॥ જેનું એવા
રાજીમતી=રાજીમતી, ઉચ્ચસેનની પુત્રી
રાજીમતીતાપદ=રાજીમતીને સલામ કરનારા
નમિં (મૂ० નેમિ)=નેમિ(નાથ)ને
નમ (ધા० નમ)=નું નમસ્કાર કર
નમ્ર=નમનશીલ
નમ્રનિવૃત્તિકર=(૧) પ્રણામ કરનારાઓને મુક્તિ
આપનારા; (૨) નમન કરેલાને મુખી કરનારા
ચક્રે (ધા० ક્રુ)=કરી
યદુનાં (મૂ० યદુ)=યાદવોની
રક્તાં (મૂ० રક્ષા)=ચતુર
અઝન=કાશળ
અઝનમાસમાનમદસ=કાશળની કાતિ જેવી
પ્રભા છે જેની એવાને.
રાજીં (મૂ० રાજી)=પ્રેષિને
અતીત (ધા० દ)=અતિકાન્ત થયેલ
અતીતાપદ=અતિકાન્ત થઈ ॥ આપત્તિ જેની
એવી

શ્લોકાર્થ

શીનેમિનાથને નમસ્કાર—

॥ જણે અક્ષીણ [અથવા એકત્રિત થયેલ] પરાક્રમી નૃપતિઓના એક લાખની [અથવા
અચિન્ત્ય] સખ્યા નેટલા સમૂહ (મૈત્ર્ય) ને રણને મોખરે એક ક્ષણમાં ભાગી નાખ્યુ, તેમજ
વળી જણે યાદવોની ચતુર શ્રેણિ (સેના) ને આપત્તિથી સર્વથા મુક્ત કરી, તે, (મનુષ્યો વડે)
ચોલતા, 'હાર્ય-રહિત, રાજીમતીને (તેના સયોગાદિક મનોરથોનો નાશ કરનારા હોય છે)

૧ હાર્ય એ આઝનસુતક ચિન્હ છે અને તેમ હોવાથી સરગમા નેમે અઝન દેવ તે કદ તેજ
ન્યાય-સમગ છે

સતાપ કરનારા, નમન કરનારા જીવોને સુકિત [અથવા સુખ] અર્પણ કરનારા તેમજ (સ્થાન દેવાને લીધે) કાળસની કાન્તિસમાન પ્રસાવાળા નેત્રિ(નાથ)ને હે જન ! તું નમસ્કાર કર ”—૮૫

સ્પષ્ટીકરણ

નેત્રિનાથ-ચરિત્ર—

નેત્રિનાથ એ જૈનોના બાવીસમા તીર્થંકર છે આ ગૌતમજોત્રીય તીર્થંકરને અરિષ્ટ-નેત્રિના નામથી પણ ઓળખવામા આવે છે તેઓ શ્રીકૃષ્ણના સમકાલીન હતા એટલુંજ નહિ, પરંતુ તેઓ બન્ને કાકા કાકાના પુત્ર થતા હતા નેત્રિનાથનો જન્મ મૌરીપુર નગરમા થયો હતો વસુદેવના બધુ સ્વસુદ્રવિજય રાજા અને શિવા રાણીના તેઓ પુત્ર થતા હતા તેમનાં હેઠ શ્યામવર્ણી હતા તેમજ તેઓને રાખનું લાછન હતું તેમના શરીરનું આન દશ ધનુષ્ય જેટલું હતું રાજમતી જેવી વહિલા સાથે વિવાહ (સગાઈ) કર્યા પછી પણ તેની સાથે લગ્ન-ગાહથી ન બધાતા તેમણે આદિત્ર અગીઠાર કર્યું હતું વિશેષમા તેમણે રાજમતીને પોતાની શિષ્યા બનાવી હતી અને અતમા તેનો પણ સસાર-સસુદ્રમાથી ઉદ્ધાર કર્યો હતો બધું મળીને એક હજાર વર્ષનું આયુષ્ય અખડિત બ્રહ્મચર્યપૂર્વક ભોગવ્યા બાદ તેઓ નિર્વાણ-પદને પામ્યા ધન્ય છે એવા નેત્રિનાથને

મહાસતી રાજમતી—

રાજમતી એ ઉદ્વસેન રાજા અને ધારિણી રાણીની પુત્રી થતી હતી તેના બાઇનું નામ કસ્ટ હતું અને તેની જોનનું નામ સત્યભામા હતું શ્રીકૃષ્ણે કસ્ટને મારી નાખ્યો અને ત્યાર બાદ ઉદ્વસેનને તેના પુત્ર કસ્ટે નાખેલા બદીખાનામાથી સુકત કરી તે તેની પુત્રી સત્યભામાને પરણ્યા, તેમજ તેમણે ઉદ્વસેનને મથુરાની રાજગાદી ઉપર બેસાડ્યો

એક વખત નેત્રિનાથ પ્રભુ બાલ-કીડા કરતા કરતા કૃષ્ણની આયુધ-સાળામા જઈ ચડ્યા અને ત્યાં જઈને તેમણે લીલામાત્રમા તેનો પાચજન્ય રાખ હાથમા લઈ લીધો અને અધર ઉપર બેઠે હતો પ્રકાશ ન પાડતા હોય તેમ તે રાખને મુખમા રાખીને પૂર્યો આના નાદથી આપુ બ્રહ્માદેવ ગાજ ઠોક્યું કૃષ્ણને તેમજ તેના બાઇ બલરામને પણ હાથ વાર હોગ થયો નેત્રિનાથ નજીનું આડું અપૂર્વ પરાક્રમ જોઈને કૃષ્ણને રાક્ષ થઈ કે રજો ને તેઓ સમસ્ત રાજનના અધિપતિ થઈ બેસે, પરંતુ તેમની તે ચકાનું બનરાજે તેમજ દેવતાઓએ આકાશ-વાણી વડે નિવારણ કર્યું અને ઉલટું સૂચન કર્યું કે ‘ નેત્રિનાથ તો બાલબ્રહ્મચારી રહેશે અને તીર્થ પ્રવર્તાવશે ’ તેમ છતાં પણ કૃષ્ણે પોતાની સત્યભામાદિક પત્નીઓને તેમને સસાર-વાસનાથી લિપ્ત કરવાનું સૂચનું વિવિધ પ્રયત્નો કરી આખરે નત્યભામાએ પોતાની નાની જોન રાજમતી સાથે વિવાહ કરવાનું તેમની પાસે તેમની ઈચ્છા વિરૂદ્ધ નહોતું કરાવ્યું આ પ્રમાણે બધું નક્કી થતા ગોઠી ધામધૂમપૂર્વક લગ્નની તૈયારી કરીને અનેક યાદવોથી પરિવૃત્ત નેત્રિનાથ પ્રભુ રાજમતીના ગૃહ તરફ આવી પહોંચ્યા ત્યાં આવતાજ તેમણે પશુઓને કેરૂણાત્મક પોષાક સામગ્રી સારથિના મુખથી એ પશુઓને મારીને આ જનમા આવેલાંએ ને તેનું લોજન કરાવવામા આવનાર છે એમ સામગ્રતાજ તેઓએ પોતાનો રથ સારથિ પાસે તે પશુઓને રાખવામા આવેલા રથત નરક લેવડાવ્યો અને તત્કાલ તે

આતલિ સારથિએ પોતાના કુળને સહાર થતી વેળાએ પણ ઉપેક્ષા કરવી તે યુદ્ધ નથી એમ પ્રભુને કહ્યું તેથી પ્રભુએ કોષ વિના પૌરદર નામનો શખ કુક્યો અને તેમ કરીને જરાસંધના સૈનિકોના હાથ અગ્રણી નાખ્યા વિશેષમાં તેમણે આતલિ સારથિને પોતાનો રથ રણભૂમિમાં ભમાડવાનો હુકમ કર્યો અને તે વખતે તેમણે જાણ-વૃદ્ધિ કરીને કોઈકના ધતુખ્યો કાપ્યા તો કોઈકની ધ્વજા છેડી, તો કોઈકના રથ ભાગ્યા, તો કોઈના સુકુટ તોડ્યા આ પ્રમાણે પ્રભુએ એકલાએજ એક લાખ સુકુટધારી રાજાઓને ભગ્ન કરી દીધા^૧ પરંતુ પ્રતિવાસુદેવનો વધ તો વાસુદેવને હાથેજ થાય છે એવી અર્થાદ્ધ હોવાથી એનો તેમણે વધ કર્યો નહિ અતઃ આ કાર્ય સંકુળ્યું હતું, એ કહેવાની કંઈ હવે જરૂર રહેતી નથી

જિનશ્રેણ્યાઃ સ્તુતિઃ—

પ્રાગ્વાજીજિતરાજકા રજ રૂવ જ્યાયોઽપિ રાજ્ય જવાદ્

યા સસારમહોદધાવપિ હિતા શાસ્ત્રી વિહાયોદિતમ્ ।

યસ્યા^૨ સર્વત એવ સા હરતુ નો રાજી જિનાના મવા—

યાસ સારમહો દધાવ પિહિતાશાસ્ત્રીવિહાયોદિતમ્ ॥ ૮૬ ॥

—સાર્દૂલ૦

ટીકા

પ્રાગ્વાજીદિતિ । ‘પ્રાગ્વાજીત્’ મગ્નરૂપાં અગ્રહીત્ । ‘જિતરાજકા’ વચ્ચીકૃતરાજસમૂહા । ‘રજ રૂવ’ રણમિથ । ‘જ્યાયોઽપિ’ મગ્નસ્થમપિ । ‘રાજ્ય’ રાજવ્યાપારમ્ । ‘જવાદ્’ વેગાદ્ । ‘યા’ । ‘સમારમહોદધાવપિ’ મવમદાર્ણવઽપિ । ‘હિતા’ શ્રેયસ્કરી । ‘શાસ્ત્રી’ શિસપિત્રી । ‘વિરાય’ સ્વરત્વા । ‘હરિત’ પ્રાપ્નોદયમ્ । ‘યસ્યાઃ’ । ‘સર્વત એવ’ સમતાદેવ । ‘સા’ । ‘હરતુ’ અપનયતુ । ‘નઃ’ અસ્માકમ્ । ‘રાજી’ પરિપાટિઃ । ‘જિનાનાં’ અર્હતામ્ । ‘મવા યાસ’ સસારત્વેદમ્ । ‘સારમહ’ મહાર્હત્ તેજઃ । ‘દધાવ’ વેગાદ્ પ્રસસાર । ‘પિહિતાશાસ્ત્રી-વિરાય’ પિહિતા-સ્પગિતાઃ આશાશ્રિયો-દિગ્વનિતાઃ વિહાયો-વ્યયોમ ય યેન સત્ । ‘અદિત’ અર્યદિતમ્ । યા રાજ્ય વિદાય પ્રાગ્વાજીત્ યસ્યા. સારમહ. સર્વત એવ દધાવ, સા જિનાનાં રાજી મવાયાસ હરતુ ન. इत्यवय. ॥ ૮૬ ॥

૧ આ પ્રમ છે તીર્થંકર પણ રણ-મગ્નમાં ભાગ લઈ ચક્રે છે, તેમ જાણી તેને પ્રવતરિતો નેન ધર્મ અને અદિતમ્ વિશિષ્ટ તે જન્મરૂને ગાવતા જનારે છે એમ કહેવું તે કયા સુધી ન્યાય મળે શકે ?

૨ શીકુળ દરે જાણી જાણી તીર્થંકર ચનાર છે, એક હાથમાં તેને એક ત્રીજી પાશમાં પાને ત્રીજી નરકમાં છે એમ નેનો અને છે

અવચૂરિ

યા ઉદિતમ્-ઉદય માત્ર જ્યાયોડપિ-અતિપ્રોદમપિ રાજ્યં રજઃ ॥ ૬૪ ॥ ૬૫ વિદ્યાય પ્રાપ્તાજીત્-પ્રમજ્યામમદીત્ ।
કિંમૂતમ્ ॥ જિત રાજક-રાજસમૂહો યયા સા । સસારમદોદયો-અવમદાણેડપિ દિતા-સુવકારિણી ।
નાસ્તી-નિશ્ચયિત્ । યસ્માદ સર્વત-સર્વોસુ વિષુ સારમદો-સારતંત્રો દધાત-પ્રમસાર । કિંમૂતમ્ ॥
વિદિતા-આદ્યાદિતા આદ્યાસ્તિયો-દિયનિતા વિદ્યાય-આકાશં ય યેન તત્ । અદિતમ્-અવગિદતમ્ ।
સા જિનામો રાજો મવાયાસ-સસારદેશં ન-અસ્માકં દદત્ ॥ ૮૬ ॥

અન્વય

યા જિત-રાજિકા સસાર-મદત્-ઉદયો અપિ દિતા, દાસ્તી ઉદિતં જ્યાય અપિ રાજ્યં રજઃ
૬૪ અથાત્ વિદ્યાય પ્રાપ્તાજીત્, યસ્યા (ય) વિદિત-આદ્યા-સ્તી-વિદ્યાય અદિતં સાર-મદ્ સર્વત
૬૫ દધાત, સા જિનામો રાજો ન મવ-આયાસ દદત્ ॥

શબ્દાર્થ

પ્રાપ્તાજીત્ (યાં જન્) = પ્રમજ્યા મદલુ કરી,
દીક્ષા લીધી
જિતરાજિકા = છત્રા છે મદીપાલોને જેલે એવી.
જ્યાય (મૂં યયાદત્) = મોટા
રાજ્યં (મૂં રાજ્ય) = રાજ્યને
ઉદયિ = સમુદ્ર
સસારમદોદયો = સસારરૂપી મહાસાગરમા
દિતા (મૂં દિત) = દિતકારિણી.
દાસ્તી = શિક્ષા આપનારી, ઉપદેશ દેનારી
વિદ્યાય (યાં યા) મૂળીને, ત્યજી દઇને
ઉદિત (મૂં ઉદિત) = ઉદય પામેલ
સર્વત = સર્વત્ર.

દદત્ (યાં દ) = દેલ
ન (મૂં અવદ) = અમારા
મવાયાસ = સસાર-પ્રવચનને
સારમદ્ = સારશૂત તેજ
દધાત (યાં યા) = આપી ગયું
વિદિત (યાં યા) = આદ્યાદિત કરેલ, ઘડી
દીધેલ
દાસ્તી = શિક્ષા, નારી.
વિદ્યાયસ = આદ્યાય
વિદિતાસારસ્તીવિદ્યાય = આદ્યાદિત કર્યું છે
દિશારૂપી દયિતા તેમજ આદ્યાય જેલે એવું
અદિત (મૂં અદિત) = અવગિદત

સ્તોકાર્થ

જિન-દેહિની સ્તુતિ—

“ પરાગિત કર્યો છે પૃથ્વી-પતિઓને જેલે એવી ને (જિનોની પતિ) દેવમા
આવેલા (અર્થોત્ પ્રાપ્ત થયેલા) મહારાજ્યનો પણ ધૂળની માફક મત્તર ત્યજ કરીને
દીક્ષા-મહલુ કરતી હતી, વળી ને સમારરૂપી મહાસાગરમા પણ દિતકારી થતી હતી, તેમજ
ને (અગાનરૂપી અધિકારમાં ગેલા ખાતાં મનુષ્યાદિકને દેશના દ્વારા) શિખા આપની હતી,
તથા વળી આદ્યાદિત કર્યું છે દિશારૂપી દયિતાઓ અને આકાશનું જેલે એવું તથા અવ-
ગિદત તેમજ સારશૂત એવું એવું તેજ સર્વત્ર પ્રસરી ગયું, તે જિનોની જેલું સદાચ ને
વિષે રખડપડી કરવા) રૂપી આપણા પ્રથામને હરે ” — ૮૬

અવચૂરિ:

હે જિનપતે ! તવ મારતી-ધાણી મ-મમ અરિષોદિકા-ધાસામ્યન્નરદાનુજવકારિણી સ્તાદ્-મૂપાત્ ।
કિંવિદિશા ! અન્ન-સૂક્ષ્મા પદાર્થો-ઝીવાઝીવાદયસ્તેષાં દર્શનવગ્નાત્-પ્રજાસનાત્ ભાસ્વત્રમાયા-સૂર્ય
કાન્તેરુપો-લગ્નો કુર્વાણા । આનત્યા-પ્રણામેન હત્તમૂતયા જનાનાં કૃત્-ઉશ્નો મોદો રતે ચ યેન તત્ત્વ
સંવોપનમ્ । શસ્તા-પ્રકૃષ્ટા । અરિદ્ધા-ઝદિકા ઝદા-તર્કા યસ્યા સા અરિદ્ધોદિકા । અશોમ્યા-
અપરામયનીયા । મોન્માદિનાં-વર્ષેવતાં પરવાદિનાં માનસ્ય-અકારસ્ય સ્થાજન-મોક્ષમ્ કરોતીતિ ।
અતિશયેન તમો હરતીતિ તમોહરતમા । દ્વૈ ર્દશ !-નેત । ॥ ૮૭ ॥

અન્વય

આનત્યા જન-કૃત્-મોદ-રત ! (તમસ-હર-તમ !) (આનત્યા) ર્દશ ! જિન-પતે ! અણુ-
પદાર્થ-દર્શન-પદાત્ માત્સ્ય-પ્રમાયા ધર્મા કુર્વાણા, શસ્તા, અ-રિદ્ધ-ઝદિકા (અથવા
શસ્ત-અરિદ્ધ-ઝદિકા), મોન્માદિના ધાદિના અ-શોમ્યા આત્મ્યા માન-સ્થાજન-કૃત્ તમસ-
હરતમા તય મારતી મ અરિ-દ્ધોદિકા સ્તાત્ ।

શીખરાર્થ

કુર્વાણા (મૂં કુર્વાણ)=કરનારી
અણુ=સૂક્ષ્મ
પદાર્થ=પદાર્થ, તત્ત્વ, દ્રવ્ય
જ્ઞાત=અવલોકન, જોણું તે
અણુપદાર્થજ્ઞાનવશાત્=સૂક્ષ્મ પદાર્થના
દર્શન દ્વારા
માત્સ્યપ્રમાયા=સૂક્ષ્મની પ્રમાણ
ધર્મા (મૂં ધર્મા)=ધર્મ-ધર્મને
આનત્યા (મૂં આનતિ)=પ્રમાણ દ્વારા
કૃત્ (ધાં કૃત્)=કાપી નાખેલ
જનકૃત્તમોદરત 'ન્યાય કર્યો છે મનુષ્યના મોહ
અને મૈથુનનો અથવા અજ્ઞાનમૂલક
મુખનો જેણે એવા । (૮૭)
શસ્તા (મૂં શસ્ત્ર)=પ્રયાસનીય
રિદ્ધ=મામૂલી, નાણી

અરિદ્ધ=મોહ
ઝદિકા=તત્ત્વ
અરિદ્ધોદિકા=મોહ છે તટો જેને વિરે એવી
અશોમ્યા (મૂં અર્જુન)=પાશ નદિ પામનારી
જિનપતે ! જે દીર્ઘકર.
મોન્માદિનાં (મૂં પ્રામાદિ)=અત્યંત ઘ-મત,
મોહ મત
ધાદિનાં (મૂં ધારિત્ર)=વારીઓના
સ્થાજન=સ્થાજ
કૃત્=કરનારી
માનત્યાજનકૃત્=માનનો ત્વ મ રાજનારી
તમાદરતમા=અજ્ઞાનને સ્વરૂપ દૂર કરનારી
સ્તાત્ (ધાં કૃત્)=થાઓ
દ્ધોદિકા=દ્ધો કરનારી.
અરિષોદિકા=અણુને દ્ધો કરનારી

સંલોકાર્થ

ચિન-વાણીનુ ગીરવ—

॥ નમરકાર દ્વારા નાશ કર્યો છે મનુષ્યના મોહ અને મૈથુનનો । અથવા અજ્ઞાનમૂલક
મુખનો જેણે એવા છે (ચિનરાય) । જે પરમેશ્વર । જે ચિનેશ્વર । અનિસૂક્ષ્મ પદાર્થનું દર્શન

કરાવીને સૂર્યના પ્રકાશને 'લજ્જાસ્પદ કરનારી, વળી (અવિસવાદી હોવાને લીધે) પ્રશસનીય, તેમજ પ્રૌઢ છે તર્કો જેને વિષે એવી [અથવા પ્રશસા-પાત્ર તેમજ પ્રૌઢ છે યુક્તિઓ જેમા એવી], વળી મદોન્મત્ત વાદીઓથી (પણ) ક્ષોભ નહિ પામનારી તથા પ્રણામ કરાવવા વડે (તેમના) માનને મોડનારી, (અજ્ઞાનરૂપી) અધિકારને મર્વયા હરનારી એવી [અથવા હે અજ્ઞાનરૂપ અધારાનો તદ્દન નાશ કરનારા (નાથ) !] તારી (દેશનારૂપી) વાણી મારા (અવ્યન્તર) શત્રુઓનો સહાર કરનારી થાઓ ”—૮૭

સ્પષ્ટીકરણ

પદાર્થ-વિચાર—

દરેક દશનકારે પદાર્થોની-તત્ત્વોની જૂદી જૂદી સખ્યા સ્વીકારી છે જેમકે નૈયાયિકે ૧૬ પદાર્થો, તો વૈશેષિકે ૭ અને સાંખ્યે ૨૫ પદાર્થો માન્યા છે એ પ્રમાણે જૈન દર્શનમા વિધ વિધ અપેક્ષા પ્રમાણે પદાર્થોની સખ્યા એક, બે, છ, સાત તેમજ નવની માનવામા આવી છે જેમકે “ રૂપાદિવ્યઘ્નોઽયુક્ત સત્ ” અર્થાત્ ઉત્પાદ, વ્યય અને ધ્રોવ્યથી યુક્ત હોય તે ‘ પદાર્થ ’ છે આ પ્રમાણે વ્યાખ્યા કરતાં જોઇ શકાય છે કે દરેક પદાર્થનો ‘ સત્ ’મા સમાવેશ થાય છે, એટલે કે એ અપેક્ષાએ પદાર્થની સખ્યા એકની ઠરે છે હવે જો જીવ અને અજીવ એમ બે વિભાગો પાડી એ, તો સમસ્ત પદાર્થો આ બે કોટિમા અતર્ભૂત થતા હોવાથી તેની સખ્યા એની સિદ્ધ થાય છે એ પ્રમાણે જીવ, ‘ ધર્માસ્તિકાય, અધર્મસ્તિકાય, આકાશ, પૃથ્વ્ય અને કાલ એમ ૩ પદાર્થો પણ ધરી શકે છે વળી જીવ, અજીવ, ‘ આસવ, ‘ બધ, ‘ સવર, ‘ નિર્નશ અને ‘ મોક્ષ એમ પદાર્થો સાત પણ માની શકાય તેમ છે આમા પુણ્ય અને પાપ એ બે ઉમેરતા પદાર્થોની-તત્ત્વોની સખ્યા નવની બને છે અર્થાત્ જેવી અપેક્ષા, તેવો ઉત્તર આ પણ સ્વાદ્વાદની બવિહારી છે અમ્બાદેવતા. સ્તુતિ —

હસ્તાલમ્બિતચૂતલુમ્બિલતિકા યસ્યા જનોઽમ્યાગમદ્

વિશ્વાસેવિતતામ્રપાદપરતા વાચા રિપુગ્રાસકૃત્ ।

સા મૂર્તિ વિતનોતુ નોઽર્જુનરુચિઃ સિંદ્ધેધિરૂહોહસદ્—

વિશ્વાસે વિતતામ્રપાદપરતાઽમ્યા ચારિપુગ્રાસકૃત્ ॥ ૮૮ ॥ ૨૨ ॥

—શાર્દૂલ૦

૧ આમ કહેવાનું કારણ એ છે કે સુષ તે મોગી મોગી સૂક્ષ્ણ વસ્તુ ઉપરજ પ્રગટ પાડે છે, નહિ કે સૂક્ષ્મ વસ્તુઓ દ્વારા, અર્થાત્ સૂક્ષ્મની મહાવળાથી તે સૂક્ષ્ણ વસ્તુનું જ દર્શન થઈ શકે આથી કરીને જીવાદિક સૂક્ષ્મ વાચ ઉપર પ્રકાશ પા નારી વાણી સૂક્ષ્મી ચક્રિયાતી છે, અર્થાત્ તેને લજ્જાસ્પદ કરનારી છે એમ કહેવું તે યુક્ત છે

૨ જુઓ તત્ત્વાર્થોધિમમમદ (અ. ૫, સુ. ૨૮)

૩ સંસ્કૃતકવિ વાચા દર્શન વૈદ્યવિદ્યદત્ત કોટિયુ વર્ણવેલો છે જનમ ત્વિલગ્નજીવન વચનવા પદવાદીત્ ।

૪ ધર્માસ્તિકાય દિક્ષા સ્વરૂપ માટે જુઓ ન્યાયકુમુદાભાસિ (૫૦ ૨૨૦-૨૨૪)

૫-૮ આસવરૂપિના લપટા તેમજ તેને લાગતી કુક હકીકત માર જુઓ ન્યાયકુમુદાભાસિ (૧૫૫ સ્તંભ, દિલીપ ૨ નાં તેમજ તેનું સ્પષ્ટીકરણ)

टीका

हस्तेति । 'हस्तालम्बितचूतलुम्बिलतिका' हस्तात् (हस्ते) आलम्बिता चूतलुम्बिरल-
लतिका यस्याः सा । 'यस्या' । 'जनः' छोक । 'अभ्यागमत्' आगतवान् । 'विश्वासेविना
संपादपरता' विश्वेन-जगता आसेवितयोस्ताम्रयो पादयो परता-तदेकधरणताम् । 'वाचा'
गिरा । 'रिपुत्रासकृत्' रिपूणां त्रासकारिणी । 'सा' । 'भूति' सार्वभृम् । 'विनोदु'
विस्तारयतु । 'न' अस्माकम् । 'अर्जुनरवि' चापीकरच्छविः । 'सिद्धे' वेमरिणि ।
'अभिरुण' आसीना । 'बल्लसद्विन्वास' बल्लसद्विन्वासा-विधम्नो यस्य हरिन् । 'वि
ताम्रादपरता' विततो-विन्तीर्णो य आम्नपादप-चूतलुम्बिरल तत्र रता-आमल-विधा ।
'अम्ना' अभिषेकादेशी । 'चारिपुत्रा' चारिणी-विहरणशीली पुत्रा परता सा । 'जगहृत्'
अनारतम् । यस्या विश्वासेवितताम्रपादपरता जनोभ्यागमत् सा अम्ना भूति विनोदु
इति सम्बन्धः ॥ ८८ ॥

अवचूरीः

यस्या अम्नाया जनो-लोको विश्वेन-जगता सेवितयारताम्रयो-रताया पादयो-परताया वरता
सर्वेकारणताम्र्यागमत्-जगाम साप्त्रया न-अस्माकं भूति-संपन्न विनोदु । सिद्धा । हस्त-आलम्बिता
चूतलुम्बिरल लतिका यस्या सा । वाचा-वाण्या रिपूणां त्रासं कारतीति । अर्जुन-वाचने तदुत्तर-
कान्तियस्या सा । सिद्धे-कण्डीरयेन्द्रभिरुडा-आसीना । उन्मत्त-यस्य विश्वासे वरता-
वरा सा । विततो-विपुलो य आम्नपादप-चूतलुम्बिरल तत्र रता । चारिणी-विहरणशीली पुत्रा परता सा । अ
हृत्-निरन्तरम् ॥ ८८ ॥

अवयव

परता (अम्नाया) जन विश्व-आसेवित-ताम्र-पाद-परता (अ-लहृत्) अम्नाया सा
हस्त-आलम्बित-चूत-लुम्बि-लतिका, वाचा रिपु-त्रास-हृत्, अर्जुन-रवि, अन्त-विन्वासे
सिद्ध अधिकता, वितत-आम्न-पादप-रता, चारि-पुत्रा अम्ना सा भूति अ-लहृत् विन्वातु ।

श्लोकाधेयं

हस्त=६५
आलम्बित (वा० सम्पु)=५५५ ३६६, ३६६ ३६६
चूत=५५५
लुम्बि=६६६ ३६६ ३६६
लतिका=५५५
हस्तालम्बितचूतलुम्बिलतिका=६५५ ३६६
३६६ ३६६ ३६६ ३६६ ३६६ ३६६
३६६ ३६६ ३६६ ३६६ ३६६ ३६६

(अम्ना (५० ५५) = ५५५
अम्नायम् (५० ५५) = ५५५ ३६६
आसेवित (५० ५५) = ५५५ ३६६ ३६६
ताम्र=५५५
वरता=५५५
विन्वासेविन्वासा-विधम्नो-५५५ ३६६
३६६ ३६६ ३६६ ३६६ ३६६ ३६६
वाचा (५० ५५) = ५५५ ३६६

કરાવીને સૂર્યના પ્રકાશને 'લજ્જાસ્પદ કરનારી, વળી (અવિસવાદી હોવાને લીધે) પ્રશસનીય, તેમજ પ્રૌઢ છે તરફ જેને વિષે એવી [અથવા પ્રશસા-પાત્ર તેમજ પ્રૌઢ છે યુક્તિગોજમા એવી], વળી મદોન્મત્ત વાદીઓથી (પણ) હોશ નહિ પામનારી તથા પ્રણામ કરાવવા વડે (તેમના) આનને મોહનારી, (અજ્ઞાનરૂપી) અધકારને સર્વથા હરનારી એવી [અથવા હે અજ્ઞાનરૂપ અધારાનો તદ્દન નાશ કરનારા (નાથ)] તારી (દેશનારૂપી) વાણી મારા (અસ્થ-ન્તર) શત્રુઓનો સહાર કરનારી થાઓ ”—૮૭

સ્પષ્ટીકરણ

પદાર્થ-વિચાર—

દરેક દશનકારે પદાર્થોની-તત્ત્વોની જુદી જુદી સખ્યા સ્વીકારી છે જેમકે નૈયાયિકે ૧૬ પદાર્થો, તો વૈશેષિકે ૭ અને સાંખ્યે ૨૫ પદાર્થો માન્યા છે એ પ્રમાણે જૈન દર્શનમા વિધ વિધ અપેક્ષા પ્રમાણે પદાર્થોની સખ્યા એક, બે, છ, સાત તેમજ નવની માનવામા આવી છે જેમકે “ રૂપાદ્યવ્યયોચયુક્ત સત્ ” અર્થાત્ ઉત્પાદ, વ્યય અને પ્રૌવ્યથી યુક્ત હોય તે ‘ ૩પદાર્થ ’ છે આ પ્રમાણે વ્યાખ્યા કરતા જોઈ શકાય છે કે દરેક પદાર્થનો ‘ સત્ ’મા સમાવેશ થાય છે, એટલે કે એ અપેક્ષાએ પદાર્થની સખ્યા એકની કરે છે હવે જો છવ અને અછવ એમ બે વિભાગો પાડી એ, તો સમસ્ત પદાર્થો આ બે કોટિમા અતર્જીત થતા હોવાથી તેની સખ્યા બેની સિદ્ધ થાય છે એ પ્રમાણે છવ, ‘ અધર્મસ્તિકાય, અધર્મસ્તિકાય, આકાશ, પુદ્ગલ અને કાલ એમ ૩ પદાર્થો પચ્ચ ધરી શકે છે વળી છવ, અછવ, ‘ આસવ, ‘ બધ, ‘ સવર, ‘ નિર્જશ અને ‘ મોક્ષ એમ પદાર્થો સાત પણ માની શકાય તેમ છે આમા પુણ્ય અને પાપ એ બે ઉમેરતા પદાર્થોની-તત્ત્વોની સખ્યા નવની બને છે અર્થાત્ જેવી અપેક્ષા, તેવો ઉત્તર આ પણ સ્યાદ્વાદની બળિહારી છે

અમ્બાદેવ્યા. સ્તુતિ —

હસ્તાભિચત્તલુમ્નિલતિકા યસ્યા જનોઽખ્યાગમદ્

ત્રિશ્વાસેવિતતામ્રપાદપરતા વાચા રિપુત્રાસકૃત્ ।

સા મૃતિં મિતનોતુ નોઽર્જુનરુચિં સિંહેધિરુદ્ધોલ્લસદ્—

ત્રિશ્વાસે વિતતામ્રપાદપરતાઽગ્ના ચારિપુત્રાઽસકૃત્ ॥ ૮૮ ॥ ૨૨ ॥

—શાર્દૂલ૦

૧ આમ કહેવાનું કારણ એ છે કે સર્વે તો મોગી મોગી સ્વચ્છ વસ્તુ ઉપરજ પ્રકાશ પાડે છે, નહિ કે સ્વચ્છ વસ્તુઓ ઉપર, અર્થાત્ સર્વની સહાયતાથી તે સ્વચ્છ વસ્તુનું જ દર્શન થઈ શકે, આથી કરીને છવાદિક સુખ પામ ઉપર પ્રકાશ પા નારી વાણી મુખથી અગિયારી છે, અર્થાત્ તેને લજ્જાસ્પદ કરનારી છે એમ કહેવું તે મુખી છે

૨ જુઓ તત્ત્વવાર્થોધિગમસૂત્ર (અ. ૫, સ. ૨૫)

૩ પ્રતિનિધિયા વગવા ર્જિન વૈર્ગિકાદય મોદાન્તુ વાગ્ધર્મત્રિવિર્ગાન્તુ ૧૫ ત્રિવિનનર્જિનૈર્ગા વાગ્ધર્મય વગવા ર્જિન ।

૪ અધર્મસ્તિકાવિકિત્તા સ્વચ્છ મરે જુઓ વ્યાસક્રમુખાજ્ઞિનિ (પૃ. ૨૨૦-૨૨૪)

૫-૮ આસવિકિત્તા લગણા તેમજ તેને લગતી કુલ દહીકાન માર જુઓ વ્યાસક્રમુખાજ્ઞિનિ (૫૫૫ સ્વચ્છ, દિનીવ ૨-૧૩ તેમજ તેનું સ્પષ્ટીકરણ)

આચાર-દિનકરમા નીચે મુજબ ઉલ્લેખ છે —

“સિદ્ધાર્થ કનકતનુરૂપ વેદશાસ્ત્ર ધામે
સ્તત્પ્રન્દેઽકુશતનુધૃવૌ વિમ્બતી રક્ષિણેઽય ।

પાશાઘ્રાલી સકલજગતાં રક્ષણૈકાદ્યચિત્તા
દેવ્યમ્બા ન પ્રવિશતુ સમસ્તાપવિર્વસમાશુ ॥”

નિર્વાણુ-કલિકામાંથી પણ આ દેવીના સર્ગથી માહિતી મળી શકે છે, પરંતુ ત્યાં આ દેવીનું નામ ‘કૃષ્ણાદેવી’ હોવાનો ઉલ્લેખ છે. આ રહ્યો તે ઉલ્લેખ.—

“તસ્મિન્નય તીર્થે સમુત્પન્ના કૃષ્ણાઘ્રી દેવી કનકવર્ણા સિદ્ધાર્થના માતૃદિવ્યાતપુત્રાશિ
જકરાં પુત્રાકુશાન્વિતયામકરાં ચેતિ ”

અર્થાત્ તેજ (ભાવીશ્રમા તીર્થકરના) તીર્થને વિષે ઉત્પન્ન થયેલી કૃષ્ણાઘ્રી ૨૮ને
વર્ષ મુવર્ષના સમાન છે અને સિંહ જે જેનું પાકન છે એને ચાર હાથ છે એના જમણા મે
હાથ બીજોશ અને પાશથી બલકુલ છે, જ્યારે એના ડાબા મે હાથ પુત્રો અને અગ્ર ઘડે
વિભૂષિત છે

આ દેવીના પૂર્વ ભવની માહિતી અગ્નિકાદેવીકથામાંથી મળી શકે છે અ. ૩૧૫
તેમજ તેના બાપા તર શાસ્ત્ર જુઓ ચતુર્વિંશતિકા (૫૦ ૧૪૫-૧૪૬)

અન્યથા

યજ્ઞીયા તત્ત્વ જેવ-રાજીવ-રાજી-વશા, આપવ-શા, સ આલાન-શાહુ, યાં મધુર-મધુ-રસાં માલો ઘર્ણીનો વજારા મુદા આરાત્ અર શદ્દ ઈના આલી અરખત્, (તો માલો) રખત્ સુ-રખિ-
અમા-[આ] ચિત્ત રહિર-રહિ-રવ, અ-તત્ત્વ-રવ, મન્દુક, નાં મોરુક રાજાં માં રાનત્ રાનત્.

મહાર્થ

આલાનવાનુ=મજા-રસાં જેવા હસત છે જેમ
એવા

રખત્ (પાં રા)=મારણ કરનારા

અર=અત્યન્ત

યાં (મૂં યદ્)=જેને

વજારા (મૂં વજાર)=મધુર, મીઠી.

મુદા (મૂં મુદ્)=હર્ષથી.

ઈના (મૂં રાન)=લીન થયેલી, આસક્ત અનેલી

ઘર્ણીનાં (મૂં ગર્હિ)=અમરોની

મધુર=સ્વાદિષ્ટ, મધુર

મધુરસ=પુષ્પનો રસ

મધુરમધુરસાં=મધુર મધુર-રસો રસ છે જેમાં
એવી

સુચિત=અત્યંત યોગ્ય

અમા=કીર્તિ

સુચિતોમાચિત્તા=સુયોગ્યએવી કીર્તિ વડે આપ

મા (મૂં અમર)=અને

વાતાત્ (મૂં વાત)=વતનથી

વાત્ત્ (મૂં વાત્ત્)=પાત્ત્ (ન.વ), ગર્હિમા
લીધાર

રહિરરહિર=અને હર શાન્તિ છે રાનત્
એવી એવા

રખ=વાહન.

રેવરાજીવરાજીવશા=રેવરા સમથી રખડોન્
અર્થ છે વાહન જેનું એવી

આપવા=આપતિમાથી રસમુ રાનત્

રહિર (મૂં રહિર)=એવી

તત્ત્વ (મૂં તત્ત્વ)=મધુર

અનુરુદ્ધ=રેવર છે રાનત્ એવી એવા

મન્દુક (મૂં મન્દુક)=૧) અનનદર
(૨) સપ્તરિ-અન

મોરુક (મૂં મોરુક)=૨૧૧.

વાન્નદિ

મનોમાર્થ

શ્રીપાર્શ્વનાથને આર્થના—

“જેની મૂર્તિ દેવોએ રચીવાં કમલોની મેલિધી વડનવાગી છે તેમજ વગેરે
આપતિમાથી રસમુ કરનારી છે, તે ગજ-સ્વરૂપ સમનદસ્તવાન, વગેરે મુર છે મહાનને
રસ જેમાં એવી જ (પુષ્પ-)=માલાનુ અમરોની મધુર તેમજ દુર્ગમે ૧૨ અનનદર
થયેલી એવી મેલિધી વડન કરતી હશે, તે મહાને મધુર કરનાર એવા, વગેરે અનન-
યોગ્ય એવી કીર્તિ વડે આપ, તેમજ એવા રાનત્ કલિત થયેલા છે જેવા વગેરે ૧૨
પર્યંત મધુર-યોગ્ય તેમજ એવા એવી મોરુક દેવને દેવો રેવર રાનત્ એવા, ૨૧
અનનદર ૧૨ [અથવા સપ્તરિ દેવરા] તેમજ વગેરે અનનદર ૧૨
(નરમોરુકી અથવા) અનનથી અનન. ”—૮૬

સ્પર્ધીકરણ

શ્રીપાર્થનાથનું ચરિત્ર—

આ ત્રેવીસમા તીર્થકર પાર્થનાથનો જન્મ વાણુપરની નગરીમા થયો હતો તેઓ કાર્શ્યપ ગોત્રીય હતા અશ્વમેન રાજા તેમના પિતા અને વામા રાણી તેમના માતા થતા હતા. તેમને નવ હસ્તપ્રમાણુ તેમજ નીલવર્ણી દેહ સર્પના લાછનથી શોભતો હતો એ વર્ણનુ આયુધ્ય એ ભવા બાહ તેઓ અક્ષય ગતિને પામ્યા

પદ્ય-વિચાર—

અત્યાર સુધી જે અમતૃતિ ચતુરોના ચિત્તને ચોરી રહી હતી, તેને પણ પરાસ્ત કરનારી અલૌકિક વિચિત્ર યમકાલકારથી અલકૃત અમતૃતિ આ તેમજ ત્યાર પછીના મુઘ્ધશ વૃત્તમા રચા યેલા ત્રણે પદ્યોમા દ્વિગોચર થાય છે વિચાર કરતા સહજ જણાયે કે અમુક અક્ષરો ભગ્ને વાર એકજ ચરણમા વાપરવામા આવ્યા છે જેમકે—

માલા । માલા । ન બાહુર । ક્ષય । ક્ષય । ર યા । મુવારા । મુવારા ।

અર્થાત્ આ ચાર ચરણાત્મક પદ્યના એકેવીસ અક્ષરોવાળા દરેક ચરણમાના પ્રથમના એ અક્ષરો લાગલાગટ બેવાર, આઠમા, નવમા અને દશમા એમ ત્રણ અક્ષરો બેવાર અને તેવીજ રીતે સોળમા, સત્તરમા અને અઠારમા એમ ત્રણ અક્ષરો બેવાર વાપરવામા આવ્યા છે આ એક પ્રકારનો ‘પદ-યમક’ છે વિશેષમા ‘પાતાલ’ શબ્દના બે ભૂદા ભૂદા અર્થો થાય છે એ પણ ધ્યાનમા રાખવા જેવી હકીકત છે આના આજ્ઞ યમકથી ચુકત એવા બીજા ત્રણ પદ્યો રચીને કવિશાજે પોતાનો વિજય-વાવટો ફરકાવ્યો છે એમ તેમ કહેા પણ આ કવીશ્વરની પ્રતિભા કેઈ ચોરજ છે

જિનેશ્વરાણા સ્તુતિ:—

રાજી રાજીવવક્રા તરલતરલસત્કેતુરજ્જતુરજ્જ—

વ્યાલવ્યાલમ્પ્રયોધાચિતરચિતરણે મીતિહદ્ યાડતિહદા ।

સારા સાડરાજિનાનામલમમલમતેષોધિકા માડધિકામાદ્

અવ્યાદવ્યાધિકાલ્પાનનજનનજરાત્રાસમાનાડસમાના ॥ ૧૦॥

—સપ્૦

ટીકા

રાજીતિ । ‘રાજી’ પરમ્પરા । ‘રાજીવવક્રા’ કમલાનના । ‘તરલતરલસત્કેતુરજ્જતુરજ્જ’ વ્યાલવ્યાલમ્પ્રયોધાચિતરચિતરણે’ તરલતરલસત્કેતવઃ-કમ્પતરવિલસધિપ્રજા રજ્જતા-ચરતા

૧ આવા યમકના દર્શન કરવાની વધારે ઉત્કળતા થની હોય, તો વિચારો ચતુર્વિંશતીકાના ૪૪-૪૬ ૧૪૦

तुलङ्गाणां व्याप्तानां च-दुष्टदन्तिनां व्याप्त्या-भित्तिना कृत्वापिरोहणा सा ये याया
 शुभदास्तेराचित-आशीर्षा रचित-कृतो यो रण-सङ्ग्राम तत्र । 'भीतिहृद्' ममहा
 'या' । 'अतिहृद्' अतीव हृदयङ्गना । 'सारा' उत्कृष्टा । 'सा' । 'भारान्' दूरा
 अन्तिमाद् या । 'जिनानां' वीर्यकृत्याम् । 'अल' अत्यथम् । 'ममद्यमे' निर्यन्धिष्य
 'वाधिका' बोधिमनका । 'या' शब्दो यामित्यस्पर्धे । 'अधिसामान्' अधिष्ठा-वर्तमाने
 आशो-रोगस्वरमात् अथवा आधिष्य कामध आधिकाम तस्मात् । 'अध्यन्' एषात्
 'अध्यापिकाष्ठाननजननजरात्रासमाना' कालानन-पमश्रुय मरणदित्यय, न नि
 व्याधिष्य फालनन च जनन च जरा च प्रासथ मानध परयाः सा । 'असमाना' अमरही
 या इत्यभूत रणे भीतिहृद् सा भिनानां राज्ञी या अधिकासादुष्पादित्यर्थः ॥ ९० ॥

अवधूरी.

१।भी-भेणी राजीयवत्-कमलवद्भूतं परया सा। तथा तरलतरलमङ्गल-जगद्विजयमाकाश
रङ्गता-चलता सुरङ्गाणां व्यालानां-वृष्वति तनां व्यालानां-अभिषादिता कृतापि।।दया वा य दावा
सुमदारतैराशित-आकीर्ण रशित-वृत्तयो रण-सदृशमलम्ब या भीतिभेरी तां हारं न सा। स
अतिदुषा-अत्यन्तदुष्यगमा। सारा-अनुष्टु। सा यपउभुमिदिशु। आराह-दुतालिवाह सा। जिनको
सर्वज्ञानाम्। अलम्-अत्यर्थम्। अमला मतिवश्य तस्य। बाधिया-बाधजनका। सा-साय अथि। स
आमी-रोगरतमात् पद्मा आधि कामय तस्मान्। द्याधि कालावन-सममुत्तं मयं य जवर्ध पमा
जरा च ब्रासय ज्ञानय न विघन्ते द्याध्यादयो परया सा। असमाया मुञ्जतस्य सा जिज्ञासा
एव भीतिहृत् सा अद्याविति सङ्घा ॥ १० ॥

अन्वयः

[illegible]

शुद्धार्थ

વજ=વન, મુખ
 રાત્રીવિવશ=કેમકે વન છે એવું કહેવી.
 તરતર (મુ. તરત)=જાતેલ સ્વચ્છ
 રસત (ધા. રમ્)=પ્રેમાશ્રમન.
 તરતરતર=ચમ્પુ સ્વચ્છ
 રાત્રુ=રેત, ધરાસંગીત
 રાત્રુ=રસ.
 રત્ન (ધા. રત્ન)=જાતિ.

[illegible]

મિત અથવા અતિશય ચચળ તેમજ
પ્રશસનીય એવી ધ્વજાઓ વડે તેમજ
ચાલતા અગ્રવે અને કુદ હાથીઓ
ઉપર આરૂઢ થયેલા [અથવા તેમને
હથ્થુનારા એવા] યોદ્ધાઓ વડે વ્યાપ્ત
તેમજ તેમના દ્વારા રચાયેલા સમામમા

દ્વ=હરનારી

મીતિદ્વ=મયને હરનારી

અતિદયા=અતિશય મનોહર

સારા (મૂં સાર)=સારભૂત, ઉત્કૃષ્ટ

અમલમતે=નિર્મલ છે બુદ્ધિ જેની એવાની

વાધિકા=બોધ દેનારી

અધિક=વિશેષ

અધિકામાત્=વિશેષ શેઠથી

આધિકામાત્=માનસિક પીડા અને વિષય-
વાસનાથી

અઘ્યાત્ (ષાં અઘ)=રક્ષણ કરે

દયાધિ=રોગ

કાલ=યમરાજ

આનન=મુખ

અ-વાધિકાલાનનકનનજરાત્રાસમાના=અવિધ

માન ઁ રોગ, યમરાજનું મુખ (મરણ)

જન્મ, વૃદ્ધાવસ્થા, પાસ અને અભિ

માન જેને વિષે એથી

અસમાના (મૂં અસમાન)=નિરૂપમ

શ્લોકાર્થ

(જનેશ્વરોની સ્તુતિ—

“ જે જિનોની શ્રેણિ કમલના જેવા વહનવાળી છે તેમજ વળી જે આત્યંત ચચળ
તેમજ મુશીમિત એવી [અથવા અતિશય અરિયર તેમજ પ્રશસનીય એવી] ધ્વજાઓ વડે
તથા નાચતા કૂદના ધોડાઓ અને કુદ હાથીઓ ઉપર આરૂઢ થયેલા એવા યોદ્ધાઓ વડે
વિશેષતઃ વ્યાપ્ત એવા તેમજ તેમના દ્વારા રચાયેલા એવા રણ-સામ્રામર્માના કમળને હરનારી
છે, તથા વી જે અતિશય મનોહર તેમજ સારભૂત છે, તે, નિર્મલ મતિવાળાને આત્યંત
બોધ દેનારી, વળી રોગ, મરણ, જન્મ, જરા, નામ અને માનથી રહિત એવી તેમજ
(શુભેએ કરીને) નિરૂપમ એવી તે જિન-શ્રેણિ વૃદ્ધિ પામેલા શેઠથી [અથવા માનમિત
પીડા અને વિષય-વાસનાથી] અને દૂરથી [અથવા પાસે રહીને] બચાવે ”—૬૦

અર્પણકરણ

જન્મ-મરણના સ્થાનો—

અ. ૧૦, પૃ. ૧૦૪ મ. ‘ જન્મ-મરણની વેદના ’ સમગ્રી વિચાર કરી તથા હીએ મર
તેન સ્ત્રને અર્પણ ૧, ૨, ચેનિએમા કયા કયા કુલમ. જન્મ-મરણ ચલ છે તે સમગ્રી વિચાર
કરના અર્થે છે અ. ૬૦ ને ઉપર નીચ લખેલી ગ્રંથાએ દિ વ પ્રાણ ૪૮ છે, કેમકે તેમ.

કહુ છે કે—

“નં સા જાર્ઠં ન સા જોળી, ન ત ઠાળ ન ત ફુલ ।
 ન જાયા ન મુઆ જલ્ય, સારે જીયા અગતસો ॥ —અનુક્રમ
 ॥ કિંપિ નતિય ઠાળ, સોળ યાલગ્યકોઠિમિત્તપિ ।
 જલ્ય ન જીવા વદુસો, સુદદુસ્તપરપરા પતા ॥” —આર્યા
 —વૈરાગ્ય-શતક, પદો. ૨૩-૨૪

અર્થાત્ જોવી કોઈ ભાવિ નથી કે જોવી કોઈ યોનિ નથી કે જોવું કોઈ સ્થાન કે કુટુંબ નથી કે
 જ્યાં સુધી એવો અનલ વાર જન્મના કે મર્યા નહિ હોય તોકા મા ગાળી યોગના પ્રભુ જરૂર પડે
 એવું કોઈ સ્થાન નથી કે જ્યાં એવોએ બહુ વાર મુખ-દુઃખની પશ્વરા પ્રાપ્ત કરી નથી.
 આ ઉપરથી પણ જન્મ-મરણની ભયકરતા એવું યામય છે, કેમકે ઉચ્ચ કુળ જાતિ કે
 યોનિમાજ જન્મ-મરણનો સભવ હોય, તો તો એવા જન્મ-મરણથી મુક્ત થઈ શકે નહિ.

જિન-વાળ્યા વિચાર —

મધોઽમધોગભિદ્ ધાગમલગમલયા જૈનરાજીનરાજી—

નૂતા નૂતાર્થધાત્રીહ તતત્તતમ પાતવાડપાનવામા ।

શાસ્ત્રી શાસ્ત્રી નરાણાં હૃદયહૃદયશોરોધિકાડ્યાધિકા યા—

ડડેયા દેયાન્મુદ તે મનુજમનુ જરાં ત્યાનવતી જલની ॥ ૧૧ ॥

—ચરણ

ટીકા

તથા રૂપિ । ‘તથા’ તત્તતમ । ‘અસધોગભિદ્’ અમન-અસંયમ રોગ-વિચાર
 ધ્યાપાર, અસંયમ-અસાધુભિયોગ-સમય વિનિયંત્રિતા વા સા । ‘જાર્ઠ’ જોળી । ‘જોળી’
 સ્વા’ અપણી ગમણી સ્વયં-ચિરંજીવ વધ સા । ‘જૈનરાજી’ તિવરાજકારી રાજા । ‘જૈન-
 રાજીનૂતા’ જૈન-જૈનના આદિત્યા વા તેનાં રાજ્યા-વદુસા અન-અન । ‘જલની’

૧ મનુજ મનુ—

મ સા જાતિમ સા જાતિમ મનુ જલ્ય મ જલ્ય ફુલ

મ જાયા મ જાયા જલ્ય સારે જીયા અગતસો ॥

મનુ વિચારિ જાતિમ જલ્ય મ જલ્ય જલ્યજલ્યજલ્યજલ્ય

જલ્ય જાયા મ જલ્ય જલ્યજલ્યજલ્યજલ્ય જલ્ય ॥

૧ જલ્ય જલ્ય જલ્ય જલ્ય ॥

नूता-नवा ये अर्थाः तेषां धात्री-धरणशीला । 'इह' अत्र । 'ततहततमःपातकापातकामा' तता-
प्रसृता हताः तमश्च पातकं च अपातः-पतनरहितः कामश्च यया सा । अपातकामेति पृथग् वा
विशेषणम् । नास्ति पातश्च कामश्च यस्यामिति । 'शास्त्री' शास्त्रसम्बन्धिनी । 'शास्त्री'
शासिका । 'नराणाम्' । अथवा 'शास्त्रीशा' शास्त्रिणां ईशा-स्वामिनी । 'स्त्रीनराणां' च
(स्त्रीणां नराणां) 'हृदयहृत्' मनोहारिणी । 'अयशोरोधिका' अयशसां रोधिका-प्रचारविपात
कारिका । 'अवाधिका' अवाधजनिका । 'वा'सन्दर्भार्थे । 'आदेया' ग्राह्या । 'देयात्' वितीर्यात् ।
'मुद' ममोदम् । 'ते' तुभ्यम् । 'मनुजमनु जरां' पुमांस लक्षणीकृत्य जरां-उपोहानिम् ।
'स्यानयन्ती' मोचयन्ती । 'जयन्ती' जयमासादयन्ती । या असन्तोमभित् सा जैनराज्ञी
वारं मुद ते देयात् इति सम्बन्धः ॥ ९१ ॥

अयचूरिः

जिनराज्यां शस्त्रिणी जैनराज्ञी याय-याणी ते-तुभ्य मुद देयात् । किंविशिष्टा । सद्य-शीर्ष
असन्ती य याग-मौगक्राय-यापातरतान् भिनतीति सा । अमलायां ममानां लयो यत्र सा । इता-
हस्यां स्यां वा तेषां राज्या नूता-स्तुता । नूतान्-नवीनानयान् वधातीति सा । इह-पृथिव्याम् । तत-
द्विपुलं हतं-वश्रं तम-अज्ञानं पातय-पाप्मा । अपात-पतनरहितं कामश्च यया । यया वृषय
विशेषणम् । न यिधने पातकामा यस्या सा । शास्त्री-शास्त्रसंबन्धिनी । नराणां शास्त्री-शासिका ।
यया शास्त्रीयामिशा-रामिनी । श्रियो-मायो नरा-मत्स्यांस्तेषां हृदयं हरतीति । अयसो वणशीति । न
बाधन इदवाधिका । वा कमुद्यय । आदेया-ग्राह्या । मनुज-मानवमनु-लक्षणीकृत्य जरां-विपत्तां
स्वानुदन्ती-विनाशयती । जयती केनाप्यपरिभूतयात् ॥ ९१ ॥

अन्ययः

सद्य अ-सन्-योग-मिदं, अमल-जम-लया, इत-राज्ञी-नूता, नूत-अर्थ-पार्श्वी, इत
तत-हन-जमस्-वानका, अ-पात-कामा [अयत्रा तत-हत-तमस्-पातक-अपात-कामा]
मनुजं शास्त्री शास्त्री, (नराणां) हृदय-हृत् [अथवा शास्त्रि-हता, स्त्री-नराणां हृदय-हृत्],
अ-वाय-रोधिका, अ-बाधिका, आदेया, मनुज अनु जरां स्यानयन्ती जयन्ती वा जैन-राज्ञी
वा इह ते मुद (सद्य इह) देयात् ।

श्रीपार्श्व

सद्य=२७२, अ=२४.

अमल=२७२, अ=२४, इ=८

इ=१) २७२ (२) २७२

श्रीपार्श्व=२७२

अमल=२७२ (१) २७२ २७२ २७२

इ=१, (२) इ=८ २७२ २७२

२७२ २७२

वाय (नू वाय)=पार्श्वी

इत=२४, अ=२४, अ=२४

अमलजम=अ=निर्भक्त आद्यपदेने. २४ ९

अ=२४

जैनराज्ञी=जिनराज्ञी तमनी.

इत=१) २७२ (२) २७२

पार्श्व=२७२

નરરામીમુક્તા=(૧) ધનિકાની એણિ વડે સ્તુતિ કરાયેલી; (૨) સુધેની એણિ વડે સ્તુતિ કરાયેલી

નૂતન=(૧) નવીન, નૂતન, (૨) સ્તુતિ કરાયેલ અર્થ=(૧)ભાવ, (૨) પદાર્થ

ધાર્મી=ધારણ કરનારી

મુક્તાધાર્મી=(૧) નૂતન ભાવને ધારણ કરનારી, (૨) સ્તુતિ કરાયેલા પદાર્થને ધારણ કરનારી

હત (વાં હત્)=નાશ કરેલ

પાતક=પાપ

તત્તત્તતમપાતકા=નષ્ટ કર્યા છે વિપુલ અજ્ઞાનને તેમજ પાપોને જેણે એવી

કામ=(૧) કામદેવ; (૨) ઉચ્છા

અપાતકામા=૧) પતન અને કલ્પથી રહિત, (૨) અવિદ્યમાન છે પતનની ઉચ્છા જેને વિષે એવી

તત્તત્તતમપાતકાપાતકામા=નાશ કર્યા છે વિજ્ઞાન અજ્ઞાન, પાપ અને પતન-રહિત કામને જેણે એવી

શાસ્ત્રી=શાસ્ત્ર-વિષયક

શાસ્ત્રિન=શાસ્ત્રી

શાસ્ત્રીશા=શાસ્ત્રીએની સ્વામિની

સ્વીતરાણી=સ્ત્રી અને પુરુષોના

દ્વય=અત કરણ

દ્વ=હરનારી

દ્વયદ્વ=હૃદયને હરનારી, ચિત્તને ચારનારી

રોધિકા=રોધ કરનારી

યજ્ઞસ્ત્રીતિ

અયજ્ઞોરોધિકા=અપીર્તિને રોધ કરનારી.

અવાધિકા=(૧) પીંગ નહિ કરનારી; (૨) બાધા-રહિત

આરેણ (મૂં આરેય)=મહણ કરવા યોગ્ય.

ફયાલ (વાં ફા)=અર્પિ

મનુજ (મૂં મનુજ)=મનુષ્યને.

જરાં (મૂં જરાં)=લક્ષણને.

ત્યાગવન્તી=પ્રભત કરાવનારી, ત્યાગ કરાવનારી

અવતી=અવપતી

શ્લોકાર્થ

જિન-વાણી પરત્વે વિચાર—

“ (માનસિક, વાયિક અને કાયિક) અશુભ વ્યાપારોને [અથવા દુષ્ટ (જનો) સાથેના સંસર્ગોને] એકદમ નાશ કરનારી, વગી નિર્મલ આવાપકનો લય છે જેમાં એવી, ધનિકાની પડિત વડે સ્તવાયેલી [અથવા સુધેની એણિ વડે સ્તુતિ કરાયેલી], નૂતન [અથવા સ્તુતિ કરાયેલા] અર્થને ધારણ કરનારી, આ પુરુષોને વિષે નષ્ટ કર્યા છે વિસ્તીર્ણ અજ્ઞાન તેમજ પાપોને જેણે એવી, તથા વગી પતન અને કલ્પથી રહિત એવી [અથવા અવિદ્યમાન છે અથ પતનની અભિનાયા જેને વિષે એવી અથવા નષ્ટ કર્યા છે પ્રમાર જામેવા અજ્ઞાન, પાપ તથા પતનથી રહિત એવા કામદેવને જેણે એવી], મનુષ્યોને શાસ્ત્ર-વિષયક શોધ આપનારી તેમજ આનવોના ચિત્તને ચારનારી એવી [અથવા શાસ્ત્રીએની સ્વામિની તેમજ સ્ત્રી અને પુરુષોના હૃદયને હરનારી એવી], અપીર્તિને અટકાવનારી, ઉપદ્રવ નહિ કરનારી [અથવા બાધા-રહિત], (સર્વ જનોને) મહણ કરવા યે ય, તેમજ વગી મનુષ્ય પરત્વેની વૃદ્ધાવસ્થાને ત્યાગ કરાવનારી (અર્થાત્ આનવોને નૂતન યોગ્ય આપનારી) તથા

અવચૂરિ

યાતા-પ્રાપ્તા વૈવી । તારમ્-અગ્રજ્વલ તમો યસ્યા સા । સર્વસિ-સમાયામ્ । સન્ત-શોભનમસિ વિમર્તિ
સા । કાલ-કૃષ્ણા કાન્તા-કચિરા અલકાનામન્તા-પ્રાન્તા યસ્યા સા । અપમતા અરયો યસ્માત્
તમપારિમ્ । પારિન્દ્રરાજમ્-અગ્રયેન્દ્રમ્ । સુરધા-સુરાશયા સુરયજ્ઞો-વેવકાન્તાસ્તામિ પૂજિતા ।
અરં-શીર્ષ જિતમારમ્-અતિસમૃદ્ધો યેન । સા યષ્ટદ્વાવિષ્ટા પ્રાસાદ-મયાત્ પ્રાયતો-રક્ષતામ્ ।
સ્વાં-મય-તપ્ । અવિપમા સૌમ્યા વિવમૂત સર્પો મૂષળ યસ્યા સા । તથા અમીવળા-અરોદ્રાકારા ।
મિથા મયેન દીના-ન્યક્તા । અહીનો-નામપતિસ્તસ્યાધ્યા-પ્રધાના પત્ની અદ્યમહિષી । ઘેરોટચત્વર્થ ।
કુચલય-વલય-સમૂદરતદ્વચ્છામો દેહો યસ્યા સા । અમદા-મદ્વદિતા ર્દ્વા-વેદા યસ્યા સા ।
યા સર્વસિ પારિન્દ્રરાજે (યાતા-) પ્રાપ્તા સા અરીનાશ્વપત્ની પ્રાસાત્ પ્રાયતામિતિ સર્વથા ॥ ૧૧ ॥

અવય

યા સર્વસિ તાર-તેજા, સર્વ-અસિ-મુલ, કાલ-કાન્ત-અલક-અન્તા, જિત-આર
(જાત વય) અર-અરિ પારિન્દ્ર-રાજ યાતા, (અર) સુ-સ્વ-સુર-યજ્ઞ-પૂજિતા, સા અ-વિપમ-
વિપ-મુલ-મૂષળા, અ-મીવળા, મી-દીના, કુચલય-વલય-દયામ-વેદા, અ-મદ-ર્દ્વા, અદિ-
શ્વ-અદ્ય-વત્ની સ્વાં પ્રાસાત્ પ્રાયતામ્ ।

શબ્દાર્થ

તેજસ્=તેજ, પ્રકાશ
તારતેજા=૩૪૪૧૧ છે પ્રકાશ જેનો બેવી.
સર્વસિમુલ=ઉત્તમ અગ્રને ધારણ કરનારી.
કાલ=સ્વામ, કૃષ્ણ
કાલકાન્તાલકાન્તા=સ્વામ તેમજ મનોહર
૥ દેશના પ્રાન્ત બાળો જેના બેવી
અપારિ=દૂર કથી છે દૂરમનોનો સમૂહ જેણે
જેવા
પારિન્દ્ર=અજગર
પારિન્દ્રરાજ=અજગરશાહને.
પૂજિતા (મં પૂજિત)=પૂજન કરાયેલી
સુરસુરવપૂજિતા=સુ દર સાદવાળી સુરની
શ્રીબો વડે પૂજાયેલી.
જિત (ધાં જિ)=છતેડ
આરં (મું આર)=શત્રુ-સમૂહને
જિતાર (મું િતાર)=છતેડો ૥ શત્રુને સમૂહ
જેણે જેવા
પ્રાસાદ (મું પ્રાસ)=પ્રાસપ્રાપ્તિ, ભવથી.
પ્રાયતો (ધાં પ્રે)=ભવ્યો.
સ્વાં (મું વુષ્પદ)=તને

વિપમ=મધ્યકર
વિપ=ચેર
વિપમુલ=ચેરને ધારણ કરનારી, સર્પ.
મૂષળ=અલકાર, ઘરેલું
અવિપમવિપમુલપણા=સૌમ્ય સર્પ છે અલકાર
જેનું બેવી
અમીવળા=અપકરણથી રહિત
દીના=રહિત
મીહીના=નિર્ભય, ભવથી રહિત
અતિ=સાધ.
અદ્ય=મુખ્ય
પત્ની=પેતાની સ્ત્રી
દયામ=પ્રાણ
અહીનાશ્વપત્ની=સપ્તરાશ્ત્રની મુખ્ય પત્ની
કુચલયવલયદયામરદા=અમીના સમૂહના
સમાન સ્વામ છે શરીર જેનું બેવી.
ર્દ્વા=વેદા, (૨) દ્વૈગ્લ.
અમદ્વા=(૧) અવિપમાન ૥ અભિમનની
વેદા જેને વિશે બેવી; (૨) અર્ધ.
અભિલાષથી રહિત

શ્લોકાર્થ

વૈરોટ્યા દેવીની સ્તુતિ—

“ જ (વૈરોટ્યા દેવી) સલામાં ઉજ્જવલ પ્રકાશવાળી છે તેમજ ઉત્તમ ખડ્ગને ધારણ કરનારી છે, તથા વળી જેના કેશના પ્રાન્ત ભાગે રથામ તેમજ સુંદર છે, તથા વળી પરાજિત કર્યો છે શત્રુ-સમૂહને જણે એવા (અને એથીજ કરીને) વૈરિ-રહિત એવા અનગર-રાજને જે પ્રાપ્ત થયે-ની છે (અર્થાત્ જે તેના ઉપર આઝઠ થયેલી છે), તેમજ વળી જે દિવ્ય દ્વનિવાળી દિવ્યાંગિનાઓ વડે અર્ચન કરાયે-ની છે, તે નાગેન્દ્રની મુખ્ય પત્ની (અર્થાત્ ધરણેન્દ્રની પદરાણી) કે જેનું સૌમ્ય સર્પ બુધણ છે, વળી જે બપ કરતાથી રહિત છે (અર્થાત્ જેની આકૃતિ બયાનક નથી) તેમજ જે નિર્ભય છે, તથા વળી જેનું શરીર કેસુ દના સમૂહના સમાન રથામ છે, તથા જે ગર્વની ઇચ્છા રાજતી નથી (અથવા જેની ચેષ્ટા અભિમાનથી અકિત નથી) એવી તે (વૈરોટ્યા નામની દેવી) તને (હે બપ !) નાસભાથી સત્વર બચાવે ” —૯૨

સ્પષ્ટીકરણ

ધરણેન્દ્ર-વિચાર—

ભવનપતિના દશ અવાતર લેહોમાના નાગકુમાર દેવોના ધરણ અને ભૂતાનન્દ એમ બે સ્વામીઓ છે આ ઉપરથી બેઇ શકાય છે કે નાગકુમાર નિકાયના બે ઇન્દ્રોમાના એકનું નામ ધરણુ છે અપાર્ણિકામા આવેલી અને એક લાખ અને એસી હજાર યોજન જેટલી જાડી એવી રત્નપ્રભા નામની પૃથ્વીના એક હજાર યોજન ઊંચે અને એક હજાર યોજન નીચે એટલા ભાગને ઊડી હેતા બાકી રહેલા ભાગમા ભવનપતિઓના દશે પ્રકારના દેવોના ભવનો છે આમાના દક્ષિણ દિશામા વસતા નાગકુમારોનો ધરણુ સ્વામી છે, જ્યારે ઉત્તર દિશામા વસતા નાગકુમારોના ભૂતાનન્દ સ્વામી ॥

છ હજાર સામાનિક દેવતાઓ અને ચોવીસ હજાર આત્મરસક દેવતાઓથી અલકૃત ધરણેન્દ્રને છ છ હજાર દેવીઓથી પરિવૃત્ત એવી છ અગ્ર-મહિષીઓ (ઇન્દ્રાણીઓ) ॥ આ વાતની ભાગવતી નામનું પાંચમું અગ (સં ૧૦, ઉં ૫, સૂ ૪૦૬) સાક્ષી પૂરે છે કેમકે

૧ નાગકુમાર દેવોના સબધમા તત્ત્વાર્થાધિગમગૂઝ (અં ૪ સં ૧૧) ના ભાષ્યમા નીચે મુજબની ઉત્તેખ ॥ —

“ શિરોમુરોગ્વધિવ્રતરૂપા કૃષ્ણરયામા મૃદુલલિતગતય શિરમ્ભુ કળિચિદ્રા નાગકુમાર
અર્ધાન્ મસ્તક અને વદનો નિઃશ્વિક સ્વરૂપી, મૃદુ તેમજ મનોહર મતિવાળા અને મપના ચિદ્રાગ્રા નાગકુમારો છે

ત્યા કહ્યું છે કે—

“ ધરણસ્થ જ મત ! નામકુમારિવસ્થ તામકુમારરસો કવિ અગમદિસાઓ પદ્મસાઓ ! ।
અપ્રા ! ॥ અગમદિસાઓ પદ્મસાઓ, તમદા—’દેવ દુષ્ટ સજ્જારા સોદામર્ગી દેવ ધનવિજ્ઞુયા
તત્ત્વ જં યમમેતદ્દેવીય છ છ દેવીસદસ્યા પરિવારો પદ્મસો ”

આ ઉપરથી ભેદ શાશ્વ છે કે ઇલા, શુક્રા, સદાસ, સૌદામિની, ધન્દ્રા અને ધનવિદ્યુતા
એ ધરણેન્દ્રની ૭ અગ્ર-મહિષીઓ છે આમાંથી એક અગ્ર-મહિષીની અગ્ર કવિશાસ્ત્રે સ્તુતિ કરી
હોવી ભેદએ, પરંતુ યીશકાર તે ધરણેન્દ્રની અગ્ર-મહિષીથી વૈરોટ્યા દેવી યમજવાનું સૂચવે
॥ તે શું વૈરોટ્યા આ ૭ અગ્ર-મહિષીઓમાંથી કોણનું નામાન્તર ॥ અને તેમ હોય તે તે કોણ
એ પ્રથમ ઉદ્ભવે છે સાથે સાથે એ પણ પ્રથમ વિચારવાની આવશ્યકતા છે કે કેટલાક સ્તુતિ-
સ્તોત્રોમાં અને ખાસ કરીને સેનપ્રથમ (ઉ ૨, પ્ર ૧૧૨)માં પદ્માવતીનો ધરણેન્દ્રની મુખ્ય
પત્ની તરીકે ઉલ્લેખ છે તેનું કેમ ? શું પદ્માવતી એ પણ કોઈક અગ્ર-મહિષીનું નામાન્તર છે ?
આ પ્રશ્નોના ઉત્તર સાધનના અભાવે હું આખી શકતો નથી

વૈરોટ્યા દેવીનું સ્વરૂપ—

આ શીખન-સ્તુતિના શીખાનું ધનપાદ પ્રમુખ વિવિધ યીશકારે અગ્ર વૈરોટ્યા દેવીની
સ્તુતિ કરાવું સૂચવે છે, તેથી આ વાત ખાતર કરીને તેમજ પદ્માવતીનું સ્વરૂપ આ પદ્મમાં
આપેલા વર્ણન સાથે નહિ મળતું આવતું હોવાથી વૈરોટ્યા દેવીનું આચાર-દિનકરના ૧૬૭માં
પદ્માક્રમાં આપેલું સ્વરૂપ અગ્ર વિચારવામાં આવે છે ત્યાં કહ્યું છે કે—

“ સદ્ગુણસ્ફુરિતવીર્યવદ્ધૃષ્ટસ્તા

સદ્ગુણસ્ફુરિતવીર્યવદ્ધૃષ્ટસ્તાયુગ્મા ।

સિંહાસનાઝઞ્જમુકતાદત્તપારગૌરા

વૈરોટ્યાઝઞ્જમુકતાદત્તપારગૌરા ” —પદ્મ-૧૦

૧ સ ૨૩૮ યાગ—ધરણસ્થ મત ! નામકુમારિવસ્થ તામકુમારરાસ્ય કવિ અગમદિસા
પદ્મસાઓ । આપ ! વદ અગમદિસા પદ્મસાઓ તમદા—’દેવ દુષ્ટ સજ્જારા સોદામર્ગી દેવ ધનવિજ્ઞુયા
તત્ત્વ યમમેતદ્દેવીય વદ વદ દેવીસદસ્યા પરિવારો પદ્મસાઓ ।

૨ સ્તોત્રનામ-સ્તુતિના ૩૧૧માં પદ્માક્રમાં આપેલા નામેમાં જિનયા છ

૩ પદ્માવતીનું નામ નામ વૈરોટ્યા દેવ એક કદી સાથે તેમ નથી, કેમકે નીચે મુજબનો ઉલ્લેખ
મળી આવે છે—

અર્થાત્તેનાથાય વિશ્વચિન્તામણીયત્વાદા રુરને વૈરોટ્યાપદ્માવતીકાપુત્રાય તે ।

અર્થાત્ વૈરોટ્યા દેવીને ચાર હાથ છે તેમા તે એક હાથમા ખડ્ગ રાખે છે અને બીજે હાથે
 ઊંચો રાખે છે, ત્યારે બાકીના બે હાથો સર્પ અને વરહથી વિભૂષિત છે. વળી તેને સિંહનું વાહન
 છે અને તે ગૌરવર્ણી છે આ સ્વરૂપ તો આ પદમા વર્ણવેલા વૈરોટ્યા દેવીના સ્વરૂપથી ભિન્ન
 છે ત્યારે શુ આ પદમા આપેલું સ્વરૂપ અસત્ય છે એવો પ્રશ્ન ઉદ્ભવે છે આના સમાધાનમા
 સમજવું કે આચાર-દિનકરમા તો દેવ-દેવીઓની સ્તુતિ કરતી વેળાએ એક સ્થલે (પત્રાક
 ૧૫૦-૧૫૧) તો મોક્ષન-સ્તુતિના પદમા પદ્યનું ટાચણ કરેલું જોવામા આવે છે, તો પછી અત્ર
 સિદ્ધતા દષ્ટિ-ગોચર થાય તેથી કદાચ અત્ર વર્ણવેલું સ્વરૂપ અસત્ય સિદ્ધ થતું નથી વિશેષમા
 પ્રમાણભૂત અન્ય તરીકે લેખાતો અને વળી પ્રાચીન એવો નિર્વાણ-કસિકા નામનો ય ય આ
 વાતની સાક્ષી પૂરે છે કેમકે ત્યાં કહ્યું છે કે—

“ તથા વૈરોટ્યા દયામવર્ણામઞ્જગત્યાહના ચતુર્ભુજા સદ્ગુરવાલદ્ભૂતવક્ત્રિજકરાં લેટકાદિ
 શુતવામકરાં ચેતિ ”

અર્થાત્ (સોળ વિધા-દેવીઓ પૈકી એક) વૈરોટ્યા દેવીનો સ્થાપ વર્ણ છે અને તેને અજ
 મરતું વાહન છે. વળી તેને ચાર હાથ છે તેના જમણા બે હાથ ખડ્ગ અને સર્પથી અવકૃત છે,
 ત્યારે તેના ડાબા બે હાથ તો હાથ અને સર્પથી વિભૂષિત છે.

२४ श्रीवीरजिनस्तुतय

अथ श्रीवीरनाथाय विज्ञप्ति —

नमदमरशिरोरुहस्रस्तसामोदनिर्निद्रमन्दारमालारजोरञ्जितदि । धरित्रीकृता—

वन ! वरतमेसङ्गमोदारतारोदितानङ्गनार्यावलीलापदेहेक्षितामोहिताक्षो भवान् ।

मम वितरतु वीर ! निर्वाणशर्माणि जातावतारो घराधीशभिद्यार्थधाभि क्षमालङ्कृता—

वनवरतमसङ्गमोदारतारोदितानङ्गनार्याव । लीलापदे हे क्षितामो हिताक्षोभवान् १३

—अर्णवदण्डक.

टीका

नमदिति । 'नमदमरशिरोरुहस्रस्तसामोदनिर्निद्रमन्दारमालारजोरञ्जितदि ।' नमतां अमराणां शिरोरुहभ्यः—केशभ्यः स्रस्ताः सामोदा निर्निद्राणां—विहसितानां मन्दाराणां या माला—स्रजस्तासां रजसा रञ्जितदि—पादछितचरण ।। 'धरित्रीकृतावन ।' धरित्रीया—भूव कृतावन—विहितरस ।। 'वरतमसङ्गमादारतारोदितानङ्गनार्यावलीलापदेहेक्षितामोहिताक्ष' वरतमा—प्रपा नतमा सङ्गवरय—सङ्गमकृताप्रो वैमानिकस्य सम्बन्धिनी उदास च तारा च, अपवा वरतम. सङ्गय—समागमो यस्या सा वरतमसङ्गमा उदारतारा—अर्दानलोचनकनोनिषा उदितानङ्गा—उद्गनस्तरा या नार्यावली—नारीणा आबली—पङ्क्तिस्तस्या लापेन—नविपनेन देहन ईक्षितेन च अमोहितानि अज्ञाणि—इन्द्रियाणि यस्य सः । 'भवान्' स्वम् । 'मम' मे । 'वितरतु' मयच्छतु । 'वीर !' हे वीरजिन ! । 'निर्वाणशर्माणि' मोक्षमुत्पानि । 'जातावतार' अवतीर्ण, उत्पन्न इत्यर्थः । 'घराधीशसिद्यार्थधाभि' घराधीश—सिद्धिपति य सिद्ध्याभिधानस्तस्य धाभि—गृहे । 'क्षमालङ्कृता' सभाया—मुखोऽलङ्कारभूते । 'अनवरत' अजस्रम् । 'असङ्गमोद' सङ्गमोदाभ्यां रहित । यदिवा सङ्गाह या बाद स नास्ति यस्य असौ असङ्गमोद—स्वतःप्रमुखमनस्याम प्रणम् । 'अरत' असक्त ।। 'अरोदिन' रोदिन हीन ।। 'अनङ्गन' अङ्गनावर्जिन ।। 'आपाव' आर्यानवति यस्तदाय प्रणम् । 'लीलापदे' विलासमानां स्थाने । 'ह' इत्याम प्रण पदम् । 'क्षिताम्' सपितरोग । 'हित' हितकारिन् ।। 'असोभवान्' न सोभवान्, न भयसंचितः । ह वीर ! भवान् मय निर्वाणश र्माणि वितरत्विति सम्बन्धः ॥ १३ ॥

अवचूरि

नमताममराणां शिरोरुदेभ्यः-केशेभ्यः सस्ता सामोदानां निर्निदानां-विकसितानां मन्त्राणां
या मालास्तासां रजसा-परायेण रजिनीहि ।-पाटलितचरण ।। धरिण्या-भुयः कृतायन ।-विदितरक्षण ।।
वरतम ।-प्रधानतम ।। सगमनासो वेवस्य सद्यन्धिनी उद्गारा तारा उचिताङ्गा-उद्गतस्मरा अपया वरतम
संगम-समागमो यस्य सा वरतमसंगमा उद्गारतारा-अग्नीनकनीनिका उचिताङ्गा-उद्गतस्मरा सा
मायाङ्गी-नारीणां पङ्क्तिस्तस्या लापेन-जल्पितेन वेदेन हैङ्गितेन च न मोहितानि अशानि-हृदिपाणि
दरय न भवान्-त्वं मम वितरतु हे धीरजिन ! निर्वाणशार्माणि-मोक्षसुखानि । जातायतारः-अवतीर्ण,
उत्पन्न इत्यर्थः । धराधीश-क्षितिपतिर्य सिद्धार्थस्तस्य धारि-गृहे । कथंभूते ! । क्षमालकृती-भुजोत्त
कारभूत । अनवरतम्-अनसम् । हे असङ्ख्योद्ग-सङ्ख्योद्गम्या रहित ।। यद्वा सङ्ख्यो मोक्ष सा नास्ति
दरयसी असङ्ख्योद्ग । वरत-प्रसूत इत्यर्थः । हे अरत ।-अनासक्त ।। हे अरोक्षित ।-रोगनहीन ।। शोक
रहित इत्यर्थः । हे अनङ्गन ।-अङ्गनारहित ।। हे आर्याव । आर्यावयति यस्तन्नामन्त्रणम् । धारि कथंभूते ।।
हृदिपाणि-विष्णुनामो यो-रथाये । हे हरयामन्त्रणे । भवान् कथंभूत ।। क्षिताम्-क्षपितरोग । हे दिन
दिनहृदि ।। पुन कथंभूत ।। अशामयान्-न मयान्वित । हे धीर । भवान् मम निर्वाणशार्माणि
विनरिन्विन मोक्ष ॥ ११ ॥

अन्यथः

हे भवान्-भगवन्-शिरस-वद्-धरत-सामोद्-निर्निम्न-मन्त्रार-माला-रजसर-रजित-भवे ।
हृदि-भुज-अरत । अ-मङ्ग-मोक्ष । (अपया अ-सङ्ख्यो मया-न ।) अ-रत । अ-रोगिन ।
(अवरतम्) अर-अङ्गन । आर्य-अर्य । रित । (हे) धीर । वरतम् । सङ्ख्य-उद्गार-तार-उचि
अरु-वारी-अरुणी-साय इ-वर्तिन-अ-मोहित-अश (अपया वर-तम-सङ्ख्यो उद्गार-तारा-
उचि-अरु-वारी । .....अपय अपया वरतम-सङ्ख्य-उद्गार-तारा अ-माक्षिण-
अर) अर-अङ्गनो अङ्गन-वद् धरा-अधीश-सिद्धार्थ-पाणि जात-अवतार, दिन-आम,
अ-सङ्ख-वद्, कथं मम निवाण-शार्माणि अनवरतं वितरतु ।

अन्यथा

दिवसः २८२

विषयः ३३२, ३३३

कथम् (३३३) ३३३

अन्यथा ३३३, ३३३

कथम् ३३३

विषयः ३३३

दिनः (३३३) ३३३

अरु-वारी

अन्यथा ३३३, ३३३, ३३३, ३३३, ३३३, ३३३

कथम् ३३३, ३३३, ३३३, ३३३, ३३३, ३३३

३३३, ३३३, ३३३, ३३३, ३३३, ३३३

अन्यथा ३३३, ३३३, ३३३, ३३३, ३३३, ३३३

३३३, ३३३, ३३३, ३३३, ३३३, ३३३

अरु-वारी

अन्यथा ३३३, ३३३, ३३३, ३३३, ३३३, ३३३

३३३, ३३३, ३३३, ३३३, ३३३, ३३३

अन्यथा ३३३, ३३३, ३३३, ३३३, ३३३, ३३३

अन्यथा ३३३, ३३३, ३३३, ३३३, ३३३, ३३३

अन्यथा ३३३, ३३३, ३३३, ३३३, ३३३, ३३३

अन्यथा ३३३, ३३३, ३३३, ३३३, ३३३, ३३३

अन्यथा ३३३, ३३३, ३३३, ३३३, ३३३, ३३३

अन्यथा ३३३, ३३३, ३३३, ३३३, ३३३, ३३३

હસિત=અવલોકન, હસન
અમાદિત=નહિ યુગ્મ બનેલ
અત=(૧) હન્દ્રિય, (૨) આત્મા

સદ્માફારતારોહિતાનદ્વનાવાવહીલાપદદેસિ
તામાદિતાત્ત=સગમે (વિગ્રહેલી એવી) ઉદાર,
તેજસ્વી તથા કામીરીય એવી લલના
એની એણિયા આલાપ તથા ચરીરન્ય
અવલોકનથી નહિ યુગ્મ બની છે
હન્દ્રિયો એની એવા

હરતમસદ્માફારતાત્ત=ઉત્તમ છે સગતિ એની
એવા (૨૦)

ઉદાર=અરીન, અલવાન,
તાર=નીડી, આખની પૂતળી.

ઉદારતારોહિતાનદ્વનાવાવહીલાપદદેસિતા-
મોદિતાત્ત=અરીન છે આખની ડીંગ એની
એવી તેમજ ઉદય થયો છે કામદેવનો
એને વિશે એવી નારીએની પતિના
આલાપ દેહ અને અવલોકન વડે
યુગ્મ નથી બની હન્દ્રિયો એની એવા

તમ=અધકાર

હરતમ=(૧) સઘ, (૨) એક હોય કરીને (પણ)
અધકારરૂપ
હિત=કથન.

તમસદ્માફારતારોહિતાનદ્વનાવાવહીલાપદે
સિતામાદિતાત્ત=વૈમાનિક દેવ હોવાને
લીધે ઉત્તમ એવા સગમની અથવા
ઉત્તમ (હોવા છતાં પણ બીર પ્રભુને
ઉપસર્ગકારી હોવાથી) અધકારરૂપ
એવા સગમની (અથવા ઉત્તમ છે સગતિ
એની એવી) ઉદાર તેમજ ઉચ્ચ કથન
અને કામદેવવાળી સીએની એણિયા

આલાપ, ચરીર અને
મોદિત બંને નથી આત્મ
વિતાત્ત (વાં તુ)=આપો
મયાન (મૂં મયર)=આપ
ચીર (મૂં ચીર)=હે મહા-નીર,
તીર્થકર!

નિવાળસામિનિ=મોહના કુખોને
અદતાર=અન્ય, અવલોકન
આતાવતાર=થયો છે અન્ય એનો એવા
પરા=પૃથ્વી.

પરાપીત=પૃથ્વીપતિ, નૃપતિ.
સિદ્ધાપ=સિદ્ધાર્થ, મહાવીર પ્રભુના
પામન=ગુહ, મહેવ
પરાપીતસિદ્ધાપપામિનિ=પૃથ્વીપતિ સિ
ર્યાન મહેલમ

મલદ્વિતિ=અલકાર, યુગાર.
કમાલદ્વિતિ=પૃથ્વીના યુગારને વિશે
નયરત=નિરતર

સદ્માફારતાત્ત=સગ, સોળત.
અતદ્વમાફારતાત્ત=(૧) હે સસાર-સગ અને હર્ષથી
રહિત; (૨) અવિદ્યમાન છે સસાર-
સગનો હર્ષ એને વિશે એવા (૨૦)

અતદ્વમાફારતાત્ત=હે સગરહિત!
મસ=હર્ષ.
મોદ (મૂં મોદ)=હે હર્ષદાયક!
અત (મૂં અત)=હે અનાસકપ!

રોહિત=રૂઢ, ચોક્ક
અરોહિત=હે રૂઢન-રહિત!
અદ્વના=લવના, નારી
અનદ્વન=અવિદ્યમાન છે લલના એને એવા!
(૨૦)
આય=આપ.

૧ 'માલુ દરજી' માટે હવનકાર્યવિનાર માન-દર લખાઈ ગયા.
૨ અર્થના અને પ્રકાર છે આનુ સ્થૂપ સ્વરૂપ દ્રવ્ય-યોગ્યપ્રકાર (સ ૭ પે ૨૫-૩૩) મા
આપવામાં આવ્યું છે ત્યારે એનું નિહિત સ્વરૂપ તો પ્રજ્ઞાપના (સ ૦૭) મા દિ-જોયર થાય છે

આર્યાવ = હે આર્યોના રક્ષક !

પદ = સ્થાન

છીલાવદે = કીડાના સ્થાન (રૂપ)

ક્ષિત (ધાં ક્ષિ) = નાથ કરેલ

ક્ષિતામ = ક્ષીણ થયો છે રાગ જેનો એવા

હિત ! (મૂં હિત) = હે કદ્યાણુકારી !

ક્ષોમ = ઉદ્દેગ

અક્ષોમવાન્ = ઉદ્દેગરહિત, ભયરહિત

પ્રલોકાર્થ

વીર પ્રભુને વિનંતિ—

“ નમન કરનારા અમરોના દેશ ઉપરથી પડેલી એવી સુવાસિત તેમજ વિકસિત એવી મન્દારની (અર્થાત્ કલ્પવૃક્ષના કુસુમોની) માનાઓની રજ વડે રંગાયેના છે અરણ્યે જનાં એવા હે (નાથ) ! પૃથ્વી (વાસી પ્રાણીઓ) નુ રક્ષણ કર્યું છે જેણે એવા હે (પ્રભો) ! (શ્રી-) સગ અને (ઇષ્ટની પ્રાપ્તિથી યતા) હર્ષથી રહિત [અથવા અવિઘ્નમાન છે (સંસાર-) સગનો હર્ષ જેને વિષે એવા, અથવા સગતિથી ઉત્પન્ન યતા હર્ષથી રહિત (અર્થાત્ સ્વતન્ત્ર સુખનો અનુભવ કરનારા) એવા અથવા હે અનિષ્ટ સગથી રહિત ! હે હર્ષાપક (સ્વામિન્)] ! હે (વિષયથી) અનાસક્ત (ભગવન્) ! હે રૂઢન (અર્થાત્ શોક-) રહિત (ઈશ્વર) ! હે વનિતાથી વિમુખ (પરમેશ્વર) ! હે આર્ય (જનો) ના રક્ષક ! હે હિતકારી (હરિ) ! હે વીર (જિનેશ્વર) ! હે ઉત્તમ (જગદીશ) ! સુગમ (નામના દેવે અતુલ્ય ઉપમા કરવાની ખાતર વિરૂપેની એવી) ઉદાર, તેજસ્વી તેમજ કામોદીપક કામિનીઓની મેતિના સંભાષણ તથા દેહના અવલોકનથી અમોહિત છે ઇન્દ્રિયો જની એવા [અથવા અત્યંત અભીષ્ટ છે સગનિ જની એવી તથા વિશાળ છે નેત્રની કીકી જની એવી તેમજ ઉદય થયો છે મહાનનો જેને વિરે એવી મહિનાઓની પક્તિના આવાપ તથા દેહ તેમજ અવલોકન વડે (અપારો પણ) મુગ્ધ નથી બની ગયો ઇન્દ્રિયો જની એવા, અથવા અતિ મધ્ય છે સગનિ જની એવા હે (ત્રેતે ક્ય-પનિ) ! અદીન છે નેત્રની કીકીઓ જની એવી તેમજ કામાતુર તરૂંત્રીએ ની પક્તિના નનાપ તથા દેહ-વર્ણન વડે (પત્ર) મોહ નથી પામ્યો આત્મા જનો એવા ! વગી બૂમદગ્ધના બૂમવૃક્ષ અને કીડાના સ્થાનરૂપ એવા મિદ્ધાપ પૃથ્વીપતિના ભવનમાં જન્મ થયો છે જેને એવા તેમજ નષ્ટ થયો છે રાગ જેનો એવા તથા વગી શાસન-રહિત એવા આપ અને નિરતર નિર્વાનના સુખો મમપો ”

અથવા

“ પ્રત્યક્ષ કરનારા દેવોના દેશ ઉપરથી પડેલી એવી મુગ્ધની તેમજ વિકસિત મન્દાર (નમના દેવ-વૃક્ષ) ની મન્દાઓની રજે વડે રંગાયેલા છે અરણ્યે જનાં એવા હે (મિદ્ધાપ-) મુગ્ધ ! નિર્દ- ના વમનના પ્રાણીઓ) નુ રક્ષણ કર્યું છે જેણે એવા હે (નમના-નમન) ! હે (અન્નિ) નમથી રહિત (યગોના-પનિ) ! હે હર્ષાપક (મિયાંગનાના પિત્ર) ! હે

સર્વદા વિષયથી અનાસક્ત (ન દિવર્ધનના છબુ ખાખવ) । હે રૂનરહિત (દેવાધિદેવ) । હે વનિતાથી વિમુખ (વિશ્વેશ્વર) । હે આર્ય (જનો)ના રક્ષક । હે કટ્યાણુકારી (ગિનેશ્વર) । હે વીર (પરમાત્મા) । હે ઉત્તમ (અરિહત) । (વૈમાનિક દેવ દેવાને ક્ષીયે) ઉત્તમ એવા [અથવા ઉત્તમ (દેવા છતાં પણ વીર પ્રભુને ઉપસર્ગ કરનારા દેવાથી) અપકારૂંપ એવા] સગમની ઉદાર છે નેત્રની કીકીઓ, ધ્વનિ તેમજ કામદેવ જેના એવી અજસાની આવસિના આસાપ, અગ અને (કટાસપૂર્વકના) અવતોકન વડે મોહિત બની ગય નથી ઇન્દ્રિયો જેની એવા, અને વળી સદિના શૃંગારરૂપ અને વિદ્યાસના વમરૂપ એવા સિદ્ધાર્થ નૃપતિના મહેલમા અવતર્યા છે જેઓ એવા તેમજ નાશ કર્યો છે (અન્ય પ્રાણીઓ)ના શોભોને જમણે એવા તથા વળી શોભથી રહિત એવ આપ મને મોક્ષના સુખો અર્પો ॥—૬૩

અપહીકરણ

વીર પ્રભુનુ ચિન્ન—

આ ઓવીસમા થાને આ અવસર્પિણીમા થયેલા અન્તિમ તીર્થકર વીર પ્રભુને જ મ સિદ્ધાર્થ નૃપતિના સન્નિમકુકે નારમા થયો હતો એમના પિતાનુ નામ સિદ્ધાર્થ હતું અને એમની માતાનું નામ ત્રિશલા હતું આ અવસર્પિણીમા થઈ ગયેલા મુનિમુલન રથાથી અને અરિહતેમ સિવાયના અન્ય તીર્થકરોની જેમતેઓ કારણપ એવના (જ્ઞાત વચન) હતા તેમને મુવજુવર્ણી દેહ સિંહના લાછનથી વિશેષ યોગ્યતા હતો એમની ઈચ્છા સાત દાય જેટલી હતી બહોદાર (૭૨) વર્ષનું આયુષ્ય પૂર્ણ થતા તેઓ દીવાળીની પાછલી રાત્રિએ પરમ પરને પડ્યા ¹

હાલમા આજ જિનેપરનું શાસન પ્રવર્તે છે અને જે જૈન ધર્મ અત્યારે પ્રવર્તે છે તે તેમને જ પ્રભાવ છે વિશેષમા અત્યારના સમસા સાધુએ તેમના યાત્રામાદિ અભાર જીવરશમ ન સુધર્મો સ્વામીની ઓલાદના છે

વીર શાહના સળધી વિચાર—

‘વીર’ શબ્દ માટે નિરૂપ કરતા અનુયોગદ્વાર-નૃસિ, યોગશાસ્ત્ર અને ધર્મ-સામ્રાજ્ય પણ કહ્યું છે કે—

“વિજારણતિ યાજમ, તપસા ચ વિરાજન ।

તતોવીર્યેજ મુલકસા, તસ્માદ્ વીર ક્ષતિ સ્વન ॥

અર્થાત્ જે કમનુ વિદારણ કરે છે તથા તપશ્ચર્યાથી વિરજમન છે તેમજ તપ-દર્શિત મુક્ત છે તે ‘વીર’ કહેવાય છે

¹ આ વાતે ઉ રોને ૨ જિનપ્રભુમુરિમે ૧૪ ૨ પ્રમુલક વ વીર નિરુપ-૧-૧૫૫ ૨૦૧ ૩ નામનું એક મંથરનક ૩ ૪ ૨૫૫ છે

‘વીર’ શબ્દનો ંયુત્પત્તિ-અર્થ પણ ઉપર્યુક્ત વાતની સાક્ષી પૂરે છે, કેમકે “વિશેષે રૂપયતિ-પ્રેરયતિ કર્માણિ इति वीर ” અર્થાત્ જે વિશેષે કરીને કર્મોને પ્રેરે છે, ધક્કા મારે આત્માથી અલગ પાડી તેને દેશવટો દે છે, તે ‘વીર’ છે આ ‘વીર’ શબ્દની ંયુત્પત્તિ છે

વિશેષમા ‘વીર’ શબ્દની ંયુત્પત્તિ અન્ય રીતે પણ વિચારી શકાય તેમ છે જેમકે “વિશેષે રૂપ-સ્ત્રી તપોરૂપા તીર્થકરનામકર્મરૂપા વા તયા રાજતે इति वीर ” અર્થાત્ તપશ્ચર્યારૂપ અથવા તીર્થ કર-નામકર્મરૂપ વિશિષ્ટ સ્ત્રી વડે જે શોભે છે તે ‘વીર’ છે, અથવા “વિશિષ્ટ ફો-જ્ઞાનમસ્ય વીર ” અર્થાત્ વિશિષ્ટ છે જ્ઞાન જેનું તે ‘વીર’ કહેવાય, અથવા “વિશિષ્ટા પદ્મવિંશદ્રાગુણાયે રૂપ-શાળી यस्य इति वीर ” અર્થાત્ પાત્રીસ વાણીના શુભે કરીને સુખ હોવાને લીધે વિશિષ્ટ વાણ છે જેની તે ‘વીર’ કહેવાય

વીર પ્રભુની વીરતા—

વીર પ્રભુની વીરતા તો તેમનો જન્મસિદ્ધ હક હોય જોમ હાગે છે એ સબધમા નિવેદન કરવાનું કે દરેક તીર્થકરનો જન્મ થતા તેમનો જલાભિયેક એક પર્વત ઉપર કરવામા આવે છે, એ નિયમાનુસાર વીર પ્રભુનો પણ તથાવિધ જલાભિયેક કરતી વેળાએ ઔધમન્દ્રને ચક્ર મધ્યે આ નાનુ બાલક આવે ‘પ્રભવ જલનો ધોધ કેમ સહન કરશે ? આથી તે ઈન્દ્ર જલાભિયેક કરતા અચમયે. આ વાત અવધિજ્ઞાનથી ત્રિજ્ઞાની પ્રભુએ જાણી અને પોતાના હાથ પગના અંગુઠાથી મેક પર્વતને ચાપે. એટલે તે તરતજ કમ્પી ઉઠ્યો આથી આખી આલમમા ખગમજાટ મધ્ય રમ્યો. આ પ્રકારનું પ્રભુનું અનુષ્ઠાન જળ જોધને ઈન્દ્ર તેનું ‘મહાવીર’ એવું નામ પાડ્યું વિશેષમા આમલી કીડ કરતા પણ તેમણે દેવને હરાઓ (આ સબધમા જુઓ વીર-લક્ષ્મીમરણ પૃ. ૧૦)

આ ઉપરાંત કર્મ-કટક ઉપર વિજય મેળવવાને તો તેમણે અનાર્થ દેશમા પણ વિહાર કર્યો હતો. એટલુંજ નહિ, પરંતુ તેમણે ચાર તપશ્ચર્યા પણ કરી હતી.

આ ઉપરાંત વીરમા વીરના હોવાનું સિદ્ધ થાય છે અને તેમની અપૂર્વ વીરતા વિચારતા તેમને ‘મહાવીર’ કહેવામાં આવે તો તે પણ કંઈ ખોટું નથી આ વાતની કવચસૂત્ર (સુ. ૧૦૮)માં

૧ જ્ઞ. સ્વપ્નમ. જુઓ વીર-લક્ષ્મીમરણ (પૃ. ૧૮)

૨ મહાવીર સ્વ મોમે રીપ મદ્યુ કરી તારથી માડી સાલ બાર વપ અને એક પચસ રીપમા નીવ મુજની તપશ્ચર્યા કરી જ રીપ વેર ’ સ્વ ન્યાય છે જોમ સિદ્ધ થાય છે —

એક જ નવિન નવ ચમુચાપનુ, જ દિશ્વલિક, જ ર જલિક મનર જામનિ જ રિશ્વલિક મે રેશ્વલિક, મે જામનિક, જ મદમક અને સાનેજર મે નામની બ, આ અને રી તિરહી રિશ્વલિકે રીશ્વલિકી નવગીઆ જ મામમા પાચ રિશ્વલિકે જા સુધી જનિમકરિશ્વલિક ઉત્તમ, જા અગમજા, જેની રીશ્વલિકે રેશ્વલિકા એક ર રિશ્વલિક ર રિશ્વલિકે અને જાત મે મનુષ્ય જા અર્થે સ્વ સ્વ જા અને એક ર રિશ્વલિકે મેમજુ હાથ રજુને એમનુસાર જા જા (પાન) કા રીશ્વલિકે રેશ્વલિકે રેશ્વલિકે રેશ્વલિકે (રીશ્વલિક) ને રીશ્વલિકે જા રિશ્વલિકા નવજુ રીશ્વલિકે જા રીશ્વલિકે રીશ્વલિકે

નિમ્ન-સિમિત પાક સાક્ષી પૂરે છે —

“ એવં વદયેશ્વર્ય વીરિદાશમગ્ન મનિમયે વદિમગ્ન વાત્ય ધીમ અરિરતિસદે દરિર વીરિમવત્રે રૂરેઈ મે ત્વમ દર્શન મગ્ન મહાર્ચે । ”

અર્થાત્ (વીરની પ્રમુખતા અદરમાત્) ભય અને (સિદ્ધાંતિક) ભેરવને વિષે અચળ, (સુખાર્થિ બાવીશ) ચરીપદ અને (રિન્ધાદિક સોત) ક્રિયસંગીને (છતી યમિત્વે) ક્ષમાપૂર્વક સદન કરનારા, (અદ્વાદિક) પ્રતિમાઓના પાલક, અરનિ અને રતિમા ચમાન, તમ-દેવથી રક્ષિત તેમજ વીર-યુદ્ધ પ્રમુ દેવાથી દેવોએ તેમનું ‘ અમલુ ભગવાન મહાવીર ’ એવું નામ પાડ્યું

વીર પ્રમુખા અન્ય નામો—

વીર પ્રમુખા મહાવીર, વધમાન, દેવાઈ અને જ્ઞાત-નન્દન એ નામાન્તરો છે વિશેષમા આ નામો સાચક છે ‘ મહાવીર ’ નામની સાર્થકતા તે ઉપયુક્ત હકીકત ઉપરથી ભેઈ શકાતી દેવાથી બાળીનાં નામના સળથી વિચાર કરવો બાકી રહે છે જન્મથી માંડીને જ્ઞાના ક્રિયા ઉત્તરોત્તર વૃદ્ધિ પ્રાપ્ત કરી તે માટે અથવા પ્રભુ ગર્ભમા આવ્યા ત્યારથી તેમના પિતાના જ્ઞાત કુલમા જન, ધન્ય પ્રમુખ કદિની વૃદ્ધિ થઈ તેટલા માટે પ્રભુનું વધમાન નામ સાર્થક થાય છે દેવાઈના સળધમા (૧) મન્દારિક દેવાના સ્વામી તરીકે, (૨) દેવો વડે પૂજિત કે પ્રાપ્ય તરીકે તેમજ (૩) રિભ્ય આઈ તરીકે એમ ત્રણ રીતે વિચાર થઈ શકે છે જ્ઞાત કુલમા ઉત્પત્ત થવાથી સિદ્ધાર્થને ‘ જ્ઞાત ’ કહેવામા આવે છે, આથી કરીને તેમના પુત્ર મહાવીર પ્રભુને જ્ઞાત-નન્દન કહેવા એ વારતવિક છે

પદ્ય-વિચાર—

આ તેમજ ત્યાર પછીના ત્રણ પદ્યો પદ્ય કવિવર ભલભૂતિપૂત માણ્ડતી-માધવ નામના નાટકના પદ્યમ આક્રમા રચાયેલા એક સ્ત્રીઆમનામક મહાસ્ત્રીકની જેમ દ હક વૃત્તમા રચાયેલા છે આ દ હક નામના સમવૃત્તના અનેક પ્રકારો છે એ વૃત્તના પ્રત્યેક અક્ષરમા ૨૭ અક્ષરો કે તેથી વધારે ઉકેલ સુધી અક્ષરો હોય છે પરંતુ આ દરેક પ્રકારના ‘ દ હક ’મા પ્રથમના છ અક્ષરો હ્રસ્વ હોય છે અર્થાત્ તે નમ્રલુ હોય છે, બ્યારે બાકીના અક્ષરો રમલુ, યગલુ કે સમલુના હોય છે અત્ર તે આ ચારે પદ્યો ૩૩ અક્ષરવાળા ચાર અરવોથી યુક્ત છે અને તેમાના પ્રથમના છ અક્ષરો નિયમાનુસાર હ્રસ્વ યાને લગુ છે, બ્યારે બાકીના ૨૭ અક્ષરો રમલુમા રચેલા છે આ વાત આ પદ્યના પ્રથમ અક્ષર તરફ દ્રષ્ટિપાત કરવાથી ભેઈ શકાય છે એમકે—

ન	મ	દ	મ	ર	સિ	રો	ક	હ	સ	ર	સ	ત	સા	મો	દ	નિ	નિ	ર	મ	વા	વા	વા
~	~	~	~	~	~	~	~	~	~	~	~	~	~	~	~	~	~	~	~	~	~	
મ	મ	ર	ર	ર	ર	ર	ર	ર	ર	ર	ર	ર	ર	ર	ર	ર	ર	ર	ર	ર	ર	
સા	ર	મો	ર	મ	નિ	તા	ર	ર	ર	ર	ર	ર	ર	ર	ર	ર	ર	ર	ર	ર	ર	

૧ યાના—અબલા અયમેરચયા વરીપદાપસર્ગાં જ્ઞાન્તિજ્ઞમ પ્રતિમાર્ગ પાલ્કો ધીમાર્ગ અરિરતિસદા પ્રવ્યા વીયસમ્પન્ના રૂપેસ્તદય નામ કૃતં અમળો મયવામ મહાવીર ।

‘समीरित’ शम्भितम् । ‘सा’ । ‘अर्त्ता’ जिनानाम् । ‘सहति’ सहात । ‘भक्तिभार्जा’ अनुरागजुषाम् । ‘भवाम्भोषिसम्भ्रान्तभ’ पावसीसेविता । ‘भवाम्भोषी’ सम्भ्राता-आकुलीभूता या भव्यादयो तथा सेविता । ‘मसद्वनमदशोकपृथ्वी’ सद्वना य-सोपताया च मदशोकाभ्यां पृथ्वी य-वितता य या न भवति सा । ‘ईक्षणया’ ईक्षणानि-चक्षुषि ज्ञानानि वा प्राप्ति-पूरयति-आप्ताययति वा सा । ‘यशोमाधपप्रभायुर्धराराष्ट्रपरेताहितारोचित’ यशोमाधानि-(कीर्त्या) शोभना(भिता)नि पशणि-बाह्वानि प्रमजन्ते ये धराराज-पृथ्वीपतय परेता-विद्यावा अदयो-नागा तारा-उद्योतिष्काः तेषां उचित-योग्यम् । यस्या समवसरण अत्र अराराद् सा अर्त्ता सरति समीरित भक्तिभार्जा प्रवितरतु इति सम्बन्ध ॥ ९४ ॥

अवधारि

समवसरण-धर्मज्ञानारधानं परया अत्र अस्मिन् अराराद्-भूशमराजत सा अर्त्ता ततिभक्ति भार्जा समीहिते दिनरत । समवसरणं कथमन्यम् । स्फुरत्केतु-धर्मध्वजध्वक-धर्मवक्ता आमको-वैव इन्द्रि-अनेकपद्मानि-सुरकृतकमहानि इन्द्रध्वजध्वजानि-यद्वावरातमकीणकानि उत्सर्पिणी साल-प्रदी-माकारप्रये मधानावनमदशोकद्रुम इयि-पुरावमृतपद्यायातपत्रप्रयं तस्य प्रमा-कान्तिस्तया शुभ-महाप्र । पुन किमुनम् । परेत-अपगत्य अहिता-दाप्रयो येषां नेरारोचित-शोभितम् । अथवा परा-प्रधाना इतिहिता-यत-पुरित्यदतां सप्ततेर्विशेषणे । आरोचि-शोभितम् । संदति कथमूता । भवाम्भोषी-ससारसमुद्रे संभ्रान्ता-आकुलीभूता या भव्यायसी तथा सेविता । पुन कथमूता । सद्वना-सोपताया य मदशोकाभ्यां पृथ्वी-वितता य या न भवति । ईक्षणानि-चक्षुषि ज्ञानानि वा प्राप्ति-पूरयति सा । यशसा भातानि-शोभितानि पशणि-बाह्वानि प्रमजन्ते ये धराराज-पृथ्वीपतय परेता-विद्यावा अदयो नागातारा-उद्योतिष्कास्तेषामुचित-योग्यम् । समवसरणविशेषणमिदम् ॥ ९४ ॥

अन्वयः

यस्या स्फुरत्-केतु-ध्वज-आनक-अनेक-पद्म-इन्द्र-इन्द्र-वामर-उत्सर्पि-साल-प्रदी-सद-अवनमद-अशोक-पृथ्वी-ज्ञान-प्राय-शोभा-भातपत्र-प्रमा-गुरु, परेत-अहित-आ-रोचित [अथवा आर-उचित] (अ-स-इवन-मद-शोक-इयि), यशस्-भात-पत्र-प्रमान्-उद्यो-राज-परेत-अहि-तारा-उचित (रोचित) समवसरण अत्र अराराद्, सा (परा, इत-अहिता) भव-अम्भोषि-सम्भ्रान्त-भ्रातृ-आवसी-सेविता, अ-स-इवन-मद-शोक-पृथ्वी, ईक्षण-मा अर्त्ता सहति भक्तिभार्जा समीहित प्रवितरतु ।

शब्दाः

समवसरणं (मु० समवसरण)=धर्म-देशनाम्
२५।१.
वक्ता=(धर्म-) वक्ता
आनक=६ इन्द्रि
इन्द्र=२५-६
३३

वामर=२५।२
उत्सर्पि=२५।३, प्रसरता, ले३ ले३
आनक वक्ता.
साल=२६
अवनमद (या० नर)=२५।३, २५।३।३

અશોક=અયોક, આસોપાલવનું ઝાંઠ
 પૃથ્વી=પૃથ્વી, ભૂમહળ
 માય=સદૃશ, સરખુ
 શોમા=યોમા
 આતપ=તાપ
 આતપન=તાપથી રક્ષણ કરનાર, છત્ર
 ગુરુ=ગ્રેહ, ઉત્તમ
 સ્ફુરતેતલકાનકાનેકપદ્મેન્દુરુક્ષામરોત્સવિ
 સાલનવીસવ્વનમદશોકપૃથ્વીક્ષણમાયશોમાત
 પન્નમમાગુરુ=સ્ફુરત્યમાન ક્ષત્ર, ધર્મ-ચક્ર,
 હુહુભિ, અનેક કમલો, ચન્દ્ર જેવી કાતિ-
 વાળા આમરો, પ્રસાર પામતા ત્રણ ગઢો
 તેમજ ઉત્તમ તથા નમતા અયોક તથા
 પૃથ્વીને વિષે ઉત્સવરૂપ છે યોમા જેની
 એવા ત્રણ દત્રોની પ્રભા વડે એક.
 ભરારાદ (વા० રાજ)=અતિશય શોભતું હવું
 પરેત (વા० ૬)=જતો રહેલ
 અહિત=(૧) યત્ર, (૨) ઉપદ્રવ
 પરેતાહિતા=નષ્ટ થયા છે ઉપદ્રવો જે દ્વારા એવી
 આર=(૧) અધિઓના સમુદાય, (૨) મુનિ.
 આરોચિત=અધિઓના સમુદાયને અથવા મુનિ-
 ઓને યોગ્ય
 પરા (મૂ० પર)=ઉત્કૃષ્ટ
 હતાહિતા=જતા રહેલા છે દુરમનો જેના એવી.
 આરોચિત (મૂ० આરોચિત)=મુશોભિત
 આરોચિત=યોગ્યમાન.
 પરેતાહિતારોચિત=નષ્ટ થયા છે દુરમનો જેના
 એવા વડે યોગ્યમાન
 પ્રદિનતુ (વા० તુ)=અર્પણ.
 સર્મહિત (મૂ० સર્મહિત)=મનોવાંછિતને

અર્હતાં (મૂ० અર્હત)=અરિહરોની, તીર્થકરોની.
 સહતિ (મૂ० સહતિ)=સમુદાય, ટોળુ
 મક્કિમાર્જા (મૂ० મક્કિમાર્જ)=મક્કોની
 સમ્રાન્ત (વા० મ્મ)=પ્રાતિ પામેલા
 મરામ્મોધિસમ્રાન્તમગ્યાવલીસેવિતા=સધાર
 સમુદ્રમા સમ્રાન્ત થયેલા મગ્યોની એણિ વડે
 સેવાયેલા
 ક્વન=સંતાપ
 શોક=દિલગીરી.
 અસવ્વનમદશોકપૃથ્વી=અવિદ્યમાન સંતાપ,
 અભિમાન અને યોક જેની ભૂમિને
 વિષે એવી.
 પૃથ્વી (મૂ० પૃથ્વી)=વિસ્તીર્ણ
 અસવ્વનમદશોકપૃથ્વી=સંતાપ, ગર્વ તેમજ
 યોકથી બચાવત નથી એવી.
 ર્હક્ષણ=(૧) આખ, (૨) જ્ઞાન
 પ્રા=(૧) ભરવું, પૂરવું, (૨) આપવું
 ર્હક્ષણપ્રા=(૧) આખ પૂરનારી; (૨) જ્ઞાન
 આપનારી.
 માત (વા० મા)=પ્રકાશિત
 પન્ન=વાહન.
 માર્જ=સોમવનાર.
 ડર્વરા=પૃથ્વી
 ડર્વરાદ=પૃથ્વીપતિ
 પરેત=પિચાચ
 તારા=યોતિષક દેવ
 યસોમાતપન્નમાગુર્વરાદપરતાહિતારોચિત=
 કીર્તિ વડે મુશોભિત એવા વાહનોને
 અજનાસ પૃથ્વીપતિઓને, પિચાચોને,
 નામ (દેવો)ને, તેમજ યોતિષક
 (દેવો)ને યોગ્ય

શ્લોકાર્થ

બિન-સમૂહની સ્તુતિ—

“સ્તુતિપ્રમાણ (ધર્મ) એવ, (ધર્મ) એક, (દેવ) દુ-દુર્લભ, અનેક (સુર-ચિત્ત સુવર્ણ) કમલ, નન્દ જેવી કાન્તિવાળા ગામર, પ્રસાર પામતા (રત્ન સુવર્ણ અને રૂપાના) તલ્લુ મદો તેમજ ઉત્તમ તથા (પ્રાપ્ત, પત્ર, દૂધ આદિના ભારથી) નમન કરતા અશોક (વૃક્ષ) અને પૃથ્વીને વિશે ઉત્સવરૂપ છે સેના જેની એવા (તલ્લુ) છત્રોની કાન્તિ વડે અમૂલ્ય એવુ, તથા વર્ગી નદ વધા છે યાનુએ જેના એવા (પ્રણીએ) વડે અત્યંત સેનાપ્રમાણ એવુ, (તેમજ સત્તાપ, ગર્વ અને સેનાથી રહિત છે ભૂમિ જેની એવું), તથા કીર્તિ વડે સુરો ભિત એવા (ગજ, અથ પ્રમુખ) વહનોને ભજનારા (અર્ધાનુ એવાં વાહનોવાળા) પૃથ્વીપતિએને, (ભૂત, પ્રેત અને) પિતાશ્રીને, નામ (દેવો)ને તેમજ જ્યોત્ષ્ણિક (દેવો)ને યોગ્ય એવુ જે (બિન-પરિત)નુ સમવસરણ અત્ર વર્તવાર સેનાનું દન, તે બિનેશરીને સમુદાય કે જે સસારરૂપી સાગરમાં સમન્ત વધેલા ભખ (છત્રો)ની ભેતિ વડે અત્યંત સેવિત છે, તથા વર્ગી જે ઉત્કૃષ્ટ છે તેમજ જેના યાનુએ નદ વધેલા છે તથા વર્ગી જે સત્તાપ, અભિમાન અને સેનાથી વિમ્બ નથી, તેમજ વર્ગી જે રાજા જેને કદાચને દેવતા છે, તે તીર્થકરોએ સમૂહ ભક્ત (જનો)ના મનોરવને પૂર્વ કરા” —૬૪

સ્વપ્રીકરણ

સમવસરણનું સ્વરૂપ—

જે સ્વલભા તીર્થારને દેવલ-દાન પ્રાપ્ત થાય છે, તે સ્વલભા દેવલએ સમવસરણ રહે છે તેમા પ્રથમ તે “વાયુકુમાર દેવલએ સમવસરણને માટે એક દેવન ૧૬૦૮૮ પૂર્વેનું આજ્ઞા કરે છે ત્યાર પછી “મેઘકુમાર દેવલએ મુખથી જાણી વૃદ્ધિ કરી તે પૂર્વેનું વિચાર કરે છે પછીથી “શુભ-અવર દેવો મુખે, અધિભ (અલે) અને રત્નો વડે ભૂમિ-નદ (દેવ-ગજ) ભાષે છે અને તેના ઉપર અવર દેવલએ અધિમુખ દેવલ (અવર) ૧૬૦૮૮ અને અધિમુખ પુરુષો વેરે છે અને આરે દિલ્લમ રત્ન, મુખ અને અધિમુખ તેરે. ભવે છે. પુરુષ-વૃદ્ધિ—

જન જે ઉચેરનું અનવરણ નહિ તલ્લુ કે આ મુદેએ કરી પુરુષ-વૃદ્ધિના પુરે સચેતન છે આ સવેશ્યા કેટલાકો એવી કહીક કરે છે કે અદરે વિચાર અને મદેદા એક સચિત કુસુમેની વૃદ્ધિ સમવસરણના દર તે પછી હવ-અવરે અપ્ત દાવદલ એક મુનિવરેનું ત્યાં કેવી રીતે મમન-અમમન થઈ શકે? કેમકે મું તેમ કાલદે તે પુરેને વિદ્ય નહિ થાય શકે? આના ઉત્તર તરીકે કેટલાકો એક વિચાર કરે છે કે આ પુરે તેને વિ-

૧-૧ બુદ્ધિ ભવનપ્રતિન કલ્પે (૫ ૬૦૫)

૨ આ દેવેને વાનમન્દારન નદથી વધુ એકજગદ ભરે છે અને તે અનન્દ અનન્દ રીતે એક વિષ્ણુ છે

વેલા હોવાથી સચિત્ત નથી, પરંતુ અચિત્ત છે. ફિન્ટુ આ વાત સુક્તિ-યુક્ત નથી, કેમકે જલજ અને સ્થલજ એમ બંને પ્રકારના પુષ્પોની દેવો સમવસરણુમા સર્વત્ર વૃદ્ધિ કરે છે એવો નીચે સુજબનો પાઠ મળી આવે છે.

“વિંદહાહ સુરમિ, જલયલય વિવકુસુમનીહારિ ।

પર્યરિતિ સમતેજ, વસન્તવણ કુસુમવુદ્ધિ ॥”

આવી પરિસ્થિતિમા કેટલાકો એમ કહે છે કે આ પુષ્પો તો સચિત્ત છે, પરંતુ ન્યા સુનિવરે અવસ્થિત હોય છે, ત્યાં દેવો પુષ્પની વૃદ્ધિ કરતા નથી પરંતુ આ ઉત્તર પણ કીક નથી, કેમકે શું કાઠની માકક સુનિઓ એકજ સ્થાનમા સ્થિર રહે છે અને પ્રયોજન હોય તો પણ શુ તેઓ ગમનાગમનાદિક ક્રિયાઓ કરે નહિ ?

આ પ્રશ્નનો વાસ્તવિક ઉત્તર તો એમ લાગે છે કે જેમ એક ચોજન પ્રમાણવાળી સમવસ રણુ-ભૂમિમા અપરિમિત દેવ, દાનવ અને માનવનો સમર્થ (લીડ) થવા છતાં પણ કોઈને કંઈ બાધા થતી નથી, તેમ મકરન્દની સપત્તિવાળા મન્દાર, મયકુન્દ, કુન્દ, કુમુદ, કમલ, રૂઢ, સુકુલ, માલતી ઇત્યાદિ વિવિધ જાતના તેમજ જાતુ પર્યંત સમૂહવાળાં એવા પુષ્પો ઉપર સુનિ વરા તેમજ અન્ય લોકોનો સચાર કે સ્થિતિ થતા તે પુષ્પોને વીર્યકરના અસાધારણ અતિશયને લઈને જરા પણ કિંતામણુ (બાધા) થતી નથી, પરંતુ ઉલટું અમૃતની વૃદ્ધિના સિંચનની જેમ તે પુષ્પો વધારે પ્રકુલિત બને છે.

મણુ ગદો—

ઉપર્યુક્ત ભૂમિ-તલ ઉપર ત્રણ વર્તુલાકાર વર્ષો થાને ગદો બનાવવામા આવે છે તેમા કૌથી અહારનો ગદ રૂપ્યમથ (રૂપાનો) બનાવવામા આવે છે. વળી તેના ઉપર સુવર્ણના વિશાળ કપિ શીર્ષક (કાગરા) બનાવવામા આવે છે અને તે દેવતાઓની વાપી (વાવ)માના જલમાના સુવર્ણના કમલોનું જ્ઞાન કરાવે છે આ બવનપતિઓનું કાર્ય છે. સમવસરણુમા આવતા નરેશ્વરોના વાહનો આ ગદમા રહે છે.

જેમ જમીનથી પીડ-બધ (ભૂમિ-તલ) ઉપર આવવાને માટે રથ હબર (૧૦૦૦) રથમથિયા ચલવા પટે છે અને ત્યાર બાદ ૫૦ રથનુધ્ય જેટલું સમજૂતલા પૃથ્વી ઉપર આવતું પટે છે, તેમ આ ગદથી આ પછીના ગદ ઉપર જવાને માટે પણ પાંચ હબર (૫૦૦૦) પત્રથિયા ચલવા પટે છે, તેમજ ૫૦ ધનુધ્ય પ્રમાણુ જેટલું અતર કાપતું પટે છે.

૧ સુત્ર ૭ થ—

વૃત્તરવાવિની સુરમિ જલયલયો વિવકુસુમનીહારિણી ।

વિંદિતિ સમન્તતો વસન્તવણી કુસુમવુદ્ધિ ॥

૧ રી ૫૨૬૫ મેઠ હાથ પદોનું અને ૧૧૬૫ નીચું કુ નુ અને મેઠ મોની મોઠ હાથ ૬૫ ૭

૧ ૨૪ મ ન = ૧ ૮૫, ૪ ૮૫ = ૧ ૫૫, ૧૦૦૦ ૫૫ = ૧ ૭૫ (૫૫) ૪ ૭૫ ૨૫

ચતુષ્કોણાકાર સમવસરણુ—

અત્ર એ ઉમરણુ અનાવરણક નહિ ગણાય કે વર્તુલાકાર સમવસરણુની જેમ ચતુરસ સમવસરણુ પણ હોય છે, આવા સમવસરણુના દરેક ગઢની દીવાલ ૧૦૦ ધતુષ્ય પ્રમાણ બાકી હોય છે સૌથી બહારના ગઢની અદરની દીવાલ અને મધ્યમ ગઢની બહારની દીવાલ વચ્ચે ૧૦૦૦ ધતુષ્યનું અંતર છે, બ્યારે મધ્યમ ગઢની અદરની દીવાલ અને અંત્યતર ગઢની બહારની દીવાલ વચ્ચે ૧૫૦૦ ધતુષ્યનું અંતર છે અદરના ગઢની ચારે દિવાલો સમવસરણુના મધ્યાભેદુથી ૧૩૦૦ ધતુષ્યને અંતરે આવેલી છે આથી કરીને આ સમવસરણુ એક ચોળન લાણુ તેમજ એક ચોળન પહોળ છે, પરંતુ એ ધ્યાનમાં રાખવું કે આ ગણતરીમાં સૌથી બહારના ગઢની દીવાલની જાડાઈ ગણવામાં આવી નથી ૧૦૦૦+૧૦૦+૧૫૦૦+૧૦૦+૧૩૦૦+૧૩૦૦+૧૦૦+૧૫૦૦+૧૦૦+૧૦૦૦=૮૦૦૦ ધતુષ્યો=૧ ચોળન વિશેષમાં આ ચતુષ્કોણાકાર સમવસરણુમાં દરેક ખૂણે બે ગળે વાપીએ દેાય છે, બ્યારે વર્તુલાકાર સમવસરણુમાં તે એક એક હોય છે

ગઢનાં દ્વારો—

દરેક ગઢને એક એક દિશામાં એકેક એમ ચાર દ્વારો (દરવાજા) હોય છે તે બધે અતુલિધ ધર્મને કીડા કરવાના ગોખ ન હોય તેમ જાણે છે દરેક દ્વારે ચાર ચાર દ્વારવાળી તેમજ સુવર્ણના કમલવાળી વાપિકાઓ (વાવો) હોય છે આ ઉપરાંત દરેક દ્વાર તોરણો અને વાવડાઓથી વિભૂષિત કરવામાં આવે છે અને તેની નીચે સ્વસ્તિકાદિક જાદુ મગલો આલેખવામાં આવે છે વિશેષમાં બ્યતરે ત્યાં ધૂપના પાત્રો પણ મૂકે છે આ ઉપરાંત દરેક દ્વાર ઉપર અનુપમ કાળિ વાગુ શૂદ્ધિક મહિમય એક એક ધર્મ-અથવા સુવર્ણના કમલમાં રાખવામાં આવે છે

સૌથી અદરના ગઢના દરેક દ્વારમાં બે ગળે દ્વારખાલો હોય છે જેમકે પૂર્વ દ્વારમાં બે વેમાં નિક દેવા, દક્ષિણ દ્વારમાં બે બ્યતરે, પશ્ચિમ દ્વારમાં બે જ્યોતિષ્કો અને ઉત્તર દ્વારમાં બે ભવનપતિઓ હોય છે એ પ્રમાણે મધ્ય ગઢના દ્વાર આગળ અનુક્રમે અજાય, પાશ, અકુશ અને મુદ્દગરને ધારણ કરનારી ચારે નિકાયની જથ્થા, વિજયયા, અજિતા અને અપરાજિતા એ નામની બે બે દેવીઓ પ્રતિદ્વાર તરીકે લેખી રહે છે બહારના ગઢના દ્વાર આગળ દરેક દ્વારે એક એક લુબ્ધ, અદ્વાગધારી, અનુપ્યમસ્તકેમાલાધારી અને જટામુકુટમડિત એ નામના ચાર દેવતાઓ દ્વારખાલ તરીકે કાજર રહે છે

આ સભ્યમાં નીચે પ્રમાણેના મનાતરો હોવાનું સેન-પ્રશ્ન (ઉ ૧, પ્ર ૩૦) ઉપરથી એવું સમાજ છે—

તેમા વૃદ્ધશીરાનુ જય-આહાર-મ્યમાં કણુ છે કે—

“વનિવય પ્રતિજ્ઞારં, લુપ્તહયમુક્તાં છતાં ।

ઈન્દ્રિયો દિ પ્રવીઢાપા, સ્વારણવારિણોઽવવલ્લ ॥”

૧ (૧) સ્તુતિ, (૨) નવનર્ત (૩) દર્શન (૪) યતન-પ્રયત્ન (૫) જીવંતુ ભેડ (૬) શીશ્ય (૭) જીવન, (૮) કુખ અને (૯) સપ્ત એ “અદ્ય મંત્ર” કહેવાય છે

શીશાન્તિનાથ-ચરિત્રમા નીચે મુજબનો ઉલ્લેખ છે—

“દ્વારેષુ રૌપ્યવપ્રસય, પ્રત્યેક સુમ્બદ્ધ સ્થિત”
 શ્રમુખમાલી સદ્વાદી, જટામુકુટમૂર્તિ”

શ્રીકૃષ્ણચરિત્રમા નીચે મુજબ નિવેદન કરવામા આવ્યું છે—

“અન્યથમે પ્રતિદ્વાર, તસ્મી દ્વાસ્યસુ સુમ્બદ્ધ”
 સદ્વાદી સુશિર-સાગી, જટામુકુટમખિત”

અરોહ વૃક્ષ—

૨૦૦ ધનુષ્ય જેટલી લંબાઈ તેમજ પહોળાઈવાળા અને તીર્થકરના દેહના જેટલી ઊંચાઈ-વાળા જેવા ત્રણ ત્રણ પગવિધાવાળા આર દ્વારવાળા તેમજ સમવસરજુની જાણના માથમા અત્યંતરોએ રથેશ્વા મહિ-પીઠના ઉપર અરોહ વૃક્ષ રચવામા આવે છે આ વૃક્ષની ઊંચાઈ તીર્થકરના દેહ માન કરતા બારમણી હોય છે અને તેનો ઉપરનો થેશ્વો એક થોળાની ૩૩૩ અધિક હોય છે વિરોધમા આ વૃક્ષ એ આઠ પ્રાતિહાય વેળે એક છે ૩૬૫ થયે છે—

“અતોકવૃક્ષ સુરપુષ્પકુટિ-ફિરવધાનિશ્વામરમાસન ચ”

મામળહલં દુન્નુમિરાતપમ, સામગતિદાવાંજિ ક્રિમેન્વતારાવ”

અર્થાત્ (૧) અરોહ વૃક્ષ, (૨) દેવકુલ પુષ્પ-વૃદ્ધિ, (૩) રિન્ધ વનિ, (૪) આમર, (૫) નિહા સન, (૬) આમલક, (૭) કુકુલ અને (૮) છત્ર એ જિનેશ્વરનાં વિરમાન પ્રાતિહાયો છે

વળી આ અરોહ વૃક્ષના ઉપર ચૈત્ય-વૃક્ષ હોય છે સમવસરજુના પૂર્વ દ્વારથી પ્રવેશ કરી તીર્થકર આ ચૈત્ય-વૃક્ષની પ્રવેશિણા કરે છે અને તીર્થને નમસ્કાર કરી પૂર્વેનિમુખ સિંહાસન ઉપર આરૂઢ થાય છે

સિંહાસન, આમર, છત્ર ઇત્યાદિ—

આ અરોહ વૃક્ષની નીચે છંદકની મધ્યમાં પાદ-પીઠ મુકા અને પૂર્વેનિમુખ એવું રચાયેલ

૧ પ્રતિદ્વાર (પહેરશીર)ની માફક ને વસ્તુઓને દેવતાઓ તીર્થકર પદે નિરચિત્ત રીતે રજુ કરી ને ‘પ્રાતિહાયે’ રહેવાય છે

૨ ‘વિરમાન’ સ્થાંથી એમ સમજવું કે કેવલ નંદરી તીર્થકરનું દેહકરણે સમવસરજુ નદી રચ વામા આવે તે તેરે રથેશ્વ વજ્ર તેઓ દેહના આપે તે સમયે આ આઠ પ્રાતિહાયો દે રહેત, ૧૫૦ ફીટના સમવ સિવાય અન્ય સમવમા વજ્ર પ્રાતિહાયો તે આઠ પહેર દોષ છે

૩ આ આઠ પ્રાતિહાયો અને અપવાપમઝાનીકવ, ઠાનનિકવ પૂર્વવિદ્યવ અને વચન-વિદ્યવ એ મેર મૂલ અગિયેશ્વ મળી તીર્થકરના નર મુદ્દા થાય છે

૪ ને વૃક્ષ નીચે તીર્થકરને કેવલાન ઉત્પલ થાય તે ‘ચૈત્ય-વૃક્ષ’ કહેવાય છે

૫ આવા રત્ન-મય સિંહાસન ઉપર એકવારથી પ્રજામા સરવપણું સમજવું ની કેમ કહ્યું છે—૧૫૦ પૂરેકે તે સદ્વત્તા છે અને તીર્થકર સદા થવા નહ દેહના આ પે છે એ બહુની રા છે આ ૮ રત્ને બદ સિંહાસન ઉપર એકવારથી તેમની વીરામન-નકા કે ત્યાગ-અવરજા અથવા વજ્ર-નુન-અવરજા નહ પાડ દેવતાઓને પેતાના રથથી પ્રવેશી જઈને વજ્ર વખી તેજુકાવ કીકુંદેવની તીર્થકર તેને બદાર કાઢ નહ

સિંહાસન રચવામા આવે છે આ સિંહાસન ઉપર ત્રેવેકાક્યનું સ્થાપિત્વ જાણે પ્રકટ ન કરતા હોય તેમ ચારદ્વ જતુના ચન્દ્ર તુલ્ય ઉજ્જવલ અને મૌહિનકાળી હારો વડે મુશોભિત એવા એકના ઉપર એક એમ પ્રભુ છત્રો હોય છે આ સિંહાસનની જાને જાણુએ અન્ય કોઈ ન જોઈ શકે તેમ બે યક્ષો રત્ન-જડિત મુવર્ણની દાડીવાળા આમરો લઈને બેઠા રહે છે આ જાધુ કાર્ય વ્યન્તરો કરે છે

વિશેષમા દેવતાઓએ રચેલા એવા સહસ્ત્ર પત્રવાળા મુવર્ણના નવ કમલોમાના બે બે કમલો ઉપર પાદ—ચાસ કરતા થકા જ્યારે તીર્થંકર સમવસરણુમા પ્રવેશ કરે છે અને ત્યાર બાદ સિંહાસન ઉપર વિરાજમાન થાય છે, ત્યારે વ્યતરો પૂર્વ મિવાયની બાકીની દિશાઓમા રત્નના ત્રણ સિંહાસનો રચે છે, તેમજ તંબા ઉપર પ્રભુના આગેદુલ ત્રણ પ્રતિબિંબો વિકુર્વે છે આથી કરીને પ્રભુ ચતુર્મુખ—અરે ચતુર્દેહી હોય એમ લાગે છે આ દરેક સિંહાસન આમર, છત્ર તેમજ 'ધર્મ—ચક્રથી અલકૃત હોય છે અર્થાત્ સમવસરણુમા આઠ આમરો, આર છત્રો તેમજ ચાર ધર્મ—ચક્રો ચોખી રહે છે વળી પ્રભુના મસ્તકની પાછળ તેમના દેહની કાતિનું મહલ જાણે ન હોય તેમ દેવતાઓ ભામ ડલ રચે છે આને લીધે તો પ્રભુના મુખ સામુ જોઈ શકાય છે, કેમકે પ્રભુનું સર્વ તેજ તે પોતાના તેજમા સહરી લે છે આ સમયે પ્રતિચન્દ્રથી ચારે દિશાઓને સજ્જાયમાન કરતી મેઘના જેવા ગભીર નાદવાળી કુહુલિ આકાશમા વાગી ગ્હે છે અને તીર્થંકરની સમીપ એક રત્નમય ધ્વજ, જાણે પ્રભુ એજ અદ્વિતીય ધર્મ છે એમ કહેવાને હાય લાયકો કયો હોય તેમ ચોખી રહે છે

આ પ્રમાણે પૂર્વ દિશામા રહેલા ધર્મ—ધ્વજ ઉપરાંત દક્ષિણ દિશામા મીન—ધ્વજ, પશ્ચિમ દિશામા ગજ—ધ્વજ અને ઉત્તર દિશામા સિંહ—ધ્વજ હોય છે આ પ્રત્યેક ધ્વજનો ૬૬ એક હજાર (૧) યોજન લાંબો હોય છે

મમવસરણુની રચના—

જ્યારે કોઈ પણ તીર્થંકરને કેવલ-જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય, ત્યારે ત્યાં તો દેવો સમવસરણુ રચે છેજ તેમજ વળી જ્યારે મહર્દિક દેવ કે ઇંદ્ર તેને વન્દન કરવા આવે, ત્યારે પણ તેની રચના જરૂર કરવામા આવે છે આ ઉપરાંત તીર્થંકર વિહાર કરતા કરતા એવા કોઈ સ્થવમા જઈ પહોંચે કે જ્યાં જૂતકાકમા તે પ્રભુ માટે કદી પણ સમવસરણુની રચના થઈ ન હોય, તો ત્યાં પણ સમવસરણુ રચાય છેજ

વિશેષમા જે કોઈ સાધુ આ સમવસરણુથી બાર યોજનથી ઓછે અંતરે હોય અને વળી જેણે કદી પણ સમવસરણુના દર્શન ન કર્યા હોય, તેને તો જરૂર આ સમવસરણુમા હાજર થવું પડે છે

૧ આ ધર્મ—ચક્ર સ્થિતિ મંજુનું જનાવવામા આવે છે અને તેને સ્વરૂપના કમલમાં સ્થાપન કરવામા આવે છે

સમવસરજીમા તીર્થકરનુ રવરૂપ—

સમવસરજીમા શું તીર્થકર ગૃહસ્થ-વેવમા હોય છે કે સાધુ-વેવમા હોય છે ? જો તેઓ સાધુના વેવમા હોય છે, તો તે જૈન સાધુના વેવમા હોય છે કે અન્ય સાધુના વેવમા હોય છે ? જ ના સગપમાં હીર-મદ્યમા જોવો સ્પષ્ટ ઉદ્દેશ છે કે તેઓ ગૃહસ્થ-વેવમાં કે સાધુ-વેવમા, સ્વ-સંગમા કે પર-લિંગમા હોતા નથી, પરંતુ તેઓ લોકોત્તર રૂપે હોય છે

વિશેષમા તીર્થકર દેશના છે, ત્યારે કઈ તેઓ જિજ્ઞાસુ થઈને દેશના દેતા નથી, અથવા તો હાલમા અનિરાભે પાટ ઉપર અર્ધપ્રમાસને 'જેસીને વ્યાખ્યાન વાચે છે, તેવી રીતે પણ તેઓ દેશના આપના નથી પરંતુ જેમ કેટલીક પાઠશાલાઓમા કેટલાક અધ્યાપકો પુરતી ઉપર બેસીને બાપણ આપે છે, તેવી રીતે તીર્થકર શિદાસન ઉપર બેઠીને પાદ-પીઠના ઉપર પગ સ્થાપીને દેશના આપે છે પરંતુ તેઓના હાથ યોગ મુદ્રાએ હોય છે અને તેજ મુદ્રાપૂર્વક સૂરીશ્વર દેશના આપે છે જોવો ચિત્રચન્દન-ગૃહસ્થ-સાધ્યમા ઉદ્દેશ છે

તીર્થકરની દેશના—

જ્યારે તીર્થકર દેશના આપે છે, ત્યારે તેઓ અર્ધભાગધી ભાષા બોલે છે, પરંતુ જો દેશનામૃતનું પન કરવાને સમવસરજીમા આવેવા છવેને જેમ લાગે છે કે તેઓ અમારી ભાષામા બોલે છે કહેવાની મનસુખા જો છે કે જેમ જલધર (મેઘ)નું જલ આમય-વિશેષથી વિવિધ રસરૂપે પરિણમે છે, તેમ પ્રજાની વાલી પણ સવલ કરનારની ભાષારૂપે પરિણમે છે

વિશેષમા જેટલા સક્રિય વાકરના અર્થો થઈ શકે તેના કરતા પણ અર્ધભાગધી ભાષામા બોલાયેલા વાકયા વધારે અર્થો સંભવી શકે છે^૧; કેમકે તેમા રા, ય અને રા જો યજ્ઞ બ્રૂહા બ્રૂહા મુપમાસુરો ને બદલે રૂક્ષા બેકસો સકારજ છે આ સંબધમા 'સરો નતિ'નું ઉદાહરણ રિચારી લેવું વળી સમુક્ષ વ્યજનો પણ સરજાનીયજ છે અર્થાત્ કલ્પ, લાલગ્ય, મૂર્ધન્ય, કન્ય અને ઔષ્ઠ્ય વ્યજનોમાથી અરરપરસ સમુક્ષતા સંભવતી નથી (કર્મ, પુદ્ગલ, જોવા શબ્દોને બદલે કર્મ, પુગલ જોવા શબ્દોજ પ્રાકૃત ભાષામા છે)

જો તો આપણે ભોઈ મથા તેમ કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યા બાદ પ્રજા માલકોશાદિક શાગમા દેશના આપે છે કેવલજ્ઞાન જોના સ્વરની કુકુભિયા નાહ વડે પૂરવણી કરે છે આ દેશના સમ વસરજીમા પ્રાગ ભામ-જોક યોજન મુખો સંભળાય છે વળી તેઓ પ્રતિદિન જો વાર દેશના આપે છે જોક તો સૂર્યોદય થતા જોક પોરૂની મુખી તેઓ દેશના આપે છે (ત્યારબાદ જોક પોરૂની પર્યંત ગણધર દેશના આપે છે, ત્રીજી પોરૂનો આહાર-વિહારને લગતી છે) અને વળી ફરીથી તેજ દિવસે દિવસના યોગે ભાગ અવશેષ રહેતા તેટલા કાલ મુખી અર્થાત્ જોક પોરૂની પર્યંત તેઓ દેશના આપે છે આ દેશના દ્વારા તેઓ અનેક જનોના મનોમત સહેલું પણ સમકાલે નિવારણ કરે છે

૧ આ ગણધરો કોઈક વાર તીર્થકરના પાદ-પીઠ ઉપર બેસીને દેશના આપે છે તેનું આ અનુદાસ છે

૨ આ સંબધમાં એટલુંજ ઉમેરું નસ થયે કે 'પરવાપ' એ માગધી પદના પદ અર્થો વાર છે આ વતની શીરતનોપરચરિત અર્ધવીપિકા (પચા ૧૨૭-૧૨૮) સ ફી પૂરે છે

વિશેષમા આ દેશનાનું માહાત્મ્ય કઇ જોરજ છે, કેમકે પ્રથમ તો સર્વ સાધારણ અને આદિતીયપણથી આહક-ગિરામા ઉપયુક્ત શ્રોતાઓ આ દેશનાથી નિર્વેક પામતા નથી ખીજુ તેઓને પીડા, વિકલા, મત્સર કે ભય નથી વિશેષમા તીર્થકર કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યા બાદ જે પ્રથમ દેશના આપે, ત્યારે કોઈ નહિ ને કોઈ મનુષ્ય તો અવશ્ય ગૃહસ્થાશ્રમનો ત્યાગ કરી દીધા-અહણુ કરે છેજ, અર્થાત તેમની દેશનાની સચોટ અસર થયા વિના રહેતીજ નથી (મહાવીરસ્વામીની પ્રથમ દેશના બાદી ગઇ એ તો આ અવસરપેહી કાતમા બનેલા 'દશ આશ્ચર્યો' પૈકી એક હોવાથી તેની અત્ર ગણના કરવી નિરર્થક છે)

તીર્થકરની ખર્ચદા—

સમવસરજીમાં જે માનવો અને દેવો તીર્થંકરની દેશનાનું શવજી કરવા આવે છે તેના બાર વિભાગો કહેવામાં આવ્યા છે ² આ પ્રત્યેક વિભાગને ‘પર્વદા’ કહેવામાં આવે છે (૧) ગણપદ પ્રમુખ સાધુજોની, (૨) વૈમાનિક દેવીજોની, (૩) સાધ્વીજોની, (૪) જ્યોતિષ દેવીજોની, (૫) વ્યતર દેવીજોની, (૬) ભુવનપતિ દેવીજોની, (૭) જ્યોતિષ દેવોની, (૮) વ્યતર દેવોની, (૯) ભુવનપતિ દેવોની, (૧૦) વૈમાનિક દેવોની, (૧૧) મનુષ્યોમાં પુરુષોની અને (૧૨) મનુષ્ય-સ્ત્રીજોની જોમ બાર પર્વદા હોય છે આમાંની કઈ પર્વદા કયા જિલ્લો રહે છે અથવા જોડે છે તે નેપું હાલે

મગધર પ્રમુખ સાધુઓ, વૈમાનિક દેવીઓ અને સાધ્વીઓ કો ત્રણ પર્વોત્સવો પૂર્વ ભાગુથી પ્રવેશ કરી અગ્નિ દેવતા, ભવનપતિ, વ્યવસ્થા અને જ્યોતિષ કો ત્રણ નિર્ધારી દેવીઓ દરિયુ બાણુથી દાખલ થઈ નૈઋત્ય દેવતા, ભવનપતિ, વ્યવસ્થા અને જ્યોતિષ દેવો પશ્ચિમ

१ इह आहोरोन्ध सज्जमाना नीये भुज्जमनो दयानाम (स्था० १०)भा ७-नेम ७ —

“उद्यत्ताग १ गजमहरणं १ इत्थीतिथ १ अभायिया परिता ४ ।

बण्डरस अररकका ५ उत्तरण बंगसुराण १ ० १ ०

हरिवंमशुदुप्यनी ७ चमदुप्यातो ८ य अहसयसिद्धा ९ ।

अस्संगत्तसु पूजा १० वसन्ति अणत्तज्जालेण ॥ १ ॥

૨. તેટલું જાણ કરવા તો તિવિયાં પહોંચાવે છે, પરંતુ તેઓ બહારના મહામા એમના દેવધારી તેમજ
૩. ૧૧૬૨ નંબરની નકલ કરતી દેવધારી આત્મ તેઓ દ્વિતીય કોડી નથી

[illegible]

તરૂંથી આવી પાંચબી કાણુમા અને ઇન્દ્ર પ્રમુખ વૈમાનિક દેવો, નૃપતિ પ્રમુખ મનુષ્યો અને તેમના સ્ત્રી-વર્ગ ઉત્તર દિશાથી આવીને ઇશાન કાણુમા ઉપરિચિત થાય છે એકેડી દિશામા ત્રણ ત્રણ સનિવિષ્ટ હોય છે, પ્રથમ અને અંતિમ દિશામા સ્ત્રી અને પુરૂષો બને હોય છે, બ્યારે બાકીની બે દિશાઓમા જનુકરે સ્ત્રી-વર્ગ અને પુરૂષ-વર્ગ હોય છે.

ઉપર્યુક્ત બાર પર્વદાઓમાથી સાધુઓ ઉ કટિક આસને રહીને તીર્થારની દેશનાનું સ્વપ્ન કરે છે, બ્યારે સાધ્વીજો અને વૈમાનિક દેવીજો ૧ ઊભી રહીને અને બાકીની નવ પર્વદાઓ તો બેગ બેગ પ્રભુની દેશનાનું સ્વપ્ન કરે છે, એમ આવશ્યક-ચાંદ્રિમા કહેતું છે, બ્યારે સમવ સરણુ-પ્રકરણુ અને આવશ્યક-નૃસિંહ તો બ્યારે નિમગ્ની દેવીજો અને સાધ્વીજો એ પાંચ પર્વદાઓ ઊભી રહીને પ્રભુની દેશનાનું સ્વપ્ન કરે છે અને બાકીની સાત પર્વદાઓ લેખીને તેનું સ્વપ્ન કરે છે, એવો ઉક્તેષ છે.

જૈન દર્શનમા વિનયનું સ્થાન—

સમવસરણુની વ્યવસ્થા તરૂં દિષ્ટિપત કરતાં એ એક યામય છે કે જૈન દર્શનમા વિનયને યથાયોગ્ય સ્થાન આપવામા જાણ્યું છે. પ્રુદ તીર્થાર પણ વિનય-ક્રમની આવર લીધને વદામ કરે છે કહ્યું પણ છે કે—

“તપ્તુચ્ચિયા અરહતા પૂરપૂર્યા ઝ વિવદજ્જમ્મ વા ।

વદકિયોઽપિ અહ વદ કદપ્પ જમ્મપ તદ્દા તિત્ત્વં ॥”

—આવશ્યક-નિષુન્દિત, પા. ૧૧૭

અર્થાત્ તીર્થપૂર્વક તીર્થારપણું હોય છે, તેથી કૃતકૃત્ય હોય છતાં પણ અરિહ તે (તીર્થાર) દેશના આપે છે તેમજ તેઓ પૂજિત થકે પૂજા અને વિનય-ક્રમ દર્શાવેલા મા? લીધને પ્રારંભ કરે છે.

વિશેષમા ઉપલીજો લીધને પ્રણામ કરે છે એટલુંજ નહિ ૧૧૮ કાન્દી અ. ૧૦ એ તે તેમનાથી અદધાથી પણ અધિયાત્મ નહિ એવા તીર્થારને પણ તેઓ પ્રણામ કરે છે. અ. ૭૧૮ ‘વિદા વરૂણી વિનય’ એ શાખા પૂર્ણત અતિયાય થાય છે એમ એ ૨૧૪ છે. ૧૮૮-૧૧૨ સમવસરણુમાં દેવ-રચિત સિદ્ધાંતનરૂપી ઉચ્ચ આસને બેસી દેશના આપે છે ત્તરે કેવલિ તેમનાથી નીચે બેસીને તીર્થ તરૂંની પેલાની દરજ ભજવે છે.

જ્યા ઉપર ત દેવોમા પણ અદધ અદિષ્ટા દેવો પદ્મદયી અવતા મહર્દિઃ દેવેને વનન કરે છે અને વળી પૂર્વે કોટલા મહર્દિઃ દેવેને પાછળથી અવતા દેવો પ્રણામ કરી અવતા બદલ આ ઉપરથી એક યામય છે કે વિનય એ જૈન આદારનો મુખ્ય સ્તુત્ય છે એને જૈન દર્શન મૂળ કહેવામા આવે તો પણ ખોટું નથી.

૧ અવનવતેની દેવિએ ની ૧ છગ અને જિની ૧૪ એ. અને તેની ૧૭૦ અવનવતે દેવે ૨૦ ૧/૨
તેનાં સનપેથા અવનવ ૧ છગ ૩૬ નિઃવન દેવ દેવ તેને. પણ અવે નિવવ દેવે.

૨ ૧૨૧૭ છગ—

તપ્તુચ્ચિયા અરહતા પૂરપૂર્યા વ વિવદજ્જમ્મ વા ।

વદકિયોઽપિ અહ વદા કદપ્પ જમ્મપ તદ્દા તિત્ત્વં ॥

મારવે પ્રાર્થના—

પરમતિમિરોગ્રભાનુપમા ભૂરિમઙ્ગૈર્ગમીરા મૃશ મિશ્વર્યે નિકાય્યે વિનીર્યાત્તરામ્
અહતિમતિમંતે હિ તે શસ્યમાનસ્ય વાસ સદાઽતન્વતીતાપદાનન્દધાનસ્ય સાઽમાનિન ।
જનનમૃતિતરઙ્ગનિષ્પારસસારનીરાકરાન્તર્નિમજ્જજ્જનોચારનોભારતી તીર્થકૃત્ ।
મહતિ મતિમૈતેહિતેશસ્ય માનસ્ય વાસસદાતન્વતીતાપદાન દધાનસ્ય સામાનિ ન ૧૫

—અર્ણવ૦

ટીકા

પરમેતિ । ‘પરમતિમિરોગ્રભાનુપમા’ પરમાત્મણેષ તિમિર તસ્ય ધ્વસેતુત્વાત્ ઉગ્રમાનો —
તિરંગાંશો પ્રમા યા । ‘ભૂરિમઙ્ગૈર્ગમીરા’ ભૂરિભિ —મહુરૈર્મઙ્ગૈર્—અર્થવિરલ્પૈર્ગમીરા । ‘મૃશ’
અવર્થમ્ । ‘મિશ્વર્યે’ મિશ્વરિન્—જગતિ વર્ય—પ્રમાણ યત્ સમિન્ । ‘નિકાય્યે’ નિવાસ ।
મોક્ષે इत्यर्थ । ‘વિનીર્યાત્તરામ્’ અતિશયેન ચિત્તરત્ । ‘અહતિમતિ’ અવિષમાનમાને ।
‘મતે’ શામને આપારમૂને । યદ્ વા અહતિ—અવિષમાનવિષાતમ્, યદ્ વાસસ્ય વિષેષણમ્ ।
‘અતિમતે’ અતિશયેન અભિમેતે । ‘હિ’ સ્ફુટમ્ । ‘ત’ તવ । ‘શસ્યમાનસ્ય’ સ્તુત્પદાનસ્ય ।
‘વાસ’ આશ્રયમ્ । ‘સદા’ નિત્યમ્ । ‘અતન્વતીતાપત્’ અતન્વ્ય અગતી આપદો યસ્ય
તસ્યામન્ત્રણમ્ । ‘આનન્દધાનસ્ય’ પ્રમોદસ્પાનસ્ય । ‘સા’ સ્તુત્યભૂતા । ‘અમાનિન’ નિર-
દહ્કારસ્ય, અપવા સામાનિન સહામાનિભિ —દર્શનિર્વેત્તે યદાસ્ય । ‘જનનમૃતિતરઙ્ગનિષ્પાર-
સસારનીરાકરાન્તર્નિમજ્જજ્જનોચારનો’ જનનાનિ મૃતપથ તા ય્વ તરઙ્ગા યસ્ય સ જનનમૃતિ
તરઙ્ગ સા વાસો નિષ્પારસસારનીરાકરણ—તીરરહિતમવાર્ણવચ્ચ તસ્યાન્તર્નિમજ્જતા જનાનાં
વચારની —દ્રોણીભૂતા । ‘ભારતી’ વાહ । ‘તીર્થકૃત્’ । ‘મહતિ’ વિસ્તીર્ણે । ‘મતિમતે’ મની-

૧૭ નો એક દેવકુર અને ઉત્તરકુર સેવવાસી મનુષ્યનો ‘કેશાચ’, આ વા આઠ કેશાચો મળીને હરિવંશ અને
૨૩મક સેવવાસી મનુષ્યનો કેશાચ, આવા આઠ કેશાચો મળીને હૃદયવત અને હૃદયવત સેવવાસી મનુષ્યનો
કેશાચ, આવા આઠ કેશાચો મળીને પૂત્ર અને પશ્ચિમ મહાવિદેહવાસી મનુષ્યનો કેશાચ એવા આઠ કેશાચો
મળીને વરવત અને ઐરાવત સેવવાસી મનુષ્યનો કેશાચ, આવા આઠ કેશાચોથી એક લીખ (આરો
|| તેમ સ મહાલી-નૃદહરિ અને મવચ્ચન—સારોહાર—રૂપિયા છે, બ્યારે જન્મદીપ-પ્રજ્ઞામિ-જનિયા તે
પૂત્ર અને પશ્ચિમ મહાવિદેહવાસી મનુષ્યના આઠ કેશાચોથી એક લીખ વાચ છે એવો ઉ તેમ છે, આઠ લીખ
મળીને એક ‘વૃક્ષ (નૃ) આઠ વૃક્ષ મળીને ‘વપનો મધ્ય ભાગ અને આવા આઠ મધ્ય ભાગ મળીને
એક ‘ઉત્સેપાણય’ વાચ છે

૧ અહતિમતિ મતે હતિર વરવતે । ૨ અન્ન-નિ હતિર સંભવતિ । ૩ મનિવે નિ । હતિ વન્ન-નિ ।

पिने । 'रिव।' नियकारिन् । अथवा मतिमता-प्रज्ञावता ईहिता-समीहिता । 'ईशस्य' स्वामिनः । 'मानस्य वा' पूजाया इव । 'ससत्' सप्ता । चापुन्द इवायं भिन्नक्रमत्वेन मानस्य सम दिवेति सम्बन्धनीया । 'आतन्वती' विस्तारयन्ती । 'तापदान' सन्तापस्तृणनम् । 'दषा नसर' पुष्पतः । 'सामानि' मियाणि । 'नः' अम्मन्थम् । हे तीर्थेष्ठु ! ईशस्य ते मने भारती विभरये निकाय्य नो वास त्रितीयाचरामिति योगः ॥ ९५ ॥

अदपूरिः

हे तीर्थेष्ठु ! ते-स्य मने-शासने भारती त्रिभवर्यै-निकाय्ये वासमाश्रय मोक्षमित्यर्थं विनीषा कृतमिति संशयः । भारती कथंभूता ? परशासनाभ्यान्तस्यसमा । मूरिमहे-अर्पयित्वैवमीरा । निष्कण्ड कथंभूते । अदतिमति-अविद्यमानहृदने । मने-शासने आचारभूते । यद्वा अदति-अविद्यमा कृतम् । एतद् वगण्य विदेयम् । अतिमते-अतिशयेनाभियते । हि-स्तुष्टम् । ते-स्य । शरयमानस्य-शरयमानस्य । मन्-विदम् । अननसो-बहुतरा अतीता आपो यस्य तरयामन्वर्ण अतन्वनीयानम् । अन्वर्णयमान-दमोदयमानस्य । ता शर्यभूता । अमानिनो-निराकारस्य । मी-तरणि । महनि-दित्यर्थः । हे हिम' विदकारिन् । यद्वा मतिमता-मतीपिना ईहिता । ईशस्य-स्वामिनः । वा इत्यर्थे विभरयति । मानस्य-पूजाया संसत् वा-समेव । तापदान-संतापस्तृणनमानन्यनी । सामानि-मियाणि इति शब्दः । अ-अस्माकम् ॥ ९५ ॥

अन्यथा

अ-अनु-अर्थ-अ-रत् । (मतिमते दित ।) तीर्थे-रत् । ते हि शरयमानस्य आनन-कारक अ-कारि (अ-अमानिन) ईशस्य वा सामानि कथानस्य ता पर-मन-गमिर-उप-बन्धु-इव, इति-यत् । यन् मदीया, अनन-वृत्ति-तरङ्ग-निष्पार-ससार-मीर-अ-अ-अनन-विभर-अव-इत्यर्थ-मने-मति-मना ईहिता (ईहिम' वा) मानस्य संसत् वा ताप-दान आन नरत् (नरे) इत्यर्थे विभ-वर्ते, महनि, अनि-मन (अदतिमति) निकाय्य अनुति वानं वा दिव्य-कारकम् ।

श्रीश्रीश्री

मिहिर-२०० ६३२

२०० ६३२

२०० ६३२

२०० ६३२ २०० ६३२ २०० ६३२ २०० ६३२

२०० ६३२ २०० ६३२ २०० ६३२

२०० ६३२ २०० ६३२ २०० ६३२

२०० ६३२

२०० ६३२

२०० ६३२

विभरयै-अनन-मीर

निकाय्य (२०० निष्कण्ड)-२०० ६३२

विनीषा-मनास्य (२००)-२०० ६३२

अनन-मनास्य (२००)-२०० ६३२

मन (२०० मन)-२००

अनन (२०० मन)-२०० ६३२

मने-२००

अनन (२०० मन)-२०० ६३२

मने-२००

હિ=નિઃશ્વાર્થક અર્થય

દરદમાનસ્ય (મૂં દારયમાન) = પ્રથમ-પાત્રની

ધાર (મૂં ધાર) = નિવાસને

અત્રગ્નીતાપદ્મનિષ્ઠ છે મોટી મોટી નાથ

શાસ્ત્રો જેની એવા

શાન્તર=શુધ

પાન=ધામ, સ્થાન

આનન્દપાનસ્ય=શુધના સ્થાનરૂપની

અમાનિત (મૂં અમાનિત) = અર્વ-રહિત, નિર

ભિમાની

સામાનિત=નિરભિમાનીએથી શુદ્ધ

તરદ્વ=શોભ, મોહુ

નિસ્વાર=અપાર, સીમા-રહિત

મીર=શુદ્ધ

આકર=સમુદ્ધ

મીરાકર=સમુદ્ધ

અન્તર=મધ્યે

નિમજ્જ (ધાં મજ્જ) = ડૂબતા

વત્તાર=તરી જવું તે

જનનમૃતિતરદ્વનિસ્વારસત્તારનીરાકરાન્તનિમ
જ્ઞનોત્તારી=અ-મ અને મશ્વરૂપ તરંગો છે

જેમાં એવા અપારસત્તાર-સમુદ્ધમાં ડૂબ

તા અનુષ્ઠાને તારવામાં નોકાના સમાન

તીર્થકવ ! (મૂં તીર્થકવ) = હે તીર્થકર !

મહતિ (મૂં મહત્) = વિસ્તારશુદ્ધ

મતિમતા (મૂં મતિમત્) = બુદ્ધિશાળી વડે

રહિતા (મૂં રહિત) = વાછિત

મતિમતે (મૂં મતિમત્) = બુદ્ધિમાનને

હિત ! (મૂં હિત) = હે કલ્યાણકારી !

રેશસ્ય (મૂં રેશ) = સમર્થ

માનસ્ય (મૂં માન) = અર્વના

ધા=મધ્યે છે

આતમ્યતી (ધાં તમ) = વિસ્તાર કરતી

શાન=વિશરમ, અંકુશ

તાપશાન=સતાપના વિશરમને

વચાનસ્ય (મૂં વચાન) = ધારણ કરનારા

સામાનિ (મૂં સામાન) = પ્રિય

શ્લોકાર્થ

ભારતીને આર્થના—

“ નહ યદ્ છે મોટી મોટી વિપતિઓ જેની (અથવા જેનાથી) એવા હે (નાથ) !
(હે પદ્ધિઓને હિતકારી) ! હે તીર્થકર ! (જિન-શાસનરૂપ મતને વિષે) નિઃશ્વે કરીને
(માનવ, જાનવ અને દેવ વડે) પ્રથમ કરાયેલા એવા તથા આનન્દના ધામરૂપ તેમજ નિ-
ભિમાની [અથવા અર્વ-રહિત (એવા સાધુઓથી) શુદ્ધ] અને સમર્થ તથા અમારા મનો-
વાછિતોને ધારણ કરનારા એવા તારી અન્ય (જેનેતર ૧૩૬૩) મતરૂપ અધિકારનો નાશ
કરવામાં પ્રખર સૂર્યના સમાન કાલિ છે જેની એવી, વળી ધણુ અર્થ-વિક-પોએ કરીને અત્યંત
ગભીર, તથા વળી જન્મ અને મશ્વરૂપ તરંગો જેમાં એવા અપાર સત્તાર-સમુદ્ધ મધ્યે
ડૂબતા અનુષ્ઠાનો ઉદ્ધાર કરવામાં નોકાસમાન એવી, તેમજ બુદ્ધિશાળીને અભીષ્ટ એવી
[અથવા હે બુદ્ધિમાનને અભિપ્રેત !], અને સમાનની ભણે સલા ન દોય તેવી તેમજ
સતાપના ઉચ્છેદનો વિસ્તાર કરનારી વાણી વિશ્વમા સર્વોત્તમ, (પિન્તાલોમ સાખ
યોજન પર્વત) વિસ્તારવાળા, અતિસમ ઇચ્છવા યોગ્ય (અથવા અવિનશ્ય તેમજ ૬૫૨)
એવા (મોક્ષરૂપ) ચુકને વિષે નાશ-રહિત એવા નિવાસને અમને સર્વદા અપેા.”—૬૫

श्रीअम्बिकायाः स्तुतिः—

सरभसनतनाकिनारीजनोरोजपीठीलुठचारहारस्फुरद्रश्मिसारक्रमाम्मोरहे ।

परमवसुतराङ्गजाऽऽरावसच्चाशितारातिमाराऽजिते । मासिनी हारतारा बलक्षेमदा ।
क्षणरुचिरुचिरोरुचञ्चलमटासङ्कटोत्कृष्टकण्ठोद्गते सरियते । भव्यलोक त्वमम्बाऽम्बिके ।

परमवसुतरा गजारावसच्चा शितारातिमा राजिते मासिनीहारताराबलक्षेमदा ॥ ९६ ॥

—अर्णव०

टीका

सरभसेति । 'सरभसनतनाकिनारीजनोरोजपीठीलुठचारहारस्फुरद्रश्मिसारक्रमाम्मोरहे ।'
सरभसं नत.—प्रणतो यो नामनारीजन* तस्योरोजपीठीषु—सनपर्यङ्किणु लुठता तारहारणां
स्फुरद्भी रश्मिभिः सारे—रुधरे क्रयाम्मोरहे यस्याः सा सवोध्यते । 'परमवसुतराङ्गजा' अम्बि-
शयेन परमवसू—परमतेजसौ अङ्गजी—पुत्री यस्याः सा । 'आरावसनामिवारातिमारा'
आरावेण—ध्वनिना सभाशित.—सम्पद् अर्द्धन नीत अरातिमार.—शुभसुदोहो यया सा ।
'अजिते !' अनभिभूते ! । 'मासिनी' मासनाशीला । 'हारतारा' मौक्तिकमालोच्चला ।
'बलक्षेमदा' बल—सामर्थ्य क्षेम—कल्याण ते ददाति या सा । 'क्षणरुचिरुचिरोरुचञ्चलमटा'
सङ्कटोत्कृष्टकण्ठोद्गते' क्षणरुचिरुचिराभिः—विद्युर्हीप्ताभिः वरुमिवञ्चतीभिः सटाभिः सङ्कट
उत्कृष्टो यः कण्ठः तेनोद्गते—फराले । सिंहस्य विशेषणमेतत् । 'सरियते !' निषण्णे ! । 'भव्य
लोक' भव्यजनम् । 'स्व' भवन्ती । 'अम्ब' । 'मानर्' । 'अम्बिके' । 'अम्बादेवि !' 'परम'
उत्कृष्टम् । 'अव' रस । 'सुतरा' अत्यर्थम् । 'गजारा' केसरिणि । 'असना' अतिशया ।
'शितारातिमा' आरगुन्देन रीतिरङ्गारकञ्चोच्यते सितस्य—तनुकतस्वारस्य वा अतिशयन
भा—दीप्तिर्यस्या सा । 'राजिते' आजिते । 'मासि' दीप्तिविषये । 'नीहारताराबलाक्षे'
नीहार—हिम तारा—नक्षत्राणि तद्द्रव्यं बलक्षे—पवले । 'अमदा' मदराहिना । हे अम्बिके ! गजारी
नीहारताराबलक्षे सरियते सुतरां त्वं भव्यलोक अवति सम्भवन् ॥ ९६ ॥

इति श्रीमहाकविधनपालेन कृता शोभनचतुर्विंशतिशतिकाया शक्ति* समाप्ता ।

वासनाम्मोरदभ्रज—दत्तासिन्हाऽऽगु मासिता ।

शान्तिदेशी मुदे स्वाङ् बो, दत्ता सिन्हागुमा सिन्हा ॥ १ ॥

અષ્ટચૂરિ

હે સયોનતલેવયપૂજનસ્તનપીઠીપુ સુઠતાં તારહારાણાં સ્ફુરદ્દિમિભિ સારે-કહુરે ક્રમ
 ધર-કમલે યસ્યાસ્તરસ્યા સ્વોધનમ્ । પરમગુહતરાદ્વા અતિશયન પરમવસ્તુ-પરમતેજસી અદ્
 રસ્યા સા । રાવેન્-સ્વનિના સમ્યગ્ નાશિત-અશ્વરો નીત-અરાતિમાર-શત્રુવગા યયા સા ।
 -અપરાધતે । માસિની-માસનગીલા । દારતારા-દારોઝ્જલા । ઘલ ક્ષેમં ચ દદાતિ યા । સિદ્ધે
 ક્ષણકલિરુચિરામિ-વિદ્યુદ્દીપ્તિમિરિચ રુચિરામિ ઉર્વોમિ ચ યન્તીમિ સટામિ સકટ ઉત્કુષ્ટો
 રતેનાજ્ઞે । હે અમ્બ !-માત । હે અમ્બિકે ! કૃતિ । પર-ઉત્કુષ્ટમવ-રક્ષ । સુતરામ્ અત્યર્થમ્ ।
 સિદ્ધે અસન્ના-અસિદ્ધા સસ્થિના । શિતસ્ય-તનૂપકૃતસ્ય આરસ્યેય-વિસલસ્યેવ અતિશયેન મા
 સા । રાગિતે-પ્રાગિતે । માસમાનદિમનજ્ઞાનધવલ । અમદા-મદાદિતા । હે અમ્બિકે ! સિદ્ધે સા
 સુતરાં ભવ્યલોકમવેતિ સવન્ધ ॥ ૧૬ ॥

इति श्रीमहाकविशोभनमुनिप्रणीता सावयूरिचतुर्विंशतिजिनस्तुति ।

અન્વય

સરમસ-મત-માકિન્-નારી-જન-ઉરોઝ-પીઠી-સુઠડ-તાર-દાર-સ્ફુરદ્-રદિમ-સાર
 અમ્બોઘ્ને । અગિતે । ક્ષણ-કલિ-રુચિ-ર-ઉર-ચમલ-સટા-સાહુ-ઉત્કુષ્ટ-કળ-ઉન્નદે, (ર
 માસિ-નીદાર-તારા-વલ્લે (અગિતે) ગજ-અરો સસ્થિતે । રાગિતે । અમ્બ ! નીદાર-
 વલ્લે । અમ્બિકે ! પરમ-વસ્તુ-તર-અદ્વા, આરાવ-સન્નાશિત-પરાતિ-મારા, 'સેની,
 તારા, ઘલ-ક્ષેમ-વા, જ-સન્ના, શિત-આર-અતિ-મા, જ-મદા ત્વ પર મમ્બ-લોક તાર

શબ્દાર્થ

રમસ=(૧) નેમ, (૨) હપ
 સરમસ=(૧) વેગપૂર્વક; (૨) હર્ષપૂર્વક
 ઉરાજ=સ્તન
 પીઠી=આસન
 સુઠડ (વાં કુર) =આગેદતો
 રદિમ=કિશ્કુ
 કમ=ચરણ
 અમ્બોઘ્ન=કમલ
 સરમસનતનાકિનારી=જોડજપીઠીસુઠડતારહાર
 સ્ફુરદ્દિમસારક્રમામ્બોઘ્ન ! =વેગપૂર્વક અથવા
 હર્ષપૂર્વક નચેલા દેવાની સૌન્દર્યનોના
 સ્તનરૂપી આસન ઉપર આગેદતો બેવા

મનોહર હારના કુસુમમાન ।
 જેડે ઝરીને સારભૂત ॥ ૧૬-૧
 બેન્ બેવી । (અ))
 અદ્વા=પુત્ર
 પરમ=પરમ
 વસ્તુતર=વસ્તુતર
 પરમવસ્તુતરાદ્વા=(૧) ઉત્કુષ્ટ તેજશળ ॥
 બેન્ બેવી, (૨) 'પરમ અને વસ્તુ
 છે પુત્રો બેન્ બેવી
 સન્નાગિત=૩૫ રીતે નાચ કરેલ
 માર=સમુદાય

आभिषेकः देवीनु स्वयम्—
अभिषेकः

કવિશાસ્ત્રે જાન અગ્નિષ્ઠા દેવીની બીજી વાર સ્તુતિ કેમ કરી છે જોવો
ઉપરિયત શાલ છે જ્ઞાના સમાધાનને જોવો પ્રથમ ઉદભવે છે કે શું અગ્નિષ્ઠા જો સિ
નામાન્તર નદિ દોષ ? જ્ઞાના પ્રયુત્તર તરીકે નિવેદન કરવાનું છે જો નામાન્તર છે
દેવીના પરમ અને વચુત્તર નામના બે પુત્રો છે જોમ ધીસીમાગસાગરે શેઠી
જ્ઞાતિ ઉપરથી જોઈ ચકાસ છે પરંતુ જ્ઞાના સમર્થનના અન્યત્ર ઉલ્લેખ જોવામા
નથી નિયેવમા જોમ માની લઈએ કે અગ્નિષ્ઠાનું બીજું નામ સિદ્ધાધિકા હોય, પ
કરીને જા દેવી તે ધ્યાવીસમા લીધેકર મહાવીર પ્રભુની શાસનદેવી છે કે કેમ તેનો નિર્ણ
બાકી રહે છે, એકે તેનું વાહન તો સિંહ છે તો જા શાસન દેવીના સ બધમા-નિર્ણ
માથી નીચે ખુજબનો ઉલ્લેખ મળી આવે છે —
“તર્જાપાત્વર્જાં તિદ્ધાધિકાં”
માતુલિદ્ધાધિકાં

“તર્કાધ્યાત્મકાં સિદ્ધાધિકાં દરિતવર્ણાં સિદ્ધાદનાં ચતુર્થાં પુસ્તકામયયુક્તવશિષ્ઠાં
માતુલિદ્વિદ્વાણાન્વિતયામદર્શનાં ચોત્ર”
અર્થાત્ સિદ્ધાધિકાં દેવીને દરિત વર્ણ છે અને ૩૨૨
દાસ છે તેના જમણા બે દાસ છે એક પૂજારી અને એક દાસી

અર્થાત્ સિદ્ધાંતિકા દેવીના હરિત વર્ણ છે અને તેને સિદ્ધર્થ વાહન । વિશેષમાં તેને વ
દાય છે તેના જમણા બે હાથ પુસ્તક અને અભયથી અલગૃત છે, ત્યારે ડાબા બે હાથ
બીજપૂરા (બીમેશ) અને ગાણથી વિમૂર્ખિત છે
અઞ્ચિકા દેવીના સ્વરૂપ ઉપર આ પદ્ય દ્વારા વિચિત્ર
મા યાવીસમા જિનેશ્વરી શાસન-દેવી આ પદ્ય દ્વારા વિચિત્ર
મહા અન્ય રીતમાં

આભિષેક દેવીના સ્વરૂપ ઉપર આ પવ દ્વારા વિશિષ્ટ પ્રકાશ નહિ પડતો હોવાથી તેમજ આ યાત્રીસમા જિનેશ્વરની શાસન-દેવી સિદ્ધાધિકાર હોવાનો નિર્ણય નહિ થઈ શકતો હોવાથી તેમજ અન્ય યોગારો પુત્રના ઉદ્ભવને લગતી વાત પૂર્વ ભવ આધીને ઘટાવી હોવાનું સૂચવતા હોવાથી આ અભિષેક દેવી તે યાત્રીસમા તીર્થકર શ્રીનેશ્વરનાશ્વની શાસન-દેવી હોવી જોઈએ તેમ જાણે છે પરંતુ આ પરિસ્થિતિમાં જો તે સ્વીકારવું જ પડશે કે કોઈ પણ સ્તુતિ-કાવ્ય અર્થાત્ અમુક જિનેશ્વરના સ્તુતિ દ્વારા કોઈ પણ જિનેશ્વરની શાસન-દેવીની પશ્ચે કે કોઈ પણ સ્તુતિ-કાવ્ય અર્થાત્ અમુક જિનેશ્વરના સ્તુતિ-કાવ્યમાં તે જિનેશ્વરની શાસન-દેવીની જ અને નહિ કે આ પ જિનેશ્વરની શાસન-દેવીની સ્તુતિ હોવી જોઈએ એવો નિયમ નથી

સમજાવે

ਸੋਚੋ ਠੀਕ

55

१ प्रवचन-साक्षात्कार-
नामान्तरं निवेदनं कर्तुं नयी

ર મતા વર પ્રમાણે તેના જમણા બે હાથમાં પદ્મ અને પાસ છે

१. पशु आ. देवीना

अनङ्ग (पु०) = अङ्गभेद

अनन्त (वि०) = अपार

अनन्तेश्वर (पु०) = अनन्तनाथ,
श्रीराम तीर्थेश्वर

अनल (पु०) = अग्नि

अनघम (वि०) = श्रेष्ठ

अनघरत्न (वि०) = अनघरत्न, अथभक्त

अनघरत्नम् (अ०) = अनघरत्न, अथभ.

अनामयिन् (वि०) = तदुत्तर

अनिल (पु०) = पवन

अनिवार्य (अ०) = सर्वदा

अनु (अ०) = अनुमनवाचक अर्थ

अनुवामन (न०) = अनुवामन

अनुमान (न०) = अनुमान

अनेक (वि०) = अनेक कालादि

अनेकप (पु०) = अनेक

अनेकान्त (पु०) = अनेकान्त

अन्त (पु०) = (१) छेद, (२) नाश

अन्तर् (अ०) = अन्तर्

अन्तराल (वि०) = अन्तराल, अन्तराल

अन्तिम (वि०) = अन्तिम

अन्य (वि०) = अन्य

अप (अ०) = अपवाचक अर्थ

अपवग (पु०) = अपवग

अपाय (पु०) = अपाय

अपार (वि०) = अपार विनाश

अपि (अ०) = (१) अपि, (२) अने

अप्रतिम (वि०) = अप्रतिम

अद्वय (स्त्री०) = अद्वय, श्री

अद्वज (न०) = अद्वज

अद्विष्ट (पु०) = अद्विष्ट

अमल (वि०) = अमल

अभिमनन (पु०) = अभिमनन-द्वन्द्व, अनेक
श्रीराम तीर्थेश्वर

अभिनन्दन (न०) = अभिनन्दन-वर्णना

अभिवृद्धि (स्त्री०) = अभिवृद्धि

अभिवेक (पु०) = अभिवेक

अमीम (वि०) = अमीम नहि अर्थ

अमृत (वि०) = नहि माने

अमर (पु०) = देव

अमरी (स्त्री०) = अमरी, देवी

अमल (वि०) = निर्मल, भव विनाश

अमित (वि०) = अमित वगर्त

अमृत (न०) = अमृत

अम्बर (न०) = आकाश, अमल

अम्बा (स्त्री०) = (१) अम्बा (शासन-देवी),
(२) माता, जननी

अम्बिका (स्त्री०) = (१) अम्बा (शासन-देवी)

अम्बु (न०) = अम्बु

अम्बुदत्त (न०) = अम्बुदत्त

अम्बुसू (न०) = अम्बुसू

अम्बोज (पु०) = अम्बुज

अम्बोपि (पु०) = अम्बुपि

अम्बोपि (पु०) = अम्बुपि

अम्बोदत्त (न०) = अम्बुदत्त

अय (पु०) = अय

अयदात् (न०) = अयदात्

अयि (अ०) = अयि, अर्थ

अर (पु०) = अर-द्वन्द्व, अनेक
तीर्थेश्वर

अर (वि०) = (१) अर-द्वन्द्व, (२) अर-द्वन्द्व

अरत (वि०) = अरत-द्वन्द्व

अरम् (अ०) = अरम्, (२) अरम्

अरविन् (न०) = अरवि

अरार्ति (पु०) = अरार्ति

अरि (पु०) = (१) अरि-द्वन्द्व, (२) अरि, वर

अरु (वि०) = अरु-द्वन्द्व, अरु-द्वन्द्व

अरु (वि०) = अरु

अरु (वि०) = अरु

अरु (पु०) = (१) अरु, (२) अरु

अर्य (पु०)=स्वामी
 अर्य (वि०)=श्रेष्ठ
 अर्हत (पु०)=(१) सामान्य देवदी, (२) दीर्घक
 अल्क (पु०)=वाण
 अलङ्घ (वि०)=अति-त्य
 अलङ्घत (मू०)=शस्त्रग्राहेण, विजृम्भित.
 अलङ्घति (स्त्री०)=अलङ्कार, शूषण
 अलम् (अ०)=अत्यन्त
 अलस (वि०)=आणमु
 अलि (पु०)=अभर, अभर
 अलीक (न०)=असत्य.
 अल्प (वि०)=धोतु
 अर् (१, ५०)=रक्षक करुण
 अवतार (पु०)=अ-भ
 अवन (न०)=रक्षक
 अवनत (मू०)=नभेष्ट, नीच यथेष्ट
 अवनि (स्त्री०)=पृथ्वी.
 अवम (न०)=पाप
 अवदा (वि०)=परत-त्र.
 अविकृत (वि०)=विकार नहि भावेष्ट
 अविकलता (न०)=अथगता
 अनुम (न०)=पाप, अभ अल
 अशोक (पु०)=आसोपासयन्तु आश
 अष्टापद (न०)=मुख्य, सौतु
 अत्त (२, ५०)=यत्तु, टोतु
 ॥ (४, ५०)=इत्तु
 असन् (वि०)=अनिष्ट, अशान
 असह्यम (वि०)=समति विनातु
 असम (वि०)=निर्धम, असाधारण
 असमद (वि०)=भरती युग नहि जेवुं,
 निरभिमानि.
 असमान (वि०)=असाधारण
 असार (वि०)=सार विनातु
 असि (पु०)=उत्तर
 अस्ति (वि०)=इत्तु, इत्तु.

असु (पु०)=आसु
 असुमत् (पु०)=आणी
 असुर (पु०)=असुर, दानव.
 अस्त (पु०)=अस्तायण
 अस्न (मू०)=त्यज दीपेष्ट
 अस्त्र (न०)=इतिथार.
 अस्मद् (अ०)=प्रथमपुरुषवाचक सर्वनाम
 अहन् (न०)=द्विपु
 अहि (पु०)=साध.
 अहित (पु०)=(१) शत्रु, (२) अनर्थ, उपद्रव
 अहो (अ०)=अहो!

आ

आ (अ०)=भर्थावाचक अन्यथ.
 आगम (पु०)=सिद्धान्त
 आगार (न०)=घर.
 आजि (स्त्री०)=युद्ध
 आक्ष (वि०)=परिपूर्व, अक्षर.
 आतप (पु०)=ताप.
 आतपन (पु०)=छत्र
 आस (वि०)=अक्षक करेष्ट
 आत्मज (पु०)=पुत्र.
 आदि (पु०)=शब्दभाव
 आदित्य (पु०)=सूर्य
 आविष्ट (मू०)=उपदेश करेष्ट
 आदेय (वि०)=अक्षक करेष्ट दायक
 आद्य (वि०)=मुच्य.
 आधि (पु०)=मानसिक पीडा, भर्तु इ अ.
 आन (पु०)=आसु
 आनक (पु०)=इत्तु, नगद
 आनत (मू०)=नभेष्ट
 आनति (स्त्री०)=अक्षम.
 आनन (न०)=मुच्य.
 आनन्य (पु०)=इत्तु
 आनन्वित (मू०)=आनन भावेष्ट
 आन्तर (वि०)=आन्तरिक

अण् (५, ५०) = भेजवर्ष
 आपद् (छी०) = आपत्ति, ॥
 आपादन (न०) = संशयन
 आप्त (वि०) = प्राप्तादि
 आमा (छी०) = अग्नि
 आम (पु०) = रेश
 आमय (पु०) = रेश
 आमयिन् (वि०) = रेशी
 आमरी (सी०) = रेश संधी
 आमोद (पु०) = सुभय
 आम्र (पु०) = आम्र
 आद्यत (वि०) = मोदु
 आद्यति (छी०) = उत्तर काण
 आदाम (पु०) = लभाध
 आद्यामिन् (वि०) = विस्तीर्ण
 आद्यात (पु०) = प्रयत्न, भवेनत
 आर (पु०) = (१) शत्रुकोना समूह (२)
 अभय (३) मुनि, (४) मुनिजाना
 समूह
 आर (न०) = पित्त
 आरम्भ (पु०) = पाचमय आयश्च
 आरप (पु०) = शत्रु, अवाच
 आराध (अ०) = (१) पासेधी, (२) इरधी,
 (३) लघी
 आराम (पु०) = आभ, अगीश
 आराय (पु०) = अचनि, अवाच
 आराविन् (वि०) = शत्रुदायमान
 आर्य (वि०) = आर्य
 आलय (पु०) = धर
 आलान (न०) = छाथीने आधवानो वाजरो
 आलि (पु०) = लभय
 आली (छी०) = (१) अक्षि, छात्र, (२) संधी,
 लेनपरी
 आलीन (पु०) = अक्षि, शयेत
 आवलि (छी०) = अक्षि, छात्र

आवली (छी०) = छात्र
 आसा (सी०) = (१) दिग्ग, (२) आथा
 आनु (अ०) = शीघ्र, सत्वर
 आभय (न०) = आधार
 आम्र (२, आ०) = अक्षु
 आसार (पु०) = वेगवाणी वृष्टि
 आसुर (पु०) = अमुर, देव-विरोध
 आस्य (न०) = सुभ
 आहत (मू०) = भार आपेक्ष
 आहित (मू०) = रथायेव
 आहव (पु०) = लाभ

इ (५, ५०) = अणु
 इति (अ०) = अभि
 इत्त (न०) = अक्षय
 इन (पु०) = (१) स्वामी, (२) धनिक, (३) सूर्य
 इन्दु (पु०) = अक्ष
 इन्द्र (पु०) = सुत-पनि
 इन्द्र (वि०) = प्रथम
 इय (पु०) = सुत, छाथी
 इरम्भ (पु०) = अक्षिभिनी, विष्णी
 इटा (छी०) = पृथ्वी
 इण्ड (छ, आ०) = अक्षय
 इय (अ०) = अभि
 इत्त (मू०) = अक्षय, आहव
 इह (अ०) = अक्षि

इक्ष (न०) = (१) लोचन, आप, (२) इयन,
 (३) रात
 इक्षित (न०) = इयन
 ईति (छी०) = उपद्रव
 ईर (१०, ५०) = अक्षय
 ईस (पु०) = रथाभी
 ईषत् (अ०) = अक्ष

ઈદા (સી૦) = (૧) ચેદા, (૨) ઇન્દા
ઈદિત (ન૦) = વાહિત, (૨) ચેદિત

ઉ

ઉમ (વિ૦) = વીમ, પ્રખર
ઉચિત (વિ૦) = યોગ્ય
ઉચ્ચ (વિ૦) = ઊંચુ
ઉજ્જ્વલ (વિ૦) = ઝાંત
ઉજ્જૃમિત (ન૦) = ચેત
ઉજ્જ્વ (દ, પ૦) = ઊંડુ
ઉત્કૃષ્ટ (વિ૦) = ઉત્તમ, શ્રેષ્ઠ
ઉત્તમ (વિ૦) = ઉત્તમ, શ્રેષ્ઠ
ઉત્તાર (પુ૦) = ઉત્તારણ, તારણ તે
ઉત્સર્પિત (વિ૦) = વધતું જતું
ઉત્સવ (પુ૦) = યોગ્ય
ઉદ્ = પ્રકાશ, યોદાઈ, પ્રભલતા ઇત્યાદિ સૂચક
અવ્યય
ઉદધિ (પુ૦) = ધમધ
ઉદય (પુ૦) = ઉદય
ઉદર (ન૦) = પેટ
ઉદાર (વિ૦) = વિશાળ
ઉદિત (ન૦) = (૧) ઉદય, (૨) શબ્દ
ઉદિત (મૂ૦) = ઉદયમા આવેલ, ઉગેલ
ઉદીર્ણ (મૂ૦) = ઉદય પામેલ
ઉદ્ભવ (વિ૦) = મગર
ઉદ્ભવિ (છાં૦) = ઉદ્ભવ
ઉદ્ભવ (વિ૦) = (૧) ઉદ્ભવ, (૨) પસંદગી
ઉદ્ય (વ૦) = ઉદય પામતું
ઉદ્રેક (પુ૦) = વેગ
ઉન્માદિત (વિ૦) = ઉન્માદ
ઉપકૃત (ન૦) = ઉપકાર
ઉપદુત (મૂ૦) = પીડિત
ઉપવસિ (છાં૦) = પુષ્ટિ, સમતિ
ઉપમા (છાં૦) = ઉપમા, સરખાવણું
ઉપમાન (ન૦) = ઉપમા
ઉપરિ (જ૦) = ઉપર

ઉપશમ (પુ૦) = ઇન્દ્રિય ઉપરનો કાબુ, ઇન્દ્રિયોનો નિગ્રહ

ઉમા (છાં૦) = પ્રીતિ
ઉઠ (વિ૦) = વિશાળ
ઉરોજ (પુ૦) = રતન
ઉર્વરા (છાં૦) = પૃથ્વી
ઉલ્લસત (વ૦) = ઉલ્લાસ પામતો

ઝ

ઝન (વિ૦) = ઝાણ
ઝડ (પુ૦) = ઝડા, ભગ
ઝંજિત (વિ૦) = પરાક્રમી
ઝહ (પુ૦) = તર્ક
ઝહિસા (છાં૦) = તર્ક

ઘ

ઘક (વિ૦) = અદ્વિતીય, અસાધારણ
ઘનસ્ (ન૦) = ધાપ
ઘલ (જ૦) = જ

ઙ

ઙોષ (પુ૦) = ધમધ

ક

ક (ન૦) = (૧) કુખ, (૨) જળ, (૩) મસ્તક
કજ (ન૦) = કમળ
કળ (પુ૦) = અશ
કળટ (પુ૦) = ગળુ, રોક
કલ્પ્ય (પુ૦) = કલ્પનનું આકૃષ્ટ
કલ્પ્યક (પુ૦) = સમુદાય
કાક (ન૦) = સોનું
કપિહિત (વિ૦) = કાળે મિશ્રિત રાતો
કવર (વિ૦) = મિશ્રિત
કમળલ (પુ૦) = સન્ધ્યાશી, યતિ વિગેરેનું પાન
કમ્પ (૧, જા૦) = મુજબ
કમલ (ન૦) = કમળ

ग

गगन (न०) = आकाश
 गज (पु०) = हाथी
 गत (मू०) = गये
 गदा (स्त्री०) = गदा, आयुध विशेष
 गन्ध (पु०) = वास
 गमीर (वि०) = गहन
 गम् (१, ५०) = गमु अपिगम् = मेलावतु
 गम (पु०) = समान पाठ
 गमन (न०) = गमु ते
 गरीयस् (वि०) = वधारे भेद
 गात्र (न०) = देह
 गान्धारी (स्त्री०) = गान्धात्री (विद्या-देवी)
 गीत (न०) = गान
 गुरु (पु०) = आचार्य
 गुरु (वि०) = भेद
 गै (१, ५०) = गावुं
 गो (पु०) = स्वर्ग
 गो (स्त्री०) = पृथ्वी
 गोचर (पु०) = प्रसिद्धता विषयश्च
 गोधिका (स्त्री०) = मेक जलतुं प्राणी
 गौरी (स्त्री०) = गौरी (विद्या-देवी)
 गृह (पु०) = भूत

घ

घण्टा (स्त्री०) = घण्ट
 घन (पु०) = मेघ
 घन (वि०) = गहन

च

च (ज०) = चने
 चक्राक्ष (२, ५०) = प्रकाशवुं
 चरित्र (वि०) = भय पात्रेण
 चङ्ग (न०) = चक्र
 चङ्गरा (स्त्री०) = चक्रधरा (विद्या-देवी)
 चङ्गनित्र (पु०) = चक्रधर
 चङ्ग (५०) = हाथी

चतुर (वि०) = होशियार
 चन्द्रमस (पु०) = चन्द्रमसनाथ, जैनोना
 आठमा दीर्घकर
 चर (१, ५०) = चरवु
 चरण (न०) = चारित्र
 चत् (१, ५०) = चालवु
 चल (वि०) = चयण
 चलन (पु०) = चरवु
 चाप (पु०) = धनुष्य
 चापल (न०) = चपलता
 चामर (पु०, न०) = चम्बर
 चारित्र (वि०) = विद्वत्पुत्री, इन्द्रा
 चारु (वि०) = भनोकर
 चि (५, ५०) = चोकरुं करवु
 चित (मू०) = च्याप्त
 चित्त (न०) = मन
 चित्तम् (पु०) = भवन
 चिर (वि०) = क्षाया समथु
 चुलुक (पु०) = जोगे
 चूत (पु०) = आगे
 चूर्ण (न०) = चूर्ण

छ

छत्र (न०) = छत्र
 छिद्र (५, ५०) = छापवुं
 छो (५, ५०) = छापवुं

ज

जगत् (न०) = दुनिया
 जन् (५, आ०) = उत्पत्ति
 जन (पु०) = लोक, भगव्य
 जनता (स्त्री०) = लोक
 जनन (न०) = जन्म
 जनीनता (स्त्री०) = भवन-भक्ति
 जन्तु (पु०) = प्राणी
 जन्म (न०) = जन्म, उत्पत्ति
 जन्म (न०) = जन्म, उत्पत्ति

वयलम (पु०) = ३५ मि

$\Gamma(50) - 112$ a 2.5

$$(50, 40) (1) = 4^2 \cdot 2 = 32$$

1942-1943 1944-1945 1946-1947 1948-1949 1950-1951 1952-1953 1954-1955 1956-1957 1958-1959 1960-1961 1962-1963 1964-1965 1966-1967 1968-1969 1970-1971 1972-1973 1974-1975 1976-1977 1978-1979 1980-1981 1982-1983 1984-1985 1986-1987 1988-1989 1990-1991 1992-1993 1994-1995 1996-1997 1998-1999 2000-2001 2002-2003 2004-2005 2006-2007 2008-2009 2010-2011 2012-2013 2014-2015 2016-2017 2018-2019 2020-2021 2022-2023 2024-2025 2026-2027 2028-2029 2030-2031 2032-2033 2034-2035 2036-2037 2038-2039 2040-2041 2042-2043 2044-2045 2046-2047 2048-2049 2050-2051 2052-2053 2054-2055 2056-2057 2058-2059 2060-2061 2062-2063 2064-2065 2066-2067 2068-2069 2070-2071 2072-2073 2074-2075 2076-2077 2078-2079 2080-2081 2082-2083 2084-2085 2086-2087 2088-2089 2090-2091 2092-2093 2094-2095 2096-2097 2098-2099 2100-2101 2102-2103 2104-2105 2106-2107 2108-2109 2110-2111 2112-2113 2114-2115 2116-2117 2118-2119 2120-2121 2122-2123 2124-2125 2126-2127 2128-2129 2130-2131 2132-2133 2134-2135 2136-2137 2138-2139 2140-2141 2142-2143 2144-2145 2146-2147 2148-2149 2150-2151 2152-2153 2154-2155 2156-2157 2158-2159 2160-2161 2162-2163 2164-2165 2166-2167 2168-2169 2170-2171 2172-2173 2174-2175 2176-2177 2178-2179 2180-2181 2182-2183 2184-2185 2186-2187 2188-2189 2190-2191 2192-2193 2194-2195 2196-2197 2198-2199 2200-2201 2202-2203 2204-2205 2206-2207 2208-2209 2210-2211 2212-2213 2214-2215 2216-2217 2218-2219 2220-2221 2222-2223 2224-2225 2226-2227 2228-2229 2230-2231 2232-2233 2234-2235 2236-2237 2238-2239 2240-2241 2242-2243 2244-2245 2246-2247 2248-2249 2250-2251 2252-2253 2254-2255 2256-2257 2258-2259 2260-2261 2262-2263 2264-2265 2266-2267 2268-2269 2270-2271 2272-2273 2274-2275 2276-2277 2278-2279 2280-2281 2282-2283 2284-2285 2286-2287 2288-2289 2290-2291 2292-2293 2294-2295 2296-2297 2298-2299 2300-2301 2302-2303 2304-2305 2306-2307 2308-2309 2310-2311 2312-2313 2314-2315 2316-2317 2318-2319 2320-2321 2322-2323 2324-2325 2326-2327 2328-2329 2330-2331 2332-2333 2334-2335 2336-2337 2338-2339 2340-2341 2342-2343 2344-2345 2346-2347 2348-2349 2350-2351 2352-2353 2354-2355 2356-2357 2358-2359 2360-2361 2362-2363 2364-2365 2366-2367 2368-2369 2370-2371 2372-2373 2374-2375 2376-2377 2378-2379 2380-2381 2382-2383 2384-2385 2386-2387 2388-2389 2390-2391 2392-2393 2394-2395 2396-2397 2398-2399 2400-2401 2402-2403 2404-2405 2406-2407 2408-2409 2410-2411 2412-2413 2414-2415 2416-2417 2418-2419 2420-2421 2422-2423 2424-2425 2426-2427 2428-2429 2430-2431 2432-2433 2434-2435 2436-2437 2438-2439 2440-2441 2442-2443 2444-2445 2446-2447 2448-2449 2450-2451 2452-2453 2454-2455 2456-2457 2458-2459 2460-2461 2462-2463 2464-2465 2466-2467 2468-2469 2470-2471 2472-2473 2474-2475 2476-2477 2478-2479 2480-2481 2482-2483 2484-2485 2486-2487 2488-2489 2490-2491 2492-2493 2494-2495 2496-2497 2498-2499 2500-2501 2502-2503 2504-2505 2506-2507 2508-2509 2510-2511 2512-2513 2514-2515 2516-2517 2518-2519 2520-2521 2522-2523 2524-2525 2526-2527 2528-2529 2530-2531 2532-2533 2534-2535 2536-2537 2538-2539 2540-2541 2542-2543 2544-2545 2546-2547 2548-2549 2550-2551 2552-2553 2554-2555 2556-2557 2558-2559 2560-2561 2562-2563 2564-2565 2566-2567 2568-2569 2570-2571 2572-2573 2574-2575 2576-2577 2578-2579 2580-2581 2582-2583 2584-2585 2586-2587 2588-2589 2590-2591 2592-2593 2594-2595 2596-2597 2598-2599 2600-2601 2602-2603 2604-2605 2606-2607 2608-2609 2610-2611 2612-2613 2614-2615 2616-2617 2618-2619 2620-2621 2622-2623 2624-2625 2626-2627 2628-2629 2630-2631 2632-2633 2634-2635 2636-2637 2638-2639 2640-2641 2642-2643 2644-2645 2646-2647 2648-2649 2650-2651 2652-2653 2654-2655 2656-2657 2658-2659 2660-2661 2662-2663 2664-2665 2666-2667 2668-2669 2670-2671 2672-2673 2674-2675 2676-2677 2678-2679 2680-2681 2682-2683 2684-2685 2686-2687 2688-2689 2690-2691 2692-2693 2694-2695 2696-2697 2698-2699 2700-2701 2702-2703 2704-2705 2706-2707 2708-2709 2710-2711 2712-2713 2714-2715 2716-2717 2718-2719 2720-2721 2722-2723 2724-2725 2726-2727 2728-2729 2730-2731 2732-2733 2734-2735 2736-2737 2738-2739 2740-2741 2742-2743 2744-2745 2746-2747 2748-2749 2750-2751 2752-2753 2754-2755 2756-2757 2758-2759 2760

त्याग (पु०)=छोड़ी देवु ते
 तपा (स्त्री०)=तपस्व
 त्रय (न०)=त्रयुनो समूह
 त्रयी (स्त्री०)=त्रयुनो समूह
 त्रस (वि०)=त्रस
 त्रास (पु०)=भय
 त्रि (वि०)=त्रय
 त्रिलोक (न०)=त्रयु लोके
 त्रि (१, आ०)=त्रयु ३२३
 त्रिप (स्त्री०)=प्रभा, तेज

व

वत्स (वि०)=वत्सु
 वृद्ध (पुं०, न०)=वृद्ध, लाकडी
 वृत्त (पु०)=वृत्त
 वृम (पु०)=वृम
 वृषा (स्त्री०)=वृषा
 वृषावत् (वि०)=वृषावृ, वृषावृ
 वृषित (वि०)=वृष
 वृषिता (स्त्री०)=वृषी
 वृत् (पु०)=वृत्, वृत्त
 वृत्ति (वि०)=वृत्ति
 वृत्ति (न०)=वृत्ति
 वृत्ति (१०, उ०)=वृत्ति ३२३
 वृत्ति (पु०, न०)=वृत्ति
 वृत्ति (न०)=वृत्ति
 वृत्ति (१, २०)=वृत्ति
 वृत्ति (२, उ०)=वृत्ति
 वृत्ति (२०)=(१) वृत्ति, (२) वृत्ति, (३) वृत्ति
 वृत्ति (पु०)=वृत्ति
 वृत्ति (२०)=वृत्ति
 वृत्ति (पु०)=वृत्ति
 वृत्ति (वि०)=वृत्ति

दास्य (वि०)=दास्य
 दाव (पु०)=दाव
 दिग्ग (६, उ०)=दिग्ग, दिग्ग
 दीन (वि०)=दीन
 दीर्घ (मू०)=दीर्घ
 दून (वि०)=दून
 दृष्ट (स्त्री०)=(१) दृष्टि, (२) दृष्टि
 दृष्टान्त (पु०)=दृष्टान्त, दृष्टान्त
 देव (पु०)=देव
 देवी (स्त्री०)=देवी
 देव (पु०, न०)=देवी
 दो (४, १०)=दो
 द्राक्ष (अ०)=द्राक्ष, द्रक्ष
 दु (१, १०)=दु
 द्रोहिता (स्त्री०)=द्रोहिता ३२३
 द्रुपी (स्त्री०)=द्रुपी
 द्विप (पुं०)=द्विप
 द्विरत् (पु०)=द्विरत्

घ

घन (न०)=घन
 घनुर (न०)=घनुर
 घरा (स्त्री०)=घरा
 घरित्री=घरित्री
 घम=(१०) (१) घम, (२) घम, (३) घम
 घा (२, उ०)=घा
 गिषा=गिषा
 घात (पु०)=घात
 घान (न०)=घान
 घाम (न०)=(१) घाम, (२) घाम, (३) घाम
 घात (२, उ०)=(१) घात, (२) घात
 घिषा (पु०)=घिषा
 घिषा (स्त्री०)=घिषा
 घी (स्त्री०)=घी

નુ (૨, ૫૦) = સ્તુતિ કરવી
 નુદ્ (૬, ૫૦) = પ્રેરવું
 નુતિ (સ્ત્રી) = (૧) સ્તુતિ, (૨) પ્રણામ
 નુદ્ધ (મૂં) = પ્રેરિત.
 નૂ (૬, ૫૦) = સ્તુતિ કરવી
 નૂત (વિં) = નવીન
 નૂત (મૂં) = સ્તુતિ કરાયેલ
 નૂતન (વિં) = નવીન
 નૂનમ્ (અં) = ખરેખર.
 નૈમિ (પું) = નૈમિનાથ, જૈનોના બાવીસમા
 તીર્થંકર.
 નૈગમ (પું) = સાત નયોમાનો એક
 નો (અં) = નહિ.
 નોવક (વિં) = પ્રેરક
 નોદિન્ (વિં) = પ્રેરક, નાથ કરનાર.
 નૌ (સ્ત્રી) = વહાણ, હોડી
 પ
 પદ્ધ (પું, નં) = કોલવ
 પદ્ધિ (સ્ત્રી) = શ્રેણિ, હાર
 પદ્ (૧, ૫૦) = પડવું
 પતિ (પું) = અધિપતિ, સ્વામી.
 પત્ની (સ્ત્રી) = પોતાની સ્ત્રી.
 પદ્મ (નં) = (૧) પાદડું, (૨) વાહન
 પથિન્ (પું) = માર્ગ.
 પદ્ (૪, આં, ૧૦, આં) = જવું
 પદ (પું, નં) = (૧) સ્થાન, (૨) વાક્યનો
 એક ભાગ.
 પદાર્થ (પું) = વસ્તુ
 પદ્મ (નં) = કમળ
 પદ્મરાગ (નં) = લાલ મણિ, માલુક
 પદ્મ (પું) = સાપ.
 પર (પું) = યત્રુ
 પર (વિં) = (૧) ઉત્તમ, (૨) અન્ય.
 પરતા (સ્ત્રી) = યત્રુતા
 પરમ (પું) = પરમ, મિહિરધિકાનો પુત્ર.

પરમ (વિં) = શ્રેષ્ઠ
 પરમ (પું) = પુરુષમાની બાગીક ૨૪
 પરિ (અં) = વચ્ચવાચક અન્ય
 પરિકર (પું) = સમૂહ
 પરિગત (મૂં) = (૧) પ્રખ્યાત, (૨) પરિવૃત
 પરત (પું) = પિશાચ.
 પરેત (મૂં) = દૂર ગયેલ
 પરિ (પું) = વચ્ચ
 પાશુ (પું) = રજ, રેણુ
 પા (૨, ૫૦) = રક્ષણ કરવું
 પાત (પું) = ચલન, પતન.
 પાતક (નં) = પાપ.
 પાતાલ (નં) = પાતાળ, અધોલોક
 પાટ (પું) = રક્ષક
 પાત્રી (સ્ત્રી) = પાત્ર.
 પાત્ર (પું) = ચરણ, પગ
 પાવપ (પું) = વૃક્ષ, ઝાડ.
 પાદમસી (વિં) = પદમસ સંબંધી
 પાપ (નં) = પાપ.
 પારિજાત (નં) = પારિજાતક, કિંચ, વૃક્ષ
 પારિન્દ્ર (પું) = અન્નગર
 પાર્શ્વ (પું) = પાર્શ્વનાથ, જૈનોના ત્રેવીસમા
 તીર્થંકર
 પાર્શ્વ (પું, નં) = આશુ
 પાત્ (૧, ૩૦) = પાળવું
 પાવન (વિં) = પવિત્ર.
 પાશ (પું) = હોરડું
 પિદ્ધલ (વિં) = કાળા અને પીળા વર્ણથી
 મિશ્રિત
 પિપ્પ (પું) = સમૂહ
 પિદિત (મૂં) = દાડી દીધેલ.
 પીઠી (સ્ત્રી) = આસન.
 પુત્ર (પું) = પુત્ર, છોકરો
 પુલ્લક્ષ્મી (સ્ત્રી) = પુલ્લક્ષ્મી (વિ. ૧-૨૯૧).
 પૂર્ (૧૦, ૩૦) = પૂર્વ

पूज्य (वि०) = पूज्य
 पूत (वि०) = पूत
 पूषु (वि०) = विशाग
 पूषी = (सी०) भूमि
 पूष (न०) = पीठ
 पोत (पुं०) = नीला
 प्ला (सी०) = ४८
 प्रकटित (वि०) = १५८ यथेष्ट, उपाकु करेकु
 प्रजा (सी०) = लोक
 प्रज्ञाति (सी०) = प्रज्ञाति (विद्या-देवी)
 प्रणय (पुं०) = नेत्र
 प्रणयिन् (पुं०) = नेत्र
 प्रति (अ०) = अनुपायक अथवा
 प्रतिद्वि (सी०) = उपाय
 प्रथित (म०) = प्रसिद्ध यथेष्ट
 प्रमय (पुं०) = उपरि
 प्रमा (सी०) = नेत्र
 प्रमिति (सी०) = प्रभाष
 प्रमोद (पुं०) = ६५
 प्रमयन (पुं०) = प्रभाष, भवेन
 प्रमयन (न०) = सिद्धांत
 प्रमर (वि०) = नेत्र
 प्रममय (अ०) = अथवा
 प्रमाद (पुं०) = अनुमति, कृपा
 मा (१, ५०) = १२३
 माय (वि०) = १२३
 मिय (वि०) = १२३, ४८
 मियद्वि (सी०) = नेत्र अथवा
 मोरिद्वि (म०) = १२३
 मर (पुं०) = प्रभाष

फ

फल (न०) = १३
 फलक (न०) = (१) अनुमति, (२) दल

घ

वत (अ०) = विशय, शोक तथा सत्येष्ट दयक
 अथवा
 वन्य (पुं०) = अथ, आद
 वचन (न०) = अदीपानु
 वपु (पुं०) = मित्र
 वल (न०) = सामर्थ्य, शक्ति
 वल्ल (वि०) = अथ, अथ
 वल्ल (अ०) = अथ, अथ
 वल्लि (वि०) = अथ, अथ
 वाचन (न०) = पीठ
 वाचा (सी०) = पीठ
 वापु (पुं०) = अथ
 वपु (१, ५०) = अनुपु
 वपि (पुं०) = अथ, अथ
 वपिका (सी०) = अथ, अथ
 वपिगान्ति (पुं०) = अथ, अथ

ग

गति (सी०) = अथ
 गत (पुं०) = (१) वि०, (२) अथ
 गत (१, ३०) = अथ
 गत (न०) = अथ
 गत (अ०) = अथ
 गत (न०) = अथ (दिन)
 गत (पुं०) = अथ
 गत (पुं०) = (१) वि०, (२) अथ, (३) अथ
 गत (अ०) = अथ
 गत (वि०) = अथ, अथ
 गत (सी०) = अथ
 गत (१, ५०) = अथ
 गत (१०, ३०) = अथ
 गत (वि०) = अथ
 गत (पुं०) = अथ

માર (પુ.) = (૧) ભાર, બોલો, (૨) સમૃદ્ધ
 મારતી (સ્ત્રી.) = વાણી
 માસ્ (૧, આ.) = પ્રકાશવુ
 માસ્ (સ્ત્રી.) = પ્રકાશ
 માસિત (વિ.) = તેજસ્વી
 માસુર (વિ.) = (૧) પ્રકાશિત, (૨) ઘેર
 માસ્વત્ (પુ.) = સૂર્ય
 માસ્વત્ (વિ.) = તેજસ્વી, પ્રકાશિત
 મિદ્ (૭, ૩૦) = લેહુ
 મિદ્ (વિ.) = લેહનાર
 મિલ્લ (મૂ.) = લેહાયેલુ
 મી (સ્ત્રી.) = ભય
 મીતિ (સ્ત્રી.) = ભય
 મીમ (વિ.) = ભયકર
 મીપણ (વિ.) = ભયકર
 મુજ્ (૭, ૩૦) = ભોગવુ
 મૂ (સ્ત્રી.) = પૃથ્વી
 મૂ (૧, ૫૦) = થયુ
 મૂતિ (સ્ત્રી.) = સપત્તિ
 મૂપતિ (પુ.) = રાજા
 મૂમિ (સ્ત્રી.) = પૃથ્વી
 મૂરિ (વિ.) = બહુ
 મૂપણ (નં.) = ખલકાર, ધરેલુ
 મુ (૩, ૩૦) = ધારણ કરવુ
 મુત (મૂ.) = ધારણ કરેલ
 મૂદામ્ (મ.) = અત્યન્ત
 મેદિન્ (વિ.) = લેહનાર
 મ્મ (૧, ૫૦; ૪, ૫૦) = ભમવુ
 મ્મર (પુ.) = ભમર
 મ્મામર (વિ.) = જમર સર્જધો

મ

મપવત્ (પુ.) = ધં-દ્ર
 મળ્ડલ (નં.) = ચક્ર
 મન (નં.) = દર્શન, સિદ્ધાન્ત
 મત (મૂ.) = ધં-દ્ર
 મતિ (સ્ત્રી.) = બુદ્ધિ

મતિમત્ (વિ.) = બુદ્ધિશાળી
 મત્ત (વિ.) = મદવાળુ
 મદ્ (પુ.) = અભિમાન, ગર્વ
 મદન (પુ.) = કામદેવ
 મધુર (વિ.) = મીઠો
 મધુરસ્ (પુ.) = પુષ્પનો રસ
 મધ્ય (વિ.) = વચલુ
 મનસ્ (નં.) = મન, ચિત્ત
 મનીવિન્ (પુ.) = બુદ્ધિશાળી
 મનોમય (પુ.) = કામદેવ
 મન્ય (૧, ૫૦) = મથન કરવુ, મથલુ
 મન્દ (વિ.) = મૃદુ, ઠોમળ
 મન્દાર (પુ.) = વારિભતકતુ પુષ્પ
 મર (૧૦) = મૃત્યુ
 મર્ત્ય (પુ.) = માનવ
 મલ (પુ.) = મેલ
 મલ્હિ (પુ.) = મલ્હિનાથ, જૈનોના ઓગણી
 સમાવીર્યકર
 મસ્જુ (૬, ૫૦) = ડુબવુ નિમસ્જુ = ડુબવુ
 મસ્તક (નં.) = ટોચ
 મહ (પુ.) = (૧) ઉત્સવ, (૨) સન્માન
 મત્ (વિ.) = મોટો
 મલ્હ (નં.) = તેજ
 મહાકાલી (સ્ત્રી.) = મહાકાલી (વિદ્યા-દેવી)
 મહામાનસી (સ્ત્રી.) = મહામાનસી (વિદ્યા-દેવી)
 મહિત (વિ.) = સત્કાર પામેલ
 મહિમન્ (પુ.) = મહિમા
 માન (પુ.) = (૧) અભિમાન, (૨) બોધ
 માન (નં.) = (૧) પ્રમાણ, (૨) માપવું તે
 માનવ (પુ.) = મનુષ્ય
 માનવી (સ્ત્રી.) = માન-રી (વિદ્યા-દેવી)
 માનસ (નં.) = મન, ચિત્ત
 માનસી (સ્ત્રી.) = માનસી (વિદ્યા-દેવી)
 માયા (સ્ત્રી.) = માયા
 માર (પુ.) = (૧) કામદેવ, (૨) દત્ત

मार्ग (पु०) = रस्ते।
 माला (स्त्री०) = भागा, श्रेणि
 मालिन (वि०) = भाषावाण
 मिथत् (अ०) = अस्पर्श
 मिलन (न०) = संयोग
 मुकुट (न०) = मुगट, ताज
 मुका (स्त्री०) = भोती
 मुख (न०) = भोषण
 मुख (६, १०) = छेद
 मुर (स्त्री०) = धर्म, भुरी
 मुक्ति (न०) = धर्म
 मुक्ति (मू०) = धर्म
 मुद्रा (स्त्री०) = मुद्रा
 मुनिसुवत (पु०) = मुनिमुसलस्वामी जेनेना
 वीसभा दीर्घक
 मुसल (न०) = मुसल, साजेड
 मुस (४, १०) = मोठे भागवे
 मुदता (स्त्री०) = भूदपल्लु
 मूषक (पुं०) = भस्त्रक
 मृगमद (पु०) = कस्तूरी
 मृति (स्त्री०) = मृत्प
 मृड (वि०) = डोभण
 मेघ (पु०) = बादल
 मरुकि (वि०) = काण्ड जनावेव
 मरु (वि०) = अतिशय स्निग्ध
 म (पुं०) = मेड (पर्वत)
 म (पु०) = धर्म
 मित (मू०) = धर्म धमाडेड
 म (पुं०) = मोठ
 म (मू०) = मोठे धमाडेड
 म (पुं०) = धर्म
 म (१, ७०) = धर्म ३२०
 म (पुं०) = धर्म
 म (मू०) = धर्म
 म (१, ७०) = धर्म ३२०
 म (पुं०) = धर्म
 म (मू०) = धर्म

मरु (स०) = धर्म
 मरीय (वि०) = धर्म
 मरु (पु०) = धर्म
 मरु (१, १०) = धर्मभा शब्दे
 मरु (पु०) = (१) धर्म (२) धर्म भाग धर्म
 मरु (वि०) = धर्मभा शब्दे, धर्म ३२०
 मरु (पुं०) = धर्म
 मरु (न०) = धर्म
 मरु (१, ७०) = धर्म
 मरु (न०) = (१) धर्म, (२) धर्म
 मरु (पुं०) = धर्म
 मरु (न०) = धर्म, धर्म
 मरु (स्त्री०) = धर्म
 मरु (स०) = धर्म
 मरु (पु०) = (१) धर्म, (२) धर्म, (३) धर्म
 मरु (पु०) = धर्म
 मरु (पुं०) = धर्म
 मरु (धा०) = धर्म
 मरु (१, १०) = धर्म ३२०
 मरु (न०) = धर्म
 मरु (१, १०) = धर्म
 मरु (१०, १०) = धर्म
 मरु (न०) = धर्म
 मरु (१, ७०) = (१) धर्म (२) धर्म
 मरु (पु०, न०) = धर्म
 मरु (न०) = धर्म
 मरु (वि०) = धर्म
 मरु (स्त्री०) = धर्म
 मरु (पु०) = धर्म
 मरु (न०) = धर्म
 मरु (१, ७०) = धर्म
 मरु (पुं०) = धर्म

રમસ (પુ૦) = (૧) વેગ, (૨) હર્ષ
 રમ્ (૧, આ૦) = રમણ
 રમા (સ્ત્રી૦) = કૃત્તી (ટેલી)
 રમ્મા (સ્ત્રી૦) = કેળ
 રવ (પુ૦) = અવાજ
 રવિ (પુ૦) = સૂર્ય
 રવિમ (પુ૦) = કિરણ
 રસ (પુ૦) = રસ
 રસા (સ્ત્રી૦) = પૃથ્વી
 રસિત (ન૦) = ધ્વનિ
 રસિત (વિ૦) = શબ્દવાળા
 રસ્ય (ન૦) = રહસ્ય, ગુપ્ત વાતપર્ય
 રહિત (વિ૦) = વિનાનું
 રા (૨, પ૦) = આપણ
 રાગ (પુ૦) = (૧) લેખ, (૨) રતાશ
 રાજ (૧, આ૦) = પ્રકાશવુ વિરાજ = પ્રકાશવુ
 રાજક (ન૦) = રાજાઓનો સમુદાય
 રાજન્ (પુ૦) = રાજા
 રાજિ (સ્ત્રી૦) = પત્નિ, હાર
 રાજિત (મૂ૦) = શોભેલું
 રાજિન્ (વિ૦) = મુશોભિત
 રાજી (સ્ત્રી૦) = શ્રેણી
 રાષ્ટ્રીય (સ્ત્રી૦) = રાષ્ટ્રમતી, ઉગ્રમેન
 રાજની પુત્રી
 રાજીવ (ન૦) = કમળ
 રાજ્ય (ન૦) = રાજ્ય
 રામ (વિ૦) = રમણીય, મનોહર
 રિપુ (પુ૦) = દુશ્મન
 રીણ (વિ૦) = ખરેલું
 રુચ્ (સ્ત્રી૦) = કાંતિ
 રુચ્ (૧, આ૦) = (૧) પ્રકાશવુ, (૨) આહુ
 રુચિ (સ્ત્રી૦) = તેજ
 રુચિર (વિ૦) = મનોહર
 રુન્ (સ્ત્રી૦) = રોગ

રા (૧, પ૦) = ઉગાડ
 રુપ (ન૦) = રૂપ
 રોગિન્ (ન૦) = પ્રકાશ
 રોગિત (ન૦) = રોગ
 રાધિકા (સ્ત્રી૦) = રોગનારી
 રોગિણી (સ્ત્રી૦) = રોગિણી (નિવા-ટેલી)

છ

છન્ (ન૦) = વાપ
 છન્મી (સ્ત્રી૦) = વૈભવ
 છપ (૧, આ૦) = છાપણ
 છપુતા = વધુપણું
 છપ્પન (ન૦) = ૩૨-૧૫૧, અઠાધન
 છતા (સ્ત્રી૦) = વેદ
 છતિકા (સ્ત્રી૦) = કાગ
 છપ્ (૧, પ૦) = મોલવુ
 છવિવુ (પુ૦) = મોલનાર
 છમ્ (૧, આ૦) = મેળવવું
 છમ્ (૧, આ૦) = ૧૮૩૦ આલમ્ = આશ્વ લેવેલ
 છય (પુ૦) = (૧) એકતાન, (૨) સ્થાન
 છપ્ (૧, ૩૦) = આહવું સમિલ્પ = આહવું
 છમ્ (૧, પ૦) = શોભવુ જલમ્ = શોભવુ
 પર્વજલ્પ = શોભવુ
 છા (૨, પ૦) = પ્રહણ કરવું
 છાન્દ (૧, પ૦) = ચિન્હ કરવુ
 છાપ (પુ૦) = ૫૨૨૫૨ પ્રીતિથી મોલવુ તે
 છામ (પુ૦) = ચામ, કાપડો
 છાલત (વિ૦) = આતુર
 છી (૪, પ૦) = વળગવુ
 છીન (મૂ૦) = આસક્ત
 છીલા (સ્ત્રી૦) = વિલાસ
 છુલ્લિ (વિ૦) = મુખખાવાળી
 છવ (૬, પ૦) = આજોડવુ
 છોક (પુ૦) = વિશ્વનો એક વિભાગ
 છોપ (પુ૦) = નાથ

विशङ्ग (वि०)=(१) सङ्केत, (२) निर्भय

विशाल (पु०)=आलु

विश्व (न०)=व्यापक

विश्वास (पु०)=भरोसा

विष (न०)=उष

विषमृत् (पु०)=साध

विषम (वि०)=असम

विस्तर (पु०)=समृद्ध

विस्तारित (वि०)=प्रसरित, फैलात

विस्तारित (वि०)=विशाल

विहायस् (न०)=आकाश

वीथी (स्त्री०)=मार्ग

वीर (पु०)=वीर प्रभु, जैनाना बोधिसत्त्व

वीर्यकर

वृजि (न०)=पाप

वृत्ति (स्त्री०)=वर्ण

वृन्द (न०)=समूह

वृष (वि०)=उत्तम

वेणु (पु०)=वासणी

वेर (न०)=दुश्मनावट

वैरिन् (पु०)=दुश्मन

व्यथा (स्त्री०)=पीडा

व्याघ्र (पु०)=बाघ

व्याधि (पु०)=रोग

व्याल (पु०)=(१) पाप, (२) दुष्ट छाती

व्यालम (मू०)=(१) आरुह्यथेल, (२) छलुनार

व्यूह (पु०)=समूह

ग्रन् (१, उ०)=ग्रन् प्रवृत्त=दीक्षा लेवी

श

श (न०)=सुध

शकुनि (पु०)=पक्षी

शक्ति (स्त्री०)=शक्ति लातनु आयुध

शङ्क (पु०, न०)=शङ्क

शतपत्र (न०)=सो पापशिवानु कर्मण, येनती

शत्रु (पु०)=दुश्मन

शम् (४, प०)=शाम यव

शम (पु०)=उपशम

शमनी (स्त्री०)=शाम करनारी

शमित (वि०)=शाम

शमिर (वि०)=उपशमकारी

शमय (पु०)=शान्तनाथ, जैनाना तृतीय

वीर्यकर

शर (पु०)=शालु

शर्मन् (न०)=सुध

शशधर (पु०)=शश

शस्त (मू०)=व्यापक

शस्य (वि०)=प्रश सा-पाप

शान्ति (पु०)=शान्तिनाथ, जैनाना सोलमा

वीर्यकर

शान्ति (स्त्री०)=(१) शान्ति, (२) भोस, (३)

शान्ति (देवी)

शास्त्र (पु०)=शिक्षा आपनार

शास्त्रिन् (पु०)=शास्त्री

शित (वि०)=तीक्ष्ण

शिरस्त्र (न०)=भस्त्र

शिरोवट (न०)=पाप

शिव (न०)=भोस

शीत (वि०)=शीतल

शीतल (पु०)=शीतलनाथ, जैनाना दशमा

वीर्यकर

शीतानु (पु०)=शश

शुभ (वि०)=सुध

शुभ्र (वि०)=प्रशमित

शुद्ध (पु०, न०)=साध

शोक (पु०)=दिलगीरी

शोभा (स्त्री०)=शोभा, प्रभा

श्याम (वि०)=काला

श्रवण (न०)=कान

शान्ति (स्त्री०)=शक्ति

श्रि (१, प०)=आश्रय लेवे आश्रि=आश्रय

लेवे

ख (अ०)=मुन्दरतावायक अव्यय
 ख (न०)=अध
 खतराम (अ०)=अवगत
 खुधा (स्त्री०)=(१) अभूत, (२) यूना
 खपार्थ (पु०)=अपार्थनाथ, जैनोना मातमा
 तीर्थकर
 खुमति (पु०)=अभूतिनाथ, जैनोना पायमा
 तीर्थकर
 खमनख (पु०)=(१) देव, (२) पण्डित
 „ (स्त्री० न०)=पुष्प
 „ (वि०)=साश भनवाणु
 खर (पु०)=देव
 खरमि (स्त्री०)=अध
 खरमि (वि०)=अधवासित
 खुबिधि (पु०)=अधिविधिनाथ, जैनोना नवमा
 तीर्थकर
 खेत (पु०)=पुष्ट
 खेत्मी (स्त्री०)=अध
 खेव (१, आ०)=सेवा करवी आसेव=अत्यत
 सेवा करवी
 खौरय (न०)=अध
 खु (१, उ०)=अधुति करवी
 खतय (पु०)=अधुति
 खी (स्त्री०)=नारी
 ख्या (१, प०)=अधेवु अधिख्या=अधिकान
 करवु
 ख्या (२, प०)=अधान करवु
 ख्यष्ट (वि०)=अधु
 ख्यर (६, प०)=अधकवु
 ख्युट (वि०)=अध
 खम (अ०)=अधीतार्थक अव्यय
 खमर (पु०)=अधमदेव
 ख्युट (६, प०)=अधकवु
 ख्यु=(१, प०)=अध करवु
 ख्यु (१, आ०)=अधकवु

खर (स्त्री०)=भाणा
 खर (वि०)=अधीतानु
 ह
 हति (स्त्री०)=नाथ
 हव (२, प०)=भारी नाथवु अग्रहव=भारी
 नाथवु
 हर (वि०)=अधनार
 हरण (न०)=अधरु दे
 हरि (पु०)=अध
 हति (स्त्री०)=अध
 हस (पु०)=अध
 हस्त (पु०)=अध
 हा (२, प०)=अधवु विहा=त्याग करवे
 हान (न०)=त्याग
 हानि (स्त्री०)=अधकसान
 हार (पु०)=अध
 हारिन् (वि०)=(१) अनाधर, (२) अधकानर
 हास (पु०)=अधक, (२) अध
 हि (अ०)=अधकार्यक अव्यय
 हित (न०)=अधकार्य
 हित (वि०)=अधकार्यकारी
 हिम (वि०)=अधीतय, दादु
 हीन (वि०)=अधित
 हुत (न०)=अधिदान
 हुताव (पु०)=अधि
 हव (वि०)=अधनार
 हव (न०)=अध
 हव (न०)=अध करवु
 हव (वि०)=अधनार
 ह (अ०)=अधीतनवायक अव्यय
 हत (पु०)=अध
 हेम (न०)=अधीत
 हेमन् (न०)=अधवु, सोनु

स्तुतिचतुर्विंशतिपाद्यानां मातृकावर्णक्रमेणानुक्रमणी

पद्याङ्कः पद्यप्रतीकम्

अ (३)

- ८० अभिगतगोभिका कनककण्डू तव गौरुचिन्ता
 ४९ अपापप्रमल घने दामितमानमामो हितं
 १५ असुमतां स्तुतिभाष्यदिताय धो

आ (१)

- १० आभयतु तव प्रणमं

क (४)

- ८७ कुबोणाऽणुपराधेइरानयनाद् भारवत्प्रमाया
 ४१ कुसुमपत्रुपा परमावृणं न मोदयन् व्यपु
 १५ कृतमति कृतयान् धो जन्तुजात निरस्त-
 १० केचिन्त्या य विद्यापञ्जलि-

ग (१)

- १॥ गान्धारि! वसुसुखे जयतां समीर-

घ (१)

- ४० घनदधिर्जयताद् भुवि मानवी

च (१)

- ८५ चिदोवाजितराजर् रणमुत्तं धो लक्ष्मणाय

ज (१२)

- ११ जयति कविरतवत्पतदभयं
 १७ जयति ह्रीतहर्षार्थकृतं राधा
 ८१ जलप्यालयाभरणमगजदण्ड-वत्प्रभो
 ७४ जवाद् गतं जगद्वता वपुर्व्यधा-
 १४ जिनवरा! प्रयतन्ममिषामया
 ७७ जिनमुनिसुप्रभं समवनाञ्जलतावना
 ११ जिनराज्या रविने रत्नाद्
 ११ जिनवरातिर्जीवालीनामकारणवाराणा-
 १५ जिन-य ' महे' दसमं न्यारा-
 ५८ जीवाञ्जिनीया आस्तामं
 १० जीवाद् राज्ञी जनिप्रजननजवाविहानिजिना
 ११ जिनम् मनसातमानु सगर्भं लक्ष्मणाय लक्ष्मणा

पद्याङ्कः पद्यप्रतीकम्

त (७)

- ५ तमजितमभिनेमि धा विराजद्-
 ११ तत्राभिप्रादि हविभिर्निधाय
 ११ तस्य चन्द्रमः जिनः समस्तमगावृणिम
 ४१ तं अयासुरदिष्टिषा जितवृषा बाणां दण्ड-
 १ तं य पात्रु जिनात्मा दण्डजा जन्ति-
 ७९ तममननात्रिनीलमयनाम्नः । मन्त्रा विष्णो-
 ११ तमममना-दभि-द्वय । मन्त्रा-

द (५)

- ४४ दण्डपञ्चकम-हन्ति दण्ड-दण्ड-दण्ड-
 १८ दधानिः दधितानं समस्तमगावृणिम
 ११ दिवायुतलानु पदमावृण-
 १७ दिव्यपराजिगीतं लक्ष्मणाय लक्ष्मण-
 ७१ दिव्यं दण्डं दधि दण्डं दधिम-

ध (१)

- ४४ धृतवविपलातर्भं दधे ४१ धृतं धिय-

न (७)

- ८१ नतांनुधेर्भं मि दधिर्भं नमस्तद्विदुद
 १० नमस्तद्विदुद
 ११ नमस्तद्विदुद
 ५७ नमः भै धमः नमः -
 ४७ नित्यं दण्ड-लक्ष्मणाय लक्ष्मण-
 १ नित्यं दण्ड-लक्ष्मणाय
 ११ नृपस्यै दधितुं लक्ष्मणाय ध

प (१०)

- ५५ परम-निर्भर-दण्ड-लक्ष्मणाय लक्ष्मण-
 ५५ परम-निर्भर-दण्ड-लक्ष्मणाय
 ११ परम-निर्भर-दण्ड-लक्ष्मणाय
 ४५ पृथग् भै दण्ड-लक्ष्मणाय लक्ष्मण-
 ४१ पूषा दण्ड-लक्ष्मणाय लक्ष्मण-
 १८ दण्ड-लक्ष्मणाय लक्ष्मण-
 ७८ दण्ड-लक्ष्मणाय लक्ष्मण-

पद्याङ्कः पद्यप्रतीकम्

५९ प्रभाजि तनुतामल परमचापला, रोहिणी
७ प्रवितर वसति निलोकजन्धो !
८६ भावराजीजितराजका रज इव ज्यायोऽपि
म (५)

८३ मयजलनिधिभ्राग्यज्जन्तुप्रजायतपोत । ऐ
६५ मयु मम मन श्रीकुन्धुनाथाय तस्मै
१ मव्याम्भोजविबोधनकतरणे ! विस्तारिकर्मा -
५९ भारति । द्राय जिनेन्द्राणां
७१ भीमप्रहामराधिभयभीतिविभेदि परास्त-
म (४)

१९ मतिमति जिनराजि नरा-
१७ मयमदनरदिन ! नरदिन !
५४ मम रत्नामरसयित ! ते क्षण-
८९ माला मालानपाहुषधदधर वायुनारा
य (३)

३४ दा ननुजातय नितानि राजी
७१ दात्र विविधप्रजविनतात्मनश्चन्द्रमधिष्ठिता
९१ दाता दा तारतेजा सक्षि सक्षिभृत्काल-
र (४)

४८ रक्षन्नुद्रमदादिनतिद्विदामाणि यादित्वेव
५९ रतिमुद्रमुरं गदनाय क
६१ रत्ननामवधप्ररागकचिरे पाद्वैजिनाप्रापदा
९० रात्री रात्रीवदरुना रात्रिरलस्यारुद्र-
व (६)

११ रत्नकुशलकुशलकुशलकुशल ! त्वं विपश्य
९९ रत्नकुशलकुशलकुशलकुशल ! त्वं विपश्य

पद्याङ्कः पद्यप्रतीकम्

२६ प्रजतु जिनतति सा मोचर चित्तवृत्ते
१८ विधुता । विधुतारा !
८४ विपक्षयूट वो दल्यतु गदाक्षावलिधरा-
१६ विशिष्यद्विजुषा धनुपास्त सत्-
श (४)

३ शान्तिवस्तनुतान्मियोऽनुगमनाद् यज्ञेयमाये
४ शीताशुतिपि यत्र नित्यमदधत्तु गन्धाढ्यधूली
१९ शुद्धलभृत् काकनिमा
२१ शान्तिचिह्नं जिनवरागममाभयार्थम्
स (१६)

६६ सकलजिनपतिभ्यः पावनैर्गन्धो नमः सत्-
५३ सकलधीतसत्तासनमेरय
९१ सद्योऽसद्योगभिद्वागमलगमलया जिनराजी
५० सज्ञानसुराजिता असमरा जिना भीरवा
५१ सदा यतिगुरोरो ! तमत मानवैरजिते
९४ समसंरणमय वस्या स्फुरकेतुचक्रानक
९१ सरभसनतनाकिनारी जगोरोगपीडितुत्तार
७१ रा सम्पद विशतु जिमोत्तमामम-
६ स्तुत जिननियत समर्पितता-
७० स्तौति समस्तत रम समवसरणभूमौ यं
८१ स्फुरद्विद्युत्काते प्रमिक्तिर वितवति सततं
३८ स्मरजिताश्च परिनुसजरा रजो-
६७ स्मरत विगतगुप्ते जिनचन्द्रं यकारात्-
३१ सा म मति प्रितुता जिनपतिरस्त-
८ सितदाहु विगताऽनु मानसीदा
३१ सिद्धात स्नादितद्वयपद्मपापपद्म
श (१)

८८ हृत्कालभित्तपूतदुग्धिलतिजा वरदा जग

परिशिष्टम् ।

काशीजयावासन्यायाचार्यन्यायप्रशारदण्डमहोपाध्याय—

श्रीमद्यशोविजयनिहिता

॥ ऐन्द्रस्तुतयः ॥

१ ऋषभजिनस्तुतय

एन्द्रमातनतो यथार्थचचन प्रप्रेस्तदोषो जगत्
सैषोगीतैर्महोदय संप्रज्ज्ञतां राज्योपिकागमिन ।
आर्यस्त्रीर्यहृतां रोगान्तिहं गुणधेणीर्दृष्टामिभू
सैषो गीतैर्महोदय दयवतां राज्योपिकागमिन ॥ १ ॥

—१२५—१४—१५ (१९, ७)

उद्धूतानविशेषशेषकण्ठितश्लोकयभाष्यता—

स्त्रीर्षिस्तस्मात् महोदितेभयाऽज्ञातां सदांवापदम् ।

युष्मेन्तु स्मरनिर्जयमस्तमस्तौर्ष्यापयया—

स्त्रीर्षिं द्यस्तरसा महोदितर्षया बान्तां मैदा दैतदम् ॥ २ ॥—१२५

जैनेन्द्र स्मरतोऽनिर्विस्तरनयं निर्माय दिभ्यांरदा

सङ्गन्याममभयानेसाहितं हृदयभावि धुनेम् ।

दिभ्यात्वं हृदयमितं गुविर्षेयं कृष्णं ददीतां दिधि

सङ्गत्वा गमयङ्गमानेमाहितं हृदयभा । विधुनेम् ॥ २ ॥—१२५

१२५ यो जौह्यं हेरते स्पृताऽपि भगवैर्यमोर्हि विस्मरेतु—

माभाष्या र्षेयतां द्वितीं निदेशती दुन्दुभ्याविद्वदा ।

सौदवी विनोतु सोऽर्जुनमग मागमन्तो संदाऽ—

१२५ मां भाष्याऽऽपदनां द्वितीये दधती दुन्दुभ्याविद्वदा ॥ ५ ॥—१२५

१ २५ यो जौह्यं हेरते स्पृताऽपि भगवैर्यमोर्हि विस्मरेतु—

• १२५ मां भाष्याऽऽपदनां द्वितीये दधती दुन्दुभ्याविद्वदा ॥ ५ ॥—१२५

२ श्रीअजितजिनस्तुतय.

शुनितैतिरपि य न सय (श्रीर्ण) मोहो
 शुपमितमोरमद भवन्दिताऽऽपन् ।
 भेज तेमिहे जयन्तेपार्तुमीश
 शुपमितमोरमदम्ववन् । दितापन् ॥ १ ॥—पुणिनाप्रा
 हरं रुचिरं ! ददेजिनौरं ! त^३ द्राह
 परमतमोहर ! य मयानि दानम् ।
 अनियतेषुपगता भये लभन्ते
 परमतमोहरय मया निदानम् ॥ २ ॥—पुणि०

नयगहनमतिस्फुटानुयोग
 जिनैमतमुग्रतमानसा । धुतारम् ।
 जननभयमिहासया निरस्ता-
 नि नैमत शुद्यतमानसाधुतारम् ॥ ३ ॥—पुणि०
 पविप्रपि दधेतीह मानसीन्द्रे-
 महितमदम्ववता महाधिकारम् ।
 दलयेतु निर्वहे सुराङ्गनाना-
 महितमद भवता महाधिकारम् ॥ ४ ॥—पुणि०

+ + + + +

३ श्रीसम्भवजिनस्तुतय.

सम्भव ! सुख देदत्त त्वं
 भाविनि भावारवारवारण ! विभेषम् ।
 वासवसमूहमहिताऽ-
 भाविनिमाञ्जोऽरवारंराजणं ! विभेषम् ॥ १ ॥

—शुक्लवक्त्र (आर्यागीनित्यपरतामकम्)

* निरुनमादा इति ख-पाठ । † तास्मा भजता अपरवचनम्, यान्तं पुणिताप्रा । ‡ वृत्ताधेनतपे
 पौडा इतिरवयव ख-प्रथमम् । § चण्डम रुद्रवचनम् ।

येदमं सौ भविनां

सन्तैतमुदितोदितोऽदितोदितोदितः ।

सं जयतुं सार्वभौमं शुचि-

सन्तैतमुदितोऽदितोदितोदितोदितः ॥ २ ॥—एवम्

जनीं गीं सौं जयताम्

नै यया धर्मितामितां मितासुररुच्या ।

किं सन्त सैपवतरन्-

नयया धर्मितामितामितासुररुच्या ॥ ३ ॥—एवम्

दलेपतु काञ्चनकान्ति-

जनतापदिता रिता दिभोगर्भदा ।

इह वज्रगृह्णाद्दु-

जनतामहिताऽऽहिताऽहिताऽमागर्भदा ॥ ४ ॥—एवम्

४ श्रीअभिनन्दनाजिनस्तुनय

त्वमभिनन्दन ! दिव्येगिता विरा-

हृतसभाजनसाधस ! हांमिभि ।

अहर्भयं ! गुणैर्भयं रोजित

हृतमभाजन ! साधैर्भयगिभि ॥ १ ॥—एवम्

भगवतां जननय जयद्विरा-

उत्तु भवतां तनुतां परद्विरा ।

विजगतांदुरितैर्भय दृ

नुभवेतां तनुतां परद्विरा ॥ २ ॥—एवम्

विदिबभिव्रानि यैर्भुत वृत्त-

गुरमममृदपय मैतद्विरा ।

स्मरतु रीर देव वदद्विरा

गुरममृदपय मैतद्विरा ॥ ३ ॥—एवम्

धृतसक्राण्डघनुरितुं तेजसा

नै रदितो सदैया रुचिराजिता ।

मददितानि पररिह १३ रोहिणी

नैरहिता सैदया रचिराजर्जिता ॥ ४ ॥—द्वत०

+ + + + +

५ श्रीसिमतिजिनस्त्वृतयः

नम नमदमैरसदमरस—

सुमतिं सुर्मतिं सदसद्विद्वद्विदा ।

जनिताऽजनितापदपद-

विभव विभवं ६ नरैकान्त नर ! फान्तम् ॥ १ ॥—स्वल्पम्

भवभवपर्यदाऽभयदा-

बैली वलीयोदयोदेयाऽमोयामा ।

देहादर्थाऽमितमित्त —

श्रमा श्रमादिष्टदिष्टरीजोऽरीजो ॥ २ ॥—स्वयम्भुव

दमदेमसुर्गम सुर्गम

सदी सदानन्दन दयाविद्याविद् ।

परमपरमस्मर ! स्मर

महोमहा धीरं धीर ! संमय समयम् ॥ ३ ॥—स्वच्छन्दम्

फॉली फॉलीरसरस-

भावांभावाय नयनसुखदाऽसुखंदा ।

महिमहितैनुता तैनुता-

दिताऽदिताऽर्मानमानरुच्या रच्यो ॥ ४ ॥—सम्बन्ध

+

६ श्रीपद्मप्रभस्तुतय०

पद्मपभेन ! तत्र यस्यै रुचिर्पते सद्-

विश्वासपातसद्व्यापा ! भर्त्ति तेस्य ।

नोचै, पदं त्रिमे पचेल्लिमपुण्यं सम्पत्

विश्वाऽसंमान ! सैदयाऽपर ! मारिर्नैस्य ॥ १ ॥—१५मन्तनिष्पन्न

मूर्तिं चर्मस्य दर्शयती विष्णुं यां पट्टेन
 पुष्पाणि वाचेन सर्पाणि रत्नैर्नैव्या ।
 सी स्तुयेता भगवतां विवेति स्वर्गधया
 पुष्पाऽनिकंचन । समाधुराजनव्या ॥ २ ॥—वसन्तः
 द्विष्टुं पैदे परिगतां विनेधेन * जनीं
 धाचयमे सैतमर्थे तु रोचिंतायाम् ।
 स्थादादमुद्रितद्वीर्धनयावतारा
 धौच यमे सतेतमं चतुरोचितार्याम् ॥ ३ ॥—वसन्तः
 सार्हीयधमत्र कुंरुपे शिवसाधने यां-
 ऽर्षाता मृदा रसमयेस्य निरन्तराये ।
 गा-पारि ! वज्रमुसले जर्गतीं तंवास्यां
 पैतामुदारसमयेस्य निरन्तराये ॥ ४ ॥—वसन्तः

+ + + + +

७ श्रीसुपार्श्वजिनस्तुतय

पादिहं जिनसुपार्श्व ! त्वं निरस्ताकृतस्या-
 वनमद ! गुरैवाऽर्षा हर्षशोभाऽवतारम् ।
 तैते उदितममैस "वैष्णवेर्गयिते नी-
 वनमदसुरवापाहृद् येशो भार्यतारम् ॥ १ ॥—*मालिनी (८, ७)
 जगति शिवमुंल ये कांतिभिर्भासयन्तोऽ-
 दुरितमदरतापेभ्यानफान्ता सैदाऽऽर्षा ।
 "जिनवरवपुमस्तत् नाशयेन्तु मर्त्यं
 दुरितमदरतापेभ्यानफान्ता सदैवा ॥ २ ॥—मालिनी
 मुनिर्तेतिरपैठद् "धं वज्रयेन्ती हतोयत्-
 तमसैमहितदागताऽऽर्षिभानन्दितारम् ।
 समयेमिह भंजाऽऽर्षेनैर्त्तमुद्यैदधान
 सैमसमे ! दितदाया साधिमानं दितारम् ॥ ३ ॥—मालिनी

सर्ववैशिष्ट्यैस्तैस्तैः सन्तैः

नैः परमैश्च तैः ! मानैः ! तैः सिता ।

नैः घनशरीरैस्तैः तैः तैः तैः

नैः परमैश्च तैः तैः तैः तैः ॥ ४ ॥—द्वि०

+ + + + +

११ श्रीश्रीयासाजिनस्तुतय

जिनैः ! भजैः श्रेयैः ! तैः तैः तैः तैः तैः तैः

भजैः ! नैः तैः तैः तैः तैः तैः तैः

गन्तव्यैः तैः तैः तैः तैः तैः तैः

भजैः ! नैः तैः तैः तैः तैः तैः तैः ॥ १ ॥—द्वि० (१, ४, ७)

जिनैः ! भजैः श्रेयैः ! तैः तैः तैः तैः तैः तैः

भजैः ! नैः तैः तैः तैः तैः तैः तैः

गन्तव्यैः तैः तैः तैः तैः तैः तैः

भजैः ! नैः तैः तैः तैः तैः तैः तैः ॥ २ ॥—द्वि०

जिनैः ! भजैः श्रेयैः ! तैः तैः तैः तैः तैः तैः

भजैः ! नैः तैः तैः तैः तैः तैः तैः

गन्तव्यैः तैः तैः तैः तैः तैः तैः

भजैः ! नैः तैः तैः तैः तैः तैः तैः ॥ ३ ॥—द्वि०

जिनैः ! भजैः श्रेयैः ! तैः तैः तैः तैः तैः तैः

भजैः ! नैः तैः तैः तैः तैः तैः तैः

गन्तव्यैः तैः तैः तैः तैः तैः तैः

भजैः ! नैः तैः तैः तैः तैः तैः तैः ॥ ४ ॥—द्वि०

+ + + + +

१२ श्रीश्रीगणेशस्तुतय

जिनैः ! भजैः श्रेयैः ! तैः तैः तैः तैः तैः तैः

भजैः ! नैः तैः तैः तैः तैः तैः तैः

गन्तव्यैः तैः तैः तैः तैः तैः तैः

भजैः ! नैः तैः तैः तैः तैः तैः तैः ॥ १ ॥—द्वि० (१, ४, ७)

छोक्तानां पूरयेन्ती सर्वदि मयेवतां जन्मैस्ते गोप्तिमे

हृषा रीजी बनेऽर्जोभवेत्तुदमरसोपानताऽपार्थमोहा ।

सासात् किं कल्पबल्लिर्बिषुधैरिगता भोर्धमानातिमाया-

हृ यो रोजीवनेश भवेत्तु दभेरसाऽर्जोनतीषा समोहो ॥ २ ॥—सगु०

वर्तुस्तत्त्वैयभर्तः मयेवति सुकृत चाक्षयीपुषपानाऽऽ-

स्वादे शस्तोदरातिस्ततुचि सदर्नेकान्त ! सिद्धान्त ! रोग !

रक्तञ्जलसङ्कोछेसदसर्भनये निर्वितानङ्गभङ्ग-

स्वादेष्ट ! रेतोदरातिस्ततुचिसदने कान्ते ! सिद्धीन्तराग ! ॥ ३ ॥—सगु०

वारुदे ! विभीषयन्ती पट्टं विविधनयोद्यीतशास्त्रार्थनिष्ठा-

शङ्कान्ते देहि नव्येस्तिरेणकुशले ! सुष्ठु ! भेदे विशिष्टम् ।

भद्रोभानां मैसाद सुमतिदुष्टदिनीचैन्द्रकान्ति भूषणा-

श कान्ते ! देहिमेव्येऽरिरेणकुशले सुष्ठुश देवि ! विष्टम् ॥ ४ ॥—सगु०

+ + + + +

१६ श्रीविमलजिनस्तुतय

मैमो हतरैणापते ! असमदंभाय ! पुण्योशया-

समोजित ! विभोसुरैर्विमल ! विषेपारक्षिते ।

नै मोहतरैणाप ते समदंभाय ! पुण्याशया-

असमोजितविभासुरैर्विमलविषपारक्षिते ! ॥ १ ॥—६७५ (८, १)

महोय वैरसाहिताऽजगति बोधिदानामरे

दया भवेत्तुदा तैताऽसंभ्रमहाऽसमानाऽभया ।

भरायवैरसा शितो जगति बोधिदानां महो-

दया भवेत्तु दान्तताऽसंभ्रमहाऽसमानाऽभयो ॥ २ ॥—७५५

क्रियोदरभैन्तरागतवयाचित वैधेव

मैतं सधुदित सदां जगत्ताऽभवेनादितम् ।

क्रियादरैमन तरागतवेया चित वैधेव

मैतं सधुदित सदाजगत्ता भवे नो दितम् ॥ ३ ॥—७५५

जयैति जिनर्तति सौ विभ्रमार्थातुपीयो-

अदयेतिमहिताडैर "किं रीणाऽर्धपाशम् ? ।

विलसितमपि यस्यां हन्ते नैव स्मं चिंच

मदयेति महि तैर निचरीणांमपाशम् ॥ २ ॥—मात्तिनी

अवेतु मादितमोस्मन्वीं मत्त जन्मोसि पी

परमतरणेहेतुऽजयया मासमाने ।

विविधनपसमृदस्यानसगत्यपास्ता-

परमतरणेहेतुऽजयया मोऽसमाने ॥ ३ ॥—मात्तिनी

कजिनमर्दननीलाऽधिष्ठिता चारु वान्तात्

सेदसि रचितमाराद् धाम हतांऽपरारम् ।

हर्तुं पुरुषर्द्धता तर्पेती क्षेपे पुमि

सर्दमिगठितमारोद्धाऽर्ध तापेऽरम् ॥ ४ ॥—मात्तिनी—

+ + + + +

१८ श्रीअरजिनस्तुतय.

नहन्त मन्नेदीर्घहं रीमरैजिन । सन्तं भरोद्रेता-

मानमदुमुमार्पाशचपेय । दम्परताऽधिपाशम् ।

विगजिनचक्रैर्वनिविभवमुदापरोकमं हता-

मानमदुमुमार्पाशच यमदे भरोद्रेताऽर्धम् ॥ १ ॥—"जिगी

भीर्दभव हतमपगनेमदकोपागोर्धेरेता

स्मरने रीणा रिकामुत्तापदुर्धयमरिगपुष्कम् ।

मन्तिनन्तिगुमुमोर्जिगिनग्नदवाऽरुगश्च

स्मरनन्तिगुमुमोर्जिगिनग्नदवाऽरुगश्च ॥ २ ॥—जिगी

मन्तिनन्तिगुमुमोर्जिगिनग्नदवाऽरुगश्च

स्मरनन्तिगुमुमोर्जिगिनग्नदवाऽरुगश्च ॥ ३ ॥—जिगी

मन्तिनन्तिगुमुमोर्जिगिनग्नदवाऽरुगश्च

स्मरनन्तिगुमुमोर्जिगिनग्नदवाऽरुगश्च ॥ ४ ॥—जिगी

चक्रपरा कराळपरधातचटिष्ठमधिष्ठिता ममा-
 सुरविनता तनुभेषपुष्टपुदितापदार्गगतावाह ।
 दल्येतु दुष्टेन निनवरागमधैक्षिभूतामनारत
 सुरविनता तनुभेषपुष्टपुदितापदार्गगतावाह ॥ ४ ॥—११

११ श्रीमल्लिजिनस्तुतय

महोदय मविर्भु मदिनोष । म' -
 उपनोष । नादितपरमाहमान । मं ।
 अर्धुपशामनपनेकाननेषु यो
 धनोपनोप्रदितपरमाहमानम ॥ १ ॥—११/११
 सुनीचरेः स्युंन ह्युंन सोन्यमद्री
 सदानतोपर । महुंदाय । दांभिय ।
 धनेगुणे भगोति विदुषयेन भिया
 सदानतोपरस । सुदां र्दाप्रविना ॥ २ ॥—११/१२
 जिने र्मि धं र्दितयनेवेदात्मि-
 हृदां र्मि र्मि र्मि र्मि र्मि र्मि र्मि
 सदागम विदुषयेन स्युंन-
 हृदारसंगतमपरागमनम् ॥ ३ ॥—११/१३
 तनाहं गी सामयरेवि सामेदना-
 विद्या सभा मेवि वनोपरागमनम् ।
 हृदिपुनि वेदुरणदपुष्टपुष्टपुष्ट-
 विद्यामधैक्षिभूतामनारत ॥ ४ ॥—११/१४

१२ श्रीमुनिजिनस्तुतय

तर्ह हनिगुणम् । म' -
 वनपन । म' -
 मत्तगुरमाहिरत्नविद्या विनोपन विना-
 वनपन । म' -
 १ ॥—११/१५

अवोति जगन्ति याशु
बलि । तैरसेहितो
दिशंतु गिरा निरस्त्वम
वळितरसे हितानि
योतिभिरधीते महितम
घनगममङ्गमानम
अतिहितहेतुता दधर्दप
घनगममङ्गमानम
त्रितैस्तु वाञ्छितं वा
हदितैतपा महाशु
रिपुमदनशिनि निर
हदि सैतमामहाऽऽ

+ +

२१ श्री

येनो योन्ति तेन
विमार्थोऽनास
दर्शु मां चक्र रा
विमार्थो नौ
मवोऽनूत मिधोत्
जिनानापायाय
उप्याना पुन्या
जिनानापायाय
जिनाना मिधोत्
उप्याना पुन्या
यन ईश्वरक्रिया
एवं पुन्या

[२३ फेब्रुवारी]

॥ २ ॥—११०

—॥३॥—अग०

१॥—सगु॥

॥ १ ॥

1-2-3-4-5-6-7-8-9-10

गैजव्यालव्याधानलजलसमिद्धमन्धनरजो-

ऽगदाऽसौऽऽली काली नैयमवति विश्वाऽस्तमरिता ।

जैनैर्विश्वेधेया विपैटयतु देवी करलसद-

गदाऽसौऽऽलीकालीनयमवति विश्वामरिता ॥ ४ ॥—गि०

+ + + + +

२२ श्रीनेमिजिनस्तुतय

त्वं येनोत्तर्पणीरिमा मुञ्जानिधि मेरेणा विनेचन मदी

नेमेऽकान्त ! यमार्मनो ! विजसता राजीर्षीरागन ।

होस्तैय "विष विवाङ्मन ! भैरवभोषी मे मांभोपमाय

नेमे ! कान्तमहाभनाचिल ! सता रीत्रिपनीरागन ॥ १ ॥—गि०

जीयोस्तुभिनपुङ्गवो भैगति "त रात्र्यर्षिषु दाम्भ-

यामानेकपराजितासु विभेयाऽमपाभिरामोदिता ।

योर्धालीभिरुदित्वरा न मीजिता ये स्थापये दत्तुरद-

यामानेकपराजितासु विभेया सन्नाभिरामोदिता ॥ २ ॥—गि०

या गङ्गेवै जनैर्य वैदुमर्षिल पूजा इरायज्जसा

भारतयागर्मेसङ्गता नयतताऽदयोविना साधुनी ।

भैरवेतु गुरसेदिपो मतिर्भेता केतु रीता अम्भ-

भारत्यागममर्गेता मे यततामायाविता साधुनी ॥ ३ ॥—गि०

भ्योमे स्फारविमानदूरनिन्दे श्रीनेमिपुत्र भव

मत्यसामरसालपादपरता बाधालयन्ती दिनेषु ।

दर्पोभित्तर्पितोऽऽसदुम्बिलीतिशविश्वामिररगदरे

मत्यसामरसालपादपरताऽऽर्वा चालयन्ती दिनेषु ॥ ४ ॥—गि०

+ + + + +

२३ श्रीपार्श्वजिनस्तुतय

साध 'साधे रस इव वजिरसालिदा हरिभय-गिरम

पाय पाय निरस्तागर्नयनयना दस ददददददद

पार्श्वे पार्श्वे मदीर्घी "मदीर्घी ! ने लदददददददद

दीप दीप जयन्त मधुरपूरदादाजनय नव 'मदीर्घ १ १ ॥—गि०

अवन्ति जगन्ति यात्रु भवन्ती मयि पारमिता-
 बलि । तैरसेहितानि मुरवारसभाजितया ।
 दिशन्तु गिरा निरस्त्रमदना रमणीहंसिताऽ-
 बलितरसे हितानि मुरवा रममाजि तयो ॥ २ ॥—अवि०

योतिभिरधीतमहितमय नयवञ्जिता-
 घनगमभङ्गमानमरणैरनुयोगभृतम् ।
 अतिहितहेतुता दृष्टपास्तमय रहित
 घनगमैर्मङ्गमानेन रणैरनु योगभृतम् ॥ ३ ॥—अवि०

विभैरनु वाञ्छित कनकेण भुवि गौर्ययशो-
 हृदिततमा महाशुभविनोदिविमानवताम् ।
 रिपुमदनाश्विनी तिलसितेन मुद ददन्ती
 हृदि रतमामहाऽऽर्धु भविनो दिवि मानवताम् ॥ ४ ॥—अवि०

+ + + + +

२१ श्रीनमिजिनस्तुतयः

येतो यान्ति तिस्र नमिरघैरने नानै र्हेनुते
 विभौवयोऽनाश्रुमनलसमान दितमद ।
 दृष्ट्वा भासा चक्र रविकूरसमूहादिव महा-
 विभावयो नैश केमनलसमानैन्दितमदे ॥ १ ॥—शिवरिणी (१, ११)

भवोद्धूत भिद्योत् भुवि भवभृता भव्यमहिता
 जिनानामार्योस चरणमुदिताऽऽली करचितम् ।
 शरण्योनां पुण्या त्रिमुवनैहितानामुपचितै-
 जिनानामायासचरणमुदितालीकरचितम् ॥ २ ॥—शिव०

जिनीनां सिद्धान्तश्चरणपटु ह्युयान् मयै नो-
 स्परभूतिलोके शेषहितपदानामविरतम् ।
 यतै र्पाशत्रित्वेन्द्रिदशविश्रुताया भवभृता
 परा भूतिलोके शेषहितपदानामविरतम् ॥ ३ ॥—शिव०

श्रीपादविन्दिता

मंजुष्याम्यामानलजलसमिद्धचनरजो-
 ऽगदाऽभोऽऽली कौली नैयमैति विश्वाऽसमहिता ।
 भवेद्विषयेषा विप्रेत्यतु देवी करलसद-
 गदासाऽभीकाऽलीनयमचनि विश्वासमहिता ॥ ४ ॥—शित०

+ + + + +

२२ श्रीनेमिजिनस्तुतय

त्वे येनास्तर्धीरिमा मुंजनिधि मेरेणा विवेचन सदा
 "नेमेऽस्तर्धे ! यदायेनो ! विलसेता रंजीयैतीरागत ।
 इवस्तिरेव "शिवं शिवाङ्गेन । भैरवभोचो मे सौम्यभाष
 नेमे ! कान्तमहामनाविल । सता रंजीयतीरागत ॥ १ ॥—शार्दूलविज्जितस्य
 जीये।गुर्जिनपुद्गलं भेगति "ते राज्यधिपु मोलसङ्-
 धामानेकपराजितासु विभेयाऽसन्नाभिरामोदिता ।
 योपाहीभिरुदित्वरा न गणिता "वे स्फातये मैस्फुरद-
 धामानेकपराजितासु विभेया सन्नाभिरामोदिता ॥ २ ॥—शार्दूल०
 यां गङ्गेवं जनस्य षड्भुजसिल पूता हेरत्यङ्गसा
 भारत्यागमसङ्गता नयतेताऽप्रायोचिता साधुनी ।
 भेष्येतुं गुरसंभिषो मतिर्भेता कर्तुं सतां भन्मभी-
 भारत्यागमसङ्गता मे यतताप्रायोचिता साधुनी ॥ ३ ॥—शार्दूल०
 ग्योमे स्फारविमानतुरनिन्दे श्रीनेमिर्भक्त जन
 मृत्युसामरसालपादपरतां पाषाणयन्ती हितम् ।
 दसौभिर्यमितोऽऽमलुम्बिलविकाविभ्राजिहस्ताग्रि "व
 मृत्युसामरसालपादपरताऽभ्यं चालयेतीहितम् ॥ ४ ॥—शार्दूल०

+ + + + +

२३ श्रीपार्श्वजिनस्तुतय

सौधे "सौधे रंति स्वे रुचिररुचिरेया हरिलेखारिलेसा
 पाय पाय निरस्तापनययनयशो यस्य नार्यस्य नीर्य ।
 पार्श्व पार्श्व समोद्री "तर्धेहतेयह । मे सार्धनाल भेजाऽल
 पार्श्व पार्श्व समोद्री "तर्धेहतेयह । मे सार्धनाल भेजाऽल
 पार्श्व पार्श्व समोद्री "तर्धेहतेयह । मे सार्धनाल भेजाऽल ॥ १ ॥—सप्तग

तीर्थे तीर्थेश्वराजी मर्वतु मर्वतुऽन्तारिभीमरिभीमा-

लीकालीकालकूटाकलितकलितयोरैसा संमूहे संमूहे ।

यो मायामानहर्मा भरविभंगविदां दत्तविश्वसविश्वा-

ऽनाप्तानाप्तोभिग्रहा विमदविर्मदनत्राऽभेपोहाऽममोर्हा ॥ २ ॥—सगु०

गौरोगौरातिकीर्तः परमपरमवर्हासविश्वासविश्वा-

देया देयैन् मुदे मे" जनितननितनूपावतारावतारा ।

लोफालोकार्पवेत्तुर्नयेविनयविषव्यासमानासमाना-

ऽमङ्गाऽमङ्गाऽनुयोगा सुगमसुगमपुरु माकृताकृताऽलम् ॥ ३ ॥—सगु०

लोके लोकेऽनुत्पा सुरससुरसमां राजन्यन्ती जयन्ती

व्यूह व्यूह रिपूणां जनमजनभेवद्गौरवा पौरवामा ।

कान्ता कान्ताहिर्ष्येरितदुरितदुरेन्ताहिगाना हितैनां

दैयादैयालिम्बैर्बैर्चितरुचितमा सस्तिवे चै स्तिवे चै ॥ ४ ॥—सगु०

+ + + + +

२४ श्रीमहावीरजिनस्तुतय

तवै जिनवर ! तैस्य वैद्व्या रैति योगैर्मागै भैजेयं महावीर ! पायोधिगम्भीर ! धीरानिज

मुदित ! विभव ! सन्निधानेऽसमोदस्यै सिद्धार्यनामसमामृतकुमारपदहैर्यैय दौघा रैत ।

मुनिजननिकरधैरिने पवित्रे परिसीर्षकमा स्फुरद्गानैर्भाक् सिद्धिर्धर्माणि छेमेतैरा-

मुदितविभवैसन्निधानेऽसमोदस्यै सिद्धार्य ! नैम समामृत कुंभारापहे यस्य बौऽऽर्चयित ॥ १ ॥

—*अर्णवदण्डकम्

नयकमलेविकासने कौ मुंरी विस्मयैस्मिरनेत्राऽजैनि प्रौढमोमण्डलस्य सतदैवान्त ! हे"

नै तैव राविर्मया समानस्य रूच्यांगहौराहितेऽपारिजीतस्य भास्वैन्महेलास्यमारोचिते ।

कनकरजतरत्नसालत्रये देर्पेनां तन्वैतो ध्वस्तसर्पार तीर्थैश्चवार ! युसद्धोरिणी-

नर्ते ! वर ! विभयोऽसमानैस्य रुच्याङ्गैरारा हित" पारिजीतस्य भास्वर !

*महे लास्यैमारोचिते ॥ २ ॥—अर्णव०

सर्वननुवेतमर्हत् सधैर्य धैर्येते धीर्निष्ठ मन्त्र्य । धीमे^१ दधेद् ध्वस्तताप भवोन्मोनिधौ
परमतरणोत्थाम गुरावो^२पमानन्दैवाऽप्यपे^३शो भावतो भासमानस्य मारो^४जितम् ।

दक्षितेजगदसद्ग्रह इतुंष्टान्तनिःपिष्टसन्देहस दोहभद्रोः । निर्मोहः । नि शेषितो-
परमतरण । हे श्रुद्धामह्युरांवार्यमान दितार्षाय । शोभाविधो मासंभानस्य

भारानितम् ॥ ३ ॥—अर्णव०

अहमेवमिदं संपादयितुं कृतं । अने वाङ्मयसर्वोपनिनी अतिमहत्त्वं दर्शयति ।
सकलजन्मता स्मर्यमाणा पापेक्षेने कळोमा स्थितोऽसद्विषे मर्यादे र्वार्यागमम् ।

दण्डोभेदे सर्वो दिव्यो संदेहो विस्फारसारस्वतध्यानदृष्टा स्वयं महेश तन्वन्ती

सकलकलप्रतापेमाऽऽरांनेतापापराजेकलभासिपता सदिपेलेऽमराखेरबायें

ॐ नमो ॥ ४ ॥—अर्ग १०

✕   ✕   ✕   ✕   ✕

अथ प्रशस्तिः—

यस्यासन् गुरयोऽत्र जीतविजया प्राप्ता प्रहृष्टाशया

आजन्ते समया नयादिविजया प्राज्ञाय विद्याया

મેળનાં યદય ચ સદા પદ્મવિજયો જાત સુખી સોદરઃ

सायं न्यायविशारदः स्म तनुते विहाः स्तुतीरदंताम् ॥ १४—१५००

क्रत्वा हस्तिस्रगमिमां, यदवापि शुभाशयान्मया कुशलम् ।

तेन मम जन्मवर्जिते, रागद्वेषौ विस्तीर्णताम् ॥ १ ॥—अर्था

सूर्याष्टममसौ पाय-इष्टयेते नमस्तुते ।

हावन्वन्त्यय ग्रन्थो, पाठ्यमानो विषयज्ञैः ॥ ३ ॥—अनु०

॥ इति सान्ध्याहृत्त्रयं ॥

શુદ્ધિ-વૃદ્ધિ-પત્ર

પૃષ્ઠ.	પદ્ધિ.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.
૧	૧૫	મ	મે
૩	૧૪	છટકે	છટકે
૪	૨	સિદ્ધચન્દ્રગણિએ	સિદ્ધિચન્દ્રગણિએ
૫	૭	શ્રીચન્દ્રપ્રભસુરિપ્રણીત	શ્રીચન્દ્રપ્રભસુરિના ચિધ્યરત્ન શ્રીપ્રભાચન્દ્રસુરિપ્રણીત
૫	૧૫	૨લોક કાવ્યાનુગાસનમા	દ્વિતીય ૨લોક કાવ્યાનુગાસન (પૃ ૨૩૧)મા
૭	૮	ફકીએ	ફે ફીએ
૭	૩૩	વિદ્વત્સપ્રાપ્ત૦	વિદ્વત્સપ્રાપ્ત૦
૮	૭	ટકા	ટેકા
૯	૧૪	સ્વર્ગસ્થ આચાર્યશ્રી	સ્વર્ગસ્થ આશ્વિશારદ આચાર્યશ્રી
૯	૧૮	અસામાદ	અસામાદ
૧૦	૧૨	નામયાજ	નામથીજ
૧૧	૧૫	નહિ તો તું તારે ઘેર જા	૦
૧૨	૯	જન	જેન
૧૩	૧૧	ફાય	ફચિ
૧૩	૩૧	આપી છે	આપી છે, જ્યારે કથારત્નાકરે (ત૦ ૫, ૬૦ ૩૮)મા તો વિષમય મોહકની હકીકત નજરે પડે છે એટલુંજ નહિ, પરંતુ શ્રી શોભન યુનીયરને સુરિપદ મળ્યું હતું તે વાત પણ ત્યાં દિગ્ગોચર થાય છે ઉપદેશ ક્રમવદ્વત્તીમા તો વિષમય મોહક તેમજ દધિ બને બીના છે આના જિજ્ઞાસુને સ્તુતિ-ચતુરિશતિકા (ધીજયવિજય જલ્દિ પ્રમુખ યુનીયરોની રીઝા સદિન) ની મારી સંસ્કૃત જુમિત્તો ભેષા ભતામજ કરૂં છું
૧૪	૧૫	દટી	દદી
૧૪	૨૨	દેખચન્દ્રચાર્ય	દેખચ દ્રાચાર્ય
૧૪	૨૨	તેની જન્મવતી	તેની જન્મવેલી

પૃષ્ઠ	પકિત.	અનુદ્ધ.	શુદ્ધ.
૧૬	૨૯	શ્રીસિદ્ધચન્દ્રનંદન	શ્રીસિદ્ધચન્દ્રનંદન
૧૮	૨૭	૨૪ પદોનું	૨૮ પદોનું શ્રીનિનમુન્દરેશ્વરિન
૨૫	૧૩	શ્રીઅચ્યુતા	શ્રીઅચ્યુતા
૩૦	૬	૦	શ્રીઅચ્યુતા
૩૧	૨૬	શ્રીગુણવિજય	શ્રીગુણવિજય
૩૨	૨	શ્રીવક્ર 'બીમસી માણેક'	શ્રીવક્ર (દલ્લુલ)
૩૨	૧૮	શ્રીમદ્દિ	શ્રીવક્ર 'બીમસી માણેક' (૨૬૬૬૬-૧)
૩૨	૨૧	શ્રીમદ્દિ	શ્રીવક્ર
૩૨	૨૪	શ્રીમદ્દિ નાનક મનુષ્ય	શ્રીવક્ર
		શ્રીમદ્દિ દાદાબાઈ પી.મદ્દિ	શ્રીવક્ર
૪	૧૪	'માવત્ત'	'માવત્ત'
૧૨	૧૦	શ્રીમદ્દિમદ્દિમદ્દિ	'માવત્ત'
૧૨	૨૩	૦	'માવત્ત'
૧૩	૧૩	સમાત્તિકાવળ	'માવત્ત'
૧૩	૫	શ્રીમદ્દિમદ્દિ	'માવત્ત'
૧૪	૧૪	'માવત્ત' તદ્દિમો	'માવત્ત'
૬	૧૬	પુદ્ગલસિદ્ધિ	'માવત્ત'
૬	૨૩	સદ્દિ	'માવત્ત'
૬	૨	સદ્દિ અને મે સમાન	'માવત્ત'
૧૦	૧	સમાન	'માવત્ત'
૧૦	૨	સમાન	'માવત્ત'
૧૪	૨૪	અધિકાર,	'માવત્ત'
૧૭	૨૧	ધા. મા	'માવત્ત'
૧૮	૫	ધા. મા	'માવત્ત'

પૃષ્ઠ.	પકિત.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.
૪૦	૨૫	૦	નષ્ટ થઈ છે ગ્લાનિ જે દ્વારા એવા ।
૪૧	૨૩	સુત્રમ્	સૌરયમ્
૪૩	૬	એવું કંઈ નથી	એવું કંઈ નથી (લોકે સુખ્યતા તો ખરી, કેમકે સ્વલિંગ યાને જૈન મુનિ-વેશમા એક સમયે વધારેમા વધારે ૧૦૮ સિદ્ધિ-પદ પામે, જ્યારે અન્ય લિંગમા એક સમયે ઉત્કૃષ્ટથી ૧૦ સિદ્ધિ-પદ પામે વળી અન્ય લિંગમા કેવલજ્ઞાન પામ્યા પછી ભો ત બ્યક્તિનું આયુષ્ય બાકી હોય તો તેને અવશ્ય જૈન મુનિનો વેશ અગીકાર કરવો પડે છે)
૪૩	૧૯	નરપુત્રા	નરનપુત્રા
૪૭	૪	મવકાન્તાર	મવકાન્તારતાર ।
૪૭	૨૫	ભય	મય
૪૬	૧	એમઘે	એમને
૪૮	૧	પ્રાતઃજગજ્જય	પ્રાતઃજગજ્જય ।
૪૮	૧૪	ભયનો	ભયનો [અથવા શત્રુઓનો, સસારનો અને ભયનો]
૫૦	૨૧	જિનક્રમ્બક !	જિનક્રમ્બક !
૫૨	૧૩	નિઃશિત કર્મ શબ્દના	નિઃશિત કર્મશબ્દના
૭૦	૬	દ્વિતીય ઉદેશ	•
૮૬	૨૬	ચિનતિ	ચિનતિ
૮૬	૩૨	તમના	તેમના
૯૦	૨૨	અર્થ	અર્થ
૯૦	૨૫	ત	તે
૯૩	૩	હયા	હવી
૯૬	૨૪	ભૂમકગને	ભૂમકગને
૯૭	૭	•મુસલમાન વક્તિગદશામ•	•મુસલમાન વક્તિગદશામ•
૯૭	૩૧	•શાસ્ત્રના સારના સૂત્ર•	•શાસ્ત્રના સારના સૂત્ર•
૯૯	૧૬	જેના	જેના
૧૦૧	૧૨	વ્યવસ્થા	વ્યવસ્થા
૧૦૨	૧૬	વંશવૃદ્ધિ	•વંશવૃદ્ધિ વે
૧૦૨	૩૦	અવ	દ્વિતીય
૧૩	૧૬	વિદિ (દિ) જય	વિદિ (દિ) જ
૮	૧૧	ધમ-વકને	ધમ-વકને

पृष्ठ.	पङ्क्ति.	आशुद्ध.	शुद्ध.
१४७	५	प्रतिमया	प्रतिमया
१५६	६	निरक्षिभापद्ये	निरक्षिभागीपद्ये
१६६	४	नाभीरदा	नाभीरदा
१६८	१६	नाति	नोति
१७१	६	अति	अति
१८०	११	रसिते-मुद्	रसिते मुद्
१८१	१४	कार्मुकस्फुरा०	कार्मुकस्फुरा०
१८१	२०	अङ्ग	अङ्ग
१८६	८	धैर्यवान्।	धैर्यवान्।
१८२	२६	मिद्	मिद्
१८४	२०	ब्रह्मशान्तिनामा	ब्रह्मशान्तिनामा
१८४	१६	ती कशेनो।	तीर्थकशेनो।
१८५	२२	कोधेनो	कोधेनो
१८६	२०	०ध्वसो	०ध्वसी
१८८	२६	क्षयभ	क्षयभा
१८६	१२	ती कशेनो।	तीर्थकशेनो।
२००	१२	समधिर्गतनुतिम्यो देववृन्दाद् गरीयो-	समधिर्गतनुतिम्यो देववृन्दाद् गरीयो-
२००	२७	'गतनुतिम्यो देववृन्दाद् गरीयो-	'गतनुतिम्यो देववृन्दाद् गरीयो-
२०२	१८	स्मरतेत्यन्वय	स्मरतेत्यन्वय
२०५	१०	क्षणीभूत	क्षणीभूत
२०६	६	पाण्डुक०	पाण्डुक०
२०६	१६	इथ	आर
२०६	३२	सम्भवावायक	क्षालप्रभाजुवायक
२११	१६	जो	जा
२१२	३०	एकेन्द्रिय०	एकेन्द्रिय०
२१५	६	हिभावय	हिभावय
२१५	१७	हिभावय	हिभावय
२१७	२२	छन्दोनुशासनभा	छन्दोनुशासन (पत्रांक ३२)भा
२१६	४	कटापकटिता	कटाकटापकटिता
२२०	२	उन्नासित०	उन्नासित०
२२६	३	प्रवितनु	प्रवितनु
	१२	हस्त	हस्त
	१	जिनवर्गना	जिनवर्गना

पृष्ठ.	पङ्क्ति.	अशुद्ध.	शुद्ध.
३३७	२०	ऽर्भमाना	सर्भमाना
३३७	२३	दरमनंत	दरमनन्त
३३७	२६	सदाशर्मवता	सदाशर्मवता
३३८	२	मारोपिता	मारोचिता
३३८	३	सुरमियोऽस्तैता	सुरमियोऽस्तैता
३३८	४	मारोपिता	मारोचिता
३४१	२	रगतौ	रगतौ
३४२	४	हितानि	हितानि
३४२	५	महित	मार्हत
३४२	१७	समूहादिव मंहा-	समूहादिव मंहो-
३४३	७	येनोक्षतधीरिमा	येनोक्षतधीरिमा
३४३	८	कुंर्या	कुंर्या
३४३	२१	हित	हित ^१
३४४	२	तयोस्तौ समूहे	तयोस्तौ समूहे
३४४	२०	हे	हि
३४४	२३	मास्वर !	मास्वर !

શ્રીઆગમોદય સમિતિ તરફથી પ્રસિદ્ધ થયેલા ગ્રન્થોની યાદી

ક્ર.સં.ક	કથનું નામ, તેના કર્તા વિગેરે	રૂ. આ. પા.
૧	કઆવશ્યકસૂત્ર ભાગ ૧ શ્રીમુખર્ભસ્વામીકૃત, શ્રીભદ્રબાહુરવામી અને શ્રીહરિભદ્રસૂરિની ટીકા સહિત	૨-૪-૦
૨	કઆવશ્યકસૂત્ર ભાગ ૨ ઉપર પ્રમાણે	૩-૦-૦
૩	કઆવશ્યકસૂત્ર ભાગ ૩ II	૩-૮-૦
૪	કઆવશ્યકસૂત્ર ભાગ ૪ II	૧-૦-૦
૫	કઆચારાગ ભાગ ૧ શ્રીમુખર્ભસ્વામીકૃત, શ્રીભદ્રબાહુરવામી અને શ્રીશીવાકાચાર્યની ટીકા સહિત	૧-૮-૦
૬	કઆચારાગ ભાગ ૨ ઉપર પ્રમાણે	૨-૮-
૭	કઔપપાતિકસૂત્ર શ્રીઅભયદેવસૂરિની ટીકા સહિત	૦ ૧૨ ૦
૮-૧૧	કપરમાણુ, નિગોદ, પુદ્ગલ અને બધ છત્રીસી	૦-૬-૦
૧૨	કભગવતીસૂત્ર ભાગ ૧ શ્રીમુખર્ભસ્વામીકૃત, શ્રીઅભયદેવસૂરિની ટીકા સાથે	૩-૪-૦
૧૩	કભગવતીસૂત્ર ભાગ ૨ ઉપર પ્રમાણે	૩-૨-૦
૧૪	કભગવતીસૂત્ર ભાગ ૩ II	૩-૪-૦
૧૫	કસમવાયાગ ઉપર પ્રમાણે	૧-૦-૦
૧૬	કનન્દીસૂત્ર શ્રીદેવવાચકમણિકૃત, શ્રીમવયગિરિસૂરિકૃત ટીકા સાથે	૨-૨-૦
૧૭	કઔપનિર્ણયિત શ્રીમુખર્ભસ્વામીકૃત, શ્રીભદ્રબાહુરવામી અને શ્રીત્રોણાચાર્યની ટીકા સાથે	૩-૦-૦
૧૮	કસૂત્રકૃતાગ શ્રીધર્માચાર્યકૃત, શ્રીશીવાકાચાર્યની ટીકા સાથે	૨ ૧૦ ૦
૧૯	કમજાપનાસૂત્ર (પૂર્વાર્ધ) શ્રીશ્યામાચાર્યકૃત, શ્રીમવયગિરિની ટીકા સાથે	૩ ૧૪ ૦
૨૦	કમજાપનાસૂત્ર (ઉત્તરાર્ધ) ઉપર પ્રમાણે	૧ ૧૦ ૦
૨૧	કસ્થાનાગસૂત્ર (પૂર્વાર્ધ) શ્રીમુખર્ભસ્વામીકૃત, શ્રીઅભયદેવસૂરિની ટીકા સાથે	૨ ૧૨ ૦
૨૨	કસ્થાનાગસૂત્ર (ઉત્તરાર્ધ) ઉપર પ્રમાણે	૪-૦-૦
૨૩	કઅતકૃદશાદિ ત્રણ સૂત્રો, શ્રીઅભયદેવસૂરિની ટીકા સાથે	૧-૦-૦

અન્યાક.	અન્યનું નામ, તેના કર્તા વિગત.	૩ આ,
૨૪	*સૂર્યપ્રગમિ શ્રીમલયગિરિસુરિની ટીકા સાથે	૩-૮
૨૫	*જાતપર્બકથા પૂર્વમુનિવચ્છૃત, શ્રીઅભયદેવસુરિની ટીકા સાથે	૧૧૯
૨૬	*પ્રશંખ્યાકરણ ઉપર પ્રમાણે	૧-૧૭
૨૭	*આધુસામાયાગીપ્રકરણ પૂર્વમુનિવચ્છૃત	(વિના મૂલ્યે)
૨૮	*ઉપાસકદશા શ્રીઅભયદેવસુરિની ટીકા સાથે.	૦૧
૨૯,	૩૦, ૩૧, ૩૨ (૨) અષ્ટક પ્રકરણ તથા (૨) પદ્ધર્શનસમુચ્ચય શ્રીહરિભદ્રસુરિ અને અન્ય મુનિરાજકૃત	૦-૪-
૩૩	નિર્યાવલીસૂત્ર શ્રીચદ્રસુરિની ટીકા સહિત	૦૧૨
૩૪	વિરોપાવશ્યકગાથાનો અકારાદિકમ	૦-૧
૩૫	વિચારસારપ્રકરણ શ્રીમધુસુરિકૃત, શ્રીમાણિક્યસાગરે રચેલી છાયા સાથે	૦-૮
૩૬	ગચ્છાચારપયના શ્રીવાનરઋષિની ટીકા સાથે	૦-૬-
૩૭	ધર્મબિંદુપ્રકરણ શ્રીહરિભદ્રસુરિકૃત, શ્રીમુનિચદ્રસુરિની ટીકા સાથે	૦૧૨૦
૩૮	વિરોપાવશ્યક ભાગ ૧ શ્રીજિનભદ્રગણિકૃત, ભાષાન્તરકર્તા શ્રી ચુનીલાલ હકમચંદ	૨-૦-૦
૩૯	જૈન ક્ષિત્તોસોફી (અગ્રજામાં) શ્રી વીરચંદ રાવજી ગાધીકૃત	૧-૦-૦
૪૦	યોગ ક્ષિત્તોસોફી " "	૦૧૪૦
૪૧	કર્મ ક્ષિત્તોસોફી " "	૦૧૨૦
૪૨	રાયપસેવ્વીસૂત્ર શ્રીમલયગિરિસુરિની ટીકા સાથે	૧-૮-૦
૪૩	અનુયોગદ્વાર રચવિરકૃત	૨-૮-૦
૪૪	નદીસૂત્ર (બીજી વાર)	૨-૪-૦
૪૫	શ્રીમન્તામૃત-સ્તોત્રની પાદપૂર્નિરૂપ કાવ્યસંગ્રહ ભાગ ૧, સદીક ભાષાન્તરકર્તા પ્રો હી ર. કાપડિયા	૩-૦-૬
૪૬	અનુવિગતિકા શ્રીઅપ્પભદ્રિસુરિકૃત સદીક, ભાષાન્તરકર્તા પ્રો હી ર કાપડિયા	૬-૦-૦
૪૭	અનુનિયનુવિગતિકા શ્રીગોખળમુનિરાજકૃત, શ્રીધનપાત્ર કવીશ્વરકૃત ટીકા તથા પૂર્વમુનિવચ્છૃત અવચૂરિ સહિત ભાષાન્તરકર્તા પ્રો હી ર કાપડિયા	૬-૦-૦

- ૧ પચમમંથ
- ૨ વિશેષાવગ્યક સાગ -
- ૩ આચારપદીપ
- ૪ શ્રીઆવર્યક શ્રીમયયગિરિચરિત્ર ટીકા માટે
- ૫ નન્દીઆદિનો અકાગદિકમ
- ૬ ચતુર્વિંશતિત્રિનાદસ્તુતિ શ્રીચેરનિગમગણિત, ગોપા ટીકા ૨૬૦
ભાગાન્તરકર્તા પ્રો હી ૨ કાપડિયા
- ૭ શ્રીધર્મમિહસરિત્ર સરસ્વતીભક્તામર મટીક, મનુષીવિમલપુત્રે જાન
શાન્તિ ભક્તામર શ્રીનાભવિનયગણિત પાર્શ્વભક્તામર
ભાગાન્તરકર્તા પ્રો હી ૨ કાપડિયા
- ૮ ધનપાવ-૫ વ્યાશિકા શ્રીમભાનન્દચરિ તેમજ ચતુર્થ ૧૦૨૧-૧૦૨૨
તેમજ અવગુરિઆ સદિન ભાગાન્તરકર્તા પ્રો હી ૨ કાપડિયા
- ૯ ભક્તામર-સ્તોત્ર શ્રીમાનુગચરિત્ર મનુષીવિમલપુત્રે, ૧૦૨૧-૧૦૨૨
વિજય તેમજ શ્રીકનકકુશલગણિત ટીકા મનુષીવિમલપુત્રે
સ્તોત્ર શ્રીમિહનેન દિવાકરકૃત, મનુષીવિમલપુત્રે
અન્દકૃત ટીકા સાથે (સર ૫૦ તથા અનુવંશ ૨૦) ૧૦૨૧-૧૦૨૨
- ૧૦ જૈનધર્મવરસ્તોત્ર શ્રીભાવમયગણિત, ૧૦૨૩ ટીકા ૨૬૦
(મર ૫૦- ૧૦૨૩- ૧૦૨૪)
- ૧૧ લીંબડી આદિ ભક્તારની પ્રતિબોધ સુચી-૫૪
- ૧૨ લોકમકાશ ચુકરાતી ભાષાનાર સદિન
- ૧૩ હવસમાસ
- ૧૪ મનુષ્યાદિ કુવો
- ૧૫ સ્તુતિચતુર્વિંશતિકા શ્રીશાભનચરિત્ર, ૧૦૨૪-૧૦૨૫
મુનીશ્વરાની ટીકા સાથે (મર ૫૦- ૧૦૨૪- ૧૦૨૫)
- ૧૬ ભવભાવના
- ૧૭ પચમયનુદગણિત અપભ-મ ૧૦૨૬-૧૦૨૭
મેમિ-ભક્તામર

કુલક ૧૦૨૬-૧૦૨૭ ૧૦૨૮-૧૦૨૯
દેવચ ૧૦૩૦-૧૦૩૧ ૧૦૩૨-૧૦૩૩

એક દેવચંદ લાલભાઈ જેન પુસ્તકોદ્ધાર કંઠ તરફથી
પ્રસિદ્ધ થયેલા અન્યોની યાદી.

અન્યા.	અન્યનું નામ, તેના કર્તા વિગેરે	રૂપા
૧	શ્રીવીતગગતોત્ર શ્રીહિમચદ્રાચાર્યકૃત, શ્રીપ્રભાચદ્રનગિએ રચેલી તેમજ મુનિશ્રીવિશાલરાવના શિષ્યે રચેલી ટીકા સહિત.	૦ -
૨	શ્રીમણ્નપ્રતિકમણ્નસૂત્રવૃત્તિ પૂર્વમુનિવર્યકૃત	૦-૧-૬
૩	શ્રીસયાદ્વાદભાષા શ્રીશુભવિજયગણિકૃત	૦-૧-૦
૪	શ્રીપાસિક સૂત્ર, ખામણા અને પાસિક સૂત્ર ઉપર શ્રીયગોદેવનગિકૃત ટીકા સાથે	૦-૬-૦
૫	શ્રીઅધ્યાત્મમતપરીક્ષા મહામહોપા યાય શ્રીયગોવિજયકૃત સ્વોપન ટીકા સાથે	૦-૬-૦
૬	શ્રીપોડગક પ્રકરણ શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત, શ્રીયગોવિજય અને શ્રીયશો ભદ્રની ટીકા સાથે	૦-૬-૦
૭	શ્રીકૃતપસૂત્ર શ્રીભદ્રબાહુસ્વામીકૃત, શ્રીવિનયવિજય ઉપાધ્યાયની ટીકા સહિત	૦ ૧૨-૦
૮	શ્રીવદારવૃત્તિ, શ્રીદેવેન્દ્રની ટીકા સાથે	૦-૮-૦
૯	શ્રીદાનકૃતપદ્મ (ધનાચરિત્ર) શ્રીજિનકીર્તિસૂરિકૃત	૦-૬-૦
૧૦	શ્રીયોગ દ્વિલોસોકી (અથેજામાં) શ્રીયુત વીરચંદ ગાવલ ગારીકૃત	૦-૫-૦
૧૧	શ્રીયુતકૃતપવતા મુનિશ્રીગત્નમહાકૃત	૦-૩-૦
૧૨	શ્રીયોગદ્વિસમુચ્ચય શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત સ્વોપન ટીકા માથે	૦-૩-૦
૧૩	શ્રીકર્મ દ્વિલોસોકી (અથેજામાં) શ્રીયુત વીરચંદ રાવલ ગારીકૃત	૦-૫-૦
૧૪	શ્રીઆનંદ કાવ્ય મહોદધિ ભૌતિક ૧ હ્ર (ગુજરાતી કાવ્યોનો સંગ્રહ)	૦ ૧૦ ૦
૧૫	શ્રીકર્મપરીક્ષા પડિત પદ્મસાગરકૃત	૦-૫-૦
૧૬	શ્રીઆત્મવાર્તામુચ્ચય શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત, શ્રીયગોવિજય ઉપાધ્યાયની ટીકા સહિત	૦-૨-૦
૧૭	શ્રીકર્મપ્રકૃતિ શ્રીગિવર્ગભાચાર્યકૃત, શ્રીમવયગિગિસૂત્રની ટીકા સહિત	૦ ૧૪ ૦
૧૮	શ્રીકૃતપસૂત્ર શ્રીભદ્રબાહુસ્વામીકૃત, શ્રીદાવિકાચાર્યની ટીકા સહિત	૦-૮-૦
૧૯	શ્રીપયમનિકમણ્ન સૂત્ર પ્રાચીન મુનિગાનકૃત	૦-૪-૦

મ પાક,	અન્યનું નામ, તેના કર્તા વિગેરે.	રૂપા પા
૨૦	અંઆનંદ કાવ્ય મહોદધિ ભૌતિક ૨ બ્રુ (યુજરાતી કાવ્યોનો સમહ)	૦ ૧૦ ૦
૨૧	કૃષિપેદેશરત્નાકર, અમુનિસુદરસરિત	૧-૪-૦
૨૨	અંઆનંદ કાવ્ય મહોદધિ ભૌતિક ૩ બ્રુ (યુજરાતી કાવ્યોનો સમહ)	૦ ૧૦ ૦
૨૩	અનુવિંશતિજિનાનંદસ્તુતિ શ્રીમેદ્વિજયગણિત સ્વોપત્ત ટીકા સાથે	૦-૨-૦
૨૪	અપરપુરપચરિત અનિશ્રીક્ષેમકગણિત	૦-૨-૦
૨૫	અસ્થૂતભદ્રચરિત શ્રીજયનાનંદસરિત	૦-૨-૦
૨૬	અધર્મસમહ (પૂર્વાર્ધ) શ્રીમાનવિજય ઉપાધ્યાયકૃત	૧-૦-૦
૨૭	અસમહણી સૂત્ર શ્રીશ્રીચદ્રસરિત, શ્રીદેવભદ્રસરિની ટીકા સહિત	૦ ૧૨ ૦
૨૮	અસમ્યક્ત્વપરીક્ષા (ઉપદેશાતક) શ્રીવિષ્ણુધર્મિયસરિત	૦-૨-૦
૨૯	અસંવિતવિસ્તાર (ચૈત્યવદન સૂત્ર) શ્રીદરિભદ્રસરિત, અમુનિચદ્રસરિની ટીકા સહિત	૦-૮-૦
૩૦	અંઆનંદ કાવ્ય મહોદધિ ભૌતિક ૪ બ્રુ (યુજરાતી કાવ્યોનો સમહ)	૦ ૧૨ ૦
૩૧	અનુયોગદ્વાર સૂત્ર (પૂર્વાર્ધ) શ્રીદેવચદ્રસરિત ટીકા સાથે	૦ ૧૦ ૦
૩૨	અંઆનંદ કાવ્ય મહોદધિ ભૌતિક ૫ બ્રુ (યુજરાતી કાવ્યોનો સમહ)	૦ ૧૦ ૦
૩૩	કૃત્તિરાધ્યયન ભાગ ૧ શ્રીભદ્રબાહુરવામીકૃત નિર્ણયિત અને શ્રીગાંતિ સરિની ટીકા સહિત	૧-૫-૦
૩૪	અમવયસુદરીચરિત શ્રીજયનિવકસરિત	૦-૭-૦
૩૫	અસમ્યક્ત્વસમતિ શ્રીદરિભદ્રસરિત, શ્રીસમતિનકાચાર્યની ટીકા સહિત	૧-૦-૦
૩૬	કૃત્તિરાધ્યયન ભાગ ૨, શ્રીભદ્રબાહુરવામીકૃત નિર્ણયિત તથા શ્રીગાંતિ સરિની ટીકા સહિત	૧ ૧૨ ૦
૩૭	અનુયોગદ્વાર સૂત્ર (ઉત્તરાર્ધ) શ્રીદેવચદ્રસરિત ટીકા સાથે	૧-૦-૦
૩૮	અગુણસ્થાનકમારોહ શ્રીરત્નરોખરસરિત, સ્વોપત્ત ટીકા સાથે	૦-૨-૦
૩૯	અધર્મસમહણી ભાગ ૧ શ્રીદરિભદ્રસરિત, શ્રીમત્તયગિરિની ટીકા સહિત	૧-૮-
૪૦	અધર્મકલ્પદ્રુમ શ્રીઉદયધર્મગણિત	૧-૦-૦
૪૧	કૃત્તિરાધ્યયન ભાગ ૩, શ્રીભદ્રબાહુરવામીકૃત નિર્ણયિત અને શ્રીગાંતિ-સરિની ટીકા સહિત	૧-૧૪ ૨
૪૨	અધર્મસમહણી ભાગ ૨ શ્રીદરિભદ્રસરિત, શ્રીમવયગિનિરિની ટીકા સહિત	૧-૪-
૪૩	અંઆનંદ કાવ્ય મહોદધિ ભૌતિક ૬ બ્રુ (યુજરાતી કાવ્યોનો સમહ)	૦ ૧ ૦

અન્યાઃ

અન્યથા નામ, તેના કર્તા વિષયે

૩

- ૪૪ ઇષિદુરનિર્યુક્તિ શ્રીભદ્રબાહુવામીકૃત, શ્રીમત્તયગિરિસુરિની ટીકા સદિત ૧
- ૪૫ કંઈમંમયદ (હત્તાર્પ) શ્રીમાનવિજય હયા યાચકૃત ૧
- ૪૬ ઇઉપમિનિભવપ્રપચ્યા કથા (પૂર્વાર્પ) શ્રીસિદ્ધર્ષિ મુનિરાજકૃત ૨
- ૪૭ ઇદગર્વકાવિક સૂત્ર શ્રીગમ્યભવસુરિકૃત, શ્રીકુન્દભદ્રસુરિની ટીકા મદિત ૨
- ૪૮ કથાદ્વપ્રતિકમપુ સૂત્ર, શ્રીરત્નગેખરસુરિની ટીકા મદિત ૨
- ૪૯ ઇઉપમિનિભવપ્રપચ્યા કથા (હત્તાર્પ) શ્રીસિદ્ધર્ષિ મુનિરાજકૃત ૨
- ૫૦ ઇન્દ્રાન્દ્રાભિગમ શ્રીમત્તયગિરિસુરિની ટીકા સદિત ૩
- ૫૧ નેનપ્રમ્ન (પ્રમ્નોત્તર રત્નાકર) શ્રીશુભવિજયગણિકૃત ૧
- ૫૨ ઇન્દ્રમુદ્રોપપ્રગપ્તિ (પૂર્વાર્પ) શ્રીગાન્ધિયદ્રની ટીકા સદિત ૪
- ૫૩ આવગયકટુત્તિટિપ્પણ શ્રીદેવમયદ્રસુરિકૃત ૧
- ૫૪ ઇન્દ્રમુદ્રોપપ્રગપ્તિ (હત્તાર્પ) શ્રીગાન્ધિયદ્રની ટીકા મદિત ૨
- ૫૫ ઇદેવમીરા વિનિક્કમા પૂર્વમુનિવર્ણકૃત ૦
- ૫૬ શ્રી હયચન્દ્રિ (મન્ડન) શ્રીજ્ઞાનનિભવસુરિકૃત ૦
- ૫૭ મુન્નમુક્તાવનિ પૂર્વમુનિવર્ણકૃત ૧
- ૫૮ પ્રવચનમગેદ્વાર (પૂર્વાર્પ) શ્રીનેમિચદ્રમરિકૃત, શ્રીમદ્દમેન િરિની ટીકા મદિત ૨

છપાય છે.

- ૧ પચવસ્તુક
  - ૨ ઔસરણપચના
  - ૩ કથાકોશ શ્રીરાજશેખરકૃત
  - ૪ અર્ધરત્નાવલી (અષ્ટલક્ષાર્થી) શ્રીસમયસુન્દરહયાધ્યાયકૃત
સરોધક ગ્રો હીરાલાવ રસિકદાસ કાપડિયા એમ એ
  - ૫ શ્રીગ્નિનમ્રભસુરિકૃત સ્તોત્રાદિ, સરોધક ગ્રો હી ૨ કાપડિયા
  - ૬ લોકપ્રકાશ (સેતલોક વગેરે)
  - ૭ નવપદપ્રકરણ
  - ૮ નવપદલઘુવૃત્તિ
  - ૯ વિચારરત્નાકર
  - ૧૦ તત્ત્વાર્થાભિગમચક્ત્ર (બીજો ભાગ) સરોધક ગ્રો હી ૨ કાપડિયા.
  - ૧૧ આનન્દ કાવ્ય મહોદધિ ઔક્તિક ૮ ખું (કુમારપાગરાસ)
  - ૧૨ શાસ્ત્રવાર્તાસમુચ્ચય સ્વોપાનવૃત્તિ
  - ૧૩ નવસ્મરણ શ્રીહર્ષકીર્તિસુરિ અને શ્રીગ્નિનમ્રભસુરિકૃત ટીકા સહિત
સરોધક ગ્રો હી ૨ કાપડિયા
  - ૧૪ પ્રિયકરનૃપકથા, સરોધક ગ્રો હી ૨ કાપડિયા
- પ્રસ્તુતો મળવાનું ઠેકાણું —
- લાયબેરીઅન, રોડ દેવચંદ લાલભાઈ જૈન પુસ્તકાલયાર હંડ,
દેવચંદ લાલભાઈ ધર્મગાળા,
બડખા ચકલો ગોપીપુરા, સુરત

